

भी मूषेन्द्रसूरिजैनसाहित्यसमिति तरफसे प्रकाशित ग्रन्थ

१ सूक्तमुक्तावली संस्कृतमहासगी	२ विनेन्द्रगुणमंजरी
३ भी मूषेन्द्रसूरि बगन्ती	४ अगस्त्यमस्तबनमाला
५ सिन्धुप्रहर सान्त्व हिन्दी अर्थ सह	६ श्रोतसुधारसमाजना हिन्दी भाषार्थ सह
७ पठान्वद्धक संस्कृतव्याख्यायुक्त	

तत्क पुस्तकें भेट करीब पोस्ट दुर्घ के मेमने पर निम्न पते से मिलेगी ।

भी मूषेन्द्रसूरिजैनसाहित्यसमिति

मु० आबोर (भारत)

(बाबा परमपुरा रोड)

दो शब्द

प्रिय पाठकगण ! स्वर्गीय पू० पा० साहित्यविशारद विद्याभूषण आचार्यदेव श्रीमद्विजयभूषेन्द्रसूरीश्वरजी महाराज सा० विरचित टीकायुक्त दृष्टान्तशतक ७ वें पुष्प तरीके प्रकाशित हो रहा है । आपके रचित ग्रंथ प्रकाशनार्थ आहोर (मारवाड़) में सं. १९९५ चैत्र वदि २ को वर्तमानाचार्य पू० पा० व्या० वा० आचार्यदेव श्रीमद्विजयतीन्द्रसूरीश्वरजी महाराज आदि मुनि-मंडलने एकत्रित हो ' श्रीभूषेन्द्रसूरिजैनसाहित्यसमिति ' नामक संस्था कायम की, इस संस्थाद्वारा प्रकाशित होनेवाले ग्रंथों के संशोधन तथा प्रकाशनकार्य संपादन करने के लिये पू० पा० उपाध्यायजी श्रीमान् गुलाबविजयजी, मुनिराज तपस्वी हर्षविजयजी, मुनिराज श्रीहंसविजयजी, और मुनि श्रीकल्याणविजयजी इन चार मुनिवरों की नियति की गई । समिति के कायम होजानेपर समितिने सद्गत पू० पा० आचार्यश्री के रचित-ग्रंथ संशोधन तथा प्रकाशन का कार्य प्रारम्भ करदिया है । अतः शनैः २ पाठकवर्ग के हाथों में आपश्रीके द्वारा रचित ग्रंथ क्रमशः प्रकाशित होकर पहुँचते रहेंगे और पाठकवर्ग भी झुटियों को सुधारकर सद्गत आचार्यदेव तथा समिति के मुनिवरों का परिश्रम अपनाकर सफल करेंगे ।

निवेदिका—श्रीभूषेन्द्रसूरिजैनसाहित्यसंचालकसमिति

मु० पो० आहोर (मारवाड़)

श्रीभूषेन्द्रसूरि-जैनसाहित्य-पुष्पाङ्कः ७

साहित्यविशारद-विद्याभूषण-श्रीमद्विजयभूषेन्द्रसूरीश्वर-विरचितं संस्कृतव्याख्यायुतम्

दृष्टान्तशतकम् ।

तत्रादौ ग्रंथकर्तृमंगलाचरणं-शार्दूलविक्रीडित-छन्दसि—

नत्वा श्रीऋषभं सदा वृषधरं सौख्याकरं सुन्दर, देवेन्द्रादिनुतं सुनन्दिमहितं पौरस्त्यतीर्थकरम् ।
श्रोतॄणां प्रतिबोधकं सुखकरं दृष्टान्तकानामहं, कुर्वे काव्यशतं निजापरवृणां व्याख्यानसङ्केतवे । १ ।

अर्थः—मंगलं प्रारम्भितकामो ग्रन्थकर्ता पूर्वं श्रीतीर्थङ्करनमस्कारात्मकं मङ्गलं करोति नत्वेत्यादिना सदा निरन्तरं वृषो धर्मस्तस्य धारकं, सुखराशि, सुन्दर मनोहरं रूपवन्तं, देवेन्द्रादयो यं नमस्कुर्वन्ति, तं पुण्डरीकादिभिर्मुनिभिरचितमीदृशं प्रथमं तीर्थङ्करं श्रीऋषभदेवं भगवन्तं नमस्कृत्य श्रोतॄणां भव्यप्राणिनां, प्रतिबोधकं ज्ञानमयं, सुखकरं, कल्याणकरं, एवमात्मने परजनेभ्यश्च, व्याख्यानपौरुषाय दृष्टान्तानां शतकाव्यात्मकानामर्थान्ति दृष्टान्तशतकनाम्नो ग्रन्थस्य रचनामारचयामि करोमीति भावः ॥ १ ॥

व्याख्याकर्तुर्मङ्गलाचरणम्—वसन्ततिलका-वृत्ते—

भीषर्दमानमवनम्य जिनं ब्रह्मदोषं, राजेन्द्रसूरिस्तुगुरुञ्च गुरोर्युणाज्यम् ।

हृष्टान्ताकाव्यशातकोपरि संस्कृतेऽर्धं, व्याख्यां करोमि भविनामुपवेद्यावातुम् ॥ १ ॥

अत्र मंगलेश्चक्रो व्याख्याकर्ता समस्तबोधोपनिर्मुक्तं रामदेवो ब्रह्मदोषं जिनं जिनेश्वरं भियाः शानाविक्षस्म्या युतं एतार्षं भीषर्दमानं—महावीरस्वामिं पुनस्तत्रैव गुरोर्युगेर्युक्तं ब्रह्मः पट्टत्रिंशद्गुणैः सहितं स्वकीयं भीक्ष्मपराजेन्द्रश्चरि गुरुवरमवनम्य नमस्कृत्य मन्त्रप्राप्तिनामुपवेद्यार्चमाहं विजयवर्षेन्द्रश्चरिर्वृष्टान्तवशात्कस्मिन्नभ्यानुसारेण सरत्नसंस्कृते व्याख्यां करोमि रचयामीतिभावः ।

अथऽनित्यपञ्चेन्द्रियविषयसुखोपरि मधुचिन्त्योः १—हृष्टान्ताः—

तत्र तावत् सप्तासुखस्य मधुचिन्त्यपमां दध्या मधुचिन्त्युद्वृष्टान्तमकारवति, शार्दूलविक्रीडित-छन्दसि यथा—

कश्चित्काननकुञ्जरस्य मयतो नाम्नः कुबेरात्म्य-शाखास्तु ग्रहणं बभूव फणिमं कूपे त्वचो हृष्टवान् ।

यक्षो धारणकम्पितोऽय मधुनो चिन्तितो लोहि स, लुग्धभ्याऽमरशाब्धतोऽपि न ययौ संसारसको यथा ॥२॥

कश्चिन्नरो बने गच्छन् कश्चिदस्तिनं दृष्टवान् तद्गुरेण च फणापितः । बद्धा नामस्तस्य समीपमागतस्तदा स पुङ्गवः कुबेरात्म्य इति कुबेरस्य-पक्षाबत्त्वाऽऽश्रयः कुबेरात्म्यः, अर्पितं न्यत्रोपनिर्कट-कूपे सम्भ्रमानो बटदृक्बटो बभूव । एतावता मयेन व्याकुलः सन् कूपे सम्भ्रमानो बटदाक्षा गृहीत्वा मय्य एव सम्भ्रमानः स्थितः । तदनन्तरं स पुङ्गवोऽग्रे विभोक्त्येव हिं वस्मिन् कूपमग्रे

बृहत्कायांश्चतुरोऽजगरमुजंगानद्राक्षीत । यदा चोपरि वीक्षते, तर्हि यां जटां स्वयमवलम्ब्य स्थितोऽस्ति तामेव जटामेकः कृष्णो-
 न्दुरोऽपरश्च शुक्लोन्दुरस्तिथं द्वौ मृषकौ कृन्ततः । एतदवसरे गजेनागत्य वटवृक्षो विध्वनितः । भूयो भूयोऽतिकम्पनेन तत्स्थात्क्षौ-
 द्रपटलान्मधुमक्षिका उड्डीय २ तं पुरुषं ददंशुः । क्षौद्रपटलश्चापि विशीर्णः, तस्मात् स्थित्वा २ मधुनो बिन्दवः पुरुषस्य मालम-
 भिपेतुः । ततो मन्दं मन्दं प्रवहन्तस्ते बिन्दवस्तस्याधरं पस्पृशुस्तान् स जिह्वया लेढि तदा तन्माधुर्यमुपलेभे । पश्चात्सोऽसकृत्
 न्योतत्सु मधुबिन्दुषु प्रसक्तः पुरुषो विमानमधिरुह्य गच्छता केनाऽपि विद्याधरदेवेनाऽकारितः । भोः पुरुष ! त्वमिमं विमान-
 मधितिष्ठ, ब्रज चास्माभिः साकम्, अहन्त्वां व्यसनादस्मान्मोचयिष्यामि । इत्थं पौनःपुन्येनोक्तोऽपि यथा स पुरुषो मधुबिन्दु-
 रसलुब्धो देवेन सह नो जगाम । तथैवायं सांसारिकजीवोऽपि संसारमध्ये मधुबिन्दुसदृशेषु विषयभोगेषु क्षणभंगेषु रतो देवविमान-
 प्राप्तिमित्यं सद्धर्मं तीर्थकरादिनोक्तं नाङ्गीकरोति । अत्रैवमुपनयनमतारयति—अस्मिन् संसारे चतुरशीतिलक्षयोनिरूपाऽटवी, तत्राज्जा-
 दिकालतो मिथ्यात्विनः प्राणिनो भृशं भ्रमन्ति, उक्ताटव्यां जरामरणमेव कूपो विज्ञेयः, तस्मिन् पृथक् पृथगष्टकृतिस्वरूपाण्यष्टक-
 र्माण्येव जलम्, पुनस्तत्र नरकतिर्थचगतिरूपाजगरावतिदुःखप्रदौ चतुष्कषायरूपाश्चत्वारो बृहत्काया विषधराः, शुक्लकृष्णपक्षरूपौ
 मृषकौ मृत्युमंतं गजकंपितस्यायुर्वटस्य जीवनजटां कृन्ततः, पुनर्वियोग-रोग-शोक-भोग-संयोगादय एव मधुमक्षिकादंशनानि
 सन्ति । तत एवं स्थितौ सद्गुरुरूपेण विद्याधरदेवेन धर्मविमानं संस्थाप्याकारिता अपि मधुबिन्दूपमेषु पंचेन्द्रियविषयभोगेष्व्वासक्ता
 मिथ्यादृष्टयस्तं सुगुरुमनादृत्योक्तविशेषणविशिष्टभवकान्तामटन्तीति सम्यग्धो विज्ञेयो धीधनैः सज्जनैः ॥ २ ॥

यदुक्तं जम्बूस्वामिना स्वभार्यो प्रति दोहा—

जन्मरुगामी पूष्टये, म करो वृष्ठ मुष्ट नार । नर लुब्धो मधुविन्दुए, तिम न रहूँ संसार ॥ १ ॥
मधुपिन्दु संसार सुख, जाणी छाहँ आज । साधुपणुं ज विमान सम, लीजे अविषल राज ॥ २ ॥

अथाऽनेकान्तवापेकान्तवादिनोः २-कथानकम्—

तथैकान्तवादिनां पञ्चदशैर्निकानां पञ्चानपैर्गवर्धैर्गोमोक्षारणेन तन्मिप्यात्वं द्रष्टव्यं—

पंचांघा गजदर्शनार्थमगमन् फर्णाधिगुणहादिज-पुरुषान् वीक्ष्य गजो वदन्त्यय मियो द्रुमो मया कीदृशः ।
नृपस्तम्भकदलयपालकुटयचक्रुर्विवातं जहा-स्तद्वत्सर्वमतानुगा मदयुताः सर्वोद्भवादी जिनः ॥ ३ ॥

अस्मिन्निदधिष्ठाने पंचान्धाः पुरुषा मासन्, ते हरिर्न विस्तीकितुं तत्समीं ययुः । तदैकेनाचेन गजः भोत्रयेष्टे हस्तेन परान्
दोऽरेणोप्रियु, त्वोयेन गुण्ढावण्डोपरि, चतुर्थेनप्रदन्वयो, पञ्चमेन लोणूत्तम्रेष्टे, एवं पाणिपरामर्शानन्तरं समुपेत्य मियो मत्तम-
ञ्जरुर्वि वर्णितुं प्रारंभिते । अयं तेषां मध्ये यो हि क्षेत्रे गजहर्ममनुश्रुत् सोऽप्यदत्-शूर्तिमो मातङ्गः, या हरिचरणवस्त्राशीव सोऽ-
वद-दिदन्तस्तु वैराजस्तम्भसदृशा, यस्व पामौ गुण्ढादण्डोऽप्युत्तरे-गवस्तु कदलीक्ष्मणोऽयम्, यस्य हस्ते करिद्वौ स सगाव-
दुग्रो मुसलसङ्कातः, लोणूत्तमसार्धरुमापि पंचमोऽजरीव-नागस्तु वेष्टुरिव सारुप्ये । एवं मियो विचक्षमास्ते मृदा अन्योन्यं
उग्रा-यत्सं मृषाशापसि, बहन्तु तप्यमेव वष्पीति । तत्रैवाऽत्राज्येऽपि धर्मापाः कुपतिव्रजिजा बहमावरीश जितपर्मविमुखा
अनोऽन्मर्तं प्रलयन्तः पंचान्वसदृशाः कञ्जनीयाः । तस्मात्सर्वोद्भवापेक्षान्तराधिजस्तद्वन्मतमत्र प्रचानत्येन वरीवर्ति ॥ ३ ॥ एतु छं—

दोहा-षट् मत है संसारमें, पंच ते अंध समान । इक इक वस्तूने ग्रहे, जिनमत सर्व प्रधान ॥ १ ॥
काल सहावो नियई, पुव्वकयं पुरिसकारयं चैव । समवाए सम्मतं, एगंतं होइ मिच्छत्तं ॥ २ ॥

अथाऽऽहारानुकूलनीहारो भवति तदुपरि दीपकस्य ३-दृष्टान्तः—

संपृष्टा विमुनैरुदा निकटगाः कृष्णं कथं कज्जलं ? नो वत्थ्यादिषु कालिमा किल ततः प्रहिकथीमान्नुपम् ।
ध्वान्तं भक्षति दीपकस्तु नृपते ! तेनैव कृष्णाञ्जन-माहारो भुवि यादृशो भवति वा नीहारकस्तादृशः ॥ ४ ॥

एकस्मिन्नहनि केनचिद् भूपालेन स्वपरियदि नियणाः सम्थाः पृष्टाः । यत्प्रज्वलिते प्रदीपाविधि कालिमा कस्माद् दरीदृश्यते ?
यतो हि दीपे कार्पासवर्तिका तु धवला तत्र काण्यं निमाल्यते न । वहिरपि रक्तं पेत्यं च विभर्ति, तेलमपि पीतं, न ह्येगसु दीपसा-
मग्रीषु काण्यं विद्यते, तस्मादस्मिन्नसितेन कज्जलेन बोध्यते, तत्किन्निमित्तं ? तत्रैकः कोविदः समापध्यस्थितो राजानं प्रत्युचै-
भोः पृथ्वीपते ! प्रज्वलितो दीपस्तमस्ततिक्ष्णाय प्रभवति । यतः प्रदीपो ध्यान्तं भुङ्क्ते तत एवा कालिमा संजायते । लोकेऽपि श्रूयते-
यादृश आहारस्तादृश एव नीहारः । अत्रायमभिप्रायो मनुजो यथा शुभाशुभं कर्म कुरुते तथैव तत्फलमश्नुते ॥ ४ ॥

उक्तं च-वर्तिस्तु धवला ज्ञेया, तैलं पीतं च दृश्यते । दीपोरक्तस्तथा भाति, कज्जले श्यामता कथम् ? ॥ १ ॥

यादृशं भुज्यते चान्नं, पच्यते जठराग्निना । प्रदीपेन तमो भुक्तं, नीहारोऽपि च तादृशः ॥ २ ॥

अथात्मश्लाघी गुणिषु न गण्यते तत्र सिंहसूकरयोः ४-दृष्टान्तः—

मन्त्रे षोडशमृगाधिपौ च मिसितौ ब्रूते हरिं सूक्तरो, वाव त्वं कुरु रे ! मया सह हरे ! नो चेन्मया हारितः ।
 मृत्या तद्वचने हरिर्गदितयांस्त्य याद्वि रे सूक्तः !, लोफान् ब्रूहि मया जितो मृगपतिर्जानन्ति मे शा बलम् ॥ ५ ॥

एष्या विपिनमध्ये बराहकेसरिणौ संगतौ, कदा मृगाधिपं घृक्तोऽप्योषद-हे सिंह ! बहुकलान्मां त्वं प्राप्तोऽसि, मत्स्ये
 विरादो मया सार्वं शोभनीतु । अथ च वादं कर्तुं नो बाण्डसि वेचहिं न्यपराधमनिर्वापकं बध्नं व्याचक्ष्व । इत्थं निर्णये साते
 सति दत्त, एवमाक्षप्य कण्ठीरावो व्यथितयत्-यदनेन इत्थमेव सह मे विवाहोऽप्याग्र्यं, एवमालोष्य क्रोढं प्रति बगाव-मो
 बराह ! त्वं गत्वा लोकांश्च मग्न, यदहं मृगेन्द्रं व्यपेक्षि । किन्तु रे क्रोढ ! ये बुद्धिमन्तो नरास्ते मे अपुर्बुद्धिबलं सम्मत्तया विदन्ति । ५।
 उपसी नापि-गच्छ सूक्तः ! मद्रं ते, यद्वं सिद्धो जितो मया । पण्डिता एव जानन्ति, सिद्धसूक्तरोर्यलम् ॥ १ ॥

अथ कुसगप्रसंगेन मृत्युस्तत्र धंसकाकयोः ५-दृष्टान्तः—

भूयो कृपतलं स्थितस्तादृपरित्यौ धंसकाकौ तदा, विद् काकेन कृता मृयोपरि शरं क्रोधान्दपो मुचति ।
 लग्नः पक्षिपतेर्गितम् बलिमुग्ं धंसोऽपतमृतले, तं दृष्ट्वाऽहं नृपो मयोऽज्वलन्तरो दृष्टोऽमृततो वापसः ॥ ६ ॥
 एष्या इधिमरानायो बान्धवाहनो विभ्रामाय द्रुमवलमधिष्ठौ । अस्मिन्नेव वादये एकौ राबहसोऽयरो वापस उमावपि पत्रिचौ
 स्मिन्वदन्तौ । शयोः काक्षे राऽऽ उन्नतखरपं विसोक्ष्य विष्टामकार्षीत् । वत्सदूयकं वापसं दृष्ट्वा सन्नेपो इपस्तणीराण्डरं निष्कास्य विधेय ।
 वदानीमुद्रित्ये तु काक्ष, बावेन हतो हसो मदीयतेः पुरः प्पाव । वक्ति वमीत्य रावा, न मयैवंविधः शुभ्रो बावसो वातु विलो

क्तिः । अदृष्टपूर्वेषु, हंसस्तदोचे-राजन् ! नाहं बलिष्ठक, किन्तूज्ज्वलो हंसोऽहमस्मि । परं नीचाश्रयेणेमां मृत्युददशामनु-
 ग्राप्नोऽस्मि । अतो भव्यजनैर्नीचप्रसंगः सदैव हेयः ॥ ६ ॥ पुनस्तदैवं हंसेनापि श्लोकोऽपाठि—
 नाहं काको महाराज !, हंसोऽहं विमले जले । नीचसंगप्रसंगेन, मृत्युरेव न संशयः ॥ १ ॥
 हंस तरन्तो देखिके, तुम किम तरियो कग ? । तोरी यारी जे करे, तल शिर ऊपर पग ॥ २ ॥

अथ नरः कृतकर्मफलमश्नुते तत्र चौरस्य ६-प्रबन्धः—

दुर्भेदाढ्यगृहेऽकरोन्निशि हरः स्वातं च पद्माकृतिं, तन्मध्ये क्षपितौ क्रमौ धनतृषा ज्ञातस्तदा स्वाधिरैः ।
 चान्तस्यैर्ग्रहणं पदोर्निजजनैर्वाह्यैः कृतं हस्तयोः, खातान्तैर्निशितैः प्रपीडिततनुः संघृष्यमाणो मृतः ॥ ७ ॥
 एकदा कस्याऽपि श्रेष्ठिनो गृहे तस्कराश्चौर्यं कर्तुमागताः । परं तद्धर्म्यमपि काष्ठफलकैः जटितभासीत् । तेषामेकश्चौरः पद्मा-
 कृति-कमलाकारं खात्रं कृत्वा धनगृध्नुस्तस्याऽन्तर्द्वावपि चरणौ चिक्षेप, तदानीं गृहपतिर्जजागर । तस्मिन्नानुशायिभिर्मनुजैस्त-
 त्यादयुग्मं जगृहे । ततः स सजातीयानन्यान्वाह्वय निजगाद, भोः ! निगृहीतोऽस्मि निष्कासयत माम् । तच्छ्रुत्वा ते तत्करो निगृह्य
 चक्रुः । तदनन्तरेऽन्तःस्था जना अन्तर्गृहं बहिःस्था बहिश्चाकर्षन्ति । एवमुभयतोऽन्योन्याकर्षणेन कमलाकारसन्धिमध्ये निशि-
 तशर्करामिश्रीरो विव्यथे क्षतांगः संश्रममार । तस्माज्जनेन यादृशं कर्म क्रियते, तादृशमेव फलं भुज्यते ॥ ७ ॥
 तथा चोक्तम्—यादृशं क्रियते कर्म, तादृशं प्राप्यते फलम् । यथा प्राप्तं तु चौर्येण, हस्तखातकृतेन वै ॥ १ ॥

तयोत्तराश्रयनेऽपि—तेने जहा संघिमुध गहीप, सकम्मुणा किणइ पावकारी ।

गधं पया पेव इहं च छोप, कढाण कम्माण न मुक्ख अत्थि ॥ २ ॥

अथ प्रत्युरपभ्रपिपा नष्टमपि वस्तु पुनरुपलभ्यते तत्रार्थमनुजयो ७—कथानकम्—
कस्याऽप्याप्यनिकस्य सत्रमिलितो भालुस्तदा तच्छ्रुती, द्वे गृध्रणाति तदम्बरं दितमतस्तस्याऽपलभाणकम् ।

तत्राऽऽज्य जह किमस्तपयमिति प्राह स्म वज्रादिदं, स प्राद्याऽप्य मुलं प्रदेवि सुमते । तेनाऽऽपु वत्तं करे ॥ ८ ॥
ह्नाविददीनये गच्छतः कस्याऽपि वान्यस्य भालुमिलितः । ततः स इगितेविनस्तुं वं विदित्वा तस्योमे मोत्रे जग्राह ।
अश्रुत्वो किमपि वस्तु न दद्यात् । अपि च भिबो बाह्वाहवि प्रकुर्वीतस्वयोः पबिकस्व वत्तं छिमे, तदा तस्य कटिस्वले सुन्दा
स्वर्गमवलाप्यतव । तस्मिन् क्षणे केनाऽपि मन्दमग्निनाऽऽज्य गृहे—मोः ! किमेव व पतितमस्ति ! तदा प्रत्युत्पन्नमग्निना
तनाक्तम्—अश्रुत्वा कम्भो निगृष्टाऽऽदिवस्य मुक्त्वादिनिर्गते नावरुक्तेव । तमिगदितं वप्यमेव मग्नाः स भूतः प्रोवाच—दे
मुमते ! यस्य भुवी मामपि प्राह्य । एतोऽविलम्बमेव स वदस्ते तस्मात्प्राह्वतु स्वं शिरण्यं च राख ॥ ८ ॥

उक्तञ्च—शीघ्रमुत्पद्यते भुक्तिः, सा भुक्तिः फलदा मता । भालुकर्जो करे वस्त्वा, पान्देन रसितं घनम् ॥ १ ॥
अथ प्रत्युत्पन्नसुमतिर्नरः सर्वत्र पूज्यते तत्र ८—दृष्टान्तः—

केषिद्राजकुलं ययुस्त्रिपुरया भूयेन ते तत्कलाः, पृष्टा कजुरयोत्तरोत्तरकलाः पद्मात्समापां पृथक् ।
हृषं ते शसितं कथं तव सितं ? सोऽवगजरापाण्डुरं, बान्योऽस्मादितरं प्रषाधनसितं कूर्ध्वं न मार्जगकारव ॥ ९ ॥

कदाचिन्नयः पुरुषा भृत्यर्थं राजसमीपं ययुः । अप्रस्तेभ्यः पप्रच्छ-कस्मिन् कर्मणि वृथं निष्णाताः ? तदा त्रयोऽप्यचकथन्,
हे स्वामिन् ! वयं कस्याऽपि गूढग्रन्थस्याऽविलम्बमेव प्रतिवचोदायिनीं कलां जानीमहे । एतन्निशम्य भूपालो भृतिकर्मणि तान्य-
योजयत् । अथैकदा नृपस्तान्परीक्षितुं सदसि समाहूय त्रिप्रदन्तान् पप्रच्छ । प्रथमोऽभाणि भूपालेन-किं भोः ! ते कूर्चिकाकेशाः
श्यामाः, मस्तकस्थाश्च सितास्तस्य किं कारणम् ? ततः स प्रत्युवाच-प्राप्तयौवनस्य जनस्य कूर्चिकाः समुत्पद्यन्ते । शिरोलोमानि
तु जातमात्रस्यैवातो गरीयस्त्वात्तेषां शुक्लता । अथाऽग्रमब्रवीत् कस्मात्ते कूर्चिका शुभ्रा, शिरः कचश्च कृष्णः ? सोऽवादीव हे राजन् !
कूर्चिका भृशं प्रक्षाल्यते, अस्मादेवोज्ज्वला । तृतीयमप्राक्षीव भद्र ! तव श्मश्रूणि कस्मान्न विनिर्गतानि ? तेन व्याहृतं-जायमानो
वै शिशुर्मर्तुसमः पितृसमो वा भवति । तस्मादहं जननीमेवाऽनुगतोऽस्मि । ततो हृष्टेन राज्ञा बहुमानितास्ते सुखेन तस्युः ॥ ९ ॥
तथा चोक्तम्-न दृष्टं न श्रुतं येन, प्रश्ने पृष्टे तदुत्तरम् । दीयते स महाप्राज्ञ-स्त्रिभिर्दत्तं न रैर्यथा ॥ १ ॥

अथ हतविधिना जनेन पुरःस्थितमपि वस्तु नासाद्यते तत्र ९-दृष्टान्तः—

काष्ठार्थं ह्यधनौ च गच्छत इतो गौर्यां तु दृष्टौ तदा, प्राद्वेशं च सुखीकुरु त्वमबले ! भाग्यं तु नैवैतयोः ।

तद्ययं कुरुतेति मुंचति तयोरग्रे यदा कुण्डलं, भूमावन्धगतिं तदाऽग्रचलताचन्धाविवापश्यताम् ॥ १० ॥

कौचिदधनौ जायापती समिन्धनमार्हतुमगमताम् । ततस्तौ दृष्ट्वा करुणापरा भवानी भूतर्पति बभाषे-हे प्राणनाथ ! इदं
निःस्वं दम्पतियुगलं वसुभाजनं कुरुष्व महेशः प्रोवाच-भो अबले ! सुन्दरि ! कथमिदं क्षीणप्रारब्धं जम्पतियुगलं शर्मभाजनं

करोमि ? तदा श्राप्याऽप्याणि भवास्तौ विपन्वतो कर्तुं कामयेत तच्छक्येतां भवितुं । धंकराः प्रियावाचमङ्गीकृत्योमे स्वकर्मण्डले कर्मवपतवत् । कदा हो इदमागबो धूमिधुनौ ज्वलितवतां, कवीप्लोचनो मनोज्ञश्चनि कर्मकरं दौकते ! आधामपि तवतुस्य पसावः, एष विपित्य द्रावपि षडुपी निमील्य षडितुं प्रवृषो । अतः पयि पठितं कुण्डलं तयोर्दृष्टिमतं नामकत् । अथ कश्चिचित्स्वानि गत्वोन्मील्य नेत्रे पसवतः । इदमाकृतवत्-इतमागवकीपुलकयोः कुण्डलप्रसिस्वसे एव कश्चमन्वाः प्रवकन्तीति श्रेमुषी समुत्पन्ना ॥ १० ॥ उक्तञ्चापि-मागपदीना न परयन्ति, नयनाऽप्येपि मानवाः । दम्पतिभ्यां यथा मार्गे, न इष्टं कर्णमुपणम् ॥ ११ ॥

अथ मूर्धेप्सितकर्ता सचियो राज्ञा सुस्त्रियते तत्र ? ०-दृष्टान्तः—

मूषं रात्रुरिणा कृतं च धिपिने गत्याऽऽगतस्तस्मिन्, दद्या विनितवान् सरो सुवि मवेत्तद्वक्षितं मंत्रिणा । तेनाऽऽप्यस्य सुकारितं यदि दयः प्रोच्ये तदा मंत्रिणं, केनात्रेदमतो मया स मयते । बिभेत्सितं पस्पया ॥ १२ ॥

अभिद्राना विपिने गतस्य तद्वाविना यत्रोत्सर्पेण गोप्यो गर्तः समपूरि । ततो वरापतिः परिभ्रम्य कनादार्बर्तमानो मय से तद्वचुकं वारि किञ्चिदप्युद । ततः श्रमाये कासारोऽमविष्यर्षद्वकं नाऽप्युदिति । राज्ञा विबिन्धितं मानसिकं कार्यं तद्विरोऽप्युद । ततः स मनमूर्धेस्य कश्चिद्विद्वः पयावत्र त्वागसम्कारकत् । अत्येयेव वलेषु वस्मिन्नेव वरावले प्राप्तो चुरो जलादयं प्रेत्य गदितुमारेये । केनैतत्त्वानितवत् ? तदा मंत्रिणा प्रोक्तम्-रात्रन् ! मयैव क्षानिवाः सरोवरः । तच्छ्रुत्वा भरपथिर्मन्त्रिणश्चिबान्-मो मंत्रिन् ! त्वमस्माकं मनोगतं बुदप्येऽजः कुञ्चाशुदिरसीस्युक्त्वा मुरेण बहु द्रव्यं दद्या स सत्कृत ॥ १३ ॥ तदा प्रोक्तम्-अन्येन विनितं कार्यं, जानाति स विचक्षणः । मध्यामप्री मवेत्तद्वक्षो, पयाऽमृतम् सरस्वरः ॥ १४ ॥

मूर्खोक्त्याऽचेतनस्यापि कोपो भवति तत्र ११-कथा—

स्थित्वैकः कृतिहृदके जडमतिः प्राद्यानृतार्थो कृतिं, हृदस्थाः समशैलकाः सुचलिताः श्रुत्वा जडस्योदितम् ।
क्रोधात्तेऽकथयन्नेरे जडमते ! त्वं याहि वक्त्राग्रतो, हस्ते कोऽपि बलं ददाति हि करिष्यामो रदोत्पादनम् ॥ १२ ॥

कश्चिन्मन्दमतिः कोविदाणे स्थित्वाऽतथ्यां गाथामवादीत् । तद्वेलायां प्राज्ञस्तु कार्यान्तरेण कुत्राऽपि गत आसीत् । परं
मन्दमतिनिगदितामपगाथां निशम्य तत्र निहितानि पंचसेटकप्रभृतानि शैलमानानि भृशं चुक्रुधुः, निगदितवन्ति च रे बालिश !
त्वमितः प्रयाहि । वयं बुधस्य शैलमानानि स्मः, अस्मदग्रेऽपगाथां मा ब्रूहि । एवं स्थिते सति कदाचित् ब्रह्मा नः करे बलमाद-
धीत । तर्हि ते दशनद्वार्त्रिशिकां समूलमुन्मूलयेम ॥ १२ ॥ पठ्यते चाऽऽपि—

गाद्या भणइ गमारो, पत्थरा थरहरन्ति हृदमज्झंमि । पाडेमि दंतपंतिं, चउक्क जे को हृत्य बलं देइ ॥ १ ॥
अथ मूर्खस्य बालिशत्वं विदेशेऽपि न निलीयते तत्र १२-दृष्टान्तः—

कंचित्स्वेष्टजना वदन्ति जड रे ! त्वं गच्छ तिष्ठाऽथवा, श्रुत्वा नागरिकास्तथाहुरखिला रोषाद्विदेशं गतः ।
दत्त्वाऽऽस्ये स करं जलं पिबति तत्पूर्णेदरो मस्तकं, नार्याकंपयति प्रवीक्ष्य हि जडोऽसि प्राह कैर्लक्षणैः ॥ १३ ॥

कंचिन्मूढं तदात्मीया जनाः सम्बोधनवेलायां रे जड ! त्वमत्रोपविश, याहि वेति प्रवदन्ति । इत्येवमाकर्ण्य तत्रत्याः पौर-
जना अपि तमनयैव संज्ञया व्याहरन्ति । तस्मात्स सरोषो विदेशान्तरं जगाम । पथि नगरोपश्लेये रुषितस्तत्र अमदर्धट्टकं यन्त्रं
दृष्ट्वा मुखे हस्तपुटमाबध्य पानीयं पातुमारेमे । उदरपूरं पयः पीत्वाऽपि लपनात्पाणि नाऽपाकर्षत् शिरो विध्नितुं च प्रवृत्तः ।

वदित्वाऽप्य जलशार्दिनाः समवोचन्-अरे ! नस्तत्र मूढः प्रतिमासि । मातृश्रासिवः समपृच्छन् भवतीभिः केरुङ्गोर्ध्वे मौढ्यं
 कृत्यम् । तवस्ता उचुः-अञ्जलिपुटं मुखादपनयसि न, क्षीर्षं विट्पनयसि तवो निर्माग्याः संलक्षितोऽसि ॥ १३ ॥

उक्तमपि-स्वदेशे परवेशे वा, यत्र गच्छति निर्मलः । तत्राऽपि प्रकटं भाषि, यथा मस्तककंपका ॥ १ ॥

अयं मूर्खशिष्यो न कर्तव्यस्तत्र कस्यचिद् पतिशिष्यस्य १३-दृष्टान्तः-

एतस्यौ शिष्यगुरु विनयेक इतो भक्तास्तुलुब्धा वता, दार्ष्टिकशरप्रमिताम्ब विन्तयति मेऽर्जुनियङ्गहृत्स्वो गुरोः ।
 सोऽर्जुनसि तदाध्यनीत्त घटकस्तस्येक्षितोऽन्याक ह्ये, जग्धाः पूर्या मया कथाः निजमुल्ले निक्षिप्य शोषोजदितः ॥ १४

अस्मिन्निषेधेन परित्यज्य शिष्यमोमापि न्यवाचाम् । एकदा शिष्यो मिथामटितुमाट, तत्र कोऽपि मत्तम्बनो दार्ष्टिकवृ-
 द्भनवान् । मार्गमग्रे मिथुचिन्तयामास-विमले सति गुरोः पोद्भवदृक्तास्तवद्विष्यन्ते, श्रेयाभाषीति चिन्तयमेव प्रजास ।
 मनापेव चलितः पयि व्यचिन्तयत् । गुरोस्तत्रविदितमस्ति, तस्माद् गुरवे विमन्य निर्विद्येभ्यो वटकेभ्यः समविभागमन्नामीदृ-
 विमृदयवाद्य । पुनरीपन्मार्गमतिक्रम्य यावदृच्छति तावत्तुरो वटकानपरानमुक्त । इत्थमेव क्रमेण द्रावेक इति कृत्वा मुञ्चतस्त-
 स्मैकवटक एवादिपत् । पश्चादुपाधयमियाय, वदा गुरुणा मिथाऽम्ब्रे निमास्य पृष्टः । मोः शिष्य ! एक एव वटकः केनोपाहृतः । शेषाव-
 क गताः ? शिष्यस्तदा प्रावाच-मावन् ! वर्षमर्धमिति मार्गे परिकल्प्यैकत्रिवदृक्तादकानरमयवपम् । गुरुणा पृष्टः-कथमवहादी ?
 तदाऽऽनने व्यादाय वटकेकं निक्षिप्य गुल्मपकषत् । पश्यत्वार्ये ! एवंकारमग्निमिति ॥ १४ ॥ अयितव्यापि-

मूर्खशिष्यो न कर्तव्यो, गुरुणा सुखमिच्छता । विद्वन्मयति सोऽप्यन्तः, यथा हि वटमम्लकः ॥ १ ॥

अथ निर्घृणस्वजनात्करुणापरश्चरौरोऽपि वरस्तस्योपरि १४-दृष्टान्तः—

चोरो निःस्वगृहे गतो हिमनिशि प्राह प्रियं स्वावला, त्वत्पार्श्वेऽम्बरखण्डकं झटिति वा तदेहि लाह्यभक्तम् ।
नो गृह्णाति क्षिशुं ददाति न तदा द्वन्द्वं च जातं तयो-स्तच्छृत्वाऽम्बरकं शिशूपरि हरः क्षिप्तवा गतोऽन्यालये ॥ १५ ॥

कश्चित्तत्स्करः शरत्काले कस्याऽप्यवनस्य निकेतने विभात्र्यो स्वं मोषितुं जगाम । तदानीं सदन उभे दम्पती अशयिषाताम्,
यश्चाद्विमव्यथिता स्त्री प्राणेशमवादीव । त्वत्सन्निधौ वासःखण्डश्चेत्तर्हि मह्यमर्पय, हिमजडं शिशुं वा गृहाण, परं सोऽभक्तमपि
माऽगृह्णान् चाम्बरशकलमेवाऽदाव । ततो मियो युध्यमानौ तौ दृष्ट्वा सदयश्चोरः स्वानि वासांसि बालकोपरि प्रचिक्षेप ॥ १५ ॥

तत्पथ्यतेऽपि—

दयायुक्तो दरिद्रोऽपि, दस्युर्हि सुखकारकः, । प्रविष्टे हि यया गेहे, चैरेणाप्यर्पितं पटम् ॥ १ ॥

अथ कार्यसिद्धेः प्राग् द्वन्द्वोपरि स्त्रीपुंसोः १५-दृष्टान्तः—

कोऽप्याह स्ववशां च लामि महिषीं त्वं साशु नायाऽनय, मातुर्दुग्धतरीं ददामि हि तदाऽन्योन्यं विधत्तः कलिम् ।
श्रुत्वाऽऽगत्य विशारदेन हि घटा भग्ना महिष्याऽऽदत्ते, क्षेत्रं मे यदि भक्षितं न ललने! यूयं कथं युद्धचय । १६

कश्चिन्नारः स्नायत्तां सीमन्तिनीमूचे—हे प्रिये ! महिषीमहमानयामि । तदा जाया जगाद—भो भर्तः ! क्षिमाहरत्युदीर्याऽ-
वक्त्रं यदहं महिष्याः पयः पूर्णं क्षीरसन्तानिकां स्वजनन्यै प्रदास्यामि पत्या चोक्तमहं भोक्ष्ये । एवमुभयोरपि वाक्कलहः प्रादुर्बभूव ।
तत्क्षेशप्रशमकः कश्चित्सुधीस्तत्राऽऽजात्य सदनमध्यस्थापितानि मुद्गाण्डानि वमज्ज । तदा स्त्रिया सोऽभिहितः—भो ! कस्मादभूमि

पात्राण्यर्माधीः ? ततोऽम्भपायि तेन-अस्मत्सेनं तत्र मरिष्या खादितम् । ततो ब्रह्मपि कश्चि प्रश्नाभ्य कथितुमारेमावे । ममो ! मरिषी काऽऽत्मिगाऽसि सशिवम् । ततः प्राप्तेनोक्तम्-मरिष्या श्चरे दुग्धवरीसुदिरस्य कस्माद् विप्रवधो युवाम् ? तत्त्वये तेनोमावपि विद्यावप्य हितकरं मन्यमानो सर्वत्र हास्यजनकं निर्ययोजनं निश्चकलिं त्वरिषं त्रिदशमियो यद्वातुरागावद्वयम् ॥ १६ ॥ यतः--

दोहा-घरे येस आणी नर्ही, मांग्या मांका सात, झगडो तो दम्पती करे, वूध तरीनी पात ॥ १ ॥

अथ कौतुकिनः सविधे विदुषोऽपि विधा मोघा भवति तत्र १६-दृष्टान्तः--

मृपान्ते ब्रविणेच्छया कृतिगमे दत्तं न किञ्चिदकदा, धीक्षयेयो नटनाटकं बहुजनं तस्याशु सोऽवादतः ।

गौड्यद् स्यजनास तत्र पठने एतस्तु कार्यो विदा, कर्तव्यं नटनाटकं च भवतां द्रव्यं मृगो दास्यति ॥ १७ ॥

विषगोऽपि नाऽऽहारिणः । एतस्मिन्नन्तरे चातु नृपतिर्नटानां नृत्यं च निमात्य प्रीतः तन् प्रसूतं स्वं ददौ । इत्थं यस्तुञ्जवरित मस्तोषवाज्जादनेनो आ समपिन्तयत् । यदस्मदधीया सर्वा विद्या ब्रूवेव जाता । ततः सदैव निमायासमेत्य स्वक्षिप्याम्य वक्तुमुपब-
धमे । एतदयमापकव्यच्छन्दोऽस्तंकारादीनिष्येत् किमर्थं परिभ्रास्यच, यतस्तेभ्यो न प्रसस्त्वति कदापि प्रमानावः । किन्तु
नटनाऽकादीननुनीतपिष्यय तर्हि राज्ञः सकाशादनस्यं द्रविष्यमाप्स्यथ । यतः सारासारविवेकश्रमो नास्ति महीपालः, किन्तु
धैरुद्वीक्ष्यपतः ॥ १७ ॥ उक्तं च--

विद्वांसः ! सावधानाः शृणुत मम वचो ब्रव्यलोभार्थिनश्चै, ज्ञन्तव्यं सादरेण क्षितिपतिभवेन भूपसेवां विधातुम् ।
मीमांसान्यायतर्काऽऽगमविधिबहवो दूरतो वर्जनीयाः, शिक्षेतव्यास्तु ! शिक्ष्याः ! धिगधिगधिगतां ताथयीति प्रशब्दाः

भावी भवत्येव तत्र नरकपालस्य १७—दृष्टान्तः—

कनेभ्येन बहिः स्थितेन नृशिरो दृष्ट्वाऽऽर्यकाऽवाच्यत, लात्वा सङ्घानि ताच्छिरः प्रतिदिनं तत्पश्याति ह्येकदा ।
तात्पिष्ट्वा वटिका कृता निजपतेर्मुक्तासि सोऽवक् शुभा, स्वेष्टं यत्नव भवद् वरांगि ! लिखिते दोषो न ते मे वक्षो

एकदा बहियतिन केनाऽपि श्रेष्ठिना श्वश्रुवि पतितं नरकपालं ददृशे । तत्र लिखितगाथावाचनानन्तरं तत्कपालमानीय स्वपेटायां
संस्थाप्य तत्कपालं प्रतिदिनमेत्य समपश्यत् । एकदा तत्पत्न्या विलोक्य चिन्तितम्—निजगृहे असावस्माकं स्वामी प्रतिवासरं किं
वस्तु वीक्षते ? तदा पश्यन्त्यास्तत्र श्वकपालं दृष्टिपथमयासीत् । ततो रोषपरीतमानसा सा तत्कपालमादाय तनु संपिष्य
तस्मिन्नन्यानि तद्योग्यवस्तूनि मेलयित्वा वटिका व्यरीरचत् । ततस्तथा स्वभर्त्रे शाकं निर्मितमशनवेलायां तत्स्वादमास्वाद्य तत्पतिः
प्रीतः सन्नाचचक्षे । यदिमा वटिकाः स्वादुतमाः संपन्नाः । कस्येमाः संस्कृताः ? तदनु तयोक्तम्—यद्भवतः प्रियतरमासीद्यं च पुरो
धृत्वा पश्यति स्म, तस्येमा वटिकाः सन्ति । धनिकोऽवदत्—भो ललने ! यल्लिखितं तद्दृष्टमत्रावयोर्नास्ति दोषलेशोऽपि ।
पश्चात्सीमन्तिन्या आमूलचूलतः सर्वमप्युदन्तजातं निवेदितम् ॥ १८ ॥ सांप्रतं कपाले यद्विन्यस्तमासीच्चदभिधीयते । गाथा—
जम्भो कलिंगदेसे, पाणिगह्वणं मरुदेसमज्झमि । मरणं समुदतीरे, अज्ज वि किं ते भविस्सइ ॥ १ ॥

अथ ऋषिः प्रमथ्य एष प्रतिषक्ति, तत्र १८-रथान्ता—

पृष्ठः केन गुरुर्हि लिपयति मनो नैव कथं रोदिति ? प्रोचे तं च गुरुर्मनीनयनयोर्मो व्यङ्गनाचम्रदः ।

वेवाक्षप्रकरः। प्रपञ्च भवति तद्वर्ज्य मनोनेप्रयोः, मत्पर्यिच्छये दित्यतौ समस्तुत्वं छज्जति दुःखं तयोः ॥ १९ ॥

अधिष्ठातृको गुरुमपाधीति—मगच्छन् । यदा विपं विधीयति, तदा चक्षुषा कर्षं रूपते ? तच्छ्रुत्वा गुरुपादमिरितम्—भोयथाग्र-
रसनात्पच इति चत्वारिन्निर्पाणि यदा पुस्तत्मासृङ्गि तदा विषयावबोधे प्रमथन्ति, तस्यापचञ्चलनाशप्रद इत्युच्यते । अन्तःक-
रमणमुपोर्निपपः पुस्तकस्यद्विगन्तरेव ज्ञायते, त्वर्थावगार इत्युच्यते । तस्यान्मनसश्चक्षुषोश्च प्रीतिसम्भवो यथा मानसेन
निर्गम्यते तदा लोचनेन रूपते । यथैकस्मिन् सदने निवसन्तो द्वौ मनुजाविकरेतरव्यसने प्रसाये च समवेदनी भवतस्त्वयेवान्ताः कर-
करणनपनयोर्धैर्यमेष वासस्थाने ॥ १९ ॥ तदुक्तम्—

सिद्धान्तशास्त्रकेष्यसि, नास्ति वा हि तथादपरे । सम्पद् प्रश्ने कृते शीघ्रं, प्रददात्युत्तरं कविः ॥ १ ॥

अयाऽस्मानकुबशीलाय वासो न देयस्तत्र यूषामस्तुणपोः १९-एष्टान्तः--

सुप्तो राह् निशि मत्कुणो गत इतोऽमृण्यया वारितः, प्राचूर्णोऽस्मि तवेति मातृमगिनि ! प्रोचे तया मनिताः।

॥ दाशतस्तदानीपातना शरपा हि बाळाकिता, लुका वरूपदिका हि मत्कुण इतस्तेनाशु सा मारिता ॥ २० ॥
 कसबाप्रवि राज्ञः क्वेदे मन्दविसर्पिणी नाय युक्ता निवससि स्म । वरैको वुनुकनामा मत्कुणोऽम्येप । तपासोऽप्य युक्ताबोक्त्वमु-

भोस्त्वमत्र मा प्रविश । निद्रानिमग्नोऽस्माकं स्वामी शेते । तदा मत्कुणोऽवादीत्—अये ! अहं तत्र गृहे प्राघृणकः समायातोऽस्मि । अथ च त्वग्मे मातृवसाऽमीति कृत्वा प्राप्तोऽहं । अथाऽविमृश्यैव यूका तत्प्रवेशमादिदेश । मत्कुण उपक्रामन्नेव त्रिंशोपति ददंश । ततो नरपतिना शय्या दर्शिता तु मत्कुणः पलायितो, यूका सरला वराकी करे पतिता, नृपानुरैः करेण हता, अतोऽज्ञातकुलशीलो मधुरां वाचं वदन्नपि स्नान्तिकं न प्रापणीयो यश्च तं विश्वसेत्तर्हि मत्कुण इव स स्वात्मदोषं तस्मिन्निक्षिप्य तमेव नाशयेत् ॥२०॥ यदुक्तम्—
अज्ञातकुलशीलस्य, न दातव्यः प्रतिष्ठया । दुन्दुकस्याऽपि दोषेण, हता मन्दविसर्पिणी ॥ १ ॥

अथ च्छलेन सुगधा लोका वञ्चयन्ते परैस्तत्र २०—दृष्टान्तः—

गुर्विण्यां निजयोषिति क्षितिपतिर्विप्रं तदा पृच्छति, पुत्रः किं च सुता भविष्यति हि मे ? पुत्रो नहीत्यंगजा । संलिख्य च्छदने ददौ नरपतेः पुत्रो भविष्यत्यय, पुत्री चेदुत वाशु दीर्घलघुकान् वर्णोस्तु वक्ष्ये तदा ॥२१॥

कस्याऽपि भूजानेः सुतो नाऽभवत्, परमेकदा तत्पुण्यप्राचल्यसंयोगेन महिषी अन्तर्वत्नी समजायत । तदा राज्ञा कश्चिद् भ्रूसुरः पृष्टो द्विजवर ! मम पत्न्या जठरे पुत्रो भविता वा पुत्री ? तदा व्याजेनावादीद् द्विजः—भो राजन् ! कर्गले कृत्वाक्षराणि तव प्रदास्यामि, नृपस्तदुदीरितमुरीचकार प्रीतश्चाऽभवत् । ततो विप्रश्चिन्तयामास—‘पुत्रपुत्र्योर्मध्ये केनाऽपि भवितव्यमेवेति विविच्य’ पुत्रो न पुत्रीति विलिख्य राज्ञे कपटलेखमर्पयत् । यदि पुत्रश्चेत्तर्हि ‘न पुत्रीति स्पष्टमेवोक्तम्,’ अथ पुत्री जायेत, तदापि पुत्रो नेति पठनीयमुभयतोऽपीष्टसिद्धेः ॥२१॥ तथा चोक्तम्—

अज्ञाना बहवो मर्त्या, दृश्यन्ते छलकारकाः । छलं कृत्वा यथा राज्ञो, दत्तं लेखं द्विजेन वै ॥ १ ॥

अथाऽद्यात्तरि पाषकयाश्चा मोघा जायते, तत्र २१-कथा-

द्वारस्यै गजचित्रकं द्वात्रिंशद्वाऽनस्य दृष्ट्वाऽऽगतं, तद्वृण्वे स्थितवांस्तदाह कविराष्ट्रध्यात्वाऽऽशु तं चक्षुषम्।
अत्राऽऽखेक्षि कथं स्थितोऽसि जहरो दानप्रदा धारणा स्ते सर्वेऽपि वने वसन्ति च गिरी त्वं तत्र याहि द्रुतम्। २२।

अथिन्द्रपुङ्गवो द्वारवेक्षे चित्राथ वनिषं विसोषय विवेकैश्चस्याष्ट मदन्यमात्राणुं तत्राऽऽसीत्। अथ च गजगण्डस्वस्तमासीना
वत्तं लुण्ठ। वस्मिन् वने अश्वत्थविः स्वामनि विचार्य अमरं वस्तुमुपक्राम। रे मूढ मधुच्छिद्र ! त्वं कस्माच्च निष्पणोऽसि,
अस्माचे प्रयोचनं न सेत्स्वति। मदप्रदायको वारणो नाऽसौ, दानवारिमुषः सर्वेऽपि गन्धर्वस्त्वनो विपिने कुष्ठेषु वा वसन्ति।
अरिदानगन्धर्विष्या वेचरिं मंशु तत्रैव प्रयाहि ॥ २२॥ गीतमपि—

रे धन्वरीक ! मदखोलकपोखवासी, भित्तिस्यनागवदनेऽत्र कथं स्थितोऽसि ?।
ये दानदा घनघमा घमघोरशब्दा-स्ते वारणा धरतरा विपिने वसन्ति ॥ १ ॥

अथ मूर्खीः सह धीमतां वादो न युज्यते, तत्र तयोः २२-कथा-

मूर्खमी पाथे गच्छत कुसुमितं ताम्पां पलाशद्रुमं, दृष्ट्वा चकि द्वि पाटलं जम्भमतिशो मूर्ख ! नो पाटलाः।
वादेतौ कुबतो जडेन सुकधिर्यष्ट्यादिभिस्ताडितो, यच्छया मुष्टिवशाद् विमुञ्च जह रे मी ! पाटलापाटलाः। २३।

पुनः कदाचिद् द्वात्रिंशद्वेविदो वस्मिनि व्रजतः स्म। तत्र मार्गमध्ये पुष्पिताः किङ्कमादयो व्यलोकि। एता कुभीर्बकि

एष पाटलः कथं कुसुमितः फलितश्च ? । तन्निशम्य बुधोऽवदत् रे मातृशासित ! एष पालाशविटपो, न पाटलः । ततो मन्द ऊर्चेत्वं किं जानीषे ? एष तु पाटलः । इत्थं मिथो विवदितुं प्रारेमाते । ततोऽतीव रोषविवशो बालिशो यष्टिमादाय प्राज्ञं हन्तुमुद्यतस्तदानीं पण्डितेनाञ्चादि-भोः ! कथं मां तुदसि ? अथ च कविरपि पीडनवशात्पाटलः पाटल इति मुहुर्व्यजिहार ॥ २३ ॥ अत एवोक्तमपि—

पलाशं पुष्पितं दृष्ट्वा, मूर्खो वदति पाटलम् । यष्टिमुष्टिप्रसादेन, शोऽवक् पाटलपाटलः ॥ १ ॥

मूर्खदम्पत्योः कदाचरणोपरि तयोः २३-कथानकम्—

लात्वा स्त्रीं पथिको गृह्णात्प्रचलितो ह्यग्रे सनीरां नदीं, दृष्ट्वा साऽऽह धवं ममांग्रियुगले रंगोऽस्ति संगृह्य सः । तस्याः पादयुगं हि कर्षति सरित्तीरे गतः सा मृता, न्यस्ता मृढ ! कृतं किमाह मतिमान्नष्टा न रंगस्थितिः ॥ २४ ॥

अथ कश्चिदाध्वनिकः स्वकान्तां श्वशुरसन्ननः समादाय स्वावासं प्रति प्रस्थितः । मार्गे यान्त्या सरित्प्रवाहं प्रपश्य प्रियया स्वामिनं प्रत्युक्तम्-भोः प्राणनाथ ! ममाऽङ्घ्रियुगले निपक्तो रंगो यथा नापमृज्येत तथा विधीयताम् । तदनु ना तच्चरणानुत्पाद्य करनासं जले न्यस्य चलितः । यावत्स स्रवन्तीपारं प्राप्तस्तावदेव सा नासाऽस्य श्रुतिषु पथः पूरेण कीनाशनिकेतनमभ्येत । तदा गतासु महिषीमिव समाकुप्य सरित्तमानिनाय । तत्र स्थितः कश्चिद्दीमान्नरस्तमचकथत्-रे मृढ ! किमेतदनुष्ठितम् ? यस्मादेपाऽचेतना संवृत्ता । तस्मात्कथमेनामघोमुखी नीरमध्यादानीतवानसि । मन्दप्रज्ञेनाऽप्यवादि-यदहं कृतवानस्मि तदवगत्यैव यद्यपि ममार सा परं तच्चरणयो रंगस्थितिस्तदवस्थैव ॥ २४ ॥ कथितञ्चाऽपि—

मूढबुद्धि मारी प्रिया, गया मदीरे तीर । देह अन्य नर अमियो, कां कीना ऊढ पीर ? ॥ १ ॥
 मूढ तेह प्रति पोलियो, कीचो पढ प्रहार । जीव गयो पण रंग है, मुक्त मन पढ विचार ॥ २ ॥

भाग्यरहितो यत्र गच्छति तत्रैवापवो यान्ति तत्र २४-क्या—

प्रीत्ये पञ्चुरयो बने विवसन्तः प्राप्तोऽर्षिष्या पीडिताः, छायां वीक्ष्य गतोऽपि बिस्वस्तुतले तत्के फल प्रायवत् ।
 तच्छ्रुत्वा पततीति चिन्तयति तदा यामि क मग्नं शिरो, दुःस्यो गच्छति यत्र याति तदनुच्छायेय शीघ्रं विपत् २५

कविभि स्वः खन्वाटो निदापकाले निर्वासा मानुमानुभिर्मालि संवापितोऽधनामोदन्याम्नां बाभितो माक्षपादपस्याऽवस्था-
 न्यसीदत् । वदनन्तरं शिखेः वनं विस्वफलमभिसमाटयत् । अथ चिन्तयामास—काऽपुना ब्रह्मि ? समाटन्वपत्रासेन प्रसृतो
 बिरपुत्रमुपागतस्तत्रात्रपि फलपातेन मे शिरो मग्नम् । देवहवत्स्य मे प्रोष्ठे छायेषानुगच्छति विषयः ॥ २५ ॥ यवद्याकम्—

खन्वाटो दिवसेश्वरस्य शिरणैः सन्तापितो मस्तके, वाम्छन् देशमनात्तपं विधिवशाद् बिल्वस्य मूलं गतः॥
 तस्योदो पतता फलेन महता भरनं स्रजश्च शिरः, प्रापो गच्छति यत्र भाग्यरक्षितस्तत्रापवो राशयः ॥ १ ॥

भाग्यवता प्राणिनः स्वेष्टवस्तुनः प्राप्तिर्मवत्येव तत्राष्टेः २५ कयामकम्—

क्षिप्तः केन करदकेऽपि मुजगाः धुत्पीडितोऽनाशको, रात्रौ स्वादिमकांक्षयाऽऽशु बिभरं कृत्वोदुक्तस्तन्मुखे ।
 ममपादेव तदा स्वयं निपतितस्तन्मांसतृप्तोऽभवत्, यस्तस्तेन पथा वृणो स्थिरतरं भोगीव भाग्यं भवेत् ॥ २६ ॥

कश्चिद्ग्राहिकः फणितमेकं निगृह्य करंडके न्यधात् । तस्मिंश्च क्षुद्राधितस्तृप्तश्च जीवने हताशः सन्नास्त । तस्मिन्नेव क्षणे कश्चि-
दुन्दुरागत्य खाद्यं द्रव्यं विज्ञाय करंडकं भित्त्वा प्राविशत् । प्रविष्ट एव भुजंगो दैववशात् स्वाशनमुपलभ्य तेन सुहित आसुक्रुतविवरे-
णैव निष्क्रान्तो यथेच्छं जगाम । अहिरिव व्यसने पतितस्यापि स्थिरनियतेर्नस्य शातमेव संपद्यते । भाग्यस्थैर्यं नाम धृतिपरि-
पालनं ॥ २६ ॥ सूक्तं केनापि—

नो कार्यो पुरुषैश्चिन्ता, निगडे पतितैरापि । यद्भाले लिखितं धात्रा, भवेद् भोगीव नापरम् ॥ १ ॥

बहुसम्मतिके कार्येऽविचार्योत्तरदानेऽनादरो भवति तत्र २६-दृष्टान्तः—

नत्वा पृच्छति कार्षिको निजगुरुं वर्षा न वा वर्षति, क्षेत्रे ते निश्चि वक्ति सोऽपि न परे लात्वा सशिष्यो घटान् ।
कूपार्तिसचाति कं परा हि मनुजाः श्रुत्वोति वार्ता गुरो-स्ते पृच्छन्ति तथा ब्रवीषि वहसि प्राहूर्चिनेयास्तदा ॥ २७ ॥

कश्चित्कृपकः स्वगुरुं प्रणम्य पृच्छति—भगवन् ! देवो वर्षिष्यति न वाऽस्मत्क्षेत्रे सर्वमप्युप्तं धान्यं शुष्यति । गुरुत्वाच—भो !
अद्य ते केदारे मेघो वर्षिष्यति, परमन्येषां न विजानामि । अथो सशिष्यो गुरुर्यामिन्यां शस्यक्षेत्रे अन्योर्जलकलशमापूर्य आरात्रं
क्षेत्रं परिषिषेच । ततः क्षेत्रपतिः स्वं केदारं सिक्तं विलोक्य तुष्टोऽभवत् । अमुमुदन्दं परे जनाः समाकर्ण्य गुर्वन्तिकमुपेत्य यथापूर्वं नति
प्रकल्य यप्रच्छुः । तदा गुरुणाऽपि तेभ्यः पूर्ववेदेवाऽभिहितम्—तन्निशम्य विनेया अपि गतशर्वरीवाऽद्यापि क्षेत्रसिञ्चनं विधातव्यमिति
विज्ञाय गुरुं गदितवन्तस्ते—यो वक्ष्यति स एव विधास्यति । नास्माकं कापि क्षतिः ॥ २७ ॥ पठ्यतेऽपि—

कार्पापिनो हि यद्वयो, शुस्त्रं पृच्छन्ति स्वार्थगाः । शमर्द्धनेन दातव्य-मुत्तरं कौविदैर्यया ॥ १ ॥
एक यार कहुने यथा, हवे न यदसी कोय । गुरु प्रति शिष्ये बोधिया, ले कहुसी ते होय ॥ २ ॥

सविस्त्रोऽपि यो दानं न यच्छेत्तर्हि सचनं नश्येत्सद्य भोजनृप-माघपुत्रयोः २७-कथा-

भोजो यकि कवे ! मूर्दगसुरधरस्यार्थं घटाष्ट्याहि सा, शालं मान्यज्जैः करिष्यसि यदीमारोहणं धम्मि तम् ।

गृह्येशान्तगताः किमस्त्ययमतोऽर्थं यस्वति त्वाबदत्, त्वद्भाषां सुपदेशमीशा ! तव भो नो दीयते तद्गुगतम् ॥ २८ ॥

एच्छा सुभो भोजनृपो नृत्पमकारणवदानीं मूर्दगद्वयमाकर्ष्य भोजराशो माधकवि प्राह-भोः किमसौ ष्यनति ? तवो

माधकविरसि तस्योपरप्रदानायाऽष्टदिवसावपि यपाचो । तवः शस्त्राणि विनीकितानि, पर मूर्दगद्वयार्थं नावपुष्यत । तदा श्लोकसंवि-

प्रमानसं माधकवि निमात्योपायतो विप्रस्यं कुच्छनिवानमप्राधीत् । तदनु माधः प्रोवाध-विप्रवर ! मूर्दगद्वयेन कोऽर्थः प्रति

पादते । तदा स श्लेधिदं बलि यच्च मः करिष्यमारोह नरपतिमधिच प्रापयेत्तर्हि मूर्दगद्वयार्थं शृणुष्व बोधयेऽहम् । पद्मावृ दन्ता

वतश्चमारोह नृपान्तिरुमान्तिन्ये । तं द्विजं गज्राऽऽसीनं बिलोक्य भोक्ताः प्राह-क्षेत्र्य ! तदा माघो बभाण यवसौ ना भवन्तं मूर्दग

रवार्थं प्रत्यापयिष्यति । तद्वचनमुररीकृत्य यनायेनानुपुक्तो पुषोऽवादीत्-उर्ध्वपते ! धसवमेति ध्वनिं कुर्यापो मूर्दगो भवन्तमृ

वदिद्वि-यो हि प्रान्त्यं राज्यमाप्ताय त्रिबिण्णु इरमास्तां परं कषर्दिकामपि न प्रपच्छति तद्विषयमूहोपममेवेति निश्चितं

जानीदि । मायेव वीर्यस्य, कस्मैचिद्विप्राय जीर्णपादत्राणस्य विहायितेन नागारुहः सममवम् ॥ २८ ॥ तस्यैवत्फलम्—

उपानहौ मया दत्ते, जीर्णे कर्णविवर्जिते । तत्पुण्येन गजारूढ-स्तद्व्रतं यन्न दीयते ॥ १ ॥

अथ मायाविषु मायिभिर्भूतव्यं तत्र २८-कथा—

पर्वधन्यकविः करोत्याभिनवं भोजस्य काव्यं तदा, श्रुत्वाह्व्य पुरातनं कविजना भूयोऽपि किं तेऽपठन् ।
राज्ञा तैश्च तिरस्कृतः प्रतिदिनं वादोऽभवच्चैकदा, कृत्वा वेधयुतं स्थिता विमनसो लक्षं च लात्वा गतः ॥ २९ ॥

कदाचिद् भोजराजस्य परिपदि कोऽपि नव्यः कोविदः समाययौ । स प्रत्यहं भोजराजं नृपं श्लोकैरुपश्लोभ्याऽऽशीर्वचोभिरे-
दिधत् । परं तन्निमित्तपधानि कल्मषधिया संसदि निषण्णाः कालिदासादयः कवयः प्रतिघस्रं प्रत्याख्याय क्षिपन्ति स्म । अथ
च महीपतिमुक्तवन्तः—राजन् ! कवेरस्य कृतिः पूर्वकविकल्पितैव, एतत्काव्यं त्वस्माभिरपि प्रागेव स्मृतिविषयतां नीतम् । तदा
धाराधिपेन भोजेन पृष्टास्ते श्रुतधराः कालिदासादयः कवयः कण्ठतः समुदाजह्रुः । तदानीं नृपः सुकन्निमवमत्य गहिश्चकार,
एवं नित्यं वाक्कलहः प्रावर्तत । ततः पण्डितोऽपि स्वापमानेनाऽन्तर्दग्धो वेधयुक्तं काव्यं चक्रे । स्वकाव्योच्चारणेऽक्षमांस्तान् कालि-

दासादिकवीन् क्षीणप्रमान् कृत्वा नृपतिसकाशाह्वं द्रव्यं जग्राह ॥ २९ ॥ तत्कवेः सैषा कविता—

भोज! त्वराजराजः क्षितिपातितिलको धार्मिकः सत्यवादी, पित्रा ते या गृहीता नवनवतियुता हेमकोट्यो मदीयाः।
त्वं ता देहि त्वदीयैः सकलबुधजनैर्ज्ञायते सत्यमेतत्, नो जानन्ति त्वदीयाः सकलबुधजना देहि लक्षं तथापि ॥ १ ॥
तदर्थः—भो भोजनृपते ! त्वं राज्ञां मध्ये स्थासक इव, धर्मिष्ठः सत्यवक्ता चाथ निजान्वयस्य सुपमाकरोऽसि, परं तव तातेन

पा मे नरकोट्यो दीनारा गृहीतास्तास्त्वं प्रयच्छ । तदुदन्तं ते परिपृच्छाया अनेस्तो विदन्ति, यदि चेमां वार्तां तव सिद्धांतो नो जानन्ति, तथापि साधं द्रव्यं वेदि । अपमयाभिधंभिः—यदि चार्यं पुराणः स्फोटस्तरिं नभनवविद्धोदिसौवर्णान् वेदि । येवानि-
॥ त्याग्यपि बधं वेदि ॥ १ ॥

अथाऽत्र भवेद्धत्तमृणं परभवेऽपि दानं विना न मुच्यते तत्र २९-रुष्टान्तः—

भोजर्जी हि विषयाय पारमयिकं तैलपालये च स्थितो, वृत्तान्तं प्रतिकर्णं स स्थनशुद्धोद्दिष्ट्वा प्रमातेऽलिलम् ।
गत्या भोजगृहं समर्प्य सकलं भाण्डारिकानां घनं, तान्त्रोचे तदणं क्षमोऽन्यमयिकं दातुं न गेहे गताः ॥ ३० ॥

अधिदर्वधित्वापामाद्य, यदस्मिन्मये रातं सातं वा पराऽऽदेवं प्रवेपं च न भविष्यतीति मत्वा तेन भोजभ्रपासमुपेत्या भिरितं, यदहमग्रे वनने तुभ्यं सकृदीदं खद्यताजवानाप्ये । यदि नियोगेयेल्लेहं कृत्वा समर्पयामि, इत्युक्त्वा सेतं विन्यस्य राब-
भोपागारिकस्यो साधं विषमादाय याभिन्या वैठिकागरे सुम् । तत्र निधीये वैठिकासीषदीं भिषः सममायेवाम् । तयोरेकज्यटे-
यदस्माभिः पूर्वमेव गृहीतविषमप्यायेकं पणकं देयमस्ति । तदहं खतस्रो अग्नीः कृत्वा मृत्वा विमोह्ये, फलोकं च सुखं प्राप्स्ये ।
तदेवापर ऊने-धन्योऽसि त्वम्, मया तु वैठिकस्यापायि त्वममुद्रा प्रवेपाः सन्ति । अयं च राजा भोक्षो मे पूर्वजन्यनोऽचमर्ष्या ।
निद्रित एव भूमिः प्रगे भोजराजान्त्रिकं गत्वा गदेव । यवप वारणमुक्येन साक्रमस्य वैठिकदृपमस्य प्रविपुर्दं मवेव । यदि वृषो
अयेचरिं त्वयास्मै त्वरूप्यकाणि देयानि । एवं सम्यं कृत्वा राजमुक्येन सह मां प्रवियोषयेचरिं चित्वा तं वैठिकस्यराजवान्
प्रदायाऽनुजो वृत्ता प्रेत्य चैव दर्भमाज्नो मयामि । इमां वार्तां भुत्वा स भूमिः प्रमाते प्रमुच्य पणकाचमर्णस्यानइशो गदितमुदन्तं

यथातथमपश्यत् । तदानीं मनसि विचारयामास—प्राप्ते जनने गृहीतं स्वं देशमेवेति मतं सम्यग् निर्णीय मनसि निकषा भोजनं प्राप्नो रात्रिवृत्तमामूलतः समचकथत् । अथ चान्यजन्मनि त्वदृणेनाऽऽनृण्योपायं नाऽवलोकयामि । तस्मात्स्वमर्थं प्रत्याहर, अहं तु भृतिकर्मणा स्वजठरं पूरयिष्यामि । एवं निवेद्य समाहृतं स्वं कोषाध्यक्षाय ददौ । पुनश्च करिमुख्येन सह कक्रुदमन्तं योधयित्वा तैलिकक्रुणादनृणं चकार ॥ ३० ॥ उक्तं च दोहा—

इह भव देणुं दोहिलुं, परभव वली विशेष । बलद कथाने सांभली, तजिये कृणो अशेष ॥ १ ॥
गाथा-दासत्तं देह कृणं, अचिरा मरणं पुणो चि संपण्णे । सव्वस्स दाह मग्गी, दिंति कसाया भवमणंतं ॥ २ ॥

अथ पांशुला जीवदानादपि स्वीया नैव भवति तत्र ३०-दृष्टान्तः—
प्रीत्या तेऽपि सह त्वयाऽद्य निधने धक्ष्यामि संकेतकृत्, तत्सर्वं रचितं सुरैर्यदि तदाह्वयिष्ये दत्तं स्त्रियै ।

मुक्त्वा सापि तमन्यपत्तनगता तस्मिन् पुरेऽसौ गत-स्तद्भार्या मिलिता तदा च कुटिला स्वार्थे विनाऽनर्थकृत् ॥ ३१ ॥
कश्चिन्मनुजः प्रेम्णा निजजायया सार्धं मिथो भाषमाणः समयमकार्षीत् । यत्तत्र निधनं मत्तः पूर्वं चेत् ज्वलने त्वामहमनुसरिष्यामि । तत्पश्चाद् भार्ययाऽप्यभाणि—यद्दहमपि त्वद्वते बह्वावात्मानं होष्यामि, इत्थं परस्परं निश्चिक्थते । तदखिलमुदन्तजातं कश्चिद्देवः समश्रुत, ततः स देवः स्त्रियं गतासुमकरोत् । तदानीं स पुरुषः समित्समिद्धे ज्वलने प्राणान् होतुमुद्यतः, तस्मिन्नेव क्षणे देवः प्रभूतं वर्षित्वा बहिर् निरवाप्सीत् । तदनन्तरमक्षतस्य पुरुषस्य स्त्रिया आयुषोऽर्द्धभागं ददौ । अथ तत्पत्नी स्मभर्तारं विसृज्य पारेसमुद्रं विषयान्तरं जगाम । पुरुषोऽपि देशादेशं परिभ्रमन् तस्मिन्नेव नगरे निजभार्यो दैवात्प्राप । तदानीं ब्रीडयाऽधोमुखी

बध, वराः परित्यज्य स्वामिने पत्तायाऽर्चने । तत्र स्त्रीचरित्रं प्रकटयन्ती स्ववासांसि परिच्छिद्य च पूषके-यदयं नरो मम सखीस्त्वं
 भ्रमसि, वभिद्यम्य राधपुल्यास्तं निगच्छे वषा झलमारोहबामासुः । एवं पुंभल्या तथा सार्यमन्तरे बाज्रयादितमकारि । ३१ । उक्तमयि-
 बन्धु करिये उपकार मी, योग न माने जेह । अरधुं दीधुं आखलुं, तेनी यई न तेह ॥ १ ॥

अथ यस्मिन्नितं ललाटफलके नूनं तदरातिर्मवेतत्र ३१-कथा-

दरिद्र्यपलान् सदाऽसि भगिनी सोऽपि तयन्मेऽस्ति हि, मिष्टाभेच्छिकया स्वसुगृहगतो धातुश्च धुर्यान्विता ।
 सुवत्सपर्यं पतिता गृहेऽपि वपलाः स्यात्स्यां तदा मुञ्चति, वस्त्वा स झलिके करं घटति तां रात्रौ गता येऽग्रता ॥ ३२ ॥

कथिद् दुर्गोऽर्चिर्दिवं वपलान् छादति स्म । एवदा वपलान्मलतस्तस्य छर्दिमपद, वदा सोऽपि नृप-भरो ! कष्टमापन्नोऽस्मि ।
 वषान्मिष्टाभश्चिपत्सया प्राप्नुषि को यत्वा भगिनीनिष्ठवनमभ्यगात् । तत्र अस्तरं वीक्ष्य प्रीता सा भोजयितुं वपलान् रसवत्स्यां
 संतराद्य, मोचनबेलायां च धातुं स्यात्स्यां वपलान् परिबिषेय । तान् विषोक्त्य विषण्णो धावा मासे पाणि न्यस्य भगिनीमवदीत-
 वभिद्रायाभेव म्भागमनात् प्रायेव वपलास्त्वद्वृद्धमागमयिषि विरुद्धम् ॥ ३२ ॥ दोहा-

मैं स्त्रीधो छे प्रहसमो, बोले स्त्रीची रात । पथी भागो आवियो, भगिनी ! योडा लाल ॥ १ ॥
 देश तजी परदेसा ममे, घरे घणी मन आस । सरख्यो ते, नर पाभिये, बयला पखिया पास ॥ २ ॥

याः पापं विधाय पञ्चाक्षरं कुर्यात्स सुखी स्यादन्यथा बुद्धी तत्र राजसौचे व्रजतोर्ध्वमीणयोः ३२-कथा-

हर्म्यारोहणवारितं नृपतिना भृत्यः कथं कार्यतां?, वामं गच्छति, सुच्यतामिह गतौ ग्राम्यौ तदाऽऽक्रोशितौ ।
वक्त्येकः किमु? मारितोऽपरनरो भीत्याऽऽशु मां रक्षतु, गत्वाग्रे यदि गम्यतां त्वरगतेर्मुक्त-सुखी सोऽभवत् ॥ ३३ ॥
केनाऽपि भूमृता वाटिकाया मध्ये सौधः कारितः स्वनियोज्यांश्च समादिदेश-यत्कोऽप्यस्मिन्मवने न प्रविशेत् । तदा द्वाः-
स्थैः पृष्टम्-अजानन् कश्चित्प्रविशेत्, किमु तस्य विधेयं? तदानीं नृपोऽब्रवीत् सोऽपि हन्तव्य एव न तु मोक्ष्यः । तन्निशम्य दीवा-
रकाः सप्रश्रयं निवेदयामासुः-राजन् ! कठोरोऽयं दण्डः । तदनु नृपः समचकथत्-यदि प्रवेशकः प्रतीपपाद एव व्रजेत्तर्हि स
हेयः । एकदा प्रस्तावे द्वौ ग्राम्यजनौ विस्मृत्य तत्राऽऽजगमतुः । तदानीं राजपुरुषैर्निगृहीतयोस्तयोरेको वाचाटो जीवनाशं नष्टोऽ-
परो भयभ्रान्तो मां त्रायध्वमित्यभाषत । अथ च प्रतीपगमनाब्रूणानुचरैर्विस्मृतः स्वान्धवेषु प्राप्तः सुखमुवास ॥ ३३ ॥ उक्तञ्चापि—
पापं कृत्वा पुनः पश्चात्, यो निन्दति नरोत्तमः । स सुखी जायते लोकैः, यथैको हर्म्यवीक्षकः ॥ १ ॥

अविचार्य मन्दधिषणे विश्वासवाक् न देया तत्र ३३—कयानकम्—

भूपाऽभरिषुते सदाभिरमतौ रोदित्यभीरांगजा, वक्त्याः ! रोदिषि किं? भवद्विरहतः सत्यं धवैको हि नौ ।
ग्राम्यागच्छसि विट्समं निशि सखे मार्गे मिलित्वा गता, श्रुत्वार्याञ्चलहंतुकां वरमतो ज्ञात्वा गता स्वालये ॥ ३४ ॥

एका राजकन्याऽपराऽभीरकन्या बोधे सख्यावास्ताम्, मिथः संगते चिक्रीडतुः । एकदा त्राणं विमुच्यती साऽभीरवाला
नृपकन्यया पृष्टा-किन्निमित्तं रोदिषि? अथैनां सा वमाण-राजसन्ननि परिणीता बहिर्निष्क्रमितुमक्षमा सती त्वं मया सह नोपस्थास्यसे,
तच्चद्वियोगपीडिता रोदिमि । तदानीं राजदुहिताऽपि तस्यै यो हि त्वद्भर्ता ममापि स एव, इत्थं वचनं ददौ । जात्वाभीर-

वालिना केनाडपि सुद्वयेन साकं गन्तुं प्रवृत्ता, तस्येव तथा महीप्सुताड्यादि—त्वमेतेन सत्रा वयम् । एवात्सा प्रथमोदितवचनवा
धिवा तेन सह नगराभिषेकम् । अग्रे गच्छतां तेषां पटीयन्त्रास्त्रकः समुद्रमासुस्तदास्यादाप्रप्यन्तं निवृत्त्य सुज्ञाना मृगकुमारी
स्वनिर्व्वेचनाय निवृत्ते ॥३४॥

बोधा—कालं वांछुं मुह करी, रत्नदा ययो अशास । तं फल दीये कवण गुण !, जो फल विये पळादा ॥ १ ॥
सुरतक जाणी सेविआ, तुं तो निगुण पळादा । अब तें मुख फाळो कियो, तब में छोडी आदा ॥ २ ॥

अय मद्यतामनुकारी नीचोऽप्यसीदति तत्र ३४—इष्टान्तः—

क्यञ्चयेऽग्निमयायुधे पतति वै सिंहादिभ्रमुमजा, घान्ते वह्निमये हरिर्वदति तान् पुच्छं गृहाणाऽऽशु मे ।
ते युवूणन्ति तदा हताः स्यलचरास्तद्वारितं फेरुणा, पद्मास्तेन कृतं तयापि न हताः पुच्छं तदा श्रोतितम् ॥३५॥

कस्मिन्निदं गहनमग्नये वह्निमयास्त्रद्रवन्तः केसरिप्रयुतका प्राभिनोडाग्रे सरसि निपेतुः । एवात्वाग्नौ घान्ते कठोरवो मृगादीन्
व्याजहार—मोः सरगा ! यूयं मम बालधिं युद्धीत, सर्वानप्यहं वारयिष्यामि । तदाह्वयं समेज्ये तच्छाङ्गुत्तमपुद्गमव मृगेन्द्र
भाण्डुल्याखिलान् बहिष्कार । सा बार्ता केनाडपि क्रोष्टा इदि निहिता, पुनः कतिप्येरेवाहोभिर्दोषमाश्रमाभीरये अष्टान् जन्तून्
सिंह इव वन्द्योऽवदत्—म पुच्छमादत्, युष्माभिर्गन्धसमिप्येष्टं । अय बलमापाय बाबुल्यवति, तावदेवास् पुच्छं मयम्, अन्य
पय सर्वे मृगाः । यतोऽप्यमो वनः स्वाधिकरीर्षमनुकुर्वन् क्षिमास्तेव ॥ ३५ ॥ तथा बोक्तम्—

आत्मवीर्यं न जानाति, दृष्ट्वा दृष्ट्वा करोति यः । स दुःखी स्याद्यथा फेरु-स्वुद्यत्पुच्छो ह्यधोऽपतत् ॥ १ ॥

अथ महतां छायापि सत्फलदा तत्राऽजापालस्य ३५-सूपनयः—

च्युत्वाऽथो न्यपतन्फलानि स ततो दृष्ट्वा तदाचितयद्, गोपो मूर्ध्नि हि खेगमस्य पतिता छाया वरा बुद्धिदा ।
श्लोकस्तेन कृतश्च पादरहितश्छाया गता नो पदं, तादृक् तेन हि पूरितं निजधिया डुब्कं च डुब्कं पदम् ॥ ३६ ॥

एकस्मिन्नन्धमध्ये जंबूफलानि पतंति स्म, तानि दृष्ट्वा कश्चिच्छागपालो व्यचिन्तयत्—यदिमानि फलानि खाद्यानि । तस्मिन्न-
वसरेऽजापालस्य भालोपरि सरस्वतीविमानस्य छाया पपात । तदानीमजापालस्य बुद्धिरुत्पन्ना, तथा श्लोकस्य पादत्रयं तेन रचितं
पर तत्क्षणे एवाऽपगता विमानच्छाया । ततः सहजधिया तेन चतुर्थश्चरण इत्थं निर्मितस्तन्निर्मितं पद्यमीदृक्—॥ ३६ ॥

जम्बूफलानि पक्वानि, पतन्ति विमले जले । पतितान्येव दृश्यन्ते, चतुर्थेऽन्तु डुब्क् डुब्क् ॥ १ ॥

छायापि फलदा पुंसां, महतान्तु विशेषतः । विमानच्छायाया वाण्या, गोपोऽपि पटुतां गतः ॥ २ ॥

अथ सद्विद्या सर्वेषां विस्मयकरी भवति तत्र ३६-कथा—

कोप्यागत्य विचारदो वदति मे विद्यां नृपं पश्य भोः !, स्त्रीं मुक्त्वेशशृङ्गे गतो हि गगने मृत्वाऽपतत्तत्समम् ।
सा दग्धा पुनरागतो मम कधूं त्वं देहि वार्ताऽपि सः, कूटं मा वद चानयामि हि चरं लात्वा गतो विस्मितः ॥ ३७ ॥
कश्चिद् विप्रः स्वस्त्रियमादाय कस्याऽपि भृशतो भवनमाससाद । अत्रवीच-मम विद्यावैभवं पश्य, नृपोऽपि चरं प्रदर्शयेत्पृ-

विषान् । तदन्तरमन्तःपुरे निजमार्गो विसृज्य गगने च देवासुरसंघामो व्यापरे, तत्राहं प्रयामीत्युक्त्वा गतः । संसृये इतः क्व
 ब्रह्मापचयैः सहितो हवि न्यपतत् । तं विसोक्य तस्मीमन्विनी सम्मिदंजनौ तेन सहैवात्मानं जुष्टाव । तत्कालमेव सोऽपि पुरुष
 ऐन्द्रमालिङ्ग्य श्वसमीपमागत्य जगाद-भोः पृथ्वीय ! प्रवच्छ मे दारान् । नरपथिरपि यायावध्वेन सर्वमुदन्तजातमाश्ल-
 वृतो न्यपेदयत् । परं सोऽपि तदुदितं मृषा मन्वानो ब्रमाण-मम भार्यां तद्वयेह एवास्ति । अदैनं मृषोऽप्यभाषत्-ममृम्यै तव
 पत्नी वेत्समानम्, इत्युक्तः सोऽपि निमग्नानीयानसत् । तद्विधायाः प्रमाथं विलोक्य सदसि निषण्णाः सर्वेऽपि विस्मयमापुः पुनः
 प्रश्नद्वन्द्वदानेन तं प्रमादयामासुः ॥ ३७ ॥ कथितमपि—

यिमेण दर्शिता विधा, विक्रमः सदसि स्थितः । तमीक्य सुभटाः सर्वे, तदा तस्मै घनं ददुः ॥ १ ॥

अयं रूपेण कुलटा मृतिमाप्नोति तच्च ३७-कथा—

नो पुण्याति पति तमाह कुलटा मेऽयं कुरु त्वं सुर !, भुत्वेतो हविषा ततो हि हविषा पीनस्तदान्धाऽभवत् ।
 पश्चात्तोपमुपागतो पदति स परयामिनो निर्मया, सुक्लेश्या सह भोगमस्ति बलयान् युग्मं गृहीत्वा ज्ञातम् ॥ ३८ ॥

अपि कुस्त्या कामिनी स्वपतिं न पुण्याति, स्वयं च स्वेरिणीति स्वयवेन्दुरागं नाऽऽदितवती परस्मिभारन्वत । एकदा
 सा यक्षमर्चयित्वा पूजासत्ताने तं प्रार्थितवती-भो यक्ष ! मे मर्ता यद्युर्विच्छो मनेदिति । एवमविक्रमसि कासे तद्वदोऽपि वां वातां
 मुतवान्, तदा हस्तद्वयेण यक्षप्रतिमायाः दृष्ट्वेवै नितीय स्थितः । अयं तत्काली यक्षप्रतिमासमीपमागत्य बाष्पार्थयवे-भो यक्ष !
 मयं पतिं नेत्रहीनं कुरु तावत्पुष्टमाये समुपनिष्टः पुरुषः प्राद-हे भवले । यदि त्वमन्वहं स्वमर्तारं मिष्टमिमान् दृष्टपूरानपूयादीन्

वनवान्धोनिर्मितान् पदार्थानाशयिष्यसि, तर्ह्यविलम्बेनैव सोऽन्धः संपत्स्यते । तन्निशम्य सा तथैवोपाचरत् । तस्याः प्राणेशोऽपि हतलोचन इव प्रणिगदति-अये सुन्दरि ! मे दृष्टौ किमपि नाऽऽपतति, किमहमधुना करवाणि, देहि मेऽवलम्बनमिति । तदानीं सा पुंश्चली निर्विशंका विटेन सह रममाणा रतिजनितसुखमन्वभूत् । तस्या हृदि शंकागन्धोऽपि नाऽऽस्पदं चकार । यदा स सद्यो निर्मिताज्यबहुलभोज्यद्रव्यैः पिनङ्गुगात्रः समजायत, तदा व्यभिचारतं गुणलं संनह्य यमसदनातिथिमकरोत् ॥ ३८ ॥

उक्तञ्च-कथं हससि भो हंस !, नाहं ददुरवाहनः । कालक्षेपं करिष्यामि, धृतान्धो ब्राह्मणो यथा ॥ १ ॥

अथ गुरुः शिष्यान् परीक्ष्य निजास्पदे स्थापयेत्तत्र ३८-कथा—

शिष्यान् वक्ति गुरुस्तदाभ्रफलमिच्छाम्यानय त्वं पृथक्, पारीक्षाय निवेदिताः प्रथमकोऽवगृह्यता ते गुरो ! । अन्यो गच्छति शब्दितस्त्वथलघुर्गत्वा विधिं पृच्छति, त्रैविध्यं ज्ञाविनीतकं हि गुरुणा ज्ञात्वाऽर्पितं सत्पदम् ॥ ३९ ॥

अथ कोऽपि गुरुः स्वपदे कमपि शिष्यं नियोजयितुं प्रशस्य शिष्यपरीक्षणाय प्रथमं तेषु वयसा ज्येष्ठं प्रत्याह-यन्त्वमस्मभ्यमाभ्रफलमाहृत्य प्रयच्छ तदा सोऽवक्-हे गुरो ! ते मतिः क्व विलीय गता, यद् वार्धक्येऽपि रसालफलमुपभोक्तुं मनः प्रसरति । पश्चादपरं शिष्यं प्रत्याह-भोस्त्वमाभ्रफलमानय । अथ सोऽप्यानेतुं प्रस्थितः, पश्चात्तमाजुहाव । पुनरित्थमेव तृतीयं कनीयांसं प्रत्यवदत् । स त्वमिवाद्य गुरुं पप्रच्छ-कृपालो गुरो ! त्रैविध्यमाभ्राणां कतममहमानयानि ? । इत्थं तस्य वाक्पाटवं प्रसमीक्ष्य ज्ञानवन्तं क्रियावन्तं विनयाश्रितञ्च तं शिष्यं स्वस्थाने स्वपटे वा संन्यवेशयत् ॥ ३९ ॥ तथा चोक्तम्--

परीक्षा सर्वसाधूनां, शिष्याणां च विशेषतः । कर्तव्या सूरिणा नित्यं, त्रयाणां हि कृता यथा ॥ १ ॥

निगुणस्त्रीभिर्गृहछद्मता भवति तच्च सचिवचधूनां ३९-रुष्टान्तः—

छोलाभात्ययशाब्दमुमुक्षुसमाः भुत्वा घृपस्तद्वृणुहे, गत्वा पश्यति ताः पतिर्वदति भो ! मौनं विधेयं तदा । तन्नोज्ये नृपघर्णिताः सुयटिकास्तिलो गिरोधुः स्वतः, रुग्णां भोवाति तूर्यकां स दक्षितः सोचे मया किं कृतम् ४०

इत्यापि द्रुतः सचिवस्य चतस्रो रोषितः स्वस्तिवाच आसन्न, तदुदन्तमाकर्ण्य राज्ञापि चिन्तयामास—येषु छद्मो विद्योदक्षितो वेति मार्गशीर्ष मनेति संप्रचार्य, एकाकसरमास्य मन्त्रिजमुखास्येनोवाच—सचिव ! कदाप्यप्यापि स्वपेक्षारमाह स्वाक्षये न भोभितोऽत्र एकास्तद्वृणुहे मांस्तुमिच्छामीति महासरात्सचिवेन निमन्त्रितो राधा स्वमन्त्रिणो गृहे जगाम । तदानीं सचिवेन स्वीयाभस्वरो दाराः संशोधिताः, युष्मामिस्तुर्णीययाऽशस्वातव्यमिति, तदुदीरितं वामिररीकृतम् । पद्माद्राजानमाश्रयितुं वटकुट्टाकं पर्यवेवपत् । अथ नृपो यदाऽनुमतिपुचदा क्षियो हासयितुमवनिपेन प्रोक्तं—वटकाः स्वादुतमाः सुम्यमाः । पतम्बुकुं निम्बमेका भागं स्वार्थं नियन्तुं न दद्यात् । तदाऽश्विष्ठितमन्त्रिन्—“ए वविर्यो हो मे वविर्यो ” एता वटिका मया तलिता । ततोऽपराज्जापत्—“ए वविर्यो हो ते वविर्यो भो माहै अर्क्षयो सेकाहै यक्षः ” एते वटकास्तु त्वया तदा तलिता यदाहमागत्य तेजम्बदम् । तदनु वृतीयाऽवदत्—“आहिर्यो हीमद इमां ” मयैषु हिंनु निधितम्, एवं मुत्वा मृषालो जहास । तदानीं कसुवी विस्मयं वृतीयां प्रत्यवातुलोकं सचिवः । साऽप्युवाच—“सद्य माए दायां नारीं, बापौ नदीं, होयो हुं काहिरा बो ” हे स्वामिन् ! मयात्र कापि चोक्तिः प्रत्युक्तिरुक्ता, पुनः क्वं ममता नेत्रे विस्फारये ? ॥ ४० ॥ मणितमपि—

गुणहीनाः सुरुपाब्ध, भवन्ति गृहमण्डनाः । क्षियोऽपि सद्रुगृहस्यामां, वटिकापाचिका यया ॥ १ ॥

भद्रजनः सर्वत्र भद्रतामेव लभते, तत्र ४०-कथा-

यज्ञे जग्धिकरीं निरीक्ष्य हरिकेश्यन्नं तदा याचते, तस्मै ते न ददुः सकृद् विषधरं दृष्ट्वा हतस्तैर्नरैः ।

द्वाःस्थान्ते हि तथाऽवदन्त्वविषकैषास्तोऽपि नो मार्यतां, ज्ञात्वा स्वावगुणं ललौ व्रतवरं प्रोक्ता नु तेनाऽऽर्यका ॥ ४१ ॥

कस्मिंश्चिदध्वरे बहवो भूमिदेवा निमन्त्रिता भुञ्जते स्म । तत्र हरिकेशीनामा श्वपचो भक्तं ययाचे । परं ते तस्मै न ददुः
प्रत्युत चुक्रुशुस्तदनन्तर एव विलादेको भुजंगो निरियाय । तं वीक्ष्य विप्रा जम्बुहरिकेशी चाण्डालोऽपि तदपश्यत् । अथो कति-
पयैरेव क्षणैस्तत्रैका गोधा निस्ससार तां दृष्ट्वा हरिकेशी हन्तुं प्रधावितः । तदा तत्रोपविष्टा भूसुरा व्याजहुः-अङ्ग ! अवध्यैषा

निर्विपत्वात्तदा स स्वयमेव स्वापराधं परिज्ञाय जातिस्मरणोदयाच्चारित्रव्रतं जग्राह ॥ ४१ ॥ अथ च गाथामुच्चार्योपदिदेश ।

सैषा गाथा-भवेण होइ सब्वं, भहं पावेइ सब्वओ भहं । हणिओ कण्हो सप्पो, भेरंडो तत्थ मुंच दिडो ॥ १ ॥

सत्प्राणिनो वस्तुवैलक्षण्यं निरीक्ष्य विरज्यन्ते तत्र ४१-उदाहरणम्-

दृष्ट्वेशोऽप्यति सुन्दरं च वृषभं सोऽटाव्यते चैकदा, मार्गे सत्करकण्डुराह निजकान् कस्याऽयमुक्षा तदा ।

प्रोचुस्ते तव भोः ! कमिष्टवृषभं श्रुत्वेति दीनोऽपि सन्, वैराग्यं हि विधाय राज्यमखिलं त्यक्त्वा सुनीशोऽभवत् ४२

कस्यचित्करकंडुराजस्य कमनीय उक्षाऽऽसीत् । बहुकालानन्तरमेकस्मिन् दिवसे मार्गमध्य उच्चैराक्रन्दन्तं तं दृष्ट्वा स मनुजानपृ-
च्छत्-कस्याऽयं बलीवर्द इति ? कश्चिदप्येनं न बध्नाति ? तत्र स्थितः कश्चिन्मानवो वक्ति-राजन् ! भवतां निकाममभिमत एष वृषः ।

पशानेन न प्रापते तदा कोऽन्यः परिपालयेत् ? कुन्तेनां प्रवृत्तिं राक्षस्येति निर्देष्टवैराग्यमुदपादि । तेन प्रसृतं रान्तं पुत्रकलत्रा-
दिदं च परिहाय दीक्षां तस्मै । इवान्तदन्तान्तरवर्तिवीरिणे इताद्यो ह्यस इव वृणमंगुरं वस्तुभावं परिहाय, संसाराज्ज्वालां
पोषचिर्मिर्दीकृत्य, मोहं तसु पापीयानिति इति संप्रचार्य मुनिसत्तमः समश्नायत् ॥ ४२ ॥ क्वचिठा गाथायि—

सद्य सुजायं सुविमलसिङ्गं, ज्ञो पासिया वसवं गोष्ठमच्छे ।

रिद्धिं भारिद्धिं समुपेक्षियाणं, कलिगराया विसमिक्ख पम्मं ॥ १ ॥

एकाकी सदा सुखी भवति, तत्र नमे राज्ञः ४२—कथा—

नर्म्यंगं तुदति ज्वरोऽपि ललना धर्पन्ति ताम्रन्दनं, शब्दं मो धलयोन्नयं सञ्चति स त्यक्त्वा समं रक्षितम् ।
पृष्टस्तेन कथं रवो भवति नो ? ताः प्रोचुरेकैकक, चिन्तमो बहुताः सुखं मम तदैकाक्यमस्ति जातो मुनिः ॥ ४३ ॥

एकदा नमिनुपाज्जे दाहन्तरः समुत्पन्नस्तदा सर्वाः स्त्रियश्चन्दनं निधुष्य २ लेपं चक्रुः, परं स शान्तिं न प्राप, चन्दनं निषर्ष्य
मत्स्यः भान्तास्ता बलवानां विद्धितेन दुर्भनापमानं वं तोषयितुं मगस्तप्रयोजनमेकैककं वसवं क्ते धृक्वत्स्याः शेषान् सर्वान् निबद्धुः ।
ततो दृक्वत्स्ये दान्ते राज्ञाज्जाक्षीच्छब्दः कस्मान्न नाप्यते ? तदा योषितः प्रोचुः मागलिक एकेको वल्लयः पापौ न्यस्तोऽजोऽजनि
ध्वनिविरहः । अमुमुदन्तं निदम्य नृपश्चित्तपामास—यथेच्छाक्रिनो यावत्सुखं नावते, तावज्जनवर्गे नास्ति । यदि नरः द्याम्येच्छति वीरिवो
मृत्वा केस्सो विवतामि । एवं धर्ममनुष्णायतस्तस्य तापे दान्ते तत्कास्ममेव प्राप्स्यां गृहीत्वा स वने पचने च विचरन् मुक्तोऽभवत् ॥ ४३ ॥

माधा-यद्गुणाण सहयं सोचा, एगस्थ य असहयं । वलयाणं नमी राया, निक्खंतो मिहिलाहिवो ॥ १ ॥
 दोहा-चन्दन घसतां चूड़िनो, श्रवण शब्द न सुहाय । एक रखावी चितव्युं, बहु मलियां दुख थाय ॥ २ ॥
 राजशक्ति सब परिहरी, लीधो संयम भार । जब इन्दे परिखा करी, न चल्यो नमी लगार ॥ ३ ॥

माधा-यद्गुणाण सहयं सोचा, एगस्थ य असहयं । वलयाणं नमी राया, निक्खंतो मिहिलाहिवो ॥ १ ॥

दोहा-चन्दन घसतां चूड़िनो, श्रवण शब्द न सुहाय । एक रखावी चितव्युं, बहु मलियां दुख थाय ॥ २ ॥

राजशक्ति सब परिहरी, लीधो संयम भार । जब इन्दे परिखा करी, न चल्यो नमी लगार ॥ ३ ॥

अथाऽविमृश्यैव परस्यानुकृतौ लब्धस्याऽपि प्रणाशः, तत्र ४३-कथा-

छिन्दन्निःस्वनरस्तरं किल वने देवेन तद्वारितो-ऽन्नार्थं मार्गयतीह देष्टुमिदं तस्यास्तु मुक्तः स तम् ॥ ४४ ॥
 छिन्दन्निःस्वनरस्तरं किल वने देवेन तद्वारितो-ऽन्नार्थं मार्गयतीह देष्टुमिदं तस्यास्तु मुक्तः स तम् ॥ ४४ ॥
 गेहेऽदन्ति जना विलोक्य धनिना पृष्ठं कुतस्तत्र तरुं विच्छेद । तदुपरि काचिदधिष्ठातृदेवताऽन्तर्हिताऽऽसीत्तयोक्तम्-
 कश्चिदघनः कृत्स्न पुरुषोऽग्रे काष्ठमाहृतं गतस्तत्र तरुं विच्छेद । तदुपरि काचिदधिष्ठातृदेवताऽन्तर्हिताऽऽसीत्तयोक्तम्-
 मोः ! मा छिन्वि विटपमेनम् । तदा निःस्वपुरुषोऽवदत्-बुध्निक्षितोऽस्मि, प्रयच्छ मेऽभ्यवहर्तुमिति । देव उवाच-भोः ! वरं वृणीष्व,
 यत्कामयसे तत्ते मनोरथं पूरयिष्ये, ततः स उडदजान् गयाचे । देवेनापि तथाऽस्त्वित्युक्तम्, पश्चात्स गृहमागत्य माषजान् खादितुं
 प्रारभत । तत्परिवारमपि माषजान् प्रत्यहं भक्षन्तं दृष्ट्वा प्रातिवेदिमको व्यवहारी पप्रच्छ-यत्त्वं माषजान् सर्वदा कुत आनीय खादसि ?
 स वराकोऽब्रवीत्-वने वृक्षं छिन्दतो ममोपरि देवस्तुतोष, तत्प्रसादेन प्रतिघसं माषजान्नि । तदाकर्ण्य प्रातिवेदिमकः कुठार-
 मादाय वने गत्वा पादपं छेत्तुमुद्यतः । तदानीं देवो हस्तं तथा जग्राह येन कथमपि मोचयितुं न शक्नाक । पश्चाद् गृहे संवृतं घृतं
 प्रतिवेदिमने देयमिति प्रतिश्राव्य गृहाय मुमोच, । गृहे समुत्पन्ने घृते शर्करां निपात्य भुंक्ष्वेति स्त्रिया प्रातिबोधितोऽपि देववाण्या
 यत्कामयसे तत्ते मनोरथं पूरयिष्ये, ततः स उडदजान् गयाचे । देवेनापि तथाऽस्त्वित्युक्तम्, पश्चात्स गृहमागत्य माषजान् खादितुं
 प्रारभत । तत्परिवारमपि माषजान् प्रत्यहं भक्षन्तं दृष्ट्वा प्रातिवेदिमको व्यवहारी पप्रच्छ-यत्त्वं माषजान् सर्वदा कुत आनीय खादसि ?
 स वराकोऽब्रवीत्-वने वृक्षं छिन्दतो ममोपरि देवस्तुतोष, तत्प्रसादेन प्रतिघसं माषजान्नि । तदाकर्ण्य प्रातिवेदिमकः कुठार-
 मादाय वने गत्वा पादपं छेत्तुमुद्यतः । तदानीं देवो हस्तं तथा जग्राह येन कथमपि मोचयितुं न शक्नाक । पश्चाद् गृहे संवृतं घृतं
 प्रतिवेदिमने देयमिति प्रतिश्राव्य गृहाय मुमोच, । गृहे समुत्पन्ने घृते शर्करां निपात्य भुंक्ष्वेति स्त्रिया प्रातिबोधितोऽपि देववाण्या

दोहा-दोकल स्वातां देखिने, होंस छुई मनमांय । छेइ कुल्हाडो वनगयो, सुर थंमी तस काय ॥ १ ॥
 यनिता पतिसुं घीनचे, घणी ते कचपच कीय । दोकल तो पाम्या नही, घरना बूका वीय ॥ २ ॥

सत्पुरुषो हीनगुणं वस्तु पुरो न न्यसेत्तत्र ४४-कथा—

एतद्गाङ्गीकममात्पमाह नृपातिः कस्यास्ति दौर्घ्यं बले ? ज्ञात्वेभस्य तदा मृगाधिपपदे श्वाङ्गोपिताः स्यामिना ।
 यदा कृत्रिमका सदा पलमुखे संस्थापिताः श्वा शुन-स्तत्रागाद् मयतीति पृष्ठवरणाभ्यां सोऽपि नष्टोऽयमः ॥ ४५ ॥

कस्यापि यमूवो विपये तत्रिपुर्वतमादाय वेष्टे लुप्तिदुमागाह । तयायानं भुक्त्वा मूपो मंत्रिभमपृच्छत्—हे मंत्रिन् ! सेन्ये
 कस्याधिकं पले मयति ? तदा सविनेोकम्-सेनायां करिवले दुरूपम् । नृपा प्रोवाच-सिंहमेकं कृत्रिमं कृत्वा सेन्यसमं स्थापय ।
 इत्येवञ्छ्रुत्वा मंत्रिणा कश्चिदेकः सात्सेवः कृत्रिमैकतादिना सिद्धीकृत्य मयद्वराकृतिः सेनायाः पुरः समानीतः । स वस्तुनृपस्य
 पलमुखे नूतनमन्त्रवत्परीलां गजवटां प्रेक्ष्य मयन् पराङ्मुखः सन् पतायीबन्धे । यथा २ सेन्यमभ्यागञ्चति, तथा २ कपुरा एष्टे
 पदानि निदधौ । तस्मात्संगेष्टेष्कुलो मन्त्रपुरुषः कस्याप्यनुकरणं न कुर्यात् ॥ ४५ ॥ तदा बोक्तमवि—

आबज्जकृत्रिमण्टा विक्कटास्यमक्ति-रारोप्यते सुगपतेः पदवीं यदि श्वा ।
 मत्तमकुंभतटपादनलंपटस्य, नार्हं करिष्यति कयं हरिणाधिपस्य ॥ १ ॥

अथ च्छिन्नार्द्धपुच्छखरीप्रहेलिकायाः ४५-कथा—

भूपः प्राह ददामि यो मम सुताप्रश्नोत्तरं दास्यति, राज्यार्धं तनयां च तस्य यदि नो शूलं च दत्तावुभौ ।
दृष्ट्वैकं कृता प्रहेलिकवरा मेऽर्थं कुरु त्वं प्रिये !, प्रोक्त्वा बंडखरीं विवाह्य नृपजां राज्यं च लात्वा गतः ॥ ४६ ॥

कश्चिद्राजा मनुष्यान्प्रत्युवाच—यो मम सुतायाः प्रश्नोत्तरं प्रदास्यति तस्मै राज्यार्धं स्त्रां दुहितरं च दास्ये । अथ च वादं
कुर्वन् कश्चिदुत्तरं न प्रयच्छेत्तर्हि शूलमारोपयामीति प्रतिश्रुतम् । अनेन पणवन्धेन स पुरुषयुगलं शूलमारोपयामास । अत्रान्तरे कोऽपि
राजन्यः स्वस्त्रिया द्विरागमनं कृत्वाऽऽगत, मध्येमार्गं च शूलमारोप्यमाणी द्वौ पुरुषौ विलोक्य प्रहेलिकामेकां च समीक्ष्य स्वयं
कुमार्याः पुरो गतो विचिन्त्य च राजपुत्रीं वक्तुं प्रचक्रमे—हे राजसुते ! तव प्रहेलिकायास्त्वर्थो बंडखरीति वर्तते । परमस्मदीयां
प्रहेलिकामपि विशदीकुरुष्वेति वाक्यविन्यासेन भूपालः समबुद्धः, यदनेनास्मत्प्रहेलिका प्रतिपादितेति मत्वा स्वतनयां राज्या-
र्द्धश्चाऽदत्त । सोऽप्युभे भार्ये राज्यं च लात्वा प्रस्थितः ॥ ४६ ॥ अथेदानीं नृपदुहितवृष्टां प्रहेलिकां प्रकटयति—
दुत्तौ तिवारे खाजे नहीं, न हुतौ तिवारे खाजे । ए हरियालीनो अर्थ कहे, तेहने कुमरी छाजे ॥ १ ॥

करी करम तो एक तेम बीजी, करी करम तो छे तेम बीजी ।

राणी कंकण शीतल थासे, कहक रंक पर कागड़ा वासे ॥ २ ॥

० आँख माहिं पांख विआई, शूली दीधुं पाणी । एहनो अर्थ बांडो गधेडो, तेहने कहे ते राणी ॥ ३ ॥

अथ पुत्र्या दाशसेन सिंह कूपे निपातितस्तत्र ४१-दश-

जयान् हति हरिस्तदा वनचराः प्रोक्षुः किमर्थं हरे !, प्रत्येकोऽप्यपरे क्रमे हि दाशको घनं विलम्बागतः ।
पृष्टोऽवगच्छन् नो ? घने तव रिपुर्भो ! दर्शयाऽऽदृष्टिमत्तं, कूपेऽस्य प्रतिविम्बमीश्रय पतितस्तेनाशु पुत्र्या दत्ताः ४०

वन्मिश्रिषू बने सिंहो बहून् प्राक्निनो हन्ति, तव हृष्टा समेऽपि वनचराः प्रेक्षीष्वप्य कंठीरपं प्रायशु-भो मृगापिप !
वन्मिश्रिषू नान्तरिष्वेव नुम्यं रथं प्रतिचरं बीधमकम्पदास्याम अथ सिद्धोऽपि तद्वचनमंगीषकार । ततस्ते नित्यमोऽ-
नुक्रमेण समस्यगच्छन् । एकदा कस्माऽपि शृगवस्व रथाय आसीत्, स विरादागतस्तदा कोणफुरिखोष्टः सन् शृगकम्पवादीन्-
रे अयम ! इत्मावृ मित्रमितेनाऽऽयावोऽसि ! अथ शृगकोऽवह-रे मृगेन्द्र ! आग्रे वध रिपुरपरः पंचास्यः समागतः, स मम
मार्गमरुच्य । हरिप्रसीद-भोः शृगक ! मम शत्रुं हर्षय, तदा केसरिणं बने नीत्वाऽऽशुमस्ये तत्रिप्तुददशयन् । मिहोऽपि स्वप्रति-
विम्बं निक्षेप्य, एव एव मे रिपुरिति मन्वानः कूपे पतितश्च ममार । इत्थं बुद्धिपूर्वकार्यकरत्वेन लघुक्रायः शृगकोऽपि कम्प्यी-
रेषमसीधत् ॥ ४० ॥ तत्कथाऽपि-

बुद्धिर्पेस्य बलं तस्य, निपुर्बेद्य कुतो बलम् ? । पने सिद्धो मयोन्मत्ता, दाशकेन निपातितः ॥ १ ॥

अथ कविकौशलोपरि ४१-कथा-

भ्युद्ये पाति कविः करेण वृपतिः कूर्चं पदाऽऽकर्षति, केदां तेन करे धिखोक्य कथितो निर्माण्य ! लाघेककम् ।
सोऽवधि हि करे दशति तव मे भाग्यं तदा ज्ञापते, तुष्टः सन् प्रधिणि ददौ स कथये कृपेनाकाव्यं गताः ॥ ४१ ॥

एकस्मिन् दिने प्रभाते कश्चिद् बुधो राजपरिषदि स्वं याचितुमभ्यैत् । परमस्य नृपतेः प्रतिज्ञाऽऽसीत्-यदि कोऽप्यर्थी धनं याचितुमुपागच्छेत्तर्हि स्वकूर्चिकोपरि दक्षिणहस्तपरामर्शेन यावन्तः कचाः प्राप्ताः स्युः, तावत् एव दीनारान् प्रयच्छेयम्, इत्थस्य कोविदस्य सभासुपगते भूपतिर्हस्ते स्वकूर्चिकाया एक एव केशः संप्राप्तस्तदा राज्ञा कवि प्रत्युक्तम्-भो हतभाग्यशेखर ! गुहाण दीनारमेकमिति । प्राज्ञोऽवक्-कथम् ? महीपतिः प्राह-यतो मम करे कूर्चिकाया एक एव कचः समागतस्तस्मादेकामेव स्वर्णमुद्रा-मादत्स्व, यदि चास्मादधिकाः स्युस्तर्हि तुभ्यमधिका दद्याम् । तच्छ्रुत्वा कविरचकथत्-

त्वदीया दंष्ट्रिका राजन् !, मदीये चेत्करे भवेत् । तदा भाग्यमभाग्यं वा, ज्ञायेत स्फुटमेव च ॥ १ ॥

अर्थात् तव कूर्चिका मम हस्तगता भवेत्तदाऽहं निजभाग्यं विद्यामित्येवं समयप्राप्तं वचनं निशम्य बुधोऽयमिति परिज्ञाय प्रीतः सन् प्रजानाथो विप्रमाहूय दानार्थं संकल्पितुं जलं जग्राह । तत्पथः प्रपश्यन्नेव स भूपतिगुणवर्णनात्मकं काव्यशतं चकार । तदनन्तरं प्रभृतं द्रविणश्च नीत्वा गतः ॥ ४८ ॥ तत्काव्यानां द्वौ श्लोकौ निदर्शनरूपेण प्रदर्शयते-

निवसतु तव गेहे निश्चला सिन्धुपुत्री, प्रविशतु भुजदंडे चण्डिका वैरिहन्त्री ।
तव वदनसरोजे भारती-भातु नित्यं, न चलतु तव चित्तात्पादपद्मं मुरारिः ॥ १ ॥

यो गंगामतरत्तथैव यमुनां यो नर्मदां शर्मदां, का वार्ता सरिदम्बुलंघनविधेर्यश्चार्णवांस्तोर्णवान् ।
सोऽस्माकं सहजाऽऽश्रितोऽपि सहसा दारिद्र्यनामा सखा, त्वदानाम्बुसारित्प्रवाहलहरीमग्नश्च संभाव्यते ॥ २ ॥

अथाऽसन्तोषिणः पुरुषस्य ४८—रुष्टान्तः—

व्रंगे कुत्र जटी स्रियतः प्रतिपृहस्यास्याऽऽशु भिक्षां दिने, पृच्छन्त्यत्र समे जना मम सुहावायाति नो वा तदा ? ।
सोऽथगदुष्टजना वसन्ति सकलाः किं मे गृहाभागतं, स्वीकारे न महोदरं मरिर्यं ज्ञात्वेति निष्कासिताः ॥ ४९ ॥

अस्मिन्निवसने अत्रेऽपि साधुव्रंगे निवसति स्म । एष्वहा सर्वेऽपि संशयं पृष्टः—साधो ! कस्यापि गृहाद् भिक्षा समापञ्चति न वा ?
सर्वे सोऽप्यः सौख्यवायनिष्ठाः सन्ति किम् ! कदा रेनोक्तम्—मत्वां दुष्टमानसा जावाः को भिक्षां दद्यात् ? तदा सर्वेऽप्येकैक्यः
प्रभुं प्रारमन्त—मगबन् ! मम मेहावायाति न वा ! कदा साधुः सर्वानपि ओमित्युवाच । इत्थं भिक्षाप्राप्तिं स्वीकृत्य तमापू-
नमिति ज्ञात्वा, सर्वोपापदग्धं प्रयुक्क इति निर्णीय तैः स ग्राप्यद्विभक्ते ॥ ४९ ॥ कश्चित्तमपि—
दुःखिताः सन्ति ससारे, जीवाः संतोषवर्जिताः । संतोषरहितो महर्षो, व्रंगाभिष्कासितो जटी ॥ १ ॥

अथ भाववदनोत्कृष्टस्वमधिकृत्य शाम्बकुमारस्य ४९—कथानकम्—

कृष्णो वक्ति सुतो ! ददामि हयमादौ यो जिनं वन्दते, तच्छ्रुत्वा सुतपालको जिनतटे गत्वाऽऽजये शाम्बकः ।
अथाऽऽज्ञात्वाभिममं प्रदेहि मम भीः ! पृष्टे जिने नेमिना, दद्यान्नावफलं महश्च क्षरिणा शाम्बस्य दत्तो हयः ॥ ५० ॥

एकस्मिन्दिने भीकृष्णः शाम्बपालकौ सुतो वक्ति—योः ! यो हि युक्त्योर्मये भीनेमिनां व्रणमं गत्वाभिवन्देय तस्मै पशुपात्रिनं
वदीय, तच्छ्रुत्वा पालकनामा सुतो रात्रावेव भीनेमिनां व्रणमं दत्तं । शाम्बकुमारस्तु सबन्धेन विधिना भाषकन्दनं वक्रर ।

पथात्पालकेनागत्य श्रीकृष्णं प्रत्युक्तं मद्यमर्वन्तं प्रयच्छ, तदा श्रीकृष्णचन्द्रेणोक्तमहं श्रीनेमिनाथं पृष्ठाऽऽप्स्ये । ततो गत्वा भगवन्तमपृच्छद्-भगवन् ! पूर्वं भवन्तः केन वन्दितास्तदा भगवतोक्तम्,—द्रव्यवन्दनां पृच्छस्युत भाववन्दनामिति तदानीं श्रीकृष्णः प्राह—यस्या आचरणेन परमश्रेयः प्राप्नुयात् तामेव पृच्छामि । अथ श्रीनेमिनाथेनाभिहितम्—यद् भाववन्दनं गरीयस्तस्मात्पूर्वं शाम्बकुमारेण वन्दितोऽस्मि । इति तद्वचो निशम्य श्रीकृष्णः शाम्बकुमाराय पट्टाक्षं प्रायच्छत् ॥ ५० ॥

पठ्यतेऽपि-भाव एव मनुष्याणां, कारणं सुखदुःखयोः । पृष्ट्वा नेमिश्च कृष्णेन, कृतं यद्वत्स्वपुत्रयोः ॥ १॥

अथ भिन्नरुचिर्लोकस्तत्र ५०-कथा—

अश्वस्थं जनकं सुतं विचरतं प्रोचुर्विशोऽधो व्रजा-श्वारूढं कुरु पुत्रकं कृतमतो दृष्ट्वा च पुत्रं तथा ।

आरूढौ पथि गच्छतो जडधियौ तार्क्ष्यं हि किं मार्धतां, पद्भ्यां दुग्धमयं वदाति तुरगो युष्मभ्यमानतिवान् ॥ ५१ ॥

कौचित् पितापुत्रौ हयमादाय कंचिद् ग्रामं प्रस्थितौ, मध्येवर्त्मे जनकस्तुरङ्गमारूढः सुतश्च पदातिश्रे व्रजति । तदनन्तरं सर्वेऽपि मेलकाः पान्था ब्रुवते—यदसौ स्वयं घोटकमारुह्य प्रयाति सूनुं पदातिं गमयति, कीदृशो निर्धृगः ? तदनन्तरं तत्पित्राऽभिहितं भोः पुत्र ! त्वमश्वमधि तिष्ठ । पश्चादात्मजमर्वन्तमारूढं समीक्ष्य पथिका अब्रुवन्—दृष्टपुष्टाङ्गः सुतः सैन्यवमधिरुह्य प्रयाति स्थविरो जनकश्चरणौ निघृष्य निघृष्य भुवि गच्छति । तद्वचस्तदाकर्ण्य उभावपि बाहमध्यारुहस्तदनु पितापुत्रौ तुरङ्गमारूढौ वीक्ष्य प्रेक्षकाः प्राजल्पन्—हन्त ! वराको वाजी हन्यते । तच्छ्रुत्वा द्वावपि पद्भ्यां यातः स्म । अथो दर्शकैर्गदितमहो ! युवां मन्दधिषणशेखरी स्थः,

कतो शुभा वदन्त्या यच्छ्रवः, सहस्रीतोऽथ किं युध्यम्यं पशो दास्यति ? अथोपरितुनेन ह्वानकेन प्रवीयते यस्मिन्को बहुभाषी, स्थायाविकं हि अगठां यत्कस्मिन्चित्कर्म्मणि दोषराटिर्भवति तथाप्युक्तं ज्ञाननेकान् कथं संवीक्ष्यति सम्मनाः ॥५॥ अतद्योक्त्वम्— सर्वथा स्ववृत्तिमाचरणीय, किं करोति हि ज्ञानो बाह्यजालः ? । विद्यते च न हि कश्चिदुपाया, सर्वस्वोक्तपरितोषकरो यः ?

अयाङ्गुताघरणेन नरक्षयासो नियतो भवति तदुपरि वसुनप्रस्य ५१-प्रबन्धः—

तान्सपाठ्य परीक्षण कविधरः कृत्वा अयाणां भूतो, धावं पर्वतनारदौ च ववती राभाः समायां गती ।
 जाला सम्यहर्ष वसं नगण्डि एणगाः नगण्डि नै विजि

पुरा वीरश्चरन्ममोपायाय एवमुक्तं, द्वितीयं नारदं, तृतीयं वसुरामश्चाप्याप्य ममार । पुनर्बसुनामको नृपः पितृव्यं सिंहासनमाचक्राम्, नारदश्च विद्यापरोऽनन्तरया सर्वताऽपि निवृत्तित्वयांसिपीठमभिवष्टौ । अथैवदा पर्येतनारदयोर्मग्नये ममशब्दं मयिकृत्व वायः समधासत् । तत्रैव तमापि स्मनिर्बन्धार्थं तवीर्ष्यस्य वसुशृणोः पारिपदि वसमष्टौ, पृष्टवन्तौ वाऽऽकृष्ट्यार्थम् । तदानीमुपाप्यावाञ्छयेन युवाभौ मित्रवन्तं वरगौ~असकृष्ट्यार्थमिषेकी द्वौ, तयोरेकस्तु विषर्ममपीनद्यासि, द्वितीयस्तु छागोऽऽकृष्ट्यार्थम्, इत्थं निप्रकाश्याव्याहारेण स मपीपत्तिदेवे सिंहासनावधः पाविष्ठौ मृतश्च सप्तमे नारदं गतवान् ॥५२॥ मण्यतेऽपि--
परोपरोषादतिं निविलं वचो, सुधमरो गच्छति नारकीं पुरीष ।
वमिन्ययुस्तोऽपि गुणौ मरेचरो, वसुर्धवाऽग्गादिति लोकाविमुक्तः ॥ २ ॥

परायणरथादानं निवर्तयन्, सुधर्मो गच्छति नारकीं पुरीम् ।

आमन्यवृत्ताग्रपुणो मरञ्जरी, वसुधैवाग्नादिति लोकविभूताः २ ॥

गुणिनि पुरुषे दोषोऽपि निलीयते तत्र ५२-दृष्टान्तः—

जातो माघगृहे सुतो हि हरभे पित्रा सुतः पाठितो, भोजश्रीसदने गतो निशि हरो गृह्णन् धनं जागृतः ।
शय्याऽधो नृपतेः स्थितश्च स तथा काव्यं नृपोऽवक्त्वा तदा, ज्ञात्वा गर्वयुतं हि तेन पदतुर्येभ्यो श्वरो बोधितः ॥ ५३ ॥

माघपण्डितस्य सन्नि चौरनक्षत्रे पुत्रोऽजायत । तत्पिता चौर्यं महत्पापमिति हेतुमच्छास्त्रवचनं तं पपाठ । परं तत्पुत्रश्चौर-
भोत्पन्नत्वाचौर्यपि भोजभूषणद्वयस्य धनगारे प्रविवेश, द्रविणं चादातुमुद्यतः, परं तदानीमेव कश्चिद् भाण्डागाररक्षको जजा-
गार । पण्डितसुतस्तं वीक्ष्य तत्रैव राज्ञः शय्याधः सुष्वाप । प्रभाते प्रबोधयितुं नृपं चारणा विरुदावलीं जगुः । तदानीं भोजः
कवितामेकां कर्तुमारमत, तन्निर्मितानि त्रीणि पदानि भुत्वा राजानं गर्वयुतञ्च दृष्ट्वा स चतुर्यं चरणमुवाच । तच्चरणं श्रुतिगोचरी-

गार । पण्डितसुतस्तं वीक्ष्य तत्रैव राज्ञः शय्याधः सुष्वाप । प्रभाते प्रबोधयितुं नृपं चारणा विरुदावलीं जगुः । तदानीं भोजः
कवितामेकां कर्तुमारमत, तन्निर्मितानि त्रीणि पदानि भुत्वा राजानं गर्वयुतञ्च दृष्ट्वा स चतुर्यं चरणमुवाच । तच्चरणं श्रुतिगोचरी-

कृत्य राजा प्रतिबोधं प्राप, तस्मै च संतुष्य प्रभूतं धनं ददौ ॥ ५३ ॥ तत्पद्यञ्चैत्यम्—
चेतोहरा युवतयः स्वजनोऽनुकूलः, सद्बान्धवाः प्रणयगर्भगिरश्च भृत्याः ।
वल्गन्ति दन्तिनिवहास्तरलास्तुरङ्गाः, सम्मिलने नयनयोर्नीहि किञ्चिदस्ति ॥ १ ॥

अथ स्त्रीवशः पुरुषः किं किं न करोति तत्र ५३-दृष्टान्तः—

प्राज्ञेऽप्रमदे भियो विवदतां वश्योऽस्ति मे वल्लभो-ऽन्योन्यं दर्शयति च्छलेन च पतिः प्रोक्तोऽत्रिये चेत्कथम् ? ।
जीवेऽश्वोपरि रोहणं यदि तथेशेनापि च स्वीकृतम्, तद्दृष्ट्वाऽपरया पतेः समकचा मुण्डापितास्ते तदा ॥ ५४ ॥
भोजनपस्य कालिदासपण्डितस्य चोभे भार्ये मिथो धर्मभगिन्यौ बध्ववतुः । एकस्मिन्दिनसे द्वे परस्परं, गदितुमारेभाते-यद-

स्वदीपो मर्ता मम बन्धे कर्तव्ये । तदा पण्डितस्तस्या पृथा राष्ट्री, कथा रीत्या स्वदीपो मर्ता स्वदीपिनस्तन्म पुरो विदुदय । तदनन्तरं
 मरिष्याऽभिहितं यथा विध्यसे तथैव दर्शये, तदा क्तेविदसीमन्तिनी जयाद-यदि त्वं स्वपतिमथं परिकल्प्याऽऽकरोस्वहि ते पति
 बन्धे विधाय । तत्काल एव सा भ्यात्रीकृत्य मुटिते पर्वके समासीनो वैद्यकन्द-ह । हृदयं निदीर्यते त्रियेज्जम् । अस्मिन्नन्तरे
 विसिपतिरस्म्यर्पणगत्य पप्रच्छ-कस्मादेवं गरितं श्रवाना क्रन्दसे ? मय राष्ट्री जगाद-उदन्तो वस्तुमर्हाः । तदनन्तरं राजाऽस्या-
 श्रोत्रेण तवृष्टयान्वे प्रभुं त्रयः । तदा रामयुगाय-समय इव यत्ना मामारोहय तत्काळे कथाभिः सप्तकृत्यस्त्वामभिहन्यां ततः
 स्वस्या मनेवम्, ततस्त्वत्सर्गमपि नृपभक्ते । तत्सर्वं कालिदासस्तस्या दृष्टं प्रच्छमद्वा । पुनः राज्ञ्या शुधमार्यो प्रत्युक्तं-यदि त्वं
 स्वमर्त्यः स्मभूणि मुम्बितमुम्बद्वा कारयित्वा संसदि प्रवेद्यपिप्पसि तदा त्वां मर्तुमोहिनीं विधाम, तदनु तस्या आप्रदेण कालिदासोऽपि
 बभानिरेवं कृतवान् । पर्णदि तयायान्तं कविमालोक्य यगतिः पप्रच्छ-कस्मिंस्त्रीयं मुण्डितोऽयम् ? ॥ ५४ ॥ तदा कालिदासः
 पयगिरा प्रत्यमाकृत-

कालिदास ? कविभ्रेष्ठ !, कुत्र पर्वणि मुण्डनम् ? । अनन्धा यत्र नेप्यन्ति, तत्र पर्वणि मुण्डनम् ॥ १ ॥
 किं किं नाचरते प्राज्ञः, स्त्रीवाचा मेरितो मरः । भन्वकपी मधेद्राजा, मंत्री मस्तकमुण्डितः ॥ २ ॥

अथ पदवचनस्य विन्यासो गतः स जीवन्नपि मृतो ज्ञेयस्तत्र ५४-दृष्टान्तः-

रज्ज्वा कालकर्मसिंहि मार्गेति नृपो बाणं गृहीत्वा उज्जाल, पुष्पित्वा सुबलेन मुञ्चति यदा कालस्य छग्नं दृढम् ।
 प्राप्तीऽयो बलिमुक्त् तदाऽऽह नृपति माहं नृपतस्त्वं मृतो, वाक्यं ते नरमृषणं गतमृतो विद् त्वादृशां जोषितम् ॥ ५५ ॥

कश्चिद्राजा तरोरथ आस्त, अत्रान्तरे कोऽपि काको द्रुमोपरि स्थितः सन् कर्कशशब्देन रटितुमारेभे । तं वीक्ष्य भृत्यमसि-
मानेतुमादिशद्राजा, स्वयं प्रच्छन्नतथा च तूणीराच्छरमेकमुद्धृत्य कार्मुके सयुयोज । तां वार्तां श्रुत्वा वायसो व्यचिन्तयद्—यावदसौ
खड्गं गृहीत्वा वृक्षमारुह्य हन्तुमुद्यतोऽभविष्यत्तावदेवोदडयिष्ये, इत्थं विश्वसन् स्थितः स नृपेण बाणेन हतो विह्वलश्च सन्नघो
भुवि न्यपतत् । अथ सन्निहिते मृत्यौ राजानमृचे, यदहं न म्रिये, त्वमेव म्रियसे, यतो मनुष्यस्य वाक्यमेव म्रणं भवति तस्मात्त्वं
व्युतोऽसि, सत्यवचनरूपध्वणाभावे मुखानिःसृतं वचनं चार्मणं वाद्यमिव विज्ञेयम् । यस्य वचसि जनस्य विश्वासो नास्ति तस्य
त्वादृशस्य जीवितं धिग्, किन्तु मरणमेव गरीयः । ॥ ५५ ॥ उक्तञ्च—

असारः सर्वसंसारो, वाचि सारस्तु देहिनाम् । वाचा संस्खलिता यस्य, सुकृतं तेन द्वारितम् ॥ १ ॥

मग्नियं लग्नफल्य, को उद्देसेण संधिओ धाणो ? । सयं मूओ ण काओ, सुओ ते वयणञ्चुक्काओ ॥ २ ॥

अथ वने तृषार्तानां यक्षशापमृतप्रायाणां चतुःपाण्डवानां यक्षप्रश्नोत्तरेण जीवापने युधिष्ठिरस्यापि ५५—कथा-
सन्ने पांडुसुताः सरोऽपि तृषिता दृष्ट्वाऽब्धिसंख्या गता—स्तत्राऽऽह्लादपर्यय मे ततो पिव मरिष्यस्युत्तरं नो जलम् ।
नोक्तवार्थं च तदा सुपीतसलिला निश्चेष्टितास्तेऽभवन्, दत्त्वार्थं हि युधिष्ठिरः प्रतिसुरं जीवापयत्याशु तान् ॥ ५६ ॥

जातु विपिनमध्ये पाण्डवास्त्वपार्ता अभवन्, तत्र नीरं पश्यन्तो चिरकालेन जलसंभृतं तडागमपश्यन् । तदा पञ्चानां मध्या-
र्देकः पयः पातुं वारि, समानेतुञ्चाऽगमत् । तत्र गत्वा यावत्पयः पातुं प्रारेभे तावत्सरः स्वामी कश्चिद्देवस्तं प्रत्याह—यदि मम

प्रभस्योचरं दास्यसि, तर्हि नीरं पातुं यस्मदीति तदुक्तममुतमिव कृत्वा जलं पयो मृतम् । बहुकालं पराङ्मयागतमनयेस्याऽपरो
 गतः, इत्थं पत्नारोऽपि आठर एवैकशः कृत्वा तत्र अमुः । परमुत्तरस्याऽद्यादनेन तद्वत्तया निगता सुवि पेतुः । अयाऽद्यातद्युतु
 धिष्ठितो व्यक्तितयद-यो हीता गच्छति, स न पातवर्तते, अत्र वार्ता ! तस्माद् युधिष्ठिरः स्वयं तत्राजामत, चतुरो आरुंष्य त्रिषेव
 नान्द्रादीन् । वृषियम् बलं पातुं प्रवृत्तस्तदा देवताऽज्वरीश-मम प्रभस्योत्तरमदास्येभ्यं तर्हिमे स्वत्वारोऽपि तवानुवा अक्षीविष्यन्
 सखिन्त्राऽयास्य, उत्तरमदस्ता प्याः पातसि चेत्तर्हि त इव स्वमपि मरिष्यसि । तच्छ्रुत्वा धर्मराजोऽयादीत्-कथय किं प्रष्टुं
 कायवसे ! ततो बधराजः प्रमानपृच्छत् धर्मपुत्रो युधिष्ठिरः प्रमानानुत्तरं ददौ ॥ ५६ ॥ ते च स्त्रोका अवस्तना -

का वार्ता ? न किमाश्चर्यं २, का पन्थाः ३ क्व मोदते ? ४ । इति मे चतुरः प्रमान्, पूरयित्वा जलं पिब ॥ १ ॥
 अस्मिन्महामोहमये कटाक्षे, सूर्योग्निना रात्रिदिवेन्धनेन । मासर्तुदर्वीपरिघटनेन, भूतानि कालपचतीति वार्ता २
 अहन्यधानि भूतानि, गच्छन्ति यममन्दिरे । शेषा जीवितुमिच्छन्ति, किमाश्चर्यमतपरम् ? ॥ ३ ॥

तर्कोऽप्यलिप्ताः भुतयो विभिन्ना, नैको ह्युनियस्य वचः प्रमाणम् ।

धर्मस्य तस्य निहितं गुह्यार्थं, मद्याजनो येन गताः स पन्थाः ॥ ४ ॥

पञ्चमेऽहनि पांशे वा, शाकं पचति यो गृही । अनृणी चाप्रवासी चै, स वारिचर । मोदते ॥ ५ ॥

इत्थं युधिष्ठिरस्य प्रभोत्तराणि निगम्य ग्रीठ समुं वेधो वरं ददौ, यत्ते मुता जीवन्तु नित्यारो आठर ।

अथेदानीं ख्रीष्टुण्यचारचरित्रोपरि ५६-कथा—

अथेदानीं ख्रीडुणाचारचरित्रापर ५६-कथा—
विप्रस्त्री च बहिर्विभेमि दिवसे काकात्तदा प्रेषति, सार्द्धं छात्रकमेकदा निशि गृहात्सा निर्गता पृष्ठगः ।
मार्गे पश्यति नर्मदोत्तरगतां दत्त्वा हरस्याज्ञां, सुप्ताऽऽगत्य गृहे तथा ह्यवगतं सोऽवक् चरित्रं तदा ॥५७॥
विप्रस्त्री च बहिर्विभेमि दिवसे काकात्तदा प्रेषति, सार्द्धं छात्रकमेकदा निशि गृहात्सा निर्गता पृष्ठगः ।
मार्गे पश्यति नर्मदोत्तरगतां दत्त्वा हरस्याज्ञां, सुप्ताऽऽगत्य गृहे तथा ह्यवगतं सोऽवक् चरित्रं तदा ॥५७॥

[illegible]

च्छात्रेण निशि यथा दृष्टः सवाञ्छुः ताञ्छुः ॥ ५७ ॥ तथा चोक्तम्—
द्विजोऽपि तां स्वैरिणीं विज्ञाय तत्याज ॥ कुतीर्थेष्वपि जानाति, जलजस्याक्षिरोधनम् ॥ १ ॥
दिवा बिभेति काकैर्म्यो, रात्रौ तरति नर्मदाम् ।

अथ संसर्गेण दोषगुणा भवन्ति तत्र द्वयोः शुक्रयोः ५७-स्थानकम्--

इद्वैकं दृयति यने निगदिताः कीरेण भिन्नास्तवा, चाकर्णयोऽडशु गतोऽग्रके धि मुनयोऽन्येनाडपि भात्यर्थकम्।
तेऽन्यागस्य धवन्ति तिष्ठ दृयते । वाक्यान्तराद्विस्मिता, सोऽप्यङ्ग संगुणा धि तस्य पितरावेकौ मम स्तस्यया ५८

स्वस्मिन्निभार एवदा दधिद्रास्वा धक्छिद्रितवादिन्माल्म वनं गता । तत्रान्तरे प्राप्तमिच्छसंघे कोऽपि तस्मिन्कर्णप्रवर्धकः कीर
प्राप्तीष्ट, स प्रगर्धं प्रेक्ष्य वक्तुमारोये-मोः ! धामत वाक्य, रूपे सुष्टुतेनमिति वाचं कर्मपुटीकृत्य रावा नोटकं प्रपञ्चाय्य ततः
पलायीवक्त्रे । किञ्चिदप्यनं गत्वा कस्मापि ऋषेस्तपोषनं प्राविशत्, तत्रापि पञ्चगव्यः शुद्धो रावानमाभान्तं विक्षोभ्य तापसालुपाच-
मो आतिथेया । एष नरपतिर्गुप्सदावातं प्राप्तिः, ततोऽस्य भान्तस्य सुत्कारेणोपकुर्वन्, तदाकर्म्यं वपतिस्तुष्टोऽभवत् । तदानीं सर्वे मुनयः
धीवीरककुम्भास्ता विटस्थापयन्दनमात्यैर्मदीरति समपुपुञ्चन् । रावाऽपि विधिमयुक्तस्तस्मिन् विरसा परिरुद्ध बभूव-किरातसंघे
कोऽपि तुल्यो ना निमात्योचारं शुकोद्य, सुष्टुष्ट सुष्टुतेनमिति, एष च कीदृशो मधुरवाक् शुक्र इति वृद्धस । तदुक्तं निशुम्भ
कीरोऽग्र-रावन् ! संसर्गश्च एष गुणः, जाडयोः पितरावेकौ परं स तस्मिन्नाथा मध्ये विष्टुति, अहम्भ मुनितु निक्तामि, तस्मादिदं
संगतिस्त्रयम् ॥ ५८ ॥ तदोक्तं तेन ब्रह्मेन--

माताऽप्येका पिताऽप्येको, मम तस्य च पदिगताः । अहं मुनिभिरानीता, स च नीतो गवाशनेः ॥ १ ॥

गवाशमानां स गिरा शृणोति, अहम्भ राखन् ! मुनिपुङ्गवानाम् ।

प्रपञ्चमेतत् भवताऽपि इष्टं, संसर्गजा दोषगुणा भवन्ति ॥ २ ॥

अथाऽल्पपठनेऽपि सफलपरिश्रमवतो यवमुनेः ५८—कथा—

भूपो यत्र हि गर्दभो यवमुनिं दृष्ट्वाऽऽह तं धीसखः, शत्रुस्तेऽस्ति तदा वधाय निशिगः श्रुत्वाऽऽर्यकां तन्मुखात् ।
बुद्धोऽन्तःकरणे विचारयति राहू मे दीर्घपृष्ठोऽनृतो, ज्ञानी साधुरयं हि नो मम रिपुर्ज्ञात्वा गतः स्वालये ॥ ५९ ॥

कस्मिंश्चिन्नगरे गर्दभसेनो नाम राजा राज्यमचीकृत । तत्पिता यवनृपो वार्धक्ये वैराग्येण दीक्षं जग्राह, स च यवमुनिरपठितोऽपि
सद्गृहो विनयी निष्प्रमादी चाऽऽसीत् । अथैकदा केवलं मार्गे चलन् पामरजनेभ्यस्तिष्ठो गाथाः श्रुतास्ताः कण्ठीकृताश्च । ततः स
साधुः स्वपुत्रादिनाऽऽत्मानं वन्दापयितुं तस्मिन्पत्तने कुम्भकारगृहमध्यतिष्ठत् । तत्काले राज्ञो दीर्घं पृष्ठनाम्ना मुख्येन सचिवेन नृपस्य
रूपवती 'अडोलिक्कारुणा' भगिनी निजनम्रानि संगोप्य स्थापिता । यदा साधुरागतस्तदा मन्त्री मनसि भीतो व्यचिन्तयत्—असौ
साधुरन्तर्यामित्वादम् वार्तां राज्ञे निवेदयिष्यति, तस्मादीदृशः कश्चिदुपायो विधेयो येन भूपो विमनस्को भूत्वा साधुं हन्यान्निस्का-
सयेद्वेति विचिन्त्य भूपालं प्रत्यवोचत्—तव पितुश्चेतः स्वधर्माच्चलितं, अतो दत्तमरीदं राज्यं पुनर्जिघृक्षति, इति श्रुत्वा गर्दभनृपश्चकोप ।
अथ स निशि परमर्षिं हन्तुं कुलालनिकेतनमायात्, तदागमनवेलायां यवमुनिर्विजने पूर्वश्रुतं गाथात्रयमभ्यसन्नास्ते । ता गाथाः
समाकर्ण्य परमार्थञ्च विदित्वा राजा प्रतियोधं प्राप, विवेद चाऽस्माकं जनकस्तु तत्त्वविद्, मम स्वान्तस्योदन्तं याथार्थ्येनाऽचकथत्,
तस्मादेव प्रधानः किंसखा । अस्या गाथायाः प्रमाणेन मदीया भगिनी स्वहर्म्ये भूमिगर्भे प्रच्छन्नीकृता तेन दुष्टेनेति ज्ञायते, अत
एव साधोर्मम पितुरुपकण्ठं गन्तुं निषेधति, परमेव कथमपि रिपुर्न प्रतिभाति, मद्राज्यमपि न कामयत इत्यालोच्य स्वसौधं

भाष्येण । द्वितीयेऽपि मंत्रिसदनमशोषयत्, तदन्तर्ध्वस्तम् स्वो मयिनी निष्कृतयामास । ततो राज्ञा निर्वासितः प्रचानो महर्षिः
 गतनाम्नश्च, साधुषु तत्प्रमाणस्योविशोऽज्ञानमुत्पन्ना ॥ ५९ ॥ यामिर्गावामिह्मत्सार्यो निष्कमस्ता अवस्तना—
 भाषावसि पचावसि, मयं चावि गियस्वसि । लक्ष्म्यतो ते मया भावो, जवं पत्येसि गङ्गा ॥ १ ॥
 इहो गया तमो गया, मगिगवति न दीर्साति । अहमेवं विजाणामि, अगदे हृदा मद्योलिया ॥ २ ॥
 सुकुमालया ! भदला !, रस्ति द्विदणसीलग ! । मयं ते गहिय मंमूला, दोचपुडाव ते मयं ॥ ३ ॥
 सिक्किअब्धं मनुस्सेणं, अवि जारिसतारिसं । कीस मूवसिलोगण, जीवियं परिरक्खियं ॥ ४ ॥

अथ प्रत्युत्पन्नमतोः कपोः ५९-अथा—

तत्रि बाम्रभलं सदा कविधरो मीनाय दत्ते तवा, लात्वा रा स्वगुहं स्त्रिये यवति सा तन्नन्नकं वानय ।

[illegible]

गमनागमने पानाशने च करोति, परस्परमादानं प्रदानञ्च विदधाति, इत्थं कर्णामृतं तद्वचनं निशम्य झटित्येव सरलचित्तत्वेन मर्कटोऽपि गन्तुमुद्यतः । अथो मीनः कपि स्वपृष्ठमारोप्य पयोधौ च चाल, किञ्चिद् व्रजित्वा मत्स्यः कीशमृचिवान्-सखे! त्वं कथयेत्तर्हि तथ्यं वच्मि, हरिर्जगाद-सुखेन ब्रूहि । मत्स्य उवाच-मद्योषिते हृदयं जिघत्सति, इत्याकर्ण्य समुत्पन्नमतिः आखामृगो जहास, तमवोचच्च-भो आतः ! किमत्र दुष्करम् ? परं त्वम्मे मूढः प्रतिभासि । अरे ! प्रागेव, तत्कस्मान्न निवेदितम् ? अहन्तु तदाम्रे वध्वाऽऽगतोऽस्मि, त्वद्वाञ्छा घेदघुनाऽप्याऽऽहरामि, क्षयोऽपि तथाकर्तुमादिश्य परावर्तत । पश्चाद् वानरोऽपि तीरमासाद्योत्प्लुत्य च सहकारविट-पमारोह, प्रत्युत्पन्नबुद्ध्या जीवैश्च भद्रशतानि ददर्श ॥ ६० ॥ उक्तञ्च-

दोहा-मित्त ! फुड़ाफुड़ि बोलिए, न जंपीह अलिएण । मुझ महिला तो जीवशं, खाधे तुज्झ छिएण ॥ १ ॥

रे जलचर ! सुहलकूखणा, एको काज न किद्ध । घटभीतर जे कालजू, सो में आवे बद्ध ॥ २ ॥

गया कपी महिमंडले, जलचर जा निज घर । तुझ महिला जीवे नहीं, तो तू साथे मर ॥ ३ ॥

जलचर जीव कुबुद्धिआ, एको काज न सिद्ध, । घटभीतर जे कालजू, सो किम आवे बद्ध ? ॥ ४ ॥

अथोत्तमानुत्तमैरपि शोभते समुदायस्तत्र ६०-कथा-

वक्तीशः सचिवं हि दीर्घलघुभिर्द्रगं गृहैर्भाति नो, ये पूर्णा धनमन्दिरेण च पुरे ते रक्षणीया जनाः ।

विधन्ते यदि पञ्च षड्वदति भोः ! शून्यं पुरं स्यात्तदा, तत्त्वं मा कुरु तं तथाऽस्तु नृपते ! तद्वद्गणे साधवः ॥ ६१ ॥

एवमिन्द्रो नृपः स्वकीयं सचिवं कथयति तस्मै-तस्मात्कं पवने किपन्तो रक्षा विराट्पथाय मनुष्या निवसन्ति, तेषु
 ह्यति विश्वस्मद्वानि, सधुरस्यान्धि धाव्यो नगरं न द्योमये, तस्याथ्यशुद्धनिष्यन्तो लबापीनाः पञ्चमृमिप्रासादका एव रक्षणीयाः,
 सामान्बाब निष्कस्नास्वर्हि मे नगरं प्रेक्षणीयं स्वात् । एवं नरयति क्वते भुत्वा कुशाप्रभुर्दिमेन्त्री व्याजहार-नाञ्जन् ! एवं कृते
 सति पंषपाण्येन गृहागवधिशिष्यन्ते, कुत्सं च पवने रिकं मदियति, तस्याम्नेवं कुम्भेति संवोचितो ययो मन्त्रीवचनानुब्रूलो
 बबाअस्त्वानेन नागरिकानस्वापयत् । एवमु द्वाप्यमात्रम्-प्रकृते पण्डेऽसौ साधवो ज्ञानक्रियाभ्यां सद्यः न मन्त्रीति योज्य-
 कृताः स निष्कसनीयो न मयति, प्रसुत तस्य पर्मशुद्धिः स्विरीर्ध्वग्या, धर्ममाधरितुं सर्वर्षनीयम् सज्जनैः ॥६१॥ वदुस्तमपि—

नगरं सदृशाः सर्वे, भवन्ति घनिनो नहि । गच्छेत्पि साधवो ज्ञान-क्रियाभ्यां सदृशा नहि ॥ १ ॥

अथ प्रिय एव सत्कारमेति तत्र द्वयोर्जामात्रोः ६१-दृष्टान्तः—

स्वेष्टानिष्ठसमागतौ स्वसदने जामातृकावेकवा, सुस्त्यर्थं निकटे स्थितौ जनितया स्यात्प्रां तदाऽऽदेर्वरम् ।

मर्कं सत्तरत्नं परस्य क्षिपिष्ठां स्पृष्ट्वां विलीनयाभ्यस्य किं, सोऽयम् मे यदि वां किमस्ति तिलकं स्वम्भूः करोम्यास्यकम् ६२

कस्यापि भेट्टिनो गृहे द्वौ बाधवतौ प्राशुषिष्ठौ धृता समागतौ, वयोराजराः सनीपसाः प्रिवर मासीत्, द्वितीयभाज्जनि-
 मता, पथत् द्रावपि मोक्षं विष्ट एवोयमितौ । तदा तदा मध्या स्वेष्टाप जामात्रे स्यात्प्रां विलीनयावसादिकं परिषेयितमपर-
 स्मै च यजानां स्थितिनां संपद्वच परिदेष्टिवा । तदा निष्ठमोक्षो जामातृः बाधवतः प्रेक्ष्य प्रोवाच—दे श्वश्रु !

त्वं परिवेषयन्ती विसस्मर्य, उत मम भाग्यदोषैर्नैव श्राणापायसप्रभृतीनि व्यञ्जनानि च किं स्थूलिकारूपेण संपन्नानि ? ततः श्वश्र्वाडमि-
हितं नाहं व्यस्मार्यम्, न चापि क्षेरेदणायन्नावदिः स्थूली परिणता, किन्तु वदनं वीक्ष्य स्थासकः स्थापितः, तस्मात्स्थूलीमेव जग्ध्वा
सन्तोषेण सहर्षं समुत्तिष्ठ ॥ ६२ ॥ तयोरुक्तिप्रत्युक्ती यथा—

दोहा-एके भाणे लापसी, एके भाणे शूली । केतो सास्र साबकी, परसण वाली भूली ? ॥ १ ॥
तदुत्तरं-नहि है सास्र साबकी, न परसण वाली भूली । मुख देखी टीलुं किथुं, मार गटागट शूली ॥ २ ॥

स्वल्पोऽपि नियमोऽतिलाभाय संपद्यते तत्रैकश्रेष्ठिनः ६२-कथा—

शीर्षं वीक्ष्य ततोऽत्रि सदगुरुसुखादेतद् गृहीतं व्रतं, चक्री त्वेकदिने गतः स मृत्तिकाखन्यां वणिक् पृष्ठगः ।
द्रव्यं तत्र हि निर्गतं स च वणिक् दृष्ट्वा तत्रैव दूरतः, त्वं मा याहि गृहाण चार्धचिभवं लात्वाऽऽलये सोऽगमत् ॥ ६३ ॥
पुरा कस्मिंश्चिन्नगरे धर्मगुरुरागात्, तदा बहुभिलोकैर्व्रतं गृहीतं, तेष्वेकेन वणिजा कुललमस्तकं वीक्ष्यैवाहमब्रवीति नियमो
गृहीतः, पश्चात्स निरन्तरं कुलालकपालं विलोक्यैव भोजनं कुरुते स्म । एवं कुर्वन्नेकस्मिन्नहनि कुम्भकारो मृत्त्वामानेतुमगमत्, स
च वणिक् तद्गृहमागतस्तदानीं तद्भार्यया तदुदन्तं लब्ध्वा पुनर्मृत्खननस्थानेऽगसीत्, तस्मिन्नेव क्षणे कुलालो मृत्तिकां खनन्
द्रव्यमाण्डं प्राप । ततः कुलालमस्तकं विलोक्य श्रेष्ठी कथयामास-दृष्टं रे दृष्टं, तन्निशम्य चक्री व्यचिन्तयदनेन द्रव्यमाण्डो विलोकितः,
अतस्तत्रैव स्थितः सबाहुदाव वैश्यम् । 'यदानन्दमेवानन्दं लभ्यमेव लब्धमिति ब्रुवंस्तदभिमुखं प्राधाव्रीत्, अत्रदचार्धं ते त्रितर्पधश्च ममेति
भुत्वा वणिक् परावर्तिष्ट द्रव्यार्धमादाय गृहमागतः । तस्माद् यादृशस्तादृशः कोऽपि नियमो नूनं फलप्रदो जायते ॥ ६३ ॥ कथितमपि—

योऽपि सोऽपि सुबं प्राप्नो, नियमः पुण्यकर्ताक्षिणा । स्वल्पोऽप्यनस्यलामाय, यथा स्वल्पाददर्शकाः ॥ १ ॥

अयानन्तामुबिक्कोपस्योपरि दन्तपातककुशिष्यस्य ६३-कथा—

लब्ध्वा सर्पपशाकमाशु गुरुणा अर्घं तदा कोपताः, शिष्यश्चित्तति पातयामि दधानानास्याद् गुरोर्भवेकदा ।
कृत्वा तेऽनशन दिवं शपमुखादन्तांश्च सोऽपातयत्, मृत्वा क्रोधघणेन वैव नरकं प्राप्तोऽविनीतो जडाः ॥ ६४ ॥

कस्मिंश्चित्पत्ने गुरुशिष्यौ विचरन्तौ समागतौ, तत्र शिष्यो मिथामटितुं गतो, मिथार्थां सर्पपश्चाकं सम्भवान् । तत्र गुरुज-
नानिश्चिन्नादिवम्, शिष्याय न ददम् । गतो रुध शिष्यो व्यमृष्टम्—अग्नेन मर्षं श्लाको नार्पितस्वस्माभून्मेवास्य रदनानुत्पादयिष्यामि
अथ तस्मै केनाप्युपायेन दधानास्त्रोदयितुं न शक्यन्ते, इत्थं चिन्तयतस्वस्य दिनानि व्यतिपन्ति स्म । एकस्मिन्दिवसे गुरुः सुषुब्धया
नष्टं कृत्वा दिवमास्तौह । शिष्यवान्तेऽत्रतरं प्राप्य केनाप्युपायेन स्वगुरोर्दन्तान्नोदयत् । तेन कुरुमणा स शुद्धात् प्रेत्य घोरं
नरकं पठित्वा, भकिनीवश्च सोऽकं शिनशासनदूषकोऽभूत् । एवोऽनन्तानुबन्धी रोषोऽप्यादितस्वस्मात्परिहृत्यः ॥ ६५ ॥ तर्कं च—
यो भवेज्जगति गर्वगर्जितो, दीर्घरोपसहितश्च मानवः । प्रेत्य घोरनरके प्रजेतया, दन्तपातकालुपान्दुनिर्यया ॥ १ ॥

अथ वनस्याऽऽद्वरोपरि भगिनीसोदरयोः ६४-कथा—

निःस्वं सोदरकं निरीक्ष्य भगिनी भ्राता न मे सुपट्टत्, भुत्वा तद्वर्षनं धनं जनपदे लात्वाऽऽगतस्तद्वृष्टे ।
स्यात्पो मुञ्चति स्वादिमं वदति स स्वामृषणान्यत भो ! किं भ्रान्तो वदसीति ? येषु सुदृढस्तेषामहं पूर्वगाः ॥ ६५ ॥

कश्चिदधनो मनुष्यः कयाचिदाशया स्वभगिनीसमीपं गतः। तत्र सा सोदरं मलिनवेषं दृष्ट्वा व्रीडिता सती बभाण-नायमस्मद्वद्भ्राता
किन्त्वस्मान्पितुर्गृहे चुल्लीकृत्कृतदः । तस्या वचनं श्रुत्वा व्यग्रीभूय स वित्तमुपार्जितुं विदेशे गतः । तत्र प्रचुरं धनं संचित्य गृहीत्वा च
स्वसुवेक्ष्म पुनः प्रत्यागतः । तदानीं तं धनवन्तं बुध्वा द्रव्यप्रेमवशेन साधु पर्यपूजयत्, भोजनवेलायाश्च पात्र्यां पडूरसभोजनानि
पर्यवेषयत् । तदानीं स पूर्वगतदिवसं स्मृत्वा केयूरप्रमृतीनि भूषणान्युत्तार्य स्थाल्याममुंचत्, तथा च वक्तुं प्रवृत्तो येन मद्भगिनी
शृणुयात् । भो भूषणानि ! यूयमेव पुरःस्थितं भोजनं भुङ्क्ष्वम् । ततः स्वमाज्ज्वत्-हे भ्रातः ! किमु निगदसि ? विचारमृदस्तु न
संवृत्तः ? अथ सोदरः प्रत्युवाच- नाहं विचारमृदः किन्तु यान्यवेक्ष्य त्वयैतदशनं परिचेषितं तान्येव भोजयामि । यदा प्रागागमं
तत्र गृहे तदा त्वया स्वपितुः सुपक्रुद् मापितोऽहं तस्मान्नान काञ्चनमेवाश्रयते ॥ ६५ ॥ यतः—

दोहा-गरयें आदर दीजिये, सत्कारीजे दाम । पहिले फेरे आपिओ, चुल्ली-फूँकण नाम ॥ १ ॥

अथैकान्तेनैव सुनामि गुणो न भवति तत्र ठण्ठणपालस्य ६५-कथा—

नाम्ना ठण्ठणपालकोऽस्ति धनवांस्तस्यांगना चिन्तति, नो तिष्ठामि गृहेऽस्य यामि धनपालस्य स्वगेहाद् गता ।
दृष्ट्वाऽध्वन्यमरं मृतं च धनपं ह्यन्यालये भिक्षितं, लक्ष्मीं काष्ठकविक्रयां गृहगता ज्ञात्वा शुभं ठण्ठणम् ॥ ६६ ॥

कस्मिन्निगरे सर्वकलाकुशलः पंचाग्रगण्यो ठण्ठणपालनामा धनिको निवसति स्म । तस्य स्त्री यदा बहिर्याति तदा ठण्ठणपाल-
योयिन्नाम्ना लोकास्तामाह्वयन्ति । ततः सा व्यचिन्तयत्-अधुना ठण्ठणपालस्य गेहे नैव स्यातव्यं, किन्तु कस्यापि धनपालस्य

जगत्पाठस्य वा शुभसंज्ञस्य सप्तमि पत्नी मृत्वा निशामाः श्रेयान्, एवं संश्वार्यं गृहामिषक्राम । अग्रे पयि वान्ती-अमरपालनामानं
मृतं वदर्श, वताः किञ्चिदग्रे गत्वा वनपालं पाषाणमपश्यत्, पुनः कविचित्स्थानि यास्याः कर्मनिष्पन्नीभिन्वनं विक्रीयणीम्बालोक्तम् ।
इत्थं सप्तमिपि स्वस्याभिषागविद्वत्तभाषतवो विलोकेन निर्दिनाय-गुणेषु नाम्नां क्षात्रजा नास्ति, तस्मादस्माकन्तु ठंठणपालमपिरेव शुभाः ।
वयोर्कं, दोहा-अमर मरन्तां मे सुना, भीमन्तां घनपाल । छप्पमी छाणा वैधती, मालो छे ठंठणपाल ॥ १ ॥

अयं गुणग्राहिणा सप्तरेण भवितव्यं तत्र कृष्णस्य ६६-कथा—

इन्द्राः संसदि वाप्यमाह नृमये कृष्णो गुणग्राहको, मृत्वा श्वानमृतः सुरो निपतितो मार्गे तमालोक्ष्य स्थ ।
वन्तम्रेणिशुभां शुनोऽपि सकलं त्यक्त्वाऽशुभं दोषकं, श्रुत्वाऽमृतप्रकटः सुरो विवि गतो घन्योऽसि नत्वा हारिम् ॥

वामु शक्राः स्वसंमदीत्यममाश्व, यत्संपदि मर्त्यलोके कृष्णशुभेचप्रतिभाः कोऽपि गुणज्ञो नास्ति । कृष्णवासुदेवस्तं विलोक्ष्य कोऽपि वैवः
भीकृष्णस्य गुणग्राहिं परीक्षितुं प्रवृत्तः कुरूपं हृत्वाऽप्यनिपात, तव सत्त्वात् पूषि नित्समार । कृष्णवासुदेवस्तं विलोक्ष्य तदोपाय
इत्य जगाद-अस्य सारमेयस्य द्विराश्वी कीदृशी मनोरमा ? एवं मृगशृंगो गुबान् अग्राह, दोषोऽयं जहौ । भीकृष्णस्यैव गुणग्रा
हणा प्रवीतो वैवः सत्स्वरूपमास्याव भीकृष्णस्य परमौ भवन्दे । पुनस्तं संस्तुत्य वारञ्च दत्त्वा स्वावासमपासीत् । जतो मध्येगुणो
ग्रामी दोषस्तु इय एव ॥ ६७ ॥ उक्तञ्चापि—

संसारे सुखिनो जीवा, भवन्ति गुणदर्शकाः । वसमास्ते च विज्ञेया, वन्तधीसकृष्णवत् ॥ १ ॥
ममलस्य रससाया, मिश्रयोः क्षीरनीरयोः । विविच्य पिबति क्षीरं, मोरं इंसोऽपि मुञ्चति ॥ २ ॥

असंख्याः परदोषज्ञाः, गुणज्ञाश्चापि केचन । स्वयमेव स्वदोषज्ञाः, विद्यन्ते किल पञ्चषाः ॥ ३ ॥

छीरमिव जहा हंसा, जे छुट्ठति गुरुगुणसमिद्धा । दोसे विवज्जयंतो, तं जाण सुजाणयं पुरिसं ॥ ४ ॥

अथ सम्यक्त्वधर्मदार्ढ्यं श्रेणिकनृपस्य ६७-कथानकम्—

सम्यक्त्वं किल वर्णितञ्च हरिणा श्रीश्रेणिकस्यामरो, भूत्वा साधुनिभस्तदा जलचरान् गृह्णान्ति तत्राऽऽगतः । दृष्ट्वा वक्ति किमाः करोषि ? हि मुने ! त्वं सद्व्यहतेवे, दुर्भवस्त्वमसंगति नो जिनमते कृत्वा स्वरूपं स्तुतः । ६७ ।

कदाचित्पुरन्दरपरिषदि सम्यक्त्वत्रार्ता समुपक्रान्ता तदानीमिन्द्रः श्रेणिकनृपतेः सम्यक्त्वं प्रशंस । तदाकर्ण्य मिथ्यादृष्टिः कश्चिदेवो भूयं परीक्षितुं मुनिनेपथ्यं विधाय धर्मध्वजं मुखपत्तिकां दण्डं कम्बलञ्चानीय सरस्ते स्थितः । तत्र मत्स्यान् ग्रहीतुं प्रवृत्तः स्तं तथा दृष्ट्वा मार्गे गच्छता श्रेणिकेन राज्ञोक्तम्—साधो ! मुनिप्रतीपं कर्म कस्मादनुष्ठीयते ? मुनिवेषञ्च कथं विदुष्यसि ? तदा कपटमुनिर्विभाषे—राजन् ! त्वं साधुधर्मविषये किं जानीषे ? अहं क्षषाबिष्कास्य विक्रीय च कम्बलं क्रेष्यामि, तस्माद्वर्पतो जीव-रक्षा भविष्यति । यतो भगवता जलस्यैकस्मिन्विन्दावपरिभिता जीवा भवन्तीत्युक्तम् ते वै जीविष्यन्ति चाज्यथा मरिष्यन्ति । तच्छ्रुत्वा राजाऽनोचत् त्वं दुर्भवोऽनंतसंसारी परिदृश्यसे यत्साधुवेषी भूत्वापीदृशं कुकर्म करोषि । जैनशासने तु नैवं क्वाप्यमाणि, जैनागम-विरुद्धमेतद् इत्थं त तिरस्कृतवान्, परमपरं मुनिं न निनिन्द । स देव इत्थं नृपं सम्यक्त्वेऽतिदृढं विदित्वा स्वरूपं प्रदर्श्य तं भृशं प्रशंसं, स्वस्थानञ्च गतः । ॥ ६८ ॥ कथितं चापि—

क्रियाहीनं कुसायुज, दद्याद्विषं न बालयेत् । तत्सम्यक्त्वं ददं श्रेयं, धर्मे भ्रणिकमृषयत् ॥ १ ॥

अथ जीदयामधिकृत्य सत्रैकस्य मृषस्य १८-कथा—

मृषाः संसदि धर्णिनो हि हरिणा देहीति देवो गतः, श्रुत्वाऽवक्त्वा ब्रह्मलिं न येत्पुरजनान्दन्मीति मंत्रोऽभवत् । सोपायञ्च तदा जनैर्नृपिशुक्रं लात्वा धपायर्पित-स्तस्थाने मृपतिः स्थितो ननु सुरस्तुष्टो नृपं स्थाघते ॥ १८ ॥

पुरा पुरन्दरेण निजपरिपदि ब्रह्मिदं मृषाः संस्तुतः, तच्छ्रुत्वा च परीक्षितुं ब्रह्मिन्मिष्यादृष्टिवैव आगत्य रावानमुवाच-रावन् ! मयं नृवर्ति वेदि, न प्रयच्छसि घेत्सर्पानि च नगरवासिनो हन्मि । नृपेणोऽहम्-नरवत्तिवार्तां स्मरेऽयि कर्तुं न शक्या कं पुनस्तदानम् ? तदा देवो नगरमात्रीं दिशो नगरोपरि प्रवेष्टुं सज्जितोऽभवत् । तां दृष्ट्वा भीतिविह्वलाः पत्न्यासिनो मृषास्तृमृषिरे-भो महीपते ! एकस्म कृते बहूनां बभौ मरिष्यति, अत एकं नृवर्ति दत्त्वाऽस्त्रिवाञ्छनान् रत्न । तत त्वर्षिपरिहा-एतत्कर्तुं मया न शक्यते, मय-माव्यं तवेव मायि । पुनः किमस्ति कोऽप्यीदृशः परोपकारी यो इतो मर्तुं वाञ्छेय, येन नरेण च वेदं यजेयमिति ? इत्थं दृढां राजोक्तिं निशम्य सर्वैः सम्प्रय तदानीं चिन्तितम्-कोटिमुद्राणां स्वर्नपुचलिकां कोटिदीनाराच कस्मैचिभिर्धनाय प्रयच्छामः, प्रविफले च तस्मात्सृष्टुं गृहीमस्वर्गं देववर्ति दत्त्वा स्वस्यपिचा मवेम । इत्थं सर्वैर्निस्सृतपाकृते सति कम्पन निःस्वाः पुरुषाः प्रीतिः पुत्रं प्राय-च्छत्, तमुपराजं नीत्वा बलिस्वदने च समुपवेदितः । बाह्यो नृपं निमास्य हसन्नुवाच, सुप्रभावमय मे यतः-प्राणिनां मृत्युधुवा, तस्मादेष्टोऽहं स्वदरीरत्नयेन सर्वानपि पचनवासिनो जनान् भीषयिष्ये । एतच्छ्रुत्वा कुपन्तुः प्रमानाश्चतस्तदवमच्यविष्टाः । ततः प्रीतो देवो महीपतिं स्तुवन् वक्तुं बन्धः-दे ददातो ! त्वं यथेन्द्रेण सवसि बभितस्त्वैवासि । इत्युक्त्वा देवाः स्वस्थानमगमत् । ब्रह्मिदञ्च-

सोनुं शरीर देहने, ऊपर कंचन कोड़ि । आनि बाल बेसाड़ियो, बालि देवाने ठोड़ि ॥ १ ॥
नृप सासुं देखी हसे, बालक मन उल्लास । देखि दया नृप मन धरी, घेठा बालक पास ॥ २ ॥
बाल तजी सुझने भखो, जो हो बलिनुं काज । सुर संतोषे इम कहै, कर नृप अविचल राज ॥ ३ ॥

अथ पुनर्दयोपरि मेघरथनृपस्य ६९-कथा—

वज्री पर्षदि वक्ति मेघरथको भूपः कृपातत्परो, भूत्वा तौ विहगौ तदा हि नृपतेरुत्सङ्गके साधवसात् ।
रक्ताक्षोऽपतदीश ! रक्ष शरणे तं तद्भयं मा कुरु, श्येनायाऽऽत्मपलं ददौ स च सुरो नत्वाऽऽशु नाकं ययौ ॥ ७० ॥

अथैकदा सुनासीरः सदसि मेघरथनृपं दयालुत्वे धीरत्वे च नुनाव । तां वार्तां श्रुत्वैकः कश्चिदेवः पागवतस्य परः श्येनस्य च
स्वरूपमास्थायोभौ प्रस्थितौ । श्येनः पारावतमभ्यवहतुमभ्यधावत, पारावतो धावित्वा मृजानेरङ्गमध्यतिष्ठत, वेपमानश्च महीपालं
प्रोवाच-हे घरापते! श्येनादस्मात् त्रायस्व माम्, तदा नृपस्तं स्वाङ्गे समुपावेशयत् । तत्रान्तरे श्येन आगत्य क्षोणीपतिं व्रमाण-“भो
मनुजेश्वर ! त्वममुं विहगं परिहर, यतो बहुदिनेभ्यः क्षुधया पीडितोऽस्मि । न मुञ्चसि चेन्महामित्यपरिमाणमेव स्वमांसं देहि । तच्छ्रुत्वा
पृथ्वीपालः स्वमांसं कर्तित्वा २ दातुं प्रवृत्तः, परं देवमायया तन्मांसं कपोतपरिमाणकं नाऽभवत् । ततो राजा सदेहस्तुलायामारूढः,
श्येनञ्चावदत्-भोः पत्रिवर ! मत्पिण्डमशान । तथा गदन्तं नृपं निभाल्य देवस्तुतोष व्याजहार च-गरीयसी ते सत्यसन्धतेति
तं ग्रणम्य च स्वावासमुपेयाय ॥ ७० ॥ उक्तञ्च—

दयावन्त सुर सामली, कर पंखी ये रूप । एक मूप खोले पड़ा, एक दिये तस दूप ॥ १ ॥
 राजा सुरशुं इम कहे, मूक कदतर पद । इठ पकड़ी मूके नर्ची, मूप दिये तस देह ॥ २ ॥
 भतुल पुण्य उपरात्रियो, पामे पदयुग ठोड़ । दया प्रभावे देवता, सेव करे कर जोड़ ॥ ३ ॥

अथ हिंसानियेभोपदेशो घनपालपण्डितस्य-७०-कथा—

मुत्वाऽऽजाययनं हि भोजनपतिर्यज्ञे बुभान् पृच्छति, प्रोदुस्ते किममी वदन्ति ननु ? तं विश्वसिकामीश ! ते ।
 कीदृक् सा शशु काव्यमेव कविना प्रोक्तं प्रबुद्धस्तदा, सुक्त्वा सर्वपद्मन् कृतो हि नियमो पद्मस्य धर्मे रताः ॥ ७१ ॥

अपेक्ष्य मोक्षपला यज्ञे इत्नाहं छाणानामवाप्राप्तं 'ते बहुशो मे मे छन्दश्चक्रुः' । ततो नृपो घनपालपण्डितं पप्रच्छ,
 इत्स्मादेते छागाः छन्दोपन्ते ! बुभोऽदत्त-रात्रन् ! एते प्रार्थयन्ते, सर्वे स्नेहाः सम्भव शृणुत । तदैव पुनर्नृपः पप्रच्छ-
 'किमेते निवेदयन्ति ! यदि जानासि तर्हि कथय ।' ततः कविः पयगितोवाच—

नाऽहं स्वर्गफलोपभोगतृपितो नाम्यर्थितस्त्वं मया, सन्मुष्टस्तृणमक्षणेन सततं साधो ! न युक्तं तव ।
 स्वर्गे यान्ति यदि स्वया विनिश्चिता यज्ञे ध्रुवं प्राणिनाः, यज्ञं किम करोषि मातृजनकौ पुत्रैस्तथा बान्धवैः ? ॥ १ ॥

'हे नानाव ! एते कथयन्ति—यदि यज्ञे पद्मो होमेन स्वर्गं लवन्ते, तथापि नो वयं स्वर्गेष्विह,' यज्ञाव बीजाः स्वर्गं याया-
 यर्हि सप्तपद्मान् इत्या स्वर्गे कथं न प्रेषयसि ! । ततः प्रिय एव गरीयसा भवता सुबुद्ध्या बोध्यते नराः । नाहं नो घननी जनकश्चेति

तथा च-गुरयो यत्र पूज्यन्ते, यत्र धितं नयाडर्जितम् । नो दन्तफलही यत्र, तत्र शकः ? वसाम्पद्यम् ॥ २ ॥

अयं कृपणानामोच्चारणमपि विघ्नजनकं तत्र ७२-कथा—

कश्चित्पृच्छति किङ्कुर वद हयः कुरपेति यस्यारम्यहं, कस्य त्वं जयनेषितुर्मम तथेशाक्या न किं कथ्यते ? । सोऽप्यकूटो । क्षुधितोऽस्मि म्यादिममिदं छाहीशगोत्रं द्रुतं, प्रोक्तं तेन तदा हयेन निहृतस्तन्नामस्तत्सलम् ॥ ७३ ॥

कथाविक्रमि-यनुश्रोत्रमिरूपं वाचिनमप्यस्य । ततस्तद्वृत्तमप्राधीष्ट-कस्याप्यमथा ! किङ्कुरः प्राह-यस्माञ्च किङ्कुरोऽस्मि, तस्यैव हयः । पुनरपि तेन पृष्ट-त्वं कस्य कर्मक्षरोऽसि ? सोऽबोवद-यस्यैव हयाः, इत्थं द्वित्रिवारं पृष्टस्तथैवोक्तवान् । ततो मनुजा प्राह-नैः स्मद ! तव स्वाग्निः काचित्संज्ञास्त्व न वेति मय, संज्ञां कुतो न मूये ? पुनः स उवाच नं प्रति मो आर्य ! इदानीं इन्वधारनं न कुरु, न च सुक्तं, तस्मात्तस्य नामोच्चारणं न श्रेयः । तच्छ्रुत्वा स उवाह-अरे ! त्वमवृत्तं वदसि, नैतद् विभ्रमि वच्, यदि त्वं निवस्वामिनो नाम गृह्णीयास्तदा तुभ्यं मिष्टार्चं दण्डुलीय प्रपश्येयम् । ततः स मिष्टार्चलिप्सुषा स्वस्वामिनो नाम-प्रणायोपतोऽभवत्, मिष्टार्चञ्च वक्षेऽन्नाद । तदानीमेव तुङ्गम उत्पुस्य पशूम्यामतादवयम् । तेन सर्वां दण्डुली मोदकञ्चेतस्ततो विहीर्णमभवत्, महद् व्यसनञ्चान्नभवत् । एवं दुर्जनानां निष्पुण्यकृपणानाञ्च नाम्नि जिह्वाग्रे स्थिते सुप्तपि विमन्त्रा अवस्यमेव संभवन्ति । तस्मादीदृशानामवमकृपणदेवराणां नाम भोजनात्प्राग् नैव प्राप्ते सङ्क्रमणमिच्छन्निर्जने ॥ ७३ ॥

वयोक्तव्य-कृपणाकर्षा न घृणीयात्, प्रत्यूषे तु कदापि न । योक्तं लोभवशापेन, हृतो घोटकलसया ॥ १ ॥

भूपः पृच्छति मांसमौल्यमनुगान् प्रोचुश्च तेष्वल्पं सुतोऽनल्पं वक्तव्यभयो निवारयति भोस्तं दर्शयामि प्रभो ! ।
गत्वा सर्वगृहे नृपाय हृदिजं तद्देहि नाऽऽप्तं पलं, ग्राह्यं लाहि धनं न तेन तदितो लात्वाऽर्पितं भूपतेः ॥७४॥

अथैकस्मिन् दिवसे श्रेणिकनृपः सदसि स्वसामन्तान् पप्रच्छ—भोः ! किमद्यश्चो हीनमूल्यं वस्तु लभ्यते ? ततस्ते प्रोचुः—
राजन् ! मांसमल्पमूल्येन प्राप्यते । तत्क्षण एव राजकुमारोऽभयः कथयामास—राजन् ! मांसस्य महन्मूल्यं वर्तते । ततस्त-
त्पित्राऽभिहितं—त्वमर्मकोऽसि, मूल्यस्याऽल्पाऽनल्पत्वे किं वेत्सि ? अभयकुमारः पुनरप्युचे—नहि राजन् ! अस्य निर्णयमल्पे-
ष्वेव दिवसेषु प्रत्यक्षं कारयिष्यामि । पश्चादभयकुमारेण राजानं प्रत्युक्तम्—पितः ! आमयच्छलेन भवता सौध एव स्थातव्यं,
परिषदि, च नाऽऽगन्तव्यम् । ततोऽभयेनाखिलेऽपि पत्तने पटह उद्घोषितः—श्रेणिकभूपो व्याधिपीडितोऽस्ति । तदाऽभयकुमारेण युक्त्या
सर्वसामन्तगृहे गत्वा निवेदितम्—सामन्तहन्मांसं नृपोऽश्रीयात्तदा निरामयो भवेदिति मिषगूभिर्गदितमस्ति, तस्माद्देवस्तन्मांस-
मिच्छति, भवन्तश्च पलं पलं छेदं छेदं निजहन्मांसं ददतु । तन्निशम्य सर्वेऽपि मिथो मुखं वीक्षमाणाः प्रोचुः—नृपाङ्गज ! यथेच्छं धनं
प्रयच्छामः परं स्वात्माधार मांसदानन्तु दुष्करमेव सर्वेषाम् जीवानां । पश्चादाग्रहेण तेभ्यो द्राविणं गृहीत्वा महीपतिमदर्शयदचकथञ्च—
स्वमांसाऽर्पणमसंमवि लोके परेषान्तु प्रयासमन्तरेण लभ्यमपि । तमुदन्तं श्रुत्वा समेऽपि सामन्तास्तूष्णीं भूत्वा समुपाविशन् ॥७४॥

नृपः स्वात्मजगदितं वचनं युक्तियुक्तं विज्ञाय जगद—

स्वमांसं दुर्लभं लोके, लक्ष्मेणाऽपि न लभ्यते । अल्पमूल्येन लभ्येत, पलं परशरीरजम् ॥ १ ॥

अयाऽमम्यजीवाः श्रीतीर्थंकरस्योपदेशोनाऽपि न भियन्ते तत्र मुद्रशैलस्य ७४-कथा—

मेघं यत्किं च नारदस्तव रिपुर्मुद्राख्यशैलो मुवि, भुत्वा कुप्यति सोऽणुकस्त्वमसि तं रे ! याहि मुद्राऽऽयातः ।
कोऽग्नेर्ज्यं मम वर्पति प्रयत्नं मेसुं न मां शक्यते, वक्त्रे शास्त्रममो ह्ययमिदं तयाऽमम्यो जिनैर्नोपितः । ७५।

कदाचिन्मारादो मेचमुपेत्वाऽञ्जोक्त-नर्त्यलोके मुद्रशैलोऽतिरुद्धोऽस्ति मरोदतः स वकि-जगति मां मेघु क्वेऽपि प्रवृत्तं
विपते । गर्वगर्भितं तद्रथो नारदाऽऽस्माभिश्चम्य नीरदोऽपि सार्धंकारमाह—जरे ! व त्वहमुनैव भीर्जशीर्णं करोमि । एवमुक्तं पयो-
दवाक्षं भुत्वा देवर्षिर्नारदो मुद्रशैलमुपेत्योवाच—रे शैल ! त्वमितो मृदिति प्रमादि, तयोपरि वीरुतो ह्यमङ्गभीषणः सन् त्वां
ग्राहयितुमायाति । तदाऽऽकर्ण्य मुद्राचलः प्रतिवक्तुं क्षणः—रे वेर्षे ! वराकस्य बलचरस्य मम पुरः का मृत्किर्बन्मां ग्राहयेदहन्तु
त्रिपुलश्चक्तिमानस्मि । एतावदुक्त्वा विरत एव तस्मिन् पुष्करार्धवकाषाः प्रक्षयपबोधाः सप्तदिनानि याक्नुमुक्ताधारवृष्ट्या वर्ष्युः,
परं स शैलो मनागपि नाऽस्मिषत, प्रत्युत निर्विको विरजस्कः सन् श्रेष्ठतः समवापत । तदा सर्वेऽपि हास्यतस्तत मनुवा वारिवाहं
वीर्य बहसु । एवमवाऽमक्याः प्राणिनोऽपि भीरीर्षद्वारस्य भवाब्धिवतरिनिमेनोपवेशेनाऽपि कदाचिदपि नाऽऽगृह्यन्ते । ७५॥
शैलो मादो वीतरागेण भीजिनेन्त्रेयाऽपि मध्यवीमानां क्लृपार्थं प्रकटितोऽस्ति । तयोक्तञ्च—

मुद्रशैलो मुद्रमानः, पुष्करार्धवर्सेको घनः । जम्बूद्वीपप्रमाणोऽसौ, नारदः कलिहृतयोः ॥ १ ॥

अयार्थावर्तितो जनिं लब्ध्वा यो जनो चर्म नाऽऽचरति स पशुरेव तत्र जडमेष्टिनः ७५-कथा—

केन श्रेष्ठिजनेन हाटकमयी स्थाली गृहे कारिता, धृत्वा रूपकपीठ के प्रतिदिनं तस्यां रजः क्षिप्यते । तद्वच्चार्णसुदेशजं नरवपुर्धर्मश्च लब्ध्वा जडा, मानुष्या यदि नाऽऽचरन्ति सुखदं मोक्षस्य कामे रताः ॥७६॥ अथ कश्चिज्जडः श्रेष्ठी स्वर्णस्थालं कारयामास । तद् रूपकपीठे संस्थाप्य तस्मिन्नहरो रजोनिफ्रं विफ्रिति स्म, एतन्निर्दर्शनमात्रम् । प्रकृते तु यो नर आर्थावृत्तिष्ये दुष्प्रापं जन्म प्राप्य निर्वाणपददातारं श्रीजिनमतं नाऽऽराधते, स हतभाग्य एव ज्ञेयः । यतो मानुषं जन्म सुवर्णप्रतिमं तत्प्राप्य येन धर्मो न सुविहितः स स्वर्णस्थाल्यां रजःप्रक्षेपकः श्रेष्ठीव स्वजन्म निष्फलमेव यापयति । ये कामोपभोगलम्पटा मूढधियस्ते धर्माऽऽचरणपराङ्मुखत्वेन नरकाऽवटे मुहुर्मुहुः पतिता न जातु शर्म समुपलभन्ते ॥ ७६ ॥ दोहा-सोनाथाली मनुज-भव, पाप धूलिकण जोय । न करे ते नर जाणजो, मूर्ख शोठ सम होय ॥१॥

अथ जडमतिमूर्खवैद्योपरि ७६-कथा—

मृत्वा रोगहरो गतो दिवि यदा ज्ञात्वा स्वपुत्रं जडं, दत्ता तेन सुधा तदा जनकृते गच्छन्ति रोगाः समे । पीयूषैर्विशदं कृतं निजवपूराज्ञी गदैः पीडिता, राजा वक्ति निरामयं कुरु भिवड् नो चेत्स निःक्रासितः ॥७७॥ कोऽपि भिषक् शुभध्यानेनेतः प्रेत्य व्यन्तरोऽभवत् । ततस्तस्य पुत्रो मूर्ख आसीत्, इति स व्यन्तरदेवः पुत्रस्नेहवशात् सन्ने सुधाकलशं प्रायच्छत् । ततः स सुधाप्रयोगेण सर्वानपि गदान्निवास्यामास । एवमतिक्रामति काले तदात्मजः सुधया जगति विख्यातो जातः, प्रचुरं वित्तञ्चोपार्जयत् । एकस्मिन् दिवसे सुधाकुम्भं दास्याः सकाशादानाद्य स्वपुः सर्वथा जीमनर्थन्तं निरामयं कर्तुं सत्त्वौ ।

अथ इदं विषयवृत्तास्य राजमहिषी गदप्रस्ताप्ताभवत् । ततो मृषो मिषकपुत्रमाहूय पृच्छ-मो वैद्यवर ! मम महिष्या रोगाप्तं यनस्य त्वयि
 शक्तिबेदिपते प्रपञ्चोपपन्नम् । तदाऽमृतवन्मयाद् व्याधिनिवारणे स्वाऽद्यपि वैद्यस्य मदसाध्मोऽयं रोगस्तथाऽमृताऽऽव्ययवृत्तान्तं
 द्रष्टव्यं तन्मौढ्यात् सक्तेयेन रक्षा स निबधेयत् द्रष्टव्यः । स वाऽविधारितकारी चिकित्सकपूढामभिरसहं दुःखमन्वयते ।
 तवैवेदममृतसदृशं दुरापं नस्तत् प्राप्य वेदना दृष्ट्वा गमयन्ति ॥ ७७ ॥ उक्तमपि—

अमृतं यज्ञो ते नरवपू, लोय अकारज ठाम । सकल जन्म ते हारिणो, मूर्खं वैप सम काम ॥ १ ॥ अपि च—
 स्वर्णस्थाले क्षिपति स राजा पादशौचं विधत्ते, पीयूषेण प्रथकरिणं वाहयत्येवमारम् ।
 चिन्तारत्ने धिक्छिरति करात् वायसोऽनुयनार्थं, यो दुष्प्रापं गमयति मुषा मर्यजन्म प्रमत्तः ॥ १ ॥

अथ सरलजडबुद्धिधिव्योपरि ७७-कथा—

शिव्याम् धवित्त विलम्बिताः क हि गुरुः प्रोचुस्तु धीशामहे, तस्मात्त्वं हि नटस्य भो ! लिनमते नैवेक्षणाय कदा ।
 सत्यं तेऽपि तथेति सन्नुकृतं प्राप्तास्तदा कालके, नद्या व्याडपि कृतं न्यपेयि तदतो नाऽग्ने स्वया इत्यताम् ॥ ७८ ॥

कस्मिन्निवसे गुरुः शिव्यानुवाच—युग्मेतादन्तं कालं काऽस्त ! हेवैको मुस्मद्विष्य उक्तवान्—मगदन् ! मर्येवर्त्तं नटा नृत्यन्ति
 स, तान् प्रेषितुं प्रवृत्तः । गुरुमोक्षप—अस्मज्जनशासने नाटकारिप्रेक्षणं प्रतिषिद्धमस्ति । तदा शिष्यस्तद्वचनमुरीकृत्य नाटकदर्शनं निन्द्य
 भिति मर्यादपि पुनः कतिपरैरेवाञ्छोमिषिषां भित्तुं ययाप, तत्र विलम्बे द्वाते समागते च तस्मिन् योऽपि गुरुणा पृष्टः—कस्मादि-

रादागतोऽसि ? तदानीमपि शिष्यस्तथैवोत्तर ददौ-गुरो ! अद्य नट्याः प्रयोगं निभालयितुं स्थित आसम् । तन्निशम्य गुरुरवादीत-
 अरे मन्दबुद्धे ! मम पुरः पुरा त्वया नाटकविलोकनं परित्यक्तम्, पुनस्तत्र कथं स्थितोऽध्वः ? तदा शिष्येणोक्तम्-आर्य ! मया तु नट-
 स्य नाट्यं परित्यक्तमासीत्, न तु नट्याः । तदा गुरुणा पुनः प्रतिबोधितः-नटनट्योर्नाटकावलोकनेन सांसारिकमोहोत्पत्तिः कर्मचन्धश्च
 बोध्यते । ततः शिष्योऽपि नाट्यं ह्येणं पौंसं वा स्यान्न द्रष्टव्यमिति तदण्डं स्वीचकार ॥ ७८ ॥ कथितमपि—
 निर्दम्भास्तु वरा मूर्खाः, साधवो ये भवन्ति ते । आलोचयन्ति गुर्वन्ते, यथा नाटकवीक्षकः ॥ १ ॥

अथ मूर्खपुत्रोपरि कस्यचित् श्रेष्ठिपुत्रस्य ७८-कथा—

दातव्यं पितरौ न वत्स ! कथितः प्रत्युत्तरं वै त्वया, गेह्याद् द्वौ विगतौ तदा जडमतिद्वारं जटित्वा स्थितः ।
 माताऽऽगत्य सुतं ब्रवीति बहुशो नोद्घाटयोद्घाटति, गेहे ह्युत्तरतः कृतं किमिह रे ! सोऽवगु युवाभ्यां मतम् ७९

कदाचित्केचिच्छ्रेष्ठिभ्योऽपि स्वसुतं शिक्षयतः-भोः पुत्र ! पितृभ्यां पुरो विनयेन वर्तितव्यं, जातु प्रत्युत्तरमपि न देयम् ।
 पुत्रस्तयोर्वचनं स्वीचकार, परं स वटुर्जडमतिरासीत्, इति तद्वचनाऽभिप्रायमज्ञात्वा मनसि निदधौ । पश्चादेकस्मिन् दिवसे तज्ज-
 ननीजनकौ कार्यवशाद् बहिर्गतौ । तदा स मन्दमतिर्बालोऽभ्यन्तरतः कपाटौ पिधाय गृहे स्थितः । यदा तौ परावृत्त्याऽऽगतौ
 पुत्रमृचतुः- हे पुत्र ! कपाटमुद्घाटय २, एवं बहुकार्थतोऽपि स बालिशोऽरं नोद्घाटयन्न च प्रतिवचनमेव ददौ । ततो
 हताशौ भूत्वा छदिसुत्पाद्याऽन्तः प्रविष्टावपश्यतां हसन्तं बालकम् । ततः पितृभ्यां भाषितम्-अरे मूढ ! जानन्नपि कपाटं कथं

नोपचाटितवान् न चोपरं दृषवान् ? तज्जोनाऽपि-पितरौ ! मयदृग्भाभव माहं शिवा दद्या-मातापित्रोः पुरा कदापि किञ्चिदपि न दत्तव्यम्, तस्मादेव मया मयदाबाभंगदोषमयात् प्रत्युपरं न दत्तम् ॥ ७९ ॥ एयोऽग्निनीचपुत्रस्य हृष्टान्तः । उक्तञ्च—
जडोऽपि दम्भाद्यैव, यो मवेदु सुवि मानवा । श्लाघ्यते नैव लोके स, पयाऽमृतं श्रेष्ठिनन्दनः ॥ १ ॥

अथ सुपात्रदानं निष्कलं न याति तत्र ७९-कथा—

दवाद्युर्येऽपि गच्छता अिनमुनेः कृत्वाऽष्टमं पारणं, पद्मात्स्येष्टगृहे गतो हि गृहवं जाता दृपं देव्ययक् ।
ताद्विस्वं प्रचुरं न गेहचकितो छात्स्योपलाभैर्भरान्, रत्नान्याशु कृतानि वीथय गृहिणी पित्रा सु रम्यं कृतम् ॥ ८० ॥

एकदा कश्चिभिःस्वो नामाता स्वशुरास्ये धनसिप्यया फल्पा प्रेरितः प्रस्थितः । सोऽप्यनि मिश्रितं कृत्वाऽऽष्टाद्विस्वपनं साधु निवसंसेन पारणं कारयित्वा श्वशुरगृहाऽभिमुखं चकितः । अत्राऽन्तरे तत्समुरकुलदेव्या तस्य श्वशुरं प्रत्युक्त्वम्—तव नामाता, दादिद्वयवीरितो विषाची त्वशुरे समेति, परं तेनमार्गमये यो धर्माः कृतस्तं तुम्हं दद्याद्वि तस्मै वनं प्रनेयम् । एतावत्येव नामाता वदश्वशुरमुपागतः । तदा श्वशुरेणाऽभिरितम्—यस्वया धर्मेति पुण्यं कृतं तन्मयां प्रयच्छ, प्रविफ्ले च धनं गुहाय । परं नामाता तद्वर्मफलं नाऽशद, परावृचय रिक्त्वकर एव निवश्वरं प्रवि, मार्गे सरितो मयदावृ इपदः संचित्य पेटिकायां धृत्वा मस्तके संस्थाप्य स्वस्रदनाऽभिमुखं प्रवत्से । तस्मां वेतायां धुनितपोऽधिष्टायकदेवेन चर्कता रत्नानि चकिते । गृहाऽऽन्यस्य तस्य पेटिकां श्रिया समुदयाय्य विलोकिता, श्वशुररत्नानि चाप्यस्वत्सा । ततः सा नामाव-स्वामिन् ! मत्पित्रा फसोपकारः कृतो येन तुम्हमियद्वन्मपितम् ।

तदा जामात्रा रत्नानि विलोक्य ज्ञातम्-मार्गे मया यो दानधर्मः कृतः-सुभावेन साधवेऽन्नं दत्तम्, तत्पुण्यप्रकर्षेण सर्वमेतत्फलितम्,
पथात्कृत्स्नमपि वृत्तं याथातथ्येन स्वकलत्राय निवेदितम् ॥ ८० ॥ तस्मात्काले दत्तं सुपात्रदानं किं किं न सृते ? गदितञ्च—

धर्मयुक्ती धन संपत्ते, धर्मे शिवसुखं याय । कंकरं पणं रत्नं जं कियौ, देवे धर्मपसाय ॥ १ ॥

धर्मेण कुलपपसूई, धर्मेण यं दिवस्त्वसंपत्ती । धर्मेण घणसमिद्धी, धर्मेण सुवित्थरा कित्ती ॥ २ ॥

अथाऽसंभवं नैव संभवति तत्र ८०-कथा—

श्रेष्ठयद्यौ यदि कंटकं हि निश्चितं भग्नं तदा सेवकान्, गृह्णीताह वणिकस चर्म बहुलं धीमान् किमर्थं तदा ? ।
भूम्याच्छादनहेतवे परपदत्राणाय तं नाऽधुना, भूतं नैव भविष्यतीति किमु भोस्ते पादरक्षां कुरु ॥ ८१ ॥

कस्याऽपि मन्दमतेः श्रेष्ठिनः पादे तीक्ष्णं कण्टकं विद्धम् । तेन स दुःखीभूय सेवकानुक्तवान्-यतस्ततो यावन्ति चर्माणि
समुपलभ्यन्ते तावन्ति सर्वाणि समानेयानि, तत्र समर्धमहार्धयोश्चिन्ता न विधेया । तच्छ्रुत्वा कश्चिद्दीमानिभ्यमत्रोचत्-भोः श्रेष्ठिन !
इयच्चर्मं गृहीत्वा किं विधित्ससि ? निकृष्टो व्यवसाय एषः । तदा धनिना जल्पितम्-धीमन् ! मम चरणे कंटकं लग्नं भग्नञ्च तत्पीडितोऽहं
सर्वजनहिताय समस्तक्षोणीं चर्मपरिधृतां कारयिष्यामि, येन सर्वेऽपि कण्टकाऽऽर्तिविरहिता भवेयुः । तन्निशम्य कोविदोऽवक्-नेदृशं
कार्यं कदाचिद् भूतं भविष्यति वा, तस्मान्मौढ्यपरीतमुं विचारं जहीहि, उपानहं कारयित्वा चरणं परिरक्ष ॥ ८१ ॥ उक्तञ्च—

चरणे कण्टके भग्ने, श्रेष्ठिना चिन्तितं तदा । आच्छाद्या चर्मभिः पृथ्वी, सर्वरक्षणहेतवे ॥ १ ॥

दीक्षा-अणुहृती कीजे नहीं, कीजे होय सुजाण । श्रोतने पण्डित पोलियो, तब समज्यो ते जाण ॥ २ ॥

अय सत्सु सतामुपदेशः शीघ्रं फलति तत्र ८१- कथा—

राज्यं धर्मरुचिं ददौ न च ललौ गच्छामि पित्रा समं, मृत्वा तापसकौ गतौ यदि वनेऽमायास्थकायामवक् ।
ऐसक्यं नहि पत्रकादिकमुपि दृष्ट्वा सुषर्मेच्छुको, रक्ष्यं त्वेकदिनं च सोऽनिशमहं श्रुत्वा प्रबुद्धस्तदा ॥ ८२ ॥

कदापिअवदनुनामा नृपतिः सकीयं राज्यं धर्मरुचिनाम्ने स्वपुत्राय ददौ, स्वस्य च दासत्वाङ्गीकरणं प्रक्रीककार ।
तदा राज्यमगृह्णतः पुत्रेणोक्तम्—पितः ! अहमपि त्वया सदैवागमिष्यामि, तत्र च सर्वत्र तपश्चरिष्यामि । पश्चात् यितापुत्राष्टुमात्रवि
बने गत्वा तवयोग्यः । नवैकद्राश्मावास्यादिबसे न्येष्टेन मुनिना कनिष्ठं प्रत्युक्तम्—अथाश्मावासेति पुष्पफलादिकं न श्रोतनीयम्,
तस्मिन्मय धर्मरुचिश्चित्तवतः परिक्राममाण्ये षाष्टुमेकं ददर्श, तमभ्युपेत्य बाओचए-मगतम् ! अयमावस्येति मवान् पुष्पफ-
लादिकं न छेत्स्वति किमु ? तदाऽऽकर्ण्य मुनिनाऽव्यमायि—अह ! अस्माकं सर्वदेव फलादिश्रोतनस्वाज्ञाप्यायः । तत्सदुष्येष्टं भूत्वा
धर्मरुचिर्बादिस्मृतिं प्राप्ताः । ततःप्रभृति तेन पापमीर्या धर्मरुचिनापि फलपुण्यादिश्रोतनप्रत्यास्मानं त्रिविधेन विदधे ॥ ८२ ॥
लक्तञ्च-गुरुपदेवातो धर्म, कोपिज्ञानन्ति मानवाः । अन्ये धर्मरुचेस्तुल्यं जातिस्मरणज्ञानतः ॥ १ ॥

अय मनसः सुपरिणामेन प्राप्तकेवलज्ञानस्य प्रसन्नचन्द्रराजर्षेः ८२-कथा—

नत्वाऽपृच्छहरिर्गमिष्यति मृपो वीरं क मृत्वा प्रभा !, सोऽवफलं षाष्टुनैव सप्तमस्तुषो ह्येतोः कुतो ? हृदयणान् ।
पश्चादाशु पुनः स्वराचचरमे देवाः क यान्त्युत्सवे, लब्ध तेन च केवल जिनवचः श्रुत्वैति शं भेषिकः ॥ ८३ ॥

एकदा श्रेणिकनृपः श्रीमहावीरप्रभुं वन्दित्वा पप्रच्छ-भगवन् ! राजा प्रसन्नचन्द्रो दीक्षामादाय वने कायोत्सर्गध्याने सूर्याऽभिमुखं
 पश्यन्नेकेन चरणेन स्थितोऽस्ति, तस्माद्यदि साग्रतं त्रियेत, तर्हि कस्यां गतौ जायेत ? भगवता प्रोक्तम्-प्रथमनरकतः सप्तमं यावद्
 गमिष्यति । ततः पुनरपि श्रेणिको जगद-प्रभो ? यद्येतादृशस्तपस्वी नरकं व्रजेत्तदा धर्माचरणं कः करिष्यति ? एतन्निशम्य भग-
 वताऽभिहितम्-तस्य मानसिकः संग्रामस्तं नरके नेष्यति । क्षणान्तरे श्रेणिकः पुनरप्राक्षीत्-भगवन् ! यदीदानीं प्रसन्नचन्द्रराजर्षि-
 त्रियेत, तदा कां गतिं लभेत् ? भगवता पुनरप्यभाणि-प्रथमदेवलोकादारभ्य पञ्चममनुत्तरविमानं यावत्तस्य गतिः स्यात् । अत्राऽ-
 न्तरे भगवतः समवसरणाद्वैवा गन्तुमुद्यता बभूवुः, तदानीं श्रेणिकोऽपृच्छद् भगवन्तम्-भगवन् ! एते देवाः कुत्र गच्छन्ति ? तदा
 भगवता व्याहृतम्-प्रसन्नचन्द्रराजर्षेः केवलज्ञानमुद्धतमस्ति, तदुत्सवं विधातुमेते व्रजन्ति । तदा राज्ञा मनसि ध्यातम्-अधुनेव
 भगवता तस्य नरकगमनं भाषितं, पुनरिदानीं केवलज्ञानमिति विरुद्धमिवाभाति तथापि भगवतो वचनं त्वन्यथा न भवितव्यम्,
 भगवता तस्य नरकगमनं भाषितं, पुनरिदानीं केवलज्ञानमिति विरुद्धमिवाभाति तथापि भगवतो वचनं त्वन्यथा न भवितव्यम्,
 भगवता तस्य नरकगमनं भाषितं, पुनरिदानीं केवलज्ञानमिति विरुद्धमिवाभाति तथापि भगवतो वचनं त्वन्यथा न भवितव्यम्,
 विपरीतमपि न संभवेत्, निराधारमपि वक्तुं न शक्यम्, इत्थं संदिहानस्तमपनेतुं भगवन्तं पप्रच्छ । ततः प्रभुरवदत्-प्रथमं यन्मयोक्तं
 यन्नरके गमिष्यति, तत्तव दुर्मुखमुखान्मोर्द्धतयोर्वचो निशम्य मनोयुद्धे प्रवर्तमान आसीत्प्रसन्नचन्द्रराजर्षिस्तस्मान्नरकगमनाऽहोऽ-
 भवत्, परं स मनोयुद्धं कुर्वन् सर्वमस्त्रजातं परित्यज्य शिरोवेष्टनोत्तारणार्थं शिरसि हस्तं न्याक्षिपत्तदा लुञ्चितं शिरो निभाल्य व्रीडितो
 विचारितुं लग्नः-क एष दुर्विलासः ? अहन्तु दीक्षितोऽस्मि, क एते रजःपरिणामाः पुत्रादयः ? कः कस्य पुत्रः ? कः संग्रामः ? कस्या
 दुर्गः ? कस्य केन संग्रामोऽनित्यैषा क्षणभंगुरी मनोभावनाऽनिशं दुःखोदघौ निमज्जनोन्मज्जने कारयति जीवानस्मान्, इत्थमभेदभावं
 भावयतस्तस्य कैवल्यं समुत्पन्नम् । तदेतदाश्रयकरमलोकसामान्यं वृत्तं श्रुत्वा श्रेणिकस्ततोप ॥ ८३ ॥ उक्तमपि-

सप्तमापुर्वलं कृत्वा, प्रसन्नेन्दुर्नृपो यया । संक्षिप्य तपूधरा सया, केवलं लब्धयान् भुतम् ॥१॥ अपि च-
मन एव मनुष्यार्णा, कारणं ययमोक्षयोः । सप्तमे नरके पाति, जीयस्तन्मुलमस्त्यवत् ॥ २ ॥
मनसैव कृतं पपं, न शरीरकृतं कृतम् । यया क्षालिगिता कान्ता, तयैवाऽऽलिगिता सुता ॥ ३ ॥

अथ सूर्यः स्वर्गोपं न पश्यति तत्र ८३-कथा—

सिन्धुयोर्धी रयिमर्यपत्यविरतं कलयेऽप्यला गोविदा, विङ्गुकेन किलैकदा च कुरुते नत्वाऽर्धेन वा रवेः ।
नासाञ्ज्ये करयुग्ममेत्य दिवसे दुर्गन्धमायाति सा, बाऽयं गूयमयाः स्तगोदय इतोऽभूत्स्वाऽयुणोऽज्ञापि नो ॥८४॥

अथ क्षत्रियोपिदरहो गोमयेन यमि त्रिप्या सूर्याऽभिमुखं कराञ्जलि वग्ना साधोगं मानुं प्रज्मवि स । एवं प्रत्यहं कुर्वती
न्यत्रैकस्मिन्दिने रात्र्यवसाने गोमयस्याने विष्ठा इत्से समुपागता, तथा गुरं संक्षिप्य दिनकरं प्रथमस्याः करो नासाप्रमुपागवो
वर्गुर्गोपितो दुर्धनायमाना प्रमाकरमद्रवत्, हा ! क्षिप्य विष्मयाः समुदितः पपी ? प्रत्यहं सेविदस्याऽपि पाप्मस्य समकरो दो
र्गन्धमेवाऽऽप्नाति, एवं सा मानुमेवाऽऽपत्, परं स्वाश्रयं न बुबोच । इत्थं लोके मन्दा महात्मानमेव क्षिपन्ति, स्वच्छिद्रं न
विदन्ति ॥८४॥ अस्मत्तेऽपि—कर्मणा दीयते दोषो, न दोषो दीयते स्वके ययैकया पुरा दत्ता, सूर्यस्य सूर्यमक्तया ॥१॥

अथ मीचैः सह प्रतिप्रवन् महानपि नीचतामेति तत्र ८४-कथा—

कृत्योत्सर्गमलं शिशोपादि मुनिस्तस्यौ द्वि निर्णे प्रकरो, धन्स्यागरस्य धिसुबतां पटशुचिं कुर्वे ततो भाषणम् ।
दूरे तेन कृतस्तदपि रज्जौ लग्नी मियो नाञ्ज्तरं, निर्मन्यस्य च तस्य देवि ! न क्षि मां स्व रक्ष जाने मुमिम् ॥८५॥

अथैकदा नदीतीरे शिलोपरि कायोत्सर्गध्याने कोऽपि तपस्वी यतिः स्थित आसीत् । अत्राऽन्तरे कोऽपि राजनिर्णजको वस्त्रप्रक्षाल-
नार्थं तत्राऽगात्, साधुश्चाज्वदत्-हे मुने ! इतो दूरमपसर, अत्राऽहं नृपासांसि प्रक्षालयिष्यामि, परं मुनिर्ध्यानलीनस्तूष्णीमेव
स्थितोऽभूत् । अथो रजको रोयेण मुनिं भ्रमात्रयातयत् । ततो मुनिरपि क्रोधवशतस्तेन सह योद्धुं लग्नः । इत्थमुभावपि मियो
बाहूबाहवि चक्रतुः । तदा प्राप्ताऽभियुद्धो मुनिः शासनदेवतामधीयन्नुवाच-हे देवि ! त्रायस्व मां दुष्टादसात् । ततो देवताऽऽवि-
र्भयाज्वक्-कमहं त्राये ? कतरोऽजयोः साधुरिति निस्पष्टं न वेत्ति ॥ ८५ ॥ उक्तश्च—

कुत्र याताऽसि भो देवि !, तदा देव्यवदन्मुनिम् । निर्णेजके मुनौ चापि, भेदो न ज्ञायतेऽयुना ॥ १ ॥
को यती रजकः को वा ?, संतोषः पोषवाञ्छकः । कः पूज्यो वा ह्यपूज्योऽस्ती-त्येवं भेदो न दृश्यते ॥ २ ॥

अथ बुद्धिपरीक्षाविषये राजमन्त्रिणः ८५-कथा—
भूपोऽमात्यमवोचदानय पुरात्त्वं त्वब्धिसंख्यानि किं?, चास्त्यस्त्यादिममस्ति नास्त्यवरकं नास्त्यस्ति नास्तीतरः ।
नास्ति श्रेष्ठिपणाङ्गने मुनिवरो व्याधो नृपं दर्शिता, -स्तान्वीक्ष्याऽऽह किमत्र चाऽपरभवे द्रष्टव्यमेतत्खलु ॥ ८६ ॥

कश्चिद् अगालः स्वाऽमात्यं वक्ति-नगरमध्याच्चत्वारि वस्तूनि समानय । मन्त्रिणि नाम सुष्टे सति नृपः प्रदेलिकारूपेणोवाच—
एकं वस्तु इह भवे परत्र चाऽप्यस्ति, अपरमिहैवाऽस्ति न परमवे, तृतीयमिह नाऽस्ति परत्राऽस्ति, तुरीयमिह परत्राऽपि च
नाऽस्ति । तदनन्तरं सचिवः श्रेष्ठिनं, पण्यस्त्रियं, साधुं, व्याधश्चानीय नृपतिं दर्शयामास । उक्तमांश-अत्रश्राड्नुरूपाणीमानि

ज्ञानादि बन्तुनि समुपस्थापितानि । राज्ञा वृष्टे-कृपम् ! मन्त्री कथयति-ययु भेष्टी इह सुखमनुभवत्येव, धर्माचार्याश्च परलोकेऽपि
 मौम्यमनुभवन्ति । परा पञ्चानाञ्च पाण्डित्यविद्यामणिपूर्णा परलोके चाऽनिष्टमाग्निनी भविष्यति । दूतीयः साधुरिह क्षीर
 क्षेयमाप्नोति धर्माऽऽचरणाच्च परमये परमाऽऽनन्दमाप्स्यति । चतुर्थो व्यापस्तस्योपपन्नाऽऽप्सुसुखमेव विषये ॥ ८६ ॥ उक्तञ्च—
 सखियस्य परीक्षायै, राज्ञा कथितमानय, समस्तयथाऽयं यत्वारि, शीघ्रं वस्तूनि मे पुरात् ॥ १ ॥ अथ च-
 रोदा-सखिय-सुखुब्धी समक्षिने प्राणी यस्तु ज चार । इह मग परमय कारणे, सुखं बुद्ध तणो विचार । २ ।
 अयं कदुवचनमपि पठ्यं तथ्यञ्च भवति तत्र ८६-दृष्टान्तः—

पीरान्ते परिपारपुष्कचपतिं दृष्ट्वा सुरो जल्पति, धीर ! त्वं हि द्विप्रसव जीव नृपते ! जीवाऽमय ! त्वं न वा ।
 मा त्वं कालिकजीय रे ! नृप इति भुत्वा सक्रोपोऽभवत् धीरोऽहं क्षमतेऽस्तुस्वी दिवि द्रुपे पापे त्वघो यास्यति ॥ ८७ ॥

पररा भीमबाबोरस्वामिनमभिवाप तत्प्रमोये सकुदुम्भं निवर्णं भेगिकरात्रं त्रिकोस्य सम्पत्स्वदृष्टिः कश्चिदेवो अगाद-मो
 धीर ! त्वं त्रिप्रसव, ततः श्रेयिष्ठनृपमृचे-दे मृप ! त्वं दीर्घायुर्मेव, अमयकुमारमप्यवदत्- त्वं जीव, त्रिप्रसव वा यथाकामस्ते, पार्श्वे
 रिपत्वं पाण्डि क्षातिरुत्ररिपामिधानं सौनिक्रब्बाजोचद-त्वं मा त्रिप्रसव मा च जीव । एतदाऽऽहृण्यं समन्युः भेषिको वस्तुमुपचक्रमे-
 क एव मिष्यातिदेवोऽस्ति ! तदा मगवान् कथयति-एष दृढसम्पत्स्वदृष्टिदेवोऽस्ति । ततो राजा प्रपृष्ठ-कस्मादेव भवन्ते त्रिप्रसवेति
 इत्स्मिन् प्राणने ! ततो मगवान् विद्मदयति-हे राजन् ! यन्मामवोषस्य त्रिप्रसवेति, तस्याऽयमभिप्रायो यत्वं मृत्वा मोक्षमुखमा-
 प्स्यसि । त्वां प्रति त्वं वीरेस्पृष्टं तस्येदं कारणं त्वं मृत्वा नार्कं यास्यसि, तस्मात्पाण्डवीविष्मसि तावदेव ते धर्म ! अमयकुमारमपि

यत्त्वं जीव अग्रिस्व वा यथा तवेच्छेति यदुक्तं तस्याऽयमाशयः—प्रेत्य त्वं देवलोके यास्यसि, जीवंश्च धर्मशतानि शुभकार्याणि करिष्यसि । कालिकक्षरिं सौनिकं प्रत्यपि त्वं मा अग्रिस्व मा च प्राणेति यत्कथितं तस्येदमाकृतम्—यज्जीवन् प्रत्यहं पञ्चशतमहिषान् हनिष्यसि— यत्त्वं जीव अग्रिस्व वा यथा तवेच्छेति यदुक्तं तस्याऽयमाशयः—प्रेत्य त्वं देवलोके यास्यसि, जीवंश्च धर्मशतानि शुभकार्याणि करिष्यसि । कालिकक्षरिं सौनिकं प्रत्यपि त्वं मा अग्रिस्व मा च प्राणेति यत्कथितं तस्येदमाकृतम्—यज्जीवन् प्रत्यहं पञ्चशतमहिषान् हनिष्यसि—

मृत्वा च नरके गमिष्यसि, तस्मान्मा जीव मा अग्रिस्व च, एवमस्य वाक्यार्थो विज्ञेयः । अनेन साधु गदितं, अतः समेषां शुभचिन्त-
कोऽयमिति जानीहि ॥ ८८ ॥ उक्तमपि—

श्रीमद्वीरजिनादीनां, चतुर्णां सदसि स्थितः । देवेनाऽनिष्टमिष्टं त-च्चोक्तं श्रुत्वा स कोपितः ॥ १ ॥
भूपस्तदा जिनेनोक्तः, सत्योक्तं सत्यवाद्यसौ । शुभेच्छुकः सुवक्ता चा-ऽस्मदादीनां विशेषतः ॥ २ ॥

अथ स्त्रीचरित्रमधिकृत्य भर्तृहरेः ८७—कया—
भर्त्रीशाय ददौ द्विजोऽमरफलं तेनापि दत्तं स्त्रियै, साऽदाहस्तपकाय सोऽपि गणिकां साऽदाच राज्ञे तदा ।
पृष्ठानुक्रमतः प्रिया निगदितं तदग्रं तथा साध्वत्सात्, त्यक्त्वा राज्यपदं भवं हि धिगरं दीक्षां चिरागाह्ललौ ॥ ८८ ॥

एकदा भर्तृहरिनाम्ने नृपाय केनचिद् भूदेवेनाऽमृतफलं प्रदत्तम् । तच्च पिंगलाभिधायै प्राणमल्लभायै राज्ञा दत्तम् । सापि हस्तिपकाय-
स्वप्राणवल्लभाय जारपुराण्य प्रादात्, अथ तेनाऽपि प्रियस्यै गणिकायै दत्तम् । पुनर्वेश्यापि महोत्तमं फलं मत्वा सर्वहितैषिणे राज्ञे
समर्पितवती । तन्निभाल्योपलक्ष्य च विसिधिमये भूजानिः । ततो भूपो गणिकां पप्रच्छ—कुतस्त्वयाऽऽमादितमेतत् ? ततः सा प्रका-
शमाधोरणस्य नाम जग्राह । अथ सोऽपि भूपतिना पृष्टो नाऽहं वेद्वि कुतो लब्धमिति जगौ, पुनर्भूपमगेन वेपमानो ययातथ्यमच-
कथत्—भवन्महिष्या पिंगलया मह्यं खादितुमर्पितम् । मया च स्वप्रियायै गणिकायै प्रदत्तं तथा भवते । तन्निगम्य राजा चिन्तयामास—

पां चिन्तयामि सततं मयि सा विरक्ता, साप्यन्यमिच्छति जनं स जनाऽन्यसक्तः ।

अस्मत्कृते च परितुष्यति काचिदप्या, चिह्नं तां च तं च मदनं च इमां च मां च ॥ १ ॥

महो ! स्वार्थपरायणः खलु संसारः, आत्ममोहनं राज्यम्, पुत्रकन्यादयो न्यायप्रशक्तिद्वन्द्वनद्याः, एवमनेकधा संसारासारतां विमृश्य मान्यं राज्यं त्यक्त्वा वैराग्योदयायोगमात्माय धान्तिमाश्रयाऽऽप्त्मानं संप्ताप्य तपस्वी भूत्वा दुष्टः तपश्चकार ।

यतः—मोगा मेघघितानमप्यधिलसहस्रीदामिनीचञ्चला, आयुर्वोयुविघटिताम्रपटलीलीलास्युद्यन्नगुरम् ।

छोला यौवनलालसास्तनुमृतामित्याकलय्य द्रुतं, योगे वैर्यसमाधिसिद्धिसुलभे युधि विदग्धं युवाः ॥ १ ॥

अथ दुराग्रहान्मरणं भवति तदुपरि कस्याचिन्मुखस्य ८८—कथा—

सुपस्थाऽर्धं परमन्दिरे रसयुतभाऽग्रास्तताः स्थालय-मन्येयुर्निजकामिनीं कथितवाम्नाऽग्निं प्रिय ! तेऽन्न रुम् ।

साऽवकारणमस्ति किं ? निगदितो यस्मिन्नपूपादिकं, जग्धं तेन कथं च नीरसमिदं मोक्षये कश्चिदं ? मृताः ॥ ८९ ॥

एवमस्मिन्पुरे कथिन्मूर्खः परगुहे स्थाप्योदककुण्डलिक्रमदीनि मिष्टमोन्वानि सुश्रवा स्वाऽऽज्ञपमाणात् पुनरागामिनि त्रिषसे स्त सप्तनि धेक्नरैलापां मार्यया समस्योक्तम्—स्वामिन् ! सम्यग्वा रसस्ती क्षीघ्रं कुण्डवाग् । तवस्तेनोक्तम्—मिष्टासं भवेच्छदि मोक्षं प्रदानि । सिंहाऽभाभि-निव्रनिर्देवने तु सामान्यमभगानं मिळिष्यति, मिष्टाबन्तु मोन्त्ये कदाचिन्मिन्नति । तथापि सेनोक्तम्—मम तु यदा मिष्टासं मिळिष्यति तदेवाऽऽस्वाभि, यतो येनाऽऽस्सेन सम्प्रोद्वनानि सुकानि, तेन रुद्धमन्या कथं मोक्षये । पथावस्य

दुराग्रहं ज्ञात्वा प्रातिवेशिकाः परिवाराश्च संवोधनार्थमागतास्तं सम्बोधयामासुः—यदि जीविष्यसि तदा बहुधा मिष्टान्नानि खादिष्यसि, अथ कदाग्रहाद् यद्युपवासेन जीवनं त्यक्ष्यसि, तदा कुतः परमान्नं भोक्ष्यसे ? परमित्थं बहुबोधितोऽपि समूहो न बुबोध चाऽन्तेऽनशनं कृत्वा पञ्चत्वं गतो दुर्गतिमाप । अत्राऽयं परमार्थः—अस्य नियमपरिपालनन्तु वरं परं तस्मिन् कदाग्रहो न हितकारकः, तथा हे भव्याः ! धर्मेऽपि कदाग्रहं मुक्तैव नियमपरिपालनं श्रेयस्करमिति वित्त ॥ ८९ ॥ तथा कथिनमपि—

येनाऽऽस्येन सुमिष्टान्नं, भक्षितं मयकाऽबले ! । तस्मिन्स्तु वदने भोज्यं, कथमग्नि रसोऽिह्यतम् ? ॥ १ ॥ एवं भव्यत्वयुक्तोऽपि, कदाग्रहयुतो नरः । अन्ते संवरप्राप्तोऽपि, दुःखभागी भवेद् भुवम् ॥ २ ॥

अथ हंसकाकवकसदृशेषु साधुषु ८९—कथा—

गोचर्या क गृहे गतेन मुनिना नाऽन्नं गृहीतं ततो—ऽन्येनाऽऽनिन्दित आदिमोऽपरमुनिं पप्रच्छ किं वो वृषम् । गेहेऽशा सरला त्रिधा वदति तां हंसैकहक्कवत्, हंसाभः प्रथमः परस्तु बलिभुस्तुल्यो वकाभोऽप्यहम् ॥ ९० ॥

एकदा कश्चिन्मुनिः कस्याऽपि गृहे भिक्षितुं गतः, तद्गृहस्वामिनी गोचरी दातुमुद्यता बभूव । तदानीं तस्या अशुचि शङ्कमानो गोचरीमगृहीत्वैव स ततः परावृत्ते । ततोऽपरः साधुर्भिक्षितुमागमत्, निश्शंकश्च भक्तमग्रहीत् । ततो भिक्षादात्री तमप्राधीत्—प्रथमो मुनिरभमनादार्यैवाऽवज्जत्तस्य किं कारणम् ? ततो मुनिरब्रवीत्—स वञ्चको भविष्यति, एवं तं विनिन्द्य गतः । क्षणाऽन्तरे पुनस्तृतीयः साधुः समागतस्तमपि गोचरीदानान्ते सा पृष्ठवती—हे साधो ! कीदृश एव वो धर्मो यत्प्रथमो भिक्षामलत्तैव, द्वितीयस्तु भिक्षां

नीत्वा प्रथमं च निन्दित्वा अगाम । ततस्तु वीर्यस्तत्कारणमन्वद-हे भद्रे ! अत्र श्विनश्रासने त्रिविधाः साधनो भवन्ति, तेषु प्रथमो
हंसप्रभिरा, द्वितीयो बायससमा, तृतीयोऽजन्तु पञ्चसंकाशाः स्तोदरमरिस्मि ॥ ९० ॥ श्राव्येष्वुक्तम्—

धर्मगणकाकम्बरुपधरा विचित्रा, सन्त्यग्र शासनयत्ने मुनयो बलेन ।

अन्तर्पद्भिर्विशदभावयुता मलीना, अन्तर्पद्भिर्न विषादो न सितम्भ मादह ॥ १ ॥

यो मानयो नरत्वं प्राप्य धर्मकायात्प्रमार्पति स पद्मात्तप्यते तत्र ९०-कृष्ण—

निःस्थो जातु धूपस्य पर्पवि गतो राज्ञा तु तस्मै धरो, दस्तो लाघि गृहापदीकृणसि धनं गेहे गतोऽयं कृ
तं साध्यानप स्वादयामि पुरतो मुपस्था प्रस्तुतस्तदौ,—स्याप्याप्रैप्यत नाव्यमैक्षत तत्तस्तस्मात्तमस्ते रवौ ॥ ९१ ॥

कापि पवने कथिवाजन्मद्विती द्विभो राजपरिपदि स्वं वाप्सितुं गतस्वदा राज्ञा दृष्टा सोऽह-बहमाजन्मद्विती विप्रोऽस्मि ।
तदा दूपस्तस्मै सत्कृष्ण वरं ददौ-अथ द्यौर्दक्षाम्भारम्भाऽऽश्रुतास्तं मदीसकोष्ठागारतो यावद्विचं प्रवृत्तिमिच्छसि तावदाहर । एवं
मदीद्वदधनं युक्ता स वास्तिनाः स्वमार्गो प्रष्टुं गृहमागतः, आगत्य च राजवार्तां तस्याः पुरो न्यवेदयत् । तदा वत्सली प्राह—स्वामिन् !
द्विदयेवाऽऽज्जीकृताम्, सोऽयनोऽवद-प्रिये ! सुक्त्वा यास्यामि यतः—धृतं विहाय मोक्षतव्यम् । ततः स्त्रिया घनडिप्सवा द्रुतमेव
रखवती कृता, ततोऽत्रि स दुर्भाग्योद्यतो सुक्त्वा अगाह—प्रिये ! किञ्चिद् विभ्रम्य गमिष्यामि, यतः—सुक्त्वा अतपर्व गच्छेय्यदि दृष्ट्वा
न सस्यते । पश्चमुक्त्वा गाढं सुप्तः, ततो योयिताऽविप्रबोधिदाः प्रस्थितो मार्गे नाटकं वीक्षितुं स्थितः, तावन्नातुरपि तदभागेन स्वरस्मीन्
समहात । पश्चात्स द्विती तत्र गतो माण्डगागरिकं च बहुमार्गयामास तथापि समयवाचिक्रमात्तेन न्यकृत्वा, पश्चात्तापमुत्सावोऽपि

तत्प्राप्तुं यथा प्रभुर्नाऽप्रवत्तथा यो जनो दुरापं नरत्वं संप्राप्य प्रमादवशेन धर्मं नाऽऽचरति सोऽन्ते भाग्यरहितो विप्रदरिद्रीव दुःखी भवन्नतिक्लिश्यति ॥ ९१ ॥ तथाह—

नृजन्म दुर्लभं प्राप्य, ये धर्मं नाऽऽचरन्त्यथ । ते भाग्यहीनवन्मूढाः, शोकमेति भवाऽवटे ॥ १ ॥
 राज्ञोक्तं मूढ ! लाहि त्वं, श्रीगृहात्स्वं तवेच्छया । नाऽऽदात्प्रमादतो मूढो, धर्मेऽप्येवंविधो मतः ॥ २ ॥
 राजा जिनेश्वरो ह्यत्र, नृभवः कमलागृहम् । द्रव्यं दानादिकं ज्ञेयं, मार्तण्डश्चायुरेव हे ! ॥ ३ ॥
 विषयादिषु ये सक्ता-स्तथास्मिन् कौतुकादिषु । त द्वायन्ति सर्वस्वं मानवा मोहयन्त्रिताः ॥ ४ ॥

अथ भव्यपुरुषस्य स्तोकोऽपि नियमः फलदो भवति तत्र वंकचूलस्य ९१—कथा—

स्त्रियौ ।

क्रोधः स्याद्यदि पृष्ठसप्तकपदं देयं गृहीतं व्रतं, गेहे भूरिदिनात्समागतपतिस्तल्पे स्वपुत्रस्त्रियौ ।
 सुप्तौ वीक्ष्य वधाय पृष्ठचलितः पुत्रस्तदा बोधितो, मातर्वक्ति हि सोऽपि हन्ति वचनं श्रुत्वा प्रशान्तोऽभवत् ॥ ९२ ॥
 कदाचिद् भद्रो नृपपुत्रो वंकचूलो गुरुमुखाद्देशनां श्रुत्वा व्रतं जग्राह—यदा कस्याऽप्युपरि कोपः समुत्पद्येत, तदा सप्तपदानि पृष्ठतो गत्वा पुनरभ्येत्य मानवोपरि प्रहारः करणीयः । एवं नियम्य विदेशं जगाम, पुनश्चिरकालेन स्वदेशं परावर्तिष्ट । तत्क्षणे तत्पुत्रो भार्या च शय्यामधिशयानावास्ताम्, तौ वीक्ष्य सक्रोधः खड्गमादाय हन्तुमुद्यतस्तस्मिन्क्षणे गृहीतं व्रतं सस्मार । पश्चाच्च समांऽर्धिं प्रतिगत्य यावत्पुनः सेधति, तावदेव प्रतिबुद्धस्तत्पुत्रो वक्तुमुपक्रान्तः—मातर्मातः ! कश्चिन्मां हन्तुमभ्येति । तन्निशम्य वंकचूलस्य मन्युः शशाम । पुनस्तदाऽचिन्तयत्—वत ! अहं स्वपुत्रं सीमन्तिनीं च चेद्वन्यां तर्हि कियत्प्रापं पश्चात्तापश्च भवेत् ।

अहा ! सुप्रमातमप मे, येन गृहीतो नियमः क्षोभं ननाह, बधोऽपि न संभावितः कस्यापि, तस्माद् ग्रन्थेनाऽपि कुतो नियमः
कुर्यान्मिरस्छलं ददात्येव ॥ ९२ ॥ उक्तम्—

पन यथाऽपि हि स्मोक्तः, कालस्य नियमः कृतः । तस्याऽपि निष्फलो न स्या-रससपृष्ठकचौरवत् ॥ १ ॥

अयं पदकायद्विसां बाहु न शक्यमेतथापि प्रसकायस्य तु धर्जनीयिव सत्र ९२-कथा—

भूपो पन्ति जनाग्र याति पुरुषस्तं हन्मि योऽप्युरसवे, पद् नेम्यस्य गताः सुता हि पितरौ धृन्त्याद्यु ताभ्यो सदा ।
मुष्माऽऽप्यादि घर्नं तमाह्वतुरर्मूर्यं नाय । पश्चाद्विधकं, त्रिविधकं हि सुतं विमुञ्चति तथा घर्मानुयोगे सुनिः ॥ ९३ ॥

बधिरू धृपातः पौत्रनान् वृष्यति-अश्वमुत्सवं प्रक्रमामि, यो मरे संभिक्षितो न मविष्पति सं दण्डयिष्ये । इत्याऽऽच्छर्पे सर्वे
नागरा तत्सर्वं द्रुमुमागताः, परं तेषु कस्यापि श्रेष्ठिताः पदवत्त्वानि नाऽऽप्नुयुः । तद्वत्त्वं प्रणिधिग्न्यो विदित्वा भूत्रानिस्थान् पद्
स्वदप्यनमेकमपि न स्वीचकार । पुत्राणां प्रतिद्वन्द्वे द्रविणन्वादातुं प्रीतो नाऽभवत् । निरुद्धं परवन्तौ द्विदोषश्चादित्रिविधेनादि
क्रमेणात्मजान् बन्धितुं बभौ पातं पातं निवेशयामासतु, किन्तु नृपचेष्टति तद्वत्त्वमासादं नो वकार । अन्ततो गत्वा विधिरेरितो
निर्गुणो नृपस्तेष्वेकमेव प्राणन्तमुत्समर्ज्य । असादेव जीवदपातवः सत्सायश्च उपदिशन्ति-यद्द्रुकापजीवकचे भूषानघर्मोस्ति, अतः
पदकाया रक्षणीयाः । यदि पदकापजीवपातनं न संभान्येत तथापि त्रसकायस्तु नूनं रक्षणीय एव ॥ ९३ ॥ उक्तम्—

संपातिः पितृतुल्योऽस्ति, षड् जीवाः पुत्रसन्निभाः । आद्या नृपतयो ज्ञेयाः, कुटुम्बं चोत्सवाभिधम् ॥ १ ॥
 दनन्ति षट्कायकाञ्जीवान्, अद्यावन्तः कुटुम्बिनः । षट् ते साधोः सदाच्छेद्या, रक्षैकं रक्ष भो ! दनतः ॥ २ ॥

अथ शुभे सर्वे सहाया अशुभे न तु कश्चन तत्र ९३-कथा—

मुष्ट्याऽऽमन्त्रति भिक्षुमीड् यदि कणं नो लाति किं मानवं !, तं मे देहि तदाह चेभ्यसच्चित्रेशाग्रे गृहेशोदितम् ।
 प्रोनुस्ते त्रियतां परान्हि कथितं व्याजेन नाशं गतो, दंडं तेऽस्ति तदाऽर्पिता स्वमद्विला कार्यं न मेऽवक्तया ९४

कस्मिंश्चित्पुरे कस्याऽपि धनिरस्य गृहे कोऽपि भिक्षुको भिक्षितुमयासीत् । तेन धनिना तस्मै मुष्टिमितमन्नं दातुमारब्धं परं स
 नाऽगृह्णात् । ततः श्रेष्ठिनाऽभाणि—किं त्वं घातं कृत्वा जनानेतुमिच्छसि ? याचकोऽपि प्राह—यद्यहमाग्रहरो भवेयं तर्हि जनानपि
 नयेयम्, इत्युक्त्वा श्रीमतो गृहद्वारदेशे सुप्तः । तदा श्रेष्ठी कोट्टपाल-प्रधान-व्यावहारिक-भूषप्रभृतीन् प्रत्यवक्—असौ याचको मम
 गृहिणीं याचतेऽदत्ते द्वारि प्राणानुत्सङ्गमुद्यतो भवति । ततस्तैरुक्तम्—त्रियते चेत्तर्हि त्रियेत, एवं सर्वेषामभिप्रायं विदित्वा गृहमायातः ।
 पुनः सत्वरमेव प्रत्यागत्य सर्वेषां पुरो निवेदितं स तु ममार । तन्निशम्य सर्वे वक्तुं लग्नाः—त्वं नरहत्याऽभियोगे गृहीतो भविष्यसि,
 यत्नेनाऽपि न मुच्यसे किल्बिषादस्मात् । इत्याऽऽकर्ण्य भीतः श्रेष्ठी निजप्रियां तस्मै दातुमुद्यतः किन्तु भिक्षुकः प्रत्यभापत—नाऽर्थो
 ममाऽन्या, इयन्तु मे भगिनीनिभा वर्तते । इत्थं पर्यालोचनेन सर्वेऽपि जनाः शुभे सहाया भवन्ति न त्वशुभे ॥ ९४ ॥ उक्तञ्च—
 शुभे कार्ये हि सर्वस्य, सर्वे सन्ति सहायकाः । अशुभे न युतः कश्चिद्, धनदश्रेष्ठिनो यथा ॥ १ ॥

अथाऽसमये प्रदुःखतरदातुश्च यत्फलं जायते तत्र १४-कथा-

स्वर्गो रसि पने तदा पनपतिः पुच्छं गृहीत्वा गतो-ऽन्येषुः स स्वगृहे च मोक्षुरिष्टं तं काऽकपाऽऽह भो मोदकान्
 स्यार्यामो हि समं स्यथा वरमतस्तत्पल्लवना ययु-स्तन्मानं किमु ? दर्शितं पयि करो विस्तार्य सर्वेऽपतन् १५
 कस्मिंश्चित्प्रसङ्गे सर्वेभ्यः प्रत्यक्षमेव पतिः परं क्षेत्रविस्वद्वेषं न निवेद, यतः पशुराऽऽस्य शस्यं खादति । यच्छ्रुत्वा
 शस्यपतिरिष्येत्तं उभं स्थितस्तत्काले स्वर्गगा समेत्य शस्यं चरितुं प्रकान्तरम् । यदा शस्यं खादित्वा दिवं गन्तुं तत्साम्भवपदा
 सोऽपि क्षेत्रेऽस्तपुच्छं निगूढं स्वर्गमाहू- । पुनरपराधे पराहृत्याऽऽयान्त्या तया साकमेव स पुमार्गादिवतवार, निकेतनमागतः
 स्रङ्गदुग्धैः पृष्टः सर्वं वनाण-भ्रमिन्पुर्वा गतस्वन्न मोदका मयितुं लभ्यन्ते, सुप्तेन चाऽज्ञात्सम् । अभिद्यन्त्य तदा च वा अपि भगवुः-
 ब्रह्मानपि यत्र नय, यथास्तर्सेऽपि कोदुमिका क्षेत्रे गत्वा निषेदुः । यथाऽऽस्य गोधरति गन्तुं च प्रवृत्ता तदा सर्वे संवयं तयु
 स्वर्गतेन प्रथमेन वस्तुच्छम्बलमितम्, द्वितीयेन तस्य पुच्छस्य, तृतीयेन च द्वितीयस्यैवमकैः चरणाञ्जलमित्थाः सर्वे दिवं
 प्रस्थितवा यन्वा सह गगनमये गतास्तदा स्वर्गपदं प्रथमं द्वितीयेऽपुच्छ-हे विपश्यो ! कियत्स्वर्गिमात्रक्य मोदकस्त्वया
 यच्छताः स्वर्गे । तस्मिन्नसरे स प्रमोषरादिस्त्रया स्वरितमेव करो प्रसार्य मोदकप्रमाणं दर्शयितुं लभस्वदानीं मुक्ते पुच्छे सर्वे
 ऽहस्माद् वृषि वरिणामृषिदकायास्ते सर्वे सुप्तेन यनात्थं जग्मुः । तस्मात्कलप्राप्तिमन्तरा पुच्छा न कार्या ॥ १५ ॥ तर्कं हि-
 वेष्टां विचार्य यत्कथ्यः, सन्देशो न ययातया । स्वर्गेनोरत्र दृष्टान्ताः, पुच्छलानां कृपीयलाः ॥ १ ॥
 सर्वेऽपि सोमिनो यत्र, मन्वदुर्दि गुरुं श्रिताः । तत्र तेनरिऽज्जुगेर्मोक्षं, श्रुत्वा नां मौदिकं कथाम् ॥ २ ॥

९५-कथा—

अय बुद्धिमता भवभीरुणा नरेण वित्तगर्वो न कर्तव्यस्तत्र ९५-कथा ।

कश्चित्प्राढ्यनरो दरिद्रपुरुषं द्वास्पृं च मार्गेऽकरोत्, दत्त्वा तालपुटं निरीक्ष्य निकटे धीरस्तदा वक्ति तम् ।
किं रे ! द्रव्यमदं करोषि ? हि गुरोर्वाक्यं श्रुतं नो त्वया ? पश्य त्वं जलयन्त्रके जलघटीं तद्वद्भवे स्याद्धनम् ॥ ९६ ॥

कश्चिद्विचाढ्यः पुरुषः पथि प्रयान्तं कंचिन्निःस्वं जनं विलोक्य गर्वितस्तालिकां दत्त्वा जहास । तत्क्षणे कोऽपि प्राज्ञस्तन्निक-
टान्निर्गच्छन् धनगर्वितं तमुवाच—अरे ! त्वं मन्दः प्रतिभासि, अतो धनमदं करोषि । सुगुरोर्वचनान्यपि त्वया न श्रुतानि, सत्संग-
तिश्चाऽपि न कृतेति तद्ध्यते । अवहितः शृणु—घटीयन्त्रचालनेन यथा घटिका जलपूर्णा अपि च क्षणे रिक्ता भवन्ति, तद्वद्वक्ष्यमीश्व-
चला चपलेव यत्र तत्र क्षणं द्योतते क्षणान्तम् एव निलीयते, तस्मान्नैषा विश्रम्भयोग्या । तामाश्रित्य न परेषां परिहासमाचरेत् ९६

सुक्तं केनाऽपि—आपद्गतान् हससि किं द्रविणान्ध ! मूढ !, लक्ष्मीः स्थिरा न भवतीति किमत्र चित्रम् ? ।

किं तन्न पश्यसि ? घटीजलयन्त्रचक्रे, रिक्ता भरन्ति भरिताः पुनरेव रिक्ताः ॥ १ ॥

अथ सर्वशास्त्रसारः परोपकारस्तत्र प्राज्ञपृथ्वीशयोः ९६-कथा—

भृत्वा कोऽपि कविस्तदा वृषशतेज्वांशान्तिकं पंचसु, संप्राप्तो यदि पृच्छतीति किमिदं तं प्राह सत्पुस्तकम् ।
श्रोतव्यं भवता क्षमो न सकलं श्रोतुं हयारोहणं, कृत्वा यामि नृपं हि वृत्तशकले यत्कोटिशाल्मर्मतम् ॥ ९७

एकदा कश्चित्कविः पञ्चशतेषु बलीवर्देषु पुस्तकानि धृत्वा कस्यापि नृपस्यान्तिकं गयौ । तदानीं भूपालोऽर्धन्तमारुह्य बहिर्गन्तु-

मुपत मासीद । अय पंडितः श्रुमादिष दक्षा तस्यौ, उर्वीशस्त्वमपृच्छ-मोः ! पञ्चशतेष्वसु किमारोहितमस्ति ? प्राञ्चनोक्तम्-देव !
 एषु पुस्तकानि विपन्दे, तानि भवन्ते आसपितुमुपागतोऽस्मि, सावधानेन निश्चम्यताम् । अपेनोक्तम्-सांप्रतं मृतः शास्त्रीयाना
 कर्णयितुं मे शक्तिमाश्रयतोऽपि नास्ति । पुनः प्राह-यदि निखिलाभिगमस्य दृष्टोऽसि, तर्हि तुरीयांशमेव श्रुत्वाऽऽस्मान् पुनीहि ।
 विहारस्मृतौ वीष्णीपतिः पुनरप्युचिवात्-अधुनाऽहं बहिर्गच्छामि, तस्माद्ये यद्वक्तव्यं तदेवावस्थानेन वेलायां श्रावय । ततः को-
 विदोऽन्यद-पञ्चशतवर्षस्मिन्पुस्तकेषु यः परमार्थस्तं पपदधुमेनाप्रमिष्यन्निम, दत्वाऽन्यानां समाकुर्य-
 स्तोकार्हेन प्रवक्ष्यामि, यदुक्तं ग्रन्थकोटिभिः । परोपकारः पुण्याय, पापाय परपीडनम् ॥ १ ॥

अर्थात्यरोपकारः पुण्यम्, परार्तिः पापमिति कोटिद्वयपरमार्थः । इति कोविदवापिऽ निश्चम्य प्रीतो भूयानिस्वसे सद्यमेकं
 तुष्टिवानं दत्त्वा विसर्ज्य । तस्माद् मो भव्याः ! सर्वशान्त्यारे परोपकारे बाणरूपा स्येयमिति सत्यसिद्धान्तं जानीत ॥ ९७ ॥

अथ सामाधिके समभावः स्यापनीयस्तत्र ९७-कथा-

युक्तं पाण्डुसुतैर्विधाय वसन्तः सार्धमत्र प्रतं, तस्यौ तद्विपिने समीक्ष्य दृष्टिपं तत्राऽऽगताः पाण्डवाः ।
 पश्चारक्षोरचकास्तमरमनिकरैर्धृत्वा गतास्तद्गु - स्तत्रावाः सदृशोऽभवत्तदुपरीत्येवन्तु सामाधिके ॥ ९८ ॥

एकदा पाण्डोः पञ्चपुत्राणां वसन्तः सह युद्धमभवत् । पाण्डवास्तत्र पराजयं प्राप्य कान्दिषीका पशुः । अथ दम्भन्तव्य
 त्रिदशगणेषु दीक्षां कृतौ । एकरा वसन्तो मुनिः पाण्डुराजस्य नगरोपवनमेत्य कायोत्सर्गे स्थितोऽभूत्, अत्राऽन्तरे वनोपवने पाण्डवाः

क्रीडितुमागतास्तत्र मुनि तथा वीक्ष्योपलक्ष्य च तद्गुणवर्णनं कर्तुं लग्नाः । पश्चात् शतभ्रातरः कौरवास्तत्राऽऽगतास्तं मुनि वीक्ष्य क्रोधकम्पितकायाः सर्वे तं पापाणश्चकलेस्ताडितवन्तः । तदाऽऽघातपीडितस्याऽपि मुनेस्तयोः पाण्डवकौरवयोरुपरि समभाव एवाऽ-
तिष्ठत् । एष दृष्टान्तः सामायिकसमये शत्रुमित्रादिसर्वभूतेषु साम्यमेवोपदिशति ॥ ९८ ॥ तथा चोक्तम्—
भक्त्येष्टु पांडुपुत्रेषु, धार्तराष्ट्रेषु हन्तृषु । समो भावोऽभवत्तस्य, स राजार्विभूदाहृतः ॥ १ ॥

अथ विद्याध्ययनोपरि ९८-कथा—

स्नानार्थं जलमाहरन्निजसुतं दृष्ट्वाऽवदत्तं प्रसू-मूढस्त्वं कथमाह शास्त्रसकलं ज्ञात्वाऽऽगतः सा पुनः ।
नाऽधीतं यदि दृष्टिवादमखिलं श्रुत्वा क्व? तत्तोशलेः, गत्वा पाठय तं मुनिं मम समो भूत्वाऽभवज्ज्ञो चरः ॥ ९९ ॥

कश्चिद् ब्राह्मणो ज्योतिषादिचतुर्दशविद्याः समधीत्य गृहमागतः, स चैकदा स्नानार्थं स्वां दुहितरं जलमयाचत । तदा सा कलशमे-
कमापूर्य समानयत्, तदवलोक्य सोऽवदत्-मम स्नानं नैवं भविष्यति, किन्तु घटं भृत्वा २ मम मस्तके जलं प्रक्षिप । ततस्तन्मात्रा
भणितम्-त्वं मूर्खे एव दरीदृश्यसे, भणितः परं गुणितो नाऽसि । ततो रुष्टेन पुत्रेण गदितम्-अहं सर्वाणि शास्त्राणि सम्यगधीत्य व्यव-
हृत्य विचार्य प्रवचनीकृत्य चाऽऽगतोऽस्मि, पुनः कथंकारमहं मूढः? तदा जनन्याऽभिहितम्-त्वया यावद् दृष्टिवादो नाऽधीतस्तावत्तद-
धीतमप्यनधीततुल्यमेव । पश्चात्स व्यचिन्तयत्-अमुं ग्रन्थं कोऽध्यापयिष्यति ? माता पुत्रस्य हार्दमभिप्रायं विज्ञाय सस्नेहमुवाच—
पुत्रक ! तोशलेराचार्यस्य सविधं त्वमुपेहि, स एव त्वां पाठयिष्यति । तव आचार्यमुपेत्य कृताञ्जलिः स प्रोवाच-भगवन् ! मां

रक्षितारं पठय । त्वो गुण्या व्याहृतम्-त्वं गारुडो भवेत्स्वा त्वां गारुडेयम् । वदा स साधुसदृशो भूत्वा पठित्वा च पुभोऽञ्जनि ।
 पञ्चाक्षरमावाहसारं संसारं ब्राल्मा पारमार्थिकं च कल्याणमीप्सुर्देनवर्मे दीक्षितोऽभवचेनादितं समीहितं सम्पद्यश्च तस्य ॥ ९९ ॥
 तच्छब्द-किं ताप परिघाए, पयकोढीए परालभूयाए । जं इत्थियं न नार्यं, परस्स पीडा न कायब्ब्या ॥ १ ॥

अथ सर्वदानेष्वभयदानं प्रवरं तत्र कस्याऽपि राज्ञश्चतसृणां मष्टिपीणां ९९-रूपा--

स्त्रीणामिष्टवरः कदा सुपत्तिना तुष्टेन दत्तश्च तं, प्रोचुस्ता हि पर घरं न जग्दि भो ! ज्येष्ठैकघट्टोऽर्पिताः ।

तस्य स्वो महिमा तया कृत इतो ब्राह्म्यां च तद्वत्तता, स श्रान्तोऽन्तिमया तदा कलिरभूस्तेनेन ता कारिताः ॥ १०० ॥

आठ अष्टिब्राह्म्या चतसृषु स्वराष्ट्रीषु तुल्योऽयं, हरं च वृषीष्मिति ताः प्रत्यवोचत् । वदा भूपभार्यां वमापिरे-सत्यवसरे प्रार्थयि-
 ष्यामः । नैवेदस्यो राज्ञो रुचिबोराः कृत्वास्वापहारो राजशास्त्रेन सौमिकैः श्रुताऽऽजारे नीतस्तं निभान्य दासु चतसृषु राजपयो
 पितु रित्सा महिमाः पूर्वदचचरेण चौरस्यैकैकं दिक्षु बीधनमवाचन्द, राज्ञा च बधे । तवस्थास्त्रिंशोऽपि क्रमेण पानाश्चतसृषुना
 समस्तनृपणादिभिर्निर्दिष्टं तं सुखस्यामासु । एवं निधनमयेन वराकः क्षम्येच्छेन्नमपि न विद्वान्भार । तुरीया नृपप्रिया तस्य यावदा-
 युपं बीकनं बभार, राजाणि तथाञ्जुमेने । ततो द्वितीमदिने चतस्रोऽपि राजभार्यां विकृत्यनपरा मया शूयकृतमित्यं तारश्चरेण मिथो विव
 दन्ते च । एवं परस्परमीप्सां कुर्वन्तस्मा ठसाञ्चम्युः । द्विविधदितरपि तन्मिथ्येयार्थं तस्मै पश्य-यो मोषकः ? आसु क्वमा तथाऽ-
 भिमत्ता गरीचमी द्विरैषिमीति वद ? स्वेनः प्राह-राजन् । स्त्रांशामपि देवीनां मयि इतमान्ये महाशुभकारो वरिष्वदि, परं तथाऽपि

महत्तरोपकारस्तस्यास्तुर्याया विद्यते या मम जीवनलतां स्नेहरसेनाऽमिषिच्यैष्यामास । तस्मात्सर्वेषु विश्राणनेष्वभयमेवाऽनुत्तमं दानमस्ति ॥ १०० ॥ कथितमपि—

मृतेर्भीतिस्तु न ज्ञातः, सुजगधमहिमा मया । कदन्नं भक्षितं चाद्या-ऽभयाद्धे ? चामृताधिकम् ॥ १ ॥

अथ सहसा किंचिदपि न कर्तव्यं तत्र नृपचकोरयोः १००-कथा—

तस्थौ हस्तचकोरभृच्च तृषितो वृक्षाश्रयेऽहेमुखा-त्तत्रोर्ध्वादपतद्गरं नृपतिना नीरेच्छयाऽऽत्तं करे । तत्तथैव हस्तचकोरभृच्च तृषितो वृक्षाश्रयेऽहेमुखा-त्तत्रोर्ध्वादपतद्गरं नृपतिना नीरेच्छयाऽऽत्तं करे ॥ १०१ ॥

तद्वरीकृतमभ्रगेण स परं क्रोधेन वै मारितो, भूपस्तत्तदनूरगश्च पतितः खेदन्तु दृष्ट्वाऽकरोत् ॥ १०१ ॥
 एकदा कश्चिन्नृपचकोरकं करे कृत्वा कस्मिंश्चित्कानने तरोरध्वस्तस्थौ, तत्कालं गजा पिपामापीडितोऽभवत् । अथ दुमोपरिष्टात् कस्याऽपि महाकायस्याऽजगरभृजंगस्याऽऽस्याद्गरलं च्योतति स्म, मृपश्च भ्रान्त्या तदच्छं पयो विदित्वा पाणिसंपुटे न्यस्य तृषितः पातुं प्रवर्तते स्म । ततश्चकोरोऽपि यद्यसौवेतन्नीरमपास्यत्तदा गतासुरमविष्यदिति विचार्य पक्षाम्यामभश्चिक्षेप । मृयोऽपि मृपः पत्र-पुटं वारिणा बभार, परं तदपि न्यपातयदिति कुपितो नृपोऽविचार्यैव विहगं जघान । ततोऽचिरकाल एव शशुरुपरिष्टादधोऽपतत् । तं पतितं विलोक्य मृजानिर्भृशं तप्यते स्म-हन्त ! निरपराधोऽयं वराको विहगो मया हतः । बत ! अहन्तु तेन रक्षितोऽन्यथा शशु-मुखनिःसृतविषपानान्नूनं प्राणान् जह्याम् । धिङ् मां यदुपकारिणं प्रति मयैषोऽनुचितव्यवहारोविहितः, प्रतिफले च वराकस्य प्राणाऽप-हारः कृतः । केनोपायेनाऽऽस्याऽनृण्यं ससुषेयाम् ? मयाऽविचारितमेव विहितम्, किमु कुर्याम् ? क गच्छानि ? कमालपानि ? कमा-श्रयाणि ? निस्त्रयोऽस्मि, यदुपकारिणमपकृत्याऽपि धारयामि प्राणान्, देवि वसुन्धरे ! देहि मे प्रवेशार्थं विवरम् । एवं करुणापश्चात्ताप-

मारणानि, य च मदे न पेहती(स्ति)स माममन्दः न प्रवति तं स एव वराकः, अप्पाऽहितवण्णाणो० सिलोगो॥३६॥ विसम मम
 हूटैः पाओपैगैः आकीणं तं हारं व विसमं समं वा तेण गतः उपायतः से बदे पयपासेहि 'से'चि स मृग' वष्यते स वष्यः पद
 पाओपतीति पदपाओः स न हूटः उपगो वा, तरयेति तेहि पासादिपिह बदे, यतः घातकः घातक एवांतर्यत' यावनामेव स करोतीति
 पत' नियतमधिकं ना पतं गच्छति नियच्छति। एव तु सम्मणा एगे० सिलोगो॥३७॥ अपमवधारणे तुविद्येपये निर्मयन्वातिरिक्ता
 एके न सर्वे, के व ते?, नियतिवादिन , जे य अण्ये भाषानिधदिट्ठिणो, मिच्छादिट्ठिणि विपरीतप्राणिनाः अकारियति णापदसपचरित्त-
 वणारिया ते असंक्खिज्जाइ संकत्ता, भाषदसपचरिचाइ असंक्खिज्जाइ ताइ अन्ये जीववदुत्वादिभि' परैर्नात्र वच्यते अहिंसा निप्पा
 इयितुमिति संकति-न मरहति, संकितार् इदसमाइ ताइ असंक्खिणो सइति पसियति, स्यात्किं श्रुक्नीय किं नेति? उच्यते-यम्म
 पणवणा जा तु० सिलोगो॥३८॥ पावान् कथित इयधम्म' समयेन प्रज्ञाप्यते सा धम्मप्रज्ञापना, अइवा दुविधो धम्मो-सुतधम्मो
 चरिषधम्मो य, दसविधो च समणधम्मो आगारमभायारिओ धम्मो, स जेव पणविज्जाइ स धम्मपण्यणा एती, सेसं कंठयं, वज्झचि
 दुदुत्थं कअति, अइवा न सइहति, अइवा किमेव न चचि वा संकति, पृथिव्यादिजीवत्वं अकित, मृदा अमानेन-दर्शनमोहेन आर-
 माय न संकति, दम्भारमे भाषारमे य वदति कुपासंदिणो, तमेव आरंभं वदु मरंति, अवियथा वाम अव्यक्ता , वारमादिसु दोसेसु
 विसेसितबुदयः, अओविता अविपथित इत्थय', मिच्छककदोसेज सन्मृत विमार्थ पदय न संकति-ण वुज्झति, स्यात् बुद्धि-
 यथा मृगाः पाओपदोदकत् वनवामसुत्वा व्यर्थे एव मिथ्याएय', इतः वयवन्ते?, उच्यते-सवप्यग विउक्कस्स०
 सिलोगो॥३९॥ सर्वत्रारमा यस्य स मरति सर्वात्मका, अथवा जे भावकसायदोसा तेअवि सव्ये लोभे समवतीति सुवप्यगं, उक्त न-

“लोभो सन्धविणासओ०” त्रिविधं जात्यादिभिर्मदस्थानैरात्मानं उक्कस्सत्ति, नूमं गहनमित्यर्थः, दव्यणमं दुग्गं अप्पगासं वा भावणमं
 माया, एए तिण्णिवि कसाया, विविधैः प्रकारै धुणिय विधुणिय, किंच अप्पत्तियं णाम रुसियव्वं तदपि अप्पत्तियं, अकम्मसे साधो
 अकम्मसे, एभिः सर्वैर्विधूणितं अकम्मं भवति, न वाऽस्य बालबुद्धिणो अप्पत्तियं-अकर्मत्वं भवति, सिद्धत्वमित्यर्थः, अहवा
 अप्पत्तिय कोहो, तेण जइया अकम्मसे भवति, असगहणं तिण्णि २ कसाये सेसे काऊण खवेत्ति, एवं सेमाणि वि कम्माणि खवेत्ता
 जीवो अकम्मसो भवति, तं पुण सम्मदंसणचरित्ताओ विणएहि खवेत्ति, ण मिच्छादंसणअन्नाणऽविरतीहिं, एतस्मदं मिपु च्चुत्तेत्ति जो
 मियदिट्ठतो भणितो यथा मृगः पाशं प्रत्यभिसर्पन् प्रचुरत्तणोदकगोवरात् स्वैरप्रचारात् वनसुखाद् भ्रष्टः मृत्युमुखमेति एवं ते वि
 नियतिवादिणो जे ते तं (एनं) णाभिजाणं ति० सिलोगो ॥४०॥ कंठ्यो, नियतिवादो गतो । इदाणि अण्णाणियवादिदरिसणं-
 अण्णाणकतो कम्मोवच्यो ण भवति तत्प्रतिषेधार्थमपदिश्यते-साहणा समणा एजे० सिलोगो ॥४१॥ माहणा णाम धीयारा, समणा
 समणा एव, एजे णोम ण सन्वे, जो अण्णाणियवादी, अहवा अमहंतणए मोत्तुण ते सन्वेवि अप्पणो सपक्खं पसंसता भणंति, सव्व-
 लोगंसि जे पाणा ण ते जाणंति कंचणं अस्मान्मुत्तवा मर्वलोकेऽपि वादिनः सर्वप्राणभृतो वा येऽस्मदर्शनव्यतिरिक्ता ण ते जाणंति
 संसारं मोवखं वा, ते हि मिच्छादिट्ठिणो सद्भावबुद्ध्यापि यथा स्वान् २ कुममयान् प्ररूपयंतः ते तत्र सद्भावं वदंति, दृष्टान्तः-मिल-
 वखू अमिलक्खुस्स० सिलोगो ॥४२॥ यथा कश्चिन्मलेच्छयुवा केनचिद् विद्वद्वर्गेणाचार्येण पथि गृहे वाऽपदीष्टः-पुत्र ! कुतः आग-
 म्यते ? ण हेतुं से वियाणात्तिचि दूवचोऽमिहितं दृष्टिमुखप्रमादादिभिराक्ररैः परिशुद्धाकारं ज्ञात्वा कितु तमेव भाषितं प्रत्यनुभाषते, अथवा
 पृष्टः किंचि तत्त्वं पृच्छतां सोऽपि तथैवाह, आर्यकुमारको वा पित्राऽपदीष्टः-भण पुत्र ! सिद्धं, एए दृष्टान्तः, एवमपणाणिग्या नाणं०

सिन्धोगो ॥४३॥ एवमवधारणे, निश्चयार्थो नाम यथा भावोऽवस्थितः तद् भास्मादिपदार्थान् दर्शयतोऽप्यन्येषां अविप्रकृताभिज्ञा इव
 न सम्यग्वाचावदिति, तदेवोदाहरणमिलक्षसुख्यं अथो विप्र, अथो विप्रज्ञानमित्यर्थः, स एव तेषां अण्णाग्नियाण बीमसा० सिन्धोगो
 ॥४४॥ संशय संदिग्धः अथो वितर्कः अथो बीमसेत्यनर्थान्तरं, तेषां हि असर्वज्ञत्वाद् सौ बीमसा प्रत्यक्षेभ्यः, न चेत् पृथिव्यादिषु संदिग्धते
 किं पुनरारम्भादिषु अप्रत्यक्षेषु?, तदेव सा बीमसा, इह निश्चयज्ञानेन नियच्छति-न युक्तते न घटत इत्यर्थः, स एवं संदिग्धमतिस्तावदारम्भान
 मपि न दृक्कोति प्रत्यययितुं, कुतस्तद् हि परं?, संसारतो वा सहस्रं?, एव ते मिच्छादिद्विभो तदुपविष्ट वा मिच्छादसुखं पण्डित्यसि, उदा
 हरण-यणे मूढो जहा ऊतू० सिन्धोगो ॥४५॥ अहा कोऽ महति यथे दिशामूढेण मण्यति-अतः! कतरस्यां दिशि पाटलिपुत्रमिति,
 तेनापदीक्ष्यते अह तत्र नयामीति, ततो सो तेण सह पट्टितो, तौ हि मूढानुगामिनौ दुइतो वि अकोविता, दुइतो नाम तावेव द्वौ, अथवा
 तमयावि न यार्णति-कुतो गम्यते आगम्यते वा? किं वा गतमवशिष्टं वा?, अकोविताणाम अयाणगा, तिम्र सोय धियच्छति, तीव्र
 नाम अत्यर्थं पर्वताससरिद्धदरावृषगुल्मलतादिना महर्नं, सर्वंति तेनेति भोत मयद्वारमित्यर्थः, नियन्मनियन् वा गच्छंति निय
 च्छति, अथवा संघावारेण महासत्पवादेण कोऽ अग्निमदेसजो गहितो, सो य दिसामूढताए अण्यतो येइ, तस्य ते मज्झिमप-
 च्छिमा त आर्णति, अग्निमगा न आणति पंथमिति, तेऽपि मूढा सुगाया, दुइतो दिसामूढदिदुतो। इवाणि अंघदिदुतो मण्यन्ति-
 अंघे अघ पइ येस्ति० सिन्धोगो ॥४६॥ अहा कोऽ अथो अद्याप्यद्वाणे च क्वचि अंघ मण वा समेत्य मवीति-अह ते अभिरुपितं
 गामं पगरं वा येमिचि तण सह पट्टितो मण्यन्ति दूरमद्वारंति, नासौ आणाति, यत्र बल्लभ्यं यातव्यं वा इत्यत्र तस्य तदपरिमाणमेव
 अध्वानमित्यतो दूराध्वान, अहवा ज्यो अंघ जतो स एव पर्येवं पटियतो वि दणान्तरं पादस्पर्शेन गत्वा तत्सपमापयते यत्र विनाशं

प्राप्नुते प्रपातकंटादिस्वापदादिभ्यः, अथवा यदृच्छया पंथानमेवानुपतति, अथवा अचलएहि बहुगे हि दिङ्ढतो-बुग्गाहेतूण अच-
 लया पव्वयं परीयंचावेळण अग्निछं पच्छिछयस्स लाउं मुत्तो, तेऽपि इच्छित्तव्वं वयं भूमिं वच्चा मोत्ति तत्थेव भमंति, स मतं चेव
 आवज्जे उप्पधं, जंतूणुणाक्षरवत्, एते दिङ्ढता दव्वदिसामूढेण बुत्ता अणिययवुत्ती, तस्समवतारः-एवमेगे णियायट्ठो० सिलोगो ॥४७॥
 एवमवधारणे, एगे ण सव्वे, भावदिसामूढा भववायसाः, नियतो नाम मोक्षः, नियतो नित्य इत्यर्थः, वयमेव धम्ममाराधकाः नान्ये,
 ते एवंप्रतिज्ञा अपि धम्मममावज्जेऽपिः संभावने, मूलपाठस्तु अधम्ममावज्जे, अदुगा णाम सरणार्थमेव, अप्येवं अधम्ममापधंते,
 यथा शाक्या आरंभप्रवृत्ताः धर्मयोत्थिता अधर्ममेव आपधंते, येऽपि च कष्टतपःप्रवृत्ताः आजीविकादयः तेऽपि धम्मं अधर्मा-
 नुबन्धनं प्राप्य पुनरपि गोशालवत्संसारार्थैव भवंति, ण ते सव्वुज्जुगं वए, सव्वुज्जुगो णाम संजमो सर्वतो ऋजुः अकुटिलः निरु-
 पधः न कस्यांचिदवस्थायां अकल्पानुज्ञानमलिनो भवतीति, पुनरपि विशेषोपलंभात् स एवार्थः उपसंह्रियते-एवमेगे वितक्काहिं०
 सिलोगो ॥४८॥ उक्तो हि सिलोगो, उक्तं हि-“पुव्वभणितं तु जं भण्णती तत्थ कारणं अत्थि । पडिसेहमणुणाकरणहेउविसेसोवलंभो वा
 ॥१॥ अथवा द्वौ दृष्टान्तावुक्तौ, उपसंहारानपि द्वावेव, एवमवधारणे, एते इति ये उक्ताः, परं तत्र तीर्थकरा वितर्का मीमांसेत्यनर्थान्तरं,
 एवं स्यादिति, ते तु नान्यं पर्युपासितवन्तः, अन्ये नाम ये छद्मस्थलोकादुत्तीर्णाः सर्वज्ञाः सर्वदर्शिनः तानुपास्य अप्पणो य वितक्काहिं
 चशब्दादन्यमतेश्च, यथा व्यासः-अमुकेन ऋषिणा एवमुक्तमिति, हासमानयंति, यथा कणादोऽपि महेश्वरं किंचिद् आराध्य तत्प्रसाद-
 पूतमनाः वैशेषिकमकरोत्, एतैरात्मवितर्कैः परोपदेशैश्च यथास्वं अयमस्मिन्मार्गः ऋजुः, अरिजुना शेषाः प्रदुष्टमतयो दुर्ममतयः ।
 एवं तक्काए साधेत्ता० सिलोगो ॥ ४९ ॥ एवमवधारणे स्वमतिवितर्काभिः, साधयंतो योजयन्तः कल्पयन्त इत्यर्थः, धम्मो

नाम यथा द्रव्यपर्यायवस्तुभावावस्थानं, विपरीतोऽधर्म इति, अथवा कारणे कार्यवदुपचारं कृत्वापदिश्यते—संसारदुःखकारणमवधर्मं,
तत्र कोविदा धर्माधर्मकोविदा असंपुदा इत्यर्थः, दुःखं चेति दुःखं—संसारो न नातिवर्षते न उत्तरतीत्यर्थः, अथवा कारणे कार्य
वदुपचारं कृत्वाऽपदिश्यते संसारदुःखकारणमवधर्मं, दिष्टतो सउभयपक्षं, यथा शुक्रकोकिलामदनश्लोकं द्रव्यपञ्जरं नातिवर्षते,
पृथगिमे परतिरिचयया द्रव्यनिमोक्तकारणमावपक्षं नातिवर्षते, विउर्ध्वंति श्रोतयंति अतिवर्षन्ते वा, न एवं परतंत्रा—सयं स्वयं
पससन्ना० सिलोगो ॥५०॥ स्वं स्व नामारमीय २ प्रश्नसंतः स्तुवंत स्यापपन्त इदमेवैक सत्यमिति, नान्य, न तानि गर्हन्ति, परेषां
वधनानि प्रकृतीकृवंति, एव ते परस्परविरुद्धद्वन्द्वना कुसमयतीयकराः सुमुखवोऽपि न संसारपञ्जरमतिवर्षते, येऽप्यन्ये सतोऽभितास्तेऽपि,
यथा च उ तस्य विउर्ध्वंति, विसेषण उर्ध्वंति-इदमेवैक तत्रमिति विद्वेषेण उवृषोपयति गम्बेन उर्ध्वंतीति, ते संसारतो विउत्सति ।
अण्णाजिया यादी परिस्ममस्ता ॥ इदानीं यत्कर्म चतुर्विधं कप न गच्छति वि गिज्जुचीए पुत्त आक्यानां तत्प्ररूपणार्थमपदिश्यते
अथाथर परिक्खाय० सिलोगो ॥५१॥ अथेत्यय निपात पूर्वप्रकृतापेक्षस्तेभ्यः समयेभ्य प्रकृतेभ्य अथ इदमपरं पूर्वमाख्यात
उन्त्वाय, त एव इवसे गंगायातुकासमा हि पुदा, ते पूर्वमेवेदमाख्यात, अथवा पुराभ्यातमिति पूर्वेषु मिथ्यादर्शनप्रकृतेभ्याख्यातं,
अथवा प्रख्यात क्रिया कर्मेत्यनर्थान्तरं, कर्मेवादिद्वन्द्वनमित्यय, विगत पीयत्सं वा दर्शनमशोमनमित्यर्थः, कर्मविन्वा नाम
यथा येन यस्य येषु च इतुषु प्रवर्धमानस्य कर्मं बध्यते ततो कर्मचितातः प्रनष्टः, अथवा अतिकर्मासीरुत्वात् कर्माश्रया केचि-
दिदं अथ वत्थायापदिशास्तेषां कुदर्थन दुःखत्वविवर्धनं कर्मसमूहवर्धनमित्यर्थः, तेषां हि अधिष्ठानोपचिठ ईपापय इमार्तिकं च
कर्मं कप न यातीत्यतस्ते कर्माचितापण्डा, स्मात् कप पुनरुपचीयते?, उच्यते, यदि सचक्य भवति सत्त्वसंज्ञा च संचित्य जीवितत्वं

व्यपरोपणं प्राणातिपातः, अत्र भङ्गाश्चत्वारः जीवो जीवसङ्गा य, प्रथमे भङ्गे बंधः, त्रिष्ववन्धः, अथवा सत्त्वश्च भवति १ सत्त्वसंज्ञा चारं
संचित्य संचित्य ३ जीविताद् व्यपरोपणं, चतुसु पदेसु मोलस भंगा, पदमे बंधो सेसेसु अबंधो, अथवा ज्ञाणं काएणऽणाऽडिं
सिलोगो ॥५२॥ जानानः सत्त्वं यदि कायेण णाउट्टति, काउट्टणं नाम जिघांसिका उत्थाणं हत्थपदादिव्यापारो, स एवमणाउट्टमाणो
जइवि हिंसति तहावि अबंधगो, अबुहो जं च हिंमतिचि माता प्रसुता पुत्रं मारयति, स्तनेन मुखमावृत्यान्यतरेण वा गात्रेण, अथवा
स एव अबुहो बालको यदा पिपीलिकादीन् सत्त्वान् घातयति, मातापितरौ किंचिदवचनं ब्रवीति, न चास्य कर्ममोपचयो भवति, यद्यपि
च काश्चिद्भवति स तद्यथाऽऽमाकर्मिर्यापथं तथा पुट्टो वेदेति, परं पुट्टो णाम स्पृष्टमात्र एव तं कर्म वेदति, मुंचतीत्यर्थः, अव्यक्तं
नाम सूक्ष्मं तंतुबंधनवत् शीघ्रमेव छिद्यते, सह अवद्येन सावद्यं, अथवा जानंतिचि षडभिज्ञस्य बुद्धस्य हिंसतोऽपि यत् वध्यते,
काएण ण आउट्टतिचि स्वप्नान्ते घातयन्नपि सत्त्वं न कायेन आउट्टति, न समारभते इत्यर्थः, अबुहो नाम अल्पबुद्धीन्द्रियो बालः,
सो हिंसादिकर्मसु वर्त्तमानोऽपि अबंधक एव, अथवा अबुद्धो बालः अज्ञश्च पथि वर्त्तते, न च पथ्युपयुक्तः, असावपि अबुध्यमानो
यानि सत्त्वानि व्यापादयति, नानयोः पापोचयो भवति, पुट्टो वेदेति पर, एतानि चउरो वर्जयित्वा योऽन्यः स स्पृष्टः कर्मणा भवति,
वध्येत इत्यर्थः, तं गियमा वेदयति, चतुर्ग्यो बन्धहेतुभ्यः परत इत्यर्थः, तच्चाव्यक्तं सावद्यं, अमूर्त्तमित्यर्थः, अथवा व्यक्तं तेषां
त्रिकोटीशुद्धं मांसमपि मह्यं अन्यथा त्वमक्ष्यमित्यतो व्यक्तं स्यात्, कथं पापं वध्यते?, उच्यते-संतिमे तयो आदाणां सिलोगो
॥५३॥ संतीति विद्यते, आदानं प्रसूतिराश्रयो वा यैः क्रियते पापं कर्म, तं च अभिकम्माय पेसाया, अभिमुखं क्रम्य अभिक्रम्य
म्वयं घातयत्वेत्यर्थः, प्रेष्यनाम अन्यैः कारयित्वा, हतं हन्यमानं वा मनसाऽनुजानंति । गते तु ततो आदानां सिलोगो ॥५४॥

पुण्ड्रं कंठ्य, एव मातृवास्तुदीप, भावयति तां माभ्यत वाऽनयति भावना, हृदिनांय नात्र विचिक्कितामुत्पादयति, किंच-एव तस्य
 यावनादुदात्मनः त्रिकोटीहृदमोक्षिनः यद्यपि कश्चित् पुष्ट पिता समारम्भः सिलोगो ॥५५॥ अपि पदार्थसम्बन्धे हि, उक्त हि-
 प्राणिनः प्रियतराः पुत्राः, तेन पुत्रमपि तावत्समारम्भ, समारंभो नाम विद्धीयायामारब्धत्वात्, मांसेन वा द्रव्येण वा, किमग गरपुत्र
 दूकरं वा छगल वा !, आहारार्थं कुर्याद्भक्त भिक्खुषु, असंश्रतो भाम भिक्खुभ्यतिरिक्त, स पुनरुपासकोऽन्यो वा, त च मिश्रः त्रिको
 टिहृदं संभवानो यो मेधावी कम्बुभा भोबलिप्यति, तत्रोदाहरण उपासिकायाः मिश्र पादुपजो गतो, वाए तावगो मारेऽग्न उयक्त्स्व-
 रिषा तस्स दिप्पो, परसामिपुज्या अहो गिक्खिणि(क्खि)णि, ताहे तेभ भिक्खुणा कुतक्क क्खु, मा, कप्परेण इत्ताम्पां गृहीत्वा
 स्वेदय इमेऽगातानि, त्वमेव ददासे, नाहं, एवं मत्तुते घातक एव बध्यते, नाहं, एयामुत्तरं-मणसा जे पउस्सति० सिलोगो ॥५६॥
 पूर्व हि सत्त्वेषु निर्गुणतोत्पद्यते पश्चादपदिश्यते यः परः नीत्ववह करोति न तत्र दोषोऽस्तीति, ते हि पुण्यकामकाः मातुरपि स्तन छिन्वा
 तेभ्यो ददति, अग्रदुष्टा अपि मनसा दुष्टा एव मन्तव्या, य उद्रेक्षकृतं भुजते, एव ते संयमक्तादिषु, मरस्यायितेषु च मूर्छितानां
 ग्रामादिभ्यापारेषु च नित्यामिनिविष्टानां कुक्षसन्धिषु न विष्यते, अशोभन चिपं व्याकुल वा, सदचिपमेव यया अशीलवति, लोकेऽपि
 दृष्ट व्याकुलसन्धिषाण् भवति अभिषिषत्वं, एव तथा सावद्ययोगेषु वर्धमानानां अणवत्त-अनय(इ)तेसि न, न इत्यतीत्यनह मास्तीत्यर्थः,
 का ताहि भावना !, न तेषामनवद्ययोगोऽस्ति, नित्यमेव हि ते असंबुद्धचारिणो षण्हेतुषु वर्धते, असंभूतत्वात्, ते हि तत्प्रदोषनि-
 हतमात्सर्यादिष्वाश्रयद्वारेषु यथास्व वर्धमानाः तदगुरुपमेव च यथापरिणाम कम्भ वर्धति, द्रव्यसंबुद्धा पावसियालचौरादयः, माव
 संभुद्धा सावधः, संभूतचारिणो नाम संभूतः संयमोपक्रमः, तच्चरणशीलः संभूतचारी ! इवेताहि विट्ठीनि० सिलोगो ॥५७॥ इति

उपप्रदर्शने, एतादृति इहाध्याये या अपदिष्टा नियतिकाद्याः, सातागावो नाम शरीरसुखं तत्र निःसृताः, अज्ज्ञोववण्णा इत्यर्थः, हियंति मण्णमाणो-एवमम्माकं हितं भविष्यतीति सुखानि एव-अहितमेव सेवते, अथवा अस्मिन्नर्थेऽयं दृष्टान्तः-जहा आसाविणि णावं० सिलोगो ॥५८॥ आश्रवतीत्याश्रविणी अकतके डा पुण्णकोडा वा, जात्यन्धग्रहणं नासौ नावो मुखं पृष्ठं वा जानाति, यो वा अवल्लकपत्रादेरुपकरणस्य यथोपयोगः, स एवमिच्छन्नपि पारं समुद्रपारं वा, अंतरा विपीदति, सद्य च एव द्विप्रते, निमज्जते वा, सोहणिच्छिड्ढं पि ण सक्केइ वडिज्जउं तेषु, किमंग पुण मयच्छिदं, एस दिड्ढं तो, उवसंहारो एसो-एवं तु समणा एगे० सिलोगो ॥५९॥ एवम्-अनेन प्रकारेण, तुर्विशेषणे, अस्मान् मुक्त्वा मिच्छादिद्वी अणारिया णाम चरित्ताणारिया अणारियाणि वा कम्माणि कुर्वन्ति ते संसारपारमिच्छन्ति संसारे च अणुपरियदंति, अवि णाम सो जातिअंधो देवतापभावेण वा अण्णेण वा केइ उत्तारिज्जेज्ज, ण य मिच्छादिद्वी संभारादुत्तरन्ति । वित्तिओ उद्देस्सिओ सम्मत्तो १-२॥ समयाधिकारोऽनुवर्त्तत एव, तत्र प्रथमे द्वितीये च कुट्टादिदोषा अभिहिताः, तृतीये तेषामेवाचारदोषा अभिवीर्यन्ते, अथ द्वितीयावसाने सूत्रं-‘पुत्तं पिता समारब्ध आहारद्वमसंजते’ आचारदोष उक्तः, इहापि स एवाचारदोषोऽभिधीयते, दृष्टिदोषाश्च तेषामेव तेरासिगन्नं च भाणिहिन्ति, इत्यतोऽपदिश्यते-जं किंचि उ पृतीकडं० सिलोगो ॥६०॥ यदिति अणिहिद्विस्म णिहंसो, किंचिदिति यदाहारिम उवधिजातं वा, पूतिग्रहणादाधाकम्मापि गृहीतं, आधा कर्मिकं एव हि पूति, यदपि च तदवयवोऽपि, न वर्त्तते कथं तर्हि आधाकर्म ? तद्ग्रहणाच्च सर्वा अविशोधिकोऽपि गृहीता ‘एगग्रहणे गहणं तिकाउं तजाति-याण सन्वेसिं’ तिणिण विसोहिकोटीवि गहिता, श्रद्धा अस्यास्तीति श्रद्धी, आगच्छंतीत्यागंतुकाः, तैः श्रद्धारागंतुकाननुभूये-प्रतीत्य उवक्खडियं, अथवा सड्ढिचि जे एगनो वसंति ते उदिश्य कृतं, तत् पूर्वपश्चिमानां आगंतुकोऽपि यदि सहस्संतगकडं भुंजे,

दुपपत्सं नाम पक्षो द्वौ सेवत, तथया—गृहित्व प्रव्रज्यां च, अमृतं सुजति सोऽपि दुपपत्सं सेवति, कथं?, दृश्यो
 विंग मावओ असंजवो, एष ते प्रव्रजिता अपि भूत्वा आधाकर्मविमोक्षेने गृहस्था एव संपद्यते । तमेव अविजाणतो० सिलोगो
 ॥६१॥ तमिति पिरेद्रे, पयोदिष्टे च तदर्थ, एषमनेन प्रक्षरेण मूलगुणे उच्यते सदुपपातं च अयानता, अविष्टुदमोगदेसेज
 दहा 'आधाकर्मण्यं मते ! सुजमापे किं पकरेति किं पिणाति०, विसमा नाम बधमोस्ता कम्मबंधोवि विसमो, एकेकं कम्ममयोग
 प्यगारं अपेगेहि च पगारेहि वन्दते अतो विसमति, अकोपिक्ख असंबुद्धा इत्यर्थः, ते अयाजगा प्रत्युत्पन्नगृहाः अनागनदोपदा
 र्थनाद् आधाकर्मविमोक्षेने कर्मबद्धा संसार दुःखमाप्नुवति, मच्छा वेसाळिया चैव विद्याल' समुद्रः विद्याले मवाः वेद्यालिका
 गृहस्थमाणा अथवा विद्यालिकाः वेद्यालिका, पठते च 'मच्छे वेयालि ए वेव' वेताली कूलमिष्यते, लोक सिद्धमेव तदमिषानं, यथा
 पूषा वेताली दक्षिणाऽपरो वरेति सामुद्रकूलोद्भवो, स वेद्यालिको वेतालीकूलो वा मत्स्य' सामुद्रकैवा विप्रहारैर्मत्स्यैर्यवैर्बृहद्भिश्च
 धाव्यते स फयपि देवतातो निरुपसर्गाश्चिष्टकास्तमुद्रवेलाया निसृष्टकथ' यतो, रुद्ध इव पुमान् परप्रयोगेन अनूपमानः सुदूरम
 पङ्ना' उदगस्त अमिआगमेपि उदगस्य अम्यागमो नाम समुद्राभिस्तरण, केचित्तु पुनः प्रवेद्यः, स एवं क्षरीरमुत्थाय अद्यानात्,
 धत्तावायात् । उदगरस्तप्पभावेन० सिलोगो ॥ ६२ ॥ अप्पभावो नाम उदगस्त अल्पमाव', प्रत्यावृत्ते उदगे ह्युच्छ एव वास्तुका
 संवृत्ता' पक्षो वा, अथवा अप्पस्वभाव' अप्पभाव, स्तोफ इत्यर्थ, स च महाकायत्वात् न तत्र दृक्कोटि, न परिबर्धमानो वा नवीमुखे
 लग्यते, एवं अप्पच्छओ विद्यालयती चनघातेन वा, घातं करोतीति घतः, अकर्म च कर्मकरोतिकृत्पाऽपविश्यते—स्वयमेव असौ घातार
 एति प्राप्नोतीत्यर्थ, अथवा घंतो नाम मच्छू त मच्छुमेति, के ? उच्यते—इकेहि य कवेहि य० सिलोगो ॥ ६२ ॥ पच्छदं, एते चान्ये

आमिपाशिनः शृगालिपक्षिमनुष्यमार्जारदयः कल्पन्ति तत्रैव यदृच्छयावि, केचित्पुनः व्रीचीमामाद्य वर्द्धमाने चोदके समुद्रमेव
 विशन्ति, दुहिनि तैस्तीक्ष्णतुण्डैः पिशिताशिमिरस्यमानास्तीव्रं दुःखमनुभवन्तो अह(इ)दुहसहा मरति, एस दिङ्ढतो, एवं तु सममणा
 एगे० सिलोगो ॥६३॥ एवमनेन प्रकारेण वर्त्तमानमेव जिह्वासुखमिच्छन्ति, अण्डतिथया पासत्थादयो वा एगे, समुद्रमुत्तरितुं, अवि-
 सुद्धाणि आहारादीणि गवेसन्तो जहा मच्छा एगभवियं मरणं पावन्ति एवमणेगाणि जाइतव्वमरितव्वाणि पावन्ति, एवं पासत्थादयोवि
 जोएयव्वा, इण्णमणं तु अउणाणं० मिलोगो ॥६४॥ इदमिति जं भणिहामि जहा लोको उप्पज्जति विणस्सति य, इहेति इहलोगे,
 एगेसिं, ण सव्वेसिं, अथवा एगे णाम न ज्ञानमहा, एतं कहं?, देवउत्ते अयं लोगो० सिलोगो ॥६५॥ केइ भणन्ति-देवेहि अयं लोगो
 कओ, उप्पइत्ति वीजवत् वपितः आदिसर्गे पश्चादङ्कुरवत् निसर्पमानः क्रमशो विस्तरं गतः, देवगुत्तो देवैः पालित इत्यर्थः, देवपुत्तो
 वा देवैर्जनित इत्यर्थः, एवं बंभउत्तेवि तिणिण विकप्पा भाणितव्वा, बंभउत्तः बंभपुत्त इति वा । इस्सरेण कते लोगे० सिलोगो
 ॥६६॥ ईश ऐश्वर्ये, ईश्वरः प्रभुः, स महेश्वरोऽन्यो वाऽभिप्रेतः, तथा प्रधानादन्य इच्छन्ति, प्रधानमव्यक्त इत्यर्थः, जीवाश्चाजीवाश्च
 जीवाजीवास्तैः जीवाजीवैः संयुक्तः, सुखं च दुक्खं च सुखदुक्खे स एकीभावेन अन्वितः सुखदुःखसमन्वितः, अनुगत इत्यर्थः, तथा-
 ऽन्ये इच्छन्ति संयंभुणा कते लोगे० सिलोगो ॥६७॥ स्वयं भवतीति स्वयंभूः, स तु विष्णुरीश्वरो वा ब्रह्मा वा इति, वुत्तन्ति, इतिचि-
 इतिरिति उपप्रदर्शनार्थः, उक्तं कथितमित्यर्थः, महक्कपिनाम स एव ब्रह्मा अथवा व्यासादयो महर्षयः, यो वा यस्याभिप्रेतः
 स तं व्वीति महर्षिमिति, एवं यो यस्याभिप्रेतः स स तं लोककर्तारमिति । केचित्पुनस्त्रयाणामपि साधारणं कर्तृकत्वमिच्छन्ति, तद्यथा-
 'एका मूर्तिस्त्रिधा जाता, ब्रह्मा विष्णु०, कारणिका ब्रवते-विष्णुः स्वर्लोकादेशेनावतीर्थ इमान् लोकानसृजत्, स एव मारयतीतिकृत्वा

मारोऽप्यदिश्यत, ततस्तन मारण मारण सत्तुना माया, एकं प्रुशते-यदा विष्णुणा सुष्टा लोका तदा अजरामरणत्वात् तै सत्रा एवेय मही
 निरंतरमाक्षीर्षा, पश्चादसाधनीचरणं क्रान्ता मही प्रसापतिः (म्) उपस्थिता, नागार्जुनीयास्तु पठति-अनिविष्टिय जीषाणं मही
 वणायते पशुं ततो से मायासमुत्पन्नलोगस्य मीत्वा तवस्तेन परिभीय स्वय मया विघ्नेन मा भूलोकाः सर्व एव प्रलय यास्यतीति
 भूमेरमासात्, तां च मयविह्वलांगी अणुकपता व्याधिपुरस्सरो मृत्यु सुष्ट, तवस्ते घर्ममृयिष्टा प्रकृत्याः जीवयुक्ताः मनुष्या
 सर्व एव दवेपूपयते स्म, तव स्वर्गोऽपि अतिगुरुत्वो क्रान्तः प्रजापतिद्वपतस्सौ, तवस्तेन मारेण संस्तुता माया, मारो णाम मृत्युः,
 संस्तवो नाम सांगस्य, उक्त हि-मावपुष्वसंयद, मृत्युसहगता इत्यर्थ, तवस्तेन मायाबहुला मनुष्याः केचिदेकं मृत्युघर्ममनुमृप
 नरकादिषु यथा क्रमेणै-उपपद्यते स्म, उक्त च-‘जानत’ सर्वदाज्ञानि, छिन्दतः सर्वसंशयान् । न ते ह्यपकरिष्यंति, गच्छ स्वर्गं
 न त मय ॥१॥” येन वा मारेण सस्तुता माया विवित्या तेण लोप असासते । अत्र-माहणा समणा एगे-सिलोगो ॥६८॥
 माहणा धियारा, समणा सांख्यादय, एगे, ण सन्वे, अंदात् कुं अद्या किलाष्टमसुत्रत्, ततो मिथमानात् अकुनबल्लोका प्रादुर्भूताः,
 एवमेवै सर्वेऽपि लोकोत्पत्तादनादिन स्व स्वं पद्य प्रशंसतो भवते-अमौ तत्तमकासी य, अयाणता मुस वदे, असाविति अमावेकः
 योऽस्मदमिमेत विष्णुरीश्वरो वा, तत्त्व नाम असावेव, नान्यो, लोकमकार्षीत्, अेषास्तु लोकोत्पत्तादमजायंते मुसं वदे, अथवा वय
 ब्रूम -त वराका लोकस्वभाव अयाणता मुसं वदे, कयं?, सं ते वदति देवा मनुस्ता तिरिक्त्वा पारगा सुहिता दुमिस्वता रात्वा युवराजादि
 सुद्धाभि वा विगगादि वा सुमिक्त्वाभि वा सुम्वमेतत् विष्णुकुठ, ये वाऽन्ये ते सर्व अयाणता मुसं वदे, किंच-अं ते
 सत्तण परियाण्ण, लोप मृया कन्दे सिलोगो ॥३९॥ विधि-स्वपर्यायो नाम आत्माभिप्राय अप्यपिज्ञो यमकः, य एव स्वेन

पर्यायेन ब्रुवते लोगस्स कडविधी, विधिर्विधानं प्रकार इत्यर्थः, तेषामुत्तर-तत्तं ते णवि जाणंति, तस्य भावस्तत्तं लोकमद्भाव इत्यर्थः, यथा उत्पद्यते पलीयते च स्वकर्मभिः तत्त्वं न जाणंतीति, उक्तं हि-अणंता जीवघणा उपपज्जिता णिलिज्जंति, एवं परिचावि इत्यर्थः, कर्मभिरुपपद्यमानः प्रलीयमानश्च, संततीः प्राप्य नायं नासीत् कदाचिदपि, नित्यः दण्डया ए सासओ, पज्जवड्डया ए असासओ, अथवा सन्व एवायं उत्तरसिलोगो, तेषां कडवादीनां विप्रसृतानि निशम्य सएण परियाएण बूया लोककडे विहिंति अप्पणियाएण परियाओ णाम वीतरागागमक्कन्यता, बूया लोए कडे वा णविचि, ते उ सन्वे कुवादिणो, तत्तं ते णवि जाणंति-णायं णासि कयाइवि, तत्त्वं यथा भगवद्भिरुपदिष्टं, किमुपदिष्टं, 'किमिदं भते ! लोकेत्ति पवुच्चति ? पंच अट्ठिकाया, तत्तथ दण्डओ णं लोणे ण कयाइ णासि जाव णिचे' एवं ३ भावओ जे जहा भावा-पज्जवा उपपज्जंति विणस्संति च ते पडुच्च अणिच्चो, पठ्यते च-लोकं बूया कडेति च, चशब्दा-दकडेत्ति वा, नित्य इत्यर्थः, भावं पडुच्च कडे, कि चान्यत्-ते ह्यसर्वज्ञा नैवं दुक्खं जाणंति ण च दुक्खुप्पायं नैव तं निरोधं, कथं तर्हि लोकोत्पादं ज्ञास्यंति ?, कथं-अमनुष्णसमुत्पायं ० सिलोगो ॥७०॥ अमणुणो णाम असंजमो, न हि कस्यवि संजमत्वं परि-णामिन्यात्मनि क्रियमाणमिष्टं इत्यतः असौ दुष्टासीविषवत् सर्वस्यैवावमन्यः असंजमः, तेषां च यत्पूर्वं नासीत् पश्चाद् ज्ञानं तत्सर्वं दुःखं, जपि किंचि सुखसंणितं तं पि दुःखमेव, चंक्रमितं दुक्खं पवड्डति आसितं सयं दुक्खं दुधावि वातगतं पि दुक्खं एवमादीणि, पुन्र्वां णासी पश्चाज्जायंत इति दुःखानि, तानि चेत्तरकृतानि नासाभिरिति, त एवं तस्य दुःखस्य समुत्पादमयाणंता किं णाहिंति तं वराका, तर्हि भावना-तद्विधैरात्मा, नैव पूर्वं कृतं, ततः तेज्जपि एकं, तद्यथा नाम कुष्यादीनि कर्माणि स्वयं कृत्वा तत्फलमुपभुञ्जाना ब्रुवते यदस्मत्सु किंचित् कर्म विपज्जयते तत्सर्वमीश्वरकृतमिति, एवं तस्स दुक्खस्सम समुत्पादमयाणंता कह-

मन्विषुषा संसारगता यासर्वं ज्ञास्यति !, संसारदुःखसुखीस्तरणोभाय च क्वं वादिन्ति संवरं, मणिषा क्ववादिणो, तेरासिइया इद्राणि,
तेवि क्ववादिनो चेह, तेरासिया नाम अस्ति साहं एकं गीससुवाय तेरासियासुचपरिवाहीय, ते मणति-सुद्रे अपावण आया०
सिन्धोयो ॥७१॥ तेषां हि यथाकथम्विद्वेषेण घटमानोऽयमारमा इह सुदाधारो भूत्वा मोक्तो, अप्पा एको मवति, अकम्मो इत्यर्थः,
‘इहे’ति इह लोके भिष्यादर्शनसमूहे वा स-मोक्षप्राप्तोऽपि भूत्वा कीलानगण्यदोसेण खड्गा अवतरति, तस्य हि स्वशासनं पूज्य
मानं दृष्ट्वा अन्यज्ञासनान्यपूज्यमानानि च क्रीडा मयति, मानसः प्रमोद इत्यर्थः, अपूज्यमाने वा प्रदोषः, ततोऽपि घृस्मे रागे हेये
वाऽनुगतान्तरात्मा द्वेनैः निर्मलपट इव उपसृज्यमानः कृष्णाभि कर्माभि पपुज्य स गौरवाचेन रजमाऽवतार्यते, ततः पुनरपि
इह संघुहो (इह संघुहे सुधी वाया) भविताण सुद्रे सिद्धीयं चिद्धति इहेति इह आगत्य मानुष्ये च यः प्राप्य प्रमज्यामभ्युपेत्य
संघवात्मा भूत्वा, ज्ञानको नाम ज्ञानक एव आत्मा, न तस्य तज्ज्ञानं प्रतिपवति, यतश्चेतत् ज्ञासन ज्वसति, तत एवं प्रज्वालय किञ्चि
त्कालं संसारे च स्थित्वा प्रेत्य पुनरपापको भवति, मुक्त इत्यर्थः, एव पुनरन्तेनानन्तेन कालेन स्वज्ञासनं पूज्यमानं वा अपूज्यमानं
वा दृष्ट्वा तत्त्व से भवरज्ज्वति-अवरापो ज्ञान राग दोसं वा, ततः सापराधत्वात् चोरवत् रागद्वेषोऽस्यैः कर्मभिर्बध्यते, ततः कर्म
गुरुत्वात् पुनरवतार्यते, तेनैव क्रमेण ज्ञासन प्रज्वालय निर्वाप्ति च, उक्तच-दुर्गेष्वन पुनरस्यैति भव प्रमथ्य, निर्वाणिमप्यनवपा-
रितमीकमिष्टम् । मुक्तः स्वयं कृतमवध परार्थं गुरुरस्य ज्ञासनप्रतिहेतुत्वेति मोहरज्य ॥१॥ यतश्चेद-गन्तानुवीयि मेधावी० सिन्धोगो
॥७२॥ एवं त्रेराधिक्रमते धान्ये प्रागुक्ता कुवादिनः तेभ्य गच्छति स्वच्छदुद्विक्तस्यैः पूर्वापराधिष्ठितः मती, न तु चित्त्य, ज्ञास्वे
त्वर्थः, नैवे निर्वाणापति, इत्थ्यमवधयेर ‘न त वसे’ वसति य त रोपत्ता भायरेखा वा, य वा तेहि समं वसेखा, संसर्गिग वा कुर्यात्

ते दाति, मा भूत् सेहमति, चुग्गाहेजा उक्तं हि-“शंका कांक्षा जुगुप्सा च०” सव्वेवि एते पुढो पात्रादिया सव्वे अवखातारो नयं, पुढो
 णाम ग्रय्फ, यथामति विरुल्लपो वा स्वं स्वमिति स्वं स्वं सिद्धान्तं प्रशंसंति परसिद्धान्तं च निन्दंति सए सए उवड्डाणे० सिलोगो
 ॥७३॥ स्वं स्वे आत्मीये उपतिष्ठंति तस्मिन्निति उपस्थानं, सिद्धिरिति निर्वर्णं, एवमवधारणे. नान्यथेति नान्येन प्रकारेण, मुच्यन्ते
 सर्वा, अनेपां तु साख्यातं चरणधर्मावशेषादिहैवाष्टगुणैश्चर्यग्राप्तो भवति, तद्यथा-अणिमानं लघिमानमित्यादि, अहवा अवोधि
 होति च मति, अवोहिनाम अवोधिज्ञानः, वशवर्त्तो नाम वशे तस्येन्द्रियाणि वर्त्तते नासाविन्द्रियवशकः, सव्वकामसमप्ययो णाम
 मयं कामाः समर्पिताः तस्य यथेच्छातः उपनमंत इत्यर्थः, तस्य सर्वकामा अर्पिताः, सर्वकामानां वा समर्पितः॥ ‘सिद्धा य ते
 अरोगा य०’ सिलोगो ॥७४॥ ते हि सिद्धिमंतः शरीरिणोऽपि भूत्वा सिद्धा एव भवंति, निरोगाश्च, नीरोगा णाम वातादिरोगै-
 रागतुकैश्च न पीड्यन्ते, ततः स्वेच्छातः शरीराणि हित्वा निर्वाति, एवं ‘सिद्धिमेव पुरो काउं सएहिं गढिता णरा’ सिद्धिं पुरस्कृ-
 त्येते मिद्धा एव वयं, अनेन वाऽचारेण सिद्धिं यास्यामः पूजापुरस्कारकारणात्, हिमादिषु गढिता णाम मूर्च्छिताः, संसक्तभावात्,
 तत एव ‘सिद्धाः’ सिद्धतादिनः ये वान्ये आश्रयगढिता वादिनः ते “असंबुद्धा० सिलोगो” ॥७५॥ अणादीयं भमिहिंति पुणो
 पुणो, एतत्कंठ्यं, ‘कप्पकालुवज्जंति ठाणा असुरकिन्मसा’ कल्पपरिमाणः कालः कल्पकालः कल्प एव वा कालः तिष्ठत्यस्मिन्निति
 स्थानं, असुरं पूषधन्ने किन्निरिपिकेषु च, ततो उव्वड्डा अणंतं कालं हिंडंति संसारे । इच्चेते कुसमये बुज्जेज्ज तिउड्डेज्ज ॥ तत्तिओ
 उद्देशो सम्मत्तो ?-३॥ उद्देशाऽभिसंवधो ‘किञ्चुवमा य चउत्थे’ णिज्जुत्तीए उत्तं, किञ्चेहि-कृत्यैरुपमीयंते इत्यतः कृत्युपमाः,
 त्वस्य यत्नेण मह संबंधने मोक्षार्थमुपस्थितः आत्मनोऽपि ताव सरणं नो भवति जेण कप्पकालुवज्जंता, किमंग पुनरन्येषां ?,

इत्यतोऽपदिश्यते 'एते जिता नो सरणं०' सिलोगो ॥ ७६ ॥ 'एते' इति य उद्दिष्टा, श्रयति तमिति श्ररण, 'नो' ! इति
 द्विष्यामग्रं, जिता नाम विषयकृपायैस्ते जिता, न मवंति श्ररणाय, दुर्बला इत्यर्थः, अथवा एते नो अमरणं, परीपहजितत्वात्,
 असक्तो य परेसि च, स्यात्-कथं अश्ररणाय भवति !, उच्यते, येन 'बाला पण्डियमाणिनो,' अथवा पयस्ययावणादिआरंभविहारयण
 षण्यगोमदिससयणासणादिपरिच्छन्दा, पाप्मायिचेहिं दुस्त्रेहिं अमिभूता आत्मनः सरणं मण्णत्ते ते क्वं अण्णत्तिं मरणं भविस्संति !,
 ते असरणे सरणसुदिद्या बाला पण्डितमाणिनो, संवमो य मानसरणं, अथवा य ताव परमिं च तं प्रति जिता, जहिता पुन्व
 संयोग, के ते !, कृतित्या छिगत्या य, पुन्वसंयोगो णाम स्वन्नघन इत्यादि, तं च हित्वा 'सिता फियोवगा' सिता वद्वा इत्यर्थ,
 सितानां कृत्यानि सितकृत्यानि, तथया-पचनपाचनारंभपरीप्राद्वीनि, उपगा नाम योग्याः, अथवा 'सितकृत्योपगा' इति सिता
 गृहस्था' नित्यमेधारंभोपजीवित्वाद् असुमाध्यवसिताः पापोपगा भवति, ततश्च नरकोपका इति, एतस्य विद्वंसो सुश्रवादिबोरेण,
 अंतरदीवे एकस्म मिष्णवादिगियस्स पुन्वपविद्वस्स उच्छुत्थाइयस्स समुद्रकुलावस्करस्याने सुण सण गुलमद्वियतिक्कज्जम भद्ययति,
 इतरवर्धन, सक्कावे कथित परिय सुइयि सगिइ वेय इच्चमागते, यतदैयं तेव 'त च भिक्खु परिणयाय०' सिलोगो
 ॥ ७७ ॥ 'तदि'ति तेषां आरंभादि सितकृत्योपगतं चदब्बात्तुद्वर्धनप्रइव अन्यच्च छठमस्यं चतपच्चव चाणयापरिणयाए परि
 जाणिया (पचद्वत्तावपरिणयाए) पचक्कत्ताहु तदानारस्य चिच्छं नाम विद्वान् संस्कृतापमंज न मूर्च्छां तेषु कुर्यात्, यथा एतेचि
 गिब्बाजाय, अथवा यरेणां परैः क्रियत न तस्य मूर्च्छए, अमूर्च्छमान एव च 'अणुक्कसाए अणुवलीचे' अणुक्कसायो नाम तज्जु
 क्कमाओ, यथाऽणुत्वात्परमाणु नोपसम्यन्ते एवमस्यापि यथप्यधीणाः कृपायाः तथाप्यणुत्वाभोपलभ्यन्ते, निगृहीत्वाभोदीर्यत इत्यर्थः,

पठ्यते चान्यथा सद्भिः अणुकोसे अणुवलीणे, तत्राणुकोसो णाम न जात्यादिभिर्मदस्थानैरुत्कर्षं गच्छति, अपलीयते स्म अप-
 लीनः, यो हि जात्यादिरहितः पूर्वमासीत् स नापलीयेत, न गूहयेदात्मानमित्यर्थः, तत आत्मोत्कर्षत्वापलीनत्वे वर्जयित्वा
 मज्झिमेण मुणि जावए, ण-नोत्कृष्येत् लज्जेत इत्यर्थः, अथवा रागद्वेषौ हित्वा तयोर्मध्येन मुनिर्यापयेत्, अरक्तदुष्ट इत्यर्थः,
 अथवा मध्यमिति 'सपरिग्गहा य सारंभा य०' सिलोगो ॥ ७८ ॥ परिग्रहारंभावुक्तौ प्रथमोद्देशके, 'इहे'ति इहलोकं, एकं
 न सर्वं, आहितं-आख्यातं, यदेषामारंभपरिग्रहौ व्याख्यातौ निर्वर्णाय अतत्त्वं, साधवस्ताद्विपरीतास्तन्मये अपरिग्रहे अणारंभे
 ज्ञानवान् ज्ञानी भिक्षुः पूर्वोक्तः संमंसाद् व्रजेत् परिव्रजेत्, स्यादेतत्-अनारंभापरिग्रहवतो अपरिचयस्य च भिक्षोः कथं शरीर-
 यापनाप्रक्रिया स्यादिति ? नैवाशरीरो धम्मो भवति, ततः उच्यते-'कडेसु घासमेसेज्जा०' सिलोगो ॥ ७९ ॥ अथवा जावएत्ति
 बुत्तं, सा चेयं यापना-कडेसु घासमेसेज्जा, तैरेवारंभपरिग्रहवद्भिः पचमानकैः अर्थाय कृतेषु प्रासुकीकृतेष्वित्यर्थः, ग्रस्यत इति
 ग्रसः, तेषु कृतवन्सु स भिक्षुर्यचित, यदुक्तमेषणीयं चरेत्, चर गतिभक्षणयोः, भुंजीतेत्यर्थः, एवमाहारउत्तवधिसेजाओवि, तदपि
 भुंजानाः अगिद्धे विप्पमुक्के य, अगिद्धो अरक्त इत्यर्थः, बायालीमदोसविप्पमुक्कं, एसणं चरेदिति गवेसणा गहणेसणा य गहिताओ,
 अगिद्धेति घासेसणा, विप्पमुक्केत्ति न तेष्वामारादिषु ममीकारः कर्त्तव्यः, यत्र वा इष्टो आहारो लभ्यते तत्रापि कुले ग्रामे वा न
 संगः कार्य इत्यतो विप्पमुक्को य, 'उम्माणं परिवज्जिए'त्ति सपक्खपरपक्खउम्माणपेत्थियं च खेतं वज्जेतव्वं, मा भूत्-एवं दोषाः
 स्युरिति, उवहिसेजाहिवि जोइज्जा आदिग्गहणा, किञ्चुवमाहिकारो गतो, समयधिकारोऽनुवर्त्तत एव, लोकस्य च-पाखण्ड-
 लोकस्य च तदाधिकारेऽनुवर्त्तमाने इदमपदिश्यते लोगावायं णिसामेज्ज०' सिलोगो ॥ ८० ॥ लोका नाम पापंढा गृहिणश्च, लोकस्य

लोकयाची यादः लोकवादस्तान् 'अनपत्यस्य लोक' न सति, गात्रान्ता नरका, तथा गोमिर्हतस्य गोमस्य नास्ति लोका, तथा जेसि
मुण्या उस्मा, विष्णा देवा, पितामहा काया, न लोगदुश्चिपद्गो दुष्कर्ममोक्त्वा विबोधितुं, तथा पुरुष पुरुष एव, स्त्री स्त्रीत्येव,
तथा पापंडलोकस्यापि पृथक् सयोरिव प्रवृत्त्याः, केषांचित्सर्वगतः असर्वगतः नित्योऽनित्य अस्ति नास्ति चारमा, तथा केष्वित्तु
गन घर्ममिरुंति, कश्चिदुत्तेन, केष्विदाम्युदयिका घर्मपरा नैव मोक्षमिच्छति, 'इहे'ति श्लोके आहित-
आत्मान, पठ्यते च 'लोकवाद गितामेवा' गितामेवा-जाणिषा य ए सदहल, लोकस्वभावो नाम अज्ञानित्वाद्यत्तिकचिदुमापिता,
उक्त य-"एव स्वभाव" एतु एव लोक, न स्वार्थहानिः पुरुषेण कार्या।"अय कस्माच्च भवेया परसमया इति?, यस्माचे 'विप
रीपपव्यसंभूया' प्रयाणामपि ज्ञानानां विपरीतया प्रज्ञया संभूता, उक्तं हि-"मतिद्युतविमगा विपर्ययश्च" (तत्त्वा० अ० १ सू०)
विपरीतप्रज्ञा सवाजा येषां ते विपरीतपण्यसंभूता, अन्योऽन्यस्य दुरतं अणुगच्छतीति अणोष्णपुश्ताणुगा, तत्कथं?, व्यासोऽपि
हि इतिहास्यमानो यन् मन्यस्य च प्रमाणीकरोति, तथा-अमुक्त्वा अणिगा एवं इष्टमन्येनैवमिति नान्योऽन्यस्य यथनमस्ति-
वर्तते, प्रायेण हि वार्षानुयाधिको लोकः, तथा चोक्तं-"गवानुगतको लोकः," अस्यामेव लोकचिन्तायां केष्वित्पाषडा तच्छ्रावका
भेय प्रविपसा -'अणते गियते छोग०' सिलोगो ॥८१॥ अनन्तो नाम नास्ति परिमाणस्य क्षेत्रत' कालवोऽपीति, स्थितिरे नित्य
इत्ययं, ननु क!, साख्याः, तेषां सर्वगतः क्षेत्रज्ञ, दृष्टव्यग्रहणं यथा वैद्यपिकाणां, प्रतिपक्षाः परमाणवः, द्वास्वसत्वेऽपि सति
नवि मागणसि, न तेषां कश्चिद्वाचो विनस्पत्युत्पद्यत वा, अन्ये तु द्रुपते 'अर्जत च गिति ए लोप' यथा पौराणिकानां सप्त द्वीपाः
मम ममृताः क्षेत्रलोकपरिमाण, कालतस्तु नित्य, केष्विदं तथाभित्यय, एवमवधारणे, वीरो नावकः, अधिकम्-अन्येभ्यः, सुबे-

भ्योऽन्यतीर्थकरेभ्यो वा पश्यत्यधिपश्यति, किंचान्यत्—‘अमितं जाणति वीरे’ ॥८२॥ न मितं अमितं, का तर्हि भावना?—
 केषांचित्सर्वज्ञवादिनां अनंतं ज्ञानं सर्वत्राप्रतिहतमिति, अथवा लोकमेव अमितं जाणति, अमितो नाम अपरिमाणो लोकः, तच्च
 सर्वज्ञो वीरः तथैव जानाति, अन्ये पुनः सव्यत्य सपरिमाणं इति, वीरोत्ति, ‘सर्वज्ञे’ति तिर्यगूर्ध्वमधश्चेति क्षेत्रतः, कालतः केषां-
 चिद् दिव्यं वर्षसहस्रं केषांचिदन्यथा, इति उपप्रदर्शनार्थः वीर उक्तः, अधिकं पश्यतीति, एवं यस्य परिमाणमिष्टं स तेनार्थाभिप्रेतेन
 परिमाणेन, नानन्तलोकमिच्छन्ति, तत्र ये ब्रुवते ‘अणंते णिति ए लोए’ त एं ब्रुवते—यो हि यथा भावः स तथैवात्यन्तमविकल्पो
 भवति, तद्यथा—यस्त्रसस्त्रस एव स्थावरः स्थावर एव सर्वकालं, न त्रमत्वं जहाति न स्थावरत्वं जहाति, एवं देवा देवा एव, मनुष्येणु
 स्त्रीपुंनपुंसका इति, अथवा यदुक्तं ‘लोकावादं णिमामेज्ज’ ते च लोकावादा उक्ताः, अथवा स्त्री स्त्री एव, एवं त्रमस्त्रस एव, स्थावरः
 स्थावर एव, भट्टारगो भणति—मिच्छा एयं, जो जहा सो तहेव, अवत्तं भणति, अयं तु स्वभावो—‘जे केडवि तसा पाणा’सिलोगो
 ॥८३॥ ‘जे’त्ति अणिहिंहे णिहेसे, केचिदिति न सर्वे, त्रसा न स्थावराः, तत्र त्रसतीति त्रमाः तिपुंतीति स्थावराः, ‘परियाए अत्थि
 से जाय’ पर्यायो नाम पर्यायः प्रकार इत्यर्थः, अथ कोऽर्थः, अस्यसौ कश्चित् प्रकारः येन ते त्रसा भवन्ति स्थावरा वा, तत्र तावत्
 त्रसनिर्वर्त्तकानि कर्माण्युपचित्य त्रमा भवति, एवं स्थावरा अपि, नागार्जुनीयास्तु पठन्ति—त्रसनामउदयेण त्रसं न तु
 स्थावरोदयनामेन, उक्तं च—‘अणिच्चमावासमुर्विति जंतवो, परलो० सोच समेच्च इंतयं’ तथा चोक्तं ‘ठाणी विविधा ठाणा०’ अन्य-
 चोक्तं ‘अशाश्वतानि स्थानानि’, यो हि यथाकर्म्म स तथा भवतीति, तद्यथा—नारगो तिर्यग्मनुष्यो देवो वा, तथा स्त्री पुं नपुं-
 संकं वा, न तु जातिमनुष्योऽस्ति जातिस्त्री वेत्यादि, यत्तथैवं तेनायमन्यः पर्यायो भवतीति वाक्यशेषः, येन ते त्रसा भवन्तीति

स्वाधरा वा, किं चान्यत्—इहैव तावदासौ भूत्वा राजा भवति राजा भूत्वा द्रमकः, तथा बालकौमारयौवनमभ्यस्य विर्याभ्य-
 न्योपमर्देन प्राप्नोति, गतिस्थाननयनायनस्रमषोषादयोऽन्येऽपि विधेया वक्तव्या इति, किंचान्यत्—प्रत्यक्षेण परोक्षं साध्यते, तस्मात्मी
 सत्त्वा 'उरात् जगतो जोग' सिलोगो ॥ ८४ ॥ ओरात् प्रागल् स्पूलं जगतो योगो, तथा—गर्भबालकौमारयौवनमभ्य-
 मस्वाविर्याभ्योरालाणि प्रागल्भानि ब्रुवति विजुलति, तथा च तस्मिन्नेव वयसि क्वचिदासौ भूत्वा राजा भवति, ईश्वरस्य भूत्वा
 मिर्द्वनो भवति, 'अस सुवि' विपरीततामेवैति विपर्यास', विपर्यासेन प्रलीयन्ते, अन्यथाभावगमनेत्यर्थं, चतुर्दश सर्वथा प्रली-
 यन्ते, द्रव्यतो हि अवस्थिता एव, अनेन प्रत्यक्षदृष्टेन सामान्येनानुमानेनैव साध्यन्ते, यथेह जातिस्मरणाद्वा महवो विद्वेषा दृश्यन्ते
 एव भवान्तरगतस्य अप्रत्यक्षा, मतिकानेन्द्रियलिङ्गस्य स्वाधराप्रयुक्तराजईश्वरादिरासभूतकद्रमकादयमोचमाधा विपर्यासाः, मवा
 न्तरेऽपि प्रत्येकव्या, एते तु प्रत्यक्षपरोक्षाः तांस्तान् पर्यायविद्वेषान् परिणमतः 'सत्त्वे अकामदुष्स्वा य' सत्त्वे इत्यपरिद्वेषा
 कान्त' प्रिय इत्यर्थं न कान्तमकान्त दुष्स्व अनिष्टं अकाम अप्यप्य आव अमगाम दुष्त्वं, अनुकूलमपि चैतत् ज्ञायते, तथा सत्त्वे
 इहा सुमा फला सुमा जाव मजामा सुमा 'अत' इति अस्मात्कारणात् अहिंसागाः, एव ज्ञात्वा सर्वसत्त्वान्यस्य माधोरहिंसनीयानि,
 किं कारणं?, तदुच्यते—'एव सु पाणिणो सारं' सिलोगो ॥ ८५ ॥ 'एतदि'ति यदुक्तमुच्यते वा सारं विदीति वाक्यद्वेषः,
 यत्किं?, उच्यते, जे न हिंसति किंचन, किंचिदिति व्रतं स्थावरं वा, अहिंसा हि ज्ञानगतस्य फल, तथा चाह—'योऽधीत्य ज्ञात्वा
 मखिलं' एव सु पाणिणो सारं च न मासे अलियपय, एव अदप, मेदुणं, परिगह च, सं च रागादि अजस्यदोसे विवजेति
 तदप्युच्यते एव सु पाणिणो सारं, स्यात्किं कारणं सुत्वा न हिंसनीया?, उच्यते—'अहिंसा समय चेव' अहिंसासमयो नाम

तुल्यता, यथा मम दुःखमप्रियं एवं सब्वसत्त्वानां, एतां अहिंसां समतामात्मनः सर्वजीवैः एतावन्तं वियाणिया न हिंसति कंचन-
 मिति वर्तते, एतावांश्च ज्ञानविषयः यदुन सर्वत्र समया भाव्येति, तथा मृषाऽदत्तादानादिष्वपि आश्रवेषु यथासंभवमायोज्यमिति,
 उक्ता मूलगुणाः, उत्तरगुणसिद्धये व्यपदिश्यते 'बुसिए य विगतगेही आयाणं' सिलोगो ॥ ८६ ॥ 'बुसिते' ति स्थितः, कस्मिन् ?
 धर्मे, विगता गृद्धिरिति अलुद्धः, 'आदिरन्त्येन सहिति' ति अक्रुद्धः अमानः अमायावी, पठ्यते अक्रमायी, सदाधिगतबोधी,
 कृपायाः क्रोधाद्याः, गृद्धिर्लोभः, एगगहणे गहणमिति 'आदिरन्त्येन महितेति' वा गृद्धिग्रहणात्सर्वे आक्रुष्टाः, 'आदाणं सारक्ख-
 ए' ति आत्मानं सारक्खति असंजमाओ, आदीयत इत्यादानं-ज्ञानादि, तं सारक्खति मोक्खहेतुं, किं ? - 'चरियासणसेज्जासु
 भत्तपाणे य अन्तसो' सारक्खति इति वर्तते, चरियत्ति इरियासमिति गहिता, चरियाए पडिवक्खो आसणमयणे, एत्थ आदाणं
 सारक्खति, अथवा चरियागहणेण समिईओ गहिताओ, आसणसयणगहणेण कायगुत्ती, एक्कगहणेणं गहणंतिक्काळण मणवइ-
 गुत्तीओवि गहिताओ, भत्तपाणगहणेण एसणासमिई, एवं आदाणपरिह्वावणीयाई सइयाओ, 'अन्तस' इति जाव जीवितान्तः ।
 'एतेहिं तिहिं ठाणेहिं' सिलोगो ॥ ८७ ॥ 'एतानी' ति यान्युक्तानि इरिया एगं ठाणं आसणसयणंति विइयं भत्तपाणेति तईयं,
 अहवा एतेसु चेव इरियाइगेसु मणोवयणकाएणं, अहवा इरियं मोचूण सेसेसु उग्गमउप्पायणेसणासु संजमेज्ज सया मुणी, सदा-
 सर्वकालं । इयाणि एतेसु संजमंतो इमानन्यानध्यात्मदोषान् परिहरेत्, तद्यथा- 'उक्कोसं जलणं णूमं' सिलोगो ॥ ८८ ॥ उक्क-
 स्यतेऽनेनेति उक्कोसो-मानः, ज्वलत्यनेनेति ज्वलनः-क्रोधः, नूमं णाम अप्रकाशं माया, अज्झत्थो णाम अभिप्रेतः, स च लोभः,
 स एवं परसमयाः, न मद्भाव इति मत्वा सम्यग्दृष्टिज्ञानवान् यथोक्तेषु मूलोत्तरगुणेषु यतमानः 'समिते तु सदा साधू' सिलोगो

॥ ८८ ॥ समिते तु तेषामेवोपरगुणानां पूर्वोक्तानां परिसमानन क्रियते सदा-नित्य, तुर्विद्वेषयो, साधयतीति साधुः, पंचासधरा-
 प्राणतिपाताद्याः तत्संवृतत्वाच्च पापमादधे इति, स एव संवृतत्वात् सितेहि असिते मिच्छ, सिता बद्धा इत्यर्थ, गृहिङ्गुपापबद्धा-
 दिभिर्गृह्णन्मित्रादिभिः संगी सिताः तेषु सितेष्वसिताः, अबद्ध इत्यर्थः, तैर्याच्यमानः तानाश्रितो वा अणसित, एव कथं?,
 उक्तं हि 'चक्षमन्नेपि वसंतो एगंतो' माङ् मर्यादाभिविभ्यो परि समतात् आदिसध्यावसानेषु यावन्न द्युन्यसे ताव आमोक्त्वाए
 परित्यज्यासिचि वेमि सिष्योपदेशो । गतः सुत्राणुगमो, इदानीं नया- 'णायमि गिण्डिअब्बे' गाथा ॥ 'सुब्बेसिपि णयाण०'
 गाथा ॥ ॥ इति श्री सूत्रकृतांगे समयारुच्य प्रथमाध्यायन समाप्त ॥

अन्त्ययणामिसंबन्धो ससमयगुणे बाह्य परसमयदोसे य ससमए अयमाब्धो कम्मं विदालेआसिचि वेयालियज्जयणमगरत्त,
 तत्सुबकमादि चचारि अप्रयोगादारा, अन्त्ययपरयाचिकारो कम्म वियालियच्चति, उदेसत्ताचिकारो पुण "पढमे संयोयि अणि
 बयाय" गाथा ॥ ४० ॥ पढमे तदेसए रिताहिता संयुज्जितत्वं अपिबता य 'इहरे बुद्धे य पासचा' एवमादि, चित्तिए तदेसए
 'माणचच्चणता' माप्पो बल्लेयच्चो, 'जे यावि अजायए सिदा' एवमादि, 'उदेसम्म तत्तिए" गाथा ॥ ४१ ॥ तत्तिए मिच्छजादिवि-
 त्तस कम्मस्स भवचयो 'सयुद्धकम्मस्स मियसुणो' एवमादि, णामणिण्णजे विस्खेवे वेयालियति तत्त्व गाथा ॥ वेयालियमि
 वेयालगो य वेयालय वियालगिय । त्तिणिणधि चउक्काइ वियालगो एत्थ पुण जीवो ॥ ३६ ॥ तत्त्व वेताल्लिगो णामादि
 चतुर्विधो, णामठथपाओ तदेव, दब्बवेयालगो जो हि अ दब्बं वेयालियति रक्कगदिः, भावे जोआगमतो भाववियालगो साधुः,
 जीवो कम्मं विदालयति कम्म वा जीव, विदालणंपि णामादि चतुर्विध, तत्त्व गाथा "दब्ब च परसुमादी" गाथा ॥ ३७ ॥ विदा

लणमिति करणभूतं, तत्र द्रव्ये परश्चादि, ज्ञानाद्यात्मकेन भावेन भाव एव मिथ्यात्वादिरूपो विदार्यते, भावे विदारणं णाणदंसण-
चरित्ताणि, विदालणियंपि नामादि चतुर्विधं, णामठवणाओ तहेव, दव्वविदालणियं दारुणं, भावे अट्टविहं कम्मं विदारिज्जति,
वेयालियस्स गाथाए णिरुत्तं भण्णति-“वेयालियं इहं देसियंति वेयालियं नतो होति ।” एतदेव करणभूतं वेयालियकमध्ययनं,
किं विदारयति ?, तदेव कम्म, आह-यद्येवं सर्वाणि कम्मविदालणानि, विशेषो वा वक्तव्यः, उच्यते, अयं विशेषो-“वेयालियं इहं वित्त-
मत्थि तेणेव य णिवद्धं” ॥ ३८ ॥ वेतालियं नाम वृत्तजाति तया वा बद्धत्वात् वैतालियं । अस्योपोद्धातः “कामं तु सासतमिणं कथितं
अट्टावयम्मि उसमेण । अट्टाणउतिसुताणं सोळण य तेऽवि पव्वइया ॥ ३९ ॥” भरणेण भरहवासं णिज्जिऊण अट्टाणऊतीवि भायरो
भणित्ता-ममं ओलग्गय रज्जाणि वा सुयधत्ति, अट्टावए भगवन् उसममामी पुच्छितो, एवं भरहो भणति, किमेत्थ अम्हेहि करणी-
यंति ?, ततो भगवता तेसिं अंगारदाहगदिद्धंतं भणिऊण इदमध्ययनं कथितं, यद्यपि चेदमध्ययनं शास्त्रतं तथापि तेन भगवता
पुत्राः संबोधिताः इतिकृत्वा स एव विशेषस्तीर्थकरैरप्यस्य उपोदघातेऽनुवर्त्तते स्म इति । एवं उवग्घातणिज्जुत्तीए ‘उहेसे निहेसे य
णिग्गमे’ति अक्खाणगं समोतारेयव्वं, स भगवान् तान् तत्संसारविमुमुक्षुराह-भो ! ‘संबुज्झह किण वुज्झह’ वुत्तं, (८९)
सम्यक् संगतं समस्तं वा बुध्यत संबुज्झह, स्यात् कर्हि बुध्यते ?, धम्मं, किमिति परिप्रश्ने, स्यात्किं कारणं बुध्यते?, संबोधी खलु
पेच दुल्लभा, संबोधिस्त्रिविधा-णाणदंसणचरित्ताणि, खलु विशेषणे, चारित्रसंबोधि रधिन्नियते मनुष्यत्वे, न शेषगतिश्चित्ति, अथवा
बुज्झह, किं रजेहिं विसएहिं कलत्तेहिं वा करेस्सह ?, प्रसुप्तस्य संबोधिर्भवतीत्यतः सुप्ता एव वक्तव्याः, एत्थ णिज्जुत्तीगाथा-द्वे
णिदावेए दरिसणणाणतवसंजमा भावो । अधिकारो पुण भणितो णाणे तह दंसणचरित्ते ॥ ४२ ॥ सुतो दुविहो-दव्वसुतो

मामसुखो य, तस्य दम्भसुखो दुविहो-उषषासुखो गिरासुखो य, उपषारसुख पतित ओदक', निद्रासुखो नाम निद्रावेदोदयाविष्टः
 स्वरिती, पञ्चानामपि विषयाणां तत्कालमात्रम्, भावसुखस्तु ज्ञानादिविरहितं अज्ञानी मिथ्यादृष्टिरचारित्री च, जो दम्भसुखो
 मो भावश्रोत्रवि मतिश्रो, एव जागरिओवि, द्रव्यज्जागरिता भावसुखेन चाचिक्कर'। स्यात् कथं संशोचि दुःखमा ? उच्यते, 'माणुस्स
 दमद्वल्लाला' गाथा ॥ इतथ संपोदस्सं घग्मे यस्मात् 'णो हवणमति रातिओ णो सुलभं पुणरावि जीवियं,' नष्टतिक्रान्तरा
 ग्रय पुनरुपनमत, कथं ? न हि शालरात्रयो यौवनरात्रयो वाऽतिक्रम्य पुनरुपनमते, का तर्हि भावना !, न बुद्धो भूत्वा पुनरु-
 तानत्रायी धीगाढतो बालक्यो भवति, नवा शिल्पककलाग्रहणममर्थ' कुमारक्यो रक्तगढमसु भवति, नवामिनवश्मश्रुभूषितावरोष्टक
 पोत' काममोगोन्वप्यमना पुषा भवति, अत्रोदाहरण लौकिक, मन्दः किल मृत्युदूतैराकृष्ट आह-कीटीमहं दषां यपेकाह जी
 वेत्, तयापि न लक्ष्यवान्, इत्यत णो सुलभ पुणरावि जीवितं, ग्रहण्येण अंतोमुहुसाळदि उक्कोसेष पुब्बकोढीआयुगेहि अहियारे
 ऊदिण पत्यतर कस्मइ उपक्कमो होळ, त पुण निष्ण ण सक्कति पुणो वड्ढावेत्तु, सदोपक्कमोऽनियतो, तथया "दहिरा बुद्धा य
 पामथा गरुमरथा य वयती माणया" (९०) मनोरपत्त्यानि मानवा', मानवग्रहणेन मनुष्याणां कथ्यते, अथवा सर्व एव
 मानवा' अपदिश्यत, 'सेष जइ वट्टय इरे' 'यथ'ति येन प्रक्षरेण, वट्टया नाम तिश्चिखात्तिव इंपदचिक्कप्रमाणा उक्ता वार्तक',
 एरमवधारणायां, आयुषः क्षय' आयु-क्षय, स तु उपक्कमादन्यथा वा 'तुहइ'पि वृत्रत जीव' वृत्तीरात् वा वृत्तीर नीवात् अथ
 मनुष्य-नीयितासुद्यति स्वजनादिमिर्वा, योऽपि नाम क्वचित्स्वजनप्रमथो न पुष्प्यते यथा मावापितरी मे बुद्धो, ताभ्यां मृताभ्यां
 पग्मे करिष्णामीति, एतत्प्रत्यकारण, कथं ?, तर्हि उच्यत-'माताहि पियाहि लुट्ठप' इत्थं (९१) मावम्प इति मर्षमावप्रामो

गृह्यते, पितृभ्य इति पितृग्रामः, लुप्यत इति छिद्यते तेषु जीवात्, स्वयं कदाचित् पूर्वतरं त्रियते, न च सैव माताऽन्यत्रापि भवति
 पिता वा, अथैकोन्द्रियादिषु प्रक्षिप्तः नैव मातापितृसंबन्धं लभते, न वा सुगतिः प्रेत्य सुलभा भवति, सुगतिर्नाम सुकुलं, प्रेत्य योनि-
 स्थितिरेव, नागाज्जुनीयास्तु पठति 'माता पितरो य भायरो विलमेजसु केण पच्चए' नारकदेवैकेन्द्रियासंज्ञिषु च, यतश्चैवं
 तेण एताणि भयाणि वेहिहया एतानि यान्युक्तानि—णो हूवणमंति राइओ, पेक्खया—देहिया पस्सिया, आरंभो नाम असंयमः
 अनुक्तमपि जायते, परिग्रहाच्च, कथं ? आरभपूर्वको परीग्रहः, स च निरारभस्य न भवती ततः आरंभग्रहणं, स्यादारंभादनिवृत्तस्य
 को दोषः ? उच्यते, 'जमिणं जगति पुढो जगा' वृत्तं ॥ ९२ ॥ 'यदि'ति यस्मात्कारणात् अस्मिन् जगति, पुढो नाम पृथक्,
 कम्ममेहिंति यथाकम्ममिः लुप्यंति नरकादिषु विविधैर्दुःखैर्लुप्यन्ते, सर्वसुखस्थानेभ्यश्च यन्ते, किंच—'सयमेव कडे मि(व)गाहतु' ण
 इसरादिकृतं एव, येन यथा कर्म कृतं असंबन्धितोपात् अष्टप्रकार आत्मनि अवगाहति, आत्मा कर्मसु वा, अकारलोपं कृत्वा तमेव
 अवगाहति 'णो तेण मुच्चेज अपुहुवं' नासौ तेण—कर्मणा मुच्यतेऽस्पृष्टमस्यास्तीति, आह हि 'पावाणं च भो ! कडाणं कम्माणं'
 किंचन केवलमिहानित्यता भवति, अन्यत्रापि एषा भवत्येव, तथा 'देवा गंधर्वरक्खसा असुरा' वृत्तं (९३) अथवा मा भूत्कश्चिद्देव-
 सुखेषु संगं करिष्यतीत्यतस्तदनित्यताज्ञापनार्थं अपदिश्यते 'देवा गंधर्वरक्खसा' देवग्रहणात् वाणमंतरभेदो, असुराणां प्रतिपक्षः,
 सुरा वैमानिकाः, भूमिगता असुरा एव, अथवा भूमिगता भूमिजीवा एव, अथवा भूमिगताः सरिसृपा गह्वन्ते, इहापि च 'राया णर
 सेट्ठि माहणा' राजानः—चक्रवर्त्याद्याः नरा-पृथग्जनाः सेट्ठिणो-णोगमाद्या, अधिपास्तु अधिकं पांतीत्यधिपाः, ते तु मन्त्रिमहामन्त्रिगणक-
 दौवारिकादयः, माहनग्रहणात् जातिभेदः, त एते सर्व एव स्वस्थानेभ्यश्च यन्ते, दुःखिता नाम, नवा स्यात्कस्यचिन्मग्गमिष्टं, उक्तं

च 'मरणमिति महद्भय' इदमपि च कालवशेन किं !, येऽपि कामनिमित्तेनोद्यमते तान् प्रत्युपदेष्टुः, 'कामेहि य संपदेहि यं दृष्ट(९४)
 पृथ इत्यासमा अप्समसिपञ्चाकामा मयणकामा य, अविशिष्टा वा दृढदादयः, कामोपग्रहाय स्यादय' संस्तुता वर्चन्ते, अथवा संस्तुता
 इति पूर्वापरसंस्तवो गृह्यते, स एव तेभ्यः कामेभ्यः संस्तवेभ्यश्च 'कम्मसहि' त्ति कम्ममिः सह तुयतीति, कोऽर्थः !, न ते कामाः
 संस्तुताभेन गच्छन्तमनुयास्यति, 'कालेने'ति सोपक्रमेणान्यतरेण वा, वार्यत इति अन्तव, 'गाले बह वषणञ्चुतो' गाले अतं
 गाल, ताल हि गुरुत्वाद् दूरपाताच्च क्षीप्र पततीत्यतस्तद्गण, तालसापि त्रिधा पात - उपक्रमात् कालेन च, एव आउक्त्वपि तुष्टति
 जीवोऽपि सोपक्रमेणान्यथा वा, किञ्च-न केवल कामेषु संस्तुतेषु च सत्त्वा गृहिण्यस्तावत् पठति, अन्येऽपि हि तथैव, संज्ञा-
 'जे यावि भवे यदृस्तुता धम्मिय माहण भिक्खुए' ॥८५॥ बहुस्तुया धम्मे नियुक्तो धार्मिकः, दृहन्मना ब्राह्मणः, भिक्खु
 गमीलो भिक्खु, सुचिरिति यथावत्स्वधर्मग्यधस्थितः, परित्राजको वा, 'अभिनुमकरोहि मुच्छिया' नूनं नाम कर्म माया वा, अभि-
 मुत्त नृमीर्ह्वन्तीति अभिनुमकरा-विपयास्तेषु मूर्च्छिता-गृद्धा, लोभो गृहीता, एगमाहणे गहणति सेसकसायावि गरिता, कय
 त नेच्छति !, पत्यति परियजति च अण्णोहि तेहि माहारादिषु कामसु सत्त्वा, इह च परत्र च तीव्रमेव तदुपचिदे- कम्ममिः कृत्य
 न्ते कामवनिर्गैरित्यर्थः, सात्-कृत्यं ते कम्मभिरेव कृत्यन्ते न निर्वात !, उच्यते, 'अथ पास विवेगमुद्धिते' दृष्टं ॥ ९६ ॥
 'अपे'ति प्रकृतिअपसं, अथवा कम्मविवागो यत्र, किं न पश्यसि विवेगमुद्धिते !, विवेगो नाम स्वप्नगृहादिभ्यः प्रवज्यास्वान-
 मन्यतरं, अपवा कम्मविवागो यत्र स्थिताः कम्मनिवाजायेत्यर्थः, विविच तीर्णां वितीर्णां न वितीर्णां अवितीर्णां न काममोगामाव
 तीर्णां, 'इह' भस्सिछोके, अथवा इहेति पूरणार्थः, घुत काम येन कम्मोणि विपृयन्ते, वेराग्य इत्यर्थः, चारित्रमपि, केविज्जपति-

वयं स्वतः विरता, विरताः अपापकर्ममाणः, अथवा अपि संभावने, तीर्णा अपि गृहादिसंश्रयं केवलं भाषन्ते, न तु कुर्वन्ति, स एवं
 भाषमाणः पाखंडी पाखंडगणो वा, अणंगेसु च एकादेशो भवत्येव 'णाहिसि आरं कतो परं' ज्ञाम्यति आर-गृहस्थत्वं परं-
 प्रव्रज्या, किमुक्तं भवति-न त्वं जानीये, कैः-किर्मभिः गृही भवति प्रव्रजितो वा, अजानन् कथं कुशलानि वेत्स्यसि?, अथवा
 आरमित्ययं लोकः परस्तु परलोकः, अयं सौत्रोऽर्थः-आरः-संसारः परो-मोक्षः, तदिति आरं पारं वा न ज्ञास्यति, कुतः?-कुमा-
 र्गश्रयात्, अथवा 'ण णाहिसि' चि न जानिष्यमि मोक्षमात्मानं परं वा, तत्रात्मा आरं परं पर एव, अथवा णाहिसि गिही ण पव्व-
 इओ, आरो पव्वइओ, आरो गृही परः प्रव्रजितः, वेहासं नाम अंतरालं, न गृहित्वे नापि श्रामण्ये, अंतराले वर्त्तते, ते हि आहारादिषु
 सक्ता इह परत्र च तीव्रमेव तदुपचितैः कर्मभिः कृत्यन्ते, कामजनितैरित्यर्थः, आह-एते तावद्वितीर्णत्वात् मा भवन्निर्वाणाय,
 अथ ये इमे उद्दंडिकाः चूर्णिकादयश्च एते कथं न तन्निर्वाणाय?, उच्यते, "जइवि णिणिणे क्लिसे चरे" वृत्तं ॥९७॥ यदित्य-
 भ्युपगमे णिणिणो नाम नग्नः, क्लृप्तपोभिर्निष्ठत्वाद् आतापनादिभिः, मामो संख्यातप्रतिभाग इति कृत्वा यासस्य अंते मक्क-
 बुक्तं इति मासान्तशः 'चउत्थछड्डुसदसमट्चालसमेहिं' म एवं निष्ठप्रशरीरोवि 'जे इत्त मायादि म्मिज्जति' अणिद्धिणिदेसा
 माया आदियेषां कपायाणां, आदीयत इत्यादिः, माइ माने, वथं?, मीयते, पूर्यत इत्यर्थः, मायादीनां कपायाणां योजनं, अथवा
 मीयत इति-यथा धान्यस्य कुडो मीयते एवं मायादिभिः कपायैः म मीयते, पूर्यत इत्यर्थः, म एवं कपायाणामाकंठं मितः मर-
 णमितो 'आगंता गवभादणंतस्सो' आगमिष्यतीति आगंता, गवभः आदिर्यस्य संसारक्रमस्य भवति स गर्भादिः, तद्यथा-
 गर्भप्रसवचाल्यकौमारयौवनमध्यमस्थारिव्यमाणनरकदुःरान्त इति, उत्तीर्णम्य च नरकात् म एव ध्रुवः, पुनः स एव क्रम इति,

यत्तदर्थं 'मिथ्यादर्शनोपहतं तृणपि न दुर्गतिनिवारकमित्यतो महश्चित्तमार्गमास्थाय "पुरुसोरसं पर्वकामुणा" पुरि श्रयणात् पुरुषः, हे पुरुष ! पुरुषा वा उपस्य उवरम-उपरम पावानि-आणातिपातावीनि मिच्छादसपसंस्तुषाणि अहुरसं तापाणि, स्पात् क्लममोगजीविषनिमिष नोपरमसि इत्यथोऽपदिश्यते 'पल्लियंतं मणुयाण जीविष' परि-समतात् आदियति जीवितस्य परं वर्पेर्द्धते, अथवा प्रलीयं-कर्म यावदायुर्निर्वर्षि सत्यरिषयान्त, अथवा यस्यान्तोऽस्ति तत्प्राप्तमेव वेदितव्यमिति, आह हि दूर स्वमिषि भावित्वान् आगतमेव, तथा उदधीन्यपि दिव्युपितो, जे पुण असस्रमजीवितेष क्लत्रादीपक्कावसन्ना 'इह' मनुष्यलोके मुर्द्धादिविषयेषु 'मूर्च्छिता' अध्युपपन्ना 'मोहं जति नरा असंबुद्धा' मोहो नाम कर्मं त अति, मोहवत्तम् गर्भमन्ममरणादिः स' एव संमारकम्, असंबुद्धा हिंसादिर्ह हिंदिपदि वा, यतमेवं तेन 'जयत विहराहि जोगव' वृष ॥९९॥ जययं नाम गाये एगराईय नगरे पचराइय यस्तव, योगो नाम संयम एव योगो यस्यास्तीति स भवति योगवान्, जोगा वा जस्स वसे वइति स भवति योगवान्, पाणादीया, अथवा योगवानिति समितिगुप्तिषु नित्योपयुक्तः, स्वाधीनयोग इत्यर्थः, यो हि अन्यत् करोति अन्यत्र पोपयुक्त स हि तत्प्राप्तयोग प्रति अयोगवानेव भवति, लोकेऽपि च वक्तारो भवन्ति-विमना अह, तेन मया नोपलक्षितमित्यतः स्वाधीनयोग एव योगवान्, स्यात् किमर्थं नित्योपयोगः?, उच्यते, 'अणुपाणा पया दुरुत्तरा' भवन् प्राणा नपु ते इम भवन्ति अणुपाणा-मूस्मा, यदुक्त भवन्ति तानविराजयन्ति, दुःखेन उवीर्यन्त इति दुरुत्तरा, अत्र अणुपरिष पाणा अणुपरिष वीयहरितादि, 'अणुसासणमेय परक्कमे' अनुशास्यतं जनेत्यनुशासन-यत्र तपसा मन्त्रोपवेशेनानुशास्यते यथावाय-स्तदन्तरा अननुशासनमेव पराक्कमेः-मृश क्रमः, स्यात्क्रेन्दमनुशासनः, उच्यते, 'वीरेहि सत्तम पवेदित' नित्यमात्मनि-गुरु-

पुरुषेषु च बहुवचनं, तेन वीरं हि, सम्मं पवेदितं, अथवा सर्व एवाहन्तो वीरास्तै प्रवेदितं, स्यादेतत्, के वीरा इति?, उच्यते,
 'वीरा विरता ह पावका' वृत्तं ॥१००॥ यो विरतः स वीरः, कुतो?, पापात्, अथवा विराजमानाः विदालयंतीति वा वीराः—
 सम्यगुत्थिताः संजमसमुद्गाणेणं, स्यात्किं पापकं यतस्ते विरताः?, उच्यते, 'कोधकातरियादीपीमणा' कातरिया णाम माया,
 क्रोधगहणात्मानोऽपि गृहीतः, कातरियाग्रहणाच्छोभः, पीषणा णाम क्रोधकातरिकादयः कपायाः किं पीपयति? ज्ञानदर्शनचारि-
 त्वाणि, अथवा त एव वीरा. पीषणा, पीसणा दन्वे भावे य, दन्वे कुंकुमादि पसत्थदन्वपीमणा, वप्पादि अप्सत्थपीसणा, भावे
 पसत्थभावपीसणा य अप्सत्थभावपीसणा य, अपसत्थभावपीसणेहिं अहिकारो, त एवं पीमणा 'पाणे ण हणंति सञ्चसो'
 सञ्चसो नाम सञ्चपकारेण योगत्रिकरणत्रिकेण, पापं नाम कर्म, येन च हिंसादिकर्मणा तत्पापं वध्यते तस्मिन् कारणे कार्यो-
 पकारं कृत्वाऽपदीश्यते 'पापाओ विरताभिनिव्वुडा' अभिसुखं णिव्वुडा अभिप्रसन्नाः, यथोष्णमुदकं सीतं भूतं
 णिव्वुडाभित्तिगदिप्यते एवं, अथवा कपायोपशमाच्छीतीभूता अभिनिव्वुडा बुञ्चंति, स्यात् तस्याभिनिवृत्तात्मनः माधोः परीपद्दो-
 पसम्भाः पादुशिशः. ततस्तेन इदमालंबनं कृत्वा अहमेव लुप्पण' वृत्ते ॥ १०१ ॥ नाहमेक एव
 नीलोत्पलं नमराश्रमं लुप्पते, अथवा परीपद्दोपसमर्गेलुप्पेत्ति, अन्वेऽवि असंयता पुत्रदारभरणादिभिः कुञ्जेलुप्पन्ते, तथा च चौरपारदारिका-
 मर्गं परापीया लुप्पते, अथवा परीपद्दोपसमर्गेलुप्पन्ते, 'एवं सहिते' एवम्—अनेन प्रकारेण,
 अनेन नाम पारीपद्दोपसमर्गेण निहन्यते, अनिहो नाम परीपद्दोपसमर्गेण निहन्यते,
 अनेन नाम पारीपद्दोपसमर्गेण निहन्यते, अनेन नाम पारीपद्दोपसमर्गेण निहन्यते, अनेन नाम पारीपद्दोपसमर्गेण निहन्यते,

सए, अकारलोपो द्रव्य, स एव परीपहसहिणु “घुणिगा कुलिय च छेवधं” वृत्तं ॥१०२॥ घुणिगा नाम घुणेष्वेवा कम्मं, कर्म !, जहा करणङ्ग उभयोपासे लिच चिरेण कालेण घुण्णलेव, सततं लिप्यत व ओग वा लेईम, उपमाने वति, ‘कसए’पि कञ्च कृपन्ति, दिव्यत इति देह’ यथा कञ्च लकटादिभिः प्रहारे’ लेपापगमात् कथीमवति एव साधुरनञ्चनादिभिः तपोविशेषैः कञ्चं देह दृगति, वदे च सम्यक्लपोमिरेव कञ्चमाप्ते कर्मदेहोऽप्यपकृत्यते एव, द्रव्यकर्मणा कृञ्चं दरीरे वा, मायकर्मणा रागद्वेषो कर्म यति, त एव अनञ्चनादितपोयुक्ताः रागद्वेषापकृष्टाः ‘अविहिंसा मेव पञ्चए’ न विहिंसा २ अतस्त्वामविहिंसां पञ्चए, कयमदि सत्क स्यादिति, ‘अनुपम्मो’ अनु पद्मान्नावे यथाऽन्यैस्तीर्यकैस्तथा वर्द्धमानेनापि मुनिना प्रवेदित, अनुवर्म्म-वृक्षो वा धर्म्मः, पुण्यम् वृत्त, अप्ससत्यमावपुण्यं, तमि विधुए कम्मरयो विधुत एव मवति, स्यात्-क्य घृयते !, ‘सउणी उ जह पसुगु णिता’ वृत्त ॥ १०३ ॥ सउणि-कातछी, घूलीए वा लेङ्गितुं तद्वजः पक्षातो घुन्वति-ध्वंसयति सित-वद्धं, रञ्जयतीति रज’, एयो दृष्टान्त ‘एय वविओयभाणय’ दविओ रागदोसरादिसो, द्रव्यमात्रमेव, उवः उपदधातीति उपधान तदस्यास्तीत्युपधानवान्, कर्म घृयति, ‘तत्रस्सि माहणो’ सम्पन्धि वा माहणेष्वि वा, अय तं कथित् “उट्ठितमणगारमेसण” वृत्तं ॥१०४॥ उट्ठितो नाम धर्मं प्रव्रज्यायां, नास्यागारं विद्यते अनगारः, अनगारत्वमपति, अथवा मोक्षमेव एयति, सममाणं छापे ठित वरिचे बाणा- इमु वा, तप स्थितं तपस्सिय, पारसविह तव, तमेय धम्मो इहमतिश “इहारा पुद्गा य पस्थए” इहरिपि पुचनपुआदयः, तेसु विससतो यदो मवति, क्खलुपियं फारंतमु वद्धमाश्रयिमातुलपिवृष्पादयः ‘पस्थए’पि उप्पन्नातु इच्छति, ते आश्रममपण ठित्वा तण्हाए छुराण प अत्रि मुस्से न स लमेळ्ळा, अवि मरेळ्ळाणवि उप्पन्नावेतु संकेति, जनानामधर्मव्यवस्थितत्वाज्जनवत्स वान् पश्यति,

न तु स्वजनवत्, “जइ कालुणियाइं से कए” वृत्तं ॥१०५॥ कालुणिया णाम ‘णाह ! पिय ! कंत ! मामिय ! उइंमण णिप्प-
णत्त भुवणंमि । सब्बं सुण्णं पणंइणि पुत्ता ते पितु विधोगवेल्हप्पा ॥१॥’ सण्णा गामो गोड्डीं गणो व तं जत्थ होसि सण्णिहितो ।
दिप्पति सिरीए सुपुरिस ! किं पुण णियगं घरहार ? ॥ २ ॥ पुत्रकारणाद् एकमवि ताव कुलतंतुवद्धं पितृपिंडं घनगोसारं च
जनयस्व पुत्रं, ततो यास्यसि, एव कलुणाणि रुदंता ‘दवियं’ति दविओ-रागदोषरहिओ, भिक्खणशीलो भिक्खू, मम्यगुत्थितं
समुद्धितं संजमुद्धाणेण समुद्धितं ‘णो लब्भति णं’ति ण सक्केति ‘सणवेत्तए’ति आणेतुं ‘जइ णं कामेहि भा(ला)विया’वृत्तं ॥१०६॥
यदीत्यभ्युपगमे, कामा-सहादि घणाड वा ‘लाविय’ति णिमंतणा, जइ कामेहि घणेण वा बहुप्पगारं उवणिमंतं ज वंचित्ता वा
घर आणंज ‘तं जीवित्तणावकं खिणं’ तमिति-तं साधु जीवितं-असंजमजीवितं नावकांधति नावकांधिणं ‘णो लब्भंति ण सण-
वित्तए’ नोकारः प्रतिषेधे लब्भतित्ति ण ते लभते सणवेत्तए, किंच-‘सेहंति अ णं ममाइणो’वृत्तं ॥१०७॥ असंजमं ममा-
यंतित्ति ममायिनः ते मातिपित्तिस्त्रिपतिभायारो ‘सेहंते’त्ति सेहावेन्ति, कथं सेहावेति ?-‘पोसाहि ण पासओ तुमं’ तुमं अतीव
पासओ जं अतीव पस्मसि, भोगनिरिक्खितो भवान्, जतो एक एवात्मा पायभीरु पासएत्ति प्रवचनवयेणं, कंहं अम्हेहि दुक्खि-
ताणि ण पायतित्ति, यदि त्वं एवं दीर्घदर्शी परलोगंयि जहाहि उत्तमंति, इमो ताव त्विमो लोगो जडो, अम्हेहि य तुज्झ निमि-
त्तेण अद्वितीए किल्हिसममाणेहि अम्ह य बुद्धुत्तणे सुस्सुसाए अकीरमाणीए पुत्तदारं य अंभरिजमाणे य परलोगोवि ते ण भवि-
स्सति, उक्तं च-‘या गतिः क्लेशदग्धानां, गृहेषु गृहमेधिनाम् । पुत्रदार भरतानां, ता गतिं व्रज पुत्रक ! ॥ १ ॥’ उत्तमो नाम
तव एव मातापितृमुश्रूषया उत्तमो लोको भविष्यति, अन्यथा त्वधमः, एवं तैरुपसंगैः क्रियमाणैः किञ्चिदेवं धर्ममकारः ‘अण्णे

अण्णेहि मुच्छिन्ता' इत्थं ॥ १०८ ॥ अन्योऽन्येषु मूर्च्छिता , तथया—कश्चिद्भार्यायां कश्चित्युत्रे कश्चिन्मातरि पितरि वा 'मोहं
 जग्मि णरा असंयुक्ता' दृष्टते येन स मोह-कर्म-अज्ञान वा सत्कृतो वा नानायोनिगहन' संसार, अथवा स्वजनस्नेहमोहिताः
 कृत्याकृत्य न जानति, न संयुक्ता असंयुक्ता-इन्द्रियनोद्विग्नपथ संवरहिता 'विससमं विससमेहि गाहिया' विसमो षाम असं
 जमो तमसंजम असंयत्तरेष प्राहिता, 'स पावेहि पुणो य गच्छिमाता' पापानि-छेदनभेदनविभ्रमनमारणादीनि प्राप्तिवधादीनि
 पा तेषु पापेषु वर्तमाना पुनरपि गच्छीभूया उन्मार्गमाचरंतो न लज्जते, पुराणममज्ञानचित्कर्मसत्त्वादनपिश्वाचरस्तावमारणं, अह
 संसारस्म न वीममि, कुनन्तहि?, तव यतधव 'वधिण व ससिक्ख पड्डिते' बुध ॥ १०९ ॥ दधिक उक्त एवम्-अनेन प्रकारेण
 योऽप्युक्त मय्यक्त इत्य समीक्ष्य पाप-द्विमादि, अन्यथा पाठस्तु 'तम्हा वधिइक्ख पड्डिते' तस्मादेव ज्ञात्वा विरताणं अधि
 रताण च गुणदोस पादाओ विरता अट्टारसङ्काप्पाओ सुयणाओ व विरतो मवाहि, 'अमिप्पिबुद्धो' असंजमउष्वाओ सीतीभूतो 'पणता
 वीरा मद्वाचिचि' मृद नता प्रणता प्रमत्तार इत्यर्थः, क्वरं?, नो इहा संयोदणमगो मणितो, वीरा' उक्ता, वीही नाम मार्गो
 पञ्चवीथिवत् मद्वावीही मद्वावीही, अथवा भाववीही एव मद्वावीही, तत्र द्रव्यवीची नगरगामादिपयाः भाववीची तु सिद्धिपयाः
 'पञ्चाउजं' शिष, पाठविशेषस्तु 'प्रणमा वीचीमेतमणुत्तर', एतदिति भाववीचीं जं मणिहामि अणुत्तर-असरितं अणुत्तरं वा
 ठाणणाणादि, सेहनं मिदि , पयठ इति पयाः, नयतीति नैयायिक , शिवं निरोग, पुषं वा पुषो सासजो स एवं प्रपठः 'वेया
 स्थियमग्गमागमो' बुध ॥ ११० ॥ वेतालिकमुक्त, अथवा विदातय ति वेतालिकः मगवानेच-वेतालिकस्य मार्गः वेतालिकमार्गः
 नं आगम , प्राप्त इत्यर्थ , 'मणमा वयमा क्काणय संयुद्धे'ति गुणो 'विषा विचं व जातयो' विषा नाम त्यस्या विचं वाद्यमदिमत्तरं

च, बाह्यं गोमहिष्यादि अभिभूतं हिरण्यसुवर्णादि, अथवा अभ्यन्तरं विद्याबुद्धिकौशल्यदि, शेषं बाह्यं, 'णातय'ति पुष्पावरसं-
स्तुता, आरंभस्तु पचनछेदनादि प्राणातिपातो वा चशब्दात् शेषा अवयवा अपि, चिच्चा अपि वर्तते, संवुडे इंदिएहि, चरेदिति अनु-
मतार्थे, अथवा परिवृज्जामिचित्तिमि ॥ केय्यालिण पढमो उद्देसओ सम्मत्तो २-१॥

उद्देसत्थाहिगारो माणो वृज्जेतव्वो, तत्थ गाथा-तवसंजमणो सुवि जइ माणो वज्जिओ महेसीहिं । अत्तसमुक्कसणट्ठा
किं पुण हीलामणु अण्णेसिं ॥४३॥ महानवस्मिणा-संजसे अतीव अप्पमत्तेणं अतीव बहुस्सुतेण जइ ताव माणो वज्जिओ तेन तप-
स्सित्वे अप्रमत्तत्वे बहुश्रुतत्वे वा गव्वं न याति, किमग पुण नातिकृत्तनतपोयुक्तेन प्रमादवता अल्पश्रुतेन वा गव्वो कायव्वो ? परो वा
हीलेनव्वो ? किचान्यत्-जइ ताव णिज्जरमनो पड्डिसिद्धो अट्टमाणमहणेहिं । अवसेसस मयट्ठाणा परिहरियवा पयत्तेणं
॥४४॥ भणिओ य उद्देसत्थाहियारो, सुत्ताभिसंबंधो पुण उक्तं प्रथमस्यान्ते-चिच्चा वित्तं च णातयो, एव वित्तं स्वजनारभं विहाय
तपसि स्थितत्वात् 'तयस च जहाइ से रं'वृत्तं ॥११॥ तथा णाम कंचुओ, स्वमित्यात्मीयां, उपमाने वति उग्गवत्, 'म' इति
म पूर्वनिवक्षितः साधुः, रज्यत इति रजः, तत्केन जहानि ?-अरूपायत्वेनेति वाक्यशेषः, अरूपायस्य हि मर्षन्त्यगिव च हीयति रजः,
'इति संखाय सुणी ण मऊण' इति-उपप्रदर्शने 'एवं संखाए'ति एवं परिगणेत्या, एवं ज्ञात्वेत्यर्थः, 'ण मज्जए'ति न मदं
कुर्यात्, तत्केन मज्जते ? 'गोयण्णयरेण जे विए' गोत्र नाम जातिः कुलं च गृह्यते, अन्यतरग्रहणात् क्षत्रियः ब्राह्मणः इत्यादि,
अथवा अन्यतरग्रहणात् श्रेयाण्यपि मदस्थानानि गृहीतानि भवन्ति, इत्थिणी णाम खिमणा णिंदणा हीलगा, अन्ये द्रुवते रिक्तता, अथवा
गोतण्णतरेण माहणे-साधू, अहिंसगो सुन्दरो अण्णे अमोभणा, स्यात् य एषा मदानां एकेन नैकैर्वा मदस्थानैर्मत्तः परं परिभवति

तस्य ह्य दोषः !, उच्यते-‘जो परिभवसि पर जन’ इत्थं ॥ ११२ ॥ परो नाम आरम्भ्यतिरिक्तं सुपथ परपक्षो वा, अथवा
‘पर’-अस्वजनं, परिभवो नाम चास्यादिश्रेष्ठत्वं हीनजातिरिति, एवं कुलादियु, नान्यथापि, सो अणादीण यपज्जन्ते अणवद्गमे
‘संसार परिश्रमसि चिर’ सर्वतो वर्धते परिवर्धते, ‘चिर’ मिति अर्धतकाल, विसर्सेण कुटियता मुकुटियता तामु ज्जाठिसु एणि-
दियवेदियादिसु, यतयेव तन ‘अतु इस्सिणिया तु पाखिया’ अतु इति यदुक्ककारणात् इस्सिणिक्का प्रागुक्ता पातयतीति पातिक्का,
वानरपिटिका इह सुपरीदयान्तं, परलोकं कोकिलकम् परिमण्डुत सइसुणओ ज्जाओ, इति उपप्रदर्शनार्थं, ‘एव संत्वाण’ एवं
परिगण्य सुणी ‘ण मज्जाण’ मयं न कुर्यात्, ‘जे याचि अणातए सिया’ इत्थं ॥ ११३ ॥ जेषि अणिदिट्ठमिदेसे नान्यो नाय
को-स्यास्तीत्यनायकः-चक्रवर्ति बलदेवो महामंडलिओ वा, वासुदेवो ण पचयति, निदानकृतत्वात्, तेन नाधिकारः, पसगपेसगो
माम तमि येव चक्रिमादीष वो पट्टिमावाहगो प्रवजित स्यात्, असायपि तं चक्रवर्ति प्रवजितः पूर्वं दासुदासं वारसावसेण
वदण्ण वंदति, वदयमाणाऽपि वा ‘इद मोणपदमुवड्ढिए’ इदमिति भाव्यत्वं मुने पदं मौनं पसतेऽनेनेति पद-मोक्षं गम्यत
इत्थर्थं, उपेत्य स्मित उवड्ढितो, न तेन पूर्वस्वामिना लज्जा कर्षण्या अहासं पुण्यदासदासं वदाविज्जामि, इतरेणापि न गर्वं,
अह सामिगमामिणा पूइज्जामि, ‘समन’ति अरागदोषवानित्यर्थं, ‘सदा’ मुख्यकाल चरेदित्यनुमतार्थः, स्यात्-कथं ताम्यां लज्जा
मदो न कर्षण्याविति !, उच्यत, ‘समणणायरम्मि संपमे’ इत्थं ॥ ११४ ॥ ते हि सय तच्च प्रति समा वेव, अथवाऽयमपि
छदोपस्थानीय, एव परिहारविशुद्धिकादियु श्लेष्यपीति, अरिस्स मि-इत्थं, तौ हि संपमत्त प्रति समावेव, अथ ममेपि पक्खस्मिन्नेव तौ
संपमइशने वर्धयेतां अण्यपर पति विसम वा छट्ठोणपडितस्स, तसु सम्यक्त्वादिव्यसंजम इति कत्था अन्यसरे अभिक्क वर्धमानं-

पूज्यः, संयतत्वादेव, अथवा जे यावि भवे अणायगे, जेविय पेंसगस्स पेंसएत्ति, एगिगो माणेऽई उक्तः, इह तु 'समअणत्तरमि
 वा सुते समेऽवि सुएणमिमं परिचिततरंतिकाउं स माणो ण कायव्वो, लहुं वा मे अधीतंति, अण्णयरं तु एगो गणी एगो वायगो,
 पूर्वगतं वाचितं येन स वाचरुः, न च वाचक्रेन मानः कार्यः, संशुद्धो स एव, संयमः शुद्धः यत्रासौ वर्तते, अथवा स एवं लजा-
 मदोसादिएहिं संशुद्धो 'समणे'त्ति सम्यक् मणे समणे वा समणे, परिसमंता मव्वातियारसुद्धो मव्वओ वा परिचए परिव्वए,
 स्यात्किंयच्चिर कालं?, उच्यते 'जा आवकथा समाहिते' यावदस्य कथा प्रवर्तते देवदत्तो यज्ञदत्तो वा, दन्विओ णाम रोग-
 दोसरहिओ, स्यान्मृतस्यापि कथा प्रवर्तते तत उच्यते 'कालमकासि पंडिते' यावत्कालं न करोति तावन्मानादिदोपरहितेन
 भवितव्यं, स्यात्किल किमलंघन कृत्वेति यतितव्यं?, उच्यते 'दूरं अणुपस्सिया' वृत्तं ॥१५॥ दूरं नाम दीर्घं अनुपश्यति तं धम्म-
 मणागतं, तथा धर्मः स्वमात्र इत्यर्थः, वर्त्तमानो धर्मो हि कालानादित्वाद् दूरः, स तु अविरतत्त्वान्मानादिमदमत्तस्य दुक्खभूयिष्ठो-
 ऽतिक्रान्तः, किं च इमेण खलु जीवेण अतीतद्वाए उचणीयमज्झिमासु गतिसु असतिं उच्चगोते असतिं पीयगोते होत्था, तथा च
 अतीतकाले प्राप्तानि सर्वदुःखान्यनेकशः, एवमनागतधर्ममपि, अथवा दूरमणुपस्मिअत्ति दढं पस्सिय, अथवा मोक्षं दूरं पस्सिय
 दुर्लभबोधितां पस्मिय जात्यादिमदमत्तस्य च दूरतः श्रेयः एवमणुपस्सिय इत्येवमादि अतीतानागतान् धर्मान् अनुपस्सिता 'अट्टे
 फरुसेहि माहणे' फरुसा नाम स्नेहवियुक्तैः वाचिकाः कायिकाश्चोपमर्गा क्रियन्ते, तत्र वाचिकाः आक्रोशहीलनाद्याः कायि-
 कास्तु वधबंधनताडनाङ्गनच्छेदनमाराणांताः, अथवा प्रतिलोमा फरुमा, तैरुदीणैः 'अवि च हण्णू' अपि हन्यमानाः अविहण्णू यथा
 खन्धकाशिष्याः, न तु खन्दकः, 'समयंसि रीयति'ति यथा समयेऽतिदिष्टं तथा रीयते प्रसन्न इत्यर्थः, पश्यते च 'अविहण्णू

समयाधियासए'अस्यार्थःअविहणू अविहन्यमानः सम्यक् अहियासए,अथवा अविहणू इति हन्यमानो न हन्यात् किञ्चित्,अथवा
धर्ममसोपदिष्टेन न कीटकधर्मक्रयिक उच्यते, 'पणसमसे सया जए' इव ॥११६॥ प्रच्छति समिति प्रश्नः यावत्प्रश्नान्
पा' दृच्छत् तं व्याकृतु ममर्थ', पठ्यते च-'पणहसमसे सदा जए' समाप्तप्रश्न इत्यर्थः, सदाजएयि ज्ञानवान् अप्रमत्तश्च, अथ
तस्य हि धीरे परिचिक्किस्मिक्कसेव न बधः प्रमाण मयति, उक्त हि-"अङ्घितो न ठवेति परं" समिठा णाम सुम्मं धम्म उदाह
रेज्ज, बदा पुण्यस्स कटवति तया तुच्छस्स कटयति, 'सुदुमे ह्नु सया अत्तसए' सुदुमो नाम स हि सुदुमेणवि अतिघारेण खुसि
अति, कययतो वा खुमेणापि आत्तोत्तरेण परीलया वा खुसिजति, पूयागारवसकारेणं वा कययतो खुसेति, अहवा सुदुमेसि
धम्मपुदि' कययत्, अत्तसकस्तु स पवमनाधुमी, न च मार्गविराघना करोति, अपरियच्छंते य परेण कुप्पजा, येव कयणकदी
संपण्यताइ माणी माहजो होआ, अथवा कययतो न परं कोवये-अन्यतरं कयाय गमयेत्, स एई'बहुजयाणमणमि संवुडे०'
इत्थे ॥११७॥ बहुजनं नामपतीति बहुजननामन, अहवा नम्यते-सूयत इत्यर्थः, स धम्म एव, सर्वलोको हि धम्ममेव प्रजतः, न
हि कस्मिन्मापाभिक्कोऽपि प्रसीति-अधम्मं करोमि, तत्रोदाहरण-सेविओ राया, तस्स अत्थाणीए धम्मंलिहामायां के धम्मिया
इति, ततो परिसुददि मज्जति-दुलभा धम्मिया, पाय अधम्मिओ लोओ, अमयो मज्जति-लोगस्स मावपाएण एस पइप्पा अहा
वय धम्मिया इति, परिसाण अमइदीए अमआ मज्जति-परिक्खामो, ततो रायाणुआए सितासितापि इधे भवणाणि कारवेति,
पउजजनवया मयिया-अ तुम्हं धम्मिया त धवल गिहं पविसंहु, अधम्मिया असियमिति, ततो ते सम्म पउरअणा पवलगुइम
णुपविद्धा अपिगारिगेहि पुच्यता-कि मज्जतो धम्मं करहिंति? तत्थेगो मज्जति-अथ करिस्सगो, तत्थ मे अणेगेहि सउजमइम्सेहि

धणं उवजीविज्जति, अण्णो भणति—अहं वणिज्जो, कलोपजीवि वंभणो मे णिच्चगं भुंजतिच्चि, अण्णो भणति—अहं कुटुंबभरणपविचो
 किलेसभागी, किं बहुणा ? सोयरियादयोऽवि कुलधम्मनिवर्तित्वाद्यमपि धम्मिया, एवं धवलगिहमणुपविट्ठा, उक्तं च—“सोत-
 सुतघोररणसुह०” अथ तत्थ दुवे सावगा सकृत्तमद्यपाननिवृत्तिकृतभङ्गा असितभवणमणुपविट्ठा पुच्छता भणन्ति—सुमाहुणो
 सुमावगा य धम्मिया जे सया अपमत्ता, अम्हे पुण पमादिणो स्वकृतमद्यपाननिवृत्तिकृतभङ्गा ण धवलगिहारुहा, अतो असित-
 भवणमणुपविट्ठा इत्येवं बहुजननमितो धम्म इति, तस्मिन् बहुजननमिते संवृतात्मा भवेदिति वाक्यशेषः, अन्ये त्वाहुः—बहुजन-
 नमनो—लोभः, सर्वो हि लोकस्तस्मिन् प्रणतः, असंयतास्तावत् सर्वे शब्दादिविषयप्रणताः, प्रमत्तसंयता अपि तेनैव केचित्प्रणताः,
 वीतकपायास्त्वप्रणताः, जे य जयणा अपमत्ता इति तेऽपि न प्रणताः, उक्तं च—‘कोधस्म उदयणिरोधा वा उदयपत्तस्म वा
 कोहस्स विहलीकरणं’ एवं योगेन्द्रियाणामपि वक्तव्यं, संयतो नाम विरतः निवृत्त इत्यर्थः, ‘संव्यट्ठेसु भदा अणिस्मिते’ति सन्वेसु
 इंदियत्थेसु यावंतो वा असंयमार्थाः अथवा ऐहिकामुष्मिकेषु अणिस्मितो नाम नाकाक्षति ‘हरदे व तुमे अणाडलो’ हरदत्ति,
 महासमुद्रः, स हि तन्नादिभिः महामत्स्यैः स्फुरद्भिर्गपि नाकुलजलो भवति, न क्षुब्धजल इत्यर्थः, पद्ममहापद्मादयो वा ह्रदाः स्वच्छ-
 प्रसन्नगंभीरजलाः गंभीरत्वाद्नाकुलाः, एवमसावपि पूर्वापरज्ञेयपरिशुद्धस्वच्छज्ञानवान् प्रसन्नवाङ्मनाः न च परप्रवादिभिः शक्यते
 विक्षोभयितु इत्यनाकुलः, कोधादीहि वा अणाडलो, अथवा अणाडल इति निरुद्धाश्रयः अनातुरो—न ग्लायति धम्मं कथयन्,
 ‘धम्मं प्रादुरकासव’ति प्रादुः प्रकाशने स भगवान् आर्यसुधम्मः अण्णतरो वा गणधरो ह्रद इवानाकुलः धम्मं प्रादुरकार्षीत्,
 एवमन्येऽपि स्थविराः प्रादुरकार्षीत् प्रादृक्कुर्वन्ति करिण्यति च, कस्यपश्यायं काश्यपः, स एवं लक्षणकं धम्मं कथयति, तं च वा

'पहवो पाणा पुगे सिपा०' इत्थं ॥ ११८ ॥ अथवोपदेश एवाय, यहयो प्राणा पुगे सिता, यहव इत्यनन्ताः, पृथक् पृथक् सिता
 पुगेसिता, तत्राह-पुहविकाइयचाए०, तेषां तु प्रत्येकानन्तानामप्येको धर्मः समान एव, सुखप्रियत्व 'समिय उवेइए' सि
 समिता धाम समता, प्रत्येकाभवेऽपि सति अभीष्टसुखा दुःस्त्रोद्वेगता च समानमेतत्, अपवा समिया इति सर्व उवेइताः जे
 मोवपदं उवइए, सुनेरिद मौनं, विरमण विरति तेषामतिपातादीनां अकासिचि करिण्यसि, पापाङ्गीनः पडिठः, का मावना !,
 यथा तवैत इटानिष्टे सुखदुःखे एवं पत्तावमवि इत्थेव मत्या विरति तेषामकासि रंछिते, स एव विरतात्मा 'धम्मस्स य पारप
 सुणी०' इत्थं ॥ ११९ ॥ धम्मो दुविहो-सुतधम्मो चरिणधम्मो य, तयो' पारं गच्छसीति पारग', सुवज्जनपारगतः चोदसपुब्बी, पारं
 वा र्छसति, एव पारं गत र्छसति वा भङ्गपाय, तस्य च चारित्रमविच्छ्रित्यापदिश्यते, आरमो नाम जीवकायसमारंभस्तस्यति व्यव-
 स्थितो, नारमठ इत्यर्थः, ज य पुण आरमपरिगहे यद्धति ममायति वा ते त परिगह गट्ठविषडुं 'सोयति य ण ममायणो'
 अवम्यसावमपि ययेएपरिमाह सोयति ण ममावभो, ठकं हि--"परिमाहेव्यप्राप्तनेएण काङ्गाञ्चोको, प्राप्तेण च रक्षणपमोणे बाड-
 इति" णो ठवमति मिय परिगाहति अमितामण्यसाए भोरसामण्यसाए मितत्रो ण मयति, अयमपरकल्पः तमिव, धम्मस्स य
 पारए सुणी, आरमस्स य अन्तिअट्ठितं सोयति य णं ममावभो मग्गे सुदिता, तुम्ह संतविमवोडवि अतिदुर्बरं तवचरणं करेसि, जेणं
 ममायते तेणं ममायणो-मातापुत्रादयो भो ठवमति परिगाहति, स तेषां नित्यं वडक्क आसीदिति नित्य परिग्रहः परा, ततस्तत्प्रत्ययि
 कपो ठमति मितिय परिगाहं, अमुमेवायं नागाज्जुनीया विफल्ययत्ति-सोळण तय उवट्ठित केयि मिही भिग्गेण उट्ठिता ।
 धम्मममि इहं भणुत्तरे, तंयि जिणेअ इमेण पंढिते' इह लोका तन्नावाह विद्या परलोके य दुइ दुइवावह' ॥ १२० ॥ कृपिमृत

चौरादीनां इहलोके एव दुहावहं धणं, उक्तं हि—अममा जनयंति कांक्षितां, निहिता मानसचौरजं भयम् । विट्ति जना हि०” पर-
 लोकेऽपि च दुहं असाद्धनोपार्जनदुःखात् सुमहत्तरं दुःखं समावहंतीत्यतो दुहादुहावहा, अथवा दुहादुहावा पुनरनन्ते संसारे पर्य-
 टन्तः शरीरादिदुःखं समावहंति ‘विट्त्सगणधम्ममेव या’ अगिचौराद्युपद्रवैः कालपरिणामतश्च विट्त्सगणधम्ममेव या इत्येवं
 विद्वान् मत्वा को नाम आगारमावसे?, किंचान्यत्—पव्वइतेणवि न मत्कारवदणमंमणाउ वहु मागितव्वा, उक्तं च तत्थ—‘महता
 पल्लिगोह जाणिया०’ वृत्तं ॥१२१॥ परिगोहो णाम परिश्वंगः, दव्वे परिगोहो पंको भावे अभिलापो बाह्याभ्यन्तरवस्तुषु, परस्प-
 रतः साधूनां जावि वंदणमसणा सावि ताव परिगोहो भवति, किमंग पुण मदादित्रिसयासेवणं?, अथवा प्रव्रजितस्यापि पूजा-
 सत्कारः क्रियते, किमंग पुण रायादित्रिभवासंसा?, ‘सुहुमे सल्ले दुरुद्धरे’ सूचनीयं सूक्ष्मं, कथं?, शक्यमाक्रोशताडनादि तिति-
 श्छितुं, दुःखतर तु बन्धमाने पूज्यमान वा विपर्ययां विलोभ्यमाने निःसंगतां भावयितुं, इत्येवं सूक्ष्मं भावशाल्यं दुःखमुद्धतुं हृदया-
 दिति वाक्यशेषः, इत्येवं मत्वा विद्वान् ‘पयहंज संथवं’ सम्यक् स्तवः सतो वा स्तवः संथवो, नागाज्जुनीयास्तु पठंति-पल्लिमथ
 महं विजाणिया जाविय वंदणप्रयणा मह । सुहुमं सल्लं दुरुद्धरं तंपि जिणे एएण पंडिए’ ‘एगे चरे ठाण आसगे०’ वृत्तं
 ॥१२२॥ द्रव्ये एगल्लविहारवान् भावे रागद्वेषरहितो वीतरागः, ठाणं—काउस्सगो आसणं—पीढफलग भूमिपरिगहो वा सयणति
 पुवणो, एगो रागद्वेषदोसरहितो, सव्वत्थ पवादणिवादसमविसमेसु ठाणणिसीयणमयणेसु एगभावेण भवितव्वं, णाणादिसमाहितो,
 चरेदित्यणुमतार्थे, भिक्खु ‘उवहाणवीरिए’ उपधानवीर्यवानिति तपोवीर्यवान्, ‘वइगुत्ते’ति वयगुत्तिगहिता ‘अज्झप्पसंबुडे’ति
 मणोगुत्ती गहिता, पूर्वार्द्धेन तु कायगुप्तिः । उदाणिं जो मो एगल्लविहारी तं दूचवरे य णिक्कारेण भणति—‘णो पीहे ण याच-

वयुज' इव ॥१२३॥ पिहित नाम शक्ति, अवयुषदुवारिण सुष्णपरे वा मिमपरे वा, श्रुतां हितं शून्य, शून्यं वा यत्राऽन्यो
 न भवति पुढो न उदाहरे वयि, वचारि मामाओ सोषूण उदाहरति वयि, अवस्सं संयुज्जिमुक्कमस्स वा एगनार्य एगवागरणं
 वा आप वचारि, बिसीयणद्वाये मोषूण सेसं वसधि 'ण संमुच्छति' चि न पमज्जति, 'यो संयहे तथे' चि न वा तथाइ संयरेति,
 किम्यं पुन किंदि योचि वा?, स एव सरीरोवस्सयादिसु अयतिवद्दः अभियतवासित्वात् 'अत्थऽत्थमिते भण्णाइले' इव ॥१२४॥
 अत्थ स आरथमिति घरो बस यत्त वा तत्थ वसति, अणाइलो वाम परीपरोपमणं नैकः समुत्तवद् नाइलीक्रियत्, समविसमाइ
 ठाणसयवासणप्प मुषीऽचियासए, न रागेद्वेपौ गच्छेत्, तत्थ से अज्जमाणस्स 'वरगा अइथाधि मेरवा' वरंतीति वरका-
 पिपीलिकामत्तुमधुतपायिकादयः मेरवा-यिआवथापदादयः सरीसृपा-अहिमृपिकादयः सव्वे अहियासएचि, एवमन्येऽपि 'तिरि
 या मणुस्ता य दिविया' इवं ॥ १२५ ॥ तिरिया चतुर्विधा उवमगा तिविहाचि सेविया नामासेवित्वा अपुभूय 'लोमावी
 यपि ण वारित्से' तूपत्त इति लोमा लोमहरितो दुवा ववति-प्रतिओमैर्मयात् अनुलोमैः प्रहरेण हासकः, आविग्राणात् दृष्टिसुख
 प्रमादो दैन्य वा, 'सुआगारगत यथासुप्पी' स तेमैरैरप्युपसगैर्यीर्षच्छिद्यमानो मार्यमाणो वा 'णो ताव मिकख जीविन'
 इवं ॥ १२६ ॥ अनुलोमैर्वा उदीप्ये असंभमवीधितं ण वा पूयासकारं पत्येज्ज, तेनैव वीधितमनाकांक्षता पूजामत्कारी च, मया-
 नक वाऽऽवसये वसुता 'अज्जमत्थमुवति मेरवा' अम्यस्ता नाम आसेविता असकृद् अमृकृत्सहमानेन वावा उदिया आसेविता अम्यस्ता
 इत्यतः उपन्ति-उपयान्ति मयानका, पठ्यते च-'अप्पुत्थे उवेलि मेरवा' अस्या न बहव विद्यावथापदव्यालादयः जीविता
 न्तयिका उवेति, जीतोष्णदध्रममृकादयस्तु तदीया अपि शक्याऽपिपोकुमिति, अम्यस्तान्नाभिराश्रितवारणस्येप भैरवा एव भवति,

तस्यैव 'उचनीततरस्स नाइणो०' वृत्तं ॥ १२७ ॥ भिक्षोः धर्मशुपनीतः परीपहजयं वा, अयं चोपनीतः २ अयमनयोरुपनी-
ततरः ज्ञानदर्शनचारित्रेषु यस्यात्मा उपनीततरः स भवत्युपनीततरः, त्रायतीति त्राता, स च त्रिविधः—आत्म० पर० उभयत्राता—जिन-
कल्पिकार्हद्वन्द्ववासिनः 'भयमानस्म विविचमासनं' इत्थीपसुपंडगविरहितं विविचं आसनग्रहणादुपाश्रयोऽपि गृहीतः 'सामाइय-
माहु तस्म तं' समभावः मामाइय आहुः तस्स तं समभाव सामाइयं तस्सेवंगुणजातियस्स सामायिकं, कतरं, चारित्तसामाइयं,
आहु—उक्तवानिति तित्थकरो अज्जसुहम्मो वा सिस्साण कथेति, तस्य चारित्रधर्मः, किं करोति?, यः आत्मानं भये न दर्शयति,
न क्षुभ्यत इत्यर्थः, किंचान्यत्—'उस्सिणोदकतत्तभोयणो०' वृत्तं ॥ १२८ ॥ उस्सिणग्रहणात् फासुगोदगं सोर्वागणउण्होदगादीणि
गहितानि, तप्तग्रहणात् स्वाभाविकस्यातपोदकादेः प्रतिपेक्षार्थः, धर्मेण यस्यार्थः स भवति धम्मदो, ही लज्जायां, असंयमं प्रति हीर्य-
स्यास्ति स ह्रीमान् तस्य ह्रीमतः, स हि लोके शीतोदकं यिवन् लज्जते, हीयत इत्यर्थः, तस्यैवमप्रमत्तस्य आमतः संमग्नि असाधु
'रायिहि' राजादिभिस्तस्यासाध्वी, कथं?, रिद्धि दृष्ट्वा तं मा भून्मूच्छीं कुर्यात्, मूच्छतश्च अममाधी भवति 'तधागतस्स-
वि'त्ति वैराग्यगतस्यापि, अथवा यथाऽन्ये, यथा जिनादयो गता वीतरागं तथा सोऽवि अप्रमादं प्रति गतः, इदानीं प्रमत्ता उच्यन्ते—
'अधिकरणकरस्स भिक्खुणो०' वृत्तं ॥ १२९ ॥ अधिकरणं करोतीति अधिकरणकरः, 'प्रसहे'ति आक्रम्य परपरिभवात् संबंधं
स्नेहसंतति दारयति ततः दारुणं, 'अट्टे परिहायते ध्रुवं' अर्थो नामा मोक्षार्थः तत्कारणादीनि च ज्ञानादीनि परिहायति, "जं अज्जियं
ममीखल्लएहिं तवणियमवममइएहि । मा हु तयं छेडुहि य बहुतरयं सागपत्तेहि ॥ १ ॥ एतेण कारणेण अधिकरणं ण करेज्ज संजते
स्वपक्षपरपक्षाभ्यामिति वाक्यशेषः, तस्यैव अधिकरणमकुर्वाणस्य 'सीतोदगपरिदुगुच्छिणो' वृत्तं ॥ १३० ॥ सीतोदगं णाम अवि-

गलनीं अष्टयुगं प्रती, प्रतिदुगुछति गाम न पिवति, यो हि यन्न सवति स तत् जुगुप्सत्येव, अहा वीपारा गोमांसमण्डलसुन-
 पत्तं द्रुगुछति, न केवल वीपारा गोमांसं दुगुछति, तदस्मिन्नोऽपि जुगुप्सति, अप्पट्ठिण्णो णाम अप्रतिश, नास्य प्रतिष्ठा भवति यथा
 मम अनन तपमा इत्यं णाम भविष्यतीति, तज्जहा-णो इहो गट्ठताए तव करोति० अहा घम्मिषय भवन्ता, आलयाहारउबविपू-
 याणिमिण वा अप्रतिश, तव-कम्मं येन तत्कम्म भवति तत् आश्रवात् स्तोक्कदप्यवसवति, तस्यैवंविधस्य 'सामायिकमाहु
 तस्म' तं तदहास्य सामायिक-परिग्रमामायिक, यत्किं !, न करोति, न निदिमचे असणं न भवसति, मा भूत् पज्जाकम्मवोसो,
 भविस्समि नट्टे दिन वीमरित, न एव सीतोदगवच स्यादिति । किं च 'ण य संस्तममाहु जीवित' वुच ॥ १३१ ॥ णहि छिन्न
 ततुवन् इद जीविष पुनः दुक्कयत संस्सुत्तु, 'तवे'ति तन प्रकारेण, बालवणो गाम असंयतजन, प्रगल्भीभवति प्राणातिपातादिषु
 प्रवर्धमानो पूथो भवतीत्यर्थ, न एव बाल पापेषु कम्मसु प्रगल्भीभवन् तैरव बाले पावेहि मज्जति हिसादीहि, वज्झणिण्ण वा
 कम्मणा मानमदमिन्न मीयत पूर्यत इत्यर्थः, मायेते वा संसार, 'इत्ति संस्वाय सुणी ण मज्जसि' इति संस्कार्यते, एव परि
 गणस्य ण मज्जति-न मद इर्यात्-न कुप्येत्, मानाधिकार एव अस्मिन्नुदयेकं वर्ण्यते, तेण इति संखाए सुणी ण मज्जति, क्रोचो
 मान(मदो)ऽपि गृहीतो, लोमसु 'उदेण पळेति मायया' वुच ॥ १३२ ॥ छदो णाम लोमः इज्जा प्रार्थना, तव छदेण प्रलीयते य
 प्रजा तासु तासु गतिषु भृशं लीयते-गच्छति, पळ्ळत्त च 'उण्णेण पळेति मायया' छदेनेति उमेणोवहिणा कूटतुलकूटमाना
 दिभिः तथा हिमादिषु कम्मसु प्रवर्धते दमणव, पलायितुमिच्छति कम्मबन्धात्, यथा मारेतोऽपि य देवस्सुवरि जुमति, महापि
 प्रवीनोऽय माग, तथा पि न दूयितव्यं इति पापंदिनोऽपि द्राक्पादयः छप्पेण पळायितुमिच्छति कम्मबन्धात्, तपया-संघ

संतगा ग्रामाः, दासीदासहिरण्यादि च ते उपासगमंता वा, भागवता द्रुवते-सर्वं देवो करेति, यथा छण्णेण तथा लोभादिभिरपि
‘बहुमाये’ति उत्कंचणादि, पापंडिनोऽपि मायाबहुला कुक्कुडेहिं लोअ उवचरंति, उक्तं हि-कुक्कुडसाध्यो लोको नाकुक्कुटतः
प्रवर्तते किंचित् । तस्मात् लोकस्यार्थे पितर (अवि) सकुक्कुटं कुर्यात् ॥१॥’ चित्तप्रामाण्यं वर्णयन्ति, मोहो नामाज्ञानं तेन प्रावृता
छादिता इत्यर्थः, शासनाश्रितास्तु ‘वियद्वेण पलेति माहणे’ भावेनेति वाक्यशेषः, तेनाकुडिलेनावि अवि कुत्थितेनाजिम्हेन, कुतः
पलीयते ?, संमारात्, न केवलमात्मा शुद्ध्या पलीयते, बाह्येनापि पलीयते, तद्यथा-‘सीउण्हं वयमाऽधियासए’ सीते अप्रावृतः
उण्णे आतापयति, अथवा सीता अनुलोमाः उण्णाः प्रतिलोमाः, वयसेति वाचा, यथा वयसा तथा मनमावि, एवं सेसिदि यदमोवि,
किंच-जं बहुपमणं तं गेण्हाहि चिहुंते, ‘कुजए अपराजिए जहा०’ वृत्तं ॥१३३॥ कुच्छित्तो जयः कुजयः द्यूतेण श्रोवं विद्वप्ति,
यद्यपि अपराजितो अक्खेहि देवताप्रसादेन वा अक्खवहितत्तेण वा अपराजितो तथापि कुत्थित एव जयः, अक्खापासगादिपु
क्रीडाव्यवहाराः, अक्षैर्दिव्यति दिव्यं, दिव्यं चास्यास्तीति दिव्यवान्-क्रीडावान्, जह सो दिव्यं च कडमेव गहाय, णो कलि
णो त्रेतं णो चेव दावर, उवसहारः ‘एवं लोगंसि ताडणो०’ वृत्तं ॥ १३४ ॥ एवम्-अनेन प्रकारेण अस्मिंल्लोके पापंडलोके वा
‘नाइणो’त्ति आत्मपरोभवत्रायिणो-जिनतीर्थकरस्थविराः ‘बुडते’ उक्तः ‘अयं’ति इमो जडधम्मो सुतचरित्तधम्मा य ‘अनुत्तरे’
बहुफले, अतुल्ये इत्यर्थः, ‘तं गेण्ह हेतंति उत्तमं’ तमिति तं धम्मं गेण्हाहि इहलोए परलोए य हितं, इहलोए आमोमहिल-
द्धीओ परलोए सिद्धी देवलोगसुकुलपच्चायादि, ‘ते’ इति तस्य ग्रहे, कस्य निर्देशः ?, उत्तमः-प्रधानः, धम्म इति वर्तते, कडमिव
द्यूतकरवत् सेमा तिण्णि आता, पायत्था अण्णत्तिथिया गिहित्था य, अवहाय-छेडुत्ता, को भवति ?, उच्यते, पंडितो भवति, किं

च-एषा हि शुद्धादीनां स्वर्गरीपद् एव गरीयान् अत एवोच्यते 'उत्तरमणुयाण आहिता' वृत् ॥ १३५ ॥ उपरा णाम शेष-
 विरियेभ्यः ग्रामधर्मा एव गरीयास, यथा मयाज्जुष्टुवं स्वविरिभ्यस्तै पूर्वै युत पथापेभ्यो मया युत, उक्तं हि- 'मुखस्यातिरसः-
 स्वर्ग, स्वर्गस्यातिरस भिय । गवामतिरसः वीरं, वीरस्यातिरसो घृत ॥ १ ॥ सर्वं एव वा विषयग्रामधर्मः, अथवा उपराः-
 शुद्धादयो ग्रामधर्मा मनुष्याणां चक्रवर्तिबलध्वगामुदधमदलिकानां तेषु उपरेषुवि 'जसि विरता समुद्रिता' ज्ञातु इत्यगामु-
 सम्यक् उद्धिता समुद्रिता, 'कासवस्स अनुधम्मचरिणो' काश्यपो-चर्दमानस्वामी काश्यपधीर्णानुवरणशीलाः कासवस्स
 अनुधम्मचारिणो, अथवा श्रुपम एव काश्यप' तेन चीर्णमनुचरंति यथोदिष्ट 'जे एत चरेति आहित' वृत् ॥ १३६ ॥ जे इति
 अनुदिष्टादिसे, जे अनुधम्मचरिच कुर्वन्ति, आहितं-आस्यात, केम ? 'जाएण मइता' ज्ञातकलीयेन महता इति, ज्ञातस्वेऽपि
 सति राजघनुना कतलघानवता च, मइतासौ क्षपिध मइपि, अथवा मोक्षेसिप्पा, ते उद्धिता, उत्थिता नाम मोक्षाय, सम्पगुरिथिता
 समुद्रिता, न जमातिवत्, ज्ञान्यादयोऽपि हि मोक्षार्थमग्न्युत्थिता, 'अन्योऽन्यं च सीदत सारेति धम्मंत' इति धम्मं सीदत,
 अथवा धम्मियाए पटिचोयणाए, अथवा धम्मं सालित स्तलत वा धम्मियाए पटिचोयणाए धम्मिएण, पढोआरेणं, धम्मं सम्प
 गनस्सिवत् भूत्वा 'मा पइ पुरापणामए' वृत् ॥ १३७ ॥ अमानोना' प्रतिपेधे, मा प्रेक्षस्व, पुरा नाम पूर्वं कालिए पुण्वरतपुण्व
 कीलितदि, प्रणामयतीति प्रणामकः दुमाति संसारं वा प्रति धम्मं म्यित, संक्षेपार्थस्तु पुण्वकीलित ण सुमरेआ, धम्मं वा प्रति
 प्रणामयेदात्मानं, उपधि दब्बे दिरणादि मावोवधि अट्टविध कम्मं, अभिमुत्त क्खेआसिपि अभिक्खे उपधि घुप्पिचए, मानाधिक्य
 रऽनुपसमाने 'जे नुधणतेरि णो जत्ता' चे इति अपिदिष्टादिसे दुष्ट प्रणता' नृपनताः शासपादय', ते हि मोक्षाय प्रवृत्ता अपि

विषयेषु प्रणता रसादिषु, नेति प्रतिषेधे, आरभपरिग्रहेषु ये न नता ते जानन्ति समाहितं, त एव ज्ञानवन्तः ये सम्यङ्मार्गाश्रिताः, न तु अज्ञानिनो, न वा समाधिं जाणन्ति, समाधिर्नाम रागद्वेषपरित्यागः, स एवं समाधिमार्गावस्थित, 'णो काधिः होजा संजते' वृत्तं ॥१३८॥ कथयतीति कथकाः अक्खाणगाणि गोयरग्गतो उवस्सयगतो वा अप्रतिमानानि कथयति कथिकः, पासणीओ णाम गिहीणं ॥१३८॥ कथयतीति कथकाः अक्खाणगाणि गोयरग्गतो उवस्सयगतो वा अप्रतिमानानि कथयति कथिकः, पासणीओ णाम गिहीणं व्यवहारेषु पणियगादिसु वा प्राश्निको, न भवति, अपाया तत्थ जो जिघत्ति तस्स अप्पियं भवति, संपसारको नाम संप्रसारकः, तद्यथा इमं वरिसं किं देवो वासिस्सति णवत्ति, किं भंडं अग्घिहति वान वा ?, उभयथापि दोषः, अधिकरणसंभवात्, अग्घिहति णवत्ति, 'नच्चा धम्मं अणुत्तर' एवंविधेन न भाव्यं, कतकिरिओ णाम कृतं परैः कम्म पुट्टो अपुट्टो वा भणति शोभनमशोभनं वा एवं कर्त्तव्यमासीत् नवेति वा, मामको णाम ममीकार करोति देशे गामे कुले वा एगपुरिसे वा, किञ्च-अयं चान्यः कम्मविदालनोपायः, तद्यथा- 'छण्णं च पसंस णो करे' वृत्तं ॥१३९॥ द्रव्यच्छन्नं निधानादि भावच्छन्नं-माया, भृशं पसंसा-प्रार्थना लोभः उक्कोसो-मानः प्रकाशः-क्रोधः, स हि अन्तर्गतोऽपि नेत्रवक्त्रादिभिर्विकारैरुपलक्ष्यते, उक्तं हि- "कुद्धस्स खरा दिट्ठी" य एवं रुपायनिग्रहोद्यताः तेसिं सुविवेकः गृहदारादिभ्यो विवेको बाह्योऽभ्यन्तरस्तु कपायविवेकः, आहितं-आख्यानं, सुविवेगोत्ति वा सुणिकखंत वा सुपव्वज्जत्ति वा एगट्ठं, भृशं नता प्रणताः, कुत्र नता ?, धर्मे वा 'सुज्झोसितं' ति जुयो प्रीतिसेवनयोः, धूयतेऽने नेति धृतं-ज्ञानादि संयमो वा येषां सुज्झोसितं-स्वभ्यस्त्वं तेसिं सुविवेगमाहिते । स एवं विदालनामार्गमाश्रितः 'अणिहे स-हिते सुसंखुट्ठे' वृत्तं ॥ १४० ॥ अनिहो नाम अनिहतः परीपहैस्तपःकर्मसु वा नात्मानं विंधयति, ज्ञानादिषु सम्यगाहितः पाणादीहि ३ आत्मनि वा हितः स्वहितः, अथवा यस्मिं गुप्तः स समाहितो, धर्मेण यथार्थः स भवति धम्मट्ठी तत्रोवधानवीरीय-

संपुक्त तवे पारसविध, स एव गुण्यदुचो 'विहरज समाहितंदिप' अनियतवासिस्व गृह्यते, समाहितो, निगृहीतेन्द्रियस्य च, उक्तं हि--"सरेनु य मरयपावयसु, मोतच्चिसय उवगतेसु । तुष्टेण व रुडुज व समयेन सया न होयन्व ॥१॥" एवं सेसिन्द्रियविसु-
एमुवि, त्वाम्-किमप्य एवविष' प्रयत्न' क्रियते अतिदु स्वध !, उच्यते, 'आतहितं दुस्वेण लम्भते' स्वधा--'माणुस्सस्वेच ज्ञाती' गाथा ॥ स्यात्-कथ अनादिमति संमारे अयमारमा न पूर्वमेवानेन पया प्रयात इति !, उच्यते 'णहि गूण पुरा अणुस्सुत' ०
पृथ ॥१४१॥ नति प्रतिपप, हि पादपूरणे, नूतननुमाने, पुरा इति क्रमात् अतिक्रान्तकालप्रवण, अनुगतं भुत अनुभुत, किंच तत् ?,
उच्यते, वच्यते हि-धुणिषा सामाद्य पद, अथवा धुणेयाभि अविताह नो अधिष्ठितं, अविताह नाम ययावत्, अधिष्ठित नाम
करणे, यदिद मुनिना सामाद्य पद आम्प्यात इत्यर्थ, समता सामाद्य, तच्च अनेकप्रकारं, क्तरण मुनिना तदास्यात !, 'णालप
ण जगमरुययसिणा'जग सख्य पस्मति बगसुख्यदस्ती, 'गृध माता(मत्ता)महन्तर' ० 'दुर्व ॥१४२॥ एवमचारणे, महन्तरं मत्वा-
ज्ञात्वा, तन् क्रस्य क्रयोः केषां वा ?, उच्यते, सुषस्स य असुषस्स य, विरतीए अविरतीए, मोक्खसुहस्स संमारसुहस्स य सज्जा
सननयस्य मिध्यादद्वनानां च, अथवा इम पम्म महचरं मत्वा दुप्रवचनेम्यः, सदिता नाम धानादिभिः, नहवो अना इति अणंता-
तीतक्रान्ते मिदा संपद च, 'गुर्यो छद्राणुवचणा' गुरप' तीर्यच्छादय छंद भूमिप्राय विरता भूत्वा विषयकपायेम्य' तीणा मवौध
नरति च, द्रव्यौष ममूजः मावौषस्तु संसार', आहितमास्म्यात कथितमित्येकोडयं इति वेतालीये द्वितीयोद्देशकः २-२ ।
मयणाधिकार प्रस्तुते विदारणाधिकारोऽनुवर्धते, उक्त हि--'उदेमगमि ततिए अण्णावविपस्स बबन्वो होहि । म न सुइसा
तम्प न भवति, परीपहमहिप्पोर्मयति, म कप ?, उच्यते 'सदुदकम्ममस्म भिक्खुणो' ०' इत्वं ॥१४३॥ संवृतानि यस्य प्राप्तव

परैश्रोद्यंते तदा ब्रुवते—किमनेन स्वल्पेण दोषेण भविष्यति?, वितथं वा दुष्पडिलेहितदुःभासितअणउत्तगमणादि, एवं शोवे शोवं
 पावमायरता पदे पदे विसीदमाणा सुबहून्यपि पापान्याचरति, उक्तं च—‘करोत्यादौ तावत्सष्टृणहृदयः किञ्चिदशुभं०’ दिङ्तो जहा
 एगस्म सुद्धे वत्थे पंको लग्गो, सो चित्तेति—किमेत्थिं करिस्सतित्ति, तत्थेवाज्झवसितं, एवं वित्थिं मसिखेलसिंघाणगसिणेहादीहि
 सव्वं मइलीभूतं, अथवा मणिकोड्डिमे चेडरूवेण सण्णा वोसरिता, सा तत्थेव घट्ठा, एवं खेलसिंघाणादीणि वि कताणि, कि करि-
 स्संतित्ति तत्थेव नत्थेव घट्ठाणि जाव तं मणिकोड्डिमं सव्वं लेक्खादीहि—इलेग्मादिभिः मलिनिभूतं दुग्गंधिगं च जातं, भद्दगमहि-
 सोवि एत्थ दिङ्तो भाणितव्वो, आच्चंलक्खो राया दिङ्तो य, एवं पदे पदे विसीदंतो किमणेण दुःभासितेण वा स्तोक्त्वा-
 दस्य चरित्तपडस्स मलिणीभविस्सति जाव सव्वो चरित्तपडो मइलित्तो, अचिरेण कालेण चरित्तमणिकोड्डिमं वा ‘णवि जाणंति
 समाहिमाहितं’ ते हि णिच्छयणयतो अण्णाणिणो चेव लब्धंति, पदे पदे विसीदत्तणा जया साधम्मि एहि परेहिं वा चोइता भवंति
 तदा ‘वाहेण जहा व विच्छस्से’ वृत्तं ॥ १४७ ॥ वाहो णाम लुद्धगो तेण सरेण तालितो मृगोऽन्यो वा स तेण ताव परद्धो यावत्
 श्रान्तथत्वारिवि पादे विन्यस्य व्ययस्थितः ततो मरणं चाप्तः, अयं तु सौत्रो दृष्टान्तः, वाहेण जहा वच्छते, वाहतीति वाहः—
 शाकटिफोऽन्यो वा ‘ग्रथे’ति येन प्रकारेण तेन वाहेन विषमतीर्थश्रान्तो वा अवहन् प्रतोदेन विविधं क्षतः, अवलो नाम क्षीणबलः,
 भरोद्धनं श्रान्तो वा, गच्छतीति गौः, भृशं चोदितः, चोद्यमानोऽपि न शक्नोत्युद्धोद्धं, जेण तस्य तर्हि अप्पथामता ‘तस्स्ये’ति तस्य
 गोः तस्मिं ज्ञाति पांसुनिकरे विपमे वा, अप्पथामया णाम जेण अग्रहतो तात्तगप्पहारे सहति, जइ थामवं होन्तो तो ण तुत्तगप्प-
 हारे सहंतो, सव्वत्थाप्यचयंतो खलु से तीक्ष्णैः प्रतोदाग्रैः तुद्यमानो अवसीदति, अथवा से ‘अन्तए’ अन्त्यायामप्यवस्थायां अन्तशः

दृष्ट्वा ह्यममोगा द्रष्टव्या, एकार्थुदपरिभाववत् प्रबालेपनपद्मा, पठ्यते च—‘उङ्ग तिरिय अये तच्चा’ उङ्ग दिव्वा कामा अवे
 मवणवाप्तिं तिरिय तिरिस्समणुस्सज्जोबिषाणमतत्ता, ते तिविवेदि य दृष्ट्वा कामाणि रोगवत् अधिक अत्यर्थं वा, यथा रोगा
 दुपस्सावहा एव कामा अपि, अङ्गविषकम्मरोगापत्तेः, सो भवति एन, सेमावि आसवदाराणि जोएयव्वणि, एय संपुड्ढण विरई
 च क्ख तरेस !, दिट्ठतो ‘अग्ग वणिएदि भाणिय’ इव ॥१४५॥ यदुक्कम किञ्चिदग्ग, तद्यथा वर्णतः प्रकाश्वनः प्रभावत
 भेत्यादि, तच्च रत्नादि, तत्तु द्रव्य वणिगिरानीतं राजानो धारयंति तत्प्रतिमा वा, तत्तु वस्त्रमामरणादि वा, तथैव चाक्षो हस्ती
 स्त्री पुरुषो वा, यो वा यस्मिन् क्षेत्रे प्रधान द्रव्य धारयति, श्रद्धादिविषयोपगतः परिसुक्त इत्यर्थः, राजस्थानीया जीवाः, जेहिं
 मिच्छादि दोसे त्वविषा खयोधसममणिता वा वारसविषा वा कस्यायां ते परमाणि महच्चतरयणाणि राईमोयणवेरमणछट्ठाणि राजान
 इवाप्राप्यि रत्नानि यणिगिरानीतानि धारयतीति अग्र प्राधान्य, पूर्व्यदिग्निवासिनामाचार्याणामयमर्थः, अपरदिग्निवासि-
 नस्त्वेव कथयन्ति—ते जे विण्णवणाहि अबोसिता संतिण्णेहि सम विहायिता तेन सर्वं एवाय लोकः महाप्रतानि प्रतिपपत्ते, उच्यते,
 ‘अग्ग वणिपेदि आइव’, अन्माणि—वराणि रयणाति वणिगिरानीतानि धारयति द्रुतसाहस्राण्यनर्थाणि वा राजान एव धारयति,
 तत्तुन्या तत्प्रतिमा वा, कियन्तो लोकऽस्ति वणिच्चः कायिक्ख वा, एव परमाणि महच्चयाणि रत्नभूतान्यतिदुर्द्वाराणि तेपामन्या
 एवोपदेशो धारयितारव, ‘जे इह मायाणुगा जरा’ इव ॥१४६॥ जे इति वणिगिदुस्स पिदेसे साय अणुगञ्जंतीति साया
 णुगा—इहलोगपरलोगनिर्वेक्खा, एवं इद्विरसमायागारवसु ‘अञ्जोववण्णा’ अधिक उपपण्णा अञ्जोववण्णा तस्मिन्नेव सोत्तिदि
 यादिण इच्छामदगच्छमेसु वा मुच्यन्ता—गिद्धा गरिता अञ्जोववण्णा, ‘किमयेण ममं पगदिमता’ ते हि अइयारेसु पमज्जमाणा यदा

मानसस्तापः, निस्तननं तु वाचिकं किंचि, कायिकं च, सर्वतस्तप्यते परितस्तप्यते बहिरतश्च, कायवाङ्मनोभिर्वा ब्रह्मन्ति-अपरिमाणं
पंकोसणनागवत्, किं च 'इह जीवितमेव परसंध्या' वृत्तं ॥ ९५० ॥ 'इहे'ति इह मानुष्ये जीवति येन तत् जीवितं, एवमव-
धारणे, तरुणगो णाम असंपूर्णवया वा अन्यो वा काश्चित्, पठ्यते च दुर्बलं वा, वासमयं परमायुः ततो 'तिउट्टति' छिद्यते प्रत्य-
पायवहुलात्, वक्ष्यति हि-गन्धमयमितिज्जित्ति गन्धमया, 'इत्तरवास च बुज्झथा' इत्तरमिति-अल्पकालमित्यर्थः, तं बुध्यत-
अवगच्छत, एवमल्पेऽप्यायुषि बज्झपाये वा, तथापि नाम गृद्धा नरा कामेसु चिप्पित आक्रान्ता, न पुनरुत्तिष्ठति तदुल्लंघनाय, किं-
च 'जे इह आरंभणिस्सिता' वृत्तं ॥ १५१ ॥ जे इति अणिद्धिद्विणिहेसे, इहेति इह मनुष्यलोके, पापडिनोऽपी भूत्वा शाक्या-
दयः आरंभे हिंसादि तणिष्सिता परदंडप्रवृत्ता आत्मानमपि दंडयंति, अथवा ण तेसि इमो लोगो न परलोगो, तेनात्मानं दण्ड-
यंति, 'एगंतलूमगा' एगन्तहिंसगा इत्यर्थः, येऽपि स्वयं न घातयन्ति तेऽपि उद्दिश्यकृतभोजित्वाद्बधनमनुमन्यन्ते, एवंविधा 'गंता
ते पावलोगयं' गंतारो नाम गमिष्यन्ति, पापानि पापो वा लोगः नरकः, 'चिरकालं'ति ब्रह्मणि पलिओवगमागरोवमाणि, आसु-
रिका दब्बे भावे य, आसुरियाणि न तत्थ सरो विद्यते, अथवा एगिंदियाणं णत्थि जाव तेइदिया अमूरा वा भवंति, दिसन्ति
दिश्यत इति दिग् दिग्गहणादष्टादशक्रारा भावदिक, एवं गिहिणो विव इत्थं आरंभणिस्सिता आतंडडा एगंतलूमगा ते, न खंतिया,
'ण म् संवयममाहु जीवितं' वृत्तं ॥ १५२ ॥ असंस्करणीयं असंस्कृतं, उक्तं हि- 'दंडकलितं करेन्ता वचंति हुराडणो य दिवसा
य। आसुं संवेहेन्ता गता य ण पुणो णियत्तिन्ति ॥ १ ॥ तहवि य णाम बालजणो हिमादिपु पापकर्मसु प्रवर्त्तमानः प्रगल्भी-
भवति धृष्टीभवतीत्यर्थः, यदापि च पापकर्मणाचरन् परेणोच्यते-किं परलोगस्म ण वीभेसि?, ततो भणति-'परुचुप्पणेण का-

'पातिचल' न मुच्यति, अत्रसो विसीदति, एवं सोयि संयमः विनिर्णयः 'एव कामेसुणा विदु' इत्य ॥१४८॥ एवमवधारणे, उक्ता
 'कामैपणा' कामकाममार्गणा, विदुरिति विद्वान्, कामविपाकं विदधिर परत्र च कामपिशाचपीड्यमानमिन्त्ययति 'अज सुए पय
 इमि संयव' संपयो नाम पुण्यावरसंबधो तं संबधं अय य परमो वा प्रहास्यामि, स हि त संबध उत्तिसुखुरपि सुखसुरपि कुतुम्भ
 मरणादिदुःखैरेव हि विवक्षतो गौरिच न शक्नोति उत्सुष्टुं, अयवोपदेश एवायं—'एव कामेसुण विदु' इत्थं, एवमनेन प्रकारेण का
 म्यत इति कामा, एषा मागनेव, विदुरिति विद्वान्, नाविद्वान्, कुतुम्भमरणे दुस्त्ववान् मत्वा तत्र वा शक्नोति गौरिवाचान्
 तुव्यत कृपितुपाल्पादिषु च कर्मसु वर्तमानो वाच्यते, एवं नष्टपायान् कामान् मत्वा अज वा सुते वा संयवं मुत्वा च संयवं
 'कामी कामे न काम्य' काम्यपीया काम्यत वा कामा इत्येसुवि वहा पण्डुमधुरुत्तरमधुराह माया संयोगविष्ययोगा, यिमं-
 तिसमाप्नो वा अहा-कृष्णाए य धवेण य निर्मंतियो जोष्यन्मि गहवतिषा । येच्छति विणीतविणयो व बहररिसि गमसामि ॥१॥
 अलद्वे-असंत परयेति उन्नविषा भुञ्जीहामि 'कण्डुइ'पि क्वचित् ग्रामे वा पुरे वा, अयवा हीजोत्तममध्यमे उपदेश कृपते तेसु
 तेसु पमचस्स 'मा पण्ठ असाधुता मवे' इत्य ॥१४९॥ मा सेति इयं असाधुता, ठप्सते नाम हिंसादिकर्मप्रवृत्ति मरणकाले
 तप्स्यते, परत्र वा, उक्त हि—'वहा सागडिओ जाम्, सम्म इथा महापई । विसम मग्गमोदिग्गे, अब्बे मग्गमि सोयते ॥ १ ॥
 मोयए वेव वदुं, अपत्यं जामक मोषा, राया रत्तं तु इराए ।" एवं ज्ञात्वा 'अबेही मधुसास अप्पण' अतीव अतीहि अत्यन्त कम
 इत्यर्थः, कुत !-प्रमादाद्, आत्मानमधारमना अनुयासि, किं 'अविय च अमापु सोयती' अवा असाधुता वहा वहाजिगं सोयति,
 इहापि ताव मोराती अमापूणि कम्मणि काठं गहिता मोयति, किन्तु परत्र !, एतत्ते च प्ररीरादिमिदं-सैर्वाच्यमाना, शोचने

चिविक्कतववं भवेरदेवाणं सलोगतं, किं पुण जो महव्वयाइं फासेति ।, यत्तथेवं श्रावका अपि देवलोकं गच्छंति जिनेन्द्रवचनानु-
 शास्ताः, तेण 'सोच्चा भगवानुशासनं' वृत्तं ॥ १५६ ॥ अनुशास्यते येन तदनुशासनं श्रुतज्ञानमित्यर्थः, अथवा अनुशासनस्य-
 श्रावकधर्मस्य फले 'सच्चे तत्थ करे उवक्कम' मत्थे-अवितथे सद्भवो वा हितं सत्यं मत्थवचनं नानृतं संयमो वा, तत्र कुर्या-
 दुपक्रमं, उपक्रमो नाम यथोपदेशः, अथवा सत्यमिति सत्यं, तत्थ करेज्ज उवक्कमंति, न वितथं, 'सच्चवत्थ विणीतमच्छरे'
 सर्वत्रेति सर्वाथेषु येन विनीतो मत्सरः स भवति विनीतमत्सरः, मत्थरो नामाभिमानधुरस्मरो रोपः, स चतुद्धो भवति, तंजहा-
 खेतं पडुच्च वत्थुं पडुच्च उवाधि पडुच्च सरीर पडुच्च, एतेसु मन्वेसु उप्पत्तिकारणेषु विनीतमत्सरेण भवितव्वं, तत्थ जातिलाभतपो-
 विज्ञानादिसंपन्ने च परे न मत्सरः कार्यः यथाऽयमेभिगुणैर्युक्तोऽहं नेति, तद्गुणसमाने च, दब्बुंछं उक्खल्लखलगादि भावुंछं अज्ञा-
 तचर्या, विशुद्धं नाम उग्गममादीहि कल्पितं 'आहरे' आदद्यात्, एवं 'सच्चं णच्चा अहिट्टण धम्मं' वृत्तं ॥ १५७ ॥ मर्वं जेयं
 यावत् शक्तिर्विद्यते तावद्धेयं, ज्ञात्वा च अकृत्य न कर्त्तव्यं, कृत्यमाचरितव्यमिति, उक्तं हि- "ज्ञानागमस्य हि फलं०" अधि-
 ट्टण धम्मं, पाणादीणि वा, धम्मेण जस्स अत्थो स भवति धम्मड्ढी, तपोपधानमीर्यवान्, 'गुत्ते जुत्ते सदाजते'ति त्रिगुप्तः, जुत्तो
 णाम पाणादीहि त्वसंजमेसु वा सदा-नित्यकालं जतेत यत्नवात् स्यात्, कुत्र यतेत ।, तदिदमात्मगरे, आत्मनि परे च आत-
 परे, णो अत्ताणं अतिवातेज्ज णो परं अतिवातेज्जिति, आत्मनः परं आत्मेसु वा परं, किं तं ?, आयतार्थिकत्वं, अत्थो णाम पा-
 णादि, आयतो णाम द्दग्गहाः, आयतविहारकमित्यर्थः, 'वित्तं पसवो यणातयो' वृत्तं ॥ १५८ ॥ वित्तं-दिरण्णादि पसवो-
 गोमहिमाजात्रिगादि पातयो-मातापितृसंबन्धिणो, बालजणो सरणंति मण्णती, एतान् बालजनः अरणं मन्यन्ते, एते हि मां दुःखा-

रित, को बद्धं परलोगमागत ?" प्रत्युत्पन्नैर्नैव सौख्येन कार्यं, को हि इन्द्रा स्वर्गं मोक्षं वा तत्सुखं वा परलोकादायातः ? , कथं वा
 साक्षादस्यमानः परलोकोऽस्तीत्यध्यवसेयः, उच्यते—'अदक्स्तुव दक्स्तु आहित' इव ॥ १५३ ॥ न पश्यतीति अदक्स्तु अद-
 क्तुणा तुल्य अदक्स्तुवत्, दक्स्तु नाम द्रष्टा, दक्स्तुणा व्याहृत दक्षुवाहितं श्रद्धस्व, हे अदक्स्तुदसणो !, योऽपि क्षर्याकार्यानि-
 मिश्रो सोऽपि अंच एव, न दक्स्तुवर्धनी, 'इन्द्रि हि सु निरुद्धदसणे' इंदीति संप्रपणे, हि पादपूर्णे, इश्यते येन तदर्थेन, निरुद्ध
 वर्धनं यस्य स भवति निरुद्धवर्धनं, तत्केन ? , मोहनीयेन कर्मणा निरुद्धं, मिच्छादिद्वी, एव चारित्रनिरोधेन चरित्ते अचरित्ते
 वा भावना, निरुद्धं तव ज्ञानं-सन्निकृष्टं, क्लृप्तं ज्ञास्यसि परलोके ? , अथवा निरुद्धमिति ज्ञानं त, न चक्षुर्दर्शनं, तत्कथं परलोके द्रश्य-
 तीति, आरमादीनि बाज्चाष्टुपाणि, 'तुषस्त्री मोहो पुणो पुणो' इव ॥ १५४ ॥ दुःखमस्यास्तीति दुःखी तैस्तैर्दुःखैः पीड्यमानः
 पुनः मोहमुपाजयति, मुञ्कति जेन मोहजति वा एव मोहः कर्मैत्यर्थः, संसारमनुपरीति, यतश्चैव ततो'निर्विदेज्ज सिलोगगपूयणं'
 सिलोगो नाम श्लावा यच्च'कामता, पूजा आहारादिभिः, दोष्यिवि पिण्डिन्देख-गरहेज्ज, सक्कारपुरकारो न प्रार्थयिदयमर्थः, 'एवं
 सद्धिते चिपासिया' एवमनेन प्रक्षरेण, सहितो णाम ज्ञानादिभिः, अधिय पस्सिया आयतुले पाण्हि मविज्जसिप्पि, यदा
 त्मनो नेच्छसि तत्परेपामिदि, योऽपि तावत् 'गारपिअ आवसे णरे' इव ॥ १५५ ॥ आगारस्व, अपिअब्धायं सम्भावने,
 किमुतानगारत्वं, आतसतीत्यावसे, अनुपूर्वं नाम पूर्वं भवणं ततो ज्ञानविज्ञाने संयमासंयमश्च, इह तु संयमासंयमो अधिकृतः
 दुवाठसविष सावगधम्मं फासितो 'समया सबत्थ सुवसे' समभाव समता तौ समतां सबत्थ भावप्रमत्ता, कबसाभाइए
 हि सम्भत्थ समतां भावयति, तदनु चाकूठसामायिकः, शोभनव्रतः सुव्रतः, 'देवाण गच्छे सुसोगतां' समानलोगत सल्लोगत्वं,

विराहितसामणस्स हि दुल्लभा बोधी भवति, अवहुं पोगलपरियडुं उक्कोसेणं हिडति, 'एवं सहितेहि पस्सिया' एव मत्वेति वाक्यशेषः, गाणातीसहितो अधिया(वा)सए परीसहे, पळ्यते च 'एवं सहिते अधिया(वा)सए' अधिया वासए अधिवासए, यदुक्तमेवमेतत्, क एवमाह—'आह जिणेइणमेव सेसगा' रिसभमामी भगवं अट्ठावए पुत्तसंबोहणत्थं एवमाह इदमेव, जे वाऽजिताद्याः ओपका जिनाः ते प्राहुः, किमतिकान्ता अनागताश्चैवं जिनाः कथयिष्यंति च?, ओमित्युच्यते 'अभविंसु पुरापि भिक्खवो' वृत्तं ॥ १६२ ॥ अभविष्यन्तिकान्ताः भिक्खव इति आमन्त्रणं, 'आएसावि भविंसु सुवत्ता' आदेशा इति आगमेस्सा 'एताइं गुणाइं आहिते' एते ये उक्ता इहाध्ययने अप्रमादादिगुणा सिद्धिगमणसफला काश्यपो उसभस्वामी वद्धमाणस्वामी वा अरुगतो अनुक्खलो वा अनुलोमो वा धर्मः अनुधम्मः काश्यपस्यानुचरणशीलाः, द्विधा समासः क्रियते-कासवो जं अनुधम्मं चरति जो वा कासवस्स अनुधम्मं चरति ते च गुणा उक्ताः, पुणरपि चोच्यन्ते—'तिविधेणवि पाण मा हणा' वृत्तं ॥ १६२ ॥ त्रिविधेन योगव्रयकरणव्रयेण, प्राणाः आयुःबलेन्द्रियाः प्राणाः ते मा हण आत्मनोऽहितं, अणिदाणो ण दिव्यमाणुस्स एसु कामभोगेषु आसंसापयोगं करेति, इन्द्रियोइन्द्रिएसु संबुडो, 'एवं सिद्धा अणंतगा' एतं मगं अणुपालित्ता अतीतकाले अणंता सिद्धा, संपतं संखेज्जा सिज्झंति, अणागते अणंता सिज्झस्संति, अवरं नाम ये वर्तमाना आगमिष्याश्चेति, 'एवं से उ-आहु अणुत्तरणाणी अणुत्तरदंसी ॥ १६४ ॥ एवमवधारणे 'स' इति सो उसभसामी अट्ठाणउतीए सुताणं 'आह' कथितवान्, अणुत्तरणाणी अणुत्तरदंसी अणुत्तरणाणदंसणधरो, एतेण एरुत्वं णाणदंसणाणं ख्यापितं भवति, 'अरहा णायपुत्ते' पूजादीनर्हतीत्यर्हन् नास्य रहस्यं विद्यते वा अरहा ज्ञातस्य पुत्रः, णातकुलपसूते सिद्धत्थखत्तियसुते भगवान्—ऐश्वर्यादिशुक्तः, 'वैसाली-

स्वरिप्रास्यति इदं परश्च न, तच्च न भवति, कथं ? इह तावत्-सयणस्मवि मन्त्रगतो रोगामिहो क्लिप्स्य एगो । सयणो वि
 य से रोमं न विरिचिषिषि नैव वासेति ॥१॥ सन्ध्याय हेतुसिद्ध अप्याय साज निच्छयेवेकं' यथा ते मम न प्राणाय तथाऽहमपि न
 तेषां प्राणाय धरणं च, इतश्च न भवति धरणं, यत् 'अरुभागमियसि वा बुद्धे' इति ॥ १५९ ॥ अमिमुल आगामिक अम्या-
 गमिग-ध्याधिचिक्कारः, स तु वातुघोषादागतुको वा, उपक्रमात्कारितमित्युपक्रमिक, अनानुपूर्व्या इत्यर्थः, निरुपक्रमायुः करण,
 भवतो नाम भवान्ते मरणमेव, का भावना ? तदि यत्कालमरण न भवति, अराक्षमायुपक्रमतो वा फलप्रपातवत्, तस्यैव विधिमृतस्य
 'परास्स गती च आगती' एफस्येति पञ्चज्ञातिहीनस्य, एव विदुः मत्वा न तां विरुपश्रुनाति च धरण मन्यते, 'सन्ध्वे सयक
 म्मकल्पिया' इति ॥ १६० ॥ सर्वे इत्यपरिच्छेपा, स्वे कर्मणि कल्पिताः प्रविमकविच्छेपा इत्यर्थः, तपया-यधिविचक्रियकृत्वेन,
 कृती च्छेदन, न विरुतं अन्विभमित्यर्थः, अवियत्तेन वा अधिगच्छतेनेत्यर्थः, 'बुद्धिणे'पि दुःखिनः प्राणिनो जीवा 'हिंसति मया-
 कृता सदा' मयै आकृता मयाकृता, मयानि सप्त, मयानि वा दुःख, तेषां कृता, सदा नाम तपधरणे निरुपमाः कृतीभूता वा, पापक-
 र्मभिः ओतप्रोता इत्यर्थः, 'वाहिजरामरणेहि मिदुता' नारकतिर्यग्मनुष्येषु ध्यायिः अरा तिर्यग्मनुष्येषु मरण चतसृष्वपि गतिषु,
 'इणामो न्वण विगणिया' इति ॥ १६१ ॥ 'इणामो'ति इह श्रीयत इति ध्वनः, सतु मम्मचमामाहयादिचतुर्विधम्यापि, एकेका
 स चतुर्विधो स्वगो भवति, तत्राहा-लेखत्वो कलस्वणो रिक्तस्वणो, एते चचारिणि अहा लोकाविजग पदमे उच्येत्स
 'स्वण बाणादि पंडित'ति सुते मणिता तथा मणितत्त्वा, विविच बाणिया विजामिया, 'नो सुलमं बोधी य आहिं' बोधी बाणाति
 ति विधो आदितमारभ्याहं, उक्तं च "लदेहिंय व बोधि अकरेतोऽजागय च पत्ततो । अन्नं दाद बोधि लब्धिमयि कथरेण मोहेन ॥१॥"

अचंननदधोवसग्गो चेतनदन्विगं जं तिरस्खमणुआ णियगमरीरावयेण आहणति, अचेतणदन्विगं तं चेव लउडादीहिं, अथवा
 अभिघातो तडिमादि उवरिं पडति, अथवा उवमग्गो दुविधो-आगंतुगो पीलाकरो य, आगंतुगो चउप्पदलउडादीहि, वातियपेत्ति-
 यादि, खेतोवसग्गो 'जं खेत्तं बहु ओघभवं' गाथा ॥४६॥ ओघो बहुगं उप्पणं बहूपसग्गो, जहा बहुउचसग्गो लाढावि-
 सग्गो, जहिं भट्टारगो पविट्ठो आसि छउमत्थकाले सुणगादीहि तत्थ णिद्धम्मा खवेंति, ओहभयं भवति जहा भरहवासे, कालो-
 वसग्गो एगंतदूसमा, सीतकाले वा सीतपरीसहो वा णिदावउसिसिणकाले उणपरीमहो वा, एवमादि कालोवसग्गो भवति, भावोवसग्गो
 कम्मोदयो, मो पुण दुविधो-ओहतो उवक्कमतो वा, ओहतो जहा पाणावरणं दंसणमोहणीयं असुभणमं णियागोचं अन्तरायिकं
 कम्मोदयितं, उवक्कमिय जं वेदणिजं कम्मं उदिज्जति । 'दंडकस्ससत्थरज्जू' गाथा 'उवक्कमिए संजमविग्घकारए०' गाथा
 ॥४७॥ जे संजमा उवक्कामेन्ति उवमग्गा तेहिं अहिगारो, जेण वा दव्वेहि वा तं कम्मं उदीरिज्जति, जेण संजमाओ उवक्कमाविज्जति
 तेणवि अधियारो, ते चउन्विधा-दिन्वा तिरिक्खजोणिया माणुस्सा आयसंवेतणिया, दिन्वा चउन्विधा-हासा पदोसा वीमंसा पुढो-
 वेमाता, मणुस्सावि चउन्विधा-हामा पदोसा वीमंसा कुसीलपडिसेवणता, तिरिया चउन्विधा-भया पदोसा आहारा अवच्चल्लेण-
 मारक्खणता, आयसंवेतनीया चउन्विधा-वट्टणता लेमणता थंमणता पवडणता, अथवा वातिता पेत्तिया संभिया सन्निवाडया, एवं
 'एक्केक्को चउविट्ठो' गाथा ॥४८॥ अट्टविट्ठो कहं होति ?, एक्केक्को अणुलोमो पडिलोमो य, अथवा सव्वेडवि सोलमविधा
 उवमग्गा, चत्तारि चउक्कगा सोलस भवंति, एवं उवमग्गा जाणितन्वा जाणणापरिणए, पच्चक्खाणपरिणए अधिआसेतन्वा,
 परिहरतेण तहा तहा घडितव्वं परक्कमियव्वं जहा परीसहा णिज्जेज्जति । गतो णामणिप्फणो । सुत्ताणुगमे सुत्तमुच्चारेयव्वं, 'सूर

न'दि गुणा अस्य विशाला इति वैशालीय , विशालं द्यासन वा इक्ष्वाकुवध्न भवो वैशालीय , 'विशाला जननी यस्य, विशालं कुतमत्र वा । विशाल [प्र]वचन चास्य, तेन वैशालिको जिन ॥१॥ 'वियाहितो' व्याख्यात , इति-एव अप्रस्वामिन वृद्धमग वानार्यसुचर्मा कथयति-एवं से उदाहु स्याव वियाहितो, 'इति' परिसमाप्तौ, अथवा एवमर्थः, एव इति धेमि, सुचम्मसामिस्स वयणमिदं, भगवता सर्वविदा उवदिदु अहमपि धेमि, नयाः पूर्ववत् ॥ इति वैतालीयाकय द्वितीयमण्ययनं समाप्प ॥

इदानीं उवसग्गपरिणहि अज्झयणं, तस्मवि चत्तारि अणुयोगदारा परूवेयञ्चा, अधियारो दुविघो-अज्झयणत्यादियारो उवसत्थाधियारो य, अज्झयणग्थाधियारो सन्धे उवसग्गा जाणिचा सुम्म अधियासेतब्बा, उवसत्थाधियारो 'पडममि य पडिलोमा०' गाथा ॥ ४९ ॥ पडमे उवेसए पडिलोमा जहा पुठ्ठे दसमसएहि तवफ्फसमच्चइता आयपरतदुमपसमस्या उवसग्गा मण्यंति, बितिए तु मायादि अणुलोमा उवसग्गा मण्ये य रायमादी पाएज अणुलोमे उवसग्गे उप्यायंति, ततिए उवेसए अज्झयणविसेसोवदसण मण्यिहिति, क जाणंति त्रित्ताव ? इत्थीओ उदयाओ वा, परवादी वयणं सुबुद्धा समकप्पाओ अण्णमण्येहि मुञ्जिता परसमयिका परतित्थियमाविता य उवसग्गा उप्यायन्ति, 'हेउसरिसेहि' गाथा ॥ ५० ॥ चउत्पुवेसए हेतुसरिसा अवेदू मण्यिहिति, जहा मच्चवंदं पाम सीलक्खलित्ठुत्तिविद्या एव परूविन्ति इत्वामासादि, अहेतवो मूत्वा हेतुमिवात्मानमाभासयन्ति हेत्वाभामस्स 'समयय चित्तेहि' ससमयसोगहि, ओ तस्मि समया ज्ञाणमाणया णित्था मणित्ता, अथ आयरिओ ससमयपडित्तेहि णित्तेहि दिट्ठंतेहि तेस्मि सीलक्खलियतार्ण मण्यउत्थियाण पण्यणं करति चउत्ते, एवं दुविघोऽपि अस्याहियारो मण्यितो । इदानीं पामपिप्पण्यो गिक्खेवो तस्य गाथा 'उवसग्गमि य उच्छ०' गाथा ॥ ४५ ॥ पामउवणाओ तइव, वहरिचो दब्बोवसग्गो दुविघो-वेतनदब्बोवसग्गो य

वा न जानीते 'जेतेण परिविच्छित्ते' जयतीति जेता अतस्तेन जेत्वा, तेण जयएण, परि सव्वतो भावे समंता बाणादिभिरायु-
धैस्तैः क्रतुः परिविच्छित्ते, सव्वतो छिण्णमित्यर्थः, 'एवं सेहेवि अप्पुट्टे' सिलोगो ॥१६७॥ अपुट्टो णाम अप्पुट्टधम्मो, अस्पृष्टो
वा परीपहैः, अट्टधर्मा इत्यर्थः, भिक्खुणं चरिया भिक्खुचरिया, कोविदो विपश्चित् न कोविदो अकोविदो, न तावत्परिपहो-
पसगैः विकोविदः, सो पव्वयंतो चित्तेह मणति य-किं पव्वजाए दुक्कर काउंति ?, किं णिच्छियस्म दुक्करं ?, णणु सीहवग्घेहिंवि
समं जुज्झिज्जति, संगामे य पविसिज्जति, अग्गिपडणं च कीरुह, एवं अदिट्ठपरीमहो सर मणति अप्पाणं तपःशूरं, जहा दव्व-
सगामे कुंतासिबाणगहणेसु, युद्धे उवड्ढिते केड परबलमहं सोऊण चेव णम्मसंति, केड प्रवृत्ते प्रहताः अप्रहता वा, केड मारिज्जति,
एवं भावसंग्रामेऽपि सर मणति अप्पाणं जाव ल्हं ण सेवएत्ति, रूक्षः-मंजम एव, रूक्षत्वात् तत्र कम्मर्माणि न दिलब्धंति, रूक्ष-
पटे रजोवत्, तत्र केचित् दृष्ट्वैव माधून् जल्लादीहिं लिप्ताङ्गान् केचिदद्वक्कते लोचे केचित्परिसमाप्ते केशान् उत्त्वण्डुं गतास्तत् एव
यांति, उक्ता ओघउपसर्गाः । इदानीं विभागशः उपदिश्यन्ते, तत्थोवसग्गा परीमहा य एगं चेव काउं उवदिस्संति 'जदा हेमं-
तमासम्मि' सिलोगो ॥ १६८ ॥ यत्रार्ताव शीतं भवति वर्षवर्षलादयो वा तीव्रवाता भवंति, वातग्रहणात् सीधवग्घविरालोपा-
ख्यानं, यथा पोसे वा माहे वा 'तत्थ मंदा विसीदंति' तस्मिन् काले तत्र मंदा उक्ताः, विविधं सीदंति विसीदंति, अहो इमा
सुदुक्करा पव्वजा, बहवो परीसहोवसग्गा विसधितव्वा, ते एवं चिंतता सीयाभिभूया 'रट्टहीणा व ग्वत्तिया' जहा परबलेण उच्छा-
दिते रट्टे हितसारे य परबलकंने विलुप्यमाने वा, खत्तिओ णाम राया, सो जहा सोयति, एवं सेहोऽपि णिरिगिगे रणे गुत्ताव-
गुत्तावसधीसु मीताभिहुतो विचिंतेति-किमेवंविधाए पव्वजाए गहियाए ?, भणितो सीतपरीमहो, एव एवोपसर्गः, तत्पुरुषोऽयं

मण्णन्ति अण्णणं०'सिलोणा ॥१६५॥ क्वचित्संग्राम उपस्थितो स्वामिप्रायेण घूरमिष्यात्मान मन्यमानो बागिमधिस्फूर्जंशुपति
ष्ठति जाय जेष न पस्सन्ति, त्रियत्ति जिनाति वा, गज्जेते कलमस्तावद्, पनमाभित्त्य निर्मयः॥ गुहान्तरविनिष्क्रान्त, यावत्सिद्ध
न पयति ॥१॥ तावद्भजः प्रभुतदानगढः, करोत्यकालांशुदरादितानि । यावत्स सिद्धस्य गुहास्थलीषु, लाञ्छनूलविस्फोटव वृणोति
॥२॥ निदरिम्भेण 'जुज्झंत रटं पतुर्यस्य स भवति दडधन्वा व 'सिन्धुपालो व महारथ' मवारयो-कंसवो शिशुपालेन तुल्ये
शिशुपालवद्, न किञ्च माद्रीसुतः पतुर्मुञ्चो जात', मीतया पद्मात् तथा नैमषी पृष्टः-किमिदं रूपं !, तेनापदिश्यते-महाश्रुतमे
तद्, ये दृष्टास्य पत्नी द्वौ सुजौ स्वामाविज्ञौ भविष्यत' तवोऽस्य मृत्युरिति, तत' सा माद्री दारकञ्च मवदपि क्षानामागतानां व
दारक दशयति स्म, यथाह च पादध्वपातयत्, वासुदेवस्य धागतस्य तमालोदय तौ सुजौ नष्टौ, पद्मावस्य मात्रा वासुदेवोऽभय
यारित', तेनापदिश्यत-अपराधद्वतमस्य क्षमयिष्यामि, तवोऽसौ प्रहृष्ट वासुदेव समश्च परोक्ष वा गोपालत्रत्सपालाविमिराक्रोद्भि-
राकृष्टवान्, आम्नाप्रतिषेधा-धौपरायान् कृतवान्, तवोऽपराधद्वते पूर्णे कश्चिदेव अमिषुखमापतत आक्रोष्टत मत्पवोऽसर्पस्व इति,
नाहमपया गन्धामि, अन्यनैवायासेन चक्रमुक् सुदधनं चक्रभारातिपातेन त्रिरिष्ठम कृतवानिति परोक्षो दृष्टान्तः, अयं तु प्रत्यक्षः
'पयाता त्वरा रणसीसे' इव ॥ १६६ ॥ मृद्व याताः प्रयाताः, क्षयति क्षय्यते वा शूरे, महत उक्किट्टिरीणातपोलकलक-
तमक्षेण प्रयाता, रणसीसं नाम अग्रावीर्यं, समस्त प्रास्यते प्रस्यन्ते वा तस्मिन्मिति संग्रामः, उपस्थितो णाम अन्योऽन्यबलेषु संग्रा-
मापोपस्थितेषु, माता पुत्रं न याप्ताति, अमातापुत्री यदा संग्रामो भवति, का मावता !, तस्यामत्रस्यायां याता पुत्रं हृत्क उचान
द्रय धीराहामर्दगर्भं मयोद्भूतान्नलोपना अवादणा न याप्ताति-नायेद्यते, न त्राणापोषमते, इस्तात्कनीतो वा प्रस्यमानं भ्रष्टं वा

वा न जानीते 'जेतेण परिविच्छिते' जयतीति जेता अतस्तेन जेता, तेण जयएण, परि सव्वतो भावे समंता वाणादिभिराशु-
 धैस्तः क्रतुः परिविच्छिते, सव्वतो छिण्णमित्यर्थः, 'एवं सेहेवि अप्पुडे' सिलोगो ॥१६७॥ अप्पुडो णाम अप्पुडधम्मो, अस्पृष्टो-
 वा परीपहै, अट्ठधर्मा इत्यर्थः, भिक्खूणं चरिया भिक्खुचरिया, कोविदो विपश्चित् न कोविदो अकोविदो, न तावत्परिपहो-
 पमगैः विकोविदः, सो पव्वयंतो चित्तेह मणति य-किं पव्वजाए दुक्कर काउंति ?, किं णिच्छियस्म दुक्करं ?, णणु सीहवग्घेहिंवि
 समं जुज्झज्जति, संगामे य पविसिज्जति, अग्गिपडणं च कीरह, एवं अदिट्ठपरीसहो सूर मणति अप्पाणं तपःशूरं, जहा दव्व-
 संगामे कुंतासिवाणगहणेसु, युद्धे उवाट्ठिते केइ परव्वलसहं मोऊण चेव णस्संति, केइ प्रवृत्ते प्रहताः अग्रहता वा, केइ मारिज्जति,
 एवं भावसंग्रामेऽपि सूर मणति अप्पाणं जाव ल्हं ण सेवएत्ति, रूक्षः-मंजम एव, रूक्षत्वात् तत्र कम्मणि न झिलव्यंति, रूक्ष-
 पटे रज्जोवत्, तत्र केचित् दट्ठव माधून् जल्लादीहिं लिप्ताज्जान् केचिदद्वकृते लोचे केचित्परिसमाप्ते केशान् उत्खण्डुं गतास्तत एव
 यांति, उक्ता ओघउपसर्गाः । इदानीं विभागशः उपदिश्यन्ते, तत्थोवसग्गा परीसहा य एगं चेव काउं उवदिस्संति 'जदा हेमं-
 तमासम्मि' सिलोगो ॥ १६८ ॥ यत्रार्ताव शीतं भवति वर्षवर्द्धलादयो वा तीव्रवाता भवंति, वातग्रहणात् सीववग्घविरालोपा-
 ख्यानं, यथा पोसे वा माहे वा 'तत्थ मंदा विसीदंति' तस्मिन् काले तत्र मंदा उक्ताः, विविधं सीदंति विसीदंति, अहो इमा
 सुदुक्करा पव्वजा, बहवो परीसहोवसग्गा विसधितव्वा, ते एवं चित्तेता सीयाभिभूया 'रट्ठहीणा व म्वत्तिया' जहा परव्वलेण उच्छा-
 दिते रट्ठे हितसारे य परव्वलकंने विलुप्यमाने वा, खत्तिओ णाम राया, सो जहा सोयति, एवं सेहोऽपि णिरग्गिगे रण्णे गुत्ताव-
 गुत्तावसर्धीसु मीताभिहुतो विचिंतेति-किमेवंविधाए पव्वजाए गहियाए ?, भणितो सीतपरीसहो, एष एवोपसर्गः, तत्पुरुषोऽयं

मण्णन्ति अप्पण्णं०'सिलोगो ॥१६५॥ क्वचित्संग्रामे उपस्थितो स्वामिप्रायेण धरमिष्यारमान मन्यमानो वागिमर्षिस्त्वचश्चुपति-
ष्ठति जाव जेयं न पस्सन्ति, क्षियति विनाति वा, गन्ति कलमस्तावद्, घनमाभित्य निर्भयः। गुहान्तरविनिष्क्रान्त, यावत्सिंह
न पश्यति ॥१॥ तावद्भवः प्रयुतदानगर्ह, करोत्यकालांशुदगन्धितानि। यावत् सिंहस्य गुहास्यलीपु, लारुगूलनिस्फोटव नृणोति
॥२॥ पिदरिसव 'सुज्जंत इह धनुर्पस्य स भवति दहन्वा त 'सिंघुपालो य महारथ' मघारथो-केसवो सिंघुपालेन तुल्यं
क्षिणुपालवत्, स किल माद्रीसुतः षतुर्मुखो जातः, मीतया पथात् तया नैमषी पृष्ट -किमिदं क्वं?, तेनापदिश्यते-महाद्रुतमे
तत्, यं दृष्ट्वाऽस्य एतौ द्वौ सुबौ स्वामाबिष्यौ मबिष्यत ततोऽस्य मृत्युरिति, एत' सा माद्री दारकञ्चन्मवदार्पकानामागतानां सं
दारकं दर्शयति स्म, यथाहं च पादेष्वापातयत्, वासुदेवस्य चागतस्य तमालोक्ष्य तौ सुबौ नष्टौ, पथावस्य मात्रा वासुदेवोऽभय
याचित', तेनापदिश्यते-अपराचक्षुतमस्य क्षमयिष्यामि, एतोऽसौ प्रहृष्टं वासुदेवं समथ एतेष्व वा गोपालवत्सपालादिभिराक्रोद्धे
राकृष्टवान्, आद्याप्रतिपेवादीर्घोप्राधान् कृतवान्, एतोऽपराचक्षुते पूर्णे क्वचिदेव अमिसुखमापतत आक्रोष्टव मत्पयोऽसुर्पस्व इति,
नाहमपथा गच्छामि, अन्येनैवापासेन चक्रमुक् सुदर्शनं चक्रभारातिपातेन क्षिरिन्धुर्न कृतवानिति एतेष्वो दृष्टान्तः, अथ तु प्रत्यक्षः
'पयाता सूरा रणसीसे०' इव ॥ १६६ ॥ भृशं याताः प्रयाताः, क्षयति क्षय्यते वा क्षुर, महत् उक्लिष्टीहगातबोलकलक
लसदेव प्रयाताः, रणसीसं वाम अमापीक, समस्तं प्रास्यते वा तस्मिन्निति संवामः, उपस्थितो वाम अन्योऽन्यबलेषु संव्रा
मायोपस्थितपु, माता पुत्र न यावति, वमातापुत्री यदा संव्रामो भवति, का मावना?, तस्यामवस्यायां माता पुत्रं हृत्कं उचान-
क्ष्य धीरहरमर्चगर्भं मयोदूत्रान्तलोचना ब्रह्मादन्वा न यावति-नापेक्षते, न प्राजायोचमते, इत्वाल्हटीतो वा नस्यमानं ब्रह्म वा

वा न जानीते 'जेतेण परिविच्छिते' जयतीति जेता अतस्तेन जेता, तेण जयएण, परि सञ्चतो भावे समंता बाणादिभिरायु-
 धैस्तैः कृतः परिविच्छिते, सञ्चतो छिण्णमित्यर्थः, 'एवं सेहेवि अप्पुडे' सिलोगो ॥ १६७ ॥ अप्पुडो णाम अप्पुडधम्मो, असप्पुटो
 वा परीपहैः, अट्ठधर्मा इत्यर्थः, भिक्खूणं चरिया भिक्खुचरिया, कोविदो विपश्चित् न कोविदो अकोविदो, न तावत्परिपहो-
 पसंगैः विकोविदः, सो पव्वयंतो चित्तेह मणति य-किं पव्वजाए दुक्कर काउंति ?, किं णिच्छियम्म दुक्करं ?, णणु सीहवग्घेहिंवि
 समं जुज्झिज्जति, संगामे य पविसिज्जति, अग्गिपडणं च कीरइ, एवं अदिट्ठपरीमहो सूर मणति अप्पाणं तपःशूरं, जहा दब्ब-
 सगामे कुंतासिवाणगहणेसु, युद्धे उवट्ठिते केइ परबलमई मोऊण चेव णस्संति, केइ प्रवृत्ते प्रहताः अग्रहता वा, केइ मारिजंति,
 एवं भावसंग्रामेऽपि सूर मणति अप्पाणं जाव ल्हं ण सेवएत्ति, रूक्षः-मंजम एव, रूक्षत्वात् तत्र कर्माणि न शिलष्यंति, रूक्ष-
 पटे रजोयत्, तत्र केचित् दृष्ट्व साधून् जल्लादीहिं लिप्ताङ्गान् केचिदर्द्धकृते लोचे केचित्परिसमाप्ते केशान् उत्तखण्डुं गतास्तत एव
 यांति, उक्ता ओघउपसर्गाः । इदाणि विभागशः उपदिश्यन्ते, तत्थोवसग्गा परीमहा य एगं चेव काउं उवदिस्संति 'जदा हेमं-
 तमासम्मि' सिलोगो ॥ १६८ ॥ यत्रातीव शीतं भवति वर्षवर्द्धलादयो वा तीव्रवाता भवंति, वातग्रहणात् सीघ्रवग्घविरालोपा-
 ख्यानं, यथा पोसे वा माहे वा 'तन्थ मंदा विसीदंति' तस्मिन् काले तत्र मंदा उक्ताः, विविधं सीदंति विसीदंति, अहो इमा
 सुदुक्करा पव्वजा, बहवो परीसहोवसग्गा विसधितव्वा, ते एवं चित्तेता सीयाभिभूया 'रट्ठहीणा व खत्तिया' जहा परवलेण उच्छा-
 दिते रट्ठे हितसारे य परबलकंते विलुप्यमाने वा, खत्तिओ णाम राया, सो जहा सोयति, एवं सेहोऽपि णिरगिग्गे रण्णे गुत्ताव-
 गुत्तावसधीसु मीताभिहुतो विचिंतेति-किमेवंविधाए पव्वजाए गहियाए ?, भणिनो सीतपरीमहो, एष एवोपसर्गः, तत्पुरुषोऽयं

समाप्त' । तदिदानीं उपर्यपरोसहोऽपदिस्सति 'पुष्टो निम्बामितायेण' सिलोगो ॥ १६९ ॥ अभिसुख तापयतीति अभितापः, अशोमनमना' विमनाः कर्णरवासितोदग क्वरापरदि वा विवेतो, अथवा तप प्रति विगत मनोऽस्य स भवति विगतमना, पातु मित्रा पिपासा, सुदृढ पिवासितो 'मच्छा अप्पोदप जहा' तदत्यस्वादीथ तप्यन्ते बहिरुदकतापेन अतश्च मनस्तापेन तप्यमानाः यथा सीदन्ति एवमसावपि बलमलसेदक्लिमगाथो बहिरुष्णामितप्तः शीतलान् जलाधयापान् घारागृहाणि चन्दनादी-
'निष्पप्रतीकसान् अनुभारन् मृश अनुश्रोषते व्याकुलयेता भवति, वुचो तप्यपरोसहो । इदानीं जातणापरीसहो—'सदा वसेसणा दुक्कम्' सिलोगो ॥ १७० ॥ सदेति सम्बकालमविभाजन दणप्रज्ञात् चास्ति दप च, चाइयदत्तमप्येसणीय च, दुक्कं सुवाति सामिभूतेहि तं परिहरितु, दुक्क च पढिसेहिअति अप्पेमजिअं, साम्प्रतमुत्तामिलापो पइप्पण्णमारिओ जीवो दितगा य रुस्संति 'जायणा दुप्पणोखिया' दु'त्त प्रमुपते जायणा फलदेववत्, ववारा य भवंति—कम्मवा दुन्मगा वेद० कृपीपशुपालयादिभिः कम्मन्तिरार्षा अभिभूता इत्यर्थः, श्रीमित्रज्ञातिस्वामिनां दुन्मगा इति, आहु पुयक् पुयक् बनो विस्तरा वा जना पुयम्बनाः, एते सदे अथाअंता' सिलोगो ॥ १७१ ॥ दन्दपते अनेनेति शब्दः, अचापंता जाम अशकुवन्तः सोढु, कोदीर्यन्ते !, उन्पते, 'गामेसु नगरेसु वा' वा खेडाक्कन्ते कम्बदादीसुनि, 'तत्थ मदा विसीवति सराममि व मीरुणो' मीरुवो हि संग्रामे प्राप्ते मरणमयाहिपीदति, ऊरु लंभाइजति, सिमचिवा भवति, 'अप्पेगे खुन्निअ(विमत)मिक्खु'सिलोगो ॥ १७२ ॥ अपि एके, न सन्वे, खुन्निवतो जाम सुचित' पिपासुवा, त हुत्तुष्णाप्रतियोगार्थमन्व 'सुणी वसनी'ति सुणी खूपयतीति खूपकः मक्षक इत्यर्थः, 'तत्थ मदा विसीवति' संपमोपम प्रति सीदति, दिइवो 'तेऊपुट्ठा-अ पाणिणो' सेवोनाम अपिस्तेन दवाभिना

अन्यतमेन वा तेजसा शशमृषकमार्जारकोलवृक्षपुष्पकलतावितानवृक्षादयो दह्यमानाः संकुचन्ति, प्राणिनोऽपि दह्यमाना विसीदन्ति ।
 ‘अप्येगे पडिभासन्ति’ सिलोगो ॥ १७३ ॥ समन्ताद्भापन्ते परिभापन्ते, पथ्यतेऽनेनेति पंथाः पन्थानं प्रति योऽन्यः पन्थाः स
 प्रतिपथः प्रतिपन्था वा तेन गच्छतीति प्रातिपथिकः तं, गामानुगामं रीयतं केइ पाडिपंथगाः पडिभासन्ति, अथवा यो यस्य विलो-
 मकः स तस्य प्रातिपथिको भवति, ते, न तु सर्वे एव, कुतीर्या-सन्मार्गविलोपकाः, कथं ? अणुसोयपट्टिए बहुजणंमि, साधवो हि
 प्रतिश्रोतसा मोक्षमभि प्रस्थिताः, कुतीर्यास्त्वनुश्रोतमा, किं भाप्यते-‘पडियारगया एते’ करणं कृतिर्वाकारः कारं प्रति योऽन्यः
 कारः प्रतिकारस्तं गताः पडियारगताः, पडियाइं कम्माइं वेदन्ति, एते हि अण्णाए जातीए पंथा उच्छृङ्गा तेण णिइणा हिडन्ति, ण य
 दत्ताइं दाणाइं तेन न लभन्ति, लद्धेऽपि य ण गेण्हन्ति, ण चोदगाणि दत्ताणि तेण ताणि ण पिबन्ति, ‘जे एत्ते एव जीविणो’ति
 जे एतेवं जीवणसीला, तंजहा कंजिगउसिणोदगादीहि अन्ताहारेण जीवन्ति, पय्यते च-‘तद्धारवेयणिज्जे ते’ जेहि चेय दारेहि
 कितं तेहि चेय वेदिज्जतिचि तद्धारवेदणिजं, जहा अदत्तदाणा तेण ण लभन्ति, सेसं तहेव । ‘अप्येगे चडं जुंजन्ति’ ॥ १७४ ॥
 अप्येके, न सर्वे, वाचं जुज्जन्ति वाचमुदीरयन्तीत्यर्थः, अहो एते ‘चरगा पिंडोलगा’ पिंडेसु दीयमानेसु उहन्ति पिंडोलगा,
 अधमजातयः ब्राह्मणा उत्तमाः क्षत्रियाः वैशा मध्यमाः शूद्रा अधमाः, ब्राह्मणस्य किल मिथा इथा क्षत्रिये कुर्या, अमयेयाम्नु
 अवलगन्ति-क्लेशं कुर्वन्ति तेन तत् पिंडोलगाः, मुण्डेत्यशिष्टाः, सेदमलमत्तुणादिभिः खाद्यमाना अगुलीनसयुक्तिगुलाकादीनां
 कण्डुइतमंगैः विणट्ठंगा ‘उवज्जलन्ति’ उवचितजह्णा मलसकटाच्छादिताङ्गत्वात्, उज्जायन्ति या, पय्यते च-उज्जाओ मृगो, नष्ट इत्यर्थः,
 उज्जातमृगसमाः ‘असमाहितं’ति अशोभना विवृताङ्गत्वात् अथवा अममाहिता-दुःखिता ‘एवं विप्पडिवण्णेगे’ ॥ १७५ ॥

सिलोगो, एवमनेनप्रकारेण न सम्यक् प्रतिपन्ना विप्रतियक्षा एगे मिथ्यादृष्टय , स्वयमवानक्षा न च ज्ञानवतां दृष्यन्ति, अज्ञान हि
 तनो, ते ततो अज्ज्ञावतमातो तमन्तरं वा याव, उक्तोसकृद्वितीयं मोहगिह्न कम्म भवंति, एवं गाणावरणिज्ज दंमणावरणिज्ज, एगि
 दियाइयाइसु वा एगंतवमासु जोषीसु उववत्तंति, बिबपकारेसु वा बरएसु, दुखीए मदा मोहो-अण्णानं पात्ता-उण्णा, अपवा
 मतिमदा इरिषयाओ य, मदविज्जाओ खीमोइण, उक्ताः दुब्बाः। इवाणि फासा 'पुट्टो य वसमसगहि' सिलोगो ॥१७९॥ सिधु
 तामलिचिमादिसु विसएसु मतीन दंमगा भवति, अप्राहुतास्ते' मूख बाध्यमानाः शीतेन च अस्थरपपाउरणहुताए तणाइ सेवमाणा
 तेहि पिक्खति, भवप्पया अधियाभितुमिति वास्यपेयेयः, इए च दुःखमचिसस्रते यदि नाम परः लोक स्यात्, म च 'न मे विट्ठे
 परे लोण, किं पर मरण सिधा' न हि मयाज्येन वा साक्षात्परलोको दृष्ट यमिमिच झेद्व सस्रते, झेद्वान् सदमानस्य हि
 परं मरण सिया, तदप्यनिष्टं, मरुमिहेच्छेत् ययसौ परलोक् स्यादिति, संदिग्धे तु परलोके किं दु खेन तपसा कृतेनेत्ययमदर्थ
 नपरीपदोपसग , किं 'संतप्ता केसलोएण' सिलोगो ॥१७८॥ समस्तं तप्ताः छिद्यन्त एमिराकृष्टा इति झेद्वता , दुःखमीरवो
 हि क्वचित् कसलोयपगदिता विप्यदियम्बंति तेषां स एवोपसग , 'बमचेर' इरिषपरीसहो तेण पराइसा-उचसमिता अणुवस
 मिगता वा 'तत्थ मदा विसीदति मच्छा पबिद्धा व केयणे' केयणं नाम कडवक्कसंठित, मच्छा पाणिए पडिबियचे उषारि
 न्जति इत्थं, खुट्टमादी, तत्थ ते पविद्धा वरागा सोपति विसीदंति-परिपोलति वया व पाणियं बिधुलितं 'आयदं वसमायारा'
 सिलोगो ॥१७८॥ आरमान दंढयितुं छील वेपां ते भवंति आत्मदंढसमावाराः, मिच्छुपसंठिता मावणा असि ते भवंति मिच्छा-
 संठितमावणा, ते तु कथमात्मानं दंढयंति !, उच्यते, ते साधुन् इद्वा इपीस्मदोषावाजपि पिट्ठेति जहा सो पुरोहितपुत्रः, केयिमि

ण सन्वे, ल्यति अक्कोसंति पिडुति य अनार्या दसणादीहिं । 'अप्पेगे पलियंतंमि' सिलोगो ॥ १७९ ॥ चा अपि एके, न मयं, 'पट्टि-
 यंनं' समंतादंतं परियन्तं, कस्य ? , देशस्य, तस्मिन् २ देशपर्यन्ते केचिद्भाषते-चारिकोऽयं चारयतीति चारकः, येषां परम्परवि-
 रोधः ते चारिकमित्येनं संवदंते, चोर वा, तं 'सुधयंपि' संगतं-शोभनं व्रतं, संकिता वा णिस्संक्रिया वा भूत्वा बंधन्ति मिथुयं
 बालाः, जहा गोसालो बद्धो आसीत्, 'कसायवसणेहि य'ति तत्पुरुषः ममामः द्वन्द्वो वाऽयं, मभावत एव केचित्त्वाधून
 दृष्ट्वा कसाइजंति, वसणं केसिचि भवति, कप्पडिगा पासंडिया वा हंति, णच्चायंति वा, तेज्वेय पर्यन्तेषु मध्यदेशेषु वा कंचि रिय-
 मानं कश्चिद्बालो 'तत्थ दंडेण संवीते' सिलोगो ॥ १८० ॥ दंडो णाम खीलो दंडप्पहारो वा, मुट्ठी मुट्ठोरं च, फलं-चवेडाप्रहारः
 संवीतः-संप्रहत इत्यर्थः, 'णात्तीणं सरती बालो' जइ णाम णातयो केयि एत्थ होत्था भातिमिज्जादयो णाहमंविधां आगमिं
 पावेंतो 'इत्थी वा कुद्धगामिणी' जधा सा अचंकारितभट्टा, कुद्धा गच्छतीति कुद्धगामिणी जहा या 'एते भो करुमा
 फासा' सिलोगो ॥ १८१ ॥ फरुमा नाम स्नेहवियुक्तैरुदीरिता, दुक्खं अधियाभिजंति दुरधियामगा अप्पननेहि, ते अणधियामे-
 माणा हत्थी वा सरसंवीतः शग्रहरैरित्यर्थः, यथा रौद्रसद्भासे हस्तिनः शरसंवीता नडयन्ति, एवं भागं ग्रामादपि परीमद्वयगयिणा
 क्लीवा, 'वराका' नाम परीपहं वराकाः पुनरपि गृहं गच्छंति गमिष्यंति च, पठ्यते च 'नियसइगा मना गिहं'ति चेमि, तीत्रं
 शढाः तीव्रशढा तीव्रैर्मा शढाः तीव्रशढाः, तीत्रं परीपहं प्रतिदत्ता ॥ इति तृतीयस्योपसर्गाध्ययनस्य उद्देशः प्रथमः ॥ ३-१ ॥

स एव उपसर्गाधियारो अनुवत्तत एव, 'अथेमे सुहुमा संग' मिलोगो ॥ १८२ ॥ 'अये'त्यानन्तर्यं पडिलोपोयमगा
 गता, इदाणि अनुलोमा, उक्तं हि-पढमम्मि य पडिलोमा णात्ती अनुलोमगा वितीयंमि । मुहुमा णाम निडणा, न प्राणव्यपरो-

पञ्चत् स्वरमूर्त्यः, उपायेन धर्माख्यायति, उक्तं हि-द्वयं जीवितविभक्तैरप्युपसंगच्छीजं मायारूप्यं माययितु, अणुलोमा पुन
 पूमासकृतादयाः भिन्नश्च दुरुचरा मयति, वक्ष्यति हि 'पातालवदुरुचरा' सखते यत्र स सङ्गः, संगोपि वा विग्योपि वा वस्त्वो
 द्विपि वा एगद्वा, अत्यसत्त्वानां दुस्तरा, नतु सत्त्ववतां, 'अत्य मया विसीवति' मदा उक्ता, विसेसेण सीर्यति च, चपला नाम
 असंकिता अवश्यपि ना लादिष्यति वा एगद्वा, 'अप्येगे पातयो विस्स' सिलोगो ॥१८३॥ अपिः पदार्थसंभावने, एकं, न
 सर्वं, ज्ञाज्यो-मातापित्रादि पञ्चयतं पुण्यपञ्चदं वा ददृष्टेण रुयति, किंचि, क्वचकुरुमाणि, 'नाषपियकृतसामिय०' परिवारिया
 दृष्यतो मावतो य, धय इदा कर्मासिद्धिष्वचः तदिदानीं पोसाहि जे, आचारयात् पुढो मदादिमि, 'पिता ते घेरओ तात !' सिलोगो
 ॥१८४॥ तात ! इत्यामर्षणं, उक्तं हि-"पिता ते स्वविरो तात !, वयं च गतयौवनाः । न च तत्कर्म जानामि, यजानात्यपरो ब्रन
 ॥११॥" त्वां हि सुक्त्वा(गत)अस्यां दद्यायां कोऽन्यः पोपयिष्यति ?, त तु सद्भावतो ब्रते कौतुकाद्वा, अन्येष्वपि पुत्रेषु विद्यमानेषु
 प्रीति-पोस बे तात ! पुढो सि, कस्त नाम तुम अन्दे अणाहाई परिषयसि, किंच-कथिद् जनैः सुइइमिवा निष्काममेवमुपदि
 द्यते-'पिता ते घेरसो तात !' घेरगो दृढचरितगहृत्यो अस्यन्तदद्यां प्राप्तः, युक्तं स्वयि जीवमाने मल्लपिठमढतो ?, कथ च
 तत्र धर्म स्यात् अस्मिन्विलम्बमाने ?, स्वया नाम ते भगिनी, सा य सुहृष्टिया मद्र, सुइइमा कन्या वा, कोऽस्या निर्वहण करिष्यति ?,
 एवमादीनि क्यार्यसहस्राणि संतापि असनापि वा उदीरति, 'मायरो त सगा तात !' भवतीति धत्ता-आणाउववायवयमगिरेसे
 य चिद्वृत्ति, समानोदराः सोदरा, सोदरग्रहणात् अन्येऽपि ताव एकपित्रादयो छडिअति सुह, न तु सोदरा । 'मातरं पितरं'
 सिलोगो ॥ १८५ ॥ मातापितरौ हि सुभूषाईवेवाविदानीं पुण्याहि, एन छोको मरिष्यतीत्यय परम, अस्मिन्तावधतः कीर्तिव

भयति मङ्गलं च, उक्तं हि-‘गुरवो यत्र पूज्यन्ते, यत्र धान्यं सुसंभृतम् । अदन्तकलहो यत्र, तत्र शक्र ! वामग्यहम् ॥ १८॥ ५२
 लोकश्च भवति गुरुशुश्रूषया, एते हि पदीवत्स्थिया समणगा भवन्ति जे मायापितर सुसुस्सन्ति, तेण तेसिं गुरुपडिणियाणं कतो लोगो
 धम्मो वा भविस्सति ? ॥ किं चान्यत्-‘उत्तरा मुहुर्ल्लावा’सिलोगो ॥ १८६॥ उत्तरा नाम प्रतिवर्षमुत्तरोत्तरजातकाः समघटच्छि-
 न्नागाः, पठ्यते ‘इतरा मधुरोल्लावा’ इतरा णाम खुड्डलगा अव्यक्तमहुरोल्लावकाः ‘पुत्ता ते तात ! खुड्डगा’ तात इत्यामंत्रणं,
 खुड्डगत्ति अग्राप्तवयमः अकर्मयोग्या वा ‘भारिया ते णवा तात !’ मरणीया भार्या, नवा नाम नववधूः अप्रधृता गर्भिणी वा,
 मा सा अण्णं जणं गमेज्ज, उब्भासए वा करेज्ज, जीवंतए तुमंमि अण्णं पतिं गेहेज्जा, ततो तुज्झ अद्वीतीया भविस्समति, अम्हवि
 य जणे छायाघातो अवण्णओ जणे भविस्सतीति, किंच-जो जहा पुब्बमासी तस्म हि म एव उवमग्गो पायो भवति, येनान्यथा
 ब्रवीति, तद्यथा-यः कृष्यादिकर्मपरजितः तं दृष्ट्वा ब्रुवते ‘एहि ताव घरं जामो’ सिलोगो ॥ १८७॥ जाणामो जहा तुमं अति-
 कम्मा भीतो पव्वइतो, इदाणि वयं कम्मममत्था, कम्ममहायगा य कम्मसमत्था, कम्मसहायगा य कम्मसहायकत्वं प्रति भवतः,
 तदिदानीं कुमारः प्रति भण्णइ-ण चंप गोणिवि, हत्थेण मा छिवा, णित्तेण वा उक्खिवाहित्ति, दूरगतं च णं ददहूण भणति-आसण्णं
 वा गृहमागच्छ, ‘वितियं पि तात ! पासामो जामो ताव सयं गिहं’ वितियं पि तात ! पासामो स्वे गृहे तिष्ठन्तमिति वाक्य-
 शेषः, वितियं पि ताव पेच्छामु सव्वाइं णियल्लागाइं । ‘गंतुं तात पुणो गच्छे’ सिलोगो ॥ १८८॥ गत्वा स्वजनपक्षं दृष्ट्वा पुन-
 रागमिष्यसि, न हि त्वं तेनाश्रमणो भविष्यसि, यस्त्वं स्वजनमवलोकयित्वा पुनरायास्यसि ‘अकामं ते परक्कमं’ को नाम अ-
 णिच्छिओ ‘परक्कमंतं’ति परिजायंतं अथवा यदा त्वं परं प्राप्य निष्णातो भविष्यसि भुक्तभोगत्वात् तदा अकामकं पराक्रमंतं

'को त धारेतुमरिहति' परेतु क वा ! । पञ्चदशम मणति—'ज किञ्चि अणगं तात ! तपि सव समीकलं' उचारियंति वा
 विमोक्षित वा एगडं, हिरण्य ववहासओ, जो वा मियगो खीप्पमडसुखो यम्बइओ त मणंति—हिरण्य ते कताकत दासामो, आदि
 प्रहणात् सुवण्यं वा मडसुखं वा दासामो जेपेव ववहरिस्ससि, ब्यवहारार्थं ब्यवहाणय, अपि पदार्थादिपु तव ते दासामो, अन्यच्च
 यदस्ससि, 'इवेव ण सुसिक्खत्तं' सिलोगो ॥१८९॥ साधुक्रियां सुदट्ठ सिक्खत सुसिक्खत पाठन्तर सुसेहिंति वा—उस्सि
 फलवैवीत्यर्थं, 'कालुणतो उवट्ठित'ति कलुषाणि क्वता य रुयता य णिरिक्खता य त उवसग्गेति, समुद्धिता उप्पब्बावेतुं,
 स च तदि णाणाविषदि 'विबट्ठो णातिसग्गेहि, ततो गार पहावती' गारं नाम अगारत्व, मृश वा धावति पधावति । किञ्चान्यत्
 'धणे जात अइहा नक्कम्' सिलोगो ॥१९०॥ कठय, एवं परिक्खिड्ढ(विहं)ति द्रव्यतो भावतच्च परिषेइण असमाधीपि, त त मणति
 करेति य वेनास्साममाधिर्मवति, अपवा अमाधुताते द्रव्यतो मानवच्च स तैः करुणादिभिः 'वियेद्वे णातिसग्गेहि हत्थी याधि
 णयग्गघ्ठो ॥१८२॥ क्वचित्कालं क्खसारोच्छुल्लवाविमिणुइस्य पमात् आहारप्रहारिभ्यते, तडप्येन पुनर्जातमिच मन्यमाना तस्मा-
 मिनवानीतस्य पिड्डो परिमण्णति, को इयान्तः ? 'सूतिगोव्व अदूरतो' यथा तदिनसुतिकागुट्ठित्सकस्य पीतधीरस्य इतमेतच्च
 परिचायनो ईपदुमत्तवालभिः समतवीवा रमायमाणा पृपुताऽनुमण्णति, म्पि चैन उच्छिखति, अदूरतोऽस्यावस्थिता स्निग्धवप्या
 निरीषते, एव वषथा अप्यस उइकसमीयं वान्यन्न वा गच्छत वा णासिस्मिहिंति पिड्डो परिसण्णते, चेइरुवं वदे, मग्गतो वेन्वि
 द्रयनमासीन चैन स्नइमिवोद्विरत्त्या वप्या अदूरतो निरीषमाणा अवतिष्ठत । 'एते संगं मणुस्साण' सिलोगो ॥१९३॥ एते
 इति ये उरिण', मज्जेते येन म संग', मनुष्याधिक्कर एव वर्पेत तेन मनुष्यग्रहणं, पाताला नाम वलयासुखाधा', सामपिक्खोज्य

दृष्टान्तः, उभयाविरुद्धस्तु पातालः समुद्र इत्यपदिश्यते, न तारिमा अतारिमा न शक्यते बाहूभ्यां तर्तुमिति, 'कीवा' कातरा जत्थ
 'विसण्णेसी विसणं एसतीति विमणोसी 'णातिसंगेहि मुच्छिता' विसण्णा वा आसंति, विमणोसिं णातिसंगेहि मुच्छिता,
 अथवा कीवा जत्थावकीसंति, अपक्कयन्ते मोक्षगुणातो धम्मातो वा, किंमिच्चं णातिसंगेहि मुच्छिता ?, 'तं च भिक्खु परि-
 णाय सवे संगं महासवा' सिलोगो ॥ १९४ ॥ तदिति यदेतदुक्तं अथवा तमुपसर्गणं दुविधाए परिणाय, सवे
 इत्यपरिशेषाः, संगं एव महांति कर्मण्याश्रवंतीति । 'अहिमे संति आवट्ठा' सिलोगो ॥ १९५ ॥ अहो दैन्यविसयामंत्रणेयु,
 अथवा इमे संति आवट्ठा, अथेत्यानन्तर्ये, इमे वक्ष्यमाणाः, संतीति विद्यन्ते, द्रव्यावर्त्ता नदीपूरो, भावावर्त्ता यैः प्रकाररावर्त्तन्ते
 संयममीरवः, कासवेण पवेइता-प्रदर्शिता इत्यर्थः, 'बुद्धा जत्थावसप्पन्ति' बुद्धा दुविधा-दब्बे भावे य, दब्बे णिदाबुद्धा भावे
 णाणातिबुद्धा, अवसर्पन्ति नाम अवगच्छंति, 'सीदंति अबुधा जहिं' ॥ किंच यः कश्चित्संयतः कस्सति रण्णो पुत्तो वा अरायवं-
 सिओवि कोऽपि रुवसंपण्णो विज्जामंतकलागुणसंपण्णो वा, तंजहा- 'रायाणो रायमच्चा य' सिलोगो ॥ १९६ ॥ रायाणो चक्क-
 वट्टिमादी, तत्थ वंभदत्तेण चित्तो निमंतिओ, रायमच्चा-इस्सरतलवरमांडविगादि माहणा-भट्टा खत्तिया नाम गणपालगा
 गणभुत्तीए वा भट्टराज्या, जे वा अरायाणो अरायवंसिया णिमंतयंति भोगेहिं 'भिकखुयं साधुजीविणं'ति साधुविहीए फासु-
 एण पडोआरेण जीवतिचि साधुजीवी, अथवा साधिगति प्रशंसायां, शोभनेन जीवनेन जीवतीति, संयमजीवितेनेत्यर्थः, के च ते
 भोगा ?, इमे, 'हत्थस्सरहजाणेहिं' सिलोगो ॥ १९७ ॥ हत्थिअस्सरहादीणि पसिद्धाणि, जाणाणि सीदासन्दमाणिगादीणि,
 तं पुण जले थले य, जले णवादि, थले सीतासंदमाणिगादी, विहारगमणा इति-उज्जाणियागमणाई, चशब्दादन्यैश्च श्रोत्रादिभिः

इन्द्रियधर्मैर्विपर्ययेष्टतः 'भुजादिमाई भोगाई' इमानीति विद्यमानानि प्रत्यक्षाणि वा महारिसिधि, एवमपि असावस्माभिरन्यैर्वा
 पूजनीयम्, किंचान्यत्-तमेव विमतयति 'वत्पगधमलकार' सिलोगो ॥ १९८ ॥ वत्याणि-अयिजगादीणि गथा-कुद्यादय
 अलङ्कारा-हारादय, स्त्रिय-अह ते घृत मणिणी वा देमि, अण्ण वा न इच्छसि, सयणम् अत्युत्तपञ्चुरयुताणि, वध्दथात् लोही-
 लोहकटाहकङ्कुगादीणि मन्त्रो घरोवक्करो, सहीणे जारिसो वेव मम परिच्छतो तारिसं वेव इलयामि, तेनोपचितो मुंजादि
 माइ भोगाइ मया विधीयमानानि, आउसो ! पूजयामि ते, साम्प्रतमेभिर्ब्रह्मादिभिः पूजयामि, पूजयीप्प्यामम् स्व, सर्वस्ववञ्चयिता
 मविप्पसि, किं चान्यत्-न च तथास्माभिरम्यर्थ्यमानस्य कृततप-प्रभाओ मविप्पति, कय !, 'जो तुम्मे णियमो चिण्णो' सिलोगो
 ॥ १९९ ॥ इदियजोऽदिपि चिणो-कृत-मिक्खुमावो उउमो, मिक्खुमावो णाम पब्बजा उउमो असरिसो, अगारमावसं
 तस्स मन्वसो चिहुती, तथा सत्तिजत वा, न विनश्यतीत्यर्थं, लोकस्मिद्धमेव समुक्कयस्स विपुलत्वा । किंचान्यत्-'चिर दूइज्जमा
 पारस्स' सिलोगो ॥ २०० ॥ चिरं तुम पम्मो कतो, दूइज्जमा य णाणापगारा देसा दिट्ठा, तवोवणाणि सित्याणि य, 'दोष इदानी
 पृतस्तव !' किं त्वया चौरत्वं कृत पारिदारिकत्वं वा !, अथवा दोसो पाव अपम्मं इत्यर्थं स कुतस्तव !, वपितस्तवया, कृत सुम-
 रणप, न य ते उपपन्नयतस्स वयणिजं मत्तिस्सति, किं मव चोरो परदारिगो वा !, ननु तीर्त्तयात्रा अपि कृत्वा पुनरपि गृहमा
 गम्यते, एवमादिभिः इत्थ्यदशरथब्रह्मादिभिः निमज्जमैव ते अणियहुगा वा 'इवेव ण णिमत्तेति णोयारेण व सूयर' णीयारो
 णाम कूइगादिना, म तण णीयारण दिवो पर सूयरगो अइवि म ववति मारिक्कति य एव सोऽपि असारोहि विमतितो वा मोसु
 मारणजगादियाइं दूप्पवाइ पावेति । 'जोदिता मिक्खुपरियाण' सिलोगो ॥ २०१ ॥ जोदिता नाम वेयिक्का तच्चिया वाचिता

इत्यर्थः, चरणं चर्या-चक्रत्रालसामायारी, जवइत्तएत्ति वा लाढेत्तिएत्ति वा एगडं, 'तत्थ मंदा विसीदंति उज्जाणंसि व दुब्बला' इत्यर्थः, केइ आयसमुत्थेहि केइ परमसमुत्थेहि केइ उभयसमुत्थेहि, ऊर्डं यानं उद्यानं, तच्च नदी तीर्थस्थलं गिरिपन्भारो वा, तत्थ पुंगवावि य आरुभंता सातिजंति, किमंग पुण दुब्बला दुप्पदा चतुप्पदा वा ?, एवं केऽपि पव्वयंता चेव भावदुब्बला सीयंति, किं च-अचयंता य त्थेणं' सिलोगो ॥२०२॥ अचएंता-अशुक्लवन्तः, ल्हं दव्वे य भावे य, दव्वे आहारादि, भावल्लहं संयम एव, तवोवधाणेण तज्जिता अवहत्थिता, तत्थ मंदा विसीदंति, पंके जीर्णगौः जरद्भवत् 'एयं णिमंतंणं लद्धुं' सिलोगो ॥२०३॥ एतं णिमंतंति जं हेट्ठा भणियं, लद्धुं-प्राप्तुं मुच्छिता विसएसु, गिद्धा इत्थिगासु, अज्झोववण्णा कामेसु, कामा-इच्छामदणकामाः, चोइजंता णाम णिब्भत्थिजंता परिससहेहि, णिमंतिजमाणा वा, गिहगयत्ति वेमि, पुनगृहं गत्वा पुनगृहस्थाभूत्वा इत्यर्थः, णिज्जुत्तीए बुत्तो दुविधा उवसग्गा ओहे ओवक्कमे य, अज्झत्थविसीयणा य, स च बालपव्वइतो तरुणीभूताश्चिन्तयति-चिरकालं प्रव्रज्या दुष्करा कर्तुमित्यतो विसीदंति, दृष्टान्तः 'जहा सगामकालंमि' सिलोगो ॥ २०४ ॥ येन प्रकारेण यथा, सङ्ग्रामकालो नाम सममि-चारितं युद्धं, तत्थ कोइ वचंतो मीरु पच्छतो उवेहति 'वल्लयं गहणं णूमं' वल्लयं णाम एक्कदुवारा गड्डा, परिक्खो वा वल्लयसं-द्वितो वल्लयं भण्णति, गृह्यते यत्तद्गहनं-वृक्षगहनं लतागुल्मवितानादि च, नूमं नामाप्रकाशं, जत्थ णूमेति अप्पाणं गड्डाए दरिए वा, 'को जाणेति पराजये'त्ति देवायत्तो हि पराजयो, 'सुहुत्ताणं सुहुत्तस्स' सिलोगो ॥ २०५ ॥ मीयतेऽनेनेति सुहूर्त्तः, बहूनां हि सुहूर्त्तानां एकः सुहूर्त्तो भवति यत्र विजयो भवति पराजयो भवति वा, जयश्चेत् इत्यतः शोभनं, पराजयश्चेदित्यतो वरं पराजयतो अवसर्पिष्यामः, अवसर्पिपतो इति मीरु उवेहती, एस दिट्ठतो, अयमर्थोपणयो- 'एवं तु समणा एगे' सिलोगो ॥२०६॥

एवमनेन प्रकारेण 'तु' पुरो, एगे, न सुब्बे, संबुमे तेस्ते प्रकारैः अबल ज्ञात्वा अप्यग 'अणागय भय दिस्स' अणागत जाम
 अप्प, मा जाम एव होस्सपि, ततः 'अक्कप्पंतिम सुतं' दव च रघवादि, अक्कत्तप्यति अभीयत इत्यर्थः, 'इमानी'ति अर्थोपा
 र्जनसमर्थाणि गणियणिमिचजोइमवायसइसत्वाणि, 'को जाणति वियोचाय' सिलोगो ॥२०७॥ विठवातो जाम म्मुपात, सो
 उज इस्सीपीसहातो भवति, ष्ठाणपियवादिणिमिचं उदगाओ वा, वा विक्कप्पे, वो वा जस्स पलिओधमादि, परिमइजिता अमुक्केण
 ल्लिगेण क्खेट्ठवेट्ठदीहि क्खोहि अहुज्जाप्पेण चोदिज्जता य वस्सामो, चोदिज्जता-पुच्छिज्जता, प्रायशः कुण्टलट्टीओ लोगो तमप्पे
 पुच्छति, तस्य वरस्सामो, विज्जामंते य पठंविस्सामो 'णो न अत्थि पक्खिपय'ति न क्विचि अम्भेहि पुब्बोवज्जित धणं पेइय
 वा, एवं जणा पत्तमुत्तपसंग करेति, 'इवेव पडिलेहति' ॥२०८॥ इति एवं इवेवं, पडिलेहति जाम समीर्यते-संप्रहारेति, माव
 माइव मावणमप पडिलेहति, 'वित्तिनिगिण्ठासमावण'ति, किं संब्रमणे सक्केस्सामो न मुक्केस्सामोचि, उक्तं हि- "लुक्खम
 पुब्बमणियतं क्खत्तप्रक्खतमोयण विसं ।" दिट्ठो पयावं व अक्कोवितो, अहा वसितो विगलपये चित्तो अच्चति-किमयं पंथो
 इच्छित भूमि वाति ? एयचोवि न गिब्बहति, अक्कोविया अयाणगा, उक्का अप्पमतया, इवाणि पमतया- 'जे तु सगामका
 छमि' सिलोगो ॥२०९॥ जेषि जम्बिरिहणिरेसे, तु विससम्भे, झता जाम प्रत्यभिज्ञाता नामत कुलत शौर्यतः शिवात, तथया-
 वट्ठवचिचलदवा वासुदेवमाण्डलीकादय, प्राकृताश्च वीरपट्टगेहि वट्ठगेहि सण्णदवदवम्मियक्कवपउप्पीलियसरायणपट्टिया गहिया
 उचपवरणा समूसियधयग्गा घटा एवं चक्कवर्षादीनां पुरतो गच्छति, सुरपुरगमा न ते बलयादीणि पडिलेहन्ति, ते तु संपदारेति
 "वरित्तया च पडिब्बिया मरियव्व वा समर समरयण्ण । असुरिसुज्जमउल्लावया न हु महितत्था कुंजे पडयण्ण ॥१॥ परबल जेतव्व

मरियव्यं वा, ण उ पिट्ठतो पेहंति, अपत्ते जुट्ठे जुट्ठमाणे वा, किं पर मरणं भवेत् ? मरणादप्यनिष्टतमं अश्लाघ्यत्वं, मरणादपि
निशिष्यते भयप्रतिज्जजीवितं, उक्तः प्रशस्तदृष्टान्तः, तदुपसंहारः प्रशस्त एव । 'एवं समुट्ठितं भिक्खुं' सिलोगो ॥ २१० ॥
सम्यग् उत्थितं समुत्थितं दव्वसमुत्थाणेण भावसमुत्थाणेण य, आगारवंधणं छिन्ना अज्झत्थो, अवसीतयाणं 'आरभं तिरियं कट्टु'त्ति
दव्वे भावे वाऽऽरभः, तिरियं णामादि, तिरिच्छं वोलेति, अनुलोमेहिं दुक्खमतिकाम्यंते नदीथोनोवत् परीमहोपसर्गा, णिउणो
णेव्वाणरज्जकंखी, अत्तत्ताए-आत्माहिताय सर्वतो संवजेत्, सिद्धिगमनोद्यतेन मनसा, अथवा आतो-मोक्षो संजमो वा अस्वार्थः,
आतत्थाए, अथवा आप्तस्यात्मा आप्तत्मा आप्तमैव आत्मा यस्य स भवति अपात्मा इट्ठो, वीतराग इव व्रजेदित्यर्थः, अज्झत्थ-
विस्मीदणत्ति गतं । इदाणिं परवादवयणं, तं अत्तट्ठाए परिव्वयंतं 'तमेगे पडिभासंति' सिलोगो ॥ २११ ॥ तमिति
तं अत्तट्ठयाए संबुलं रीयमाणं, एगे ण मव्वे, ममंता भासंति परिभासंति, आजीवप्रायाः अन्यतीर्थिका, सुत्तं अणागतोभासियं च
काऊण वोडिगा, 'साधुजीवणं'ति णाम साधुवृत्तिः अपापजीवनमित्यर्थः, जे ते एवं भासंति 'अंतए ते समाहिने' अंतए
नामानाभ्यन्तरतः-दूरतस्ते समाधिए, णाणादिमोक्खो परसमाधी, अत्यन्ते असमाधी वर्त्तन्ते, असमाहिए अकारलोपं कृत्वा, संसारे
इत्यर्थः, किं प्रभाषन्ते ? 'संबद्धसमकप्पाओ' सिलोगो ॥ २१२ ॥ समस्तं चद्धाः संबद्धा-पुत्रदारादिभिर्ग्रन्थैर्गृहस्थाः, संबद्धैः सम-
कल्पाः तुल्याः इत्यर्थः, जहा गिहत्था माता मे पिता मेत्ति एवमादिभिः संगैर्बद्धा, अणमणसमुत्थिता णाम माता पुत्ते मुच्छिता
पुत्तोवि मातरि एवं भवतोऽपि शिष्याचार्यादिभिः परस्परसंबद्धाः, अन्यच्चैदं कुर्वता 'पिंडवातं गिलाणस्स, जं सारेध दलाध
य' पिंडस्य पातः पिंडपातः भिक्षं, एवं पिंडावायं गिलाणस्स आणेत्ता दद्धं, यच्च परस्परतः सारेध वारेध पडिचोदेध सेज्जातो

उद्धवेहमि, च च गिलागस्त आयरियपुद्गमामयसु आहारवर्षभियसचिमादिपिहि य उवगाह करेह 'एव तुग्मे सरागत्या अण्ण
मण्णमणुवस्ता' सिलोगो ॥ २१३ ॥ रागत्तिता सपगग्घा सदोसमोहा, अन्योऽन्यस्य अनुगता वध अणुवसा 'मट्टसप्प
वसत्तमावा' ओमनः पथा सत्पन्था ज्ञानादि, सवो वा भाव सद्भाव, सत्यवसम्मानो नाम यथार्थोपलभ', 'सत्सारस्स अपा-
रगा' पारं गच्छतीति पारगा न पारगा अपारगा ॥ एव भासमाणेषु 'अह ते पटिमासेज्जा' ॥ २१४ ॥ अयेत्यानन्तर्ये तान्
प्रतिमापते 'मिक्खन्ट् मोक्खविसारदो' विसारदो नाम सिद्धान्तविनायकः, स किं पटिमासति !, एव तुज्जेऽवमासता दुवक्ख
येव सेवचा, दुपक्खो गाम संपर्पाय कम्म मब्बति गृहस्थस्य च, किंच 'तुग्मे सुजह चाएसु' सिलोगो ॥ २१५ ॥ तुग्मे जेहि
मिक्खामायपेहि मिक्ख गेहव तेहि आसंगं करेह, आजीविका परावर्त्तेसु कम्पादेसु संवति, आधारीवक्खणसब्बायज्झापेसु य
सुच्च करेह, गिलाणस्स पिठवातपट्टियाए गतुमसमत्थस्स मवमवेहि कुत्तणेण वा भण्णवरेण वा मवेहि अमिहट्ट संजेह, एवं
तुग्मेहि पादपरिमोगेहि वधोऽणुण्णाओ मवति, अन्तरा य कायवधो, सो य तुग्म गिमिचं आणतो मवित्तोऽवि कम्मबंधेण
लिप्पति, पाणिपायपि ण कायच्च जति पादे दोसो, स च किं तुग्म देतो बहुसप्पघमुग्माव उदाहु सप्पचि वट्ठति !, अबिण्णाणा
य मिग्गमरिसा तुग्मे जेण असंकिताइ संकव संकिताणां ण संकपति, 'त च वीओदग 'मोस्त' चि कन्दमूलानि ताव सयं सुब्बा,
सीवोदग सिक्ख, एवं पुढवितेउवाउववे वट्ठइ, च च छक्कायवधेण णिप्पण्ण उवसिप तं सुब्बइ, तुग्मे धव गिहत्थसरिसा, पापतरा
वा गिहत्थेहि, यन ते गृहस्था अनमिगृहीतमिध्याएथोऽपि मवति, न तु मवतः, जेण ममिग्गहितमिच्छदिङ्गिणो साधुपरिवाय च
करेह, इत्थं त्थिच काल सामत्थं च पुब्बो विपाणिपा कीतकट्ठेज्जादिसुचि दोसा भागितब्बा, ते एव असंजतेहि तोऽवि पावतरा

कता समाणा महता अपत्तिः 'लित्ता तिन्वाभितावेणं सिलोगो ॥२१६॥ तिन्वाभितावो णाम तीव्रोऽमर्यः दंसणमोहणिज-
 कम्मोदणं कोधमाणकसायोदण य लित्ता, उज्झिता णाम शून्या, एतदेव व्याचष्टे-अण्णा, णाणदंसणवरित्तेहिं असमाहिता,
 तैरेव विहीणा, 'णाइकंडुइयं साधु'त्ति जहा कंडुइयं साधुत्ति तं अरुक्कस्स अवरज्झति पच्चुयपीडाहेतुत्वात्, एवं साधुहीलणावि
 अपमत्था, अथवा 'लित्ता तिन्वाभितावेणं'ति तेण मिच्छादंसणावलेवेण लित्ता गुणेहिं शून्या बुद्ध्यादीहिं असमाहिता आतुरीभूता
 भणंति-जुत्तं णाम तुब्भेहिं अम्हे गिहत्थसरिसा काउं पापतरा वा, तेन त उच्यन्ते 'णातिकंडुइत्तं साधु' माधु णाम सुदुट्ठ, अरुअं
 हि रुज्झमाणं खज्जइ, तं जति ण सुदुट्ठ कंडुइज्जइ ततो णातिकंडुइणो साधु अवरुज्झति अरुगस्स अरुअगत्तस्म वा, अर्थात् प्राप्तं
 अतिकंडुइयंति भृशमपराध्यते, नातिरूढव्रणस्य, एवं यद्यहं त्वया णातिनिष्ठुर उक्तो भविष्यति ततोऽहमपि नातिनिष्ठुरमेवापदि-
 श्यात्, त्वया वाऽहं यत्किंचनप्रलापिनाऽसंबन्धसमकल्पो व्यपदिष्टः, न चाहं तैर्गुणयुक्तो, भवन्तस्तु कन्दमूलोदकभोजिनः उदि-
 श्यकृतभोजिनश्च सच्छासनप्रत्यनीकाश्च तेन न कथं गृहस्थैः पापतरा इत्येवं 'तत्तेण अनुसट्ठा ते' मिलोगो ॥ २१७ ॥ तच्च
 तथ्यं सद्भूतं नानृतमित्यर्थः, अनुसट्ठा णाम अनुमासिता, ते इति आजीविकाः बोडियादयो ये चोद्विश्यभोजिनः पाखण्डा, 'अप-
 डिण्णेणं'ति विमयकसायणियत्तेण जाणएण एवं वुत्ता भणंति-'ण य एस णित्ति ए मग्गे' णित्तिओ णाम नित्यः अव्याहतः
 एषः 'अस्ममीक्ष्य वति किन्ती' कृतिर्नाम कुशलमतिः पौर्वापर्यसम्बन्धसम्भावार्थोपलम्भस्तु सर्वज्ञानात् युक्तः, अथवोपदेश
 एवायं, तत्तेण अनुसट्ठाए अपडिण्णेण जाणएत्ति, कमणुसट्ठाए, न एस णित्ति ए मग्गे, न एस भगवतां नीतिको मार्गो, नीतिको नाम
 नित्यः, एष हि असमीक्ष्य भवद्भिरेव वाचा चटकरमा(भ्रा)त्रा कृतिः-कृतः। किंचान्यत् 'परिसा जा वई एस'सिलोगो ॥२१८॥

एरिसा गाम येयसुक्ता तुष्मे सुवदसमकृप्या वय नेति, एया निर्वाहिका, कय ? 'अग्निगवेषुष्टुघ करिसिता' वेछो हि मूले सिर
 अगो कर्पित', एवमिय वाक्क मवतां संकल्पस्पृला-निषयकृता न हि मवति, न संबद्धकस्या, तथा चोक्त, कदमूलादि, उदिदय
 मोजित्वाच, यतयैव तेन नैय मवतां वाक्कनिषय सुन्दर', अथवा एरिसा आ वई एसा अगो वेत्तुञ्च करिसितिचि जहा घम्मी,
 कडिछे वसो मूलच्छिण्णो न दुक्कयत अन्योऽन्यासंबधत्वात् न दनयतेऽपस्तत् उपरिष्टाडा कर्पितु, अयामो वसो न मिच्चिद्वदति,
 एव मवतामपि इयं वाक्क न निर्वाहिका, तत्र अनिर्वाहिका गिहिणो अभिहिता', छेप मवतो हि मग्गप्रतिपप्पा निर्मुक्त्वात्ससारान्त
 करिप्प्याम', तस्म निवदति, कथं ? यद्धवतां ग्लापतामग्लापतां गृहस्य' कन्दावीनां मात्रेणानयित्वा ददाति, तत्किंल मोक्तुं श्रेय',
 न तु यच्चिक्खुणाऽज्जीविमिति, एया हि वाक्क मवतां न निर्वाहिका, कय गृहस्या ईयाति श्लोवयति, प्रागच्छतो चास्य क्वचिद् व्यापाद'
 स्यात्, कथानुक्त एव इयात् यथा 'गृहीण अभिहदं सेय, सुच्चितु ण तु मिक्खुणो' किं च--'घम्मपण्यघणा गत्सा' सिलोगो
 ॥ २१९ ॥ घम्मस्य पण्यवणा एसा साहिया, इदाणि घम्मपण्यवणा गिहत्याणीय सय ण पच्चइताणीतमिति 'सारमाण विसो
 धिया' सारंमा णाम गिहस्या तेषां पापविशोचिका, न हि मवद्गयो ददतो विमुक्खन्ते, न तु प्रयजिताः दाणधम्मणेण संयुज्यंते,
 यस्मात्तानयति तं गृहीभूत्वा यतयः पापेन संबद्धन्ते, 'ण तु एताहिं विट्ठीहि' नेति प्रतिपेव, दण्डिनाम ग्रहो, ण मवच्चिरेता
 मिचिदिमिः पूर्वप्रकल्पितमासीत्, प्रकल्पित प्रदक्षितमित्यर्थ', का दृष्टय ? याद्व किल गृहस्थानां तादृशमस्माकमपि अन्योऽन्यं
 किंल सारयित्वा स्येय, न चानुक्कपताम' मवन्तोऽपि ग्लानकृत्य गृहस्थैः कारयन्ति, अत्र तावदावयोः साम्य, येन मवन्तो गृहस्थै-
 कारयन्ति प्रागुक्त ग्लानस्य वत्कार्ये, मा भूत् संबधमाप्यकृप्या, न स्युरिति अभिविष्यन्, इदानीं म एव ग्लानो गृहस्थैः कारयन्

तत्कृतमनुजानन्तः भवंतश्च तत्कारिणः तद्वेषिणश्च एतां दृष्टिं भावयन्तः कथं सम्बन्धममकल्पा न स्युरिति, किं चातः?, एवं 'सत्राहि
अणुजुत्तीहि' सिलोगो ॥२२०॥ योजनं युक्तिः अनुयुजत इति अनुयुक्तिः अनुयुक्ता वा युक्तिः २ मर्वैः हेतुयुक्तिभिः
तर्कयुक्तिभिर्वा, अत एव अचयंता अशक्नुवन्तः 'जवित्तए'त्ति णिजडूमित्यनर्थान्तर, कथं ण चएति?, यथा कश्चिद्गलीवद् भयं वा
उवमए, स च तं विचिक्रीषुः परेणोच्यते-उत्थाप्यतां तावदयं गौः, ततो यदि शक्यति तत एव ग्रहीष्यामि, स जनो नैव शक्यतीति
ब्रवीति-यदि ते रोचते एवमयं गृह्यतां, नन्वेवोऽव्यंगशरीरो निरुपहतवपुर्न दृश्यते?, एवं सामयिक आह परूको वा, समय इति
परैरुच्यते, येन परीक्षामहे ततो ब्रूते किमत्र परीक्षया?, प्रत्यक्ष एवायं दृश्यते बहुजनपरिगृहीतः, ईश्वरस्वामिनं प्रतिपन्नाः, यदि
नैवं तत्त्वं स्यात् नैवात्र बहुजनोऽतिप्रसज्यते, लोकिका अपि ब्रुवते-'आज्ञासिद्धानि चत्तारि' न हन्तव्यानि हेतुभिः। भारतं
मानवा धर्म्माः, सांगो वेदश्चिकित्सितं ॥१॥ एषामुत्तरः-एरडकट्टरासी जहेह गोसीसचंदणपलस्स । मोह्णेण होज सरिसे कत्तिय-
मेत्तो गणिजंतो? ॥१॥ तहवि णिगरातिरेगो सो रासी जह ण चंदणमरित्थो । तह णिव्विण्णणमहाजणोऽवि सोज्जे विसंवदति
॥२॥ एक्को सचक्खुगो जह अंधलयाणं सएहिं बहुएहि । होति पहे गहिया वा बहुगावि ण ते अपेच्छंता ॥३॥ एवं बहुगानि
मूढा ण पमाणं जे गतिं न याणंति । संसारगमणगुविलं णिउणस्म य बंधमोक्खस्स ॥४॥" 'ततो वादं णिराकिच्चा' ततः इति
ततः कारणात्, वादो णाम छलजातिनिगहस्थानवर्जितः, निराकिच्चा णाम पृष्टतः, वादं निराकृत्वा, ते इति ते आजीविकाद्याः माम-
यिकाः मस्कराश्च विविधाः प्रगब्भिता वृष्टीभूता इत्यर्थः, 'रागदोसाभिभूतप्पा' सिलोगो ॥२१॥ रज्यते येन आत्मपक्षे स
रागः परपक्षे द्वेषः, अभिभूताः पराजिता इत्यर्थः, रागद्वेषाभ्यामभिभूतो येषामात्मा ते, मरुगादोसाभिभूयप्पा, 'मिच्छत्तेण अभि-

दुया' अभिभूया इत्यर्थः, त एव उक्ताः रोपानलसोहिताद्याः मृशममर्षोद्गमप्रस्यदिताचरोष्टाः जिवा अषदार्तेहेतुमिनिर्गन्धपुत्रैः परा-
 जिवा 'अक्वोसे मरण जति' प्रायेण दुर्बलस्य रोपो उत्तरं भवति आक्रोशश्च, रुदितोचरा हि स्त्रियाः बालकश्च, घांत्युचरा साधवो,
 रथान्तः 'ऽक्रणा इव पश्यत' टकणा नाम म्लेच्छब्राह्मण्य पार्षतेयाः, ते हि पर्वतमाश्रित्य सुमहन्तमपि इत्येवमवा अस्तसंघलं वा
 आगलिन्यि, पराजितास्तु ग्रीध्रं पर्वतमाश्रयति, कुटीर्या पराजिताः आक्रोशयन्ति यष्टिमुष्टिमिषोषिष्टन्ति, न ते प्रत्माक्रोष्टव्याः इदं
 मालपन कृत्या "अष्टोमहणमारणचम्भर्मसाण बालसुलभाण । लाभ मण्यति घीरो बहुचराण अलाममि ॥१॥" यद्गुणगुण्यकप्याइ०
 मिलोगो ॥२२२॥ गुणा पक्वपिच्छंति जेहि ताइ गुणप्यकपाइ, गुणप्यकपो गाम येनात्मपक्षः प्रसाध्यते, परपक्षभोभासीयते, अथवा
 सर्वपरीधक्षत्रिकुदो रथान्तोऽप्याभ्यो हेतुर्वा, उक्तहि—“लौकिकपरीधक्षणां यस्मिन्नर्थे बुद्धिसाम्यं स रथान्तः, हेतुप्रतिष्ठादय ,
 अन्तममाहितो वचन, आत्मसमाधिर्नाम दम्बं खिच काल समस्य वऽप्यभो वियाभिषा इति, अथवा के अय पुरुषे कश्च णतेस्ति,
 एव तथा यथा-ऽत्मनो समाधिमवति, उक्त हि—“पट्टिपक्वो पायव्यो०” अथवा आत्मसमाधिर्नाम यथा परतो धातो न भवति
 बाधा या, किंच-‘जेणज्जेणे वा विग्नेद्वेज्ज’ येन बोक्तेन अप्यस्त उवधातो न भवति, तथा प्रतिष्ठादयो वक्तव्याः यथा च सिद्धा
 न्तिरिक्ता न भवति, कथं विरुध्यते ? , यो ब्रूयान् त एव हि कुतोदिस्यभोजिस्वाद् गृहितस्या, साधयस्तु मूलोचरगुणोपताः
 न्नीर चानपक्षा ततप्रातिप्रसक्तस्य लक्षणस्य निवृत्त्यै स्वपदिश्यते 'इमं च धम्ममायाय' सिलोगो ॥२२३॥ अथवा तैः पर
 तन्निर्गन्धपुत्रैः-प्यानकृत्यं हि न कर्तव्यं, मा मूत् संबदसमकल्पः, सर्वेनमपदिश्यते 'इमं च धम्ममायाय' सिलोगो ॥२२३॥ अथवा तैः पर
 पद्मं , अस्माक हि इमं च धम्ममादाए क्कामुपेण पवेइय, अथवा ये त उक्ता उपसगा एते हि अग्लायता सोढव्याः, म्हायतो हि

द्रव्यपरीपहा भवन्ति, न ग्लायमानस्य न कर्त्तव्यं, कथं-‘इमं’ इदं च धम्मममादाय इति यद्वक्ष्यामः। तं धर्ममादाय-गृहीत्वा ‘कास-
वेण पचेदिदं’ कासवग्रहणात्तीर्त्थकरणैवेदं प्रवेदितं, न तु स्थविरैः, किंचान्यत् ‘कुय्यत् भिक्खू गिलाणस्स’ ग्लायते रोगेणा-
न्यतरेण वा प्रथमद्वितीयादिपरीपहादिना, अगिलाणेण-अनाहिंतेन अव्यथितेन राजाभियोगवत् ‘समाधिए’ति आत्मनः समा-
धिहेतोः कर्त्तव्यं, ग्लानस्य वा अथवा समाधीए कायव्वं, ण मणोदुक्कडेण, किंच-न केवलं उवसग्गा एव अहियासेयव्वा ज्ञात्वा
सोढव्याः ‘संखाय पेसलं धम्मं’ सिलोगो ॥२२४॥ संखा अट्टविधा, तंजहा-णामसंखा ठवणसंखा उवम्मसंखा परि-
णामसंखा गणणासंखा जाणणासंखा भावसंखा, तत्थ जाणणासंखाए अधियारो, संख्याय-ज्ञात्वा, पेमलं दव्वे भावे य, दव्वे जं
दव्वं पीत्तिमुत्पादेति आहारादि, भावपेसलस्तु सर्ववचनीयदोषापेतो भव्यानां धम्मं एव, सो धम्मो दुविधो-सुतधम्मो चरित्त-
धम्मो य, कस्य तौ ग्रीत्तिमुत्पादयेयातां?, दट्टिमानिति दट्टिमतः, सम्यग्दट्टिः परिनिर्वृत्तः सीतीभूत इत्यर्थः, उवमग्गे अधिया-
सेयव्वे उपमर्गा ये उक्ताः ये च वक्ष्यमाणाः तान् गत्तीन्निधियासयन् सहनित्यर्थः, आमोक्षाय परिसमाप्तेः समन्ता ‘वयेज्जासि’
परिवयेज्जासि, मोक्षो द्विविधः-भवमोक्षो सव्वकम्ममोक्खो य, उभयहेतोरपि आमोक्षाय परिव्रजेदिति त्रयीमि । उपसर्गपरि-
ज्जायां तृतीयोद्देशकः ४-३ ॥

बुत्तं निज्जुत्तीए हेतुसरिसेहिं अहेउएहि, हेत्वाभासैरित्यर्थः, कथमहेतवो हेतुसदृशाः?, वक्ष्यति हि सुहेण सुहमज्जेमो० वणि-
ज्जवत्, तथा च ‘जहा गंडं पिलागं वा’ एवं सीलक्खलिया अण्णउत्थिया तब्भावुक्काश्च ‘आहंसु’रिति ॥२२५॥ आहुः, के ते?—
महापुरिसाः पहाणा पुरिसा, राजानो भूत्वा वनवासं गत्वा पच्छा णिव्वाणं गताः, ‘पुंघिं तत्ततवोधणा’ पुव्वमित्यतीते काले

क्वचिद्व्रथायां द्वापरे च, तप एव घन तपोघन ये त इमे तत्तत्तवोषणा, पचाप्रितापादि लोप्याण ते ते महापुरिसा,
 आस्माक तु यदा सामर्थ्यं प्रतिपन्ना तदा महापुरिसा, 'मोक्षा सीतोदग सिद्धा' सीतोदग नाम अपरिणत, तेण सोय आयरंता
 ण्णाणयाणहरयादीणि अभिक्खन्वं सोएता तथाञ्जत्तले वसंत' सिद्धिं प्राप्ता सिद्धा, एवं परंपरयुतिं युत्वा अस्नानादिपरीषद्वज्रिताः
 'तत्थ मये विसीवति' तत्रेति तस्मिन्नातकप्रते फासुगोदयपाणे वचि, तत्थिमे 'अमुजिया णमी वेवेही एमाउत्ते य मुजिया।
 याहुण उवय मोक्षा तद्वा नारायणे रिसी ॥२२७॥ आसिले वेविले चेष, दीवायणमहारिसी। पारासरा वगं मोक्षा,
 वीताणि हरिसाणि य ॥२२८॥ 'ण्ते पुर्वि महापुरिसा' ॥२२७॥ प्रधानाः पुरिसा महापुरिसाः आहिता-आकयाता, 'इह
 ममत्त'पि इहापि ते इसिमासितेसु पदिज्जति, णमी ताव नमियच्चआए सेसा सुब्बे अण्णे इसिमामितेसु, अमिले वेविले चेषपि
 वंघाणुलोमेण गत, इतरया हि वेवल आसिल इति वक्तव्य, एतस्मिं पचेयपुद्गाण वणवासे वेव वसताण वीयाणि हरिताणि य सुंज-
 ताण द्धानान्तुल्यन्नानि, यथा भरतस्य आवसगिह्ने णाणमुप्पण्णा, तं तु तस्स मावलिग पढिवण्णस्स खीणचउक्कम्मस्स गिह्वासे
 उप्पण्णमिति, ते तु कुतित्या ण जावन्ति कस्मिन् वर्णमानस्य द्धानसुत्पाद्यत कठरेण वा संघतणेण सिज्जति?, अजानानास्तु ब्रुवते०
 ते नमी आपा मर्हय' मोक्षा सीतोदगं सिद्धा', मोचेति सुवाना एव, सीतोदग कन्दमूलाणि वा, दोई च समारंभता, 'जइमे
 तमणुस्तुत्त'ति नारदपुराणादिसु एव एताहि कुसुतीउवसगेहि उवसमिज्जमाणे, ण केवलं सरीरा एव उवसग्गा, माणसा
 अपि उपसर्गा विद्यते, यां भुतिं युत्वा मनसा विनिपातमापयते, क्वं?, उच्यते 'तत्थ मदा विसीवति' ॥ २२८ ॥ तस्मि
 भितिं इयुतिउपमगोदेवे मदा-अबुदयः विसीतंति-छासुएमणिजे छक्काएसु अ परिहरितव्वेसु, दिट्ठो 'वाहच्छिण्णणा व गइमा'

भारेणेत्यर्थः, खेदेन पृष्ठेन वा, एवं ते परसामयिका कर्मगुरुणा लुक्खमणुण्हमणियतं एरिसेण ल्हूहेण अजवेत्ता अस्नानादि ताव
 संजमगुणे य गुरुए अचइत्ता वोढुं त्वरितमोक्षाध्वगानां साधूनां लघुभूतानां पीढसप्पी, संभ्रमंति तस्मि-
 न्निति संभ्रमः, जनस्यान्यस्य त्वरितमग्निगभयात् णस्सितुकामो किल् पीढसप्पी दूरातोऽज्झतोऽपि जणं वा वच्चंतं पिट्ठतोऽणुवयति,
 एवं तेऽवि किल् संसारभीरवो मोक्षप्रस्थिताः सीतोदगादिसंगात् संसार एव पडंति । इदानीं शाक्याः परामृश्यन्ते—इहमेगे तु
 मणणंते सातं सातेण विज्जती ॥२३०॥ सायं णाम सुखं श्रोतादि तं सातं सातेणेव लभ्यते, सुखं सुखेन लभ्यत इत्यर्थः,
 वयं सुखेन मोक्षसुखं गच्छामः, दृष्टांतो वणिजः, तुम्हे पुण परमदुक्खितत्वात् 'जित्तथ आयरियं मग्गं' जिता नाम दुःख-
 प्रव्रज्यां कुर्वाणा अपि न मोक्षं गच्छत, वयं सुखेनैव मोक्खसुखं गच्छामः इत्यतो भवंतो जिता, तेनास्सदीयार्यमार्गेण 'परमं' ति
 समाधिति मनःसमाधिः परमा, असमाधीए शारीरादिना दुःखेनेत्यर्थः । 'मा एतं अवमणणंतो' सिलोगो ॥२२९॥ अमाणोणा
 प्रतिषेधे, अथ तदुद्भूतप्रणीतं सुखात्मकं मार्गमवमन्यमानाः आत्मानमात्मना वंचयंते इत्यर्थः, दूरं दूरेण सुखातो, लुंण्ह छिन्दध,
 दिट्ठतो 'एतस्स अमोक्खाए अयहारीव जूरथ' त एवं वदंतः प्रत्यंगिरादोषमापद्यंते, कथं ? 'इहमेगे तु मणणंता सातं साते
 ण विज्जते,' इहेति इह निर्ग्रंथशासने, सातं साते न विद्यते, का भावना ?—नहि सुखं सुखेन लभ्यते, यदि चेवमेवं तेनेह राजादि-
 नामपि सुखिनां परत्र सुखिना भाव्यं, नारकाणां तु दुःखितानां पुनर्नरकैर्नैव भाव्यं, तेन साया सोक्खस्संगे न, 'जिता नाम शिर-
 स्तुण्डमुण्डनमपि कृत्वा सम्यग्मार्गमास्थाय मोक्षं गच्छंति, परमं च समाधि ता मोक्खसमाधि, इह वा जाडसंगसमाधि, उक्तं हि-
 "नैवान्ति राजराजस्य तत्सुखं नैव देवराजस्य । यत्सुखमिहैव साधोर्लोकव्यापारहितस्य ॥१॥" 'मा एयं अवमणणंता' अमानोनाः

प्रतिपेदे, 'गतति' एतं आरुह्यं मग अवमर्ष्यता आत्मानमात्मना बहु परिमविच्छा-सुपह नहुं, को दृष्टान्तः !, 'एयस्स अमो
 पम्माय अयद्वारिण जूरय' कय !, जेण तुग्गे वा 'पाणातिवादे वट्ठता' सिलो गो ॥२३२॥ स्यात्-कथं प्राणातिपाते वर्णा-
 महे !, येन एवमनानि पाचनानि धानुद्धातानि, उर्कहि-पचति दीयिता यत्र, पाचयत्यथवा परैः। औदधिकं च भुञ्जति, न स धर्मः सुना-
 तनः ॥२३॥" सुसावादेवि असंभवा संभवति अप्पाणं मन्नप, अदधत्ताये च जेसि जीवाण सरिराई भाहारेंति तेहि अदधार् आणद,
 धेनूनां बत्सइदसै नियुद्धितुं मेयुनेऽपि प्रेम्पयोगोपसुवर्गानां, परिगहेऽपि घनधान्यग्रामादिपरिग्रहः, एव कोषमाण आब भिच्छादस
 जसछे इति, एव ताव शाक्याः अन्ये च तद्विधाः कुटीयाः, 'एवमेगे तु पासत्था' सिलो गो ॥२३॥ एवमवधारणे 'एते' इति
 प्राप्त्याः अन्ये च तद्विधा, पासें ठिठुन्तीति पार्श्वस्थाः, केयां !-अहिंसादीनां गुणानां जाबादीष च सम्मार्इसुवस्स वा, किं ?-
 पण्यवेंति विसयगिग्याते सुहेण सुहं, अथवा इम पण्यवेंति दगसोयरियादयो, सुखलिग्गमवो भजितेन्द्रिया 'इत्थीषसगता बाला
 जिणसासणपरम्मुदा' किं पण्यवेंति-विसयगिग्यातवे तु कज्जमाण एत्थि अधम्मो अप्पणो परस्स वा सुखसुत्तादयता, अप्पेव
 पमो भवति, नत्वधर्मः, को दृष्टान्तः !, 'अथा गच्छ पिसाग वा' सिलो गो ॥२३४॥ बहा कोई अप्पणो परस्स वा गंढ पिळागं
 गिप्पीलेवा पुम्ह एयं सोणित वा गिस्साधेतिचि को अधम्मो !, एव जो कोई इत्थिखरीरे शुक्कविपयनिर्घातं कुर्यात् तत्र को दोषः स्यात् ?,
 'एव विण्णवणीत्थीसु' एवमेनेन प्रकारेण विज्ञापना नाम परिमोगः, एकाधिकानि आसेवना, दोषः तत्र कुतः स्यात् ?, किंच
 'जहा म'पातइण गाम' सिलो गो ॥२३५॥ मंपातई गाम मेसो, सो बहा उदग अरुत्तुसेन्तो य अण्णुपरि बिसीदिदु गोण्य
 एवि अलं भवदुआलेतोचि पियति, एवमरागो विप अरुत्तुसेन्तो नइ इत्थि विण्णवेति को तत्त्व दोसो ?, उक्क व- 'प्राप्तानाह

पभोगः शब्दस्पर्शरूपरसगन्धानाम्” किंच ‘जहा विहंगमा पिंगा’ सिलोगो ॥२३६॥ विहायसा गच्छंतीति विहंगमा, पिंगा
 पभोगः शब्दस्पर्शरूपरसगन्धानाम् अविक्वोभयंती तं जलं चंचूए पिवति एवं विण्णवणित्थीसु, एवमरज्जमाणो
 पक्खिण्णी, आगासेण चरंती, उदगे अनिलीयमाना अविक्वोभयंती तं जलं चंचूए पिवति एवं विण्णवणित्थीसु, एवमरज्जमाणो
 यदि संग्राप्तान् भोगान् भुंजीत अत्र को दोषः?, उत्तरदाणं—णणु तेसिं आसेवणा चेव संगकरणं, मेघुणभावं आसेवामिच्छि, ‘जह
 गाम मंडलगणे सीसं छेचूण कस्सई पुरिसो । अच्छेज्ज पराहुत्तो किं गाम तत्तो ण वेप्पेज्ज ? ॥ १ ॥ अथवा विसगंइसं कोइ
 वेत्तूण गाम उण्हिक्को । अण्णेण अदीसंतो किं नाम ततो णवि मरेज्जा ? ॥२॥ जह वावि सिग्घरातो कोइ रयणाणि गाम’ वेत्तूणं ।
 अच्छेज्ज पराहुत्तो किं गाम ततो ण वेप्पेज्ज ? ॥३॥ ‘एवं तु समणा एगे’ सिलोगो ॥२३७॥ एवमेनेन प्रकारेण, तु विसेसणे,
 नास्सदीया, परे, एकैत्ति परेयामपि न सर्वे, एके, मिथ्यादृष्टयः अनार्या मिच्छादिद्वीअणारिया, अथवा मिथ्याद्वित्वेऽपि कम्ममभि-
 रनार्याः, अज्झोववणा कामेहिं, दुविहेहिवि कामेहिं, दिट्ठतो ‘पूअणा इव तण्णए’ पूयणा गाम उरणीया, तस्या अतीव तण्णे
 छावके स्नेहः, ततो जिज्ञासुभिः कतरस्यां २ जातौ प्रियतराणि स्तन्यकानि?, सर्वजनानां छावकानि अनुदके रूपे प्रक्षिप्तानि, ताश्च
 सर्वाः पशुजातयः कूपतटे स्थित्वा सच्छावकानां शब्दं श्रुत्वा रंभायमाणास्तिष्ठन्ति, नात्मानं रूपे भुञ्चति, तत्रैकया पूतनया आत्मा
 मुक्तः, त एवं पूतना इव तरुणे(णए)मुच्छिता गिद्धा कामेसु ‘अणागतमपासंता’ सिलोगो ॥२३८॥ अनागतकाले किपाकफला-
 हारवत् विषयदोषानपश्यन्तः ‘पञ्चुप्पणविषयगवेसणा’ गाणाविहेहिं उवाएहिं विसयसुहं उप्पायंता ‘ते पच्छा अणुसोयंति’ यथाति-
 ते इति अण्णउत्थिया परलोकं प्राप्ता अनुशोचंते देवदुर्गतौ यत्र वाऽन्यत्रोपपद्यंते, दृष्टान्तः ‘खीणे आऊमि जोवणे’ यथाति-
 कान्तवयसः क्षीणेन्द्रियशरीरबुद्धिचलपराक्रमाः नानाविधैः क्रीडाविशेषैः तरुणान्, वयमप्येवं क्रीडितवन्तः, तीव्रमनुशोचयन्ति,

एवं तेषां परलोकं प्राप्यानुशोचन्ति, इह च मरणकाले, न अस्माभिर्जितन्त्रियत्वं भावित वैराग्यं वा, उक्तं हि—‘इत सुष्टिमिराकाशं,
 तुपाणां कुहनं कृतम्। यमया प्राप्य मानुष्य, सदर्थे नादरा कृतः॥१॥ उक्तं बहु चरित्रं च, स्वार्थं च न प्रहावितः। ते चैवमन्वशोचन्त,
 यथा के?, उच्यते, ‘जेहि काले परिक्लृप्त’ सिलोगो ॥ २३९ ॥ जे इतिवा अणिदिहुषिरेसे, कालो नाम सारुण्यं मध्यमं वया,
 यो वा यस्य कालो ध्यानस्याध्ययनस्य तपसो वा, तेषामेकेनां सुकृतं नाम भ्रामण्य, त एव च भ्रमणां त एव मोक्षार्काद्विषयस्त
 एव साधनो साधर्मिका वा ‘ते धीरा यथगुम्मुक्ता’ त एव धीराः त एव बंधविमुक्ता, बधन कलत्रादि कर्मं वा, ये किं कुर्वन्ति?,
 ‘जे जावर्कन्वति जीवित’ पुन्यतरपुण्यवृत्तिवादि असंजमजीवित न बांछति। ‘जहा णवी वेयरणी०’ सिलोगो ॥ २४० ॥
 ‘यथे’ति येन प्रकारेण बेगेन तस्यां वरतीति वेतरणी नाम परोक्षाः प्रवादिपुं सा हि तीर्यभोतस्त्वात् विषमवतटत्वाच्च दुःख
 मुचीर्यते इति दुस्तरा, सर्वलोकप्रतीत एवासौ, पास्तण्डिनां च कथांश्चिद्, ‘इहे’ति इह प्रवचने, वक्ष्यमाणमपि च ‘जह त णवी
 वेतरणी’ दुस्तरा एव लोगसि नारीओवि दुत्तराओ, एवमेनेन प्रकारेण सर्वोपसर्गोऽनुलोमेभ्यः प्रतिलोमेभ्यश्च दुस्तरतरा नार्यः,
 ता हि नानाविधैवावयवविस्मयैरुचितीर्पूनभिभवति, वैतरण्यामिव तत्रैव तत्रैव निमज्जापयति ता हि दुस्त्वद्रूप्यभावतः परिह्रियंते,
 ‘अमतीमय’पि न मस्तिमान् भवतिमान् तेनामतिमता, ‘जेहि ते पारिसंजोगा’ सिलोगो ॥ २४१ ॥ जे इत्यनिर्दिष्टनिर्देशः,
 त्रिविधा नार्यः, नारीमि संयोगा नारीसंयोगा मैयुनसंसर्गा इत्यर्थः, ‘पूयणा पिट्ठतो कत’पि पूयणा नाम वस्त्राभ्रपानादिभिः
 स्नानाङ्गुणादिभिश्च शरीरपूजनात्, उक्तं हि “णो सापासोक्त्वपिण्डे भवेष्वा”, अथवा त एव नारीयोगां पूतना पातयति घर्म्मार्त्वा
 पातयति वा पारित्रमिति पूतना, पूतीर्द्धर्म्मभित्थर्यः, पुष्टो कृता नाम उज्जिता, ‘सबमेव पिराकिच्चा’ सर्वमिति येऽन्ने उपसर्गाः

क्षुत्पिपासामीतोष्णादयः निरा० नाम पृष्ठे कृत्वा, अथवाऽनुलोमाः प्रतिलोमाश्च, सोभणाए समाहिण उवसग्गेहिं खोहिज्जति, किं
 च 'एते ओहं तरिस्संति' सिलोगो ॥२४२॥ एते णाम जेहिं एते इत्थिपरीसहादयः उपसर्गा जिताः, द्रव्यौघः समुद्रः भवो-
 घम्तु संसारः, तरिस्संति ते, नान्ये, न वा भावेन, दृष्टान्ते 'समुदं ववहारिणो' समुदतुल्यं समुद्रवत्, व्यवहरंतीति व्यवहारिणो-
 वणिजः पोतैस्तरंति, 'जत्थ पाणा विसणणेसी' यस्मिन्-यत्र एते पाण्डाः गृहस्थस्वभावं गताः विषयजिता विषण्णा आसंते
 गृहिणश्च, इह परत्र च 'किंचंती सह कम्मणा' कृत्यन्ते विषयंत इत्यर्थः, 'न च भिक्खू परिणाय' सिलोगो ॥ २४३ ॥
 दुविहाए परिणाय परिज्ञाय जाणणापरिणाय उवसग्गपरीसहे जाणिच्चा पच्चक्खाणपरिणाय उद्धितो ते अहियासेमाणु 'सुव्वते'
 समिते चरे' समितिग्रहणात् उत्तरगुणा गृहीताः, मूलगुणा पुण इमे 'मुसावादं विवज्जेज्ज' कस्मान्मृषावादः पूर्वमुपदिष्टः? न
 प्राणातिपात इति, उच्यते, सत्यव्रतवतो हि व्रतानि भवंति, नासत्यवतो, अनृतिको हि प्रतिज्ञालोपमपि कुर्यात्, प्रतिज्ञालोपे च सति
 किं व्रताणामवशिष्टं?, तं मुसावादं विसेसेण वज्जए विवज्जए, अदिण्णादि च वोसिरे, अदिण्णमादि यस्याश्रवणस्य मोऽयं अदिण्णा-
 द्याश्रवणः तं अदिन्नादि विवज्जए, तंजहा-पाणादिन्नादादि जाव परिग्रहं, प्राणातिपातप्रसिद्धये त्वपदिश्यते 'उड्डु अहे तिरियं
 वा' सिलोगो ॥२४४॥ ऊर्ध्वमधस्तिर्यगिति क्षेत्रप्राणातिपातो गृहीतः, जे केई तमथावरा इति द्रव्यप्राणातिपातः 'सर्वन्ने'ति प्राणा-
 तिपातभावश्च सर्वावस्थासु 'विज्जं' विद्वान् सर्वत्र विरतिं विद्वान् कुर्यात् इति वाक्यशेषः, विगति एव हि 'संति णिव्वाणमाहितं'
 विरतीउ वा विरतस्स वा संति णिव्वाणमाहितं, शान्तिरेव निर्वाणमाख्यातं संति णेव्वाणमाहितं, अहवा संतिचि वा णिव्वाणंति
 वा मोक्खोत्ति वा कम्मस्वयोत्ति वा एगड्डा, तेनापदिश्यते संति णिव्वाणमाहितं, उक्ता उपसर्गाः, ते च सर्व एव सोढव्याः, आत्म-

संयत्नीयोपसर्गापादस्तु नोऽशरीरो घर्मो भवतीति कृत्वा 'इमं च घर्ममायाय, कासवेण पवेदित । कुञ्जा मिक्खु गि
लाणस्स, अगिलाए समाहिए ॥२४५॥ सत्वाय पेसल घम्म, विट्ठिम परिणिब्बुडे । उवसग्गे गिराफिणा, आमो-
कम्माए परिघएज्जासि ॥२४६॥ तिबमि उपसर्गाण्ययन समास ३॥ (ग्रन्थाग्र ३०००)

इदानीं इत्थिपरिण्यसि अन्नपण, उवक्कमादि वचारि अयुयोगदारे पक्खेत्तण अत्याधियारो, सो दुविघो-अज्झपत्तया-
धियारो उदेसत्ताधियारो य, अज्झपणत्तयाधियारो जाणनापरिण्णाए तिविवाठवि इत्थिगाठ आणियब्बवि, पक्खत्ताजपरिण्णाए
साओ परिहरितज्जाओ, उदसत्ताधियारे इमा गाहा 'पढमे संपवसंलावाइएहि' गाहा (५६) पढमे उदेसए यथा-येन प्रका-
रेण संवाससंधयेण संबद्धवसधिमदीहि य दोसेहि गमणागमजमादि पुज्जाहि य उल्लावसंलावमिप्पक्कयाहि य इत्थीहि सद्धि
सीलक्खल्लं भवति, पढमुदेसे विलपणा उ लमति वोदिज्जते, गितिए उदेसए खल्लितो समजघम्माउ विलवणा पाविज्जंति लिग-
त्थओ दोन्तो, न वा लिगामो अप्प वा लिगं वा सपक्खपरपक्खातो य हील्लण पावति । पावणिप्फम्भे पिक्खेवे इत्थि परिण्णा य
दुपद गाम, तत्थित्थीए 'वसामित्तावच्छिंवे' गाथा ॥५४॥ आणगसरीरं भवियसरीरं, वत्तिरिषा दुविधा-मूलगुणयिज्जवणा
मिप्पवत्थिया य उतरगुणनिवत्थानिवत्थिया य, मूलगुणे इत्थिसरीरय जंठं वीवेणं, उतरगुणे कट्टकम्मादिसु, भवमा वत्थित्थी
तिविधा-एगमविया यदात्त अभिमुहणामगोत्ता, अमित्तानत्थी अहा साला माला वेला सिद्धी इत्यादि, वेदि(विधि)स्वी अवगतवेव
इत्थिअरीरण, व पुण छउमत्तयस्स केवलस्सिस्स या, वेदित्थी इत्थिवेदं वेयमाणी, मावित्थी आगमतो पोआगमतो य, आगमतो इत्थि
वेदजाणओ तदुवउत्तो, (पोआगमतो) इत्थिवेदजाणमगोत्ताइ कम्माइ वेयमाणो वीवो, इत्थि भगिया । इदानीं परिण्णा, सा अहा

सत्थपरिणए, जहा संजताणं इत्थिपरिणए तथा संजतीणं पुरिसपडिण्णा, इत्थीपडिपक्खो पुरिसो, तेण तस्सवि णिक्खेवो भाणि-
तव्वो 'णामं ठवणा दविए' गाथा ॥५५॥ णामे जहा घडो पडो कलसो, ठवणापुरिसो कट्ठकम्मादिकता जिणपडिमा वासुदेव-
पडिमा एवमादि, दव्वे जाणगसरीरादि जहा इत्थी तथा भणियव्वं, खेत्ते जो जत्थ खेत्ते पुरिसो, जहा सोरट्ठो सावगो मागघो
वा एवमादि, यस वा यत् क्षेत्रं प्राप्य पुंस्त्वं भवति, अन्यत्र न भवति, कालपुरुषोऽपि यावंतं कालं पुरुषो भवति, जहा "पुरि-
से णं भदंते ! पुरिसोत्ति कालओ केवइ चिरं होति ? जहण्णेणं एगं समयं उक्कोसेणं सागरोवमसयपुहुत्तं" यो वा यस्मिन् काले
पुरुषो भवति(जहा कोइ एगंमि पक्खे पुरिसो) एगंमि पक्खे णपुंसगो, प्रजन्यते अनेनेति प्रजननं तद्यस्यास्ति, केवलमस्ति न पुंस्त्वं
स प्रजननपुरुषः, कम्मपुरुसो नाम यो हि अतिपौरुषाणि कर्माणि करोति यथा वासुदेवः स कर्मपुरुषः, भोगपुरिसो चक्खवट्ठी,
गुणपुरिसो णाम यस्य पुरुषगुणा विधत्ते इमे, तद्यथा-व्यायामो विक्रमो वीर्यं, सत्त्वं च पौरुषा गुणाः। कान्तित्वं च सुदुत्वं वि(च)विध-
क(व)त्वं च योषितां ॥१॥ भावपुरिसो आगमतो य, आगमतो पुरिसो पुरिसजाणगो तदुवउत्तो, णोआगमतो पुरिसणाम-
गोताइं कम्माइं वेदयंतो, दम एते पुरिसणिक्खेवा इति । 'पढमे संथव' गाथा ॥ जेऽभिहिता पढमे संथवसंलावादिनेहि पुब्बुत्तं ।
'सूरा मो मण्णंता' गाथा ॥५७॥ सूरा मो मण्णंता इत्थिहिं अपडिविरतिचि वाक्यशेषः, कैतवं नाम माया कैतवयुक्ताः कैतविकाः,
उवधी नाम अन्येषां वशीकरणं, अधिका कृतिः निरुद्धी तत्प्रयोगात् गहिता तु अभयपज्जोतक्काधारा(कूलवाला)दिणो
[सूरो पज्जोतो केतवयारो तवस्सी] एवमादिणो जीवा इत्थिदोसेण इह परभवे य णाणाविधाइं दुक्खाइं पावंति हत्थपायछेदादीणि,
'तम्हा ण उ वीसंभो गंतवो णिक्खमेव इत्थीणं । पढमुद्देसे भणिता जे दोसा ते गणंतेणं ॥५८॥ सुसमत्थाविऽसम-

एषा कीरति अप्समत्तिया पुरिमा । धर्मं प्रत्ययुमर्थो, अपसपिया नाम परीसहमीरुओ, 'विस्सति सूरबादी णारीवसगा
 ण ते सूरा ॥५९॥ रणसुरादिणोऽपि पारीवसगा दीसंति जहा ते पओदादयो, को पुण दुरो?, उच्यते-धम्ममि जो दवमई सो
 गुरो सत्तिओ य वीरो य । ण ह धम्मि णिरुच्छादो पुरिस्सो सरो सुवलिओसि ॥६०॥ जो धम्ममि दरो सरो सत्तिगो य, ण उ
 जो धम्मणिस्सरादो धर्मं प्रति दुरो भवति, यद्यपि बलवानसौ सरीरेण तथाप्यसौ दुर्बल एव, एते चेव य दोसा पुरिसपमावेऽपि
 इत्थिगणपि । तग्गा उ अप्पमादो विरग्गमग्गमि तासिपि ॥६१॥ पुरिसोचरिओ धम्मोचिक्खउ तेज इत्थीपरिणा बुणा,
 इत्थीणपि एमा येव विवरीता पुरिसपरिणा, गयो णामपिप्फण्णो । सुत्तापुग्गे सुवसुचरियन्व अत्तलितादि जाव पचथा विचिल्लप्य
 मिदि, सुवस्स सुवेद संघो- 'आमोफम्माय परिव्वएत्तासि' चि पहिलोमे उवसग्गे अचियसेन्तो 'इमे' इत्यन्ये अनुलोमाः, उपोबुधाव
 एव तस्योपदिश्यते-पूव प्रव्वत्ति एसादुपसर्गान् सहतीतोऽपदिश्यते 'ये मातर च पितर च' इति अमिदिह
 णिरेसो चन्द्रोऽधिक्कववनादिपु, आतरं मग्गिनीस्यादि, विविधं प्रघाय विप्रघाय वृणमिष पटोव्लमं, पूर्वसंयोगो गृहसंयोग', अथवा
 वातः सन् यैः पष्मात्सह संयुज्जते स संयोग', स तु मार्याथ पुत्रदुहित्रादि, अथवा सर्व एव पूर्वापरसहसंघः पूर्वसंयोगो भवति,
 अथवा द्रव्यमावतः पूर्वसंयोगो, द्रव्ये स्वजनसंघो नोम्यजनसंस्तबध, स्वजने पूर्वापरसंस्तबध, नोस्वजनसंस्तबधिविवा-सविवादि,
 मच्चिने द्रुपदचतुष्पदापद, द्विपद दासीदासमृत्यमित्रवर्गादि, चतुष्पदे इत्तिअथगोमहिप्पादि, अपदे आरामोवानपुष्पपात्तादि, अचिने
 हिरण्णादि मिमे साधारणालकारहरणहस्सदधादि, भावे मिच्छाविरतिज्जणाणा 'एगे सहिते चरिस्सामि' एगो णाम राग-
 दोसरहितो, महितो णाम्पादीदि, आरमनो वा हित' स्वहित', चरति-गच्छति वर्तयतेचि एक्कोऽर्थः, विविक्कान्येवतीति विविचेसो

मार्गयतीत्यर्थः विविक्तानां साधूनां मार्गमेवपीति विविक्तैषी, आरतमेहुणो नाम उपरतमैथुनः, कतर आरतः ? 'विविक्तैसी'
 विविचिं द्रव्ये ग्रन्थाकारं स्त्रीपशुवर्जितं भावे तत्संरूपवर्जनता, अथवा कर्मविविचो मोक्खो तमेवमेवपीति विविक्तमेसी, 'सुहुमेणं'
 तं परक्कम्मं' वृत्तं ॥२४८॥ सुहुमेनेति-निपुणेन, उच्यते येनेति वाक्यशेषः, 'परक्कम्म'ति पराक्रम्य अभ्यासमेत्य वंदणपूर्वकेन
 पक्षमेनोपायेन 'छन्नपदेने'ति अन्यापदेशेन, पुत्तकिडगा य णत्तुयभातीकिडगा य पीतकिडगा य । एते जोव्वणकीडगा पच्छ-
 न्नपती महिलियाणं ॥१॥ अथवा 'छन्नपदेने'ति छन्नतरैरभिधानैराकारैश्चमं अभिमर्पति, तद्यथा 'काले प्रसुप्तस्य जनार्दनस्य, मेहां-
 धकारासु च सर्वरीपु । मिथ्या न भाषामि विशालनेने !, ते प्रत्यया ये ग्रथमाक्षरेषु ॥१॥ जाणंति ता उवायं च, उपायो नाम
 विविक्तविश्रंभरसो हि कामः, स तु एको आत्मद्वितीयो वा, गच्छगतस्य किं करिष्यति ?, तस्यैव देशकालं छक्कं(न्नं)च 'जह
 लिस्संति'ति येन प्रकारेण लिख्यन्ते संग्रह्यंत इत्यर्थः, एके, न सर्वे, अन्ये हि स्त्रीजनालिङ्गिताः अपि न ताभिः संबध्यन्ते, पवनव-
 लसमीरिता वह्निज्वाला इव चैनां मन्यन्ते, ते तूपाया इमे—यथा यथा ह्यग्निः सन्निकृष्टो भवति तथा तथा दहति, इत्येवं मत्वा
 'पासे भिसं णिसीयंति' वृत्तं ॥२४९॥ भृशं नाम अत्यर्थे, प्रकर्षेण उरुणा ऊरुं अकमिया, दूरगता हि नातिस्नेहमुत्पादयन्ति
 विश्रंभदा, तेण अद्वासणे णिसीदंति, सन्निकृष्टा वा परिभृजमाणा पुसा पुष्यन्तेऽनेनेति पोपकं तन्निमित्तं वा कामिभिर्वस्त्रान्नपानादिभिः
 पुष्यत इति पोपकं-पोसं, वत्थं णाम णिवसणं, तमभीक्ष्णं अभीक्ष्णमायासवद्भूमपि शिथिलीकृत्वा परिहिति, णिविड्ढा उड्डिचाउ
 य आसन्नगतताउ य होइऊण 'कायं अधिविदंसेन्ति' जंघा दुन्निवि हूद्धस्वणे वा जणणेण हिता वा संती णिवेयंति गुह्यमिति
 प्रकाश्य पुनर्वालमेवति, बाहु उद्धट्टु नाम उत्सृज्य कक्षां परामृशति, एवमादीनि अन्यान्यपि भ्रूकटाक्षविक्षेपादीनाकारान् करोति,

किं च-‘सपणासणेहि जोगे’ इत्थं ॥५०॥ तमेकाकिन व्याकुलसत्तायं वा मत्वा सयणे पिमतेति, सपण नाम उवस्सयो, सीत
 इदानीं, साहु बंतो, अतीवगिम्हे वा मत्वा सयणे पिमतेति, पूलिं वा कटवरं वा उवसगाउ पीनेति, अण्यतरं वा संमक्षणवरिसी
 यणाति उवसुग्गपरक्कम करेति, ‘आसणेण’ति पीठेण वा कट्टमएण वा आसंठएण पिमिंतेति, ‘योग्य’मिति यस्मिन् काले हित
 निजात प्रवात वा स्यात्, किमासां मिष्णुणा प्रयोजनं ? नन्वासामन्ये कामवंत्रविदः सत्प्रयोजननिष्ठ गृहस्था विद्यन्ते, उच्यते हि
 कुपोपितो विधवा विप्रवसितधवाः, तासां हि विरूपोऽपि तावद्रयोस्त्रोऽतिक्राम्यो भवति, दुर्मुखोऽप्यथायिकोऽपि एकान्तरुचिरपि,
 किमु य सरल मरुपो विचक्षणः, उक्तं हि-“माधुर्यं प्रमदाबने च ललितं०” ता हि सन्निरुद्धा सधवा विधवा वा, आसन्न
 गतो हि निरुद्धामि-इन्द्रोऽधोऽपि च कम्प्यते, किमु यो स षोविदः, उक्तं हि-“अंघ्रं वा निबं वा अम्पासगुणेण आरुभति
 यद्धी ।” दूरस्थं चैन मत्वा ब्रूयात्-अग्ने हि न सकेमो सकम्पा विषजो धदितु नमसितु वा, इमाणि अन्द्र सयणाणि वा, अथवा
 योग्यप्रश्नात् उच्चारपासयश्चकमगत्याणज्ज्ञापञ्चोयणभूमीओ धप्यति, सा न्नाह कदाह सद्दी मवेळा आनइ न्नाह साधुबोगाह ‘इत्थी
 एगता पिमतेति’ एकस्मिन् काले एफुद्धा, यदा यदा स एकस्मी भवति व्याकुलसत्तायो वा, अपवा वरिसारचादिसु जत्थ सय
 नासणोवयोगो भवति, सपणमिति सपारगो धप्यति, उवस्सओवि, ‘एताणि चेव से जाणे पासा उ विरुवरूयाह’ एतानीति
 यान्पुणदिष्टानि धयनासुननिमज्जानि स मिशुः पामयतीति पासा त एव हि पासा दुष्पेष्ठा, न केवलं शवभावभूविअमैगिसादयः,
 न हि दुक्कपसुल्लंघयितुं, न तु ये दानमानसत्कारा न्धक्यन्ते छेत्तु, उक्तं हि-“अ इच्छसि धमु अ पुंन्वि ते आमिसेण गिण्ढाहि ।
 आमिमपासणिबद्धो क्कदी कज अफअपि ॥१॥” ‘विधिपरूयाह’ तां पुण पाप्माणि विरुवरूवापि, संवधनउपगूहनआलिगना

दीणि, जहा ताणि परिहरणीयाणि तथा तब्भयादेव सयणासणणिमंतणादीणि परिहरितव्वाणि, ताणि पुण कंहं परिहरितव्वाणि १,
 उच्यते 'णो तासि चक्खु संघेज्जा' सिलोगो ॥२५१॥ चक्षुसंधणं णाम दिट्ठिए दिट्ठिसमागमो, अकुट्टउ विकट्टओवि य तासु
 णिच्चं भवेज्जा, कार्येऽपि सति अस्निग्धया दृष्ट्या अस्थिरया अवज्ञया चैता ईपन्निरीक्षते, 'साहस'मिति परदारगमनं, नह्यसाह-
 सिकस्तत्करोति, संग्रामावतरणवत्, तत्र हि सद्यो मरणमपि, स्यात् हस्तादिछेदबंधघातो वा, स्वदारमपि तावद्दीक्षितस्य साहसं,
 किमु परदारगमनं १, अथवा साहसं-मरणं, प्राणान्तिकेऽपि न कुर्यात्, अथवा यदसौ स्त्री चापल्यात् साहसं कुर्यात्तदस्या न सम-
 नुजानीयात्, उक्तं हि-“पुरुषे विद्यते सत्त्व”मिति, 'न सज्जियंयं पि विहरेज्जा नेति प्रतिषेधे, 'सज्जियं'ति ताहिं सह, गामाणु-
 गामं ण विहरेज्ज, जत्थ वा ताओ ठाणे अच्छति तत्थ ण चिट्ठितव्वं, कयाइ पुव्वि ठितस्स झत्ति एज्जा ततो णिगंगंतव्वं, क्षणमात्र-
 मपि न संवस्याः, 'एवमप्पा रखितु सेउ'त्ति आत्मेति सरीरमात्मा च, स इह परे च लोके अतिरक्षितो भवति, ये इह मैथुना-
 नाचारदोषास्तस्य न भविष्यंतीत्यतो निरीक्षितो भवति, पुनरिदानीं पाशाः 'आमंतिय ओसवियं वा' धृत्तं ॥२५२॥ काचित्
 सन्निकृष्टगृहवासीनी सेज्जायरी प्रातिवेशिकी वा अहनि विरहाद्यलंभात् ब्रूयाद्-अहं निश्यागमिष्यामि, नास्ति मेऽहनि क्षणो विरहो
 वा, तद् अस्या न समनुजानीयात्, धम्मं श्रोतुमित्प्रयोगेन वा, यदि चेत् मम भर्तुः शंकरे तत एनमहं आमन्य नाम पुच्छिउं
 तत्प्रयोजना वसितं स्थापयित्वा, अथवा ब्रूयात्-असावहनि कृष्यादि कर्मपरिश्रान्तः भुक्तः सन् निपन्नमात्र एव मृतवच्छेते, भद्रक
 एवासौ, न मम रुस्सिहितिच्चि, जइवि मं परपुरिसेण सह गच्छमाणं पेच्छति तहावि नवि रुसेज्जा, अथवा संकेतेत, ननु ते भर्त्ता न
 विरूज्येत १, सा ब्रवीति-आमंतिय ओसवियाणं, आमंतिय ओसविया च तमहमागता, तुभे वीसत्था होह, विविक्तविश्रंभरसो हि

काम , यद्य दृच्छसि किमागताऽमि अकले इति ! त भग्ने भोतु, मृयाद्वा ममाऽऽप्यसि य देह यन्मया कर्तव्यमिति, शुश्रूषापादद्वौ
 पद्मप्रणवि, यद्वा च्छिन्दस्वदृष्टेऽस्ति तत्सर्वमहं च मवत्संस्तक 'आयसा' नाम आत्मसा, अप्यप्यणवि पियतेति तुभ्यं चयं इमं
 त्वरीरग, अह ते चतुर्णोवधानकारिया, एवं विमरुद्धादीहिं सम्यन्व', सम्भवनालिङ्गनउपगूहनकठवलंबवादीवि वा कुर्वती निवा
 रिता मृयान्-'कृत्र या ममान्यत्रोवयोगो, 'एवानि येव से आपि सदाणि एतानीति यान्पुरिष्टानि 'से' इति स मिश्रुः, श्रब्दा नाम
 ये दृच्छादिविषया कथिता, न केवल गीतातो श्रब्दा पर्वा, आत्मनिमग्नपादयो हि सुदुस्तरा' श्रब्दा , अथवा यानि सीत्कारा
 दीनि मदाणि कञ्जति तान्यवैतानि विदि निमग्नणादीनि श्रब्दानि, पठति च-'सदाणि विरुवरूपाणि' तामु हि पचलक्षणा विसृया
 संति विभासियम्बा, विविच विसिद्ध वा रूप, निरुन्नाणि रूपाणि जेसि ताणिमाप्ति विरुवरूपाणि-'प्राह पिय क्व सामिय दइत
 वसुल होसगोल ! गुणलेहि । जेण जियामि तुभ्यं पमवसि त मे सरीरस्स ॥१॥ इमानि चान्यानि श्रब्दानि 'मणयचणेहि जे' इवंच
 ॥२५३॥ मनसो वधनानि मनोवधनानि, तानि तु गतयश्च निरन्तरा रूपमदा यस्मिन् कल्पमाकरोतो वाक्यतश्च, विनीतवत् वन्दन
 पूजन पादादिसमाधन 'उपकक्षा' अष्टिइत्ता 'भसु मज्जुलाइ भासति' मयसि तीपते मनोऽनुकूल वा मज्जुल, मदनीय वा मज्जुल,
 मितमपुररिशिवं गुणरि ईप्सी कडन्वइसिमेहि । सविस्मरेहि विराग हितय पिहित मयच्छीए ॥ १ ॥ मेवकरी कथा मिण्णकडा,
 तवहा-तुममि किं वचवीचाहो पम्बइतो ष वसि, वचवीचाह इति चेत् कथं सा जीवति त्वया विनैर्बधिषरूपेनेति, कुमार इति चेत्,
 अनपत्यस्य लोका न संति, किं ते तत्पुत्रगस्त पम्बइत्ताए ? दारिका वरिजसू, मया वा सह भुञ्ज मोए, स्यात्कथं वैराग्य वा ? काम
 भोगपरंपरायः, सुक्तयोगः कुमारगो वा तत्प्रयोजनात्यन्तपरोधः आनम्यते, कथं ? 'सीह जहा च कुणिमेण' इव ॥२५४॥

येन प्रकारेण यथा सहस्रिकोऽपि स्कन्धावारः सिंहेनैकेन भजते, क्वचिच्च पन्थाः सिंहेन दुर्गाथ्येण निःसंचरः कृतः, स च तद्ग-
हणोपायविद्धिः पुरुषैः ह्यगलकं मारयित्वा तद्गोचरे निक्षिप्य पाशं च दद्यात्, तेन कुणिमकेन बध्यते, एकचारी नाम एक एवासौ
चरति, न तस्य सहायकृत्यमस्ति, उक्तं हि—‘न सिंहवृन्दं भुवि दृष्टपूर्वं’ ‘एवेत्थिया बंधंति’ भावबंधेन, द्रव्यसंबुत्तो हि समुद्र-
कूर्मो, पिहिता आश्रवा यस्य भावतः, स तु संबुत्तः भवैकचरः, द्रव्यतो भाज्याः, पाशाः कृतादयः, भावपाशास्त्वमे—गतिविभ्रमे-
र्गिताकारहास्यादयः, यैर्भावो पाश्यते, संबुत्तोऽपि तावद्बध्यते, किञ्च योऽल्पवृत्तिरिति, ‘अहं तत्थ पुणो न मयंति’ सिलोगो॥२५५॥
तस्मिन्निति तत्र, मूर्च्छित इति वाक्यशेषः, असंजमनतं पुनरनेकैरुपायैर्मयन्ति यद्यदिच्छंति तत्कारयन्ति, यथा रथकारः नेमिकाष्ठं
तक्षन् क्रमशो, यदि स एवं नतः ‘बद्धे मिए व पासेण’ यथाऽसौ मृगः पाशेन बद्धः मुमुक्षुः स्पन्दमानोऽपि न मुच्यते एवम-
सावपि विषयदानैर्बद्धः कुकुटुम्बकुतचीहिं व्याप्रियमाणोऽपि पुनर्विजिहीर्षुरपि न शक्नोत्यत्र सर्पितुं क्रव्यगुद्व इव सिंहः, भावगान्ध्वं,
कुकुटुम्बव्यापारैः कृष्यादिभिः व्याप्तः, कर्ममर्च्छिताः ‘अहं सऽनुत्तप्यती पच्छा’ वृत्तं ॥ २५६ ॥ यथा कश्चिज्जनो जानन्
अजानन् वा विषमिश्रं पायसं भुत्तवा तत्परिणामे वेदनोदये भृशमनुशोचते, ‘एवं विवागमणिस्सा’ एवमिति योऽयमुक्तः विवागो
दारभरणादिपरिक्लेशः, विवेग इति चेत् भवति विवेच्यते येन भवः कर्म ना म विवेगः—संयमः एवं विवेगमातात, स्त्रीभिः संगमो
न कार्यः, काष्ठकर्मदिस्त्रीभिरपि तावत्संवासो न कल्पते, किमु सचेतनाभिः ?, दविओ नाम रागदोसरहितो, एगतो वासः संवासः
तदासणे वा संवसतो संथवसंलावादि, दोसा असुभभावदर्शनं भिन्नकथा वा स्यात्, उक्तं हि—‘तदिन्द्रियालोचनसक्तद्रव्याः ०’ ‘तम्हा
उ वज्जए इत्थी’ वृत्तं ॥२५७॥ तस्मान्कारणान् इत्थी तिविधा, कथं वज्जए ? ‘विसलित्तं कण्टगं णच्चा’ विषेण दिग्धो विप-

दिग्धः आगतुना सहजेन वा, अपिपदग्धोऽपि तावत् परिश्रियते, किं पुन सविप इति, स तु मरणमयात् परिश्रियते, स्त्रियस्तु सय
 ममरयमयात्, किञ्च-‘ओये कुलाणि वसवस्ति’ ओयो णाम रागदोसरहितो, वसे वर्धत इति वदवर्चीति, पूषाभ्युपित्वात् यदु-
 प्यते तत्कुर्वन्ति ददति वा, स्त्रियो वा येषां वसे वर्तन्ते, किं पुन सैरस्त्रीजनेषु, वश्येन्द्रियो वा य स वदवर्ची, गुह्यां वा वसे
 वर्धते इति वदवर्ची, आवाति नाम आख्याति गत्वा २ धर्मे निष्केशलानां स्त्रीणां असहितानां पुंसां, अमावपि तावन्न निर्ग्रयो
 भवति, किमु यस्ता निष्कश्वं कथयति ?, यदा पुनर्बदा सहागता पुरुषमिथा वा बन्धेन वा गच्छेयु तदा स्त्रीनिन्दां विपययु
 गुह्यां अन्यतरं वा वैराग्यकथ कथयति, कदाचिद् प्रयात्-यदिवा गृहमागतु न कथयसि तो निस्त्वपाजगादिक्करपेण एज्जह, इष्टि
 विधामनामपि तावत्वां इष्टु करिष्याम’, अपश्यस्या हि मे त्वां शून्यमेव हृदय भवति, एवमुक्त्वा वा ‘जे एव इच्छ अणुगिद्धा’
 वृत्त ॥ २५८ ॥ जे इति अबिदिद्विणिह्नो, एतदिति यदुक्त निहिणिसिद्धे, जे वा एवविधापि इच्छति गवेसंतेत्यर्थः, अणुप्रयायते,
 एतदपि तावन्नवतु यदि रहो नास्ति समागमो वा, ‘अण्णयरा उ ते कुम्मीलाण’ पासत्यादीज कुम्मितमीला कुम्मीला पासत्या
 दयः पंच गन्न वा, पंचसि स पासत्यउत्तण्णकुम्मीलसससअइच्छदा, पंचसि एते य पच इमे य चचारि-क्कायिकः मामकः प्राभिक’
 संप्रामारिकः, स्त्रीसमागमाद्वा को दोषः ?, उच्यते, ‘सुतवस्सिणवि मिक्खू’ अथवा अन्यतरो वा भवति कुम्मीलानां सुच्छु तप
 स्सिन सुतपस्सिनः योऽपि ताव तपोनिष्ठविग्रह’ स्यात् मामोपवासी वा द्विमासोपवासी वा अथवा युतमागृणः सुतमहिज्जतो
 गणी नायगो वा, नो प्रतिपणः, विहारो नाम नक्त दिवा वा शून्यागारादि पशरिक्खणे वा स्वगृहे ‘सद्वण’ ति देसीमासा सहेत्यर्थः,
 एव ज्ञात्वा स्त्रीसंबदा वसवी वर्जा, कूटघारो इष्टान्तः, कतरा स्त्रियो वर्जा ?, उच्यते, असंक्नीया अपि तावद्वर्जा, किमु ज्ञा

नीयाः, तद्यथा—‘अवि धूअराहिं सुण्हाहिं’ सिलोगो ॥ २५९ ॥ अवि विसेसणे धूयरो पुत्तिया ताहिं, पुत्तवहुणो सुण्हा, जइ
नाम सुण्हा, धीयत इति धाती, दासीग्रहणं व्यापारक्लेशोवतप्ताः दास्योऽपि वज्याः, किमुत स्वतश्चा स्वैरसुखोवेता, ‘महल्लीहि वा
कुमारीहिं’ महल्ली वयोऽतिक्रान्ताः वृद्धाः, कुमारी हि अप्राप्तवयसा भद्रकन्यकाः, संथवो उल्लावसमुल्लावहास्यकन्दर्पक्रीडादि,
मावुभिर्भगिणीमिथ, नरस्यासंभवो भवेत् । बलवानिन्द्रियग्रामः, पण्डितोऽप्यत्र मुह्यति ॥ १ ॥ स्यात्किमत्र ? ‘अउ गणातीणं
च सुहीणं च’ वृत्तं ॥ २६० ॥ अदुरिति अथवा गणातीणं वा गातयो गाम कुलघरे वसंतीए पितृभ्रात्रादयः, अथवा स्त्री येषां दीयते
त एव तस्याः सगोत्रा भवन्ति ज्ञातकाश्च, सुहिणो गाम जे सन्नायका मित्राः, तेपामप्रियं भवति, यद्यपि प्रतिपेधयंति ‘एकदा’
कदाचित्, उभ्रामिकेयं उक्ता वा ब्रूयात्—एप पुत्रमस्तको यथा, नैतत्सत्यं, सा च तस्मिन्न एवातिमृच्छिता ब्रूयात्—मा मे पुन-
रेवं नश्यसि, गिद्धत्ति पासत्ति वा मुच्छिहत्ति वा एगद्धा, ब्रूयादिति वाक्यशेषः, ब्रूयात् अहो इमीसे वयं रक्खपोसणे करेमो, इमो
पुण सेसमणुओ मणुस्सकज्जं करेइ, भणिज्ज वा—हे खमण ! इमीसे रक्खणपोसणं करेहि, त्वमेवास्या मनुष्यः इति, एस तुमे सद्धि
दिवसं उल्लाविंती अच्छइ, अयमपरः कल्प—हे खमण ! रक्खणपोसणे मणुस्सो भवति, न कहाहिं, किंच—अन्येनाप्युदरे कृते
दंडायाः सोऽपदिश्यते—तत्त्वमेवास्या रक्खणपोषणं कुरु, मनुष्योऽसि, राउले च ते कड्डामो, अथवा भणेज्ज—हे साधु ! एसा अम्ह-
च्चिया गिद्धा सत्ता तुमंसि अम्हे णो आढाति णो परिजाणति, नरकस्त्वं, एनां रक्षणेन पोषणस्त्वमेणां, पोषणेन मनुष्यस्त्वमस्याः,
किंच—‘समणंपि दट्ठुदासीणं’ वृत्तं ॥ २६१ ॥ कदाचिदसौ तस्मिन् रूपवति साधौ गृद्धा स्वसौष्ठवोपेते वा गृद्धा तच्चित्ता
तम्मणा अच्छेज्ज, अभिक्खणं वा अभिक्खणं तम्मि तेण दीसेज्ज पडिचोदिज्जति वा अच्छीयमाणी, तथैवाह—सयणं दट्ठुदासीणं,

तमपि तथैव तस्मिन् तस्यायस्यानप्रत्युपशब्दादिसमकरणोदासीन तिष्ठन्तं दृष्टवानानाथ यथैषोऽस्याः निमित्तं संयम-
करणोदासीनो विद्वति, तस्यैव ताव एव कृष्यति, मयति वा-किमेव अत्र लक्ष्यसि? अन्यथा च पठ्यते 'समणपि ददद्दु-
दामीनि उदानीनी' नाम यथामप्यसौ माया न भवति, वाच्यीया अपि पदार्थादिषु तां च पोषितु, किमु यस्यासौ माया
वाच्यी वा तामगल्यती, अथवा 'उदासीन'मिति उदासीनमपि भाषात् धमण दृष्टा स्त्रीसङ्गत एके कृष्यते, किमु सविस्तरप्रा-
यमिति 'अमु मोयणेहि जल्यहि' न्यस्तानि-उपनीतानि उपस्य नीतानीत्यर्थः, न गृहिणो, तस्म इत्याओ वा, सो य वणग
मयलगो गिरिणीसञ्जारी वा मिस्त्राय आगतो, अथवा न्यस्तमिति ददद्दु कृतो दत्तो न तावत् व्यञ्जन, स वाऽङ्गत-
म तत्रानिर्मुक्तमसातुरीभूता भाषात्कस्यायस्य वा दातव्य तं न प्रयच्छति, अन्यस्मिन् दातव्ये कर्त्तव्ये वा अन्यत्रयच्छति करोति
वा, निद्वने उदा-स्त्रिचि नाम पदोसे षट्ठे षट्ठे तालिते मरले कादृक् तसुरादीए परिवेद्यती माययेषु दिष्णेषु कुरमानति,
ताव य तद्वन्ता इतिक्काज्ज राअउ अवरमीयाउ, ततो जाए कुरोचिक्काठं सुसुस्स उक्किणाउ, सो य आणक्सेत्तु तुसिणीओ,
मररिया सचिद्वति, पतिष्ठा स अम्माठतु सिद्धिता, एव एपि साधुणिमिष सयत्त दट्ठण गृहिण आत्मसु वा नास्तां तस्या मोठ-
द्याया इत्थीओमक्किमा भवति, इत्थीओसो माम भ्यमिचारिणी, स्यान्नेवविवाः अपि दोषा कस्यचित् दृष्टा अभूवन् भवन्ति
वा?, ओमित्पुप्पन्त, 'कुरुवन्ति सयत्त ताहि' इत्त ॥२६२॥ सयत्ता माम गमणागमणदानसंप्रयोगेपणादिपरिषय, 'ताभि-
रिति मामि' मामि, पट्ठमद्वा नाम जणदमणचरित्तजोगादि, जओ एते दोया 'तम्हा सम्मणा उ जहाहि' दस्मात् कारणात्
धमण इत्यामचण अथवा धमणस्त्वं किं तौवविधेम्यापारः?, एते गाहम्यातामेव यत्ते

समणा ण समिन्ति आताहिओ' न इति प्रतिपेधे, समिति समन्तात्, न समयमित्यर्थः, अथवा ण समेन्ति—ण समुपा-
गच्छन्ति, आत्मने हितं आत्महितं आत्मनि वा हितं आत्महितं, तासिपि अविरतियाणं तं हितं इह परलोके य, सण्णिसेजा णाम
गिहिसेजा संथवसंकथाओ य, स्यात् प्रव्रज्यामुपेत्यापि एवं कुर्यात्?, ओमित्युच्यते, 'बहवे गिहाणि अवहदु' वृत्तं ॥२६३॥
प्रभूताः अपहत्यापहत्य उत्सृज्येत्यर्थः, दन्वल्लिगेण समणावि 'मिस्सी'भावो नाम द्रव्यलिङ्गमिति, न तु भावः,
अथवा पन्वजाए गिहवासेऽवि पण्हता णाम गौरिव प्रस्रुता एवमेयां, कर्मभयाद्वा मिश्रीभावः, प्रियतत्त्वे कतरः?, विसय-
सायासोक्खपडिअंघेणं भणंति—लिंगेयणमेव, अवघाणं चिरं, पण्होमित्तावि कंखामोहणिज्जकम्मदोसेण कयाइ अघेसत्तमीओ अ
वंधेज्ज इति, अण्णे पुण अट्टदुहट्टमसट्ठा त एवं पंडितत्तणेण धुवमग्गमेव भासिंसु, धुवमग्गो णाम संजमो वेरग्गमग्गो
वा, तंजहा—अहुमोहेनि णं पुव्वं विहरित्ता अह पच्छा संवुडे कालं करेजा आराधए भवति, तं तेसिं वायावीरियमेव, केवलं ढक्क-
रिपुत्तणं, न तु करणवीरियं, उक्तं हि—'जो जत्थ होति भग्गो ओवासं' गाथा, वायावीरियं णाम जो भणति ण य करेति मिलं-
गशकुनवत्, अथवेदं वायावीरियं 'शुद्धं रवति परिसाए' वृत्तं ॥२६४॥ सुद्धमिति वेरग्गं, अथवा शुद्धमिति शुद्धमात्मानं, ततः
पूजामत्कारहेतोः परिपदि रीति—भापत इत्यर्थः, 'अथ रहस्संमि दुक्कडं करेति' चि एवमुक्तवा रहस्संमि दुक्कडं करेइत्ति, दुक्कडं
णाम पानं, अथवा दुक्खं तच्छिङ्गस्थैः क्रियत इति दुक्कडं, किंच 'जाणंति य णं तथावेता' स हि जाणीते—न मां कश्चित्
जानाति, अथ चेनं तथावेदा जाणंति, तथा वेदयंतीति तथावेदाः, कामनञ्चविद इत्यर्थः, ते हि कामयमानं आकारविकारजनंति,
उक्तं हि—“अकामिनां कामविपाङ्गुणि, तनूनि गात्राणि च कामुकाणां ।” नखदशनच्छेदनैर्वा मूच्यन्ते यथैतेऽकृत्यकारिणः, यथा-

अथ उपाराधुत्सुवन् इत्यभानोऽपि परमन्यते न मां कश्चित्पश्यति एवमसावपि रागदेषाद्यो बानीते न मां कश्चित्पश्यति, ज्ञायते च परीयन्, जलमृतवत्, अपवा यो यथावन्वितो भावतः तं तथावेदा-प्रत्यक्षान्वितः, ते हि आवीकर्मं रहोकर्मं सम्भवं जाणति, ये पुनस्तत्तद्विधा ते भुवते-अहो इमो मादृष्टो महादृष्टो ज्ञो नाम इच्छति अन्धे विपश्चियावेष्टु, 'णवि लोभं लोभिच्छति ण य तोपि-
लद पय च तोड वा । किद सदा वचतु अथा अणुहयकृष्णणी ? ॥१॥ 'सयवुक्कर अवदते' इव ॥२६५॥ एव तावदसौ स्वय दृष्टदृष्टारिणं आरमान न चदति यथाऽह दृष्टदृष्टरिंति, जोऽवि य गूढायारं प्रवचनवात्सल्यात् तद्वितमिच्छन्वा चोदयति तत्पवि
णिश्चवति, आहुतो नाम चोदित आघ्रान् अमिआस्तो वा, कृत्य श्लाघायां, मृष्टं कृत्ययति श्लाघत्यात्मानमित्यर्थः, अह नाम
अमुगान्तपवतो अमुगो वा होतओ एवं करस्मामि !, यन मया कनकलता इव वातेरित्वा मदनविसर्पिकपमाना भार्या परित्यक्ता
माऽह पुनरव करिष्यामि !, 'यदि सभाष्यपापोऽप्रमायेनापि किं मया ! । निर्विपस्यापि सर्पस्य, मृदुमृद्विजते वनः ॥ १ ॥'
अपाये मृयादा-को प्रचीति ! यथाऽहमवकरीति, म मावेन च दोषकारी, उक्त हि-“स्वेनानुमानेन परं मनुष्याः” राउले वा ण
कट्टामि, 'यदाणुबीगी कामासि' वेद वेद इव वेद तस्यानुवीचि -अनुलोमगमनं मैपुनगमनमित्यर्थः, तस्यानुलोमं मा कर्षी-
प्रतिलोम दुरु, एव चोदितो माणुकृताय मम्मचिद्वोऽयि च कित्तामिजति, ग्ले इर्यथये, ऐन्यमायातीत्यर्थः, किमेय मामेवं चोद
यतीत्यय, 'उत्तिनाचि इत्थिपोमेन्नि'पुन ॥२६६॥ उत्तिता नाम वसिता, पोपयतीति पोपा -मगं स्त्रियो वा पुण्यतीति पोपकाः-
रुक्तमोगिनः, इत्थिवेदो हि कुकुमअगिगुमाणो अधिवसो, नापिस्वप्पति काष्ठानो, नापगानां महोदधिः । नांतकुत्सर्वपूठानां, न
पूमां नामलोचना ॥१॥ त्रियो वा यन वेचन्त म स्त्रीवेदो मयति, वैदिककनकप्युक्तः 'उत्ता इत्तसि च रुदति च अचवेत्तोलो, चिदवा

मयंति च नर न च विश्वसंति। स्त्रियः कृतार्थाः पुरुषं निरर्थकं, निष्पीलितालक्तकवत् त्यजंति ॥१॥” तथा अणो भणंति-पुरतो अणं पासे (अणं पिष्टे) निवज्जमाणीओ । अणं च तास हिअए जं च खमं तं करंति महिलाओ ॥१॥” प्रज्ञया समन्विताः लोकलोकोत्तरशास्त्रविदः उत्पत्त्यादियुद्धियुक्ता, एकै, न सर्वे, पारीण वसं उवणमिति, दृष्टान्तो वैशिकपाठकः, एगो किल जुआणो वेसिय-अहिज्जणिमिचं गिहातो णिगगतो, पाडलिपुत्तं गच्छंतो अन्तरा एगंमि गामे एगाए इत्थीए भणति-सुकुमालसरीरो तुमं कत्थ वच्चसि ?, तेण भणति-वेसियसत्थं सिखगो वच्चामि, ताए भण्णइ-अधिजितुं मज्जेण एजाधि, सो तं अधिजितुं तीए समीव-मागतो, सा य संभमेण उट्ठिता, तत्प्रयोजनार्थीनि चाकाराणि दर्शयति, अब्भंगुवलयणहाणाणि उव्वरणे काउं जहिट्टपाणभोयणं भुंजावेन्ती ते आगारे करेति, तेण मं इच्छतिचिकाउं हत्थे गहिता, तीए धाहा कतो, जणो पुच्छितो, गताउलो, गलंतिउदगं तस्सुवरि पक्खिविऊण भणति-एस गले लग्गएणं मरणं ण गतो, पच्छा जणे गते भणति-किं ते अधीतं ?, को इत्थीणं भावं जाणितुं सम-त्योति विसाजितो गतो, ‘अट्टु हत्थपादछेजाइ’ वृत्तं ॥ २६७ ॥ अथेत्यानन्तर्ये परदारप्रसक्ता हि नरा नार्यश्च अपि तच्छेदं ‘अट्टुवा चद्धमंस’ति पृष्टी वद्धाणिवत्कृत्यन्ते मांसानि चोत्कृत्य काकिणीमांसानि खाधिजंति, ‘अउ तेयसाभितवणाइ’ तेजः-अग्निः तेनाभितप्यन्ते, तच्छेत्तुं वासीए सत्थएण वा खारेण उरिसच्चंति कलकलेण व ‘अउ कण्णच्छेज्ज’ वृत्तं ॥ २६८ ॥ कण्णा छिज्जंति णासाउ छिज्जंति कंठे छिज्जंतिचि गलच्छेदः, तितिकखंति पुरुषो वा ता वा स्त्रियः सहंत इत्यर्थः, एवं विलविज्जंतोवि, ‘इति एत्थ पावसंतत्ता’ अस्मिन् पापे संतप्ताः, पापं मैथुनं परदार वा, ‘ण य वेत्ति पुणो ण करिस्सामो’ का तर्हि भावना ?-अपि मय्यणमप्यणमज्जंति न च नतः पायादिनिगच्छंते, अपरः कल्पः-यदाऽसौ स्त्री केनचि उक्ता भवति त्वमेवं अकार्षीरिति पश्चा-

दमो प्रचीति-अउ इत्थवाधछआइ इम म पाद छिदाहि, जीवितस्सापि, मा च म तं वयणं भूहि, पण्डितद्वानि व मे उक्कंताहि,
 द्वागणिमस्मानि च म ग्वावहि, मा य म अग्रम्मायं भण्णाहि, अउतेयसा ता तिक्खणि कळगिगणा च मे इहाहि उग्गुएण वा मे उंमेहि,
 इंभियाण्ण म पयादि, तच्छेउअ वा मे गातपं सारण सिंचाहि, कण्णं नासं कठ वा मे छिदाहि, मा एत त्रितियं भण्णाहि एत्थोपि
 म चियंगणाओ वे, नाओ या खलियतरं अग्गाइखणं, वृतीयो विक्कय -अभिज्झता वाओ भूयात्--इत्थो वा मे पादो वा मे
 छिदाहि पण्डितद्वानि वा म उत्कृत काकीमिमांसाणि वा मे खायय वा, अउतेयसामितवणण, तपसा वा मां वणेरावेष्ठ अमि
 नायय, अरयान्यतरण वा म गात्राणि तदित्था सारेण मिंच अउ कर्म्मो छेद कर्म्मोष्ठो वा नासां वा छिन्द कण्णं वा छिन्द इति,
 'एत्थ पायसमस्ता' पाप तदव पादागमन तत्राज्जमक्का, स्त्रियः, ण य वेन्ति पुणो न कावति, अतीव हि ममासो मनो उनु
 हूत्, तस्य वाद, नाई तण विना धयमात्रमपि जीवितुमरमंहे, त पुण मे वसयसि अ जावसि त करेहि, एयेव पुरुषा अपि काम
 संतप्ता निशायमाणा भुग्न 'सुगमेयमेगम्मि' इत्थ ॥२६९॥ धूयते स युवं, युवमिति विज्ञानं, लोकयुतिष्वपि तत् भूयते यथा
 गियधनस्यमात्रा दृग्मरा संचया अदीषप्रयिण्यो लङ्गुमिक्क गविताः, एव लोक आस्पायिक्कासु आस्पायनकेषु च भूयते, इत्थिच
 वेदो नाम वेदिक, तत्राप्युपदिष्टं-‘दुर्विषयो हि भावः प्रमदाना’मिति, “दुर्मांसं हृदय यंचव पदन यर्षणान्तर्गत, माव” पर्वत
 मागदुगविपम ग्रीणां न विज्ञायन । पियं पुण्णरपत्रतोयचपल नैक्क संतिष्ठते, नायो नाम विपादुरेरिच उतादोवैः समं वदिता
 ॥१॥” अपि च-“मृदुद्वि त्रिशामु मृदुद्वि पिपासु मृदुद्वि प्लवङ्गपमरासु । भर्त्सु मदिलासु य वीसेमो मे ण क्कयब्बो ॥ १ ॥
 इरगुगुउ अंगुलि ता पुरिमा मच्चमि चीचलोअमि । क्कमेन्नएण सोए जप्प ण पच त वेमजसं ॥२॥ अइ एताण पगविया सम्बस्स

करेति वेमणस्साइं । तस्स ण करेज्ज मंतुअ जस्स अलं चेव कामेणं ॥३॥ एवंपि ता वदित्ताणं यदा तु ग्रस्थिता निवारिया भवति मैवं
 कार्योः तदा न तु भूयः करिष्यामीति 'एवंपि ता वदित्ताणं अह पुण कम्मुणा अवकरेति' अपकृतं नाम यथा प्रतिपन्नं प्रति-
 ज्ञातं वा न कुर्वन्ति, तासा हि अयमेव स्वभावः, 'अण्णं मणेण चिन्तेति' वृत्तं ॥२७०॥ कथं ? क्षणरागत्वात्, तद्यथा—'आचार्या
 मर्कटा बालाः, स्त्रियो राजकुलानि च । मूर्खा भंडाश्च निवा(विप्रा)श्च, विज्ञेयाः क्षिप्रराणिः ॥१॥' यतश्चैवं तम्हा णो सदहेयव्वं, यदि
 नाम हावभावादीनाकारान् कुर्यात्, वायाए वा पत्तियावेज्ज, एवमादि तासां विज्ञाप्यं श्रद्धेयं, दत्तो वैशिकः किल एकया गणिकया
 तैस्तैः प्रकारैर्निमन्त्रीयमाणोऽपि नेष्टवान् तदाऽमाबुक्तवती-त्वत्कृतेऽग्निं प्रविशामीति, तदाऽसौ यद्यत्तयोच्यते तत्र तत्रोत्तरमाह—एत-
 दप्यस्ति वैशिके, तदाऽसौ पूर्वं सुरगामुखे काष्ठममूहं कृत्वा तं प्रज्वाल्य तत्रानुप्रवेश्य सुरंगया स्वगृहमागता, दत्तकोऽपि च एतदप्यस्ति
 वैशिके, एवं विलपन्नपि धूर्तैर्वार्तिकैश्चित्कायां प्रक्षिप्त एव, तम्हा तु णो सदहियव्वं 'जुवती समणं ब्रूया' वृत्तं ॥२७१॥ चित्राणि
 अन्यतरवर्णोज्ज्वलानि अनेकवर्णानि वा, सा हि वस्त्राद्यङ्कारविभूषिता श्रमणसमीपमागत्य 'विरता चरिस्सड्हं ल्हं' णिविण्णाऽहं
 समणा वरवासेणं, भर्त्ता मे न प्रशक्तः, तस्य चाहमनिष्टा, स च ममेति, तेन विरता भूत्वा चरिष्याम्यहं ल्हं, ल्हो नाम संयमः,
 तं धम्मं तावदाचक्षस्वेति, भयात्रायतीति, भयं तारः, एवं संभ. पमाणा प्रीतिविश्रंभानुत्पादयति, 'अहु, साविया पवादेण' वृत्तं
 ॥२७२॥ आविकासु विश्रंभ उत्पद्यन्ते, नीपधिकयाऽनुप्रविश्य वंदित्वा विश्रामणालक्ष्येण संवाधनादि कूलवारकचत्, काइ तु
 लिगात्थिगा सिद्धपुत्ती वा भणति—अधं साधम्मिणी तुब्भंति, स एवसामन्नवर्त्तीनिभिः झिल्लयते ॥ २७३ ॥ दृष्टान्तो जतुकुम्भः,
 जतमयः कुम्भः जतकुम्भः, जतुलिचो वा ज्योतिषः समीपे उपजोति गलतीति वाक्यशेषः, एवं संवासेण विदुरपि सीदति, किं

पुनरविदामिति !, उक्त हि-तुज्ज्ञान तत्र विज्ञान, स(तत्)त्प स च निश्चय । सर्वमेकपदे नष्टं, सर्वथा किमपि स्त्रियः॥१॥” एव
 वायदास्येभ्यः प्रतिषेधकत्रीभ्यो दोषः, एकवस्तु संज्ञासे स्त्रीप्रमेव विनाशः, जहा अतुल्यमो ओसि उपगूढः अघावाहितः अग्नि
 मय्यमितो वा समतवो मत्वाभिः प्रज्वलितेनासु अतिवसो नाश्वरुपयति, ‘एषिस्थिगार्हि अणगारा’ आत्मपरोमयदोषैः आसु
 धारित्रतो विनश्यति, किञ्च-‘कुचति पावकम्म’ ॥ २७४ ॥ पापमिति मेयुन परदारं वा, एगदुरिसेण, संवसमितीए वा आह
 स्फुरिति आकृष्यन्ति-गार्हं करोमि पार्वति, एषा हि मम दुहिता मगिणी नचा वा, वंके सेत इति अंकशायिनी, पूर्वाभ्यासादेवैषा
 ममाकं श्रुते निवार्यमाणा पर्यकेन, ‘यालस्स मवप भित्तिप’ वृच ॥ २७५ ॥ द्वाभ्यामाकलितो बालो, मदो दम्बे य मादे य,
 दम्बे नरीरेण उपचयावथए, मावमदो मदपुदी अन्त्यपुदिरित्यर्थः, मंदता नाम बालत्वैव, कोऽयं ?-तस्य बालस्य भित्तिपा बालता
 यदमो कृत्वाऽवजानाति-नादमेव क्करीति, ण वा एव आणामि, दुगुणं करोति से पाव, मेयुणं पाव, भित्तिपं पुणो पूयामुक्कारणिमिच,
 अत्रिय मवत्तमिति मक्कारणिमिचं, मा मे परोपरा भविस्सति, विसम्भो-असंजमो समेसति विसम्भेसी ‘संलोकणिअमणगार’
 वृचं ॥ २७६ ॥ संलोकणिओ णाम द्रष्टव्यो दर्शनीयो वा, तस्य कोऽदृष्टिता आतगत नाम अप्याणएण विमतेति, अथवा आत्म
 गतः तस्य । अतुमो मात्र, संवंचामि ताव णं, ततो क्कवति वपणं-आईसुति आहु ‘वस्य च ताति पात वा’ त्रायतीति तावी
 अण्ण वा पाणं वा यवान्यदिज्जसि तवददं मदेव दास्यामि इत्येव संबदो ण तरिति उच्चरितुं, भगवान् मणति-‘णीयारमेव पुज्जेज्ज’
 वृच ॥ २७७ ॥ निक्कलं निक्कल्पेत वा निक्कल, यदुक्त मणति-निक्कल्पेति गोरिष चारी, अहा वा सुक्कस्स पण्णाकुड्ढगं कुडादि णिगि
 रिज्जति, पुढो य पडिज्जति, गलो वा मत्स्यस्य यया क्रियते एवममावपि मनुष्यस्य कुरुकः बन्नादिनिक्कलेन विमतेति अत्रि तत्तत्तत्

मजीवियाओ वगरोडज्जति, वक्ष्यमाणान्यपि च नानाविधानि अकृत्यानि कारयंति, यतश्चैवं तेण संसारबद्धं संसारपासं च भावनिक-
रमेतत् बुद्ध्वा दूरतः तद्गामं नगर वा जत्थ णिमंतिज्जति तं परिहरतो 'णो इच्छेज्जा अगारमागतुं' इति अगारत्वं अथवा आगा-
रमागतं आगारमेवावर्ततः आगारमावर्ततः कारणे कार्यवद् उपचारात् संमारावर्ततः, यः पुनरत्र संबध्यते, संबंधो विसयदामेहिं, महि-
ममयूरादीणं वन्नादीनि दामकानि वा, नरसूकराणं तु विसयदामगाणि, दाम्यन्ते एभिरिति दामकानि, बन्धनानीत्यर्थः, तैः बद्धः,
'मोहमावज्जति पुणो मंदो' मोहः—संसारस्तमेवागच्छतीति, अथवाऽनुकम्पया मन्दः स वराको मन्दो विषयपराजितः प्राप्यापि
प्रव्रज्यां पुनरपि मोहमागच्छतीति चतुर्थे इति प्रथम उद्देशः ॥

स एवाधिकारोऽनुवर्तते, प्रथमोद्देशकोक्तैराकारैराकृष्टा इहैव स्वलितधर्माणो णाणाविधाइं खलीकरणाइं पाविज्जति, वक्ष्यमाणमपि
सुहिरीमणावि ते संता, संबंधो हि द्विधिः, तद्यथा—अनन्तरसूत्रसम्बन्धः परम्परसूत्रसम्बन्धश्च, णीयारमन्तं बुज्जेज्जा, बुद्धः ओयाभूतो
भविज्जासित्ति, ओजो—विषमः यदा बद्धस्तु भोगकामी पुणो विरज्जेज्ज, परंपरसूत्रसम्बन्धस्तु संलोकणिज्जमणगारं कदाचिन्निमन्त्रयति,
तत्र यः ओजः स सदा न रज्जेज्जा, अनोज इतरस्तु कदाचित् रज्जेज्ज, द्रव्यभावसम्बन्धस्य तु इहैव वाहनताडणादयो विलंबनाप्रकारा
भनन्ति, तादृसस्य वा बन्धनादयो दोषाः कर्मबन्धाच्च नरकादिविपाकः, एवं विपाकं मत्वा 'ओए सदा ण रज्जेज्ज' वृत्तं ॥२७८॥
द्रव्योजो हि असहायत्वात् परमाणुः, भावोजो रागदोसरहितो, स एवमोजः रागदोसरहितः पूर्वापरसंस्तवं जहाय ण तेसु अण्णत्थ
वा पुणो रज्जेज्ज, भोगकामी पुणो विरज्जेज्ज—गिज्जेज्जा, अथवा यद्यपि भोगकामी स्यात् तथापि पुणो विरज्जेज्ज, मा भूत् अत्य-
न्तरागगान् स्यात्, ते य 'भोगे सण्णाण सुणेह' भोगा न किलैपां ते निश्चयेन, गृहिणामपि भोगा विलचना, किमु लिंगिनां?,

ते य सुषेह, एते न सखे, एते क्लिप्त बहः सुखेते, केऽत्र आउक्तापरियमापासोऽप्यष्टपदिवेषेण लिङगच्छवण करेति, न तु मोहदो
 सेन । 'अथ न तु मेवमावर्ण' इव ॥२७९॥ अवेत्यानन्तर्ये, तु विशेषेण, माधमेर्द-चरित्रमेदमावर्ण, न तु जीवितमेद द्यौर
 मेद लिङगमेद वा, सुच्छिद्य कामेसु दग्गमिस्तु, कामेसु अतिवृद्ध-कामेसु अतिगतं कामेसु अनिवसमाण पलिमिन्दियाण-पट्टि
 सारेकम मय तुल्य अप्या विष्णो सर्वेस्व वनवावमालिताः, न इतो लोगो जातो न परलोगो, तुमपि नवरं स्त्रीरुपावातो, मन्त्राय
 नाति वा न सारेति, अप्य ताव अप्येव वाणादि, कस्य अप्यस्य मय मोचूष तु कल्ल फल !, लुप्तसिरेण जल्लमश्लितेण दुग्ग-
 प्य पिढोसएव कवामवोवस्तिन्वानपूकावसयेन, स एव पट्टिमिष्णो तीसे 'वल्लपसु पट्टति, तादे सा पट्टव मा मे अक्षियसुवि
 वामपादेव सुदाये एवहति, अबोयियवोऽवि ताव तस्मिन्काले ह-यते, किं पुन उयिषणो ? , उक्त च-"व्यामिश्रकेसरवृद्धच्छि
 रस्य सिद्धा, नागाव दानमरराविकुट्ट कपोलैः । मेवाविनघ पुराः समरे च दूराः, स्त्रीसमिधौ कचन कापुरुषा भवति ॥२॥
 कपप सा जागारी भवेज्ज पुण्यमञ्जा व से अण्णा वा कायि 'जइ केसियाप मय मिषस्सू' इव ॥ २८० ॥ केआः अस्याः
 सन्तीति केसिका, जइ मय कसइणीए इ मिषस्सू ! नो विहरेस्स 'सह'ति सह मया, कोऽप्यो ?-जइ मय सवानिआए लज्जसि ततो
 'कसेवि जइ लुचिस्सं' तरण त्वं मय सह विहरेज्जासिदि, मा पुनो इम छेइज्ज अवक्खविहरेज्जासिदि, एवमसो ताव एव वदो
 वदनुरक्ताः तीसे विहरेसे विट्ठति, ततोऽसौ 'अथ न से होति उवसदे' इव ॥२८१॥ उवसदो नाम ययेयो माम-रक्तो यिच्छु-
 र्ममोऽपि न वत्सादपि 'ततो न देसेति तदास्सदेवि' एवमस्य काम जाइ लिङ्गत्पापुरुक्काय, न तु कप्प्याविद्धम्मोयि गृहत्वा
 नुरूपाणि, जहाउन्हेइ काम पिप्पलगादि, केन मिक्खत्तामायणस्य सुक्खे छिन्नवति, केन वा विमोइइअ भादिरा वा सया अन्नपि

उज्जति, वग्गुफलाणि चि वग्गु णाम चाचा तस्याः फलाणि वग्गुफलाणि, धर्मकथाफलानीत्यर्थः, तुमं दिवसं लोगस्स वोह्णेण गलएण
 धम्मं कहेसि, जेसिं च कहेसि ते ण तरसि मग्गिउणं?, अथवा जोइसकौटलचागरणफलाणि वा 'दारुगाणि अण्णपाणा या'
 वृत्तं ॥ २८२ ॥ दारुगाणि आणय, आनीत्य विक्रीणीहि, अण्णपाणाय पढममालिया वा उवक्खडिज्जइति, दोच्चगं वा परिता-
 विज्जिहति सीतलीभूतं, तेहि 'पज्जोतो वा भविस्समति रातो' भृशमुद्योतः, दीवतेह्छपि णत्थ तेहिं उज्जोए सुहं अच्छिहामो,
 वियावेहामो वा, पाताणि य मे रयावेहि, का मम अणिअहियाए इहं पाताणि ते, तेण तुमं चेव आलत्तगं आणेहि, अथवा पाया-
 इति भायणाहं, लेवो छादगो, एवं कस्मइ णेमि सयं छाणतरगेहिं लिपावेहि ठाणं, एहि अतो मे पडि उम्माहे, पुरिच्छं कायं अहं
 सक्केमि उवहेतुं, पिडुं पुण ण तरामि, 'वत्थाणि य मे पडिलेहे' वृत्तं ॥ २८३ ॥ इमाणि वत्थाणि पेच्छ सुत्तदरिदयं गयाणि
 णिगियाहं जाया, अहन्ना किण्ण पस्मसि मइलीभूताणि तेण धोवेमि रयगस्म वा णं णेहि य, अहन्ना वत्थाणि मे पेहाहिति जओ
 लमेज्ज, अहन्ना एयाइं वत्थाइं वेटियाए पडिलेहेहि, मा से उगारियाइं खजेज्ज, तहा स्वग्गवातएण वा भणेज्ज-मम वत्थाणि पडि-
 लेहेहि, अण्णपाणं वा मे आहएहि, णाहं सक्केमि हिडिउं, 'गंधं च रयोहरणं च' गंधाणि ताव कोट्टादीणि आहोहिचुणाणि जेण
 गायानं शुरुकुडेत्ता, पठ्यते च 'गंधं च रयोहरणं वा' ग्रन्थ इति ग्रन्थः संघाडी रयहरणं सुन्दरं मे आणेहि, कामवगं-पहावि-
 यमाणयाहि, ण तरामि लोयं कारवेत्तए, 'अउ अंजणि अलंकारं' वृत्तं ॥ २८४ ॥ अंजणवाणियंमि अंजियं आणेहि, अलंकारे
 हारकेशाद्यलङ्कार वा, संकसियाण कुकुहमो णाम तवलीणा 'लोद्धं लोद्धकुसुमं च' लोभं कपायणिमित्त, लोद्धस्सेव कुसुमं तं तु
 गंधसंजोए उववज्जति, वेळुपलासी णाम वेळुमयी सण्हिगा कंप्पिगा, सा दंतेहि य वामहत्थेण घेत्तुणं दाहिणहत्थेण य वीणा इव वाइ-

जड, पिच्छोला इत्यर्थः, एकता व ओमप्रगुलिया अत्यगुलिया च 'कोट्ट सगर अगुरु च' वृष ॥२८५॥ द्विरिबेर
 नाम उत्तीरं, सेमाणि कंठाणि, एतानि हि प्रत्येकद्वयः गंधगाणि भवति, समं द्विरिबेरर्णति संयोगम्य भवति, 'तेल्ल मुहमिलगाय'
 मुहमस्त्वप्यं तेल्लं आणेदि, मिलंगायसि देसीमासाए मस्त्वणमेव, वेळुफलाइति—वेळुमयी संबलिका संकोपेलिया करंडको वा,
 मणियाणाण्यसि—तत्त्व सण्णिधेस्सामो किप्पि पोच वा पचं वा ॥ २८६ ॥ णदीषुण्णगं नाम जं समोद्गम उद्गमस्त्वणगं येन तेन
 वा प्रसारेण मृश आइरादि, अथवा चुण्णां वडुमापादं, वरिसारत्ते वा गिग्गे वा छसग आणादि उवाइप्पाउ वा, साणादिभि—
 आणेदि, जतो आमासि ततो, ते किं मए एतमवि वाणेतन्व जहा णरियसि, 'सत्थ च सुवच्छेवाए' सत्थं आसियगादि, एव
 नाम पत्रगाक, ज्रेण न छिजति, आनीलो नाम गुलिआ सायालिया, एतेण सादिगा सुप कंषुगं वा राविदि, नीले रागे वा इम
 परय दुहादि, अथवा कुमुमगादिरागेण जायति वरयाणि रावेतुं तेम अप्पणो वा कअ वत्वरामं मग्गति, जेसिं वा सत्सति मोल्लेव
 'सुफुणित सागायताणं' वृषं ॥२८७॥ फणित नाम पक रद वा, सुख फणिज्जति अत्य सा भवति सुफणी, लाढाण जदि
 कइति व सुफणिणि युवति, सुफणी वरादओ पणुछओ याली पिउदगो वा, तस्य अप्पेणवि ईषेण सुहं सीतकुसुण उप्फणेहामो,
 एवपागाण्यचि म्वमादि इमुणप्पगारा सिन्निदिन्ति, सुवल्लूरो माम हिद्वेदिचि लब्धमति, आमलगा सिरोपोवपादी मस्त्वणार्थ
 वा, उक्त हि—“सुक्का फलाणि भवयेद् विष्णुमलकवर्जानि, दग्गदग्गी काम कुडो कलसिगा या, दग्गपाण्णी असुगा जर्जरगो वा,
 चग्गदग्गपुतदरप्पि च, तमिं या उद्वदयाण सुब्ब णयग संठवणं कायज्जंति तेण सुब्बस्स परोवस्सरस्स क्खरणा तं बह्नेइ, सो
 य तं मज्ज इडुतुडा करेठि, 'सित्थरणिं अंजनिं सत्तागं'ति तिलच्छरणी नाम दत्तमइया मुपप्पगगादिमइया वा सा रोयणाए

अणतरेण वा जोएणं तिलगो कीड, तत्थ च्छोढुं भयुगासंगतगस्म उवरिं ठविज्जति तत्थ तिलगा उट्ठेति, अथवा रोचनया तिलकः
 क्रियते, म एव तिलककरणी भवति, तिला वा जत्थ कीरति-पिस्संति वा, अजनि—अजनमेव थोतांजनं जात्यञ्जनं कज्जलं वा,
 अंजनसलागा तु जाए अक्खि अंजिज्जंति, 'धिंसुरि'ति गिम्हासु मम घग्ग्मात्ताया वीजनार्थं विधूणं जाणाहि, विधूयतेऽसौ विधू-
 यते वा अनेनेति विधूवनः—तालियंदो वीयणको वा, 'संडास्मग च फणिगं च सेहलिपासयं च' वृत्तं ॥ २८८ ॥ संडामओ
 कप्परुक्खओ कज्जति भोवणिओ जस्स वा जारिसो विभवो, अथवा संडामगो जेण गामारोमाणि उक्खणंति, फणिगाए वाला
 जमिज्जंति उल्लिहिज्जंति जूगाओ वा उद्धरिज्जंति, सीहलिपासगो गाम फंकरणं, तं पुण जहाविभवेण सोवणिगंयि कीरति, गिहली
 गाम सिंहडओ, तस्स पामगो सिंहलीपासगो, आतंमगं पयच्छाहि, आयंसगं नामेके जणा पारिवेमिगघराउ वा जत्थ अप्पाणं मंडेत्ता
 मुहं पेसामि, पेच्छंती वा सुहं मुहं मुहं मंडेहामिच्चि, दंतपक्खालणं वा इहेव पक्खेसेहि, वर मुहं साइतुं णिगच्छंतीहि 'प्याफल्लतंचोलं
 च' वृत्तं ॥ २८९ ॥ पूयाफलग्रहणाव् पंचसोगन्धिकं गृह्यते, 'सुच्चि जाणाहि सुत्तगं' सुत्तगं गाम गिच्चणादोरगं, अप्पणो फंत्तुगं
 साडिं वा सिवामि, कदाइ सा कंबुगा सीविगा चेव होजा ते परेमिं, कोसे गाम मत्तओ, मुत्थत इति मोयं—कायिकी, मिह सेत्तने,
 मेहं मोचं च अमोयं मोयं मोक्खंतं कासकोमं मोयमेहार्थे मोयमेहं, सुप्पं गाम सुप्पं, उक्खलं मुगलं च, खारं च खारगलणं
 च जाणाहि, 'चंदालगं च करगं च' ॥ २९० ॥ चंदालको नाम तंमओ करोडाओ येनार्हदादिदेवतानां अचाणियं करेहामि
 सा मधुराए वं(चं)दालउ वुच्चति, कस्सकः करक एन, मो य करको मघकाओ वा च करिकरको वा, वच्चयरं पच्छनं करेहि क्वचि
 चऽस्थक्खणाहि, आउसोत्ति आमन्नणं हे आयुष्मन् !, मरपादगं च जा ताए मरो अनेन पात्यत इति गरपानकं, धणुदुल्लकं, जायन

इति ज्ञान -पुत्रः ज्ञातार्य , ज्ञाताया यर मे एष पुत्रो वपुःपुत्रोऽप्य रम, गोरगो गाम संगठिता, मेखिया पुचिगा, धामगसा
 पत्य धामणर' तस्मै धामप्येताप कुरु, स्ये सुदं, तस्य विलगो चेदरुर्बेहि सम रमंतो, एवमादित्यकारकता भवति 'घटिकम्मेहि
 हिदिमरण' ॥२९१॥ गठिगाणाम कटुछिगा येदरुवरमपिद्य, हिदिमगो गाम यद्विदिता दमरुगो वा, येलगोलो वाम येद-
 मउ गोलओ तन्तुमओ, म तेनाप्यादिश्यते किमेसो रायपुसो ? सा भवति—माता इता रायपुचस्स, एसो मम देवकुमारभूतो,
 देवतापभादेण येवाह देवकुमारसुअह पुच पवला, मा इ मे एवं मयेज्जासु, 'वास इम सममियावण्ण' अमिमुल्ल आपम अमि
 आबण्ण तेम पिक्काप णिप्पगल च आवसह जाणाहि मया !, जेण वचरि मासा चिमिस्सल्ल अण्डदमाणा सुहं अच्छामो, उक्के
 ए—“मामैरएनिरहा च, एवेण यममाऽऽयुया । तत्कर्त्तव्य मनुष्येण, यस्यान्ते सुन्वयेवते ॥१॥” इवइ वा इमो आवसहो सवित
 पडितो एत संयवेदिदि । 'आसन्दिद्य य गयसुत्त' ॥२९२॥ आसंदिगा गाम वेसमणर्गं, जवसुचगो जवण सुयेण उज्जहि
 यापदेण वग्गेण या, पाउलुगा इति कटुपाउगाओ, ताहि सुह पिक्खिस्सल्ले संकमिज्जति, तपि विरचेसु संकम वा करेमि पिक्खल्लस्स
 उवरि 'मउ पुत्तपोहल्लहाण' आदे सा सुच्चिणी तइयमासे दोहिसणिगा यवति तो व दाममिव आणवेति आगल'फलाणि व
 मगपसि मच ण मे रुवइ अमुग मे प्राजेहि, जइ णाजेहि ता मरामि, गन्मो वा पडिदिदि, स चापि दासवत्सर्व करोति आणपिय,
 जपि इह ण करिजति तेऽवि संसारे माणाविपाई दुक्खाइ पाविजति विलपणाओ य, 'जाते फल्ले समुत्पण्णे' इत्वं ॥२९३॥ फल्लंकिळ
 मनुष्यस्स धाममोगा' तपामपि पुत्रवम, उक्क च—“इदं तु स्नेहसर्वलं, सममाद्वदरिणाणाम् । भवद्वनमनोसिरे, इदपिआनुलेपनम्
 ॥१॥ यत्तच्छपनश्चपुक्तं, पालेनाप्यक्तमणिजा । हित्या सांम्य च योग च, तन्मे मनसि यतेति ॥२॥ लोके पुत्रसुख नाम, द्वितीयं

मुखमात्मनः। साऽथ जाहे किंचि अणत्ता आवण्णमत्ता भवति ताहे भणति, दारके वा महत्थे तुमं चेव करेहिचि णिब्बंयथा, तस्स
 अणेणं भण्णति-एम ते गेण्हाहि व छेड्हेहि व णं, अण्णगत्थ व रोसिता भणति-एम मए णवमासे कुच्छीए धारितओ तं दाणिं एस ते
 गिण्हाहि व णं छेड्हेहि वा णं, एतस्म पेयालं गहिएल्लयं, एवं बुच्चमाणो एम णिब्भत्थिजमाणो वा ण णासति 'अह पुत्तपोस्सिणो
 एगे' पुत्रं पोषयतीति पुत्रपोषणः, जाहे गामंतरं कयाइ गच्छति तावदंतरं उक्खरं वा वहतो 'भारवाहो भवति उड्डो व
 लट्ठित्तओ' गामतराओ धण्णं वा भिक्खं वा वड्डाहिं करंकाहिं गोरसं वा वहतो लट्ठित्तगो भारवाहो भवति उड्डो वा, अण्णे पुण
 केइ अणंतंसारिया तं पुरिसं साडेउं उट्टवेउ वा अप्पसागारियं णिक्खणिउंकामा वा वहतं कामा खंधा भवंति, पूर्वं हि प्रतिपालणोक्ता,
 इदानीं तत्प्रतिक्षभूता अप्रतिपालना, एत पुण पडिपक्खेण गतं, अह पुण पोस्सिणो एगेत्ति, 'राओवि उट्ठिता संता' ॥२९४॥
 दारगं मण्णावेति, धावइ वा, यदा सा रतिभरश्रंता वा प्रसुप्ता भवति, इतरहा वा पसुत्तलक्खेण वा अच्छति, वेयेन्तिया वा गव्वेण
 लीलाए वा दारगं रूअंतंपि न ण्हाणेति ताहे सो तं दारगं अकथाविविधं णाणाविधेहिं उल्लावणएहिं परियंदन्तो उ सोवेति, 'सामिओ
 मे णगरस्स य णक्कउरस्म य हत्थवग्घगिरिवट्ठणसीहपुरस्स य उण्णतस्स निणस्म य कण्णउज्जायासुहसोरियपुग्गस्म य 'सुहिरि-
 माणावि ते संता' ह्री-लज्जायां, लज्जालुगावि ते भूत्वा कोट्टवातिगामस्पृशिनो वा शौचवादिका गृहवासे प्रव्रज्यायां वा सुट्ठुवि
 आतट्ठिया होऊण एगंतसीला वा स्रयगवत्थाणि धोयमाणा वत्थधुमा भवंति, 'हंसो वा' हंसो नाम रजकः, दारुगरूवेण वाउह-
 ण्णविउदहणा संमद्माणो धुवमाणो य 'एतं वट्ठहिं कडपुत्रं' वृत्तं ॥ २९५ ॥ एतदिति यदुक्तं तीसे णिमित्तेण दारगणिमित्तेण वा
 तीसे णिमित्तेण जाव चंदालयं च करगं च सरपादयं च जाताएत्ति दारगणिमित्तं, तथा पुत्तस्स दोहलट्ठते, जाए फले समुप्पण्णे,

अह पुचपोसिन्नो एगे, राओवि ठड्डितो संतो, सुद्धिरीमाणावि, एतं पुत्तणिमिच, अइवा सम्भवपि तप्पिमिच्चमेव, 'बहहि'ति बहहिं कृत
 पूर्वमेवत् तथा दुर्वन्ति करिष्यन्ति च, ते तु के !, जे 'मोगत्थाए इत्थियामिआवण्णा' अमिमुत्त आवण्णा, सो पुण ओ
 तासु अमितवण्णो सो तेसि 'दासे'मिए व पस्सेवा' दासवहुज्जते, मुगवष भवति, यथा मुगो यथमानीव' पाळते मार्यते वा
 मुच्यते वा, प्रेप्पते गाणाविवेसु कम्मसु, पयसूता इति यद्धवत् दासते, न च मदोच्चत्वात् कृत्यामेशो भवति, पशुमूतत्वान्मुगमू
 तत्वाच्च 'न वा केयि'सि एम्मोऽप्यसौ पापीयान् संबुधः यस्य न केनपिच्छक्यते औपम्य कर्तुं, अथवा 'ण या केसि'वि नासो
 प्रवजितो न वा गृहस्यो जातः, नापि इल्लोक नापि फल्लोकं, 'एव(य)एतु तासि वेणट्ठ(तासि वेणप्प)' वृत्तं । ॥२९६॥ एत
 दिति एतान् ज्ञात्वा इल्लोगपरलोगिए दोसे तेण संभव संवासं चत्ता हि भवज्ज, संयत्तो णाम उल्लावमसुल्लावादाणगइसंपयोगादी,
 संयासो एगगिह तदामन्ने वा, एतदेव तासि वेणप्प ओ ताहि संभवो संवामो वा, संभवसंवासेहि चेव इतरावि विण्णसी भवति,
 'सज्जाइया इमे कामा' तज्जातिया णाम तन्निवज्जातिया, चतुर्विधा कामा, तज्जा-मिगारा कलुणा रोद्धा वीयरथा, तिरिस्स
 जोणियाण च, पासंणीण च, एतदुक्त भवति-धीमत्तं सेवेमानानां तेषां वीमत्था एव कामा, अकारी हि विमम स चेव, अथवा
 तदेव जनयन्तीति तज्जातिया मणुन दासेवत्, तदिच्छाए च पुनर्जायन्ते, उक्त हि-“आलस्य मैपुन निद्रा, सेवमानस्य चर्दते ।
 'यज्जकरि'सि वज्जमिति कम्म वज्जति वा पावति वा चोणगति वा, तत्तुर्वन्तीति वज्जकरा, एवमाख्यात' तीर्यकरो 'एव भयण
 सेयाए' वृत्त ॥२९७॥ इल्लोकेऽपि तावद् भयमेवत्, कुतस्सहि परलोक !, यत् एव च भयकरा इत्यतो धेयसे न भवति, तेन
 धेय' कामेम्म' यप्पाय निरुमिष्ठा, इल्लोकेऽपि तानद् गिरुद्धकामच्छस्म धेयो भवति, कुतन्तहि परलोकः !, उक्त हि-“नेवास्ति

राजराजस्य तत्सुखं नैव देवराजस्य । यत्सुखमिहैव साधोर्लोकव्यापाररहितस्य ॥ १ ॥ तणसंथारणिवण्णोऽवि मुणिवरो भग्गराग-
 मयदोसो । जं पावति सुत्तिसुहं ण चक्कम्होवि त लभति ॥ २ ॥ स तु कयं निरुध्यते आत्मकामेभ्यः?, उच्यते, 'णो इत्थिणो
 पसू भिक्खू' इत्थी-मणुस्सी, पसूत्ति सन्धा एव तिरिक्खजोणीओ, 'णो सय पाणिणो णिलेज्जेज्ज'त्ति हत्थकम्म न कुर्यात्,
 विलंबनं नाम करणं, अथवा खेन पाणिना तं प्रदशमपि न लीयते, जहा पाणिसंहरिसोवि न स्यादिति, कुतस्तर्हि करणं?, 'सुवि-
 सुद्धलेस्स'वृत्तं ॥२९८॥ सुविसुद्धे लेसे सुविसुद्धलेसे, सुविसुद्धलेसे नाम सुक्कलेसो, परिकिरिया नाम नो इत्थियाए आमज्जेज्ज वा
 वा पमज्जेज्ज वा संवाहणात्ति जाव छत्तमउडंति, चशब्दादात्मक्रियां च वर्जयेत्, सिया से इत्थी पाये आमज्जेज्ज वा पमज्जेज्ज वा
 तहावि दोसो 'मणसा चयसा कायेणं'ति ओरालिए कामभोए मणभा ण गच्छति ण गच्छावेति गच्छंतं णाणुजाणइ एवं वायाए
 काएणावि, एवं दिव्वेवि, एते अट्टारस भेदा, एवं जहा इत्थिफासं मणमा वयमा काएणति वज्जेति एवमन्येऽपि फासे सीतोसिण-
 दंसणमसगादि अधियासेजासि 'इच्चेवमाहु से वीरे'वृत्तं ॥२९९॥ इति एवं इच्चेवं, एवमाहुः स भगवान् वीरः स्यादिपु रागवस्तुपु
 धृतमेवे(रए)ति धूतरागमार्गमेवाहु, सोभणो भिक्खू सभिक्खू, अथवा भिक्खुगहणे अमावपि भगवान्, न तु यथा पंडरंगाणं महे-
 इवरः सराग आसीत् सभार्यथ, ते किल निर्दुक्ताः, उक्तं च—“क्षितौ वामः सुरेवाज्ञा०” यतश्चैवं 'तम्हा अज्जत्थविशुद्धे'
 अज्जत्थं णाम संकप्पतो विशुद्धं संकप्पविशुद्धं-रागद्वेषविमुक्तं समो मानावमानेषु समं दुःखसुखे पश्यति आत्मानं पर च मन्यते
 तुल्यं, तथा चोक्तम्-कस्य माता पिता चैव, स्वजनो वा कस्य जायते । न तेन कल्पयिष्यामि, ततो मे न भविष्यमि ॥१॥ आमो-
 क्खाए परिवएजासित्ति वेमि यावन्मोक्षं न प्राप्नोपि ताव विहरेज्जासित्ति वेमि ॥ स्त्रीपरिज्ञाध्ययनं समाप्तं ४ ॥

विरयविमर्षिण अज्झयणस्स घचारि अनुयोगदारा, ते पस्सेऊण अज्झयणत्तमाहिगारो वरगावासो जायितव्यो पेरइया य,
 वो वरगाण विरयागमण, स वा उदेमरपाविगारो दोमुनि उदेसएसु पेरइयानां गाणाविचाओ वेदजाओ, जामणिण्णुण्यो मियेखेवो
 परगस्स छफो, तथा चाह-‘णिरए छळ’गाया (६२) दब्बणिरओ तु इदेव ओ तिरियमणएसु असुदढाणा चारगादित्थवाकडिहम
 टंगाससद्धिह्मदीणि असुमाइ दाप्पाइ, आओ य वरगपडिच्चियाओ वियणाओ दीसंति, बहा कालस्सोअयरिओ चारगादि मरितु
 कम्मो वेदणासमण्णाओ अङ्गारसकम्मफरणाओ वा वाधिरोगपरपीलणाओ वा एवमादि, अथवा कम्मदब्बणरगो जोकम्म० वा, तस्य
 कम्मदब्बणरगो वरगवेदपिज्ज कम्म बर्द ण ताव उदिज्जति त पुण एगमविय यदाउओ य अमिसुइणामगोय, जोकम्मदब्बणरगो
 य, तस्य जोकम्म० नाम जे असुमा इदेव सक्करिसरसरुवगवा, खेचणरगो वरगावासा चउरासीति परयावाप्तसत्तइस्सा, कालणरगा
 वा अस्स जेचिरं वरगेसु ठिती, मानणरगो जे जीवा वरगाउयं वेदति वरगपयोग वा ज कम्म उदिण्णं, अथवा सत्तत्तसइस्सा
 कल्लेण, वरगा वा रुवरसगवच्चसा इदेव कम्मदुयो पेरइयपायोगो अहा कालमोयरियस्स इह मवे चेव ताइ कम्माइ नेरइय
 मावमवितारं मावतरकः, सोऊम पिरयदुन्तव तवचरणे रोइ अइयव्व, उक्ता नरका। इदाणीं विमची, सा जामादि छविवा, तंजहा-
 जामविमची ठववाविमची० जामविमामा कट्ठा। ठववविमपिम्मि मामावचक्यता, दब्बविमची दुविवा-जीवविमची अजीवविमची
 य, जीवविमची दुविवा वज्झा-संसारस्यजीवविमची असंसारत्थजीवविमची य, असंसारत्थजीववि० दुविवा, दब्बे काले, दब्बतो य
 तित्थसिद्धादि पचद(य)मेदा कालजावि कम्ममयसिद्धादि, संसारत्थजीवविमची तिविवा, तवहा-इदियविमची काय० मवतो विमची,
 मा भूमासतो पणिदिविमची पुदविच्छावियादि, मवतो पेच्छपमकादि। अजीवविमची दुविवा-इववाजीवययिमची अरुविपा० य,

रुयियाजीवविभक्ती चउज्विधा, तंजहा-खंधा खंधेसा खंधपएसा परमाणुपोगला, अरुवियजीवविभक्ती धम्मत्थिकायस्स धम्म-
 त्थिकाए देसो पदेसा एवं अधम्म आगास अद्धासमये दसविधा, खेत्तविभक्ती चउज्विहा-ठाणाओ दिसओ दव्वओ सामित्तओ, ठाण-
 ओनि लोगविभक्ती विमाणिदगणिरइंदंजुदीवसमुदकरणादिविभासा, दिसओ पूर्वस्थां दिशि०, क्षेत्रं चतुर्विधं, दव्वओ सालिखेत्तादि,
 सामितो देवदत्तस्य क्षेत्रं यज्ञदत्तस्य चेति, अथवा क्षेत्रं-आयरियं अणारियं च, अणारियं सगजवणादि, आयरियं अद्धव्वीसति-
 त्रिधं रायगिहमगहादि, कालविभक्ती तीताणागतवत्तमानसुसमादिओ दिवसरत्ति युगपदयुगपत् क्षिप्रमक्षिप्रमित्यादि, अथवा
 समयोदयगादि, गतिकसायलिंगमिच्छादंसणऽसंजआसिद्धलेसाओ जहासंखेण चतुचतुत्तिणिणएकैकैकैकछमेदा, गती
 उदयगादि, तत्थोददओ गतिकसायलिंगमिच्छादंसणऽसंजआसिद्धलेसाओ, लेस्सा कण्हलेस्सादि ६, सेसा एगमेदा, सो एकवीसइ-
 णारगादि चतुर्विधा, कसाया कोहादओ, लिंगमेदा श्रीपुरिसणपुंसगा, लेस्सा कण्हलेस्सादि ६, सेसा एगमेदा, सो एकवीसइ-
 भेदो उददओ भावो, उवसमिओ दुविहो-उवसमिओ य उवसमणिप्फणो य, उपशमश्रेण्यादयः, ज्ञानाज्ञानदर्शनदानलब्ध्यादयश्च-
 तुत्थितिपंचभेदाः सम्यत्तचचारित्रे संयमासंयमश्च, णाणं चउज्विहं मत्तिसुतावधिमणणाणि, अण्णाणं तिचिहं-मत्तिसुत्तिअण्णाण-
 विभंगाणि, दंसणं त्रिमेदं-चक्षुःअचक्खुओहिंदसणाणि, लद्धी पंचभेदा-दानलाभभोगोपभोगवीरियलब्धिरिति, संमत्तं चारित्तं संय-
 मासंयम इति, एस अट्टारसविधो खओवममिओ भावो, जीवभव्याभव्यत्वादीनि, जीवत्वं अभव्यत्वं भव्यत्वं चेत्येते त्रयः पारिणा-
 मिका भावा भवन्ति, आदिग्रहणेण अस्तित्वं अन्यत्वं च कर्तृत्वं च भोक्तृत्वं गुणवत्त्वं च असर्वगतत्वं च अनादिकर्मसंतानचद्वत्त्व-
 मसंख्यग्रदेशकत्वं अरूपित्वं नित्यत्वं एवमादयोऽप्यनादिपारिणामिका जीवस्य भावा भवन्ति, संनिवातिको दुसंयोगादिओ, गता

जीवमानचिमची, अजीबाण घुत्ताण वण्णादि ४, असुत्तानं गतिठितिअवगाहादि, एताए एए छम्बिवाए विमचीए च जतय जुळति
त तत्थ जोइतव्व । केरिस तत्थ वेदण वेदेति !, उच्यते 'पुढविफासं अण्णणकक्कस' गाथा ॥६७॥ केरिस पुण पुढविफासं !, से
अहा णामए असि विमासा, तीसु पुढविसु येएया उसिणपुढविफासं वेदेति, अण्णणुवक्कमो णाम सोग्गसुसुट्टिकरकय०, अयवा
जोइतइपुक्क्याणि छट्टीसत्तमीसु पुढवीसु विठव्वति, गिरयपाला णाम अवे अन्नरिसी वेद०, ते पुण ज्ञाव त्था पुढवी, सेसासु पुण
अणुमाववेदणा चेव वेदेति, अणुमावो णाम 'इमीसे रयव्वमाए पुढवीए वारया केरिसय फासं पण्णुग्गवमाणा विहरति !, से
जहाणामए-असिपचेति वा, से अहाणामए अहिमहेति वा गोमहेइ वा, वण्णा झला कालोमासा, एव उस्तासे, अणुमावे सव्वासु
पुढवीसु, गिरयपालवचवति बुध, ते इमे पण्णरस परमावम्मिया गिरयपाला, तं०-अंवे अवरिसी चेव, सोमे सयलेति या
वरे । कपोवकूदो काले य, महाकालेति यावरे ॥६८॥ असिपत्ते घणु कुमे, वासू वेतरणीति या । स्वरस्सरे महा
घोसे, एता पण्णरसाहिते ॥६९॥ जो आरिसवेदणकारी सो तेण अमिघाणेण अमिघीयते, 'अमरादीण' ति तरथ अवरं-आगासं
विठव्वति, तत्थ येएए 'घादेन्ति' गाथा ॥ ७० ॥ विघंति वस्समाणे य सरेहि गिसुभतिपि, आघ दूरपतिट्ठाये मच्च(न्व)-
तमसे, केइ पुण सामाविगे येव आगासे अवरतले वा सत्तट्ठलप्पमाणमेणए उच्चिहिचा पाढिन्ति अवरिसाजो, हत उवहत्ते
य गिहत्ते० गाथा ॥ ७१ ॥ उपेत्य हता-ताडिता, पित्सव्वा नाम मूर्च्छावन्नाभिःसंघीभूताः, मावे पिबेयगे येव मूमितलगतं
कप्पवीहिं मसमिह कप्पेन्ति सागटिक्का वा खकारा वा जहा कुहादेहिं तच्छति, विटलको नाम विटलं जहा फोहेति विग्गपचउ
गच्छेण्ण कहेति । 'साटणपाटणतोडण' गाथा ॥७२॥ ते अगोवगाई सादेन्ति, संघीजो त्रोडति, तुचएण तुदति, छईहिं विन्स

गीहि य विंधंति, रज्जेहि बंधंति, ताडेन्ति लत्ताहि लउडेहि या, करतलकोप्परपहारेहि य संभग्गमहि ए करेइ, सवला पुण सवलगुणरूवाइं
विउव्विऊण, विउव्वेइ वा गेरइए । 'अंतगयफिप्फिसाणि य०' गाथा ॥७३॥ कंठ्या, रुदा णाम असिसत्तिकौततोमरसूलति-
सूलसूईसु हली (चियगा)सु । पोएंति कंदमाणे गेरइए (रुइकम्मा उ नरयपाला) तहिं तहिं रुदा ॥७४॥ उवरुदा णाम
भंजंति अंगमंगे उरुवाहुसिराणि तहय करचरणे । कप्पंति कप्पणीसु (हिं) उवरुदा पावकम्मरया ॥७५॥ सुंठीसु
मिरा ॥७६॥ पुण कालं कालो कालोभासं अग्गि विउव्वित्ता सुंठएसु य कंइसु य पयणगेसु य पयंति कुंभीसु य लोहीसु य पयंति
काला उ गेरइए खीलगेण णिक्खिवित्ता गेरइए मीरासु पयंति । महाकाला पुण 'कप्पेति कागिणीमंसगा' छिंदंति सीसपु-
च्छाणि । खावेंति य गेरइए महाकाला पावकम्मरता ॥७७॥ महल्ले तवगे बुल्लीसु य दहंति, अच्छिण्णे अभिण्णे य गेरइए तत्थारुभेत्ता
महदवग्गाविव दुधिगेव पउल्लेत्ता पच्छा कप्पणीहिं कप्पेऊण कारा(गा) णि मंमाणि खावेंति, कागिणिमंसा णाम कागिणिमेत्तं
मंसं छेतुं पउलेउं खावेंति । असी णाम 'हत्थपादे उरू' गाथा ॥७८॥ ते असी विउव्वेत्ता तेसिं गेरइयाण हत्थपादमादीणि छिंदंति,
असिपत्ता णाम 'कण्णोट्टणास' गाथा ॥ ७९ ॥ ते असिपत्तवणं विउव्वित्ता तओ तत्थ छायाबुद्धीए पविसंति, पच्छा वातं विउ-
व्वंति, पच्छा वातकंपितेहि असिपत्ते छिजंति, ण केवलं तत्थ असिसरिसाणि चेव पत्ताणि, अण्णाणि वि खुरूप्पपरसुकरुममादिसरि-
साइ, तेसिं कन्नणासउट्टि(ओट्टे)छिन्दंति, उक्तं हि- 'छिन्नपादधुजस्फन्धाः, छिन्नकर्णोष्ठनासिकाः । भिन्नतालुशिरोमेण्डाः, भिन्ना-
क्षिहृदयोदराः ॥१॥' कुंभी णाम 'कुंभीसु पयणेसु लोहीसु य०' गाथा ॥८०॥ ते कुंभकारोविव णाणाविहाइं कुंभिलोहिमाइं
भायणाणि विउव्वित्ता कीलगरतओ अपुन्नेसु नेरइए पक्खिवंति । वल्लुगा णाम 'तडतडतडस्स भज्जंति०' गाथा ॥ ८१ ॥ ते

पत च गन्तुग पिउष्यति, केवल च वान्तुगा नाम कलङ्गगुणमिव उद्दुसिताओ, सो जहा पुण्फल्ल सिंगा मुम्भुरभूता, तत्थ घोसाए
 दृक्त्त गुण्णति गाठडनाए य अंगमगेसु पिययमाणेसु मुंगुरेण व अंगमंगाए वज्झति, पाठेज्जं च ठरथेव लोलाविससि । वेतरणी
 नाम पूयग्गहिरफेमट्टि० गाथा ॥८२॥ वेगेण तरंति वामिन्ति वेतरणी, त अप्पोरपारं गमीरतरं णदि विठव्वंति, तीसे पुण पावियं
 पुपप्रदुदिरं । तरसरा णाम कप्पस्सि करकण्हि० गाथा ॥८३॥ ते ज्वेज्जं व कट्ट जहा काठेति कप्पेति करकण्हिंति परोप्परं
 च गुन्नावेंति, पियसिगं विठन्विता तत्पाकमिज्जं कट्टति, अंछमाणेसु य खर रसवो, महाघोसा णाम भीते पलायमाणे सम
 त्तो० ॥८४॥ गोचालवि य गात्रिओ वियचेति य एकत्तो सुचे य कट्टेति घारो य पक्खिधति, णामणिप्फण्णे गतो । इदाणि
 मुचाणुगम मुत्तमुपारपजंति 'पुच्छिमु म केयसिय महेसि' वृच ॥ ३००॥ सुवम्मसामी किल जयुसामिणा गरगे पुच्छितो,
 करिमा वरणा ? करियण्हि वा कम्महेहि गम्मद ? करिसाओ व तत्थ वेदवाओ ? ततो मज्जेते पुच्छिमुह पृष्टवानह मगवत्त यथैव भवन्तो
 मा पृच्छति, सयत्तमरुक्क तस्य ज्ञानमित्यत कवली अथवा कृत्स्न प्रतिपूर्वं केवलमित्यर्थः, संपूण्ण ध्वानी केवली, महारिप्पी तित्य
 गतो, कथमिति परिग्रन्त अमिमत्त भृश वा तापयन्तीति अलोपात्, मीठा वा, नीयत्त तस्मिन् पापे कर्मणे इति न रमति वा तस्मि
 णिति नररु, पुरस्सादिति इह पापकृतुस्त परस्ताद्भवन्ति भावनरकान् पृच्छति, द्रव्यनरकास्तु इहैव दृश्यन्ते, अविजाणतो मे मुणी
 भूदि, इ ग्रामिन् ! नाह जान-कैः कर्मभिः कथं वा नरकैरूपपद्यन्ते तथैः कर्मभिर्यथा बोधयद्यन्ते तथज्जानतो भोन्न्यथा 'एव मया
 पुटो महाणुभागे' वृत्तं ॥ ३०१॥ एवमनन प्रकाण, पुटो णाम पुच्छितो, महानस्यानुमागः, द्रव्याणुभागो हि आदित्यस्य प्रकाशः,
 तानुभागादि चक्षुष्मतः अदिरुग्ग अग्निपातादीनि य परिहरंति, मोक्षसुख च अनुभवति, अनुमपनमनुमायः, महति पा दानादीनि

भजति सेवत इत्यर्थः, इदमब्रवीत्, यद्वक्ष्यमाणः काश्यपगोत्रो भगवान्, असौ पुण्णेति न पुच्छितो चिंतेति, आसु एव प्रजानीते
 प्रज्ञ एवं पृष्टो मया—पवेदइस्सं दुहमइ दुग्गं साधु वेदयिष्ये प्रवेदयिष्ये, प्रदर्शयिष्यामीति इत्यर्थः, दुःखस्यार्थं दुःखमेवार्थः दुःख-
 प्रयोजने वा दुक्कडकारिणं दुःखनिमित्तो वा अर्थः दुहमइ, तस्य दुःखस्य कोऽर्थः?, वेदना, शरीरादिसुखार्था हि देवलोकाः, दुःखार्था
 नरकाः, दुर्गं नाम त्रिपमं, आदीनिकं अथवा आदीन नाम पापं दुक्कडकारिणं दुःखोत्पादकानां, पुरस्तादिति अग्रतः, अथवा आदीनिकं
 दुक्कडिणं पुरत्थेति तेसिं आदीणिगपापकम्मदुक्कडकारिणं पुरस्तात्पूर्वभवदुक्कडकारिणमित्यर्थः, दुक्कडंति महारभादीहिं । जे केइ
 बाला इह जीवितट्ठी' वृत्तं (३-२) 'जे'त्ति अणिदिट्ठणिदेसो, द्वाभ्यामाकालितो बालः, ये केचन बाला, इहेति तिरियमणुएसु
 असंजम चीवतट्ठी तत्प्रयोगजीवतार्थी च, कूराइं कम्मइं करेंति रोदा कूराइं हिंसादीणि रौद्राध्यवसायाः रौद्राकाराश्च रौद्राः ते
 घोररूढे तमसंधयारे कुंसी वेतरणी यत्र हण छिन्द भिन्द इत्यादिभिर्भयानकैर्धोर्रूपो घोररूपा वा ते नरका जत्थ सो उववज्जति,
 तमसंधकारो नाम जत्थ घोरविरूचिणं पस्संति, जं किचि ओहिणो पेक्खंति तं पि कागदूसणियामणिया सरिसं पेच्छंति तैमिरिका वा,
 कण्हलेसेणं भंते ! गेरइए कण्हलेस्सं गेरइयं पणिधाय ओहिणा सन्वओ समंता समभिलोएमाणा केवतियं खेत्तं जाणति ? केवइयं खेत्तं
 पासंति ?, गोयसा ! णो बहुतरयं खेत्तं जाणइ णो बहुतरयं खेत्तं पासति, तिरियमेव खेत्तं पासति जह लेसुदेसए तिव्याणुभावेत्ति
 अनुभवनमनुभावः तीव्रवेदनानुभावात्, कथमुपैति 'से जहा णामए पवगे पवमाणे' ते तु कैः कर्मभिर्यान्ति 'तिव्वंति से पाणिणो
 आवरे य' वृत्तं ॥३०३॥ तीव्राध्यावसिता जे तसथावरे पाणा हिंसंति न चानुत्प्यन्ते, ये तु मन्दाध्यवसायाः त्रसस्थायान् प्राणा
 हिंसंति ते त्रिषु नरकेषूपपद्यन्ते, अथवा तीव्रमिति तीव्राध्यवसायाः तीव्रमिथ्यादर्शनिश्च तीव्रमिथ्याध्यवसिता संसारमोचका

याभिश्चादयध, धावरे पुरदाहगादि, आत्मसुस्वार्य आत्मसुत्वं पश्य, यदपि हि परार्थं हिंसति हि तत्रापि तेषां मनःसुखमेवोत्पद्यते
पुत्रदारे सुखिनि अप्यत्र वा, जे लूसए होति अवत्तहारी लूसको नाम हिंसक एव, जे वा अंग पर्वग भिन्दति भवति वा, अदत्तं
हरतीति अदत्तहारी, सो य विगयसंभवा, सिक्ता गहणसिक्ता आसेवणासिक्ता वा न किंचिदपि आसेवते संयमठाण तस्स एग
पाणाएधि दठेण निक्खिंसो 'पगग्गिम पाणे पटुणति' इच्छ ॥३०४॥ तस्स तं कर्तुं कामस्य कृत्वा वा किंचन मार्गमुत्पद्यन्ते यथा
सिंहस्य कृष्णवर्षस्य वा, बहूण वेदेति मत्स्यबन्धायाः स्वयं सुरमणमत्स्या वा येषां वाज्या वृष्टिरेव नास्ति वृषसिंहनागादीनां, त्रिम्यः
पातयती त्रिमिर्वा पातयति मनोवाकापयोगैरित्यर्थः, एव परिग्रहोऽपि वक्तव्यः अणिब्बुद्धे अणुवसते आसवदारेहि स एव दाहिण
गासि गामिए अधम्मा पक्खिएसु बंहु पावकम्म कलिकट्टसं समञ्जिणा 'से जहा बामए अयगोलेति वा' इत्तो चुए घातगत्ति
उव्वेत्ति घातगामिनामिव गतिवैदनागतिरित्यर्थः, घातकानां वा गतिः धंतगतिं गच्छति, अंतकालो नाम जीवितान्त कालः निधौ गति
रघोगति' अपो मग्गिः क्षिरोभिर्न्यग्भवद्भिः क्षिरोभिः, तत्रो त अप्रकाश्र अघो गच्छदन्धकारमित्यर्थः, अन्तकालो नाम जीविता
न्तकाल' अपोक्षिरा इति, तत्कं हि जयतु वसुमती नृपैः समप्रा, व्यपगतचौरमयानुदेव ! श्लोभा । अगति विधुरवादिन' कृतान्त (अथाग्रं
३४००) नरकमवाहक्षिरसः पततु शोक्या ॥१॥ इतोत्पत्तने हि क्षिरसो गुरुत्वात् अवाहक्षिरस पतति, स एव विचारः श्लानुग
म्यते, तेषां तस्यामवसायां क्षिरो विपत एव इति, एतत्समयिकदुसमयिकगतिरिति गसमपण वा विगगरेण उव्ववत्ति, अतो सुहुचेण
अश्रुमकमोदयात् क्षीराण्युत्पादयति, निरुनाहवसभिमानी निरुपर्याप्तिभावभागतथा द्रव्यदान् गृण्वति 'इण छिन्दध' मियवइ ण
वदइ' इच्छ ॥३०५॥ कच्छय, ततस्मान् द्रव्यदानाकर्ण्य सुखात् भैरवान् सुत्वा वज्रपात्यलापमानाः 'इगालरासि जलित सजोति

वृत्तं ॥३०६॥ जहा इंगलरासी जलितो धणधणेति एवं ते णरकाः स्वभावोष्णा एव, ण पुण तत्थ चादरो अग्गी अत्थि, विग्गह-
 गतिममावण्णएहिं, ते पुण उसिणपरिणता पोग्गलगा जंतवाडचुल्लीओवि उसिणतरा, ततोचमं भूमि अणोक्कमन्ता तत्रायसक-
 वल्लुल्लं ते डज्जमाणा कलुणं थणंति, कलुणं दीणं, स्तनितं नाम प्रतत्तवासमीषकूजितं यल्लाडानां निस्तनितं, अरहस्सरा णाम
 अरहतस्सराः अनुवद्धस्सरा इत्थर्थः, चिर तेसु चिद्धंतीति चिरद्धितीया, जहण्णेणं दस वाससहस्साइं उक्कोसेणं तेत्तीसं सागरोचमाइं, त
 एवं प्रतिपद्यमाना न द्वां पश्यंति 'जइ ते सुत्ता वेत्तरणीतिदुग्गा'वृत्तं ॥३०७॥ यइ त्वया श्रुतपूर्वा वैत्तरणी नाम नदी, लोकेऽपि
 ह्येषा प्रतीता, वेगेन तस्यां तरतीति वैत्तरणी, अभिमुखं भृशं वा दुग्गाऽतिदुर्गा गम्भीरतया परमाधार्मिकैः कृता, केचिद् ब्रुवते-स्वाभा-
 विकैवेति, खुरो जहा णिसिओ यथा खुरो निशातच्छिनत्ति एवमसावपि, जइ अंगुली चुंभेज्ज ततः सा तीक्ष्णश्रोताभिः छिद्यते, तीक्ष्णता
 वा गृह्यते यथा खुरधारा तीक्ष्णवेगा, ततस्ते वृष्णादिना प्रतप्ताङ्गारभूतां भूमिं विहाय खिन्नासवः पिपासवश्च तत्रावतरन्तीति, अवतीर्य
 चैना मार्गातिदुर्गां प्रतरन्ति नरकपालैरसिभिः शक्तिभिश्च पृष्ठतः प्रणुद्यमाना उत्तितीर्यवश्च ततः शक्तिभिः कुन्तैश्च तत्रैव क्षिप्यन्ते
 'कीलेहि विज्झंति असाधुकम्मा'वृत्तं ॥३०८॥ ततो परमाधम्मिएहिं णवाडवि विउन्विताओ लोहखीलगसंकुलाओ ते ताओ
 अल्लियंता पुन्नाविलग्गेहि णिरयपालेहि विज्झंति, कोलं नाम गड्डं, उक्तं हि-कोलेनानुगतं विलं, भुजंगवदसाधूनि कम्मणि येषां
 ते इमे असाधुकम्माणः, णावं उवेतिं उवल्लियंति तेसिं तेण पाणिण कलकलभूतेण सव्वसोत्ताणुपवेसणा सत्ति पूर्वमेव नष्टा, पुनः
 कोलैर्विद्धानां भृशतरं नश्यति, भिन्नेति सूलाहिंति सूलाहिं त्रिशूलिकाभिर्दीर्घाभिः अहे हेट्टतो जलस्स अधो मुखे वा, ततः
 कथंचिदेव चिरा उत्तीर्णाः सन्तः नरकपालैर्विकुर्वितां नरकभूमिमुपयन्ति, कतरियं ? 'आसूरियं णाम'वृत्तं ॥३१०॥ यत्र शूरो नास्ति

अथवा सर्व एव नरकाः अथरिकाः महन्तताव नाम कुमीपाकसदृश महानतितापो यस्मिनीध समोभूत यथा जाल्यधस्य अहनि
 रात्रौ च सर्वकालमेव तमा एव तत्रापि, स तु आगाधगुहासदृशः दुःस्व तत्त्व पापेपुरिति दुस्स्वन्तरं, महान्त इति विस्तीर्णा, उद्ध अष्टे
 य तिरिय विसासु ऊर्ध्वमिति उवरिष्ठे तले अवे भूमीए तिरिय कुहेष्ट, तस्य कालोमासी अचेयको अगणिकायो समाहितो
 सम्यक् आदितो समाहित एकीभूतो निरन्तरमित्यर्थः, पठ्यते च-समृसिते जत्य अगणी क्षियासि समृसितो नाम उच्छृव मो
 पुण जं महीचुहीतो उमिष्यतो जसि 'जसि गुहा जलणानियहे' इवे ॥३१॥ गुहाए गतो दारा विउन्विता, किंहा गणणा ऊरु
 यमाणी ऊरुयमाणी सिद्धति, जलवं अति अतो जलणतियहे, अविजाणतो उच्छसति लुप्तपण्णे अविजाणतो याम नासो तस्यो
 विजाणाति कुतो दारमिति, अथवाज्जो जानाति अथम तसिणपरिवाण भविष्यति, इह वाज्जो अविज्ञायक आसीत्, यस्तु त्रिधानि
 कर्मण्यकरोत् लुप्ता श्रद्धा यस्य स भवति लुप्तपण्या-न जानाति कुतो निर्गन्धव्यमिति, प्रहासो वा वेदनामिर्वाज्जस्य प्रश्ना सर्वहितता,
 अथवा अहिते हि पण्यावे इदमन्यदेदनास्यान-सदा फलुण पुण धम्ममहाण सदति नित्य, न कदाचिदपि तस्मिन् हर्षं प्रहासो
 वा, परमंणं स्यानं धर्मस्यान, सर्व एव हि उष्णवेदना नरका धर्मस्थानि, विद्येयतस्तु विकुर्वितानि स्थानानि दुस्स्वनिष्क्रमणप्रवेद्यानि
 गाव उद्ध दुःखोवणित गावैर्वा दुर्मोक्षणीयैः कर्ममिस्तत्रोपनीता स वा तेषामुपनीतं अथवा गात्रमिति निरन्तरमित्यर्थः, गाव
 वेण अतिदुस्त्वधम्ममिति, धर्म स्वभाव इत्यर्थः, स्वभाषप्रवत्तेषु तेषु तत्त्ववि 'वत्तारि अगणिओ समारमिस्ता' इव ॥३१॥
 अथवा इदमेव तत् धर्मस्यानं यदुत वत्तारि अगणीओ समारमिस्ता धत्तारिसं अगणि, ममारमिस्ता नाम समुदीवेणा, जहिंति यत्र
 शूराणि कर्मणि यैः एवं कृतानि दूरकमाणः नारकाः, अथवा ते दूरकर्मणोऽपि जरयपाळा जे जरयगितत्तेवि त्वयंति तापयंति

यत एव हि मंदा नरकपाला मंदबुद्धय इत्यर्थः, नरकप्रायोग्यान्येव कर्माण्युपचितवंत इति, भृशं तप्यमाना अतितप्यमाना, जीवन्ति
मे जीवं, स एव ज्योतिषः समीपे गओ य जोतिपत्ता समीपगता भिन्ना पवने मत्स्यास्तप्यन्ते, किमंग पुण तत्ते, त एव च्छूढा
अयोक्वच्छे वा, सीतयोनित्वाद्धि मत्स्यानां उष्णदुःखानभिज्ञत्वाच्च अतीवाग्नौ दुःखमुत्पद्यते इत्यतो मत्स्यग्रहणं । किंचान्यत्-संत-
च्छणं णाम ॥३१॥ समस्तं तच्छणं णाम जत्थ विउच्चिताणि वासिपरसुमादियाणि तं बलिओ जहा खयरकट्टं तच्छेति एवं तेवि
वासीहिं तच्छिज्जंति, अन्ने कुहाडएहि कट्टमिव तच्छिज्जंति, महन्ति तावं णाम महंताणिवि तत्ताणि तच्छणाणि भूमीवि तत्ता, अमा-
धूणि कम्ममाणि जेसिं ते असाधुक्रम्मी, हत्थेहि य पादेहि य बंधिऊणं, रज्जूहि य णियलेहि य अउआहि य कडिकडिगाबंधणं
बंधिऊणं मा पलाइस्संति उडुसेन्ति वा तथा पुरकवालफलग इव कुहाडहत्था तच्छेति, ते एवं संतच्छिता 'रुहिरे' वृत्तं ॥३१४॥
रुहिरे पुणो चेव ममूसितं, गोरुधिरं जंते छिज्जंताणं परिगलति, पुब्बं च तेषां वर्चस्फुटितान्यंगानि ते वर्चसा आलितांगाः कुहा-
डपहारएहिं, भण्णंति-भंगे अयक्वच्छेसु, तम्मि चेव णियए रुहिरे उव्वत्तेमाणा परियत्तेमाणा य पयंति, ण णेरइए फुरते उक्कारिगा
च, धूवं च जहा सिलिसिलेमाणा पुरुफुरते य, सज्जो मच्छे व अयोक्वच्छेसु पयंति सज्जो मच्छेति जीवंते, अथवा सज्जो कमच्छे
सज्जो हते, अध णिज्जिगाए चेव वसाए, अयोक्वच्छोणीत्ति अयोमयाणि पात्राणि, एवमपि ते छिन्नगात्रास्ताड्यमाणाः पाठ्यमानाश्च
'ते तत्थ मसी भवंति' वृत्तं ॥३१५॥ छारीभवन्ति वा, न भ्रियंते, तिन्वा अतीववेदनानुबन्धवा न लोमं देवं गतं, इतरहा तु अतिति-
व्ववेदणा इति, पथ्यते-कम्ममाणु भागं, सीतं उसिणाणु भागं वेदंति, भूयो २ वेदंती भूअणूवेदयंति, तेण दुक्खेण दुक्खंति, सोयंति
जूरति इह दुक्खेहिं अट्ठास्सहि द्वाणेहिं 'तेहिं पि ते लोलुअसंपगाढा' वृत्तं ॥३१६॥ तस्मिन्नपि ते पुनर्लोलुगसंपगाढे अण्णं

पगाढतरं सुचं त विउन्मिपलय अगणि गाढं दृष्ट्वाण वपति, लोलति येन दुक्खेन सल्लोलग, मृदु गाढ प्रगाढ निरन्तरमित्यर्थः, गाढतरं सुदृढतरं गाढ सुतप, ततो विसाला विगतो नगरावसिषगाओ अधिकतरं, अथवा सा अगणिणा तप सीतवेदपिच्छावि लोलुगा तेसुचि पेरइया सीएण हिमफढअठवपिच्छाइ च सुअगा ललकारेण सीतेण लोलाविक्रंति, अण्येसिं पुण नरगाणं वा, लोलुअगिगिणि पाम, तदा लोलए महालोलए, तत्थ साद लभतीति दुगो निरयपालो महाचरणापि तावत् न तत्थ साय लभति, उक्तं हि—‘अच्छिप्पिमीलि यमेचं णरिच सुह किंनि कालमणुअं’ अतिदुग्गे वा, मृदु दुग्गे वा, न चेव तत्थ कासइ समा भूमी अरिय, अरिहिता अभिमावः वस्मिअपि अरिहते अभिवावो तदावि त विअति अयोक्कअदिसु तेयां नरकाणां गण्डसोपरि पिटका इव आवाः ते ते स्वामाविकेन नरकदुक्खेण विद्वेपतअ नरकपालोवीरितेन पुन’ पुन’ समाहवा हन्यमाना स्वय वेदनासमुद्घातैरिव काल गमयति, तत्र पुनर्महा-पोपनरकपालोदीरितेस्तेषां च परस्परतो इच्छिन्दमिदमारयातिकृषितस्तनिवन्न्देअ ‘से सुव्वत्ती गामवचे अ सदे’ वृच ॥३१७॥ से अहा नामए अयघात वा नरथाए वा सर्वस्वहारे च वन्दिप्रहे वा महाणगरहाहे वा उक्किरिखतेसु वा नगरेसु गामसु वा समता हाहाकारा रवा अमावपुत्रा भूयते, एव तेष्वपि उदिप्पकम्माए पयायति नरगणा(लाव)याए नरगलोगस्त महाभैरवसहो सुव्वते, उदिप्पकम्माण तेसिं अमातावेदगिच्छादिगा ओसण्ण असुमाओ कम्मपयवीओ उदिप्पाओ, असुरकुमाराणवि तसिं मिज्जचहासरतीओ उदिप्पाओ इत्यवमे उदिप्पकम्मा, पेरइयाण दुरीराणीति वाक्येअप, उदीर्षकर्मणोअसुरा, पुनः पुनरिति अनेकअ, संघातमारणाप्पि सह हरिसेण मदरिसं दुक्खापयति दुहंति विहंसति वा, पठते ‘पाणेहि ण पाव विओअयति’ वृच ॥३१८॥ प्राणाः दुरीरेन्द्रिय वलप्राणा’ ते पापास्तेस्त्वेवैनप्रकारैः पलमेदप्रकारेण वियोवयति विह्लेपयन्तीत्यर्थः, स्वात्किमर्थं तेषां वेदनासुदीरयति ? क्वी इद्वी

ना?, उच्यते 'भेऽदं पचक्खामि जहातहं'ति जहिति इहं येन प्रकारेण पात्राहं कम्माहं ते तर्हि तदेव वेयणाओ पाविज्जंति, का तर्हि
 भावना?, तीव्रोपचितैस्तीव्रवेदना भवंति मन्दैर्मन्दा मध्यैर्मध्या नरकविशेषतः स्थितिविशेषतः अथवा जहा तर्हि राजन्वे वा राजा-
 मात्यत्वे चारुपालत्वे लुब्धकत्वे वा सौकरिकमत्स्यबन्धत्वे वा वधघातमांसापरोधपादारिकयाज्जिकसंसारमोचकमहापरिग्रहेत्येवमा-
 दयो दण्डा यैर्यथा कृतास्तान् तत्थेव दंडे तत्थ सारयंति-बोलेति, ते च यथाकृतैर्दण्डैः स्मारयन्ति याच्यमानाः, सारयंति चि स्मारयंति,
 न तथा छिद्यन्ते एव, मार्यन्ते वध्यन्ते सद्यते, एवं यावतो यथा दण्डप्रकाराः कृतास्तावद्भिस्तथा च स्मारयंति 'ते हम्मसमाणा णारणं
 उवेंति'वृत्तं ॥३१९॥ त एवं बालाः हन्यमाना इतथेतथ पलायमाणा णिलुक्कणपथं मगंता नरकमेवान्यं भीमतरवेदनं प्रविशंति,
 जहा इह चारेहि चोरा चारिज्जंति, कडिल्लमणुप्रविशंति, तत्रापि सिंहव्याघ्राजगरादिभिः स्वाद्यंते, एवं ते ते बाला पलायमाणा नर-
 रुपालभयात् नरकं पतंति अण्णं पुण्णं उरुअस्स, उरुअं णाम उच्चारणमवणकदमो, से जहा णामए अहिमडित्ति वा मतकुहितवि-
 णट्टकिमीएणं, तदपि उरुअ तसं महत्ति, ताव तत्थ चिट्ठंति उरुवभवल्ली, उरुवं भक्षयन्तीति उरुवभवल्ली, ते णिरयपालेहि उरुवं
 खाविज्जंति, तुद्यत इति तुद्यमानाः कर्मभिः, कर्माविशा णाम कर्मयोग्या कर्मवशगा वा, तत्थ दूरे चेव विट्ठाकमिसंस्थाणा धिउ-
 विव्या किमिगा तेहि खज्जमाणा चिट्ठंति, गुणमारागा य तत्थ किच्छाहि गच्छंति, परिसंता य तत्थेव लोलमाणा किमगेहि खज्जंति,
 छट्टगचमासु णं पुढवीसु णेरइया मत्तमहन्ताहं लोहितकुंधुरुवाहं विउविउत्ता अण्णमणस्स काय समतुरंतेमाणाअणुखायमाणा चिट्ठंति ।
 किचान्यत्- 'सदा कस्सिणं पुण घम्मट्ठाणं' वृत्तं ॥३२०॥ सदेति नित्यं, कस्सिणं णाम संपूर्ण, तत्तोणं कुंभीपागअणंतगुणा-
 धियं, जोवि तत्थ वातो सोऽवि लोहारधमणी वा अणंतगुणउसिणाधिको, गाढेहिं कम्मेहिं तत्तेपामुपनीतं, ते वा तत्थुवणीता अवा-

पगावधरं सुचं तं विउद्विपलय अगणि गाढ द्रुण वयति, लोलति येन दुस्त्वेन ठस्रोलागं, मृदु गाढ प्रगाढ निरन्तरमित्यर्थः, गाढतरं
 मृदुदुधरं गाढ सुवच, वतो विसाला विगतो णरगतसिणगाओ अविकतरं, अथवा सा अगणिणा तच्च सीतवेदपिच्छावि लोलगा वेमुचि
 पेरदया सीएण हिमकढभरणपक्खिचाइ च सुच्चगा ललकारेण सीतेण लोलाविक्रति, अप्पेसि पुण षरण वा, लोलुअगिणि णाम,
 जडा लेलुए महालोतए, तत्त्व साद लमतीति दुग्गे निरयपालो महघरणापि तावत् ण तत्त्व साय लमति, उक्त हि—‘अच्छिणिमीळि
 यमेचं पत्ति सुह किंनि कालमभुवदं०’ अतिदुग्गे वा, सुचं दुग्गे वा, ण वेव तत्त्व कासइ समा धूमी अत्ति, अरिदिता अभिभाव
 वस्सिअपि अरिइते अमितावो तद्वदि व विज्जति अभोकपछाविसु तेसां नरकणां गम्हसोपरि थिट्ठा इव जावा ते ते स्वासाविकेन
 नरकदुस्त्वेण विठेपत्त नरकपालोवीरिणेन पुन पुन समाइता इत्थमाना स्वय वेदनासमुद्घातेरिव कल गमयति, तत्र पुनर्महा-
 धोपनरकपालोदीरितेस्तेषां च परस्परतो इनछिन्दमिदमारयातिकृषितस्तनितद्वये च ‘से सुख्यसी गाम्भवे च सदे०’ इत्थ ॥३१७॥
 से जडा नामए अयथात्त वा परयाए वा सर्वेवहारे च वन्दिअइ वा भडाभगरडाइ वा उक्किरिलेत्तेसु वा णगरसु गामेसु वा समवा
 हाहाभरा रवा भमावपुत्रा धूयसे, एवं तेअपि उदिण्णकम्माए गयायति षरणपा(लाव)याए षरणलोगस्स महाभैरवसदो सुव्वते,
 उदिण्णकम्माए तेपि असातावदपिच्छादिगा ओसुण्णा असुभाओ कम्मपयईओ उदिण्णाओ, असुरकुमाराणपि तेपि मिच्छचहासरीओ
 उदिण्णाओ इत्यवस्स उदिण्णकम्मा, णेरइयाण दरीराणीति वाक्यअयं, उदीर्णकर्मणिऽसुराः, पुन पुनरिति अनेकअ, सपातमारणापि
 सह हरिसेव महरिसं दुक्खापयति इहति विइसंति वा, पअते ‘पाणेहि ण पाव विजोजयति’ इत्थ ॥३१८॥ प्राणाः क्षरीरान्त्रिय
 बलप्राणा त वापास्तेनैवेदनाप्रकारे बलमेवप्रकारेण वियोजयति विस्लेपयन्तीत्यर्थः, स्नातिकपरं तेषां वेदनासुदीरयति ? क्खे इत्थी

ना ? उच्यते 'भेऽदं पचक्खामि जहात्तहं'ति जहिति इहं येन प्रकारेण पात्राहं कम्माहं ते तर्हि तदेव वेयणाओ पाविजंति, का तर्हि
 भावना ? तीव्रोपचितैस्तीव्रवेदना भवंति मन्दैर्मन्दा मध्यैर्मध्या नरकाविशेषतः स्थितिविशेषतः, अथवा जहा तर्हि राजत्वे वा राजा-
 मात्यत्वे चाग्रपालत्वे लुब्धकत्वे वा मौक्तिकमत्स्यवन्धत्वे वा वधघातमांसापरोधपादारिकायास्त्रिरुसंभारमोचकमहापरिग्रहेत्येवमा-
 दयो दण्डा यैर्यथा कृतास्तान् तत्थेव दंडे तत्थ सारयंति-बोलीति, ते च यथाकृतैर्दण्डैः स्मारयन्ति याच्यमानाः, सारयंति स्मारयंति,
 न तथा छिद्यन्ते एव, मार्यन्ते बध्यन्ते सधत्ते, एवं यावंतो यथा दण्डप्रकाराः कृतास्तावद्विस्तथा च स्मारयंति 'ते हम्ममाणा णरंगं
 उव्वंति'वृत्तं ॥३१९॥ त एवं बालाः हन्यमाना इतश्चेतश्च पलायमाणा णिलुक्कणपथं मगंता नरकमेवान्यं भीमतरवेदनं प्रविशंति,
 जहा इह चारेहिं चोरा चारिजंति, कडिछमणुप्रविशंति, तत्रापि सिंहव्याघ्राजगरादिभिः स्वाद्यंते, एवं ते ते बाला पलायमाणा नर-
 कपालभयात् नरकं पतंति अण्णं पुण्णं उरुअस्स, उरूअं णाम उच्चारणमवणकहमो, से जहा णामए अहिमडिचि वा मतकुहितवि-
 णट्टकिमीएणं, तदपि उरूअं तप्तं महत्ति, ताव तत्थ चिट्ठंति उरूव भक्षयन्तीति उरूव भक्खी, ते णिरयपालेहि उरूव
 ग्वाविजंति, तुद्यत इति तुद्यमानाः कर्मभिः, कर्मावशा णाम कर्मयोग्या कर्मवशगा वा, तत्थ दूरे चेव विट्ठाकमिसंस्थणा विउ-
 विग्या किमिगा तेहि खजमाणा चिट्ठंति, गुणमारागा य तत्थ किच्छाहिं गच्छंति, परिसंता य तत्थेव लोलमाणा किमगेहिं खजंति,
 छट्टसत्तमासु ण पुढवीसु णेरइया मत्तमहन्ताहं लोहितकुंथुरूवाहं विउविज्जा अण्णमणस्स काय समतुरंतेमाणाअणुखायमाणा चिट्ठंति ।
 किचान्यत्-'सदा कस्मिणं पुण घम्ममट्ठाणं' वृत्तं ॥३२०॥ सदेति नित्यं, कस्मिणं णाम संपूर्णं, तत्तेणं कुंभीपागअणंतगुणा-
 धिय, जोवि तत्थ वातो मोऽवि लोहारधमणी वा अणंतगुणउसिणाधिको, गाढेहिं कम्मेहिं तत्तेपासुपनीतं, ते वा तत्थुवणीता अवा-

पगाढतरं सुपुं तं विउच्चिपलय अगणि गाढ ह्याण वयति, लोलति येन दुम्बेन तल्लोग, मृदु गा प्रगाढ निरन्तरमित्यर्थः, गाढतर
 सुदृढतरं गाढं सुतघ, ततो विसाला विगतो जगत्सिगगाओ अधिकतरं, अथवा सा अगणिना तच्च सीतवेदभिज्जावि लोलुगा तेसुवि
 वेदया सीएण हिमकडअठणपक्खिचाइ च सुअगा ललकारेण सीतेण लोलाविज्जति, अणोसि पुण जराण वा, लोलुअगिणि गाम,
 बहा लोलुए महालोलुए, तत्त्व साद लभतीति दुग्गे निरयपालो महाचरेणापि तावद् ज तत्त्व साय लमति, उक्त हि—‘अच्छिणिमीलि
 यमेपं भरिय सुह किंचि कालमपुबद्धं’ अतिदुग्गे वा, मृदुं दुग्गे वा, न केव तत्त्व कसइ समा भूमी अत्थि, अरिहिता अमिभावः
 तस्मिन्नापि अरिहते अमितावो तहावि त विज्जति अयोक्खल्लादिसु तेषां नरकाणां गण्डस्सोपरि पिट्का इव जाताः ते ते स्वामाचिकेन
 नरकदुम्बेण विद्येपतथ नरकपालोदीरितेन पुन पुन समाइता इत्यमानाः स्वय वेदनासमुद्घातेरिव काल गमयति, तत्र पुनर्महा-
 धोपनरकपालोदीरितेस्तेषां च परस्परतो इच्छिन्दमिदमारयातिकृपितस्तन्निवृद्धेय ‘से सुम्बती गामवधे य सधे०’ वृत्त ॥३१७॥
 से बहा नामए अयधाते वा जराण वा सर्वस्वहारे च बन्दिग्रहे वा महाणगरहादे वा ठक्किरिज्जतेसु वा जगरेसु गामेसु वा समता
 हाहाअत्रा रवा अमाहपुत्रा भूयते, एवं तेष्यपि उदिष्णकम्माए पयायति जराणा(लाव)याए जरागलोगस्स महामैरवसदो सुम्बते,
 उदिष्णकम्माण तेसि असातावेदणिज्जादिगा ओसुब्ब असुमाओ कम्मपयदीओ उदिष्णाओ, असुरकुमाराण्वि तेसि मिच्छत्तहासुरतीओ
 उदिष्णाओ इत्यवस्से उदिष्णकम्मा, पेग्गयाण धरीरामीति वाक्यद्वेयः, उदीर्षकर्मणोऽसुराः, पुनः पुनरिति अनेकश्र, संघातमारणाणि
 सह हरिसेज सहसिं दुक्खापयति दुईति विईसंति वा, पळ्यते ‘पाणेहिं ज पाव विजोअयति’ वृत्त ॥३१८॥ प्राप्ताः धरीरेन्त्रिय
 बलप्राप्ता ते पापास्तैस्तेवेदनाप्रकारैः बलमेदप्रकारेभ विजोअयति चिन्हेपयन्तीत्यर्थः, स्वास्तिकमर्थं तेषां वेदनाबुदीरयति १ क्री बद्धी

[illegible]

यानीह गङ्गान्युपणखानानि इष्टपक्कादीनि तैलद्रुपमीयते, उपनीयतश्चि वा उवपदरिसतेचि वा एगङ्ग, अतिदु स्वधमाय अतीदुःस्व-
धर्म, तथावि अतिदुस्त्वधम्मे आगम परिकुपर्यति, बालि इत्य कर्तुं पक्खिविज्जण विहणति, विणिहण्णिषा खीलगेहि चम्ममिव ततो
वितढितमरीण वेधेहि विधति सिराणि, तेसिं वण्यखानानि येणु वेधेषु ते वेधा, तयवा अक्षिक्कणनसासुखानि, अदान्तेन्द्रियाणां
पूर्वत एव एतानि पूर्वमदा तान्यभूवन्, सांप्रत धामन्यते, अथवा सीसावेढेण ठावेन्ति-सीस दुस्खल्लेति, किंचान्यत्-तत्रासियत्रा नाम
नरकपाला 'छिवन्ति पालस्स सुरेण णङ्ग, उट्टेयि छिवन्ति सुधेस्सि कण्णे' इव ॥ ३२१ ॥ एतानि हि पूर्वमच्छिभदोपान्य
भूवन् अच्छिभद्वणानि वाऽऽमन्, तस्साग्रथ स्वयमेव छिवन्ते, विम विणिक्खिस्स विहसियेय, एवा हि पूर्वं नसारिणनी अलीक-
मापिणी चासीव, परस्परं विक्खिव्तेहि छिन्दति, बालस्स सुरेण बङ्ग तिव्साहिं घलाहिंति, लोदखीलगाः, ते च क्यं यावत् कका-
टिक्कतो निर्गता, निपातयतिचि विधति, त एवविद्धा वो 'ते तिप्पमाणा तलसंपुड(व)वा' इव ॥ ३२२ ॥ विनितप्पमाना
तिप्पमाणा पीब्धमाना हरिक्कादिषु तलसंपुलिता णाम अयतबंधा इत्थया कृता, ययैयां करतल चैद्ध्र मिलति, एव पादयोरपि,
प्रथवा करतलेन किंचि जोड्यमाना, एव तपां च वढगेहिं खतेहि य तलसंपुडियवा, अथा सरीरं मण्यति, रासिदिय तस्य
यणति मदा रात्रिदिनप्रमाणमात्र काल विज्जन्ते अण्णति, मदा नाम मंदबुदयः, लीना वा समीरिता, सर्वतो रुधिरं गालाविता
इत्यर्थः, सर्वतय मांसैरवट्टैः मनापभूमीय यरयरायतो, अण्णायकयल वगाई देहोऽपि खढत्वंछाई केसिंवि काउ पळोवितवो,
सुखञ्जो पलीविषा वेदळ्ळण केद सारेण पचच्छिर्धगा धासीमादीहिं तच्छेत्तुं सारेण सिंघति, किंच-जइ ते सुत लोहितपाग-
पागी, तयगुणा परेण यदि त्वया कदाचित् मुता, लोकेऽपि वेधा सुतिः प्रतीता, तत्र कुंमीओ विज्जति, लोहितसापाकाः लोहित-

उच्यते 'अप्ताचर मास्मनदुक्कनधम्मं' वृत्तं ॥३२७॥ अथेत्यानन्तर्ये, अपर इत्यतो विकल्पः, शास्त्रतमिति नित्यकालं यावदाद्युः
 'अन्धिणिमीलितमेत्तं' गाथा, दुःसखभावं दुःसखधम्मा । तं ते पच्चक्खवामि भृशं विविधं प्रकरैर्वा वक्ष्यामि पञ्चवखामि, अथवा
 आदितः उदानीं पक्ष्यामि प्रवाचयिष्यामि, यथेति येन प्रकारेण, सर्जो हि यथैवात्रस्थितो भावः तथैवेनं पश्यति, तथा तेनैव,
 नात्ति, चाला यथा दुक्कडक्कम्मकारी येन प्रकारेण यथा, कुत्तिसत्तं कम्मं दुक्कडं, दुक्कडाइं कम्ममाइं करेति दुक्कडक्कम्मकारिणः, हिंसा-
 नीनि महारभदीणि च, वेदंतिचि-अणुभवन्ति, पुरेक्कडाइति यन्मरुण्यत्वे त्रिविधकरणेनापि निष्काचिचानि, तानि तु स्वयं वेदयन्ति
 निरयपालथ वेदाविजन्ति, 'हत्थेहिं पादेहि य बंधिऊणं' वृत्तं ॥३२८॥ जहा इह राया रायपुरिसा वा अवकारिणो खंधे बंधित्वा
 मरंहि विंधन्ति एवं तेवि णरयपाला खंधेसु वद्धाणं पाडित्ताणं वा हत्थपादं तडयित्ताणं उदराइं फोडेंति खुरेहि तेसिं, खुरेहिं वासेहिं
 या, असिता-णिसिता तिण्हा, अथवा णिसिता मुंडा इत्यर्थः, कृष्णा वा, तेहिं मुंडेहिं दुःखाविजन्ति मारिज्जन्ति च, त्वया उदरनिमिचं
 हतानि मत्तानि, अथवा सुरासिगेहिं खुरेहि असिगएहि य अण्णे पुण गेगिहत्तु बालस्स विहण्ण देहं गृहीत्वेति णस्समाणं वा
 गमानयित्वा, विहणोति-विहिणिता सीलएहिं बज्जं पिट्ठतो उद्धरन्ति स्थिरा नाम अत्रोडयन्तः, पृष्ठतो नाम पण्हिगाओ आरद्धं
 जाय कृगालिकातो उद्धरन्ति-उप्पाडेंति, एवं पार्श्वतोऽपि, किचान्यत् 'बाहू य कत्तन्ति य मूलतो से' वृत्तं ॥३२९॥ बाधयति
 तेनेति बाहू, मूलतो नाम उद्गमादारभ्य उवक्कङ्गमूलतो प्रारभ्य, लोहकीलएणं चतुरंगुलप्रमाणाधिकेण थूलं मुहं विगसावेऊणं,
 थूलमिति महत्, मा संमुड्ढेहिं वा रडिहिनित्त, आरसतोऽपि न तस्य परित्राणमस्ति, तथाप्यातुरत्वादारसंति आडहंतिचि बुच्चंति,
 किंच-रहंसि जुत्त सरयत्ति बालं सरयत्ति गच्छेति वाहेतीत्यर्थः, पापकर्मणि च सारयन्ति, त एव च बालास्तत्र युक्ता ये

च, चारकपाला अष्टादशकर्मकारिण कार्यते च, आनृतिकानि जिह्वा नश्यते मृष्यन्ते च, चोराणां अंगोपांगान्यपद्रियति, पिण्डी कृत्य चैनां ग्रामघातेऽप्यय वधयति, पारदारिकाणां वृषणा छिद्यन्ते अग्निवर्णाश्च लोहमयस्ते स्त्रियः अवगाहायिञ्जति, महापरिग्रहारभैष्य येन येन प्रकारेण जीवा दुःखरूपिताः सभिरुद्धा जोतीता अभियुक्ताश्च तथा तथा वेयणाओ पाविञ्जति, क्रोधघनशीलानां तद्विक्रयत येन येन क्रोध उत्पद्यते, तेण एव रुसिञ्जति, इदानीं वा किं तत् कुप्यसे ? किं वा क्रुद्धः करिष्यसि ? , माणिणो हि रुज्जति, मायिणो असिपणमार्दाहिं सीतलज्जयासरिसेहि य तततएहिं प्रवचिञ्जति, लोमे अहा परिगगहे, एवमयेष्वपि आश्व वधयोग्यमित्यत मायूक्त अहा कंठे कम्मे तथा से भारयति । 'समज्झिणिता कल्लुसं अणञ्जा' इव ॥३२६॥ जहा अवम्म पक्खे बुबिदिन्ति अधम्मिए अवम्मानुएचि एण छिद भिद वयतएचि जात्र परगतलपतिट्ठणे भवति, कल्लुपमिति कम्मैव, चिरस्स दि तत्प्रसीदति, हिमादि अणारिया कम्मा अणारिया, इहा दृष्टदादय , कम्पनीया कान्ता , त एव विपयाः, अथवा कान्ताबंघे या, तैश्चिप्रहीणा , अइवा पेचिआ, इह हि इट्ठाणि य कांताणि य पियाणि य तेहिं विण्पहीणा, तओ रसगघ तरुत्तरमे य पूरा वसाअरिरक्कम या, 'से जहा पामए अधिमइति वा' कसिये-संपुअ असुममावेण सृज्जतीति स्वर्धा, चअब्बदात् सदे रुवे रसे गंघे फासुचि, रयणप्पमाए अणिट्ठा फासादयो, सेमासु कमेसु अब्बिट्ठतरा, कर्मयोग्या कर्मयोग्याः, जारिमा कम्मा कया, तिचिह तिचा, मइधिमैचि न कश्चित् तत्र मेण्यो देअ , मय्ये वेव मेदव्वमामसरुहिएण्णानुलेववतळाओ, स्मितिपरिममासेः वसतीत्या वसंत इति प्रथमोद्देशकः ॥

म एव भावनरकाधिकार', यानि दु न्नानि प्रथमे उक्तानि द्वितीयेऽपि तादृशान्पेयोक्तानि, नरकपालकठैस्तु परस्परकठैश्च विच्छेप

चेनां वाहयति त्रिविषकरूपेनापि ते यस्य रुषिणो, रथे सगढे वा, गुरुणा विठञ्चित रथ, अवधत्ता य तत्रारैरिव आसञ्ज वीधति,
 आख्या पिबति, तुदतीति तुदा-तुधस्त्रः गलिबलीवर्षवत्युष्टे, सा प भूमी 'अय च तप्त' इत्वं ॥३३०॥ तप्त हि क्विचिदय कृष्ण
 मेव भवति, सा तु भूमी न्वलितलोहभूता सन्योतिषा सवज्जलितेन ज्योतिषा तप्ता, न तु केवलमेयोष्या, तज्ज्योतिषापि अष्यत
 गुणेहि उष्णा सा, तदस्या औषम्यं तदोषमा, अणुकुमतो णाम मञ्जता, ते खञ्जसमाणा कल्लुणति ते य ईगालतुल्ल भूमिं पुणो
 सुदाविञ्चति, आगतगतपि फारविञ्चता य अतिमारोफंता बन्धमाणा कल्लुणाणि रसति, इयुमिस्तुत्रकैश्च प्रदीप्तमुखैर्भोदिता तप्तो
 योगेषु युक्ता, वस्तानि वा युगानि येषां रथानां त इमे तप्तयुगा, अतस्तेषु तप्तयुगेषु युक्ताः, त एवं 'बाला यला भूमिमणो
 कमत' इत्वं ॥३३१॥ बाला मदा, बलादिति बलादनुकमतो, बलात्कारेण, अथवा बलाघोरबला इत्यर्थ, विविधेन प्रज्वलानामपि
 स्यूलेण पूयसोर्णिपण अणुलिप्ता बला, विगत ज्वल विज्वल अलेख, विखलाविष्टेन जलेण एव सोयपूयसोर्णितेण, लोहमयः
 पयः लोहपयः, यथा लोहमयपयः तप्तः तथा सोऽपि, जसीऽमिदुगो बहुक्षुरकम्मा बमिदुमा-मृश दुर्गं वा, बंरल्लउडमादीहि
 इत्वा इत्वा, पुन पुनः प्रेष्यन्त इति प्रेस्या-दासा भृत्या च, पुरतः कुर्वन्तीति अग्रत कृत्वा बाह्वते गोणा इव अणिञ्चन्ता पिष्टि
 छति तुयन्ते च, किं च-'ते सपगगढमि पयज्जमाणा' इत्वं ॥३३२॥ नानाभिर्वेदनाभिर्मृशं गल्ल संग्रगढ निरन्तरवेदनमिति,
 अपत्रा संघैः पय संग्रगढः, ते अतिमारमराक्रान्ता शर्करापपाणपय प्रपद्यमाणा 'सिलहिं हमति नित्तापिषा(निपाति
 णी)हि' शिलामिविस्तीर्णाभिर्विक्रियादिमिरमिमुलं पततीति अभिपात्यमाना, नान्यत्र पतन्तीत्यर्थः, किंच 'सतावणी नाम
 चिरट्टितीया' सर्व एव नरकाः संतापयन्ति, विश्वेष्व तु वैक्रियाग्निर्संतापिता चिरं तिष्ठति, ते हि चिरट्टितीया जहण्येष्व दस

चागमहस्माद् उक्तेषां तेत्तीमसागरोवमाणि संतप्पते शरीरेण मणमा च, अमाधूणि कर्माणि येषा ते इमे असाधुकर्मा, तस्मिंह
 चेत् संतावणीसंशके नरके 'कंङ्कुसु पक्खिप्प पयंति बालं' वृत्तं ॥ ३३ ॥ अयाकोट्टपिट्ठपयणगमणादीसु पयणगेसु पक्खिप्प
 घाला, ते च यतो भुजिगा इव डज्झमाणा उरिण्ढंति, गेरइया पुणो पत्तोवद्दं, पंचेव जोअणसयाइं, ते उड्डुकाएहिं विलुप्प-
 माणा उड्डुकाया णाम द्रोणिकाः, ते उरिण्ढेन्तावि सन्तो उड्डुकाएहिं विविधेहिं अयोमुहेहि खज्जंति, खज्जमाणा भक्खितसेसा
 भूमिं संपत्ता अवरेहिं खज्जंति सणप्फतेहिं, न शक्यते धारयितुमित्यर्थः, सिंहव्याघ्रमृगशृगालादयः विविधाः 'सम्ससितं णाम
 विधूमटाणं' तत्थ ते गेरइया सम्मसियाविज्जंति, ऊसवितं ऊसवितं विनाशितमित्यर्थः, विधूमोऽग्निस्थानं, विधूमो नामाग्निरेव, विधूम-
 ग्रहणात् निरिधनोऽग्निः स्वयं प्रज्वलितः, सेन्धनस्य ह्यग्नेरवस्यमेव धूमो भवति, अथवा विधूमानां हि अंगाराणामतीव तापो भवति,
 यदि त्यापततु तं वा, यस्मिन् विकृत्यमानाश्च कलुणं थणांति, कलुणमित्यपरित्राणं निराक्रन्दमित्यर्थः, सपरित्राणा हि यद्यपि स्तनंति
 कूजंति वा तथापि तन्नातिकरुणं, अथवा यत्र उवियंता बुसमाना इत्यर्थः, अथवा जेसिं उवकिता विविधमनेकप्रकारेण उत्क्रान्ता
 विउकंता, अधोसिरं कददु विगंतिऊण अधोसिर काउं केइ विगिचंति, केइ विगिचिऊणं पच्छा अधोसिरं बंधंति, अयो छग-
 लो, अयेन तुल्यं अयवत्, यथा अय इव कप्पणीकुहाडीहिं केइ कुत्तितं कथंचि चंक्रममाणं फुरुफुरेंतं वा कप्पणिकुहाडीहिं
 हत्थेहि सम्मवेति-छिदंति, एवं कुत्तितं कुत्तितं वा छिदंति, अथवा अयमिति लोहं, जहा लोहं तनेछयं छिज्जंति एवं वा । किंच
 'सम्ससिता तत्थ विसूणिंतंगा' वृत्तं ॥ ३३५ ॥ सम्मसिता नाम खंभेसु उड्डा वद्धा, तत्थ विसूणिताणि अंगाणि जेसिं तेमे
 विसूणितवेदना, त एवं सरसविसूणिंतंगा काकवृद्धादिभिर्भक्षयंति, संजीविणी णाम चिरट्ठितीया एवं यथोपदिष्टैर्वेदनाप्रकारै-

मरुत्समावाप स्वामाविकर्तृनिरयपालकृतैर्वा पर्यादिभि छिन्ना कथिता वा मूर्च्छिता वा सतो वेदनाप्रसूद्वातेन समाहता सतो
 मृतवदवतिष्ठति, यथेह मूर्च्छिता उदकेन सिक्ता पुनरुज्जीविता इत्यपदिश्यन्ते एव ते मूर्च्छिता मन्तः पुनः पुनः संनीवतीति
 संजीविनः, सर्व एव नरका सजीवनाः, चिरद्वितीया जाम जहण्येन दमघायमदस्याणि उद्धोसेण तेतीस मागरोयमाणि, भयया
 चिरं मृता द्विह(चिह्नु)तीति चिरद्वितीया, नरकानुमावात्कर्मानुमावाच यद्यपि पिप्यन्त मदसन्नः क्रिय(माये)न्तं तथापि पुन सहन्यते,
 इच्छन्तोऽपि मूर्तिं तथापि न म्रियन्ते, पापचित्तवि पूर्वं पापयेता आसीत्, मा प्रजा माप्रवमपि न तत्र क्षिचित्कुत्रलचेता उत्पद्यत
 यनापापपचता मा प्रजा स्वादिति, अय वा परो यातनाग्रकनरः 'निकम्बाहिं मूलाहिं वर्धेति वाला'वृण ॥ ३३३ ॥ लोहमयै
 सल्लेखिशूलेष यथा नामनिष्पन्ने निक्षेप वधयतीति विधति, वध उपगता वयोपगा, द्यौकरिका इव ययोपगा मद्विपं य वधयंति,
 पठ्यन्ते च-वयोपगं सापरिया(सावग्रय)श्च लवृषु, मवरा-अवरा म्लच्छजातयः, ते यथा कदर्पात्कटाटिकमादि विधंति, गल
 गमादि वा, एव तेवितं नेरइय छिदति सिदति, अत्र तु सौकरिकग्रहणं, ते हि तत्कर्म नित्यसेवित्वात् निर्वा भवन्तीत्यता, ते गूल
 सिद्धा बलुणा धणति कतुण नाम दीण, यणति नाम कदति, एतनेय दुस्तर, दुष्टन्ति अतो यदि च, जमकाइयदि नेर
 इयहि च, न तत्र समायासो अस्ति, नित्यग्लाना इति, महाज्वरामिभृता इव निज्राणा निपला नित्यमेव च नारका दमविष वेदण
 वेहेति, इह चान्यत्-असाव-दुस्तरं धम्भं 'मदाजल' जाम जिह्म मईत'वृष ॥ ३३७ ॥ मदा ज्वलतीति मदाज्वल अधिक तस्य
 (तत्र नि) इत्यत इति, ज्वरो उपानवस्थित महादिति गभीरं विस्तीर्णं च, यस्मिन्निति यत्र, यिना काष्ठैरकण्ठो, विक्रियकालमावा अप्रय
 अवधिता पातालस्या अपःस्था, चिह्नुनि तत्या यष्टुकरकम्मा नरकगालैः प्रक्षिप्ता, बहुणि क्षुराणि कम्माणि अमिं त बहुकरकम्मा,

कूरणाम निरनुक्रोशं हिंसादि कर्म यत्कृत्वा, कृते च नानुत्पद्यते, अरहितः स्वरो येषां कृजतां उत्तारयति, अन्यैश्च बहुभिर्विलपि-
 विरूपतो अरहितस्वराः, चिर तिष्ठन्तीति चिरद्वितीया, विविधेन मन्त्रिरुद्धा वेदनादिताः ताहिं ताहिं चिरद्विती, किञ्च 'ञ्चिया
 महती उ समारभित्ता' वृत्तं ॥३३८॥ चीयंत इति चितकाः, महतीओ नाम नारकशरीरग्रामाणाधिकमात्राः यत्र चानेकनारका
 मायन्ते, समारभति चि ति विप्रेणपि उज्झति, सव्य एव प्रक्षिप्ताः आचडंति तत्थ असाधुकर्ममा, अमाधूणि कर्मणि जेमिं पुर
 आसीत् ते असाधुकर्ममा, मप्यति-सर्पीयतां, यथा सर्पिः व्यूहः जोतिम्मि, पिद्धूमए खड्गिं गालाणं खडाए भरिताए अग्निवण्णे वा
 अयोक्वहेणं चणतीव, सर्पिग्रहणं तु इतरोऽपि मन्वो गृह्यते मत्स्यो वा, अयमपरो यातनाकल्पः 'सदा कस्मिणं पुण घम्ममडाणं'
 वृत्तं ॥३३९॥ सम्पूर्णदुःखस्वभावेन गाढैः कर्मभिस्तत्रोपनीताः, तद्वा तेपापुपनीतं अतिदुःखस्वभावं, हत्थेहिं पादेहिं य विंचि-
 ऊणं चउरकप्पादं बद्धा सत्कुमिव निर्दयं हन्यते, वशीकृतः यथा न जीवतीति न वा सुत्रियते, मा भूद्धेदनां न प्राप्स्यतीति,
 समारभति चि पिड्वेति, त एवं हन्तो गिरयपाला 'भंजति बालहस्य वधेण पट्टि' वृत्तं ॥ ३४० ॥ लउडादिवातेर्यथा तेरन्यत्र
 भगानि पृष्ठानि एवं तेपामपि भंजति अयोधणेहिं, अपि पदार्थादिपु, पट्टिपि भंजति सीसंपि विंधति अन्नानवि अंगोत्राणि संचुणि-
 तमोडितानि करेति, ते भिण्णदेहा फलगावतट्टी त एव भग्नाङ्गप्रत्यङ्गाः फलका इव उभयथा प्रकृष्टाः करकयमादीहिं तच्छिता
 मोग्गरेहिं पहाता शीतामिरुणाभिर्वा वेदनामिरभिभूतास्तप्ताभिर्दार्घ्याभिरागमिर्विन्ध्यन्ते, उत्तिष्ठोत्तिष्ठेति गच्छ गच्छेति, किञ्च-
 'अभियुंजिया रोहअसाधुकम्ममा' वृत्तं ॥३४१॥ अभियुंजिता तिविघ्नेणवि रौद्रादीनि कर्मणि अमाधूणि येषां ते रोहअमा-
 धुकम्ममा अभियुंजते रौद्रैः, ते च रौद्राः पूर्वमभवन्, तत्रापि रौद्रा एव परस्परतो वेदना उद्गीगयन्तः, हस्ति तुल्यं वहन्तीति हस्ति-

वत्, इस्तिवृत्त्यं मारं बह्वीत्यर्थं, इस्तिरूपं वा कृत्वा बाध्यन्ते, अथोपसृष्टादिरूपं वा, यैर्यथा वाहिता । किंच 'एव उरुहिणु
 उवेतयो वा इस्त्वादिरूपं विदुर्वित वा एव वराकं अन्यो वा, गुरुत्वादयद्वय गलिबलिषादीनि यत्वारो आरुय किं न बह
 सीति किं क्त्वचो सिचि कृत्वाटिरूपं वेधति । किंच—बाला बला भूमि अणोऽक्षमता, वृष ॥ ३४२ ॥ बाला इत्यज्ञानका,
 बला इति न स्वबला, बलादनुक्रम्यंते भूमि पूयबसाद्योषितप्रविन्वल, लोहकटश्चनिता, महतीत्यनोरपारा०, न तत्रान्या भूमिभि
 षते या एवंविधाया न स्यादिति । विषयद्व नप्येहि अन्ये पुनरगाटेपूदकेषु प्रगाहिताः पद्माद्विपच्यन्ते श्रेपकेषु, श्रेप्यका नदीमुखेसु
 विदलकवंशफलीमया पिडिगासंठिता कञ्जति, ताव ओसरंते उदगे ऽविद्यते देहाउत्ता, पञ्च मच्छगा जे तेहि अस्मता ते गलिते
 उदगे संयुजिता घप्पति, एवं तेऽपि बहव प्रस्यते, ततः निष्ठिते उदके समीरिता नाम पिड कृत्वा कल्पनीभिः खण्ड्यो
 बलिं क्रियन्ते, अथवा क्षेष्टु पगरं वृषति, पगरबली चिक्रियन्ते, किं धान्यदू ॥ ३४५ ॥ अन्तरिक्ष छिन्नमूल इत्यर्थ, आकाश
 स्फाटिक वा न दृश्यते, अन्तःकारत्वाद्वा न दृश्यते, किंच—आरुमणमार्गो न दृश्यते, इत्यपरिमोसकाए एव, ततस्ते नारुमंति,
 आरुवदपथेन विलम्भाभेत्सर्वपर्वतः संहन्यते, अन्ये पुनः वृषते—दृश्यत एवासौ, भूमिबद्ध एव चोपलक्ष्यते, न च संपद, ततस्तेन
 संहवीभूतेन 'इममति तस्या बहुक्षुरकम्मा नह्नि कुरामि हिसादीनि कर्मणि जेसिं, परं महस्वाणीत्यर्थः, मुहूर्त्तस्य इत्यन्ते पुन
 पुनः संहन्यमानेज्जेन चियुञ्जमान च, ते एव ते संहन्यमानाः 'संवाधिता दुक्कडिणो धणत्ति' वृष ॥ ३४६ ॥ संवाधिता नाम
 सृष्टा, अद्वय रात्रौ च विरहो नास्ति वेदबाण, त्रिभिस्तप्यमानाः परितप्यमाना, पर्जन्यकूटे णरए मदत्ते, अथवा अवीणिप
 दुक्कडिणो धणंति अत्यर्थं दीनं २, आवीन दृक्कडिणो, अरहितस्वरं चिरं तिष्ठतीति, तत्त्व य

चिह्नंति चिरं सदाविता, किंच-एगंतकूडे णरए महेत्ते एगंतकूडो णाम एकान्तविपमो, न तत्र काचित् समा भूमिविद्यतं यन्न
ते गच्छन्तो न स्वलेयुरिति, न प्रपतेयुर्वा, महदिति क्षेत्रतः कालतश्च, खेत्ततो जहणणेणं जंबूदीवपमाणमेत्तं उक्कोसेणं असंखिजाइं
जोअणाइं, कालओ जहणणेणं दसवाससहस्साइं उक्कोसेणं तेत्तीसं सागरोवमाणि, तथावि तंमि निरयो कूडो तत्थ २ देसे २, सदुत्तरेंता,
णिग्गमपवेसेसु य अट्टश्यानि कूडानि यत्र ते पाटयन्ते, मुगा इवासकृद्ध्यन्ते, तत इतरेण कप्पणिकुहाडिहत्यगता मृतानिवैतान् कल्प-
यन्ति, ये इह व्याघ्रादयो आसीरन्, विपमः स एव नरकः, यत्र वा तानि कूडानि, रयितापि उत्तारोपो(त्त)रे पथनिर्गमणपथे वाहँता
इति ता। किंच-'अणासिया णाम महासिसलाया' वृत्तं ॥ ३४६ ॥ तान् हि कूईचंद्रान् बद्धान् न असितः अनसितः क्षुधित
इत्यर्थः यथा इह ध्रुविताः शृगालाः किञ्चित्सिंहादिशेषं मृगादिरूपं भक्षयन्ति लकलक्काहिं एवं तेऽपि, महानिति अतिमहच्छरीरा,
पर्वाभिभता इति प्रष्टुषा, रौद्ररूपा निर्भय सदैर्भीक्षयित्वा न तुष्ठा भवन्ति, सदा वा अवक्रोपा, अनिवार्या अप्रतिषेध्या इत्यर्थः,
कर्पापणो अकोप्य इत्यपदिश्यते, अथवा अभोप्यन्ते कुष्पितुं इत्युक्तं भवति, स्वायंति तत्था बहुक्करक्कम्मा बहुक्करक्कम्मा इत्यु-
भयावधारणार्थं, ये च खादयन्ति ये च खाद्यन्ते, लोहसंकलावद्धा खादंति केऽवि खैरा ग्रधावंतोऽनुधावंतो, अनुधावंतुं पाटयित्वा
खादंति, महावोपा छिच्चीकरति, अण्णे सलक्खगं धारँति । किंच-'सया जला' वृत्तं ॥ ३४७ ॥ सम्यज्जला णाम णदीऽभि-
दुग्गा सदा जलतीति सदाज्वला, अभिसुखं भृशं दुर्गा वा अभिदुर्गा, प्रविस्तृतजला पविजला, विस्तीर्णजला उत्तानजलेत्यर्थः, न तु
यथा वैतरणी गंभीरजला वेगवती च, सा हि उत्तानजला, लोहविलीनसदृशोदका, लोहानि पंचकाललोहादीनि जंसी दुग्गं पच-
यन्माणा अभिसुखं दुग्गा भृशं दुग्गा वा अभिदुग्गा, प्रपद्यमाना गच्छन्त इत्यर्थः, एकतिक्का असहा इत्युक्तं, अल्पसहाया इत्यर्थः,

अनुक्रमतीत्यनुक्रमेण । एतानि फासाणि फुसंसि० इष ॥३४८॥ एतानीति यान्युरिष्टानि इयोरप्युरेसकयोः, फुसंतीति फासाणि,
 यगगदये गहणे, सहायि निरुहरसगफासाणीति, स्पर्शग्रहण तु वे श्रोतका दुःस्वतमाय निरन्तरमिति 'अच्छिणिमीलियमेस्त
 नात्पि सुहृन्निबमेव अनुषट् । नरप गेरइयाणं अहोणिस पवमाणाणं ॥१॥' खिरट्टितीति उक्ताः, न हम्ममाणस्स
 तु अत्थि ताण न तत्र इत्यमानस्स पिहमाणस्स वा किञ्चित् प्राणमस्ति, प्रत्युत मणति—एण छिन्द मिन्द घचि मार वेपिय पठवे
 इत्ति, एष यां यां कारणां कामित्कारयति तां तामनुर्नुहयति पुम्(सुस्म्)पंति च, एगाः सप पवणुहोति दुक्ख एक एवासो स्वय
 अदुमकर्मफलमनुभवति, अनु पवणुहोति, पूर्वं तस्मिन् तदन्वेषु मनसि पयादसाननतगुण तदनुभवति, त एवं कृत प्रत्यनुभवति,
 'अ जारिस' इष ॥३४९॥ ज जारिसं पुबमकासि कम्म जारिसापि तिग्गमदमन्दिमअज्जवसाएहि ब्रह्माणमज्जिमुक्किहु
 ठिठीयाणि कम्मणि कयाणि त तद्वा अनुभवति, संपराणो णाम संपरा, संपरीत्यस्मिन्निति संपराय', कर्मफलोदयेन वा नरग
 संपरागिज्जीवीति संपरागततः कर्मावश्यात् तिर्यग्मनुष्येष्वपि एगतदुक्ख 'भवमज्जिणिता, कतरं भवं?, नरगभवो, पज्जा
 सो वेदेस्ति?, गोयमा! अबसकाल प्रभूत, वग्गा 'एतानि सोखा नारगानि धीरो' इष ॥३५०॥ एतानीति यान्युरिष्टानि,
 दयस्तीति धीर युत्त्वोपदशात् तद्वयाव णो विसप कचण सबलोए किञ्चिदिति सत्त्वं, दिसक्का हि नरकं गच्छन्तीत्यतः, सत्त्वं
 लोकचि छब्बीवणिअयलोके णवण मेवेव प्राणवचं न कुर्यात्, एगतदिद्धी अपरिगगहे य, एक्कान्तदधिरिति इदमेव जिगर्गव
 पावपण, अपरिगगहेति पचमइअयग्रहण तद्वयाव मध्यमान्यपि गृहीतानि, बुद्धोअपि मचिजेज्ज, अभीत च सुपेज्ज, से न
 बुद्धेज्ज, 'लोभस्स बस ण गच्छेज्जसि क्कयायणिग्गाहो गहिओ, सेसाणवि कोवादीजं वसं ण गच्छेज्ज, अट्ठारसवि पावड्ढाणां, एताद

सोच्चा णरगाई धीरे दुक्खाइं मणुस्सेसुवि देवेसुवि 'एवं तिरिक्खेसुवि' वृत्तं ॥३५१॥ चतुरते अणंतकालं तदणुञ्चियगं कर्मणां
स सधमेवं इह वेदइत्ता 'स' इति स साधुः जो पुब्बं बुत्तो बुज्झेज्ज तिउहेज्जति, सर्वमिति यैः कर्मभिः नरके गम्यते संसारी
वा याश्च तत्र वेदनाः, सावशेषकर्मोद्धर्त्तनया वा पुनरपि हिंसादिप्रसंगान्नरको वेदनाश्च, एवमिदं सर्वं वेदयित्वा ज्ञात्वेत्यर्थः, अथवा
वेदयित्वेति क्षपयित्वा नरकप्रायोग्यं कर्म कंखेज्ज कालं धुवन्नायरेज्जति वेमि, सर्वं कर्मक्षयकालं, यो वाऽयो पण्डितमरण-
कालः, धूयतेज्जेनेति, कर्मधुता चारित्रमित्युक्तं, आचार इति क्रियायोगं आचरन् आचरते वेति कर्मचरणमिति । नरकविभक्त्य-
ध्ययनं पंचमं समाप्तं ॥

इदानीं महावीरस्थवोत्ति अज्झयणं, तस्स चत्तारि अणुयोगदाराणि, एगसरंति काउं अज्झयणत्थाहिगारो, उद्देसत्थाहिगारो
णत्थि, अज्झयणत्थाहिगारो तु महावीरवद्भमाणगुणत्थयेणेति, णामणिप्फण्णे महावीरत्थयो, महा णिक्खिवितव्वो वीरो णिक्खि-
वियव्वो थवो निक्खिवियव्वो । 'पाहण्णे महसद्धो' गाथा ॥ ८३ ॥ महदिति प्राधान्ये बहुत्वे च, प्राधान्येनाधिकारो, तस्स
नामादि छन्विहो णिक्खेवो, णामठवणाओ गयाओ, दव्वे वइरित्तो तिविहो-सच्चित्तादि ३, सच्चित्तो तिविहो, दुवदेसु तित्थगर-
चक्किन्नदेववासुदेवा, चतुष्पदेसु सीहो हत्थिरयणं अस्सरयणं, अपदेसु परोक्खेसु रुक्खेसु णाता अदुक्कडसामली, प्रत्यक्षे इहैव ये
वर्णगन्धरमस्पर्शरुक्कटाः, वर्णे तावत्पौण्डरीकं, वक्ष्यमाणमपि च, पुप्फेसु य अरविंदं वदंति त एव च गंधतो, गोशीर्षचन्दनानि
च, रसतः पणसादि, स्पर्शतः वालः कुमुदपत्रशरीपकुसुमादि, अचेतनेसु वेरुलियादयो मणिप्रकाराः, वनस्पतिद्रव्याणि च अचे-
तनानि वर्णगन्धरसस्पर्शरौज्यानि, मीसगाणं संयोगेण भवति, अथवा अलंकितविभूषितो तित्थगरो, खेत्तओ सिद्धखेत्तं, धम्म-

चरण वा प्रति महाविदेह, स्वतन्त्रसौस्य च प्रति मनुष्येषु देवकुर्वादी भवति, काले सुसमादि, जहि वा काले धम्मचरण पय
 तति, मात्रमई स्वाङ्गो माव, औदयिकमावमपि तीर्थकरादिद्वीराण्यौदयिकमावः, भावमहताऽधिक्रारः स्थायिकेनौदयिकेन च ।
 वीरः वीर्यमस्वास्तीति वीर्यवान्, वीरस्स पुन निम्बेवो चतुर्विधो, वतिरिचो दन्ववीरो ययस्स द्रव्यस्स वीर्यं सचेतनस्याचेतनस्य
 वा, मिथस्य द्विपदस्य, यथा तीर्थकरस्यैव असञ्जावस्सापनाठः, स हि तिन्दुकमिव लोक अलोकं प्रस्थिपेत्, मन्दरं वा दढ कृत्वा
 रत्नप्रभां पृथिवी छत्रकन्दारयेत्, चक्रवर्तिस्स-दो सोठा वपीसा सञ्चबलेण तु संकल्लिभिषद् । अछति चक्रवर्ति अगदढढमि
 य ठित संत ॥१॥ पेषूण संकल्ल सो वामगाहरयेण अछमाणाण । मुंजेअ व डिपेअ व चक्रहरं ते ण चाएन्नि ॥२॥ सोलस रायस
 हस्सा सञ्चबलेण तु संकल्लनिषद् । अछति वासुदेयं अगदढढतिय ठित संतं ॥३॥ घेषूण संकल्ल सो० गाया ॥४॥ ज केसवस्स
 उ षल स दुगुण होइ चक्रवर्तिस्स । तपो षला षलवगा अपरिमितबला निम्बवरिदा ॥५॥ सगमएणवि मगवतो कल्लचक्क मुक्क,
 वपि मगवता व्पारीस्वीरियेण येव सोढ, वठप्पदञ्च वीरिय यथा सिहसरमाण, अपदाण पसत्थ मयसत्थं च, अपसत्थं वित्तमादीणं,
 पसत्थ संजीवणिओसभिमावीण, अचिण खीरदधिपुताहारविसादीण य, संखोइमं अगदादीण, एवमादि जस्स वीरिय अरिय स द्रव्य
 वीरो भवति, खेषवीरो यथा यत्र स एव वीरो अवतिष्ठति वर्ण्यते वा, यथा यस्य क्षेत्रमासाय वीर्यं भवति, एव कालेवि तिष्णि
 पगारा, माववीरस्तु स्थायिकवीर्यवान्, माववीरः असौ, मावः स्थायिकः परीपदैरुपसर्गैर्वा क्षण्यते नान्यथा कर्तुं, अथवा द्रव्यादि
 चतुर्विधो वीरो, द्रव्ये वतिरिचो एगमवियादि, क्षेत्रं अत्थ वणिज्जाति तिष्ठति वा, काले यस्मिन् काले यस्मिन् वा कालं, माववीरो
 दुयिबो-आगमतो जोआगमतो य, आगमओ खाणए उवपुत्तो, जोआगमतो माववीरो वीर्यामगुणाई कम्मार्थं वेदयतो तज्ज अदि

यारो, म तु भगवानेन । थयो णामादिचतुर्विधो—आगंतुअ भूसणेहिं केसलंकारादीहि, अथवा सचित्ताचित्तमीसो, सचित्ते
 पुष्पादि, अचित्ते हाराद्वहारादि, मिश्रो स्रग्दामादि, भावे सद्भूतकित्ताए, भावेण अहियारो 'पुच्छिसु जंबुणामो अज्जसु-
 धम्मो ततो कहेसीय । एव महप्पा वीरो जतमाहु तहा जतेज्जाह ॥ ८५ ॥ णामणिप्फणो गतो । सुत्ताणुगमे सुत्त-
 मुच्चारयन्वं जाव 'पुच्छिसु णं समणा माहणा य' वृत्तं ॥ ३५३ ॥ एतान्नरकान् श्रुत्वा भगवदार्यसुधर्मसकाशात्तहुःखोद्विग-
 मानसाः कथमेतान्न गच्छेयाम इति ते पार्यदा भगवन्तमार्यसुधर्मणिं 'पुच्छिसु णं समणा माहणा य' अनेनाभिसम्बन्धेन, पदच्छे-
 दविग्रहसमामान् कृत्वा अयमर्थः—पुच्छिसु णंति—पृष्टवन्तः, पुच्छिसुत्ति वत्तन्वे नकारः पूरणे देसीभापतो वा, समणा जंबुणामा-
 दयः, जेसि भगवं ण दिट्ठो, दिट्ठो व ण पुच्छितो, न य ते गुणा यथार्थतः उपलब्धाः, माहणाः—श्रावकाः ब्राह्मणजातीया वा,
 अकारिणस्तु धत्रियचिट्ठूद्राः, परतीर्थकाश्चर्यादयः, चगहणाहेवाश्च, से के इमं णितियं (णेगंतहिंयं) (हितयं) धम्ममाहु
 स इति सः परोक्षनिर्देशे, कोऽसाविमं धर्ममाख्यातवान्, इममिति योऽयं भगवद्भिः कथितः यत्र च भगवान् अवस्थित इति,
 नितिकं—नित्यं सनातनमित्यर्थः, हितगं च पठ्यते, धारयतीति धर्मः, आहुरिति एकं अनेकादेशात् आत्मनि गुरुषु बहुवचनं
 चन्धानुलोमाद्वा, अथवा किमेक आहुः?, एकारो यदि बहुत्वे भवति यथा के ते, एकत्वेऽपि यथा के सो, 'अनेलिस'मिति स्वरा-
 धारं विपर्यस्य न एलिसं अनेलिसं, अतुल्यमित्यर्थः, धर्म इति वर्तते, साधु प्रशंसायां, सम्यक् ईक्षित्वा समीक्षि(क्ष्य)केवलज्ञानेन,
 परिसदाए दरिमति—सुखसमीक्ष्यदेशकः साधुसमीक्ष्यदेशकः उत(अंतजः)आत्मागमादेवेदं कथयसि?, आह—नन्वागमात्कथयामि,
 आप्तागमात्, आसो—भगवान् श्रीवर्द्धमानस्वामी तेन भाषितं अनुभाषयामि, ततस्ते जम्बुनामाद्याः श्रोतारः पुनरुचुः—परोक्षे नः स

मगयान्, तदुर्गास्तावत्कथयाम्, कथं न पाण कथं वसण से' इति ॥ ३५३ ॥ कथं परिग्रस्ते, कथं मसौ ज्ञातवान्, एवं दृष्टेनेऽपि
कथं दृष्टं (इष्ट) आनिदि, श्रीलमिति परिग्रस्तेतान् यथोदिष्टान् जाणासि न भिक्खु जहा तहा न हे भिक्खो ! त्वया असौ इष्ट
यामासितम् इत्यतो यथा तदुक्ता यथुत्तु' तथा त्वं जानीये, जानानस्तान् अहासुत ब्रूहि जहा गिसेत यथा निशान्त व,
निशान्तमित्यवधारितं, किञ्चित् श्रूयते न पोषधीयते इत्यतः अहासुत ब्रूहि जहा गिसन्त तपसा भवता निभुत्वा निशमित तथा
ऽपदि' यतां, इति मगयान् दृष्ट' मय्यपुष्टरीक्षनामुरसुज्य स सुखीपूतानां कथितवान्, स हि मगयान् 'लेखण्णे कुसले आसु
पण्णे' इति ॥ ३५४ ॥ क्षेत्रं जानतीति क्षेत्रम्, कुञ्जलो द्रव्ये मावे, द्रव्ये कुञ्जान् तुणातीति द्रव्यकुञ्जलाः एवं मावेचि, भाव
कुञ्जान्तु कर्म, मयथा कृत्स्नं ज्ञाति इति सतादा ज्ञातीति कुञ्जला, केवलज्ञानित्वात् मादृशज्ञो आसु एव जानीते, न धिन्तयित्वा
इत्यर्थं, मदेसी अनन्तज्ञानीति केवलज्ञानी अनन्तवर्षानीति केवलदर्शनी जसंसिणो वक्खुपदेष्टितस्स यद् अस्मा
स्तीति यदस्मी मदेवमपुत्रामुर लोगे जसो, पम्पते' जेनेति वक्खु सर्वसासौ जगतममु पयि स्सित्, वक्खुर्भूत इत्यर्थं, यथा तमसि
वर्षमाना पत्रादयः पदीपेनामिम्यक्ता रक्षन्ते, न तु तदभावे, एवं ममवता प्रवर्धितानर्षान् मय्याः पश्यन्ति, यच्च असौ न स्थापेन
जगतो जात्य' यस्स सुतो अ' वक्खारं स्सात्, तेनादित्यवदसौ जगतो मावचक्षुःपय स्सितः, साददुक्कमपि जानीहि ज्ञानस्व, किंच
यो गर्म' घृति' प्रेषा वा अचिन्त्यानीत्यर्थं, धायिको धितिवच्च इदमभावेकदा केवलज्ञानेन, यथा किञ्चित्प्रमत्तिकान्त निष्काच
पदीति कृत्वा ते पुण्यका मवेति, अकसुहम्म मगर तुमं तस्म जसंसिणो वक्खुपदेष्टितस्स ज्ञाणादि घम्म धितिं प्रेषां व, पय
जारिमो तम्म मुज्जतोपवक्खुपूवस्स, उक्तं च "अमपदए मगगदप' इत्यतः वक्खुर्भूतः, तस्म जारिमो घम्मो वा धिती वा वेहा

वा तं तुमं अवितहं जाणाहि, जाणमाणो कहेहिंति णं वाक्यशेषः, स च कथयत्येवं 'उड्डे अहे वा तिरियं दिसासु' वृत्तं
 ॥३५५॥ येषामूर्ध्वलोकं स्थानं यतः प्रभृति बोधो भवति एवमधः तिर्यगिति चतस्रो दिशस्तासु, दीवसमुद्रा इति अस्मिन् त्रिलो-
 केऽपि ये स्थावराः त्रिप्रकारैरेवं च त्रसाल्त्रिप्रकारा एव, से णिच्चणिच्चे य समिक्खवपण्णे स इति भगवान्, नित्यानित्य इति
 भावा अपि हि केनचित् प्रकारेण नित्याः केनचिदनित्याः, कथमिति चेत् द्रव्यतो नित्या भावतोऽनित्याः, द्रव्यं प्रति नित्या-
 नित्याः, एवमन्यान्यपि द्रव्याणि यथा नित्यान्यनित्यानि च तथा सम्यक् ईक्ष्य प्रज्ञया, तथा आहति वक्ष्यमाणान्, दीवसमो दीव-
 भूतः, दीवो दुविधो-आसासदीवो पगासदीवो य, उभयथापि जगतः आसासदीवो ताणं सरणं गतिप्रकाशकरो आदित्यः सञ्चतथ
 सम्मं पगासयति चण्डालादिसुवि, एवं भगवान् दीवेण समो, समियाएत्ति सम्यक्, ण पूयामक्कारगारवहेलुं, 'जहा पुणस्स
 कत्थति तहा तुच्छस्स कत्थति, 'से सञ्चदंसी अभिभूयणाणी' वृत्तं ॥३५६॥ सञ्चं पासतीति सञ्चदंसी, केवलदर्शनीत्युक्तं
 भवति, चत्तारि ज्ञानानि त्रीणि दर्शनानि भास्कर इव सर्वतेजास्यभिभूय केवलदर्शनेन जगत्प्रकाशयति ज्ञानीति, एवं केवलज्ञाने-
 नापि अभिभूय इति वर्तते, उभाभ्यामपि कृत्स्नं लोकालोकमवभासते, अथवा लौकिकानि अज्ञानान्यभिभूय केवलज्ञानदर्शनाभ्यां
 खद्योतकानिवादित्यः एकः प्रकाशते 'गिरागमगंधे धितिमं छित्तप्पा' निरामोऽसौ निर्गन्धश्च, आम इति उद्गमकोटिः, धृति-
 रस्यास्तीति संयमे धृतिः, संयम एव यस्य स्थित आत्मा, धर्मे वा सोधितव्याः 'अणुत्तरं सबजगंसि विज्जं' नास्योत्तरं सर्व-
 लोके यः कश्चिद्विद्वानित्यतः सर्वलोकं स विद्वान् विज्जं, न मायाविद्वान्, ग्रन्थादतीतेति गंथातीते, दन्वगंधो सचित्तादि भावे
 कोहादि, द्विधा अप्यतीतः निर्ग्रन्थ इत्यर्थः, अथवा ग्रन्थनं ग्रन्थः स्वाध्याय इत्यर्थः तमतीतः, कोऽर्थः? नासौ श्रुतज्ञानेन जानीत

इत्यर्थः, अमय इति प्रमय करोत्यन्वेषां न च स्वयं विभेति, अनायुरिति नोऽस्यागमिष्य अन्म विद्यते प्रागमिष्यायुष्कचधो वा,
 'से मृत्तिपण्णे अणिएतच्चारी' इव ॥ ३५७ ॥ मृतिर्हि इदौ मङ्गले रक्षायां च भवति, इदौ तावत्प्रसूदप्रशः अनन्तज्ञानवा-
 नित्यर्थः, रक्षायां रक्षामृतस्य सर्वसत्त्वानां वा, मङ्गलेऽपि सर्वमंगलोपमोचमाऽस्य प्रश्या, अनियतं चरतीति अनियतचारी, ओषो
 द्रव्योषः समुद्रो मावौष' संसार' स चरतीति ओषतरः, विद्या रामतीति घीरः, अणतचक्षुरिति अणंत केवलदर्शनं तदस्य चक्षुभूतः,
 अणुपरं तत्र इति धर एव, न हि सूर्यादन्यः कश्चित्प्रकाशविक्रः, एव मङ्गारकाद्रपि नायः कश्चिद् ज्ञानाधिकः, गाणेणैव ओमा
 सति तत्रति मासेति, अथवा सेसं च कर्म तत्रति, आदित्य इव सरांसि तपति औषधयो वा, वैरोयणो वा, स्वविद्यो विविध
 रुचतीति वैरुचनः अग्नि, स हि सर्वदीप्तिवतां द्रव्यणाभिन्नुभूत इत्यतो वैरोचनेन्द्रः, स यथा आन्यामिक्ताः सन् तम प्रकाशयति
 एवं भगवानप्यज्ञानतमांसि प्रकाशयति । 'अणुस्तर घम्मममिण जिणान' इव ॥ ३५८ ॥ नास्योचरा अन्ये कुधर्मा इत्यनुपरं,
 विनानामिति अन्येषामपि विनानां अपमेव धर्मं अतीतानामगमिष्यतां च एव भगवतां धर्मः, अयमेव भगवाअयतीति नेता,
 षोऽर्थः, अहा ते भगवन्तो नीतवन्ताः तथा अपमपि नयति, काश्यपगोत्रः काश्यपगोत्रात्, केवलज्ञानिस्त्वात् आसुप्रशः आसुरेव
 प्रजानीते, न चिन्तयित्वेत्यर्थः, ईदेष देवाण महानुभागे ईदेष तुभ्य इदवत्, अनुभवनमनुभावाः, सौख्यं धीर्यं माहात्म्यं वानु
 मावाः, सहस्रमस्य नेत्राणां सहस्रनेत्रा, अनेकानां वा सहस्राणां नेता नायक इत्यर्थः, विवि मवा दिविनः सर्वेभ्यो दिविभ्यः
 म्यानरिद्विस्त्रिपुतिस्त्रिभ्योदिमिषिष्यित्वे इति विशिष्टः, किमुतान्येभ्यः?, किं च--'से पणसा(या)अबल्लयसागरे वा'
 इव ॥ ३५९ ॥ आप्येवेज्जेनेति प्रया ज्ञानसंपत्, न तस्य ज्ञातव्येऽस्त्वर्थे तुष्टिः परिधीयते प्रतिहन्यते वा साही अपजवसितो कालतो,

दन्वस्वेत्तभावेहि अणंते, दृष्टांतः स्वयम्भुरमणसागरः, एकदेशेन हि औपम्यं क्रियते, यथाऽसौ विस्तीर्णगंभीरजलो अक्षोभ्य एव-
 मस्यानन्तगुणा प्रज्ञा विशाला गंभीरा अक्षोभ्या च अणाइलेसे अकसाए य भिक्खु परीपहोपसर्गोदयेऽप्यनातुरः, अकसाय
 इति क्षीणकपाय एव, न उपशान्तकपायः, निरुत्साहवत्, इह कश्चित् सत्यपि बले निरुद्यमत्वात् उपचारेण निरुत्साहो भवति,
 अन्यस्तु क्षीणविक्रमत्वान्निरुत्साहः, एवमसौ क्षीणकपायत्वान्निरुत्साहः, सत्यप्यसौ क्षीणान्तरायिकत्वे सर्वलोकपूज्यत्वे च भिक्षा-
 मात्रोपजीवित्वाद्भिक्षुरेव, नाक्षीणमहानसिकादिसर्वलब्धिधम्मपन्नोऽपि सन् तामुपजीवतीत्यतो भिक्षुः, सक्केव देवाधिपती जुती-
 मंति द्युतिमानित्यर्थः, स हि तुल्यः स्थित्यापि सामानिकत्रायस्त्रिशकैभ्यः इन्द्रनामगोत्रस्य कर्मण उदयात् स्थानविशेषाद्वाऽधिकं
 दृश्यते 'से वीरिएणं पडिपुन्नवीरिए'वृत्तं ॥३६०॥ वीर औरस्यं धृतिः ज्ञानं वीर्यः, क्षायोपशमिकानि हि वीर्याणि अप्रतिपूर्णीनि,
 क्षायिरुत्वादन्तत्वाच्च प्रतिपूर्णं, सुदसणे वा णगसव्वसिद्धे शोभनमस्य दर्शनमिति सुदर्शनो-मेरुः सुदर्शन इत्यपदिश्यते,
 यथा असौ सुदर्शनः सर्वपर्वतेभ्यो विशिष्यते तथा भगवानपि वीर्येण सर्ववीर्येभ्यो विशिष्यते, इदानीं सर्व एव सुदर्शनो वर्ण्यते,
 सुरालए वावि सुदाकरेसु सुराणां आलयः, सुद हर्षे, सुरालयः-स्वर्गः स यथा शब्दादिविषयसुखः एवमसावपि स्वर्गतुल्यः
 शब्दादिभिर्विषयैरुपपेतः, देवा अपि हि देवलोकं सुत्तया तत्र कीडति, न हि तत्र किञ्चिच्छब्दादिविषयज्ञानं यदिन्द्रियवतां न
 मुदं कुर्यात् इति, त्रिविध राजते अनेकैर्वर्णग-धरसस्पर्शप्रभाकान्तिद्युतिप्रमाणादिभिर्गुणैरुपपेतः सर्वरक्त(मुदा)करः, तस्य हि प्रभा-
 वेण गाथा भवति-'सुंदरजणसंगगी सीलदरिदं पि कुणड सीलहुं । जह मेरुगिरिविचूढं तणं पि कणयत्तणमुवेति ॥१॥'तस्य तु प्रमाणं
 'सतं सहस्साण तु जोअणाण'वृत्तं ॥३६१॥ त्रिः काण्डान्यस्य संतीति त्रिकंडी, तंजहा-भोमे वजे कंडे जंजुणए कंडे वेरुलिए

इत्यर्थः, अमय इति अमय करोत्यन्वेषां न च स्वयं विमेति, अनायुरिति नोऽस्यागमिष्य अन्म विद्यते प्रागमिष्यायुष्कषधो वा,
 'से मृत्तिपण्ये अणिपण्यारी' इव ॥ ३५७ ॥ मृत्तिहि इदो मङ्गले रक्षायां च भवति, इदो तावत्प्रवृद्धप्रश्नः अनन्तज्ञानवा-
 नित्यर्थः, रक्षायां रक्षामृतस्य सर्वसत्त्वानां वा, मङ्गलेऽपि सर्वमगलोचमोचमाऽस्य प्रज्ञा, अनियतं चरतीति अनियतचारी, ओषो
 द्रव्योषः समुद्रो भावोषः संसार' त ठरवीति ओषवर', विद्या रावतीति वीर', अणतचक्षुरिति अणतं केवलदर्शनं तदस्य चक्षुभूत',
 अणुचरं तत्र इति क्षर एव, न हि सूर्यादन्य कश्चित्प्रकाशाधिक', एव मङ्गारकादपि नान्यः कश्चिद् ज्ञानाधिकः, पाणेन चैव ओमा
 सति तत्रति मासेति, अथवा सेसं च कर्म तत्रति, आदित्य इव सरांसि तपति ओषधयो वा, वैरोयणोदो वा रूचदित्तो विविध
 रुचनीति वैरुचन' अग्नि, म हि सर्वदीप्तिवतां द्रव्याणामिन्द्रभूत इत्यतो वैरोचनेन्द्रः, स यथा आज्यामिक्त' सन् तमः प्रकाशयति
 एवं भगवानप्यज्ञानतमांसि प्रकाशयति । 'अणुत्तर घम्ममिण जिगाण' इत्वं ॥ ३५८ ॥ नास्योत्तरा अन्ये कुधर्मा इत्यनुचरं,
 विनानामिति अन्येषामपि विनानां अयमेव धर्मं ज्ञातानामागमिष्यतां च एष भगवतो धर्म, अयमेव भगवाभ्रयतीति नेता,
 कोऽर्थः?, जहा तं भगवन्तो नीतवन्त' तथा अयमपि नयति, काश्यपगोत्र' काश्यपमुनिः, केवलज्ञानित्वात् वासुप्रश्न आसुरेव
 प्रजानीते, न पितृयित्सेत्यर्थः, इदेव देवाणा महाबुभागे इदेष्य तुरपं इदवत्, अनुमपनमनुमानः, सौख्य वीर्यं माहात्म्यं चानु
 मावा', सहस्रमस्य नेत्राणां सहस्रनेत्रा, भनेकानां वा सहस्राणां नेता नायक इत्यर्थः, दिवि मत्रा दिविनः सर्वेभ्यो विविभ्यः
 स्थानरिद्विस्त्रिपुतिश्चान्त्वादिभिर्विद्विष्यते इति विशिष्ट, किमुतान्येभ्यः?, किंच-'से पण्णसा(या) अकम्पयसागरे वा'
 इव ॥ ३५९ ॥ क्षायतेऽनेनेति प्रया ज्ञानसंपत्, न तस्य क्षायत्येऽत्यर्थे सुष्टिः परिधीयते प्रतिहन्यते वा सादी अपव्यवस्थितो कम्पतो,

तिभ्यः यशसा सर्वयशस्विभ्यः दर्शनेन सर्वपर्वतेभ्यो मन्दरः श्रेष्ठः अवशेषाणां जाह्नवंतं प्रति 'गिरीवरे वा निसिढायताणं'
 वृत्तं ॥३६६॥ न काञ्चित्त्सादायतमो वर्षधरोऽन्यः, इह चान्येषु वा द्वीपेषु, वेलायायताणं उरुगपव्वतो स हि, स अस्मासदीवस्स
 नहुमज्ज्ज्देमभागे माणुसुत्तर इव वट्टे वलयागारसंठिते असंखेजाहं जोषणाहं परिकखेवेणं, ततोवमे से जगभृत्तिपण्णे ताम्यां
 निपथरुचक्राभ्यां औपम्यं क्रियते ततोवमे, स इति स भगवान्, जायत इति जगत्, भूता ग्रहा यस्य जगत्सविको भूतग्रहः,
 नान्ये कुतीर्थाः, आवेदयन्ति तेनेत्यावेदः यावद्वेद्यं तावद्वेदयतीत्यावेदः श्रुतज्ञानमित्यर्थः, तं उदाहु सुणीण आवेदं उदाहु,
 पण्णे प्रगतो ज्ञः प्रज्ञः 'अणुत्तरं धर्मसुदीरइत्ता'वृत्तं ॥३६७॥ नास्योत्तरा ये अन्यै कुधर्माः उदीरयित्वा—कथयित्वा प्रकाश-
 यित्वा अणुत्तरं ज्ञानवरं झियाति उत्पन्नज्ञानो हि भगवान् द्वे ध्याने ध्यायितवान्, यावत्सयोगी तावत्सुहुमकिरियं अणि-
 यत्ति, रुद्रयोगी तु स समुज्जिन्नकिरियं अप्पडिवादि, तत्र वर्णतः एवं प्रकारं सुसुक्कसुक्कं अप्पगंडसुक्कं सुट्ठु सुक्कं सुसुक्कं,
 यथा किं सुक्क स्यात्?, यथा अप्पगंडं, अप्पं गंडं अप्पगंडं उदक्केनवदित्यर्थः, शरन्नदीप्रपातोत्थं, अप्पेत्त, सखेन्दु एकांतेन
 अमदातसुक्कं संखेदुव एगंतावदातसुक्कं, अवदातं अतिपण्डुरं स्निग्धं वा निर्मलं च, पठ्यते च 'संखेन्दुवेगंतावदातसुक्कं' इव
 औपम्ये, संखेदुव एगंतवदातसुक्कं तदेव ध्यानं, एवंविधं ज्ञाणवरं झियातिता, 'अणुत्तरगं परमं भवेस्सी'वृत्तं ॥३६८॥ णाणेण
 सीलेण य दंसणेणं अणुत्तर च तत् अगं च अणुत्तरगं—सर्वसुखानामग्रभूतं सर्वस्थानानां वा अणुत्तरं, अग्रे च लोकाग्रे, महोत्थासो
 ऋपिश्च महत्तपिश्च, तत् केन गतः?, शीलेन णाणेण य दंसणेणं, अथवा अणुत्तरं अगणं—परमसुखानां सिद्धिमिति, अस्सेसं णिर-
 वसेसं कम्मं स इति भगवान्, अथवा अट्टविहं कम्मं खवगसेहीए, विसोधत्ता णाम खवइत्ता, सिद्धिं गतिं साइयणंत पत्तो

कन्दे, पङ्कगविजयन्ते पङ्कगवेषेण शिखरेण चान्यपर्वतान् वनानि च विजयत इति पण्डकविजयत , से जोयणे गवणउत्ति
 सहस्से छर्च उत्तुबा उडुसिते, पठ्यते च-उडु पिये, छिष्टीतीति स्मिर', क्षायतत्व गृह्यत निहवत्व च, अघे सहस्सावगाढो,
 'पुष्टेण ते मे चिह्नसि' इति ॥३६२॥ भूमीए छिप उडुलोग च फुसति अदोलोग च, एव तिष्णिवि लोगे फुसति, ज स्मरिया
 अनुपरियह्यति, से हेमयण्णे हेममिति ज प्रधान सुवर्ण निष्ठसञ्चनदीरुचि इत्युक्त भवति, बहुन्यामिनन्दनजनकानि शुब्दादि
 विषयजावानि पहना वा सत्त्वानां नन्दिजनकः, महान्तो इन्द्रा महन्द्रा -अकेशानायाः, ते हि स्वविमानानि मुक्त्वा तत्र रमन्ते
 'से पठ्यते सहस्रहृत्पगासे' इति ॥३६३॥ मन्दरो मेरुः पर्वतराजेत्यादिभिः शुन्दे- प्रश्नश्चः-सर्वलोकप्रतीति सुरालयः तस्मि
 सदा सम्बलीए परिभमति विरायते कथणमट्टवण्णे महेति 'अहे सण्हे लण्हे जाव पडिरुवे' णो णाफुल्लसुसो विसमो वा
 इत्यर्थः, अनुष्ठरे गिरिस्तु य पण्डवदुर्गे सर्वपर्वतेभ्योऽनुष्ठर , दुःख गम्यत इति दुर्गः-अनतिशयवद्भिर्न शक्यते स आरोहं
 'गिरीवरे से जलिते च भोम्मे' से जहा प्यामए सुइल्लिगाराणं रचितं पञ्चलिताण अयवा जहा पासओ पञ्चलितो केचि पण्डते
 वा उडुरचे 'महीय मज्झम्मि ठिते जगिन्दे' इति ॥३६४॥ रयमप्यमाए महीए मज्जे ठिते, प्रक्षायते नाम क्षायते सर्वलोकैः,
 अचयरीयल्लेस्सभूतेषु द्वायते, अचिरमययममिति क्षरिपालेस्सभूतो, यद्विवा मभ्याह्मकालस्य भूतोऽमविष्पत् देवदुरासओऽमवि
 प्यत्, एव सिरीय उ स भूतिपण्णे कायाधितया पर्वतधिया, भूतिवर्ण इत्यर्थः, मणोरमे मणसि, अत्र मनश्चित्त रमत
 इति मणोरमे भवति आसीत्सहस्समालिणी एत दस विसो पोतयति, एत विष्टतो 'सुवसणस्सेस जसो गिरिस्स' इति
 ॥३६५॥ यत्र प्रवीण', सर्वलोकप्रकाशः भूत उच्यते पञ्चयते, महोत्तम महन्तः पत्तोवमे ममणे णात्यपुत्तो ज्ञात्वाः सर्वज्ञा

क्रियते, सिंहस्तु मृगेभ्योऽधिको ज्ञायते, सलिलाभ्यो गंगा, सलिलवद्भ्यः सलिला, गाढं गता गच्छति वा गंगा, पक्वखीसु आ-
गुरुले वेणुदेवे लोकरूढोऽयं शब्दः, विनताया अपत्यं वैनतेयः, निघ्राणवादीणिह पातपुत्ते श्रेष्ठ इति वर्त्तते, 'जोधेसु
पाते जह वीससेणे' वृत्तं ॥३७३॥ युध्यत इति योधः विज्या-अनेकप्रकारा सेना यस्य स भवति विश्वसेनः, हस्त्यश्वरहप-
दात्पाकुला विस्तीर्णा, स तु चक्रवर्त्ति, अहवा विश्वक्रसेनः वासुदेवः, पुष्पेसु वा अरविदमिति पद्मं सहस्रपत्रं सतसहस्रपत्रं वा,
तद्वि वर्णगन्यादिभिः पुष्पगुणैरुपेतं न तथाऽन्यानि, खत्तीण सेट्टो क्षतात् त्रायत इति क्षत्रियः दम्यते यस्य वाक्येन शत्रवः म-
भवति दान्तवाक्यः, अनृतपिशुनपारुषकल्पादिभिः वाक्यदोषः संयुज्जते, उक्तं हि- 'मितमुंजलपलावहसित जात्र सच्चवयणा' इस्मीण
सिद्धे तथ वद्धमाणे । दाणाण सेट्ट अभयप्पदाणं' वृत्तं ॥ ३७४ ॥ दीयत इति दानं, 'जो देज्ज मरंतस्मा धणकोडिं०'
गाथा, रायावि मरणभीतो० गाथा, अत्र वध्यचोरदृष्टान्तः, जहा कोई राया चउहिं पत्तीहिं परित्रतो पामादावलोअणे णगर-
मवलोकयंतो अच्छति, एगो य चोरो रत्तं एगसाडगं पडिहितो रत्तचंदणाणुलित्तमत्तो रत्तकणवीरकण्ठेगुणो वज्जंतवज्जपडहे वहु-
जणपरिकरितो अवउडुबंधेण बद्धो रायपुरिसोहिं पियवणं जओ णिज्जति, ततो ताहिं राया भणिओ-को एसत्ति ?, रायणा भणियं-
एस चोरो, वहणाय णीणिज्जति, तत्थेगा भणति-महराय ! तुब्भेहिं मम पुब्बं वरो दत्तो तं देह, रणा आमंति पडिस्सुतं, ततो ताए
सो चोरो चतुर्विधेणावि ण्हाणादिअलंकारेण अलंकितो, वितियाए सब्बकामगुणभोयणं भोयावितो, ततियाए स बहुधणादिणा भरितो,
भणितो य-जस्स ते रोयति तस्म देहिन्ति, चउत्था तुसिणीता अच्छति, राइणा भणिता-तुमंपि वरं वरेहि, जं एतस्स दादब्बंति,
सा भणति-णत्थि मे विभवो, जेण सि पियं करेहामित्ति, राइणा भणिता-णणु ते सब्बं रज्जं अहं च आयत्तोत्ति, तं जं ते रोयति तमेव

सेषेन सिद्धिं सिद्धिगतिः सिद्धिगतिः अत्रलं, सादि अत्रलपसे-सादि अपत्रलसित प्राप्ताः, केण ? पाणेण शीलैः य दसणेणं
 पञ्चन्दात् शीलं दुविह तवो सुजसो य, पाणदसणे पिग्मेदे । 'रुक्खेहि पाता मङ्कलसामली' वृष ॥ ३६९ ॥ द्वायत इति
 सर्वश्रेष्ठोऽपि लोकेनापि श्रुतं, महात्मा आहरणति य एगदु, सर्वद्वेषाणां असौ दणन्तभूतः, अहो अयं शोमनो बृष द्वायते
 सुदर्शनां ब्रू कृदसामली वेति, कृदभूताऽसौ द्वायमली च, यस्यां रतिं वेदयन्तीति, शोमनानि वर्षानि एषां सुवर्णानां, पर्णमिति
 पिच्छस्याख्या, एष तत्र लोकासिद्धा, अस्माकं तु शोमनवर्णां सुवर्णां, तस्य वेणुदेवो वेणुदाली पर्वसन्ति, तयोहि तत् श्रीश्यासान्,
 'पाणेसु या पाण्डणमाहु सिद्धं(हं)' नन्दति तत्रेति नन्दनं, सर्वजनानां हि नन्दनं विशिष्यते प्रमाणतः पत्रोपगच्छमुपमोगतम्, तथा
 मगवानपि शीलैः नानुपछानेन तु भूतिप्रदः 'यणितं च कासाण अणुसरे उ' वृष ॥ ३७० ॥ यणतीति यणित्वा, प्राइदकाले हि
 सत्रलानां जनानां स्निग्धं गच्छितं भवति, अस्मिन्वश्रवणानां च, उक्तं च- 'सारतषण्यणितगमीरघोसि' 'वंदे च ताराण महा
 पुमान्' कठय, यदप्य तु गोसीमचदप्य मलयोऽयं, सेट्टो सुणीण अप्पडिण्णमाहु भ्रेष्ठो सुनीनां तु अप्रतिष्ठः नास्येह लोक
 परलोकं वा प्रति प्रतिष्ठा विपत इति अप्रतिष्ठः 'जहा सयम् उदवीण सेट्टे' वृष ॥ ३७१ ॥ तदपि न तस्मादन्योऽधिकं पाणेसु
 वा परणमाहु न तेषां द्विचित्रलं शलं वा अगम्यमिति नाम, 'स्वातोदप रसतो वेजयते' स्वातोदप नाम उच्छुरसो, दगस-
 समुद्रस्य, अथवा शुरसो मयूर एव, सन्धे रसे मायुर्येष विजयत इति वेजयन्तः, तथेति तेन प्रकृतेः, उपदधानीत्युपधानं, तपो
 पधानेन हि भगवान् सर्वतपोपधानतो, विजयन्त इत्यतः वेजयन्तः, सपः संयमोपधानं च कुणति कुनिरिति भगवानेव विजयन्तो
 जयन्त इत्यर्थः । 'हरथीसु परायणमाहु पाणं' वृष ॥ ३७२ ॥ सर्वशक्तिम्यो हि परायणः प्रदायतेऽधिकः तेन बान्येगामुपमान

आहारादीनां भावे क्रोधादीनां, कर्म वा सन्निधिः, यत्साम्परायिकं बध्नातीत्यर्थः, तरित्ता समुद्धं च महाभबोधं यथा तीव्रं
 सप्रुद्रं रुश्चिन्निर्भयो भवति एवं स भगवान् कर्मसमुद्रमिति, अभयं करोतीति अभयद्वरः, केषां?, सत्त्वानां, विराजयति विदाल-
 यतीति वा वीरः, अणंतचधुरिति अनन्तदर्शनवान्, 'कोहं च माणं च तद्देव मायं' वृत्तं ॥३७॥ आध्यात्मिका ह्येते दोषाः,
 बाला गृहादयः, एतानि वन्ता अरहा महेसी एते जे उद्दिष्टा, वन्ता गाम उज्जित्वा क्षपयित्वेत्यर्थः, अहंतीत्यर्हा, महंश्चासौ
 रिपिः, न स्वयं पापं हिंसादि संपरायिकं वा करोति कारयति इति । किंच 'किरियाकिरियं वेणइगाणुवातं' वृत्तं ॥३७८॥
 एतेपां वादिनामुपरिष्ठात्कांश्चिद्विशेषान् वक्ष्यामः, दुवालसंगं गणिपिडगं वादो सेसाणि तिप्णिण तिसिद्धाणि अनुवादो, थोबं वा अनु-
 वादो, से सधवादं इति वेदइत्ता स इति स भगवान्, सर्वे वादाः सर्ववादा, इहासिंछोके, वेदयित्वा ज्ञात्वेत्यर्थः, उवट्टिते
 सम्मस(संजम)दीहरायं उपस्थितो मोक्षाय सम्यगुपस्थितः, न तु यथाऽन्ये, उक्तं हि—'यथा परे सं(पां)कथिका विदग्धाः,
 शास्त्राणि कृत्वा लघुतामुपेताः । शिष्यैरनुज्ञामलिनोपचारैर्वकृत्वदोषास्त्वयि ते न संति ॥ १ ॥' दीहरातं गाम जावजीवाए, 'से
 वारिया इत्थि सराइभत्तं' वृत्तं ॥३७९॥ वारिया गाम वारयित्वा, प्रतिषेध्यते च, इत्थिग्रहणे तु मैथुनं गृह्यते, सराइभत्तेति
 वारयित्वेति वर्त्तते, एतच्चात्मनि वारयित्वा, न ह्यस्थिबः स्थापयतीति कृत्वा, पश्चात् शिक्षां धारित्तवान्, अट्टितो ण ठावते परं, उप-
 धानवानिति न केवलं निरुद्धाश्रवः, पूर्वकर्मक्षयार्थं तपोपधानवानप्यसौ अतः, स्यात्—किं निमित्तं तवोपधानवानासीत्?, उच्यते—
 दुयलवत्त्वयत्यं, लोगं विदिता अपरं परं च अपरो लोको मनुष्यलोकः, परस्तु नरकतिर्यग्देवलोकः, यत्स्वभाववेतौ लोकौ
 यैश्च कर्मभिः प्राप्येते इति, सचं पशू वारिय प्रभवतीति प्रभुः, अथवा सचं पाणाइवादादीनि दव्वओ, प्रभुः

सत्स देहिनि, ताए अमयो सत्स वचो, पिदिपिठुणाम सावेतुं तासि कउणवि कउहो जातो, एकेका मणति-एस वेव पुच्छिअतु,
 तवो सो पुच्छिओ मणति-अ याणामि केणवि मे किंचि दपं, सुद्धो यथा मे अमयो दपः, इत्यतो दाणाण सेट्ट अमयप्पदावमिति
 'सत्तेसु आ अणवत्त वदन्ति' वनवणमिति यपन्येपामनुपरोचकृत, सावद्य हिसेत्यपि, गरहित, कौशिकारिपिवत्, लोनेडवि
 पयरती सुती-अह किं सकेण कोसिओपि रिस्ती विरए गिरमिगमो पढितो वधत्तपुणेणं, मण्ण च 'वदेव क्कण कायेसि, पढम
 पढगसि वा । काइय वा विरोमिचि, सेणं वोरोसि पो वए ॥१॥' इत्यादि, सत्यमपि मरित, किमेवंविचेण सत्येनापि यत्परेयो
 परितोपन 'तत्तेसु आ उत्तम यमचेर' वेन तयो निदुहो, देहस्वापि मोदनीय मवति, तेन सर्वतपसां उचमं ब्रह्मचर्यं, अन्ये
 स्वेवं सम्रतिपवन्ते-एकत्रात्रोपितस्सापि, या गतिर्ब्रह्मचारिणः०' तथा सर्वलोकोत्तमो भगवान् 'ठितीण सिद्धा लवसत्तमा
 वा' इवं ॥३७५॥ अे हि उक्कोसिए ठिठीए वदुति अणुत्तरोपपादिका ते लवसत्तमा इत्थपविइयन्ते, अइ ण सेसि देवाण एवति
 य अत्तं आउए पदुप्पतो ता केवल पाविअम सिज्जता, पक्कपि समायं समा सुवम्मा विसिद्धा, सा हि नित्यकालमेवोपसुज्जते,
 सत्य माणवगमहिइवत्तयइरणकोसकोपत्तमा, न तथा इतरासु नित्यकालोपयोगः, 'गिवाणसिद्धा जइ सवधम्मा' निज्जाण
 भेसु हि सर्वं वम्मो, निर्वाणकला निर्वाणप्रयोसना इत्यर्थः, इप्रावचनिका अपि हि निर्वाणयेव कथ्यन्ते इति, ण जातपुत्ता पर
 मत्थिए जाणी अहा वा एते सर्वे लोअ भेष्ठा अणुत्तराः एवं वातपुत्राण परोडस्ति कथित् इानी, स एव सर्वज्ञानिम्वोडधिकः,
 स एव यममान् सर्वलोकेषु मूत्ता 'पुढोवमे मुणतीति विगयगेवी' इवं ॥३७६॥ अहा पुढवी सव्वअससहा तथा सोडवि
 पुवीति अटमअरं कमेति वाक्पदेवा, पाअम्पगत्तेसु वसुपु विगता यस्य गृही स यवति विगतगृही, सविधानं धम्मिधिः प्रत्ये

आहारादीनां भावे क्रोधादीनां, कर्म वा सन्निधिः, यत्साम्परायिकं बध्नातीत्यर्थः, तरित्ता समुद्रं च महाभवोद्यं यथा तीर्त्वा समुद्रं कश्चिन्निर्भयो भवति एवं स भगवान् कर्मसमुद्रमिति, अभयं करोतीति अभयद्वारः, केपां ?, सत्त्वानां, विराजयति विदाल-
यतीति वा वीरः, अणंतचक्षुरिति अनन्तदर्शनवान्, 'कोहं न माणं न तदेव मायं' द्रुपं ॥३७७॥ आध्यात्मिका होते दोषाः,
माया गुहादयः, एतानि घन्ता अरहा महेसी एते जे उडिडा, पन्था पाग उज्झित्वा क्षपयित्वेत्यर्थः, अर्हातीत्यर्हा, मार्गाभारौ
रिषिः, न स्वयं पापं हिंसापि संपरायिकं वा करोति कारयति इति । हिंसा 'क्रिययाक्रियं चेणइमाणु रातं' द्रुपं ॥३७८॥
एतेषां वादिनामुपरिष्ठाकां प्रविशेषान् वक्ष्यामः, दुष्टालसंगं गणिषिद्धगं धारी सेधानि तिष्ठिणि तिसिद्धाणि अणुगारे, शोधं वा अण-
गारे, से सप्तवादं इति वेदहरा स इति स भगवारं, सर्वे धारः सर्वपात्र, उत्कं पि--'यथा परे सं(यो)क्रिया निवृत्त्या,
सम्प्रसारं संजम' क्षीहरायं उपस्थितो मोक्षाय सम्यगुपस्थितः, न तु अध्यात्मये, उत्कं पि--'यथा परे सं(यो)क्रिया निवृत्त्या,
प्रशस्तानि कृत्वा लघुतामुपेतः । शिबीरसुखावल्लिनोपचारैः फलवरेणास्त्वयि ते न सति ॥ १ ॥' क्षीवरातं पाग आगती ताप, 'मे
वादिन्या इच्छि सराहस्यं' द्रुपं ॥३७९॥ गारिया आम बारयेत्क पातोयेयते च, इत्थिपतणे त मेयने यमते, गरामयचेति
यस्येति चेति कहेहि, इत्थवाल्लनि पारयित्वा, न इत्थिबक साययतीतिकत्वा, यभाइ शिक्षां पारिशामन्, यत्रियो न सातोपरे, ज-
यत्सरदेहि न देवले हित्वाभयः पूर्वार्थप्रमाणं अपिपदानक्षय्यथो मतं स्मार कि निमित्तं ततोपमानमानासीत्, ज-यते
अन लवन लवणकं, जरेयं सिद्धिरा अपरे परे खलवरी ओसे सुखफलोके पारि न नारीयेने जीको, यत्तरामा लक्को जो को
इय कश्चित् एवदेने इति सर्वं पश्य गारिय पश्यते, हे एव, भारिके होयको, यमम सर्वं पाणपद मानापीनि रत्नानी, यमा

धेय श्रुति, प्रधानत्वाच्च धारितवान् श्रिण्यान् हिंसानृतस्तेष्वपरिशुद्धेभ्य इति, मैयुनरात्रिमर्कं तु पूर्वोक्ते, सर्वसादकृत्यान् आत्मान्
 श्रिण्याच्च धारितवानिति, सर्वधारी सर्वधारणशील इत्यर्थः, इदानीं सुषर्मा तीर्थंकरगुणान् कथयित्वा भोतुनाह—सोऽद्या घम्मे
 अरदत्तमासिय' वृष ॥३८०॥ युत्वेति निश्चम्य, इमं घममिति योज्य कथित' अर्थो वा मापित' गणधराणामित्यर्थः, सम्यक्
 माहित समाहितः सम्यग्गाम्भ्याह इत्यर्थः, अर्धवन्ति पदानि, अथवाऽर्थेऽथ पदैश्च उपेत्यशुद्ध, त स सद्वृत्ता य तमिति योज्यसुष
 दिष्ट' युत्वा ध्यानपूर्वकमादाय, आदाय नाम गृहीत्वा च, वना नाम बहवो अनाः अनायुपः सप्तधा इति वाक्यद्वेष', सिद्ध्यन्ती
 त्यर्थः, अे तु न सिद्ध्यति ते इदा भवति देवाधिपतय , आगमिष्वेनेति आगमिस्सेण भवेण सुष्ठुप्यपीए सिद्ध्यस्संसिति ॥ महा
 वीरस्तथाप्ययन पष्ठ समाप्तम् ॥

इदानीं कुशीलपरिमासितंति अतश्च कुशीला सुशीला य परिमासिद्धति, कुशीला गिरत्वा अप्पउत्थिया य पासत्तादिणो य,
 तेषां कुत्सितानि क्षीलानि अनुमतत्कारितवीणि परिमासितति जहा य संसारं परिममति, तस्स इमानि चत्वारि अनुयोगइतराणि,
 पुन्नाशुष्वीए सुषमं, अतर्वादिगारो सीसाण कुशीलावं च सम्भाव आपिणा कुत्सितसीनाइ असीलाइ च धमेयम्माइ,
 जे य तेषु वट्ठति ते वज्जेवम्मा, नामविष्णुणे सीलंति एगप्प पावसि, तत्थ गावा 'शीले चउत्त वच्चे पाउरणाभरणभो-
 यणावीसु भावे तु ओघसील भमिक्कम्भासेवणा नेव ॥७४॥ सील नामादि चउत्तिह, नामठवज्जाओ गयाओ, दच्चे
 वठिरिणं, दच्चेसीलो यथा प्रावरणसीलो देवदत्तः, प्रलपमावरणसीलो वा, तथा नित्यधूपणक्षीला नित्यं मण्डनक्षीला ते भार्या,
 अपिच चोचते क्षीलवती वा, तथा नित्यभोजनसीलोऽसि तथा मृष्टभोजनक्षीलो न चोपाज्जनक्षीलोऽसि, यो वा यस्य द्रव्यस्य

स्वभावः तद्वन्व्यं च तच्छीलं भवति, यथा मदनगीला मदिरा, मेध्यं घृतं सुकृमारं चैत्यादि, भागीलं दुविधं नं०—ओहगीलं
 अभिक्खासेवणसीलं च, तत्थ 'ओहे सीलं' गाथा ॥८७॥ ओहो णाम अविसेमो जहा गन्धमापज्जोगचित्तो निस्ताचित्तोवि,
 एवं ता पसत्थं ओहसीलं, अप्पसत्थओहसील तु तद्विधम्मिणी अविरतिः गर्वमावधप्रवृत्तिरिति, अथवा भावसीलं दुविहं—पमन्यं
 अपसत्थं च, एकेकं दुविहं—ओहसीलं अभिक्खासेवणसीलं च, प्रशस्तौघगीलो धर्मगीलो, अभिक्खासेवणाण्णानगीलो तमगीलो,
 णाणे पंचविधे सज्झाए उवयुक्तो, जम्बिक्खणं २ गहणमत्तणाए अप्पाणं भावेति एग णाणमीलो, तवेसु आत्ताणअणमणाअणहिरु-
 णसीलो, एवं दुविधो वित्थरेणं, जोएतव्वमिति, अप्पसत्थ भावओ ओहमीलो पाप्मीलो उट्टमीलो एवमादि, अणमत्थे अभिक्ख-
 आसेवणाभावसीलो कोहसीलो एवं जाव लोभसीलो चोणमीलो पियणमीलो पियणमीलो पियणमीलो पियणमीलो इत्यादि,
 अथ कस्मात् कुमीलपरिभाषितमित्यपदिश्यते?, उच्यते, जेण एत्थ 'परिभाषिता कूमीला' गाथा ॥ ८९ ॥ तेनेद नपत्तो
 परपक्खे य कुमीला परिभासिता, सपक्खे पासत्थादि परपप्पसे अण्णउत्थिया जायंति अचिरत्ता केप्पित्ति, मय्ये गिइत्था 'गीता
 एव, सुत्ति पसंसा सुरिति प्रशंसायां निपात इति यः शुद्धगील इत्यपदिश्यते, दः रुग्णायां अशुद्धगील इत्यपदिश्यते, त्वं
 कुमीला? 'अप्फासुयपडिसेवी य' ॥८९॥ जे अप्फासुयं कयकारिणं जणुमनं य गुंचंति ते मय्यपि ऊपंयादा अपोमनं पुनं
 पिवंति मामान्तथ भुजते तहावि कुमीला एव, जे अप्फासुगाडं आदारायपिमाडीणि पडिसेति जगंयना अमंगयना अण्णमत्ता-
 दिणो पुढविहिंसगा णिगुणा अगारिममा, णिहेमचि य मइल, मायुपदेमेन मइल्लसरा, कायं ७८८ नि गी०, जे संज्जसायसंभेन
 अप्फासुयं परिहरंता ते फासुमोअणमीला इत्यपदिश्यते, जे पुण ते अप्फासुयमगोई अगीला कुमीला य ते इमे उट्ट णाम मोन-

मारादयन्ता' गाथा ॥९०॥ गोतमा नाम पासंढिणो मसयराजाठीया, ते हि गोष णाप्पाविघेहि उवापहि दमिऊण गोसपोतणेण
 नइ गिहे गिहे घण ओहारैता हिठति, गोवस्तिगावि वीयारप्राया एव, ते च गोष्णा णत्तिवेत्तुगा रंमायमाणा गिहे गिहे सु(गो)वेहि
 गहिनेहि घण उदारोमाया विहरंति, अवरे वंददेवगा चरुमाया, वारिमद्रमा प्रावेण जठसप्तरहस्यपादपचालता ध्यायता य
 थायमंता य संघ्रंति सु तिहिसु य य चरुणिपुडा अचंति परिध्यायगादि, अण्णे अग्निगोमवादी तावमा वीयारा, वीयमा अग्निगो
 वेण सगा इज्जति, जलसोय केद इज्जंति, मागवता दगसोयरियादि तिप्पि तिसट्ठा पावादिगसता, जे य सल्लिगपठिवण्णा कुसीला
 अफासुगपठिवेदी। यतो नामणिण्ण्यो गिस्सेवो, सुषाणुगमे सुषसुचारेयव्वं जाव 'पयदा विन्दि लक्खण'ति, इदं सुव
 'पुठवी य आरु अगणी य वाऊ तणरुक्खवीया य तसा य थाणा'॥३८१॥ तणरुक्खवीयसि वणस्सइक्कायमेदो गहिदो,
 एस्सेओ विविघो, अवीजाइ वीवादा प्रसूतिः, पच्छाणुपुठवी वा गहिया, जहा वणस्सतिक्कायाण मेदा तथा पुढविमादीणवि मेदो माणि
 यव्वो, तच्चदा 'पुठवी सक्ता वासुगा य०'एव सेसाप्पवि मेदा माणियव्व्या, तमक्काइयाव तु इमो मेदो सुवामिहित एव, तं० जे अंदया
 जे य जराणु पाणा अहेम्मो जाता अण्ण्वा -पत्त्यादयः, जरायुवा नाम जरावेदिया जायते गोमहिण्याजाविकामनुष्पादयः,
 संभेदजाः गोकरीणादिषु ऋमिमधिकदयो जायन्ते जद्धगामकुण्डलिक्खादयो य, रसजा दधिसोवीरक्कमवा(तक्का)दिषु, रसजा इत्य
 मिधानत्वं जेसि रसजा इत्यमिधानं वा, 'एताइ कायाई पवेइताई'इव ॥३८२॥ एतानि यान्नुषिणानि कयविधानानि, प्रवेदि
 तानीति प्रदक्षितानि अइप्रमृतीनां, 'गत्तेसु जाण' एतेषि ये उक्ताः, जानन्तीति जानकाः प्रत्युपेक्ष्य सातं सुलमित्यर्थः, क्वं ?
 पटिमेहेति, अथ मम न पिपं दुक्ख सुं वेद एतेषां पठिलेहिवा दास्समेया न एतां उक्तां मेदेष, जे पुज गत्तेसु कायसु य

आतदण्डे कुशीलः अशीलो वा एषां कायानां आताओ दंडेइ, अथवा स एवात्मानं दंडयति य एषां दंडे णिसरति स आत्म-
 दंडः, एतेनैव पुनः विष्परियासुविन्ति विपर्यासो नाम जन्ममरणे, संसारो विपर्यासो भवति, अथवा सुखार्थी तानारभ्य ताने-
 वानुग्रविश्य तानि तानि दुःखान्यवाप्नोति सुखविपर्यासभूतं दुःखमवाप्नोति, विवरीनो भावो विपर्यासः, धर्मार्थी तानारभमाणः
 संसारमाप्नोति, एवं सो अविस्तो लोगो अत्रतलोकः कुशीललोकात् मनुष्यलोकात् प्रच्युतः तानेय कायान् प्राप्य 'जाईवहं अणु-
 परियट्टमाणे'वृत्तं ॥३८३॥ जातिश्च वधश्च जातिवधौ-जन्ममरणे इत्युक्तं भवति, समन्ताद्वर्त्तते अनुपरिवर्त्तते, ते पुण छवि काया
 समासओ दुविहा भवति, तंजहा-तसा थावरा य, थावहा ति विहा-पुढवी आऊ वणस्सई, तसा ति विहा-तेउ वाऊ ओगला य तसा,
 तेसु तसत्थावरेसु विणिग्घातमिति अधिको णियतो वा घातः निघातः विविधो वा घातः शरीरमानसदुःखोदयो अट्टपगारकम्म-
 फलविवागो वा 'से जातिं जातिं परियट्टमाणे से इति स कुशीललोकः जाति जातीति वीप्सार्थः, तासु तासु जातिसुचि तस-
 थावरजातिसु अणिसं निरंतरं कूराणि हिंसादीणि कम्माणि बहून्यस्य कूरकर्मति बहु आरंभो विविधभंगा यद्यदकरोत्तेन कर्मणा मीयते,
 मी हिंसायां वा, मार्यत इत्यर्थः, भ्रियंत इत्यर्थः, मज्जे वा निमज्जत इत्यर्थः, भावमन्दस्तु कुशीललोको गहितो गिही पासंडी
 वा यत्पापं करोति तत्किमिह वेद्यते?, अनेकान्तः, 'अस्सि च लोगे अदुवा परत्थ' वृत्तं ॥३८४॥ कथं?, इहलोगे दुच्चिण्णा
 कम्मा, इहलोगो असुभफलविवागो, इहलोए दुच्चिण्णा कम्मा परलोए असुभफलविवागा, परलोके दुच्चिण्णा कम्मा परलोए असुभ-
 फलविवागा, कथं?, उच्यते-केनचित् इहलोगे शिरश्छिन्नं तस्यापत्येन छिन्नं एवं इहलोगे, कथं इहलोगे न फलति?,
 णरगाइसु उववणस्स, परलोए कतं इहलोगे फलति, जहा दुहविवागेसु मियापुत्तस्स, परलोए फलति, दीहकालद्वितीयं कम्मं

अण्णम्मि मवे उदिच्छति, अथवा इहलोक इव धारकमन्थः अनेकैर्यातनाधिद्वेषैः तद्वदयति, तदन्यथा वेदित कस्यप्यित्परलोके, तेन वा प्रक्षरेण मन्येन वा प्रक्षरेण विपाक्षो भवति, तथा विपाक्षलक्षैवास्य शिरश्छिद्यते तत् पुनरनन्तद्वः सहस्रशो वा, अथवा असकृत् एवा सकृदन्यथा, अथवा द्रवश्चाश्छिद्यते अन्यथेति सहस्ते वा, अथवा शिरश्छिन्नानः शिरश्छेदमवामोति इत्यन्विद वा अन्यतराद्द्व-
सेन वा प्राप्नोति, सारीरमाणसेन वा दुस्लेष्य वेद्यते, एवं यादृशं दुःस्वमाय परस्योत्पादयति तत्र माप्रतः द्रवशो मात्राधिगं त
प्राप्नोति अन्यथा वा, त एव कुडीला संसारमावण्णा परंपरेण संसारसागरगता इत्यर्थः, परंपरेणेति परमथे, तत्र परतरमथे,
एव ज्ञान अर्थतेसु मवेसु वज्जति वेदेति य दुष्णिताई दुष्टु नीतानि दुर्नितानि कृत्स्नानि वा नीतानि कर्माणीत्यर्थः, एवं ताव
ओषत् उक्ताः कुडीला गुडिणथेति, इवली पायठलोककुडीला परामृश्यन्ते, तपथा-‘जे मातर च पितर च हेथा’ वृष
॥ ३८५ ॥ ‘जे’ इति अभिरिदुषिरेसो, एते हि कल्लानि कुवाणा दुस्स्यजा इत्येतद्ब्रह्मण, शेथा हि मातृमार्यापुत्रादयाः सम्बन्धात्
पमाम्भवन्ति न भवति वा इत्यसौ मातापितृग्रहणं, चम्रइणात् भ्रातृमगिनी जाव सयणसंगयसंपयो थायरज्जम रत्तं च जाव दाण
दद्रयायं परिमाण्णा, तेसु च च ममण त हेथा, हेथा नाम हित्वा, भयभवतिन धम्म इति वा वदति अपि चारमते, नत्वे-
कस्यान्यतमेन अन्यतमाम्या अन्यतमैर्वा, अथाह स लोको अणन्यधम्मे, अय प्रभानन्तर्यादिषु, आदेति उक्तवान्, स इति भगवान्,
लोका क्वं समारमते पंचापितापादिभिः प्रकसैः पाक्किमिचं च ‘मूपाई’ वृष, भूताइ जे हिंसति आतसाते मृतानीति अपि
मृतानि चान्यानि अधिना वण्णत्, आत्मसातनिमिच जारमद्रावं तथथा उपनवितापनप्रक्कद्वेतु उज्जालिया पाणइवातयति
निवाविय अगणि निपातएखा उज्जालयन्तस्ते पृथिव्यादीन् श्रामान् त्रिपातपन्ति, त्रिम्याः मनोवाक्कायेभ्यः पातयन्ति त्रिपात-

यन्ति, आयुर्वलेन्द्रियप्राणेभ्यो वा पातयंति तिपातयंति, उक्तं च-तणकट्टुगोमयस्सिता०, णिव्वाविवा अगणिमेव निपातयंति, उक्तं हि-“दो भंते ! पुरिसा अण्णमण्णेण सद्धिं अगणिकायं समारभंति तत्थ णं एगे पुरिसे अगणिकायं उज्जालेति एगे पुरिसे अगणि-
कायं णिव्वेवइ, तेसि णं भंते ! पुरिसाणं कयरे २ पुरिसे महाकम्मतरए पणत्ते ? , तत्थ णं जे से पुरिसे अगणिकायं णिव्वेवइ
से पुरिसे अप्पकम्मतरए, से केणट्ठेणं ? , (भंते ! एवं बुच्चइ) गोयमा ! तत्थ णं जे से पुरिसे अगणिकायं उज्जालेइ से णं पुरिसे
बहुतराणं पुढविकायं वायु आउ० वणस्सइकायं तसकायं० अप्पतराणं अगणिकायं समारभति, तत्थ णं जे से पुरिसे अगणिकायं णिव्व-
वेति से णं पुरिसे अप्पतराणं पुढविकायं समारभति जाव अप्पतराणं तमकायं समारभति बहुतराणं अगणिकायं समारभति, से
तेणट्ठेणं गोयमा ! एवं बुच्चति”, अपि चोक्तं-भूताणमेस आघातो, हव्ववाहो ण संसयो” यस्माच्चैवं ‘तम्हा उ’ वृत्तं तम्हा उ
मेधावी समिक्ख धम्मं ण पंडिए अगणि समारभेज्जा, कंठ्यं, तु विसेसणे, अहिंसावम्मं समीक्ष्य, समारंभो हि तप-
नविपातनप्रकाशहेतुर्वा स्यात्, कतरान् जीवानाघातयंति ? , अस्यारम्भप्रवृत्ताः कुसीला उच्यन्ते, ‘पुढवीवि जीवा आऊवि जीवा’
॥ ३८७ ॥ अपि पदार्थसंभावने, पुढवी जीमसंजिता, ये च तदाश्रिताः वनस्पतित्रसादयः, एवमाऊवि तदाश्रिताः प्राणाश्च, संपत-
न्तीति सम्पातिनः-शलभवाद्यादयः, कट्टस्स संस्सिता य, संस्वेदजाः, करीषादिष्विन्धनेषु धुणपिपीलीकाण्डादयः, एते दहे अग-
णि समारभंता एवं तावदग्निहोत्राधारंभा तापसाद्याः अपदिष्टाः, एके निवृत्ताश्च शाक्यादयः, इदानीं ते चान्ये च वणस्सइस-
मारभान्विताः परामृश्यन्ते, ‘हरितानि भूतानि विलंबगानि’ वृत्तं ॥ ३८८ ॥ हरितग्रहणात् सर्व एव वनस्पतिकाया गृह्यन्ते,
नीला हरिताभा आर्द्रा इत्यर्थः, हरितादयो वा वनस्पतयः, भूतानि जंगमाणि, विलंबयंतीति विलम्बकानि भूतस्वभावं भूताकृतिं

दर्शयन्तीत्यर्थः, तद्यथा-मनुष्ये निपेक्षललातुर्दपेक्षिन्यहर्गमप्रसवबालकौमारयौवनसध्यमस्याविर्यान्तो मनुष्यो भवति, एव इति
 तान्यपि द्वावयादीनि, जातानि-अभिनवानि सस्यानीत्यपदिश्यन्ते, संजातरमाणि यौवनवति, परिपक्वानि-जीवन्ति, परिशुष्कानि
 मृतानीति, तथा बुधः अहुरावस्यो जात इत्यपदिश्यते, ततश्च मूलस्कन्धशस्त्रादिभिर्विश्लेषैः परिवर्द्धमानः पोतक इत्यपदिश्यते,
 सतो युवा मर्त्यमो जीर्णो मृतमान्ते, स इति एवंमूढ विभक्तिं कुर्वति, क्लरप्येन कार्यबहुपधारात् आहारमया हि देहा देहिनां, अन्न
 दे प्राणा, आहाराभावे हि बुधा शीयन्ते म्कार्यते श्रुष्यते च मद्फला शीनफलाश्च भवति, पुढो सितानि पृथक् २ धितानि, न
 तु य एव मूले त एव स्कन्धे, केवाचिदेकजीवो बुधः तद्बुद्धासार्थं पुढोसिताद्, सान्येव-संखेजजीवितानि असंखिजजीवितानि
 अणतजीवितानि वा, ओ णिवति आतसात पपुष्व, आत्मपरोमयसुहृदुःखहेतु वा आहारसयणासप्पादिउवमोगत्य, प्रागहिम
 प्राप्नो नाम निरुक्तोदमतिः, उपक्लरब्रह्म्याण्येतानि, बहुणति एगमपि छिद्न् बहून् जीवाभिपातयति, एगपुढवीए अणेगा जीवा,
 किंच-‘जाइ च पुढि च विणासयते’ पृष्ठ ॥ ३८९ ॥ जातिरिति बीजं, त सुश्लोडुस्वलास्यान्दि(स्यादि)भिर्विनाशयन्ति
 यथैकैश्च, नातिविनाशे हि अंशुरादिविदिर्हिता एव, बाल्यभावे कुतो बुद्धिः?, अपवा नावीपि विनसेति बीज, सुदृढं विषासेइ अंशु
 रादि, बीवादीति बीबांशुरादिक्रमो दक्षितः, पञ्चाणुपुन्वी च दशविषाण, स एव असंयतः आत्मानं दण्डयति परं वा अघा
 द्दु से लोण अणअथम्मै अवेत्यानन्तर्ये आहुत्तीर्यकराः, स इति स पाशुण्डी, अनार्यो धर्मो यस्य स भवति अणअथम्मो, अहा
 बादी तहाकारी न भवति, ओ हि बीवादि हिंसति मातमसातनिमिष, इत्येव तान् प्राप्तवयसो वा बुधावीन् इत्या ते कुडीलाः मानु
 प्यात् प्रच्युताः प्राप्य ‘गहमायि मिअति पुबच्छ(बुया बु)पाणा’इप ॥३९०॥ गर्मोमिति नक्कणे गर्मोदि इति यवपविरुयते

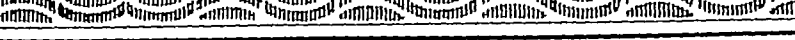
तद्गर्भाध्वस्थानिमित्तं, तद्यथा—निपेककललार्तुदपेक्षित० स हि मासं गर्भाध्वस्थानिमित्तं, तस्यामन्यतमस्यां कश्चित् श्रियते, अथवा मासिकादि, गर्भाध्वस्थानु नवमासन्ते तेनान्यतरस्यां श्रियते, गतगर्भा विगर्भा, ते तु ब्रुवाणाश्च, ग्रन्थानुलोम्यात् पूर्वे(पूर्व) कुर्वाणाः, इतरथाऽनुपूर्वं वा ण ब्रुवाणा इतियावत्, न मातापित्रादि व्यक्त्या गिराऽभिधत्ते, ततः परं ब्रुवाणा, पञ्चशिखो नाम पञ्चमूढः कुमारः, अथवा पञ्चेन्द्रियाणि शिखाभूतानि बुद्धिसमर्थानि स्वे स्वे विषये तस्मात् पञ्चशिखो, तस्मिन्नपि कदाचिद् श्रियते, शुवाणगा मज्झिमा शेरगा य कंठ्यं चयंति साततो भवतो वा, यः पञ्चात्प्रलीयते, यैर्यथाऽयुर्निर्वर्तितं यैश्च यथा जीवोपघातादिभिर- ल्पान्यायूपि निर्वर्तितानि सोपक्रमानि निरुपक्रमानि च, भणितं च—‘तीहिं ठाणेहिं जीवा अप्पाउअत्ताए कम्मं पकरेंति’ एनं पंचेदिय- तिरिएसुवि, गम्भादि मिज्जंति उ अबुयाणा, व्याधिमिरांगतुक्कैवदनाप्रकारैश्श्रियन्ते, एगिंदिएसुवि तहाणुरूवं भाणितव्वं, ‘बुज्झाहि जंतो इह माणवेसु’ वृत्तं ॥ ३९१ ॥ किं बोद्धव्यं?, न हि कुशीलपाखंडलोकः त्राणाय, धम्मं च बुज्झह, तं च बोधिं बुज्झा जहा—माणुस्सखेत्तजाती कुलरूवारोगसाउअं बुद्धी । समणोगह सद्धा दरिसणं च लोगम्मि दुलभाइ ॥ १ ॥ जंतोरिति हे जन्तो, इहेति इह माणवेहिं दृष्ट्वा भयानि इतश्च तस्य जातिजरामरणादीनि नरकादिदुःखानि च, तेण दट्ठुं भयं वालिएणं अलं भे बाल- भावो हि बालकं कुशीलत्वमित्यर्थः, नयते कुशीलं अग्रतः, एगंतदुक्खे जरिए उ लोमेत्ति णिच्छणयं संपडुच्च एगंतदुक्खो संसारः, तंजहा—‘जम्मं दुक्खं जरा दुक्खं, रोगा य मरणाणि य । अहो दुक्खो हु संसारी, जत्थ किस्संति जंतवो ॥ १ ॥’ तथा तण्हाति, तत्तपाणं करोति तस्स जरित्तेत्ति ‘आलिच्चे णं भंते ! लोए जराए मरणेण य’ अथवा जेण सयं संतत्तं जरितमिव जगं कलहं गलेति, ज्वरित इव ज्वलितः, सारीरमाणसे हि दुःखादी, मणुस्से हि कर्पायैश्च नित्यप्रज्वलितवान्, ज्वरितः सकम्मुणा

विष्णुरियत्सुर्वेति च स्वकृतेन कर्मणा, नेत्ररादिकृतेन, विष्णुरियासेन गरादिनानाविधैः प्रकरोविपरीतमायाति, तदपि चोक्त, उक्तं
 कुडीलविपाकः, इतरपि कुडीलदर्शनान्वेषामिधीयते, 'इहेग मूढा पववति मोक्कम्' इत्युक्तं ॥ ३९२ ॥ इहेति पाखण्डिलोके मनु
 व्यसोकेऽपि, एके न सर्वे मूढा-अयाजमा स्वयं मूढाः परेष मोहिताः मृग वदन्ति, आद्रियते आहारयति च तमिस्पाहार', पुद्गला
 पुर्नलादिविशेषान् जानयति-आहारयतीत्याहार', आहारसंप्रत्ययेण रसायाहारसपद् अनयन्तीति आहारसंप्रत्यय च सल्लवण, अथवा
 आहारेण सर्वं पक्वम्, आहारेण हि सह पंच लवणाणि, तंजहा-संधव सोत्रयल पिढं रोम ममुद्र इति, लवण हि सर्वरसान् दीप
 यति, उक्तं हि-‘लवणविह्वला य रसा, वस्तुविह्वला य इंदियगामा ।’ तथा चोक्त-‘लवण रसानां तैल स्नेहानां घृतं मेरुयाना-
 मित्वादि, केय अदद्रुष्य मोक्ष न परिहरति, कचिचदपि, भववा आहारसंप्रत्यय, तद्यथा-‘मज्ज ल्लुपं पल्ल स्त्रीं फलं तपेय गोमसं’,
 वारिमदगा तु पगे य सीतोदगसेवणेण स्नानपानइत्तपादवावनेन सीतोदगसेवण, तत्र च निवाता, सीनमिति अधिगत
 वीचं, अंगुष्ठाभिषेकं वा, परिष्ठादमागवतादयोऽपि स्त्रीतोदक सेवति, द्रुतेण एगे वापसादयो हि इष्टेः समिद्रुतामिर्ह्यैः, द्रुता
 वनं तर्पयन्तो मोक्षमिच्छन्ति, तत्र कुंधवादीन् सन्नाम गमयन्ति ये तत्र दक्षन्ते, मोक्षो सविशिष्टः सर्वविमोक्षो वा दरिद्रादि-
 द्रु लविमोक्षो वा, ये कुलस्वर्गादिफलमनाद्यस्य प्रुच्छति ते मोक्षाय, देवास्तु अम्युदयाय, तेषामुत्तरं ‘पायोसिपाणादितु पात्थि
 मोक्कम्भो’ इत्वं ॥ ३९३ ॥ प्रात इति प्रत्युप', आदिग्रहणात् इत्तपादप्रकालनप्रलक्षयनानि, येन तदुदक सचिवं तदमिन् ये यद्वे
 पथा इम्मति, किंच-‘स्नान मददर्प्यकरं, क्षमागं प्रथमं स्मृतम्’ स्वारी गाम अद्रुष्यं तदस्ती-पन्पानि पंच लवणाणि तेषामनद्य
 नेन मोक्षो भवति, ते मद्य मसं लवण य 'मोक्ष' ते इति स्मृतिः तेन 'मोक्ष' पश्यत् प्रहणात् पश्यत् क्लृप्त एता-यमोक्षा

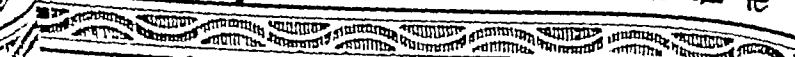
कथमिहान्यत्रवासं परिकल्पयन्ति मूर्खाः, अन्यत्रवासो नाम मोक्षवामः, अथवा अन्यत्रवासो नाम यत्रेच्छति यदीप्सितं
 वा न तत्र वासं परिकल्पयन्ति, अत्रैव संसारे चैव, परिकल्पयंति नाम कुर्वन्ति, विशेषोत्तर 'उदएण जे सिद्धिसुदाहरंति'
 वृत्तं ॥३९४॥ सायंति रात्रौ, पायंति पचन्ते, सेसं कंठ्यं। किंच-यदुदकेन सिद्धिः स्यात् तेन 'मच्छा य कुम्मा य सिरीसिवा
 य' वृत्तं ॥ ३९५ ॥ मच्छा एव कुम्मा-कच्छभा, सीरीमवत्ति इह सिरीसिवा मगरा सुंमुमारा य, चतुष्पादत्वात् सिरीसृपा, मंगू
 णाम कामज्जगा, उट्टा णाम मजारपमाणा महानदीषु दश्यन्ते, उम्मज्जणिमज्जियं करेमाणा, दगरक्खसा मनुव्याकृतयो नदीषु समु-
 द्रेषु च भवति, एवमादयोऽन्येऽपि च जलचराः मत्स्यबन्धादयश्च यद्यद्भिर्मोक्षः स्यात्तेन सर्वे मोक्षवाप्नुवन्तु, न चेदाप्नुवंति ण,
 अट्टाणमेयं कुसला वदंति अस्थानमिति अनायतनं अनादेशः अभ्युदयनिःश्रेयमयोः कुशलास्तीर्थकरास्त एवं वदंति अस्था-
 नमेतत् यदुदकेन शुद्धिर्भवति, 'उदकं जति कम्ममलं हरेज' वृत्तं ॥३९६॥ एवं पुण्यंपि, चन्दनकर्दमलिपं वा, नोचेत् ततस्ते
 इच्छामात्रमिदं, त एवं वराका जात्यन्धतुल्याः अंधं च णेतारमणुस्सरंता अन्वेन तुल्यं अन्धवत् यथा जात्यन्धो जात्यन्धं णेता-
 रमणुस्सरंतो, अणुस्सरंतो णाम अणुगच्छंतो, उन्मार्गं प्राप्य विपमप्रपातादिक्ण्टकव्यालाग्निउपद्रवानामाद्रयति क्लेशमिच्छन्ति न
 चेष्टां भूमिमवाप्नोति, एवं ते कुसीला अहिंसादिगुणजात्यन्धा इच्छंतोऽपि मोक्षार्थं अहिंसादीन् गुणानप्राप्नुवन्तः, स्वयं प्राणिनो
 विहेडयंति 'हेडु विबाधने' बाधन्त इत्यर्थः, ये चान्ये जीवा अनाप्यास्तानाश्रयन्ति तेऽपि तथैव प्राणिनो विहेडयित्वा अनिष्टानि
 स्थानानि अवाप्नुवंति, किंच-'पावाइं कम्माइं पकुव्वतो हि' वृत्तं ॥ ३९७ ॥ कंठ्यं 'हुतेण जे मोक्खसुदाहरंति' वृत्तं
 ॥३९८॥ ये मोक्खं उदाहरंति नाम भासंति, सायं च पायं च अगर्णि फुसंति सायं रात्रौ, पायं प्रत्युपि, अग्निं स्पृशन्ति

इति यथेष्टैर्द्वैतस्यैव, यदि तेषामेव सिद्धिर्भवति एव सिया सिद्धि इवेज्ज कतरेषां ! अगणिं फुसन्ताण कुकम्मिणपि
 दुक्कर्मणो मृश्यट्ठारा कूटक्करा वणदाहा वन्तरदाहकः, उक्कालि पृथक्कुडीलदर्थनाप्पि, एषां तु सर्वेषामेव अयं सामान्योपालम्भः
 अपरिक्खल विट्ठं ण ह्य एव सिद्धि, एहिन्ति ते घातमपुज्जमाणा । अपरिच्छेति अपरीक्ष्य, दृष्टिरिति दर्शनं, अपरीक्षित
 दर्शनानामित्यर्थः, नैव सिद्धिर्भवतीति धान्यक्षेपः, किंतु एदिति ते घातमपुज्जमाणाः, अपरिच्छेति अपरीक्ष्य, दृष्टिरिति दर्शनी,
 तैस्तेर्दु स्वविश्लेषसंयतीति घात' संसार', धम्ममपुज्जमाणाः, तत्प्रतिपक्षभूताः सम्यग्दृष्टयः, ते तु भूतेर्हि जाण पडिलेह्द सात
 भूतानि एकेन्द्रियादीनि, बानीत इति खानकः स खानको अणोवस्मेष भूते सातं पडिलेहेति 'खह मम ण पिय दुक्ख, जाणिय
 एवमेव सम्बस'चाण' एव मत्वा यदारमनो न प्रिय तद्भूतानां न करोति, एव संम पडिलेह्दवा भवति, विस्सं नाम विद्वान्, गहा
 यचि एव गृहीत्वा अणोवमेण इच्छितं सातासात एव गृहीत्वा नवकेन मेदेन तसयावरण पीढ, अथवा विस्स, विस्सा णाम ज्ञान
 व गहाय, जोए तसयावरा नव्वति, उक्क च-'पढम णाप तमो दया, एव चिट्ठति सम्बसंनए । अण्णाणी किं कादिति, १, किं वा
 नादिति छेयपावग ? ॥१॥' ये पुनः हिंसादिषु प्रवर्षन्ते अन्नीलाः कुडीलाश्च ते संसारे यणति लुप्पपति वृष ॥ ४०० ॥ जर
 नादिगतीसु सारीरमाण्यसहि दुःखेहि पीड्यमाना स्तनन्ति, लुप्पन्त इति छिद्यन्ते, इत्यन्ते च, तसन्तीति नानाविधेभ्यो दुःखेभ्य
 उद्विज्यते, कर्मण्येषां संतीति कर्मिणः, यथैव तेन पुढो जगाइ पुढो नाम पृथक् अथवा पृथु विस्तारो, सम्बजगाइ पुढो पटि
 संसायपि परिसंखाय परिगण्येत्यर्थः 'मिद्धु'रिति सुसीलमिद्धुः तम्हा भिव् विरते आतगुप्ते तस्मादिति यस्माग्निः क्षीलाः कुडी
 लाश्च संसारे परिवर्षमाना स्तनन्ति लुप्पन्ति त्रसन्ति च तम्हा विदुः विरतिं कुर्यात् पंचमक्कतं अहिंसादी, आतगुप्ते णाम आरमसु

गुप्तः स्वयं वा गुप्तः कायवाङ्मनस्वात्मोपचारं कृत्वा अपदिश्यते आतगुप्तेति, दद्रुं तसे य पडिसाहरेज्जा चशब्दात् स्थावरेऽपि, पडिसाहरेज्जि इरियासमिति गहिता, अतिकम्मे संकुचए पसारए, इदानीं स्वर्णिगकुशीला परामृश्यंते, तद्यथा—‘जे धम्मलद्धं च निघाय भुंजे’ वृत्तं ॥ ४०१ ॥ जेत्ति अणिद्धिद्विहेसे, लद्धं, नान्येषामुपरोधं कृत्वा लब्धमित्यर्थः, वेतालीसदोसपरिसुद्धं, वा विभापाविकल्पादिषु, असुद्धं वा लद्धं असणादि निघायेति सन्निधिं कृत्वा,, तं पुण अभत्तत्थं, दुचरितं भत्तसेसं वा अब्भत्तडो वा मे अज्ज, एवमादीहिं कारणेहिं सन्निधिं काउं भुंजति, विगतेण य साहट्ठं विगतजीवं तेनापि च साहट्ठुरिति साहरिग, फासुगे देसे जंतुवज्जिते संहृत्य यः स्नाति—प्रयत्नेनापि देशस्नानं वा सर्वस्नानं वा करोति, किं पुण अहिकडेण !, जो धावती लूसयतीव वत्थ धावयति विभूसावडिताए, लूमयति णाम जो छिंदति, छिंदितु वा पुणो संघेति वा, पळ्यते च—लीस-एज्जावि वत्थं लीसए नाम सेवते, अथवा झइठाणाइं कारेति, अप्पणो वा परस्स वा तमेव कुथाणं, भट्टारगो भणति—अधाहुं से णाअणियस्स दूरे नयभावो हि णागणिगं ततो दूरे वर्त्तते, निर्ग्रन्थत्वस्येत्युक्तं भवति, उक्ताः पासत्थकुसीला । इदाणिं सुसीला, ‘कम्मं परिणाय दगंसि धीरे’ वृत्तं ॥ ४०२ ॥ ण्हाणपियणादिसु कज्जेसु तिविधेन तु उदगसमारंभे य कम्मबंधो भवति तमेवं ज्ञात्वा संसारभीतो दुविधपरिणाय परिजाणेज्ज धीरो—जानको, यथा वा यैः प्रकारैः कर्म बध्यते तान् कर्मबन्धाश्रवान् छिंदित्वा न कुर्यादिति, एवं ज्ञात्वा वियडेण जे जीवति आतिमोक्खं विगतजीवं वियडं—तंदुलोदगादि यच्चान्यदपि भोजनजातं विगतजीवं संयमजीवितानुपरोधकृत् तेन जीवेयुः, केच्चिं कालमिति जाव आदिमोक्खो, आदिरिति संसारः स यावन्न सुकः, ततो वा सुकः, यावद्वा शरीर ध्रियते तावत्, किंच—प्रासुकोदकभोजित्वेऽपि सति ते वीनकन्दादि अभुंजमाणाः, आदिग्रहणान्मू-

लपप्रफलादीनि गृह्यन्ते, विरता सिणाणा अउ इत्थिगाओ विरता अम्यगोद्वर्धनादिपु शरीरकर्मसु, निष्पति कर्मशरीरा, सुक्खा
 लुक्त्वा विप्यडिकम्मसरीरा जाव अट्टिचम्मावणदा एव तावदहिंसा गृहीता, इत्थिग्रहणतो अन्येऽपि अवागृह्यते रात्रिमक्त च, ततोऽपि
 विरता, ये नैव विरतास्तपसि बोधता ते संसार न वणति, न वा तत्र परिभ्रमन्ति, न वा कुपीलदोसेहिं जुलति, पुणरवि पासत्या
 कुसीला परामुत्सति-‘जे मातर न पितर न हेत्वा’ इति ॥४०३॥ मारं नाम घृहं पुत्रादि, पसवो इत्थमगोमहिष्यादयः, एव
 कृताकृत एवं संत असंत वा विहाय प्रयत्नित्वात् आधाति घम्मं उदाराणुगिदो, हिंंतो वा उपेस्य अकारणे वा गत्वा तन्निवेसु
 इन्देसु दाणमइयादिसु अस्सातिवि आस्पाति, घर्म्मो, उदाराणुगुदो नाम औदारिक उदरहेतुं घम्मं कहेति, उच्चाहु से सामगित्त
 भमगभावो सामगिय तस्स दूरे वट्ठति, कुलाइ जे घावति सादुगाइ० इति ॥४०४॥ एवविवाइ कुलाइ पुन्नसंयुताइ पच्छा-
 संयुताणि वा वो गच्छति सादुगाइ, स्वादनीय स्वादु स्वादु ददावीति स्वादुदालि, स्वदति वा स्वादुकानि, अस्साइयाओ अस्सत्ताइ,
 घम्मकयाओ वा, चाहिं वा क्काहिं रलते, उदाराओ गिदो पुणो, अयवा उदरग्रथिना आस्सा न वट्ठइ क्काउ, इतरथा तु करे
 अवि कुले चापिणा, से आयरियाण गुणार्णं सत्तसे आयरिया चरिचारिया तेसि सहस्समाए सो वट्ठति सहस्सगुणपरिहीणे
 ततो य इद्वरेण, जे सावए ‘लपम्यक्कार्यां पानि’ लपवीति प्रवीति जेवि ताव अराणादिहेतुं, अण्णेण केइ लवावेति अइ परिओ
 वा, सोवि आयरियाण सहस्समागे न वट्ठइ, किमग पुण जो समयेव उवइ !, एवं वत्थपचपूयाहेतुमवि । किंच-णिक्कम्मवीणे
 परिमोयणट्ठी० इति ॥४०५॥ जो अप्प वा वट्ठु वा उवधि न छट्ठिवा णिक्कलोऽसो सीलमास्सिवः स्थाभयानवर्धितः अला
 भगपरीसहेण वा वीनर्मा प्राप्य विट्ठिमदियवसट्ठो पचविधस्स ब्राजीनस्स अयत्तमेन आहारमुत्पादयति, सर्वोऽपि हि मोहत्वपर

आउ-
 प्रणयदीनो भवति, उक्तं हि-कण्ठाविस्तरता दैन्यं, मुखे वैवर्ण्यवैषम्यं । यान्वेव त्रियमाणस्य, तानि लिङ्गानि याचिरे ॥१॥ आउ-
 दृणाहेतुं च मुहमंगलियाओ करेति मंसवत्, एरिगे वा तुमं दमदिसिपगासो तच्चणिगो व जहा कंपति, उदरे हितं उदरिकं
 अन्नपानमित्यर्थः, भृशं गृद्धः प्रगृद्धः णीयारगिद्धेव महावराहे णीयारो णाम कणकुंडकमुग्गमासोदण्ण विनिकीर्यत इति
 नीकारः, वरा दारतीति वराहः, वरा भूमी, स उद्धृतविपाणोऽपि भूत्वा अन्यानुरतोऽपि हि हन्यमानान् दृष्ट्वा तत्र नीकारे गृद्धन्
 पश्यति, ततः कचिदेव प्रकृता वा, अदूरेति वा अचिरात्कालस्य प्राप्तजरो व एपति घातमेव, मरणमित्यर्थः, अथवा निकारो नाम
 यस्यानिरालंकारलक्षमुद्रमापादीनि स आरण्यवराहः, तेषु प्रगृह्यमाण औपगेषु पतति, कर्पकेभ्यो यद् एमति घातमेव, एवमसौ
 कुशील आंहारगृद्धः असंयममरणमासाद्य णरगतिरिक्खजोणिओ पाविऊण अदूरमासु निघातमेव, स एवं कुसीलो 'अउणस्स
 पाणस्स इधलोइअस्स' वृत्तं ॥४०६॥ इहलौकिकानि हि अन्नपाणानि हि न मोक्खाय, तेषां ऐहिकानां अन्नपानानां हेतुरिति
 वाक्यशेषः, अनुप्रियाणि भापते, एस दारिका कीम ण दीज्जइ, गोणे किंण दम्मए, एवमादि वणीमगतत्तं करेति, सेवमान इति
 वायाए सेवति, आगमणगमणादीहि य, स एवंविधं पासत्थयं चैव कुशीलतं च चशब्दात् ओमन्नतं संसत्तत्तं च, प्राप्येति
 वाक्यशेषः, केवलं लिङ्गावशेषः चारित्रगुणनिस्सारः पुलकधान्यवत्, इहैव बहूणं समणाणं समगीणं हीलणिज्जे० परलोके
 भवति, केवलं तुपमात्रावशेषं, एवमसौ चारित्रगुणनिस्सारः पुलकधान्यवत्, इहैव बहूणं समणाणं समगीणं हीलणिज्जे० परलोके
 य आगच्छति हत्थच्छिंदणादीणि, उक्ताः कुशीलाः, तत्प्रतिपक्षे भूतं मूलोत्तरगुणेषु आयतत्वं, सो शीलं प्रतिपद्यते, तत्रोत्तरगुणा-
 नधिकृत्यापदिश्यते, 'अण्णायपिंढेणऽधियासएज्ज' वृत्तं ॥४०७॥ ण सयं वणीमगादीहि, अण्णातउ एसति, अधियासणा ण

अलममार्गा, ण पूयण तवसा अ, बह्वे अणे पूयासकारणिमिच तपः कुर्यादिति, निवहेज्ज वा, जो पूयासकारणिमिच तव करोति
 तेन सो तत्त्वाणि वाहितो भवति, तन्हा ण भिज्जहेज्जा, स एवं अण्ये य पाणे य अण्णुगिदो, जो दि अण्णायपिठ एमए सो
 जियमा अण्ये य पाणे य अण्णुगिदो, अथवा अणु-पच्चाइमाव इति, ण पुव्वसुत्तेसु अण्णपाणेसु अणुगिज्जेज्जा, एगगाइजे
 गहरति न्हा रसेसु भियतवि तहेव सन्वेसु कमेसु भियधि कुर्यात्, सइरुवादिसु असज्जमाणे ण राग दोसं वा गच्छे, कय ?
 'सरेसु य मरयपावएसु, सोतगाइणुवगतेशु । तुठेन व रुठेण व समयेण सदा न होयज्जं ॥१॥' एव सेसिदिएसु, अइवा अपसत्य
 इण्णस्सामेसु मदणस्सामेसु य, यथैव इन्द्रियजयं करोति तहेव 'सबाणि संगणि अवि(इ)व धीरो' वुच ॥४०८॥ संगः प्राणि
 ववादयः ज्ञाव मिज्जादंसर्पन्ति ताणि अभिच्छिज्ज्य सव्वइ परीसहोवसगाई इस्साई त्वममाणे-सइमाणे, अखिलो ज्ञाम अस्मि-
 लेसु गुणेषु वरित्तम्यं, अथवा स्मिन्मिति यत्र किंचिदपि न प्रवृत्ते ऊखरमित्यर्थः, नैवं स्मिन्मूतेन मवित्तय, यत्र कंचिदपि गुणो
 न प्रवृत्ते, गुणा ज्ञानादी, अगुदे आहाराविसु, ण सिलोयस्समी परिवएज्जा, सिलोको नाम इलाधा, सर्वतो वएज्ज, स्यात्तदज्ञातपिठ
 किन्निमिचमाहारयति ? उच्यते- 'भारस्स जाता सुणी सुजमाणे' वुच ॥४०९॥ मारो नाम संयममारो, जाताएचि संयम
 जाताएणि, संयमजाता मनो-विमिचं, सुवममारवइणहुवाए 'सो इ तवो कयन्वो जेण मणो इक्कह ण उप्पखेज्ज', कलेज्जा य
 उपानकीढातुन्य तपो मन्यमानः कखेला य पावविवेगं नाम भिस्सु, पाव नाम कम्म, विवेगो विनाश इत्यर्थः, सर्वोवेको
 मोघ, सेसो वेसविवेयो, अथवा पापमिति वरीरं, कृतमत्वादशुचित्वाच्च तद्विवेकमाकांक्षमाणः पु-खेण पुठ्ठे पुत्तमास्तिगए यदि
 पुनरस्मौ संयम कुर्याजः शरीरमाज्जे- परीणहोपसर्गदु-खैरभिभूयत तत्तत्कैरमिपूतः पुत्तमादिपज्ज, पुत्रं-वैराग्य चारित्रं उपपन्नमो वा

संजमो णाणादि वा, आदीएज्जत्ति तमादद्यात्, तेन तेपा जयं कुर्यादित्यर्थः, यथा भट्टारक एव, दमदन्तो वा संगामसीसे यथा दमितः वरो-योधः संगामशिरस्यपरान् दमयति, अभिहतीत्यर्थः, एव अट्टविहं कम्मं जिणिता परीसहे अधियासेहि, किंचान्यत्-
‘अवि हम्मममाणे फलगावतट्ठी’वृत्तं ॥४०॥ यद्यप्यसौ परामहेहन्नेत अर्जुनकवत्, अथवा फलकृदवक्रुष्टः क्षारेण लिप्येत सिच्येत वा तथापि अप्रदुष्टः अणिहम्ममाणो वा समागमं कंखति अंतगस्स सम्यक् आगमः समागमः, अन्तको नाम मोक्षः, अथवा अन्तं करोतीति अन्तकः, यथा ‘नाग्निस्तृप्यति काष्ठानां, नापगानां महोदधिः। नान्तकृतसर्वभूतानां, न पुसा चामलोचनाः ॥१॥’ स एवं निदूधयं कम्म-अंतकम्ममासाद्य निश्चितं निरवशेषं वा धृत्वा विधूय, किं? अष्टप्रकारं कर्म, नेति प्रतिपेक्षे, भृशं प्रपंचं प्रपंचं जातिजरामरणदुःखदौर्मनस्यादि नष्टवदनेकप्रकारः प्रपंचको दृष्टान्तः, अक्खक्खएव अश्नोतीत्यक्षः, अथवा न क्षयं जाती-
त्यक्षः, जहा अवक्खएव सगडं समविपमदुर्गप्रपातोद्यानादिषु तेषु पुनः संखोभमिन्ति एवं स, एवं निदूधय कर्म अचलं निर्माणसुखं प्राप्य न पुनः संसारप्रपञ्चमाप्नोति । नयास्तथैव ॥ कुसीलपरिभाषिनं सप्तममध्ययनं समाप्तं ॥

वीरियंति अज्झयणं, तस्स चत्तारि अणुयोगदारा, अहियारो-तिविधं वीरियं वियाणिता पंडियवीरिए जतितव्वं, गाथा
‘वीरिए छक्कं’ गाथा ॥९१॥ वीरियं णामादि छव्विहं, णामंठवणाओ गयाओ, वतिरित्तं दव्ववीरियं सच्चित्तादि तिविधं, सच्चित्तं दव्ववीरियं तिविधं-दुपद चउप्पद अपदं, दुपदाण वीरियं अरिहंतचक्खव्विचलदेववासुदेवाणं इत्थिरयणस्स य, एवमादीण वीरियं-
जं जस्स जारिसं सामत्थं, चतुष्पदाणं तु अस्सरयणाईणं सीहव्वघव्वराहसरभादीण, सरभो किल हस्तिनमपि वृक इव औरणकं उन्निवविऊण अ बज्झति, एवमादि यस्य यच्च चतुष्पदस्य वोद्धव्यं वा सामत्थ्यं, अपदाणं गोसीसचंदणस्स उण्हकाले डाहं णासेति

तथा कलरयणस्त सीयकाले सीत उण्डकाले उण्ड गासेति, तथा चक्षुद्विस्त गन्मगिह सीते उण्ड उण्डे सीत, एव पुढीमादीन
वस्तु चारिसं संजोदमाण असंजोदमाण य गदागदविसेसाण य 'अचिस पुण वीरिय' गाथा ॥ ९२ ॥ अचित्त दव्ववीरियं
आदापदीणं स्नेहमहस्यमोन्यादीनां, उक्तं हि—'सद्यः प्राणकरं होय०' आवरमाणं च वम्ममादि गुडादीणं च चक्रयणमादीण
अन्वेषां च प्राप्तवृक्किम्मकादीणां, किञ्चान्यत्—चद ओसहाण मणिय वीरिय, विवागे तं विसल्लीकरणी पाइलेवो, मेवाकरणीउ
य ओसपीओ, विसपत्तीणि य दब्बाणि गधआलेवआन्नादमात्रात् विप णासेन्ति, सरिसिक्खमेवाओ वा गुलियाओ वा लोसुबहे
ययामेचे खेचे विप गदो वा भवति, अन्य द्रव्यमाहारित मासणापि कहु(वपु)पि छुवां न करोति, न च बलघानिर्मवति, किञ्च
केयात्रिद्रव्यतो संयोगेण वही आलिघा उवक्केनापि दीप्यते, कसीराविपु च क्खिक्केनापि दीप्यते, योनिप्रामृतादिपु वा विमा
सियच्च । खेचवीरिय देवकुञ्जलीसु सर्वाण्येव द्रव्याणि वीर्यवन्ति भवन्ति, यस्य या क्षेत्र प्राप्य बलं भवति, यत्र वा क्षेत्रे वीर्यं
वर्ण्यते, एत चेव अरवो बिन्दुपीगाबाए गदितो, 'आवरणे कवयादी च द्वादीयं च पहरणे होति । खेचस्मि जम्मि
खेचे काले जो जमि कालमि ॥ ९४ ॥ कलवीरिय सुसमसुसमादिसु, यस्य वा यत्र काले बलमुत्पद्यते, तद्यथा—'वर्पासु लवण-
ममृतं क्षरादि बल गोपयथ हेमन्ते । क्षिद्रिरे चामलकरसो घृत वसते गुह्यो वसन्तस्यान्ते ॥ १ ॥' 'भावे जीवस्त वीरियरम'
याहा ॥ ९३ ॥ माववीरिय जीवस्त सवीरियस्त सदीओ अपेगविवाओ, संवहा उरस्तबल इदियबल अन्तप्यबल, ओरसि मने
ओरस्त्यं, क्षारीरमित्थर्या, त पुण अपेगविच, तंनहा—'मणवयणकाप' गाथा ॥ ९५ ॥ मणे ताड उरस्तवीरिय चारिसं मणपो
गल्लगहणसामत्य वयरोसमसंघातनादीण चारिसे पढमसंघतये मणपोगले गेण्ढति, त पुण द्रुविधं—संमये य संमये य, तित्थ

गरस्स अणुत्तरोवगइयाणं च अतीपइणि षणोदव्वाणि, संभायणीयं तु यो हि यमर्थं पटुमतिता प्रोव्यमानं न शक्नोति साम्प्रतं
 परिणामयितुं, संभाव्यते तु एष परिकर्ममाणं शक्षयत्यमुमर्थं परिणामयितुं, तंजहा-तवे तणुत्तए दुब्बले, विग्णाणणा इत्यादि
 संभाव्यं, वायावीरियमवि दुविधं-संभवे य संभवे य, तत्थ संभवे य तित्थगरस्स जोअणनीहारिणी वाणी सव्वभासाणुगामिणी
 एतत्संभवति वाचावीर्यं तित्थकरे, येषां चान्येषां क्षीराश्रमादिवाग्विषयः, तथा हंमकोकिलादीनां सम्भवति स्वरसेन माधुर्यवीर्यं,
 सम्भाव्ये तु श्यामा स्त्री गाइतव्वे, तंजहा-‘सामा गायति मधुरं काली गायति खरं च रुक्खं च’एवमादि, तथा संभावयाम
 एनं श्रावकदारकं अकृतमुखमप्यक्षरेषु यथावदभिलसव्वेषु, तथा संभावयामः शुक्रमदनशलाका मनुष्यवक्तव्येन त्वेयं भासे सम्भा-
 व्यते, कायवीरियं णाम औरस्यं यद्यस्य बलं, तदपि द्विविधं-सम्भवे सम्भाव्ये च, संभवे यदिवा चकमर्तिचलदेववासुदेवाणं यद्वा-
 हुबलादि कायबलं, जहा कोडिसिला तिचिट्ठुणा उक्खित्ता, अथवा ‘सोलस रायसहस्सा’ एवं जाव अपरिमितचला जिगवरिदि-
 संभवेयुः, सम्भाव्यते तीर्थक्षा लोकं अलोके प्रक्षेप्तुं, तथा मेरुं दंडमिम गृहीत्वा छत्रवद्धतुं, तथा पभू अणगतरो इंदो जंबुदीवं तु
 वामहत्थेण छत्तं जहा धरेज्ज करयलतो मंदर घेतुं, तथा संभाव्यते आर्यदारकः परिमर्द्दमानः शिलामेनामुद्धतुं, अनेन मल्लेन सहा-
 योद्दुमित्यादि, इंदियबलं पंचविधं सोइंदियादि, एकेकं संभवे सम्भाव्ये च, संभवे यथा श्रोतस्य वारग जोयणाणि निमओ, एवं
 सेसाणवि जस्स जो, संभाव्येऽपि यस्यानुपहतमिन्द्रियं श्रान्तस्य वा पिपासितस्य वा परिग्लानस्य वा साम्प्रतमग्रहणसमर्थं, यथो-
 द्दिधानामुपद्रवानां उपशमे सम्भाव्यते विषयग्रहणायेति, उक्तं इन्द्रियवीर्यं । इदानीं आध्यात्मिकं, तमनेकविधं ‘उज्जमधितिधीरत्तं,
 ॥९६॥ उज्जमो णाम परीसहोवसग्गाणं जये, सोडीरो णाम त्यागसंपन्नः अविसादिता, अहमा सोडीरत्तं ज्ञाने अध्वेतव्वे तथैव वा

कचक्ष्ये, न परामियोग इव करोति, इर्पायमाणः, अवश्यं मया एतत्कर्तव्यं, न विधीदन्ति चलयति वा, क्षमावीर्यं आकुडयमानो वि
 न क्षुम्यति, गभीरो नाम परीपदैर्न क्षुम्यते, दाढ वा काढं वा णो तुच्छो भवति, उक्तं च—‘बुल्लुलेति अ होइ उभय रिचय कण
 कणइ । भरियाइ ण सुम्मती सुपुरिसविष्माणमढाइ ॥१॥’ उवयोगं सागारअणगाणयोगवीरिय, सागारोवयोगवीरिय अट्टविहं
 पंच दानानि त्रीप्पिअानानि, अणागारोवयोगवीरिय चतुर्विधं, येन स्वविषये उपपुक्का यो यमर्यं जानीते द्रष्टव्यं च पश्यति, एकेकस्स
 मत्तुपयोगादेः चतुर्विधो भेदो दम्मादि, एवं उवयोगवीरिए जाणति, बोगवीरिय तिविह, मण्णमज्जप्पवीरिय अकुडलमणप्पिरोवो
 वा कुडलमणउदीरण वा मणस्स एगसीमात्तकरण वा, मणवीरिएण य णियठसंयता वद्धमागअवट्ठितपरिब्रामगा य भवन्ति, वइवी
 रिए भागमाणा अपुणरुत्त निरवट्ठप च मापते वागुविपयात्मोपयुक्तं, कस्ये वीर्यं सुममाहितपमअवदना सुसहरितपादः कर्मवद-
 वतिष्ठते, कय निमलोअइ स्यां इत्यध्यवसितं, उक्तं हि—काएवि हु अज्जप्प ते० तपोवीर्यं दादअप्रक्खरं यस्तदध्यवसितः करोति,
 एवं मत्तदअविषे समयमेज्जि, एकस्वाध्यवसितस्स संयमवीर्यं भवति, कयमहमतिचार न प्राप्नुयामिति, एवमादि अण्णायमवीर्यं, एवं
 मादि भाववीर्यं वीरियपुब्बे वण्णिअति विक्कल्पसु, उक्तं च—“सम्भणदीण जा होअ वालुणा गणअमागता संती । तपो बहुतरो
 उ अरयो एकस्स पुब्बस्स ॥ १ ॥ सज्जसमुदाण बल जति परियमित इवेअ सकलंगं । तपो बहुतरो उ अरयो एगस्स पुब्बस्स
 ॥२॥ सर्वसि तय तिविह पढिय बाल च बालपढित होइ, तरय बालय तथा पढित च, मीसित च, अथवा दुविच, प्र०—अगा
 स्वीरियं अण्णगास्वीरियं, तरय पंडितवीरिय अण्णमाराण, आगाएण तु दुविहं—भाठ च बालपंडित वेति, तरय पंडितवीरियेवि
 गादीण सपज्जवस्सि च, बालवीरिय जहा असंयतस्स. विविधो तिठणा, पंअहा—अणादीणं अपज्जवस्सितं १ अणाएण सपज्जवस्सितं

२ सादीयं मपञ्चवसितं ३, णो चेव णं मादीयं अपञ्चवसितं, अथवा सव्यं तु वीरियं तिविहं-खड्यं उवसमियं खओचसमियंति,
 खड्यं खीणकमायाणं, उवसमियं उवसंतकसायाणं, सेमाणं तु खओचसमियं, जत्थ सुव-सत्थमेगे सुस्सिक्खंति, तत्थ गाथा
 'सत्थं तु असियगादि', गाथा, मत्थं विद्याकृतं मन्त्रकृतं च, तत्थ विजाइत्थी भंतो पुरिसो, अथवा विद्या समाधगा भंतो अमाहणो,
 एकेकं पंचविहं-पार्थिवं वारुणं आग्नेयं वायव्यं मिश्रमिति, तत्थ मीसं जं दुण्हस्सिण्ह वा देवताणं, अथवा विजाए मंतेण य, एताणे
 अधिदेवगाणि, गतो णामणिप्फणो, सुत्ताणुगमे सुत्तमुच्चारयेयव्यं-तं चिमं सुत्तं-‘दुहवितं समक्खत्तं’ सिलोगो ॥ ४११ ॥
 दुधायि एत, द्विप्रकार-द्विभेदं बालं पंडितं च, चः पूरणे, एतदिति यदभिप्रेतं, यद्वा इहाध्याये अधिकृतं वक्ष्यमाणं, जं वा जिकखे-
 वणिज्जुत्तीवुत्त, सम्यक् आख्यातं समाख्यातं तित्थगरेहिं गणहरेहिं च, विराजते येन तं वीरियं, विक्रमो वा वीरियं, पक्करिसेण
 वुचइ पवुच्चइ, भृशं साध्वादितो वा वुच्चति, किण्णु वीरस्स वीरत्तं केन वीरोत्ति वुच्चति, किमिति परिग्रहने, नु वित्तके,
 वीर्यमस्यास्तीति वीरः, किं तत् वीरस्स वीर्यं?, केण वा वीरेत्ति वुच्चति, किणा वा कारणेन वीर इत्यभिधीयते?, पृच्छामः, तत्थ
 वा करणं वीरियं जं पुच्छितं तदिदमपदिश्यते-‘कम्ममेव परिणाय’ सिलोगो ॥ ४१२ ॥ क्रिया कर्मेत्यनर्थान्तरं, क्रिया हि
 वीर्यं, एवं परिणाय एवं परिजानीहि, तस्सेगद्धिया ओट्ठाणंति वा कम्मंति वा वलंति वा वीरियंति वा एगद्धं, पठ्यते च-कम्म-
 मेव पभासंति एवं प्रभाषन्ति कर्मवीर्यं, अथवा यदिदमष्टप्रकारं कर्म तत् औदयिकभावनिष्पन्नं कर्मेत्यपदिश्यते, औदयिकोऽपि
 च भावः कर्मोदयनिष्पन्न एव, बालवीरियं वुच्चति, वितियं अकम्मं वावि सुवत्ता अकर्मवीर्यं तत्, तद्वि क्षयनिष्पन्नं, न वा
 कर्म वध्यते, न च कर्मणि हेतुभूतं भवति, सुवत्ताः-तीर्थकराः, प्रभाषंत इति वचते, परिजानंत इति च वचते, तत्तु पंडितवीर्यमपदि-

कृण्व्ये, न परामियोग इव करोति, इयायमाणः, अवश्य मया एतत्कर्ष्य, न विपीदन्ति चलयंति वा, इमावीर्य आकुशयमानो वि
 न क्षुभ्यति, गंभीरे नाम परोपदेर्न क्षुभ्यते, दाढ वा काठं वा जो तुच्छो भवति, उक्तं च-‘बुल्लुपुणेति अ होइ ऊजय रिचय कण
 कणइ । मरियाई न सुभमती सुपुरिमविष्णान्मठाई ॥१॥’ उच्योगः सागारअणागारुयोगवीरिय, सागारोचयोगवीरिय अट्टविहं
 पंच ज्ञानानि त्रीप्यज्ञानानि, अणागारोचयोगवीरिय चतुर्विधं, वन स्वविषये उपपुष्कः यो यमर्षं जानीते द्रष्टव्यं च पश्यति, एकेकस्स
 मत्पुण्ययोगादेः चतुर्विधो भेदो दब्बादि, एवं उच्योगवीरिए जाणति, जोगवीरिय तिविह, मण्यमज्झप्पवीरिय अकुशलमणगिरोचो
 वा इन्द्रलमणउदीरण वा मज्झस्स एगवीमानकरण वा, मणवीरिएण य णियठसंयता वड्ढमागअवट्ठितपरिगामगा य भवन्ति, वड्ढी
 रिण मायमाणा अपुणरुत्त निरयद्वयं न मापते वागविपयारमोपपुष्कः, काये वीर्यं सुत्तमाहितपममवदनाः सुत्तहरितपादः कुर्मवद
 वनिष्ठन, कथं निचलोऽह स्या इत्यध्यवसित, उक्तं हि-‘काएवि हु अज्झप्प ते’ तपोवीर्यं द्वादशप्रकारं यस्तदध्यवसितः करोति,
 एव मत्तद्वचिषे संयमेऽपि, एकत्वाध्यवसितस्स संयमवीर्यं भवति, कथमहमसिचारं न प्राप्नुयामिति, एवमादि अण्यारमवीर्यं, एव
 मादि माववीर्यं वीरियपुण्ये यग्गिअति विट्ठयसः, उक्तं च-“सग्गवदीन आ होअ वाहुमा गणणमागता संती । तथो वहुतरो
 उ अतथो एकस्स पुण्वस्स ॥ १ ॥ सव्वसमुदाण जल अति परिवमित इवेअ संकलन । तथो वहुतरो उ अतथो एगस्स पुण्वस्स
 ॥२॥ मयपि तय तिविह पठिय पाठ च पाठपठित होइ, तस्य पाठयं तथा पंडित च, मीसितं च, मीसितं च, अथवा दुविच, ३०-अगा-
 रवीरिय अणगाववीरिय, तस्य पंडितवीरियं अणगाव, आयाण तु दुविह-पाठ च पाठपठित वेत्ति, तस्य पंडितवीरियं वि
 तादीय सपञ्चयसिच च, बालवीरिय ब्रह्म असंजतस्स, विविचो तित्ठावा, तं ब्रह्म-अवादीनं अपज्जवसितं १ अणारय सपञ्चयसिच

२ सादीयं मपञ्जवसितं ३, णो चेव णं मादीयं अपञ्जवसितं, अथवा सर्वं तु वीरियं तिविहं—खड्गं उवसमियं खओवसमियंति,
 खड्गं खीणरुमायाणं, उवसमियं उवसंतकसायाणं, सेमाणं तु खओवसमियं, जत्थ सुत—सत्थमेगे सुस्सिखंति, तत्थ गाथा
 ‘सत्थं तु असियगादि’, गाथा, सत्थं विद्याकृतं मन्नकृतं च, तत्थ विजा इत्थी भंतो पुरिसो, अथवा विद्या समाधया मतो अमाहणो,
 एकेकं पंचविहं—पार्थिवं वारुणं आग्नेयं वायव्यं मिश्रमिति, तत्थ मीसं जं दुण्हं सिण्हं वा देवताणं, अथवा विजाए मंतेण य, एताणे
 अधिदेवगाणि, गतो णामणिप्फणो, सुत्ताणुगमे सुत्तमुच्चारयेव्यं—तं चिमं सुत्तं—‘दुहंवेतं समक्खान्तं’ सिलोगो ॥ ४११ ॥
 यद्वा इहाध्याये अधिकृतं वक्ष्यमाणं, जं वा णिक्खे-
 दुधायि एत, द्विप्रकारं—द्विभेदं बालं पंडितं च, चः पूरणे, एतदिति यदभिप्रेतं, यद्वा इहाध्याये अधिकृतं वक्ष्यमाणं, जं वा णिक्खे-
 वणिज्जुत्तीबुत्तं, सम्यक् आख्यातं समाख्यातं तित्थगरेहिं गणहरेहिं च, विराजते येन तं वीरियं, विक्रमो वा वीरियं, पक्करिसेण
 बुच्चइ पटुच्चइ, भृशं साध्यादितो वा बुच्चति, किण्णु वीरस्स वीरत्तं केन वीरोत्ति बुच्चति, किमिति परिप्रश्ने, तु वितर्के,
 वीर्यमस्यास्तीति वीरः, किं तत् वीरस्स वीर्यं?, केण वा वीरोत्ति बुच्चति, किणा वा कारणेन वीर इत्यभिधीयते?, पृच्छामः, तत्थ
 वा कारणं वीरियं जं पुच्छितं तदिदमपदिश्यते—‘कम्ममेव परिणाय’ सिलोगो ॥ ४१२ ॥ क्रिया कर्मेत्यनर्थान्तरं, क्रिया हि
 वीर्यं एवं परिणाय एवं परिजानीहि, तस्सेगड्डिया ओट्टाणंति वा कम्मंति वा वलंति वा वीरियंति वा एगड्डं, पठ्यते च—कम्म-
 मेव पभासंति एवं प्रभाषन्ति कर्मवीर्यं, अथवा यदिदमष्टप्रकार कर्म तत् औदयिकभावनिष्पन्नं कर्मेत्यपदिश्यते, औदयिकोऽपि
 च भावः कर्मोदयनिष्पन्न एव, बालवीरियं बुच्चति, वितियं अकम्मं वावि सुवत्ता अकर्मवीर्यं तत्, तद्वि क्षयनिष्पन्नं, न वा
 कर्म वध्यते, न च कर्मणि हेतुभूतं भवति, सुवत्ताः—तीर्थकराः, प्रभाषंत इति वर्त्तते, परिजानंत इति च वर्त्तते, तत्तु पंडितवीर्यमपदि-

द्रव्यते एव, एते इ स्थाने, तं कर्मवीरिय च अकम्मवीरिय च, तत्र प्रमादात् कर्म बध्यते अप्रमादात् नश्यते, अथवा द्वाविति बाल
 पंडित च, बालं असंयतात् पंडितं संजयात्, तत्र तावत् बालवीरिय अपदिश्यते, अथवा जम्म आदिश्यते बहुमाणा भविष्या मणुस्सा,
 तत्कथं !, उच्यते-पमाव कम्ममाइसु मिलोगो ॥४१३॥ प्रमादात् कर्म भवति एव वक्तव्यः, कारणे कर्णोपचारात् प्रमादः
 कर्मसुच्यते, स च प्रमादः तदावि संभवे आदिश्ये पंडित सादि अपजवसितं, बाल तिविह, अनादि अपजवसित अमविषाण, अणादि
 मपजवमित भविष्यात्, सादिसपजवसितं सम्मदिहीण, अ त बाल कथं होज्जा !, उच्यते 'मत्स्यमेगे सुसिक्खत्ति' सिलोगो
 ॥४१४॥ धनुरुपदिश्यते धनुःशिवामित्यर्थः, जालीइ० स्नानविशेषतः, एगे असंजता, न सर्वे, भवता सर्वकारणा अल्लदास्त्राणि, अथी
 यते हि भीमासुरुस्त्रव कोटिह्रग धर्मपाठक्य वंदक वावत्तरि वा कलाओ सुदुद सिक्खति असुमेनाप्यवसायेन अतिबाताय
 पाणिणति एवं पुरुषस्य शिरःछेत्तव्य एवं चार्थी प्रत्यर्थी वा दण्डयितव्यो नेत्रादिरागादिभिश्च करी अकरी च द्वातव्यो, असुक्कापराभे
 वाज्य दण्डो इत्थं छेदमारपेत्स्यादि, किंच-केइ मते अचिञ्जति अमु मते अमिथारुके अवर्षणे इदयोषिष्कादीनि च अद्वयमेव
 सर्वमेव पुरुषमेधादि च मन्त्रानधीयते, मृतमश्नो धातुवादः विनवादादि, बहूण पाणाण भूतानां विदूढन, विषाचन इत्यर्थः, उक्त
 च-'पद्वगानि नियुजते, पद्वनो मध्यमेज्झनि । अन्नमेपल्ल वचनत्, न्यूनानि पद्वभिस्त्रिभिः ॥ १ ॥' ते तु अमुमाप्यवसिताः।
 किंच-'माणओ काउ मायाओ' सिलोगो ॥४१५॥ तेन षाणक्कोटिह्रसत्थावी मायाओ अधिञ्चंति सदा परो वंदे
 तव्यो, तदा काणियगादिजो य उत्तोचवयवादीहि अत्थ समजिजति लोमे तस्य च उत्तरेति माणोवि, एव मायिजो मायाहि
 अत्थं उत्तविज्जणति, यथेएनि सात्तयस्त्रय्याणि साचयन्ति, तव एषां कर्मभूतो भवति, काममोगान् समान्हरे करत्वे कर्णवद्वुपु

चारः, अर्थ एव कामभोगाः तत्समाहरति इति, पठ्यते च-आरंभाय तिउट्टइ आरंभा त्रिभिः कायवाङ्मनोभिः आउट्टती तिउ-
 ट्टति, बहवे जीवे एगिंदियादि जाव पंचिदियत्ति वुच्चति य एवमादि आरभ्यते पापं, तं तु मणसा वयसा कायसा, णवएण भेदं
 जीवे हणंतो, बंधन्तो उद्धंसेन्तो आणवेन्तो कुट्ठन्तो अर्थोपाज्जनपरो निदाय हंता गामादि छेत्ता मियपुच्छादि पकत्तिया हत्थिदंतादि
 हत्थादि वा, आतसाता मणसा 'कइया चच्चइ सत्थो' । गाथा ॥४१६॥ कायेण किलिस्संतो, पढं मणसा, पच्छा वायाए,
 अतकाले काएण, आस्तो संयं, परतो, संयं परतो, अण्णेण दुहावि, स एवं 'वेराणि कुवति वेरी' सिलोगो ॥४१७॥ स वैराणि
 कुरुते वैरी, ततो अण्णे मारेति अण्णे बंधति अण्णे दंडेति अण्णे णिव्विसए आणवेति चोरपारदारियस्यचोपगादि बहुजणं वेरेति
 जेसु वा थाणेसु रज्जति सज्जति अज्झोववज्जति, पठ्यते च-जेहिं वेरेहिं कज्जति, ततस्ते वैरिणः इहभवे, परभवे च करकया-
 दीहिं किच्चंति, छिद्यन्त इत्यर्थः, जाणि वा करेति ताणि से से अहियतराणि पडिक्कंति, रामचत्, जहा रामेण खत्तिया ओच्छा-
 दिता, 'अपकारसमेन कर्मणा, न नरस्तुष्टिषुपैति शक्तिमान् । अधिकां कुरु वैरयातनां, द्विपतां जातमशेष-
 मुद्धरन् ॥१॥ सुभोमेणावि तिसत्तलुत्तो णिवंभणा पुहवी कता, पापोपका य आरम्भाः पापार्हाः पापोपगाः-पापयोग्याः,
 पापानि वा उपगच्छन्त्यारंभिणः, आरभा हिमादयः, दुःखस्पर्शा दुहावहाः दुःखोदयकरा इत्यर्थः, अन्ते इत्यन्तशः
 मृतस्य नरकादिषु 'पात्राणं खलु भो कडाणं कम्माणं दुच्चिण्णाणं जाव वेदइत्ता भोक्खो, णत्थि अवेदइत्ता, तवसा वा जोसइत्ता'
 अटानामपि प्रकृतीना यो यादशोऽनुभावः स तथा फलति ॥४१७॥ किंच-संपरागः तेषु वा तासु गतिषु संपराणिज्जतीति संप-
 रागः-संसारः, अथवा पर इत्यनभिमुख्येन बध्यमानमेव वेद्यते, निगच्छति-प्राप्नुवंति, आर्त्ता नाम विपक्वपायार्त्ता, दुक्कडकारिणो

दुःखदशाणि-हिसादीनि पाशाणि कुर्वन्तीति दुःखदकारिण , किं निमिष ? रागद्वेषोऽस्ति ताया बालवीर्या , स एव प्रकृतिः
 यद्वा किर क्वांठं ठिठो मोहबीजस्य विभासा, सततैः पापैः कर्मभिः साम्यरायमेव ग्नियच्छति संसारमित्यर्थः, तत्र च नरकादिषु
 दुःखान्यनुभवन्ति । 'एत स कर्मवीर्यस्य' सिलोगो ॥४१९॥ स कर्मवीर्यस्य वा बालवीर्यस्य वा एगदं, इदानीं अकर्मवीर्य
 यति वा पठितवीर्यस्य वा एगदति, केरिसो पुन पठितो ?- 'वक्षिण यद्यनुमुक्ते' सिलोगो ॥४२०॥ रागद्वेषोऽस्ति ताया बालवीर्या
 वीरराग इत्यर्थः, अथवा वीरराग इव वीरराग , वचनोऽस्यो मुक्तकल्पा, पठितवीर्याचरणेभ्यः सम्बसो छिन्नवर्णोऽपि सिद्धस्तेन
 नाधिकारः, ये पुन प्रमादद्वयो हिसादयः रागादयो वा तेषु कार्यवदुपचारात् उच्यते-सवतो छिण्णयन्धणे, न तेषु वर्तत
 इत्यर्थः, कषायअप्पमचो वा सुः अकर्मवीर्य, एव चैव अकर्मवीर्यस्य बुधति, क्व अकर्मवीर्यस्य ? , यतस्तेन कर्म न वध्यते,
 न च तत्कर्मोदयमित्यत्र, येन कर्मक्षय करोति तेन अकर्मवीर्यवान्, पणोह्वा पावय कम्म प्रमादादीन् पापकर्मार्थवान् तान्
 प्रपुण सह कतेति अप्पणो मात्तकम्मसह अट्ठप्पगारं वत्तवति छिन्नवीर्यस्य , अन्तसोऽपि यावदन्तोऽस्य, निरवक्षेपमित्यर्थः,
 तेन कृतन्ति ? किं वा आदाय कृतन्तीति ? , उच्यते-धम्ममादाय, कीदृशः धर्म ? गेयाज्ज सुअकम्माय सिलोगो ॥४२१॥
 नयनशीलो नैपायिको, इत्र नयसि ? , मोधं, सुट्ठ आरुपातः सुअकम्माय, उपादाय-य गृहीत्वा, सम्यक् ईदते समीदते व्यानेन,
 किं व्यापते ? , धम्म सुक् च, तदात्तवणाणि तु सुज्जो सुज्जो पुद्गावासं भूयो भूय इति वीप्सायः, अतीतानागतानि अणन्ता
 मवगाहणा, स कर्मवीर्यदोसेण भूयो भूयो गत्तादिसंसारे गाणाविषदुःखावासे सारीरादीनि दुःखाणि सुज्जो २ पावति, अट्ठम
 मावा अट्ठमच तदा तदा तेन प्रकारेण यथा कर्म तथा तथा धुमं फलति, अथवा अट्ठममिति अट्ठममायना गृहीत्वा, यथा धुमं

किं? सह कडेवर०, एवमनित्याद्याः, अशुभा अपि, द्वादश भावना गृहीता, तत्रानित्यभावना 'ठाणी विविधठाणाणि' सिलोगो
 ॥ ४२२ ॥ स्थानान्येषां सन्तीति स्थानिनः, देवलोके तावदिन्द्रसामानिकत्रायस्त्रिंशद्याः, मनुष्येष्वपि चक्रत्रिबलदेववासुदेवम-
 ण्डलिकमहामण्डलिकादि, तिर्यक्त्वेऽपि यानीष्टानिष्ठानि, विविधानीति उत्तममध्यमाधमानि, तेभ्यः स्थानेभ्यः सर्वस्थानिनः चह-
 स्संति, नात्र संशयः उक्तं हि—'अशाश्वतानि स्थानानि, सर्वाणि दिवि चेह च । देवासुरमनुष्याणां, क्रद्ध्यथ सुखानि च ॥१॥' किंच-
 'अणिति ए इमे चासे' जीवतोऽपि हि अनित्यः संवासो भवति, कैः?—ज्ञातिभिः, ज्ञातयो नाम मातापितृसंबन्धाः, सुहृदः शेषा
 मित्रादयः, 'एवमादाय मेधावी' सिलोगो ॥४२३॥ एवमवधारणे, आदाएति एवं बुद्ध्या गृहीत्वा, यथा सर्वाणि अशाश्वतानि,
 पंडितगुणवीर्यगुणांश्च मोक्षे च शाश्वतं स्थानं आदाएत्ति, अथवा द्वादशसु भावनासु यदुक्तं तमादाय, उपधारयित्वेत्यर्थः, आत्म-
 नैव आत्मनि गृद्धिसुद्धरेत् ममीकारमित्यर्थः, तं०—हत्था मे यादा मे जीविजामि, जेसु वा कलत्रखजनमित्रादिषु गृद्धिरुत्पद्यते तेभ्य
 आत्मनैव आत्मनि गृद्धिसुद्धरेत्, किञ्च—गिद्धिसुद्धरेमाणो आयरियं उवसंपज्जेज्ज, स्वाध्यायतपादी उत्तरोत्तरगुणानुसंपद्यमानः
 चरित्तारियं मग्गं उवसंपज्जेजा, आयरियाण वा मग्गं उवसंपज्जेज्ज, सर्वे धर्माः कुतीर्थिकानां ण अकोविता, अकोविता नाम ण केहिं वि
 कोविज्जति, कोवितो णाम दूपितः, कूटकार्पापणवत्, छेदो पुण ण कोविज्जह, तं कथं उवसंपज्जह? दोहिं ठाणेहिं, 'सहससु-
 तिआए णच्चा' सिलोगो ॥ ४२४ ॥ शोभना मतिः सन्मतिः सहजात्ममतिः सहसन्मतिः स्या वा मतिः सन्मतिः, सह मतीए
 सहसंसंमतिगं प्रत्येकसुद्धानां निसर्गसम्यग्दर्शने वा, पित्तजरोपशमनदृष्टान्तसामर्थ्यात् आभिनिवोहियसुयं उग्वाडेति, जहा इलाह-
 पुत्तेण, धम्मसारं सुणेत्तु वा, यथा तीर्थं करसकाशादन्यतो वा धम्म एव सारः धर्मसारः धर्मसारः धर्मसारः, चारित्रं

तं प्रतिपद्यते, पञ्चा त उच्यतेषु परकमति पद्धिरीरण्य पुण्यकर्मस्त्वयद्विष्टाए, एव सो दक्षिणो, हिसादि वा प-घण विमुक्तो
 अकर्मवीरिए उच्यते य मेहावी पद्धिधातपावगे घम्मे उच्यते अकर्मवीरिए वा घट्टमाणपरिभागे मेहाया घावतीति मेहावी
 प्रत्यास्प्यति हिसादि अद्वारस संयतधिरतपद्धितपक्षस्त्वायपावकम्मे स एवमुच्यतेषु पवदुमाणो 'अ किञ्चि उच्यस्म णद्धा'
 सिन्धोगो ॥ ४२५ ॥ यत्किञ्चिदिति उपक्रमाद्वा अवाएण वा, अद्वा सिन्धो उच्यते मत्तपरिणामादि, आयुपः क्षेममित्या-
 रोग्य, द्यरीरस्य च उपपन्न आत्मन इत्यात्मद्वरीरस्य तस्सेव अंतरद्वा तस्सेति वस्यायुःक्षेमस्य, अन्तरद्वा इत्यन्तराल, यावन्न
 मृत्युरिति, ये पद्धा मृदा संज्ञाः, स्त्रियमिति स्त्रियं, संलेख्याविधिं लिखेत्, सिक्खा दुविहा-आसेवणसिक्खा गइणसिक्खा य, ग्रहणे
 तावत् यथावत्सरविधिविज्ञेय, आसेवणपा ज्ञात्वा आसेवितव्य यद्यदिच्छति मनसा, आसेवणसिक्खा 'अद्वा कुम्भो सग्रगाइ०'
 सिन्धोगो ॥ ४२६ ॥ मरणकाले च नित्यमेव यथा कुम्भं स्वान्यङ्गानि पक्षस्वेव वेहे समाहरति नाम प्रवेदयति, ततः शुगालादिभ्यः
 पिश्रितादिभ्य अमिगम्यो न भवति, एव पावेहिं बप्पाण, पावाणि हिसादीनि कोहादीनि च, मरणकाले चादारीपकरणसेवव्यापाराब
 आत्मानं संहृत्य निर्व्यापार संलेखनां कुर्यात्, आत्मानमचिच्छत्य यः प्रवर्तते तदध्यात्म, व्यायो वैराग्यं एकाग्रता इत्यादिनाऽध्या-
 रमेन पापात्समाहरेति, तत्र त्रयाणां मरणानामन्यतम व्यवस्यते, ईहं तु पावोऽगममचिच्छत येनापदिदपते 'संहरे इत्थपावे य'
 सिन्धोगो ॥ ४२७ ॥ इत्थपावप्रवीचारं संहृत्य निष्पन्दस्तिष्ठत्, काय च संहर उच्छपनादिभ्यः, सर्वेन्द्रियाणि वा स्वे स्वे विषये संहर,
 रागद्वेषनिवृत्तिं कुरु, 'पापग च परीणाम' इति, निदत्तादि इल्लोगसंसुपयोप च संहर इति वर्तते, भासावोस च पावगति
 वाम्पुसिपुते, एवं मत्तपरिणामादि निगिणीपचि अपतपं साहर, अत गच्छेन्न अतं पिच्छेन्नचि, दुर्लभं पद्धिमरबभासाय कर्मव्यापारं

सदोपयुक्तेन माव्यं, तत्थ णं जह अपदिश्यते 'अणु माणं च मायं च' ॥४२८॥ अथवा मरणकाले च सर्वकालमेव अणु माणं च मायं च संपरिणाय पंडिते, अणुरिति स्तोकोऽपि मानो न कर्त्तव्यः, किमु महान्?, अनुरपि च मायां न कारयेदिति पंडितः, पठ्यते च-अतिमाणं च मायं च, तं परिणाय पंडिते अतीव मानो यथा सुभोमादि, कोऽर्थः?—यद्यपि सरागस्य मानोदयः स्यात्तथापि उदयग्रासस्य विफलीकरणं कार्यं, सुतं मे इहसेगेहिं, एवं वीरस्स वीरियं श्रुतं मया तीर्थकरात् स्थविरेभ्यो वा इहेति इहलोके प्रवचने वा, एकेषा न सर्वेषां, तद्वीर्यवतो वीरस्य पंडितवीरियं यदुक्तं वीरस्य वीरत्तं इति, यथा वा स्याद्भवसानमिति तद् व्याख्यातं, स एवं मरणकाले अमरणकाले वा पंडितवीर्यवान् महाव्रतेषूद्यतः स्यात्, तत्राहिंसा प्रथमं, उड्डुमहे तिरियं दिमासु जे पाणा तमथानरा । सवत्थ विरति कुज्जा संतिनिव्वाणमाहितं, अस्य श्लोकस्य चर्चा उक्ता, किंच—'पाणे य पातिवाएज्ज अदिण्णंपि य णातिए । सातिं ण सुसं ब्रूया, एस धम्मसे बुसीमयो ॥४२९॥ एवं तावत् पाणातिवायं वजेज्ज, ण वा अदिण्णादाणं आदिएज्जा, सादियं णाम माया, सादिना योगः, सह सातिमा सातियं, न हि मृपावादो मायामंतरेण भवति, स चोत्कंचणकूडतुलादिसु भवति, सातियोगमहितो मुसावादो भवति, स च प्रतिपिध्यते, अन्यथा तु न मृगान् पश्यामि ण य वल्लिफाइयेसु समुद्दिस्सामो एवमादि ब्रूयात्, येनात्र परो वंच्यते तत्प्रतिपिध्यते, कोहमाणामायालोभसहितं वचः, धम्मः योऽयं उक्त स्वभावः, बुसिमतां वल्लनि ज्ञानादीनि । अयं भारवए णिचं भवे भिक्खू कण्ठचं, 'अतिक्कमंति वाचाए मण-सावि ण पत्थए' ॥४३०॥ अतिरिति अतिक्रमणे, येनातिक्रम्यन्ते एतानि यच्च महाव्रतानि सोऽतिक्रमः, तत्र प्राणातिपातमधिकृत्यापदिश्यते—तिपाद एव त्रिभ्यः पातयतीति तिपातः तन्मनसापि न प्रार्थयेत्, किंतु वचसा कर्मणा वा?, नमकेन भेदेन, एवं शेषा-

नामपि जाव परिग्रह, एव तावत्स्वय न करोति प्रवृत्तिचारं, योऽपि तद्युद्दिष्टान्यै प्राणातिपातं कृतं क्रियते वा तत्राप्ययमु
 पदेशः 'कृढं च कीरमाणं च' सिलोगे ॥ ४३१ ॥ अदाकम्मादि कृढ अणेण्माणो पाणुजाणाति, कीरमाणमवि ज जाणति
 ममद्वाए त गिवारेति, गो खलु मम अद्वाए क्विच्चिवि करणिअ, एवं जोवि आत्मनिमिज असुजमस्ते' कृतं तद्यथा-श्लिघोः श्लि
 श्लिघ छिद्यते वा वष्यो इतो इत्यते वा मांसाद्योपक्कनि सत्थानि तानि इत्यते वा तमपि कृढं च कज्जमाणं च पाणुजाणाति,
 आगमिस्सं च पायगति जइण कोइ मणिआ-अइ ते आउसंतो समणा ! अमणं वा ४ उवन्नख्खेमि तपि गिवारेति, गो खलु
 मम अद्वाए क्विच्चि करणिअ, एव असंजतोवि जो ज इतिकामे तपि आगमिस्स पावगं मुच्चं त पाणुजाणाति, मवमिति तनिमिज
 वा कय कज्जमाणं वा गवणेण मेदेण पाणुजाणति पढिया, आत्मनि आत्मसु वा गुप्ता जितेन्द्रिया जीइन्दो नणियसा, अयवा मर्न
 मिति आहारोपकरणादि सेक्काजोऽपि बायालीसदोसपरिसुद्धाजो धेप्पति, एव ते मगवन्तं संयमवीरियावम्बिता नवकेन मेदेन
 तदाऽतिचारमकुवन्तु, ये तु तद्विधमिणं बालवीर्यायम्बिता अपि सुदेम्योऽपि निःसुता सन्तः जे यावुद्धा महामागा ॥ ४३२ ॥
 जे (इति) अणिदिट्ठमिस्सो अमुद्धा वादिण, अधवा न युद्धा अमुद्धा, बालवीर्यावम्बिता सकम्मवीरिए वडुति, तदा पाण न यवति
 महामागाः विक्खाए बलेण वा, यया धुद्धं तपस्वि, निमित्तबलेन वा यथा गोशास्त्राः, रायपव्वइया वा बहुअणनतारः बहुजनेना
 भियन्ते, पूयासक्कारणिमिचं विक्खाजो विमिच्चानि य पयुजमाणा तर्पयि च प्रकाशानि प्रकुर्वन्ति तेषां बालानां यत्किंचिदपि परा-
 क्रान्तं तददुद्धं भावोपहतत्वात्, नवकेनापि मेदेन अज्झानदोपाय, एवमादिभिर्दोषैरुद्धं तेषां परक्कन्तं, अदुद्धं नाम यथोक्तैर्दोषैः ,
 पसाच्चान्तं धरितं वेष्टितमित्यर्थः, इवैवचिक्किस्सायत्, सफल इति सद्यसो फलं नाम कम्मसंघो, तत्तत्कर्मणं प्रति मफलं मयति,

सर्वश इति सर्वाः क्रियास्तेषां कर्मवन्धाय भवन्ति, कथं ? सर्वे हि कटुकविपाकं सुचरितमपि पुद्गलस्य मिथ्यादृष्टेः, निर्वाणं वा प्रत्यमफलं भवति, सर्वशः सर्वाः क्रियास्तद्विपरीताः सञ्छामनप्रतिपन्नाः, जे तु बुद्धा महाभागा सिलोगो ॥४२३॥ स्वयं बुद्धास्तीर्थकराद्यास्तच्छिष्या वा बुद्धवोयिता गणधरादयः, महाभागा इति, चउरासीइ उसभयामिणो सिस्ससहस्साणि, उसभसेणस्म वत्तीसं समणसाहस्सीओ गणो आसी, एवं जाव बद्धमाणसामी, तत्संघस्स चतुर्विधस्म परिमाणं भासितव्यं, प्रत्येकबुद्धाः पुनः साम्प्रतं न महाभागाः, केचित्तु पूर्वमासीत्, ये चान्ये राजादयः पूर्वं महाभागाः आसीत्पश्चाद्वा जातास्ते वीरा इति—अरुम्मवीरिए बद्धमाणा सरागा वीतरागा वा वीरा, तपसि गाणादीहि वा वीराजंतीति वीरा, विदारयन्तीति वा कम्माणि, सम्मं पस्संतीति सम्म- त्तदंसिणो, तेसिं भगवंताणं शुद्धं तेसिं परिक्कंतं शुद्धं णाम णिरुवरोधं सल्लगारवक्कसायादिदोसपरिशुद्धं अनुपरोधकत् भूतानां तव्विउपासणाविधे संजमे च पराक्रान्तिः अफलं होति सत्त्वसो फलं णाम कर्मवन्धनं तं प्रत्यफलं, कथं ? संजमे अण्हयफले तवे वोदाणफले, उक्तं च—निरासस्साइ निस्सुखदुःखं० कल्पनं धर्मसु, वाचा निष्फलं, मोक्षणं वा प्रति सफलं, एवं पूर्वं पश्चाद्वा महा- जननेतृणां महाजनविज्ञातानां च तेसिं तु तवो सुद्धो सिलोगो ॥४२४॥ तेषामिति जे जहत्तकारिणो, जेति ता णिदिट्ठा, महं प्राधान्ये कुलं ईश्वराकुल्लादि, केचिद्वा ज्ञातकुलीया अपि भूत्या विद्यया तपसा मौर्याइ विस्तीर्णा भवन्ति नन्दकुलवत्, एत्थ चउ- भंगो, किंचि कुलतोवि महन्तं जणओवि एवं चउभंगो, एत्तो एगतराओवि णिक्खंतो महाकुलतो, महद्वा कुलमेपां महाकुलाः, भगवानेव छउमत्थो, छउमत्थकले अयमाणते परेणं तु, ण सिलोगं वयंति ते मिलोगो नाम इलावा, अमुक राजा वा आसी- दिति इभ्यो वा शालिभद्रादि तत्पूजासत्कारश्लाघादिनिमित्तं कुलं न कीर्त्तयितव्यं कुलादि कार्यनिमित्तं वा न कीर्त्तत । किं वा—

‘अप्यपिडासि पाणास्मी’ सिलोगो ॥४३५॥ संयमेऽपीयमेव वर्ण्यते, तेन अप्यपिडासि अप्यं पिङ्गमन्नातीति अप्यपिडासी, अतपुष्पा वा, एवं पाणपि, अट्टुल्लुडिअङ्गपमाभमिचे कवले आहारमादारेमाजे अप्पाहारे, दुबालस अदोमोदरिया, सोलस दुमागपध, चउतीसं ओमोदरिया, तीसं पमाभपचे वचीसं कवला संपुष्पाहारी, एचो एकेभावि उम आव एक्कगसेण एगसित्थेण वा, एव उवकरणोमोदरिया, अप्प मासेअत्ति अनयंदब्ढकवां न कुर्यात्, क्कारिणेऽपि च नोबै, मणिता दब्बोमोदरिया, मावे तु ‘व्वत्तेऽभिमिण्युढे वन्ते’ अक्कोषन छान्ति, अभिमिण्युढो नाम निवृत्तीमृतं क्षीतीमृतो, अयंक्षीलो अयेपु ब्रानाविपुयव’, दंस इति धतेन्द्रिया, तवसा य विगते गेहाणि दाप्पादिस्तु गेहिविप्पुक्के य न् पट्ठप्पण्येसु रत्तति, ण य क्खामोह करेह, ‘आणयोगं ममाद्दट्ठु’ सिलोगो ॥४३६॥ प्यानेन योगो ध्यानयोग’ प्रद्वस्तप्यानयोग सम्यक् इदि आहृत्य चोवृष्ट्य ‘काय वोसिअ सम्भम्मो’ सर्वद्व इति आहाराक्रियामप्यस न करोति, स्वेदजलमल्लपहरणादीन् धासक्रिया, तितित्तम्भ परम णच्चा तितित्था णाम परीपहोवमर्गाधियासण, तितित्थमेय परं मोक्षण मोक्षसाधन वेत्येव च ज्ञात्वा आमोक्षाय परिवपत्ति आमोक्षयेति यावमोक्षगमन ता परिच्यएत्तासिद्धि, छरीरमोक्षो वा, परि समता सव्वओ वएत्तासि, मगवानाह-एवमह व्वीमि, न परोपदेया दित्यर्थ । गयात्तयेव ॥ वीर्यक्रियमष्टममरण्यन समाप्त ॥

वग्गमोनि अन्नपण्यस्य वप्पारि अणुयोगदारा, धम्मो अत्थादिकारो, उक्त उपक्रमः, धामणिण्ण्ये धम्मो सो पुण ‘धम्मो पुण्डुरिद्धो’ ॥९९॥ धम्ममट्ठकामाण, त येव य इहापि पस्सेयव्वो, इह तु मावधम्मेष अदिकारो, एए एव धम्मः, एए एव माव समाप्ति, एए एव च मायमार्ग । तत्थ धम्मस गिस्सेवो-णाम ठब्बणा धम्मो० गाथा ॥१००॥ पतिरिचो दट्ठधम्मो सिद्धिमे

सचिन्तादि, तत्थ सचिन्तस्म जहा चेतना धर्मः, चेतना स्वभाव इत्यर्थः, अचिन्ता जहा धम्मत्थि कायस्स० जा जस्स धम्मता, जहा
‘गतिलक्खणो तु धम्मो, अधम्मो ठाणलक्खणो। भायणं सव्वदवाणं, भणितं अवगाहलक्खणं ॥१॥’ पोग्गलत्थि-
कायो गहणलक्खणो, मिस्सगणं दव्वाणं जा जस्म भावना, यथा क्षीरोदकं सीतलं धातुरक्तवर्द्रकं काशायी यावन्न परिणमत्युदकं
तावन्मिश्रं भवति, गृहस्थानां च यः कुलग्रासादिनगरधर्मः, दानधम्मोत्ति यो हि येन दत्तेन धर्मो भवति स तस्मिन् देयद्रव्ये कार्यवदु-
पचाराद्दानधर्मो भवति, यथा-अन्नं पानं च वस्त्रं च, आलयः शयनाशनम्। शुश्रूषा चन्दनं तुष्टिः, पुण्यं नवविधं स्मृतं ॥१॥” लोइय
लोउत्तरिओ’ गाथा ॥१०१॥ भावधम्मो दुविहो-लोइओ लोउत्तरिओ य, लोइओ दुविहो-गिहत्थाणं कुपासंढीणं च, लोउत्त-
रिओ तिविहो-णाणं दंसणं चरित्तं च, णाणे आभिणिबोधिगादिना दंसणे उवमामगादिना, चरित्ते पंचविहो सामायगादिना
पाणिवधवेरमणादिना वा, चतुर्विधो वा चाउज्जामो, रातीभोयणवेरमणछट्ठो वा छव्विहो, पासड्ढभावधम्मद्धितेहि पासत्थो, अण्णा-
दीहि दाणग्रहणं ण कायव्वं, संसग्गी वा, तत्थ पामत्थोसण्णकुशीलसंथवो, एत्थ अत्थे गाथा ‘पासत्थोसण्णकुशीलसंथवो
ण किर वट्ठते काउं। सूयकडे अज्झयणे धम्मम्मि णिकाइयं एयं ॥१०२॥ णामणिक्कणो गतो। सुत्ताणुगमे सुत्त-
मुच्चारयेव्वं, ‘कतरे धम्ममे अग्घाते’ सिलोगो ॥१३७॥ कतरे केरिसो वा, आघात इत्याख्यातो, माहन इति भगवानेव, समणेत्ति
वा माइणेत्ति वा एगड्ढं, मन्यते अनयेति मतिः-केवलमिति, मतिरस्यास्तीति मतिमान्, अतस्तेन मतिमता, एवं जंबुणामेण पुच्छिओ
सुधम्मो आह-‘अज्जुधम्मो जहा तहा’अजुरिति आर्जवयुक्तः, न दंभक्कवादिभिरुपदिश्येत, ते कुशीलाः बालवीर्यवन्तः, ते नार्ज-
वानि ज्वन्ते, ज्वन्ते वा न वयं परिग्रहवन्तः आरमिणो वा, एतत्तमद्वय बुद्धस्य उपासकानां वा इति, भागवतास्तु नारायणः करोति

इरति ददति या, उक्त हि—यस्य वृद्धिर्न लिप्येत, इत्वा सर्वमिदं जगत् । आकाशमिव पट्टेन, न स पापेन लिप्यते ॥१॥ नैव भगवता
 अनाउपयुक्तो धर्मः प्रणीत, भगवता तु यो यथावस्थितस्तं तथैव मत्वा निरुपयो धर्मोपदिष्टः, न लोफपत्तिनिमित्तं, ग्लानाद्युप-
 धिना वा द्विचित्मात्रयमार्तेन बर्धस्यमित्युपदिष्ट, विनानामिति पृष्ठी, विनानां संतकं तीतानागतानां, पठ्यते च 'जणगा स सुणेह
 म' यथोरिष्टधर्मप्रतिपक्षभूतस्त्वधर्मस्तत्र चामी वर्धन्त । 'माहणा क्षप्रिया वेस्सा' सिलोगो ॥ ४३८ ॥ माहणा मरुगा सावगा
 गा, स्वधिया उग्गा भोगा राहणा इक्खगा, राजानः तदाथयिणध, अथवा क्षेत्रेण जीवन्त इति क्षप्रियाः, वैश्या सुवर्णकारादयः, ते हि
 इवनादिभि क्रियामिर्धर्ममिच्छन्ति, वण्ढाळा अपि भुवते—वयमपि धर्मावस्थिताः कृप्यादिक्रियां न कुर्मः; बोक्कसा वाम संभोग
 जातिः, नदा वमयेण सुरीए आतो मिसादोचि पुचति, वमयेण वेस्साए जातो अम्बद्धो पुचति, तत्थ पिसाएण अंबट्टीए जातो
 मा बोक्कमो पुचति, एसिया वेसिया एपतीति एषिक्का—भृगलुम्बका इस्तितापसाध मांसहेतोर्भृगान् हस्तिनय एपति, मूलकन्द
 पल्लानि च, य वा पर पाखण्डा नानाविधैरुपायैः मिश्रामयंति, यथेष्टानि चान्यानि विषयमाधनानि, अथैपिक्का वणिजः, तेऽपि
 द्वित कालोपत्रीवित्वाद्धर्मं क्लिप्तं कुर्वते, अथवा वैश्या स्त्रियो वैश्रिक्का, ता अपि क्लिप्तं सया विधेयादृश्यधर्मं वर्तमाना धर्मं कुर्वन्ति,
 अत्र अपि कुटुम्बभरणादीनि कुर्वन्तो धर्ममेव कुर्वन्ते, उक्त हि—'या गति' छेज्जदग्धानां, गृहेषु गृहमेधिनाम् । पुत्रदारं भरतानां,
 ताद्वन्ति यत्र पुत्रक ! ॥१॥ ये अनुसिष्टा छेज्जनभेदनपयनादि दग्धे, मावे आरमे गिस्सिता गियतं सिता विस्सिता, 'परि
 गग्गे गिक्खिद्वाण मिठोगो ॥४३९॥ परिगग्गे मच्चिमादि ३, दग्धादिषत्तुक्विषो पा, तेमि माहणादिक्खिद्दीठाणं परिगग्गे गिचि
 द्वाप्पन्ति उवज्जिअंताय माववताण य गह्वरिषट्ठ च मोएन्नाण, तेमि पाव पवइति आउभवत्ताठ मत्त कम्मपगहीओ विट्ठित्ठवंधन

वद्धाओ धणियबंघणबद्धाउ करेसि, एतेपां आरभसंबुत्ता कामा, हिंसादिआरभेन संबुत्ता, आरंभसंबुत्ता कामा अथवा संमता
 नाम आरम्भ एपां संमतः, कथं आरभि णिस्सिया तिष्ठन्ति, तालिसं, उक्तं हि—आरभारंभरूपाणि, श्रान्तः श्रान्तः पुनः पुनः। तथा
 न ते प्राणैरपि परिरक्षिता जराव्याध्युदये दुःखोदये वा मृतौ वा प्राप्ते तस्मान्दुःखान्मोचयन्ति, न च नरकादिषु प्राप्तस्य
 ततो नरकादिषु दुःखाद्विमोचयंति । ‘आघातं किंचमाधेतुं’ सिलोगो ॥४४०॥ आहन्यतेऽनेनेति आघाएत्ति, मरणमित्यर्थः, आघाते
 आघातस्य वा कृत्यं मरणकृत्यमित्यर्थः, आघाते शरीरं संस्कारयित्वा दहति मृतकृत्यानि चास्य पितृपिंडादीनि आघाएत्ति तमाध्याय
 कुर्वन्ति, महिषच्छागाद्याश्च वध्यन्ते, करकतभक्तानि कुर्वन्ति, उक्तं हि—‘अवहत्थेण य पिंडं परिपिंडेऊण पत्थरेंतस्स ।’ इत्यादि
 मरणकृत्यं, अथवा आधेतुं—कारुण तं पणिघाय, ये तस्य भ्रातृपुत्रादयो दायादाद्या जीवन्ति शब्दादिविषयैपिणो तेन मृतधनेन
 वयं भोगान् भोक्ष्यामहे, अज्ञातयोऽपि दासभृत्यमित्रादयः तत् व्युतं धनं तर्कयन्ति, अपुत्राणां च मृतकूटं राजा गृह्णाति, एवं वै
 राज्यादिसामन्यं, अण्णे हरंति तं वित्तं अन्य इति अन्य एव दायादाद्याः भृत्यराजचोरादयः, हरति वा विभयंति वा णामेति
 वा एगडं, उक्तं च—‘ततस्तेनाजितैर्द्रव्यैर्दारैश्च परिरक्षितैः । क्रीडन्त्यनेन राजानः (न्ये नरा राजन्) हृष्टतुष्टा हलंकृताः ॥ १ ॥’
 कर्म अस्यास्तीति कर्म्मो, तत्कर्माय स्वर्कर्मनिर्वर्त्तितां गतिं प्राप्य, तत्कर्म्मफलमन्वेपति । ‘माता पिता पट्टसा भ्राता’ सिलोगो
 ॥४४१॥ उरसि भवा औरसाः औरसा अपि ताव तर्के न त्राणाय, किं क्षेत्रजातादयः ?, ‘णालं ते मम ताणाए’ यथैव मात्रा-
 दयो न त्राणाय सम्वन्धेन तथैवारम्भपरिग्रहावपि न त्राणाय, विषयाथ णालं भवते मम ताणाए, लुप्यमानस्येति शारीरमानसै-
 दुःखैर्दोर्मनस्स इहभवेऽपि न तावत्राणाय किमुत परभव इति, कालसोअरिअपुत्तो सुलसो अभयकुमारसत्त्वा आचक-

दारको, धावक्यासौ दारक्य, दहन्त 'एतमदृ सपेक्षाए' सिलोगो ॥४४२॥ अर्थमिति योऽप्यमुक्तोऽर्थः, न तथर्मिक्यणामिह
 परत्र वा लोके दुरणमस्तीति, द्राण वा, सम्म पेक्षाए, परम अर्थः परमार्थः मोक्ष इत्यर्थः, न परमार्थं अनुगच्छन्ति परमद्वानुगामी,
 यथोरिष्टेषु मात्रादिषु वैराग्यमनुगच्छन्ति, ज्ञानादयो वा परमार्थानुगामिन्, स एव साधु 'णिग्ममे गिरहृकारे' नास्य कलत्र
 मित्रविवादिषु सामान्यन्तरेषु वस्तुषु यमता विद्यते इति निर्ममः, न चाहकारः पूर्वैश्वर्ययात्यादिषु च मग्राप्तेष्वपि च तपश्चा
 र्यायादिषु, चरेदित्यनुमतार्थः, जिणाहित आस्थालं, मार्गमित्यर्थः, चारित्र्य तपो वैराग्यं वा, त एव मात्रादयो नाम मन्म
 धिनः न द्राणायेति इत्यतः 'चेष्टा पुते य मिते य' सिलोगो ॥४४३॥ पुत्रे ष्वधिकः स्नेहः तेनादौ ग्रहणं क्रियते, मिता तिबिहा-
 सहजावकादयः, सहजावकाः पूर्वापरसम्बन्धिनः, परिगृहो हिरण्यादि, चेष्टाणा अस्तग सोत त्यक्त्वा चेष्टाणा आत्मनि भव आत्मक
 तत्र मित्रज्जातयः परिग्रहाथैव पादिरंग सोतं, मिच्छतं कमाया अप्याण अदिरती य एत अस्तग सोच, भोवद्वारमित्यर्थः, पठ्यते
 च-चेष्टाणा अंतग सोत अप्यथा अवापाधिरती मिच्छतपज्जा, उमयमवि वा, गिरवेकम्बो परिष्वण औच्छुग घग्ममणुपालेन्तो
 न पुत्रदारादीनि पुनरपश्यते, उक्तं हि--'छलिता अवयक्स्वन्ता विरयेक्त्वा गता मोक्स्वं' म एव प्रयजितः स्वरुचिनाऽनस्थितात्मा
 अहिसादिषु व्रतषु प्रयतेत, तत्राहिमाप्रसिद्धये जीवा अपदिश्यन्ते-पुत्रवी उ अगणि वाऊ' सिलोगो ॥४४४॥ कठयं, मयेयां
 मंदो वक्तव्यः, अयथार्थं परिहर्तुं इत्यतो मेदः, एतेहि छहि कागहि० सिलोगो ॥४४५॥ एतेहि ज उरिह्वा छन्नाया, विस्ममिति
 द्विष्यनिदेषः, विस्मसिणि विद्वान्, स ण्य द्विष्या निर्दिश्यते तदिद्वान्, परिस्माणिपा परिजाप्तिउ, परिष्माण दुविषाए, मनसा
 कायबद्धेण जारंभी ण परिगृही एक्के क्कये ज्यगो भेदो, न च परिगृह कुर्यात्, परिगृहनिमिनो हि मा भूत्कायारग्मा,

एवं सेमाणि विव्याणि पालेजा, अण्णहा 'मुसावातं वहिद्धं च' सिलोगो ॥ ४४६ ॥ वहिद्धं मिथुनपरिग्रहो गृह्यते, तत्र वर्त-
 मानोऽस्तीव धर्माद्बहिर्भवतीति वहिद्धं, उग्गहं जमजाइयमिति अदत्तादाणं, एताणि सत्थादाणाणि लोगंसि शस्यते अने-
 नेति शस्त्रं, शस्त्रस्य आदानानि शस्त्रादानानि, ल्हयंत इत्यर्थः, कस्य शस्त्रस्य ?, असंयमस्य, तदेतद् भिद्धन्परीजानीहि, अथगा उप-
 देशो भवति, तदेतद् विद्वान् परिजानीयात् । इदानीं उत्तरगुणः—पलिउंचणं च भयणं च' मिलोगो ॥ ४४७ ॥ सर्वतः कुंचनं
 पलिउंचणं माया, भंजणं भजते वाऽसाविति असंयतैर्भञ्जनः लोभः, स्थण्डिलास्थानीयं करोति, क्रोध एव स्थण्डिलः वपुर्वैवर्ण्यादि
 च, उच्छ्रयनमुच्छ्रयः उच्छ्रयणादिति, बहुवचनं जाल्यादीनि अष्टौ मदस्थानानि 'धुत्तादानानि लोगंसि' धूर्तस्यायतनानि कर्म-
 पसुतय इत्यर्थः, एवं यद्यदा वर्जयितव्यं तत्सर्वमिह श्रमणधर्मे वर्ण्यमानेऽपदिश्यते, उत्तरगुणाधिकारे च पठ्यते 'धावणं रयणं
 चेव' सिलोगो ॥ ४४८ ॥ धावणं वस्त्राणां, रयणं तेषामेव दन्तनखादीनां च, वमणं च विरेयणं, मुखवर्णसौरूप्यार्थं च वमनं करोति,
 विरेचनमपि बलाग्निवर्णप्रासादार्थं, वत्थिकम्मं सिरोवेध, तं विजं परिजाणिया, वत्थिकम्मं अणुमासणाणि महा वा, तत्थ पलिमंथो
 संजमस्स, 'गंधमल्लसिणाणं च' सिलोगो ॥ ४४९ ॥ गन्धाश्चूर्णादयो, मल्लं गंधमादी, सिणाणं देसे सव्वे, दंतपक्खालणं दंतघोवणं
 जहा कुंचकुंचावेति, परिगहं हत्थकम्म च, परिगहो सचिचादि, इत्थी तिविहाओ, कम्मं हत्थकम्मं, स्यात्पूर्वं वहिद्धावर्जनमुपदिष्टं
 इत्यतः पुनरुक्तं, उच्यते, तद्धेददर्शनाच्च पुनरुक्तं, 'उद्देसियं कीतकडं' ॥ ४५० ॥ कंडो सिलोगो 'आसूणि यं' ॥ ४५१ ॥ आसूनि कं
 णाम झ्लाथा येन परैः स्तूयमानः सुज्झति यावत्थुगोति यावद्वाऽनुमरति तावत्सुज्झति मानेनेति इत्यासूनि कं, अथवा जेण आहारेण
 आहरितेण सुणी होति, बलवन्तं भवति, व्यायामस्नेहपानरमायनादिभिर्वा अक्षिरागं अंजनं गुद्धिर्वाहोऽभ्यन्तरे वा वस्तुनि, उपोद्घा-

तर्कम नाम परोपधातुः तच्च करोतीत्याह, जातिवो कर्मणा सीलेन वा परं उच्यते, उच्यतेऽस्मिन् च इत्यपादमुत्पादीनां, कृत्केन अहं
गमादिना इत्यपादमुत्पद्यमानाणि उच्यन्तेति तच्च विद्वान्परिजाणिना 'संपसारी कतकिरिण' सिलोगो ॥४५२॥ संपसारगो पाम
असंवतानं असंवमकृत्तसु सामत्य देति उच्यतेसं वा, कयकिरिओ पाम जो हि असजयाप किचिदारमं कृत प्रममति, तद्यथा-साधु
गृह कृत, साधुभाय सुखं संयोगः, पात्रगियो पाम यः प्रमन छेदति, तद्यथा-व्यवहारेषु मिथ्याश्रयगतसंशयिके व्यवहारे ताव
दयेप प्रवीति तत्प्रमाणं, द्वावेवपि लौकिकशास्त्राणां व्याख्यानं प्रवीति, भावच्छेदे वा साहति सागारियपिठवत्, विज्ञ परिजा
पिया कृत्तय। 'अष्टापद न सिक्खेष्वा' सिलोगो ॥४५२॥ अष्टापद नाम घृतक्रीडा, न भवत्यरात्रपुत्राणं, समष्टापद न द्विदेव,
पूर्वद्विष्टितं वा न कुर्यात्, वैषा नाम घृत तच्च समुसितगे, रुधिर जतछिज्जति न, इत्थकम्म विषाह च इत्थकम्म इत्थकम्म
यत् 'इस्ते सुण्ड०' गाथा, विषादो विग्रहः कलह इत्यनर्थान्तरं, स तु क्षपणपरपश्चात्तं विज्ञ विद्वान्, परिजानीदि। 'उच्यतेऽस्मिन्
छत्त च' सिलोगो ॥४५४॥ उपानहो पादुके च चमयितव्ये, छत्रमपि आतपप्रकर्षपरिवाणार्थं न चार्थे, नालिका नाम नालिकाक्रीडा
इदुकाक्रीडाधि, परकिरिया अणामण च, परकिरिया नाम वो अणमण्यस्म पादे आमज्ज वा पमज्ज वा जहा छट्टे ससिक्खते,
अणमण्यकिरिया पाम इमोवि इमस्स पादे आमज्जति वा रएइ, इमोवि इमस्स, 'उच्यतेऽस्मिन्' सिलोगो ॥४५५॥ कृत्तय
विगदं नाम विगतजीव, विगतजीवेणापि तात्रचन्दुलोदगादिना न तत्र कृत्तये आयमिंतुं, किमु अनवगतजीवेण, एवमन्यथापि,
अयंछिळे पट्टिसिंदं, साहदुदुरिति विगतजीव साहरिकण ताधि वा इरितानि साहसितुण। 'परमं अणपाण सु' ॥४५६॥
परस्स पात्र गृहिमात्र इत्यर्थः, अथवा पट्टिगगधारिस्स पाणिपात्र परपात्र पाकिपरिगगधारिस्समिदि पट्टिगगहो परपात्रो मवति, पर

वर्यं न अचेलति एत्रि परस्य वर्यं गृहिवस्त्रमित्यर्थः, तत्तावत्सचेलो वर्जयेन्, मा भूत्पश्चात्कर्मदोषः हते दोषश्च, यद्यप्यचेलकः स्यात्,
 एवं तावत्सचेलकस्य, यः पुनरचेलकस्यात्मीयमपि वर्यं तत् परवस्त्रमेव, न हि तस्य तदनुज्ञातं, स्वयं चोत्सृष्टत्वादित्यतः परवस्त्रं
 'आसंदी पलियं' सिलोगो ॥४५७॥ आसंदीत्यासंदिका सर्वा आसनविधिः, अन्यत्र काष्ठपीठकेन, पलियंकेन, पलियंकः पर्यंक
 एव, 'गंभीरविजया एते' इत्यादयो दोषाः, निहंतरे निसेज्जं ण वाहेज्ज 'अगुत्ती बभचेरस्स, पाणाणं च वधे वध' इत्यादयो
 दोषाः, 'संपुच्छणं च सरणं वा' संपुच्छणं णाम किं तत्कृतं न कृतं वा स पुच्छावेति अणो, केरिसाणि मम अच्छीणि सोभंते ण
 वेति एवमादि, ग्लानं वा पुच्छति—किं ते वदति ? ण वड्डइ वा ? सरणं पुव्वरत्तपुव्वकीलियागं तं विद्वान् परिजानीहि । जसं किंति
 सिलोगं च' सिलोगो ॥४५७॥ दानवुद्ध्यादिपूर्वं यशः तपःपूजामत्कारादि पश्चाद्यशः, यशः एव कीर्तनं जसकित्ती, सिलोगो
 णाम श्लाघा नीतितपोवाहुश्रुत्यादिभिरात्मानं श्लाघेत, वंदणपूयाउवि ण कामए, ण वा कज्जमाणायु रागं गच्छेज्जा, सव्वलोगंसि
 जे कामा कामा दुविहा इच्छामदनभेदात् पञ्चविधा वा, किंच—'जेणेहं णिच्चहे भिक्खू' सिलोगो ॥४५९॥ जेणेति जेण धम्म-
 कदाए वा संथवेण वा, आजीवणीमगत्तेण वा, अन्नतरेण वा उवघातणादोसेणं, अण्णहेतुं वा पाणहेतुं वा पयुंजमाणेण इमा ओवम्मा,
 णिव्वहति नाम निर्गच्छति, तन्न कुर्यादिति, अथवा जे णिहं णिव्वाहेति येनास्य इहलौकिकं किंचित्कार्यं निष्पद्यते मित्रकार्यं,
 प्रति दास्यति वा मे किंचित्, परित्रास्यति वा, धरिस्मइ वा मे किंचित् उवगरणजातं, एवमादिकं किंचिदिहलौकिककार्यं निर्वाहकं
 साधकमित्यर्थः, तं पडुच अण्णं पाणं वा, सीलमंते सुसीलो वा, न पुनः परमार्थेन, शीलवन्तः साधुः तस्स मुधेव णिज्जराए दायव्वं,
 नत्तिहलौकिकं किंचिन्निर्वाहकं प्रतीत्य दायव्वं, अथवा शीलवानिति श्रावकः, अशीला नाम मिथ्यादृष्टयः, तस्मिन् शीलवति वा

दाण विवज्जए । 'एवं उवाह गिगंथे' सिलोगो ॥४६०॥ एवमवधारणे, उदाहृतवान् उदाहृत्, नास्य ग्रन्थो विद्यत इति निर्ग्रन्थाः
 महावीर, न एव च महासुनि, किं मह ! यदसौ मनुते, अणतं णाणइमण च, धम्मं देखितवान्, सुतमिति कम्मतरं, धम्मं
 अनेन सुतधर्मेण चारित्रधर्माबोधेमेव सुतधर्मेणापदिश्यते 'मासमाणो ण भासेज्ज' सिलोगो ॥४६१॥ अथवा तेज मगधता
 मापासमितेनाय धर्म उरिए योऽप्यन्य कथयति सोऽप्येवमेव कथयतु, मासमाणो ण भासेज्ज, यो हि मापासमिताः सो हि मापा-
 माणोऽप्यभापक एव लभ्यते, उक्तं च 'वयणखिमसीइ कुसलो वयोगत बहुविच वियार्णतो । दिवसेसं पि जपमाणो
 सोवि ह्नु वइगुस्तत पत्तो ॥१॥' ब्रह्मवित्रीए परिहरमाणो मचेलोवि अचेल एवापदिश्यते, जहा वा आइहुअगो य णिट्टुअगो
 य, अथवा मासमाणे ण भासेज्ज, ण रातिवियस्स अंतरं मासं करेज्जा, ओमरातिवियस्स वा, णो य वफेज्ज मंमय वफेति
 वाम देसीए मासाए उल्लओ वुचति, तदपि च अपार्यक अदिल्लोक्त बहुवा व वंफेतिचि वुचति, अथवा न वंफेज्ज मम्मपति,
 कर्त्तं?, वातिइलीउववेहि मर्मकत् मवतीति मर्मक, मायाठाण न सेविज्ज माया वाम गूढाचारतो कृत्वाजपि निह्वः, करिप्प
 मानअ न तथा दर्शयत्यात्मान, यदा वत्कुक्कामो भवति तदा पूर्वापरसेज्जुषित्य वाहरे । किंच, 'सत्तिमा तभिया भासा'।
 सिलोगो ॥४६२॥ सन्तीति विद्यन्ते, तधिकानाम सद्गता इत्यर्थः, भाष्यत इति भाषा, अनेके एकदेखात् ज वदिस्ताज्जुतप्पसि
 स्वायमेव धौर क्खः वामस्तथा रावविरुद्ध या लोक्खविरुद्ध वा एप वा इणमकासी, अनुपातो दि दोपं प्राप्य वा वधयातादि भवति
 अग्रसस्य परं वा सागसं निरागसं वा दोप प्रापयित्वा चानुवापो भवति, किंच - 'ज उण्ण त न वस्तअ' छम्प हिसायां यद्विहि-
 मक तम वक्तव्यं, तपथा-अयतां केदारः पुब्बज्जां अक्कगलि गोर्बप्यतां निविडयन्तां दारका इति, एसा आणा निगट्ठिया

वाचा नाम उपदेशः, शिष्यं इति निर्णयः, एषा महाशिष्याणां वा, एषा आज्ञा उपदिष्टा, किंच ॥४६४॥ होला इति देसी भाषातः,
 ममत्वात् नामन्वयते यथा 'लायनं कोऽरे हेष्टु'ति, महीयादमिति सखेति, सोलवादो श्रियभाष इव, गोत्रावादो वा पठ्यते,
 यथा किं गो! ब्राह्मण क्षत्रिय शूद्रादयो इत्यादि, तुमं तुमंति अपठिणे जो अ तुमंकारमिजे, वृद्धो वा प्रभविष्णुर्वा स
 न कृत्यः, अपठिणो नाम माभूरेव, गद्यमो तं न पठन्-मर्वशस्तन्न दूयात् । किंच-यदुक्तं निज्जुचीए- 'पामत्थोमणकुसील-
 मंथो न किं य'ति' तदिदं- 'अकुशीले मदा भिक्खू' सिलोगो ॥ ४६४ ॥ कुत्सित शीलं यस्य स भवति कुशीलः, स तु
 पामत्थादीणं पठं, ततो पंचण्हवि, तत्र तावत् स्वयं कुशीलेन भाव्यं, णो य संसग्गियं भये न च तैः संमगीं कुर्यात्, संम-
 ज्जेनं संमग्गिः, आगमणदाणग्रहणसंप्रयोगान्मा भूत् 'अंयस्म य शिंयस्म य'त्ति तं न संमग्गिं तैर्भजेत् संमग्गिस्तद्धवं गमयति-कथं?—
 सुहस्त्वा नन्वुचमग्गा मुखरूपा नाम सुवस्पर्शाः, तद्यथा को फासुगपाजीएण पादेहिं पक्खालिजमाणेहिं दोसो?, तहा दंत-
 पाखालणे, उच्चदुणे, एनं लोके अयणो न भवति, अहवा सुख इति संयमः, संयमानुरूपा हि तत्रोपमर्गा भवन्ति, मणे वइ, त्रिवि-
 धनापि करणेन गातिं मनुते, णणु को आहाकमे दोसो?, ण वा मरीरोधम्मो भवति, तेण शरीरसंधारणत्थं उपाहणसन्निधिगादिसु
 हो दोसो?, उक्तं हि- 'अपेन वहूमसेजा, एतं पंडितलक्खणं।' संपयं हि अप्पाइं संघयणाइं धितिओ य तेण एवमादिसु रूवेसु
 उपासमेषु पडिमुज्जेज, तेवि हू पडिमुज्जेज णाम जाणेजा, जाणित्ता ण संमग्गि कुजा, यदापि नाम स्यात् यदृच्छया तैः संमग्गी
 नग्गापि नग्गादि मुहक्खे उजसग्गे पडिमुज्जेज, तेवि हू पडिमुज्जेज, यथाशक्तितथ अभिहन्यात् । किंच-भिक्खा-
 दिनिमित्तं च गुरुपतिमुपविश्य तत्र 'नन्नत्थ अन्तग्गयेण' सिलोगो ॥४६५॥ अंतरागं 'जराए अभिमुतो वा, वाहितो तपस्वी'

इत्यादि, ग्रामकुमारीय किं, ग्रामचर्म-क्रीडा, कुमारक्रीडा च ग्रामकुमारीय, किं तत्र ? ग्रामक्रीडा हास्यकन्दर्पहस्तस्पर्शनालिंग
मादि तामि सार्द्धं, एवं वा स्त्रीमि-क्रीडते इति, शुभिरिति सार्द्धं, कुमारकानां क्रीडा कुमारक्रीडा, तद् वंदुगआदालिंगादि, तं तु
सुहृदेति सार्द्धं गिरह्यरूपद्वयेति वा संहतेति वा सम्बन्धेति न कायब्दा, नचातीत्य वेलां हसे सुषी, वेला मेरा सीमा मआयचि
वा एगदु, नातीत्य मार्यादां हसे सुषी, 'जीवे यं मते ! इममाणो वा उस्तुयमाणे वा कइ कम्मपगहीओ पघइ ? गोयमा ! सुच
विदपघइ वा अट्टविदपघइ वा' इह इमतां सपाइमवायुवधो । किंच- 'अणुस्तुओ' सिलोगो ॥४६६॥ अप्पिस्सि(पुस्तु)ए उरालेदि,
दराळा नाम उदासा ओमना इत्यर्थः, तेषु चक्रवर्णोदीनां सम्यग्धिषु शब्दादिषु कम्मभोगेषु अन्यैत्र्यवस्त्राभरणगीतगाधर्वयान
वादनादिषु इह च परलोकं वा अग्नि-सुतो अपमत्तो परिषए, अन्येषु वा आहारादिषु, चरियाए अप्पमचो, चरिया मिन्सुचरिया
तस्यामप्रमवः स्याद्, यदि नाम तस्यामप्रमवः परीपहोपसर्गं सृजेत् ततो समाधिमवियासए । 'इम्ममाणो न कुप्पेज्ज' सिलोगो
॥ ४६७॥ शुचमाणो असिलोगो नाम असुस्तस्समाणो निदिजमाणो वा मिग्गमत्तिजमाणो वा न संजले, न हि विदितः क्रोच
मानाम्यामि-पनेनच काप्पि संजले, तं पुण समणो अहियासेज्जा, सुमणो नाम रागदोसुरहितो, ण य कोलाइल करे य उक्कट्ठि
बोल वा करेल, राजसंपसारिय ना । किंच- 'लुट्ठे कामे ण पट्ठेस्सा' सिलोगो ॥४६८॥ लुट्ठा पाम अइ य कोइ वत्थगवअ
सअइइत्थीसुयणासुणादीदि बिमंतेल तत्थ य गिण्ठेज्ज, दओ धाविठो, अथवा लुट्ठे कप्पे तयोत्तरीओ आगासगमज्जनिशुतादीओ
अबसीणमहामस्सिणादीओ य य दाउ दुब्बतीनेल, य य अणागते इहलोकिके एता एव वत्थमंथादीए, परलोगिगे या, अइया यम
पत्तो तदा य पट्ठेज्ज, एवं नाप विवेगो आक्कमाणो यवन्ति किंच-अत्थएत्थिगतं सेवेज्ज आक्कणीयापि जाययियक्कामि वविक्का

एवि सिक्खाए, केसामंतिगं ?—सुबुद्धाणं. सुट्ठु बुद्धा सुबुद्धा गणधराद्याः यथा यदा काले (द्वा वे यदा काले) आचार्या भवन्ति ।
 किंच—‘सुस्ससुमाणो उवेहेज्ज’ सिलोगो ॥ ४६९॥ श्रोतुमिच्छा शुश्रूषा, कोऽर्थः ? पूर्वमुक्तं आयरियाइं सिक्खेज्ज सुबुद्धानं,
 तेषां सकाशादिदानीं तदर्थसुश्रूषा तथैव, उपासित, सु पत्थं शोभनप्रज्ञं, सुप्रज्ञं—गीतार्थं प्रज्ञावन्तं, सुट्ठु तवस्सितं सुतवस्सितं, यदि
 चेत्संविग्ग इत्यर्थः, तत्र केवंविधाचार्याः शरणं ? वीरा जे अत्तपण्णेसी वीराजन्त इति वीरा, आत्मप्रज्ञमेपन्तीति आत्मप्र-
 ज्ञैषिणः, आत्मज्ञानमित्यर्थः, कथं ? येनात्मा ज्ञायते येन वाऽस्य निस्सरणोपायः संयमवृत्तिव्यवस्थित इति, पुरुषादानीयाः सेव्यं त
 इत्यर्थः, राजानो राजामात्यादिकाश्च पंडिता धर्मलिप्सवो वा, पुरुषादानीया यदा संवृता भवन्ति इत्यतः प्रव्रजितास्तु
 ‘ते वीरा बंधणुम्ममुक्का’ ॥ ४७०॥ अहवा पूर्वं गृहवासे द्विविधमपि भावद्वीपं अट्टवन्तः प्रव्रजामुपेत्य पुरुषादानीयाः यदा संवृता
 भवन्ति धर्मं लिप्सुभिः पुरुषैरादानीयाः, अथवा ग्राह्याः पुरुषा इत्यादानीयाः, अथवाऽऽदानीय इत्यादानार्थिकः साधुः पुरुष-
 श्चासौ आदानीयश्च पुरुषादानीयः, ते धीरा इति आदानीयाः, वीराजन्त इति वीराः, बन्धनानि कालादीनि तेभ्यो मुक्ता बंधणु-
 म्मुक्ता, न तदसंजमजीवितं पुनरवक्राङ्कते विपयक्रपायादिजीवितं वा, जं तं कपायादिजीवितं पासत्थादिजीवितं तदिदं । तंजहा-
 ‘अग्निद्वे सहफासेसु’ सिलोगो ॥ ४७१॥ मणुण्णेषु सहेसु फासेसु य अग्निद्वेण भवितव्यं, रूवेसु अमुच्छित्तेण भवितव्यं, एवं
 गंधरसेसु, अमणुण्णेषु य सव्वेसु देसो न कायव्वो, णिगमणमिदाणि अपदिश्यते ‘सव्वं तं समयातीयं’ सव्वमिति यदिदं
 धर्मं प्रति इह मयाऽध्ययनेऽपदिष्टं, समय आरुहत एव, आदियंति भक्षणं, सामाभ्यन्तरकरणमात्रं, अद भक्षणे, समयेण अतीतं मम-
 याभ्यन्तरे ण, समयेनावद्धमित्यर्थः, अथवा ये वा परे कुममयास्तान् कुममयान् तदतीतं, अज्ञानदोषाद्विषयलाभस्यावनतैराचर्यत

रीप किं, ग्रामधर्मः श्रीढा, कुमारक्रीढा च ग्रामकुमारीय, किं तत्र ? ग्रामक्रीढा हास्यक्रन्दपद्मस्तस्पर्शनालिंग
, एव वा ग्रीमि श्रीढते इति, पुनिरिति सार्धं, कुमारकानां क्रीढा कुमारक्रीढा, तद् तदुगआदालिंगादि, त तु

रुद्रग । इत्यक्ष्णद्रुगदि या मंतेहि वा सन्वेकली न क्षयन्वा, नचातीत्य वेलां हसे मुणी, वेला मेरा सीमा मझायचि
या ण्गट्ठं, नावीत्य मायादी हसे मुणी, 'जीवे ण मते ! हममाणो वा उस्सुयमाणे वा फर कम्मपगङ्गीओ वचइ ? गोयमा ! सुच
रिदपण्ण वा अट्टनिदपण्ण वा' इह इमतां सपाइमयायुवधो । किंच—'अणुस्सुओ' सिलोगो ॥४६६॥ अपिस्सि(णुस्सु)ए उरालेहि,
उराना नाम उदारो इत्यर्थ, तेषु चक्रयण्णादीनां सम्बन्धेषु शब्दादिषु कामभोगेषु अन्यैर्जन्यवस्त्राभरणगीतगाधर्वयान
वाहनादिषु इह च परलोके वा अग्नि-सुतो अयमस्तो परिषण, अन्येषु वा आहारादिषु, चरियाए व्यपमत्तो, चरिया भिम्बुचरिया
नग्गामप्रमम' स्याद्, यदि नाम तस्यामप्रमत्त परीपदोपमर्गे स्पृशेत् ततो समाधिमधियासए । 'हम्मममाणो न कुप्पेअ' सिलोगो
॥ ४६७॥ रुग्माणो अमिलोगो नाम अमुस्सस्समाणो निदिअमाणो वा णिम्मत्थिअमाणो वा न संञ्जले, न हि विदितः क्रोच
मानाग्गामिपननय धादि संञ्जले, त पुण ममणो अडियासेअ, मुमणो नाम रागदोसरहितो, ण य कोलाइल करे ण उक्कट्ठि
पोत वा करअ, राजसंपमारिय या । किंच—'लुट्ठे कामे ण पत्थेअ' सिलोगो ॥४६८॥ लद्धा वाम अइ ण कोइ वत्थगवअ
सक्कगइत्थीमपणामआदीहि णिमत्त तत्थ ण णिण्देअ, अओ धावितो, अयचा लुट्ठे कामे तपोलदीओ आगासगणविमुतादीओ
अक्कगीणमहाणमिगादीओ य ण दाप उव्वीवेअ, ण य अणागते इहलौकिक एता एव वत्थगघादीए, परलोगिगे या, जहा बम
दत्तो नरा ण ययअ, ण तत्र विवेगो आन्व्यातो भवति, किंच—आयपरियाइं सेवेअ आचरणीयाणि आयरियग्ग्याणि द्रुविधा

एवि सिवखाए, केसामंतिगं ?—सुबुद्धाणं, सुट्ठु बुद्धा सुबुद्धा गणधराद्याः यथा यदा काले (द्वा ये यदा काले) आचार्या भवन्ति । किंच—‘सुस्सुसुमाणो उवेहेज्ज’ सिलोगो ॥ ४६९॥ श्रोतुमिच्छा शुश्रूषा, कोऽर्थः ? पूर्वमुक्तं आयरियाइं सिक्खेज्ज सुबुद्धाणं, तेषां सकाशादिदानीं तदर्थसुश्रूषा तथैव, उपासित, सुपत्थं शोभनप्रज्ञं, सुप्रज्ञं—गीतार्थं प्रज्ञावन्तं, सुट्ठु तवस्सितं सुतवस्सितं, यदि चेत्संविग्ग इत्यर्थः, तत्र केवंविधाचार्याः शरणं ? वीरा जे अत्तपण्णेसी वीराजन्त इति वीरा, आत्मप्रज्ञमेपन्तीति आत्मप्रज्ञैपिणः, आत्मज्ञानमित्यर्थः, कथं ? येनात्मा ज्ञायते येन वाऽस्य निस्मरणोपायः संयमवृत्तिव्यवस्थित इति, पुरुषादानीयाः सेव्यंत इत्यर्थः, राजानो राजामात्यादिकाश्च पंडिता धर्मलिप्सवो वा, पुरुषादानीया यदा संवृता भवन्ति इत्यतः प्रव्रजंति, प्रव्रजितास्तु ‘ते वीरा वंधणुम्मुक्का’ ॥ ४७०॥ अहवा पूर्वं गृहवासे द्विविधमपि भावद्वीपं अट्टवन्तः प्रव्रज्जामुपेत्य पुरुषादानीयाः यदा संवृता भवन्ति धम्मं लिप्सुभिः पुरुषैरादानीयाः, अथवा ग्राह्याः पुरुषा इत्यादानीयाः, अथवाऽऽदानीय इत्यादानार्थिकः साधुः पुरुषश्चासौ आदानीयश्च पुरुषादानीयः, ते धीरा इति आदानीयाः, वीराजन्त इति वीराः, वन्धनानि कालादीनि तेभ्यो मुक्का वंधणुम्मुक्का, न तदसंजमजीवितं पुनस्वक्राङ्गते विपर्यक्रपायादिजीवितं वा, जं तं कपायादिजीवितं पाप्मत्थादिजीवितं तदिदं । तंजहा—‘अग्निद्धे सहफासेसु’ सिलोगो ॥ ४७१॥ मणुण्णेषु सहेसु फासेसु य अग्निद्धेण भवितव्यं, रूवेसु अमुच्छित्तेण भवितव्यं, एवं गंधरसेसु, अमणुण्णेषु य सव्वेसु देसो न कायव्वो, णिगमणमिदाणि अपदिश्यते ‘सव्वं तं समयातीयं’ सव्वमिति यदिदं धर्मं प्रति इह मयाऽध्ययनेऽपदिष्टं, समय आरुहत एव, आदियंति भक्षणं, मामाभ्यन्तरकरणमात्रं, अद भक्षणे, समवेण अतीतं समयाभ्यन्तरे ण, समवेनावद्धमित्यर्थः, अथवा ये वा परे कुममयास्तान् कुममयान् तदतीतं, अज्ञानदोषाद्विषयलाभस्यावनतैराचर्यत

इत्यर्थः, किं तत् ? यदिदं त्वमितं बद्धं, त्वमितं नाम कश्चित्मित्यर्थः, किंच-उक्तावशेषमिदमपदिश्यते 'अतिमाणा च माय ज्व' स्थितो गौ ॥४७२॥ अतिरक्तिक्रमणादिषु, अतिशयेन मानं अतिमानं, एव मायामपि, चन्द्रदात् क्रोचलोमानपि, कोऽर्थः ? यदपि च येत् क्रोचोदयः साधवापि तस्य निवृद्धः कार्यः न तु साफल्यं, एव श्रेयाणामपि अज्ज्ञवशेया, यद्यपि मानार्हत्वाचार्यादिषु प्रयुक्तो मानः क्रियते सरागत्वात् तथापि समतीत्य योऽन्यो ज्ञात्यादिमानः तं परिष्णाय-तं दृविद्यागवि परिष्णाए परिष्णाय परिज्वाप्येज्ज, श्रेयेष्वपि प्रयोजयितव्यं, गारवाणि य सभाणि इहीगारावादीणि, परिज्वायेति वर्तते, निष्वाणा सप्तए मुणि निज्वाणमिति संयम एव, तं संयम अजिष्ण्वसंधनाए ताव संघेहि ज्ञाव परं संयमद्वानं संघित, अथवा निर्माणमिति मोक्ष-संघित इति ॥ घर्म-इत्ययम नयम समाप्त ॥

समाधिपि अज्ज्ञयस्य वचनारि अणुयोगदारा, अद्वितीयो से समाधीनः, एतो य ज्ञापितुं फासेतव्यो नामयिष्कण्यो, 'आवाणायपदेणाय गोणं नाम' गाथा (१०३) यस्मादादौ व्यपदिश्यते 'आधंति मतिम प्रणुवीति घर्म' इतरथा त्वस्यपनस्य समाधिपिरिति संज्ञा, तनैवार्थाधिकारः, जहा असंख्यस्य आदाणपदेण असंख्यति नाम, सं पुण्य पमायापमादपि अज्ज्ञयस्यं युचति, जेष तस्य पमादो अप्यमादो य वज्जिज्जति, तदेव लोगसारविजयो ब्रह्मण्यण, आदाणपदेण पुण आधंतिपि युचति, एवमादीनि अज्ज्ञयणाणि आदाणपदेण युचति, गुणयिष्कण्येण पुणां गामेय तेमि निष्खेवो भवति, एयस्स पुण गुणयिष्कण्यं नाम ममाधि, मा च पदविद्या मनति, 'णामं ठवणावधिण' गाथा (१०४) तत्थ दद्वयसमाधी न 'पचसुखि य विसयसु' गाथा (१०५) धोमादीनो पंचानामपि इन्द्रियाणां यथास्य द्रव्यादिभिर्मनोवैविध्यैर्यां तुष्टिरुत्पद्यते सा द्रव्यममाधिः, अथवा पदं जेण तु दवेण

समाधी, साधितं च जं दवं सोभणवणादि सा दव्वसमाधिः, क्षीरगुडादीणां च समाधि अविरोध इत्यर्थः, दव्वेण समाधिरिति, जहा उपजुत्ताण परिणामिगलमाधिरित्यादि, आहितं विच्यं ददति, जहा तु लोए आहितंति समं भवति, एमा दव्वसमाधिः, खेत्ततो समाहि खेत्तसमाही, जहा दुब्भक्खहताणं सुभिक्षदेसं पाविऊण समाधी, तथैव चिरप्रवसितानां स्वगृहं प्राप्य, जत्थ वा खेत्ते समाधी वणिज्जति, कालसमाधी णाम जस्स जत्थ काले समाधी भवति, प्रशस्तावद्धानसंतानां वर्षासु नक्तमूल्कानां अहनि बलि-भोजनानां वायमानां शरदि गत्तां, जस्स वा जच्चिरं कालं समाधी, 'भावसमाधी चतु०' ॥१०६॥ तंजहा—णाणसमाही दंसण-समाही चरित्तममाही तवममाही, णाणसमाही जहा जहा सुयमधिज्जति तथा तथाऽस्थातीव समाधिरुत्पद्यते, ज्ञानोपयुक्तो हि आहार-मपि न कांक्षते, न वा दुःखस्योद्विजते, झेयार्थावलंबने चास्यातीव ममाधिरुत्पद्यते, दर्शनसमाधिरपि जिनवचननिविष्टबुद्धिरिह निर्वर्तमरणप्रदीपवन्न कुमतिभिर्भ्राम्यते, चारित्रसमाधिरपि विषयसुखनिःसंगत्वात्परा समाधिमामोति, उक्तं च—“नैवास्ति राज-राजस्य तत् सुख०” तपःसमाधिरपि नासौ तथा भावितत्वाद् कायक्लेशक्षुत्तृष्णापरीपहेभ्य उद्विजते, तथैवाभ्यन्तरतपोयुक्तः ध्याना-श्रितमना निर्वाणस्य इव न सुखदुःखाभ्यां बाध्यते, गतो णामगिक्फणो । सुत्ताणुगमे सुत्तमुच्चारयेव्वं जाव 'आघं मत्तिमं अत्ति-वीय धम्मं' वृत्तं ॥ ४७३ ॥ सम्बन्धः अच्छिन्नं निर्वाणं, संधनेति वर्त्तते, स एवं भगवान् तस्यामच्छिन्ननिर्वाणसन्धनायां वर्त्त-मान आघ मत्तिमं अणुवीयि धम्मं आघंति आख्यातवान्, मत्तिमानिति केवलज्ञानी, अणुवीयिति अनुविनित्य कथयति, ग्राहकं ब्रवीति जहा 'णिउणे णिउणं अत्थं थूलत्थं थूलबुद्धिणो कथए' सुणेल्लगावि चित्तेति—मम भावमनुविचिन्त्य कथयन्ति, तिरि-यायवि चित्तयंति—अमहं भगवान् कथयति, आहाराद्या द्रव्यसमाधयः प्ररूप्य प्रशस्तभावसमाधिः अंजुमिति उज्जुगं न यथा शाक्या

इत्थं स्वयं न छिदंति, मित्र जानीहि, तं छिदान् भुवते तथा कार्यपणं न स्पृशति, ऋयविक्रय तु कुर्वते, इत्येवमादीनिः अततो विक्र
 पितव्य, अपटिष्ये मिस्तु स समाधिप्रत्येकः समाधिप्राप्त योऽप्रतिष्ठाः इहपरलोकेषु कामेषु अप्रतिष्ठाः अमूर्च्छित इत्यर्थ, अदिष्टो
 वा, मिस्तु पूर्ववर्णितः तुर्विद्वेषये भावमिक्तं विसेसिस्मति मावसमाधिरेव प्राप्तनिश्चयने न निदानभूत, अनिदानभूतो नाम अना
 भवभूत सर्वतो भजेत् परिभ्य, अथवा अणिदानभूतेषु परिग्रहणा अनिदानभूतानीति निदा वंशने अवधभूतानीति अनिदानतु
 रयानीति ज्ञानादीनि व्रतानि वा तेसु परिग्रहणा, अथवा निदान हेतुनिमित्तमित्यनयोन्तरं, न च कस्यचिदपि दु स्वनिदानभूतो, बह
 न तदा परिग्रहणा, क्वाणि पुन विदानद्वयानि?, पावकपादीनि, तस्य पावकपातो चउग्रियो, तंजहा-दन्वओ स्थिचओ कालओ
 मावओ, तत्र क्षेत्रप्राणातिपातप्रतिषेधे प्रतिपादनार्थमपदिश्यते 'उदे अहे या तिरिय विसास्तु' इव ॥ ४७४ ॥ सव्यो पाणाइ
 पाओ कृज्जमानो पण्यवगादि संपदुव उदं अहे य तिरियं वा कज्जति, तत्रोर्ध्वमिति अप्यनो यदूर्ध्वमिति यदधः शिरसः, अथः इति
 अवः पादतलार्था, नप तिर्यक्, तत्रोर्ध्वं संपातिमरचोवर्षोन्मप्रदीप्तगृहादीनि वायुइधपश्चिमदिक्काः ये वाऽन्ये इधगृहायाधिता', एव-
 मचन्तिर्यक् विमापितव्या', द्रव्यप्राणातिपातस्तु तसा य अे पाणा, मावप्राणातिपातस्तु इत्येहि पादेहि य असजमतो, चक्षुब्दात्
 अपि उच्छ्वासनिश्वासकृतसितवायुनिसर्गादिषु सर्वत्र संयमति, एव समाधिर्मवति, एव मायं माण च संजमेष्ठा, तथैव अविष्य ण
 गश्चित्तव्यति वतिय वत, एवं सेमाणिपि अत्यनो पक्येयव्याधि, ज्ञानदर्शनसमाधिप्रसिद्धये त्विदमपदिश्यते 'सुयवस्थायचम्मे
 चित्तिगिच्छतिणने' इव ॥४७५॥ सुष्ठु आख्यातो धर्मः सम्भवति सुअवस्थायचम्मे द्विविधो, चित्तिगिच्छतिणोपि दर्शनसमाधि
 गिरिता, निस्सकिय निवृत्तिप गाथा, जेव केवइ फसुणेण ललतीति लाहः सुवत्पतदुमयेहि विविचेहि किसेवि देहे अपरितते

लाढेत्ति, आयतुले पयासुत्ति प्रजायन्त इति प्रजाः पृथिव्यादयस्तासु यथाऽऽत्मनि तथा प्रयतितव्यं, न हिंसितव्या इत्यर्थः, आत्म-
 तुल्या इति 'जह मम ण पिपं दुक्खं' एवं मुमावादेऽपि, जहा मम अब्भाइक्खिजंतस्स अप्पियं एवमन्नस्यापि, एवमन्येवपि
 आश्रवद्वारेषु आत्मतुल्यत्वं विभाषितव्यं, आयं ण कुज्जा इह जीवितट्ठी आयो नाम आगमः तमायं न इहलोकजीवितस्यार्थे
 कुर्यात्, अण्णपाणवत्थमयणपूयासक्कारहेउं वा चयं ण कुज्जा, चयो णाम सन्निचयं न कुर्याद्, अन्यत्र धर्मोपकरणं, शेषमाहारादि,
 वस्तुसञ्चयः सर्वः प्रतिषिध्यते, हिरण्यधान्यादिसंचयोऽपि प्रतिषिध्यते, येनानागते काले जीवन्ना स्यादिति, तं प्रतीत्य भावसंचयो
 भवति, कर्मसंचय इत्यर्थः, तेण चयं ण कुज्जा सुतवस्सी-भिक्खू । किंच 'सर्विंदिया(याभि)णिब्बुडे पयासु' वृत्तं ॥४७६॥
 सर्वेन्द्रियनिवृत्तो जितेन्द्रिय इत्यर्थः, प्रजायत इति प्रजाः-स्त्रियः, तासु हि पंचलक्खणा विपया विद्यन्ते, शब्दास्तावत्फलानि वाक्यानि
 विलासिनीनां, रूपेऽपि 'गतानि सव्यं व्यवलोकितानि, सितानि वाक्यानि च सुन्दरीणां' रसा अपि चूंवनादयः, यत्र रमस्तत्र
 गन्धोऽपि विद्यते, स्पर्शाः सम्बन्धकुचोरुवदनसंसर्गादय इत्यतः सर्वेदिया णिब्बुडो पयासु, मव्वओ विप्रमुक्त इति चरेत्, सर्वा-
 समाधिविप्रमुक्तः सर्वबन्धनविप्रमुक्तः, किंच-स एवं विप्रमुक्तबन्धनः पासाहि पाणे य, पुढो णाम पृथक् २ अथवा पुढोत्ति बहुणे
 पाणे विविहेहिं दुक्खेहिं सण्णा विसण्णेहिं, विसंतो वा विसंतीति प्रविशंति संसार नगरं परलोकं च, अथवा अयमाजवंजविभावो
 ज्ञायत एव, अहुविहकर्मोदयदुःखेन अहेत्ति आत्तो, अथवा दुक्खड्डिता. अहुत्ति आर्तध्यानोपगताः, मनोवाक्कायैः परितप्यमानो,
 'एतेसु बाले तु पकुच्चमाणे' वृत्तं ॥४७७॥ एतेष्विति जे ते पुढो विसन्ना ये प्रकुर्वन्ते हिंसादीनि एतेष्वेव आवर्त्यते-कर्मणि
 पावकैः बध्यते च एवं बालो एवमित्यवधारणे एवं हि बालः चौर्यपारदारिकादीनि इहैव हस्तादिच्छेदान् बन्धवधादींश्च प्राप्नोति,

पृथं स्वये न छिदति, मित्र आनीहि, त छिदानं भुवत तथा कल्पणं न स्पृशति, कयविक्रयं तु कुर्वते, इत्येवमादीनिः अंततो विक्र
 पितव्य, अपदिष्य मिन्स्व म समाधिप्रत्येकः समाधिप्राप्तः योजप्रतिष्ठः इपरलोकेषु कामेषु अप्रतिष्ठः अमूर्च्छित इत्यर्थः, अद्विष्टो
 वा, मित्रं पृथक्पितः तुर्धित्येप्ये भावमिन्स्व विसिञ्जति भावसमाधिरेव प्राप्तमिन्स्वने न निदानभूतः, अनिदानभूतो नाम अना-
 भयभूतः मवतो प्रवेत् परिष्वद, अथवा अणिदानभूतेषु परिष्वदया अनिदाणभूतानीति निदा भवने अवचभूतानीति अनिदानतु
 रयानीति ज्ञानादीनि यतानि वा तेसु परिष्वदया, अथवा निदानं हेतुनिमित्तमित्यनर्बान्तरं, न च कस्यपिदपि दुःस्निदानभूतो, अहा
 न नहा परियण्जा, कासि पुन गिदाण्डाणाणि !, पात्रबंधादीनि, तत्त पाणाइवातो चउठिइहो, संग्रहा-द्वयओ खिचओ कालओ
 भावओ, तत्र अत्रप्राणातिपातप्रतिपेये प्रतिपादनार्थमपदिश्यते 'उठ्ठे अहे या तिरिय दिस्तासु' इत्थं ॥ ४७४ ॥ सम्बो पाणाइ
 बजो कस्रमाणो पण्यगगादि संपइव उठ्ठे अहे य तिरियं वा कस्रति, तत्रोर्ध्वमिति अप्पणो यदूर्ध्वमिति यदधः स्मिरसः, अव इति
 अत्र पादतलाम्या, द्रप तिर्यक्, तत्रोर्ध्वं संपातिमरजोषपोन्काप्रदीप्तगृहादीनि चापुष्टपथिमदिक्का रे वाज्ये वृक्षगृहापाधिता, एव
 मधमियक् विमापितम्या, द्रव्यप्राणातिपातस्तु तसा य जे पाणा, मावप्राणातिपातस्तु इत्येहि पादेहि य असंजमतो, चक्षब्दात्
 अपि उच्छ्रामनिश्चासकसितबापुनिर्गार्दिपु सर्वत्र संपमति, एव समाधिर्मवति, एव माय माण च संजमेजा, तथैव अदिष्य ण
 गहितम्बंति तविय वत, एवं सेमाणिपि अत्यजो परूयेयव्याणि, ज्ञानदर्शनममाधिप्रसिदये त्विदमपदिश्यते 'सुयक्खायधम्ममे
 वित्तिगिच्छतिण्णे' इत्थं ॥ ४७५ ॥ सुत्तु आस्पातो धर्मः सम्भवति सुअक्खायधम्ममे द्विविधो, वित्तिगिच्छातिण्णोपि दर्शनसमाधि
 गिरिता, निरमकिय निस्सरिय गाया, जेण केणइ फलसुगेणं लावतीति लल्लः सुचरयतदुमयेहि विविधेहि किसेवि मेहे अपरितते

विमुद्वलेमासु ठितो सो 'सद्यं जगं तु' वृत्तं ॥ ४७९ ॥ जायत इति जगद्, समता नाम 'जह मम ण पियं दुक्खं' 'णत्थि य
 सि कोइ वेसो पिओ व०' अथवा अन्यस्य प्रियं करोति अन्यस्याप्रियमित्यतः, कोऽर्थो?—नान्यान् वातयित्वा अन्येषां प्रियं करोति,
 मूषकैः मार्जारपोषवत्, अथवा प्रियमिति सुखं नर्वमत्ताना, तदेषा प्रियं न कुर्यात्, न कस्यचिदप्रियं, मध्यस्थ एव स्यादित्यतः
 सम्पूर्णसमाधिद्युक्तो भवति, कश्चित् समानि संधाय 'उट्ठाय दीणे तु पुणो विसरणो' उत्थायेति समाधिममुत्थानेन, दीन
 इत्यूर्जितो भोगामिलापी, सर्वो हि तर्कुको दीनो भवति, ईप्सितलंभे च दीणेतः, पुणो विमन्नेति गिहन्थीभूतो वा पामत्थभूतो
 वा, अयं तु पाक्वोऽधिकृतः, पूयासकारामिलापी वस्त्रपात्रादिभिः पूजनं च इच्छति, मिलोगो णाम इलाघा यश इत्यर्थः, सो दुह
 सेजाए वट्टति, अभिलक्षमाणो अममाधिहितो भवति, किमय पुण पूयामिलोगरामी?, भणितं च—जाति निपीय पज्ज जति०
 'अहाकण्डं चेव' वृत्तं ॥ ४८० ॥ आहाय कण्डं आधाकण्डं आधाकर्मत्वर्थः, अथवा अन्यानपि जाणि माधुमाधाय कीडकडादीणि
 क्रियते ताणि आधाकडाणि भवन्ति, अधिक कामयते—प्रार्थयतीत्यर्थः, अथवा नियमंण निमंतणा, जो तं नियामण गेण्हति मो
 णियायमाणे, जो पुण अहाकम्मार्दीणि कम्मार्इ मरति—सुमरइति निगच्छति गवेप(य)तीत्यर्थः, स पामत्थोमण्णकुशीलाणं विम-
 ण्णाणं सयमोद्योते मार्गं गवेपति, विधीदति ना, येन समारि विसरणो भवत्यसयम इति, विमण्णमेपतीनि विषण्णेपी, तथा तथा
 दीणभाव गच्छति सुक्कपटपरिभोगवत्, परिभुजमाणा सुक्कपटवत् मलिनी भवत्यमौ, इत्थं हि मत्ते य पुढो य बाले मत्कारक्ता
 गृद्धा, पुढो इति पृथक् बहवः, स्त्रीनिमित्तमेव च परिग्रह ममायमाणा, चतुर्विधपरिग्रहनिमित्तमेव 'आरंभसत्ता' वृत्तं ॥ ४८१ ॥
 आरभसत्ता, आरभो दब्बं भावे य, तत्र सत्ताः असमाधि पत्ता निचयं करेति, हिण्णसुण्णादी दब्बणिचय, दब्बणिचयदो-

एव तु एवमनेन सामान्यतो दृष्टेनानुमन्ये यथा इह हिंसानृतचौर्याप्रक्षयप्रिग्राहीन् प्रकुर्वन् दोषान् प्रामोति एवमेव परत्रापि नरका-
विस्तु दुःखानि प्रामोदीत्यतः आउडुद्धि, आउडुद्धि नाम निवर्त्तते, वक्तारोऽपि च भवति-आउडु समाउडो समाउर्षितु तु, इदानीं
शला हि पृथापायाः प्रायसो निवर्त्तते, अपायोद्वेजिनां बलानां मीरुणां अपविश्यते, तस्मात् कानि पापानि येभ्योऽसौ निवर्त्तते?,
भक्तिबालो कीरति अतिपवनमतिपात प्राणासिपात इत्यर्थः, जेणं अप्याय वा परं वा जीविताओ ववरोवेति, नियत युजते नियु-
जते, यथा रात्रादिभिर्मृत्यादयः युद्धाधिक्रमाध्यधाविपु तेषु निरुजते, एव यावमिध्यादर्शनादीनि, किञ्च-तिष्ठन्तु वाचयेऽतिपात
इवन्ति, ये च मृत्यानुमृत्या वा तेषु तेषु फर्मसु निरुजते अन्येऽपि पापं कुर्वते, तद्यथा-‘मादीणमोर्दसि’ इत्य ॥ ४७८ ॥
यावैरन्यं तावदीन, कोऽर्थः? -दीनकिरणपक्षीमगादि पाव करोति, उक्तं हि-‘पिङ्गोलोवि दुस्सीले, नरगाओ व मुबति’ आदीण-
तयेव युजतीति आदीणमोक्षी, सो पुन कपट मलम्भमाप्नो असमाविपचो भवे सवमाएयि उववजेछा, तदा सो रायसिद्ध-
च्छणपिङ्गोलगो बेमारगिरिसिखाए पक्षिणो ‘मता तु एव’ मत्वा एगन्तसमाहिमाहुः, द्रव्यसमाधयो हि स्पन्नादिसुलोत्पा-
दका मयैकान्विरूपय भवन्ति, कथं?, अन्यथा सेवनादमुमाधि कुर्वते, उक्तं हि-‘तवेव इति दुस्त्वा पुणोवि फलसंसारवसेय०’
ज्ञानाद्यास्तु भावसमाधयः एकान्तैरेव सुखसुखादयन्ति हि, परस्परः-एवं मत्वा संपूर्ण समाधिमाहुस्तोयक्रा, स एवं बुद्धे समा-
धियरते पुद इति ज्ञानको, मानमुमाधीय रते, पुद इति ज्ञानको भावप्रयापी एव चतुर्विधा पद्धि, दम्बविदेमो आहारादि,
अदृष्टुद्विर्बगप्पमाणमेवकवलेण०, एगे वत्से एगे पादे, भावविदेमो कप्पायसंसारकम्मार्ण, बुधिं विरजो विवेगो एवमस्य
समाधिर्मपति, पाप्मातिपाताओ मवएय मेदेवाधिरमना प्रभिरति, लेखणा पस्याधिः स भवति ठितथा, प्रबहिरठेइय इत्यर्थः,

पासं' जं चैव एत एरुत्तं एव चैव प्रमोक्त्वो, सागणे सायापचागारेण एव मोक्षः, भृगो मोक्षो प्रमोक्त्वो, नव्यथायं, अथाप-
 ज्ञानादिममाधि प्रमोक्षं, अनुसंसति एतदपत्ते, तदस्मान्ममाधिरेव प्रमोक्षः, अयं या प्रमोक्षत इति, अकोभने,
 न केवलमकोभनः, एव अथभणे अरुभणे जाय भिमिच्छादंगजो, नव्यो जाय संगमोत्तुनं ॥ मनोरनः गन्तात, गत्वो
 नाम संयमस्तम्बिन, तपस्तपस्वी दुरुत्तरगुणाः, एते हि मुनेत्तरगुणा विविता मनेर आरुताः, तपोत्तरगुणा द्रविताः, मूलगु-
 णास्तु 'उत्थोस्तु या अरतमेहुणे या' पुनं ॥ ४८५ ॥ निरिदध्वा इन्धियायो, न ग. परतः विभन इत्यर्थः, परिरगहं क्षेत्र
 अमायमाणे एवं सेनापि अहिमाद्यो मूलगुणाः, चउत्थयंचमयाण तु रथापे मायाना-उत्तरगहं अनेत्तरगहाः अरुद्रादयः,
 अथवा उच्चा इति उन्कृष्टाः, अत्रा चयन्याः, जेया मयमा, चापत इति रा ॥ मि नेतायां, तेन नयिपयमानाः, यमयममान
 एव च विपयान् मिथुः ममाधिप्राप्ता भानि, इहेर 'नवास्मि राजराजन् य नन मून्य' परं मोक्ष इति, न पर ममाधिप्राप्तः
 'अरति रति च अभिमन्य' पुन ॥ ४८६ ॥ तेष १, मवा तीए, पसनाटि साम्मति, पल्लानगइजेन तदुत्तपारगनरुद्रा य,
 ममाधिममाओगे हियाओ नथ तणेहि पिज्जमाणे ॥ अन्यग्याने य ममम र्थिपगानि, मोपे मीतरसीयता, नेऊ उरुत्तरपवि-
 मढो, तणादिफासगहणेण दमगमनगादिगेतता गहिता, मन्नाउजेन मन्ने पमेमाउजेन मन्ने गहिता, मुदिमदुच्चिन्नगइजेन
 इड्डाणिदुविगया गहिता, किंच-गुत्ते चउत्त य समानिपयन' पुन ॥ ४८७ ॥ मोर्क ॥ मनेर ॥ मायने, मायमापिपने
 भवति, लेस समारुद्रदु निग्गि लेम्माओ अरुद्रदु निज्जि पन्थाये उरुद्रदु, नव्यो रनेन रतिराए, मिन्—मिन् का
 छाण गावि ज्जादण्णा उग एव परदुत्तितयः स्यात्, समिन्म माय पजाराः यथाः मियः, एव गपे पर यथाः—

सद्यः बहुविधकम्मविषयं करोति, इहलोक एव च असमाधिगुणं ज्ञातान् समाधिधर्मं वा समीक्ष्य घरेदित्यनुमत्यर्थं, सर्वेभ्यो
ज्यमाधिष्ठातृभ्यो विप्रसृक्त आरंभपरिग्रहादिभ्यः अप्रतिस्सुतमावधिदारेभ्यः विहरमाणो । छन्दे ण कुञ्जा हित (इह) जीवितद्वी-
द्वय ॥ ४८२ ॥ छन्दः प्रार्थना अमिताय इत्यनयन्तरं, पठ्यते च 'आयण कुञ्जा' आय गच्छतीत्यादयो हिरण्यादि सहादी या,
इहवीर्यं नाम कर्मभागादयः पद्म-कीर्तिरित्यादि, असयमजोविताचिह्नरेसु तद्गुहकलत्रादिषु अमजमाणो यः परिवर्णद्वा,
क्विव-गिसम्मभासी यः खिणीत्रगेपी गिसंमभासी णाम पृषापरममीक्ष्यमापी, अहाअकम्ममोणी, स्वज्जनादिषु गिदी विनीता
यस्य म भवति विनीतगिदी, हिंसया अन्विता कथयत इति कथा, कथं हिमान्वितः, तस्मादन्नीत विषत स्वादत मोक्षत इतता
निश्चिनत छिन्दत प्रहरत पचवत्ति, आह्वकड वा न निक्कामणज्ज ॥ ४८३ ॥ आह्वकड-ओदधिकमित्यर्थः, ण अचिकामेस्सा ये
तान् च कामयन्ति न ते' पार्श्वभ्यादिमिरागमनगमादि तत्प्रश्रुतादिसंस्तुष च कुर्यात्, किं वा एवं सुमावियुक्तं धुने उराल्ल तु
अकम्बमाणो उराल्ल नाम ओदारिक्कयरीरं तत्तपमा पुनीदि, धुनरं कडोक्कलमित्यर्थः तस्मिन् धूयमाने कदापि पयतेऽनपेष
माण इति, नाहं दुर्बल इतिकृत्वा तपो न कर्षेभ्यः, दुर्बलो वा मविभ्यामिति, याचितोपम्भरमिव व्यापारयेदिति, तत्र विशेषान्
अनपेषमाणः कथाय अममाधि, धवतीति श्रोतस्मादि गुहकलत्रचर्नादि प्राजातिपातानीनि वा श्रोतांसि, तान्यनपेषमाणः धुनी
रीति वर्धत, श्रोतांस्यप्यनपेषमाणः, स एव तपुः अमज्जमाण इत्यर्थः, किंच-पभ्य न प्रार्थये तत्रो 'तत्तत्तमेव अमिपत्थणज्जा'
इह ॥ ४८४ ॥ लकलाव लकल्ल, नाहं कस्यप्यिन् ममापि न कम्मिदिति, 'एक्को म मामग्गा अप्पा, पाणदमणसंश्रुतो । सेग्गा मे
वाहिरा मावा, मग्गे संभागल्लसुत्ता ॥ १ ॥' एवं चैराग्य अणुपर्यन्तं, अयं किमालभन कृत्वा ? 'एव पमोक्कले ण मुसंति

पासं' जं चेव एतं एकत्वं एम चेव प्रमोक्त्वो, कारणे कार्योपचारादप एव मोक्षः, भृगो मोक्षो प्रमोक्त्वो, मत्प्रश्रयं, अथवा
 ज्ञानादिममाधि प्रमोक्ष, अमुसंति एतदपते, तदकान्तममाधिरेव प्रमोक्षः, अमुसंति अननृतः, अयं वा परमोक्षरु इति, अक्रोयने,
 न केवलमक्रोधनः, एव अथभणे अवकणो अलुभणे जाव अभिच्छादमणो, मत्प्रोणाम संयमोऽनृतं वा, मत्प्रेरतः मत्प्रान, मत्प्रो
 नाम संयमस्तस्मिन्, तपस्तपस्वी दुरुत्तरगुणाः, एतं हि मूलोत्तरगुणा विचित्रा मगिर श्रोकृताः, तत्रोत्तरगुणा दर्शिताः, मूलगु-
 णास्तु 'इत्थीसु या अरनमेहुणे या' वृत्तं ॥ ४८५ ॥ तिचिहाओ इत्थिगाओ, न गतः अगतः विरत इत्यर्थः, परिगगहं चेव
 अमायमाणे एवं सेमावि अहिमादयो मूलगुणाः, चउत्थपंचमयाण तु वयाण भावणा-उच्चावपह्णि अनेकप्रकाराः शब्दादयः,
 अथवा उच्चा इति उन्कृष्टाः, अवचा जघन्याः, शेषा मध्यमा, वायत इति वाता, श्रि सेमायां, ने न सश्रियमानाः, अमंश्रयमान
 एव च विषयान् भिक्षुः ममाधिप्राप्तो भवति, इहैव 'नैवास्ति राजराजम्य नत् सुम्भ' परं मोक्ष इति, न एवं ममाधिप्राप्तः
 'अरतिं रतिं च अभिभूय' वृत्तं ॥ ४८६ ॥ केण ? समाधीण, पतनदिक्कामंति, तणकामग्रहणेण कट्टमंयागगड्डा य,
 समाधिममाओगे हियाओ नत्थ तणेहि विज्झमाणे वा अन्युग्माणे वा मम्म अधियासति, सीतं सीतपरीमहो, नेऊ उत्तिणपरी-
 महो, तणादिक्कामग्रहणेण दंसगममगादिपरीमहा गहिता, मद्गग्रहणेण मव्वे अक्कोयादिग्रहपरीमहावि गहिता, सुन्निभदुब्धिभगद्वणेण
 इट्ठाणिद्विसया गहिता, किच- 'गुत्ते वईण य ममाधिपत्ते' वृत्तं ॥ ४८७ ॥ मोनी वा ममिते वा भापते, भायममाधिपत्ते
 भवति, लेम समाहट्टु तिणि लेम्माओ अवहट्टु तिणि पमत्थाओ उपहट्टु. मव्वतो वजेव परिचएड्ड, किंन- गिहंण
 छाए णवि छादएज्जा उग एव परकृतनिजयः स्यात्, संमिस्समाच प्रजायतः प्रजाः-स्मियः, अयमा मयं एव प्रजाः—

गृहस्था' वे तैः सन्निधीसाध पञ्जहे, संमिस्सिमावो नाम एगठो वान', भागमवगमणाइसुधवो स्तहो धा, एव चारिअमुमाधिः परि
 समाप्तः ॥ इदानीं दर्शनमावममाधि - 'जे केइ लोगमि तु अकिरिया च' इव ॥ ४८८ ॥ जेति अणिदिद्विपेसो, अशोमन
 क्रियावादिन पारतन्त्र्या अक्रियावादिन क्रियातो अक्रियो वाऽऽत्मा यथा, निमित्तमेव अक्रियारमान', अन्येन केनचित्पुष्टा -
 कीदृशो वा धर्म !, पुन आदिपत्तिस्ति धुतवादिनो, धुत नाम वैराग्य, धुतमादियति-धुत पससेति, एव त धुतमपि आत्मी
 र्वृतः आरममस्ता यथा आत्म्या द्वादश धुतगुणा ध्रुवो, अथवा पचनान्द्रव्यारमजपि सक्ता गमाधिवम्मान' जानति, विमो
 वस्स इह' विमोवहेतु' समेव तच्चधुतविसति, 'तेसिं पुढोछन्दा' इव ॥ ४८९ ॥ पुढोछन्दाण माणवाण पृथक् पृथक् छदा
 नानाछन्दा इत्यय', केचित् श्रुतस्वभावा केचिन्तृदस्वभावास्तथा काचित्चिन्मसं केचिन्माममयाद्धिन' तथा केचित् गीतनृत्यइसित
 त्रिया अचित्परम्यसनरताः कचिन्मध्यस्था इत्यादि, तथा दृष्टिमवमिति, प्रतिक्रियाण वा, पुढो वा त, यथैव हि नानाछन्दा
 कर्णव्यादिषु ठौकिका तथैव हि किरिया अकिरियाणा वा पुणो पयाव उपादीयत इत्युपादा गृहा इत्यर्थ, अथवा उपवादो
 दृष्टि, तथा-कर्णादिमाऽस्ति कर्णाविक्रान्ति, एव सर्वगत' नित्य अनित्य कर्ता अकर्ता पूर्व अपूर्व क्रियायश्चिक्रियो
 वा, तथा कचित् सुखेन धर्ममिच्छन्ति कचित् दुःखेन कचिद् सुखेन कचिदन्यथा केचिदारेमेज, कचिन्निधेयसमिच्छन्ति कचि
 दव्युत्थमिच्छति, एकस्मिन्मपि तावच्छास्तरि अन्य अन्यथा प्रज्ञापयति, तथा-शून्यता, अतिव पुगले, णो मणमि णत्थियिदि
 योगल, अपि यणमि तपि न मणापीत्यवर्णनीय, अवर्णनीय एव अवर्णनीय, एकत्रमत्रमिति, वैशेषिकणामपि, अन्येषां न,
 त्रव्याणि नवैव, अन्येषां ऋ दशैव सांख्यानानामपि, अन्येषां शन्त्रियाणि सर्वगतानि, एव तेषां मिथ्यादर्शनप्रत्ययिक अनुममय

मेव कर्म बध्यते, दृष्टान्तो-जातस्स बालस्स पकुवदेह जातस्येति गन्धर्वत्वेनोत्पन्नस्य, तद्यथा-निषेकात्प्रभृतिरारंभः शरीर-
 वृद्धेर्भगति, यावद्गर्भाबिस्सृतः, आवाल्याच्च प्रवर्द्धते यावत्प्रमाणस्थो, जातशरीरवृद्धिरिह कालक्षेत्रवाह्योपकरणात्ममानिध्यायत्तयतः
 अत उच्यते-प्रकुर्वन् इव प्रकुर्वन्, यथा तस्यानुमामयिकी शरीरवृद्धिः एवं तेषामपि मिथ्यादर्शनप्रतिपत्तिकालादारभ्य तत्प्रत्ययिकं
 वैर-प्रवर्द्धते कर्म, वैराज्जातं वैर, यथा वैर दुःखोत्पादकं वैरिणा एवं कर्मापि, यद्यप्याकाशो निश्चल उपतिष्ठति अविरतस्तथा
 अप्यस्य कर्म बध्यत एव, पृथ्वते च-जाताण बालस्स पगन्भजाए. जातानामिति गन्धर्वाकाबिस्सृतानां, प्रगल्भं नाम घ्राष्ट्यं,
 हिमादिकर्मस्वभिरतिरिनिवेशोऽभिसंगिता वा, इत्यतः पवद्धते वैरमसंजतस्स 'आयुक्त्वयं चेव अबुज्झमाणे' वृत्तं ॥४९०॥
 म एवं हिमादिकर्मसु पमज्जमानः कामभोगे तृषितः छिन्नहृदमस्यत्रदुदकरिथये आयुषः क्षयं न बुध्यते, उज्जेणीए वाणिम्यो
 एगो रयणाणि कथ पविसिस्सामिति रजनिक्षयं न बुध्यते स्म, अततो व्यग्रतया यावदुदिते सवितरि राज्ञा गृहीतः, यथा वा दिवि
 देवाः, दांगुदुगा इव देवा गतं पि कालं ण णायंति, ममाई तद्यथा-मे माता मम पिता मम आतेत्यादि सहस्साहं हिंसादीनि
 करोति मन्दमिति मन्दः, अहो य रानो परितप्पमाणे सर्वतस्तप्पमानः परितप्पमानः मम्मणवणिग्वत्, कायेण कि-
 स्संतो वायाए मणेण य आर्त्तध्यानोपगतः आर्त्तः द्रव्यात्तं चप्पडिज्जति शकटवक्कं द्रव्यात्तो वा, भावडो रागदोसेहिं, सुद्रुतु सहे
 समूढो, सव्वत्थ वाणियगदिट्ठतो वक्तव्यः, 'अजरामरवच्छालः, क्लिश्यते धनकारणात् । शास्वतं जीवितं चैव, मन्यमानो धनानि
 च ॥ १ ॥' एवमेतद्धनः मत्याऽ(नमत्य)जित्वा राजचौराग्निदायकाद्यविशेषं, अप्पं च बहुं वा 'जहाय वित्तं पसवो य बंधवं' वृत्तं
 ॥४९१॥ जघायति त्यक्त्वा, वित्तं-धनं पशवो-गोमहिष्यादयः, बान्धवाः पूर्वोपरसंबद्धाः, मित्राः सहजातकादयः, लालप्यती

प्रत्यर्थं स्रष्टि पुन पुनर्वां लवतीति लालप्यत, हा मात हा पितः हा विभवाः हा जीवलोक अष्टबुद्धविसहा कृतीर्थिकाः
 राजादपथ अयि, रूपवानपि कोणहरीकपौणहरीकसरितो, घनवाभंदसरितो, घान्यवान् तिलगसेट्टिसरितो, तेजवि सन्धे साल
 प्यपता यतमुबेति, वन्त'-संसारः, एव त यथा कर्मनिप्यभा प्रेत्य मुमाधि न प्राप्नुवन्ति, यथा तज्जाश्वतकारित्वेनाज्जामरयेव अह
 न्यहनि उत्सपमानेन घनमुपाधित तदप्यस्याग्र राजादयोऽपहरति, एवं मत्वा पापाणि कर्माणि वज्रयेत् तपभरेत्, कथ!-सीह जहा
 पुनमिया 'वरता' इव ॥४९२॥ धुत्राः मुगाः धुद्रमुगा, व्याघ्रबुद्धीपिच्छदयः, मुगा रोहितादयश्च, अथवा स एव धुद्रमुगः
 दुरपति अर्दनेनागन्धन वा तदेद्रपरित्यागेन च, अपि वातकम्पितम्प' दणेभ्योऽपि सिंहा मयादुद्विप्राभरन्ति, एव तु मेघाधि
 ममियस्य धम्म एव-अनेन प्रस्कारण मेघया घावतीति मेघावी सम्यक् ईक्षित्वा समीस्य ज्ञात्वेत्यर्थः, असमाधिकृत्यि च पाषाणि
 दुरण विवळपञ्जा । 'संयुक्तमाणो' इत्थं ॥४९३॥ संयुक्तमाणो य, किं संयुक्तमाणो !, समाधिधम्म, मत्तिरत्तास्तीति मतिमान्
 धट्टमायपरिणामा हिमादिपापत आरमनो निवृद्धि कुर्यात्, निवृत्तेः करममित्यर्थः, स्यात्-किं पापात्० !, हिंसापयत्ताणि दुहाणि मणा,
 हिंसात् प्रयत्नानि हिंसापयत्ताणि जातिविरामणाग्रिसंघासादीनि नरकादिदुःतानि च अट्टविधकम्मोदयनिष्कम्भाणि, असमाधि प्रस-
 र्त्तानि गिदथाणमूते च परिकवपञ्जा, निर्वाणभूतः सर्वभूतानां निर्मुचिकरममित्यर्थः, द्रव्यवलयं संसृक्तः भाववलय माया, यथा
 या निवृत्ताऽप्याशापमुत्प्राप्तस्तिष्ठति एव भगवानपि अभ्यापाघमुत्तनित्संगो, अनिवृत्तोऽपि निर्मुचभूतः, सर्वतोऽवेत् परिवपञ्जा ।
 मूटगुणाधिकार प्रस्तुत 'मुस ण पूया' इव ॥४९४॥ आरमनिःभेयसकामी एवं विधाणसमाधिर्भवति, कस्मिन् इति सम्पूर्णा,
 संमारिकाणि हि यानि क्कनिचित् स्नानयानादीनि निषाणानि तान्यसंपूर्णत्वात् नैकान्विकाणि नारपविकाणि च, वत्कारोऽपि च मर्बति-

णच्चा णिण्हि लद्धा० एवमन्येषामपि त्रतानामतीचार संयं ण कुञ्जा, ण य कारवेज्जा, करतमण्णंपि य णाणुजाणेज्जा, एवं योगत्रिक-
 करणत्रिकेन । इदानीं उत्तरगुणसमाधि—‘सुद्धे सेयो जायणंत सज्ज’ (सुद्धे सिया जाइयमेसणिज्जं) वृत्तं ॥ ४९५ ॥ सुद्धे सिया
 जाइउ लद्धं एसणिज्जं च, अथवा सुद्धं अलेवकडं, एसणिज्जं आहाणा(अणाहा)दीणं गहं पासएज्जा, अमुच्चित्तो अणज्झोववण्णो
 गवेसणघासेसणासु विङ्गालवीइधूमं, धितिमं विप्पमुक्के सुसंजमे धृतिमान् आगारबंधणविप्पमुक्के, ण पूजासक्कारट्ठी सिलो-
 गोत्तिजसो णाणतवमादीहि सिलोगो ण कामएज्ज ‘निक्खंम’ वृत्तं णिक्खम्म गेहातो णिरावकंखी अप्पं वा बडुं वा उपधि विहाय
 निष्क्रांतो मिच्छत्तदोमादीहिं गृहकलत्रकामभोगेसु णिरावकंखो, दव्यतो भावतो य कायं विसेसेण उत्सृज्य विउसज्जा, दव्वणिदाणं
 मयणधणादि भावणिदाणं कम्मं, णो जीवितं णो मरणाभिकंखी, वलय वक्रमित्यर्थः, द्रव्यवलयं शङ्खकः भाववलयं अष्टप्रकारं कम्मं,
 येन पुनः पुनर्वलति संसारे, वलयशब्दो हि वक्रतायां भवति च गतौ, वक्रतायां यथा वलितस्तन्तुर्वलिता रज्जुरित्यादि गतौ च,
 वलति मर्थ इत्यादि, वलयविमुक्त इति कर्मबन्धनविमुक्तः, अथवा वलय इति भाया तया च मुक्तः, एवं क्रोधादिमाणविमुक्ताः
 इति ॥ दशममध्ययनं समाप्तम् ॥

मग्गोत्तिअज्झयणस्म चत्तारि अणुयोगदाराणि, अधियारो मग्गपरूवणाए, पसत्थभावमग्गोयरणाए य, णामणिप्फण्णे
 मग्गो, ‘णामंठवणादविण्’ गाहा ॥ १०७ ॥ वतिरिन्नो दव्वमग्गो अणेगविधो ‘फलग लत्ता अंदोलग०’ गाथा ॥ १०८ ॥ फल-
 गेहि जहा दइसोमाणेहिं, जहा फलगेण गम्मति वियरगादिसु, चिक्खल्ले वा, जहा वेत्तलताहिं गंगमादी संतरति, जहा चारुदत्तो
 वेत्तवत्तिं वेत्तेहि उल्लंघिऊण परकूलवेत्तेहिं आलाविऊण अण्णाए उत्तिण्णो, अंदोलएण अंदोलारूढो एत्तिया, जं वा रुक्खसालं

अथ सवति पुनः पुनर्वां सवतीति शालप्यते, हा मातः हा पितः हा विमवाः हा जीवलोका अहदुहदविसहा कृतीर्थिकाः
 राजादयश्च अपि, रूपवानपि कोण्डरीकपौण्डरीकसरिसो, घनवार्धदसरिसो, घान्यवान् तिलगसेद्वियरिसो, वेडवि सम्बे लाल
 व्यपता घतमुबेति, पन्ताः-संसारा, एवं त यथा कर्मनिष्पन्ना प्रेत्य समाधिं न प्राप्नुवन्ति, यत्र तज्यावतकारित्वेनाजरामरभेद आह
 न्यहनि उत्पद्यमानन घनमुपावित तदप्यस्यात्र राजादयोऽप्यहति, एव मत्वा पापाणि कर्माणि वक्ष्येत् तपश्चरेत्, कथं!-सीह अहा
 खुदुमिया भरता' इत्य ॥४९२॥ मुद्राः मुगाः शुद्रमुगा, व्याघ्रकृतीपिच्छदयः, मुगा रोहितादयश्च, अथवा स एव शुद्रमुगाः
 दूरपेति अर्द्धनेनाय-चन वा तदेषपरित्यागेन च, अपि वातकम्पितेभ्यः सुणेभ्योऽपि सिंहा मयादुद्विषामरन्ति, एव तु मेधावि
 समिगन्ध यम्म एव-अनेन प्रक्षरण मेषया घावतीति मेधावी सम्यक् ईक्षित्वा समीक्ष्य ज्ञात्वेत्यर्थः, अथमाधिकर्तृमि च पावायि
 दूरप विरजयत्रा । 'संयुजसमाणो' इत्य ॥४९३॥ सयुजसमाणो य, किं संयुजसमाणो !, समाधिचम्मं, मतिरक्षास्तीति मतिमान्
 गङ्गमाणपरिणामा हिमादिपापत आत्मनो निवृत्तिं कुर्यात्, निवृत्ते करणमित्यर्थः, स्यात्-किं पापात्०! हिमापघताणि दुष्टाणि मत्वा,
 हिमातः प्रवृत्तानि हिमापघताणि चातिजरातरणाश्रियसंवासादीनि नरकादिदुःखानि च अटुविषकम्मादयनिष्कम्भाणि, अयमाधि प्रस-
 र्वतीति गिरुवाणमूत च परिच्यपञ्चा, निर्वाणमूतः सर्वमृतानां निर्वाणमूतः, द्रव्यबल्यं दुःखकः मावबल्यं माया, यथा
 या निवृत्तोऽव्याधाधसुखप्राप्तिरिति एव मगवानपि अव्याधाधसुखनिस्तंगो, अनिबुधोऽपि निर्वाणमूतः, सर्वतो ब्रजेत् परिवपुञ्जा ।
 मूतगुणाधिकार प्रस्तुत 'मुत्स ण मूया' इत्य ॥४९४॥ आत्मनि भेषसकामी एवं विधावसमाधिर्भवति, कस्मिन् इति सम्पूर्णा,
 संसारिकानि हि यानि कानिचित् स्नानपानादीनि निवाणानि तान्यसंपूर्णत्वात् नैकान्मुक्कानि नात्यधिकानि च, वक्तारोऽपि च मर्षति-

णञ्चा णिण्हि लद्धा० एवमन्येषामपि त्रतानामतीचार संयं ण कुञ्जा, ण य कारवेञ्जा, करतमण्णंपि य णाणुजाणेञ्जा, एवं योगत्रिक-
 करणत्रिकेन । इदानीं उत्तरगुणसमाधि-‘सुद्धे सेयो जायणंत सज्ज’ (सुद्धे सिया जाइयमेसणिज्जं) वृत्तं ॥ ४९५ ॥ सुद्धे सिया
 जाइउ लद्धं एसणिज्जं च, अथवा सुद्धं अलेक्कडं, एसणिज्जं आहाणा(अणाहा)दीणं गल्लं पासएञ्जा, अमुच्छित्तो अणज्झोववण्णो
 गवेसणघासेसणासु विङ्गलवीइधूमं, धितिमं विप्पमुक्के सुसंजमे धृतिमान् आगारबंधणविप्पमुक्के, ण पूजासक्कारट्ठी सिलो-
 गोत्ति जसो णाणतवमादीहि सिलोगो ण कामएअ‘निक्खंम’ वृत्तं णिरावकंखी अप्पं वा बहुं वा उपधि विहाय
 निष्क्रांतो मिच्छत्तदोमादीहिं गृहकलत्रकामभोगेसु गिरावकंखो, दव्वतो भावतो य कायं विसेसेण उत्तुज्य विउमज्जा, दव्वणिदाणं
 मयणधणादि भावणिदाणं कम्मं, णो जीवितं णो मरणाभिकंखी, वलय वकमित्यर्थः, द्रव्यवलयं शङ्खकः माववलयं अष्टप्रकारं कम्मं,
 येन पुनः पुनर्वलति संसारे, वलयशब्दो हि वक्रतायां भवति च गतौ, वक्रतायां यथा चलितस्तन्तुर्वलिता रज्जुरित्यादि गतौ च,
 चलति मार्य इत्यादि, वलयविमुक्त इति कर्मवन्धनविमुक्तः, अथवा वलय इति माया तया च मुक्तः, एवं क्रोधादिमाणविमुक्ताः
 इति ॥ दशममध्ययनं समाप्तम् ॥

मग्गोत्तिअज्जयणस्स चत्तारिः अणुयोगदाराणि, अधियारो मग्गपरूवणाए, पसत्थभावमग्गोयरणाए य, णामणिप्फण्णे
 मग्गो, ‘णामठवणादविए’ गाहा ॥ १०७ ॥ वतिरिचो दव्वमग्गो अणेगविधो ‘फलग लता अंदोलग’ गाथा ॥ १०८ ॥ फल-
 गेहि जहा दक्खरसोमाणेहिं, जहा फलगेण्णु गम्मति वियरगादिसु, चिक्खल्ले वा, जहा वेत्तलताहिं गंगमादी संतरति, जहा चारुदत्तो
 वेत्तवति वेत्तेहिं उल्लंघिऊण परकूलवेत्तेहिं आलाविऊण अण्णाए उत्तिण्णो, अंदोलएण अंदोलारूढो एत्तिया, जं वा रुक्खसालं

अदोलिरुज्ज्व अष्पाण परतो वषति, अहा लता तदा वेधेवि, अपवा लतापि आकपिज्ज्जं, अथाए लताए लगगवि रज्जुहि गगो उच
 रति, दगं गदी, आयण त्रिज दीधमेहि पविसति, रज्जु वा कडिप वपिज्ज्ज पञ्जा रज्जु अजुसरंति कचिन्नु रसकृपिकादो महत्य
 वक्कर, पुणो पिगच्छति गच्छति, स वेव पासममो सीलगहि रुमाविसए वालुगाम्मीए वक्कमति केप्पिद, रजुप्रचुरे प्रदेदे
 सीलिच्छनुसारण गम्यते, अन्यथा पपग्रंथा, अय पयो लोहवटः सुवण्णमूमीए एत्थ पक्खीणति, अहा वारदत्तो गतो, छत्तग
 मगो छत्तगेण धरिअमायेव गच्छति उपद्रवमयात्, अहा गणिगो पावातो, अलमगो पावाहि, आगासमगो चारणविआ
 हराण, 'खेत्तमि जमि सेत्ते' भाषा ॥१०९॥ अमि खेत्ते मग्गो, अमिगोअएव मूमीए मग्गो, दवाणे आगाले, खेचरिन्वा
 हराणं उमये, अथवा खेचस्स मग्गो अहा सो खेचमग्गो एवमादि, ग्राममार्गो नगरमार्ग इत्यादि, येय पथा विदमया' अय
 गच्छति इस्तिनागपुर, कालमग्गो जो अमि काले मग्गो ववति यथा चर्यात्रे उदगपूर्णानि सरांसि परियेण गम्यते, अप्याशु
 वक्कममनि अिश्चि, ग्रीष्म वा, उज्जुमगण यस्मिन् वा काल गम्यते यथा ग्रीष्मे रात्रौ सुख गम्यते, इमेवज्जनि, अचिरेण वा
 गम्यति यथा योद्धन्निही संख्या, मावमग्गो दुविषो पसरयो अपसरयो य, दुविहमिदि तिगमेयो० गाथा ॥११०॥ अपसरत्यभाव
 मग्गो तिविषो, तवहा-मिच्छुच अत्रिगति अप्पाव १, पसरथभावमग्गो तिविहो, तवहा-सम्मणार्ण सम्मदसण सम्मचारिअ १, तस्स
 पुण दुविहस्सादि मगस्स दुविहो विपिच्छयो, विनिधया फल काय निष्ठेत्यनर्पान्तरं, पसरयो सुगगतिफल्लो, अपसरयो दुगगतिफ्ले,
 सुगगतिफलेनापिक्कर', अपसरथमगगिट्ठिवाणं पुण दुगगतिगामुगाण दुगगतिफलयातीण ॥१११॥ तिष्ठा तिष्ठहा पावादिपसता,
 दग्गमग्गो पुण चतुर्विषो खम वामगे वखेमन्व खेम वामगे अक्खेमन्व खेममे खेमरूवेवि, अदुग्गं विष्णोरे

खेमे खेमरूवे च, एवं चउसुवि मग्गेसु योजयित्तव्यं, भावमग्गे एवमेव चउभंगो, पढमभंगे भाउदव्वलिंगजुत्तो साधू, अवखेम-
 रूवे कारणिओ दव्वलिंगरहितो साधू, अवखेमा खेमरूविगा णिण्णगा, अण्णउत्थिय गिहत्था चरिमभंगे, संमप्पणीतभग्गो०
 गाथा ॥११॥ जो सो पमत्थभावमग्गो सो तिविधो-णाणं तह दंसणं चरित्तं, तित्थगरगणधरेहिं साधूहि य अणुचिणो, तच्चि-
 वरीओ पुण मिच्छत्तमग्गो, सो चरगपरिव्यायगादीहि अनुचिणो मिच्छत्तमग्गो, येऽपि मत्थामन्नं प्रतिपन्नाः इड्डिरससानगुरुगा०
 गाथा ॥ २१३ ॥ इड्डिरसगारवेहिं वा धम्मं उवदिसंति तेऽवि ताव कुमग्गमग्गस्मिता, किमंगं पुण परउत्थिगा तिगारवगुरुगा,
 छज्जीवकायवधरता जे उवदिसंति धम्मं संघभत्ताणि करेमाणा एवमादि कुमग्गमग्गस्मिता जणा, जे पुण तवसंयमप्पहाणा० गाथा
 ॥११४॥ सीलगुणधारी जे वदंति, सब्भावं णाम जहा वादी तहा कारी सब्बजगजीवहितं यं तमाहु संनप्पणीतं, अवि तस्म
 पुण एगट्टियाणि णामाणि भवंति, तंजहा-पथो णाओ मग्गो० गाथा ॥११५॥ सब्बा, णामणिक्कणो गतो । सुत्ताणुगमे सुत्त-
 मुच्चारयेव्व, अज्जमुधम्मं जंजू पुच्छति- 'कतरे मग्गे अवग्वाते०' सिलोगो ॥११७॥ आघात इति आख्यातः, माहणेत्ति वा मम-
 णेत्ति वा एगड्डं, भगवानेवापदिश्यते, मतिरस्यास्तीति मतिमान् तेन मतिमता, तन्न ताव द्रव्यमार्गो वा अग्रशस्तभावमार्गो वा
 तेनाख्यातः, अवश्यं तु प्रशस्तभावमार्गः पमत्थो आख्यातः, किं तेहि १, तेण दिट्ठो उज्जुगो यं तं मे अवग्वाहि जं मग्गं उज्जु-
 पवज्जिता ओधो द्रव्यौघः समुद्रः भावे समारोहं तुरति । 'न मग्गं पुत्तरं सुद्धं' मिलोगो ॥११८॥ तमोघतरं महापोतभूतं
 नास्योत्तरा, अन्ये कुमार्गाः शाक्यादयः, शुद्ध इति एक एव निरुपहत्ताच्चैवं, अथवा पूर्वापगव्याहृततया, वध्यदोपापगमा बुद्धाः, सब-
 दुक्खविमोक्खणं अन्येऽपि ग्रामादिमार्गाश्चौरश्चापदभयोपद्रुता दुःखावहा भवंति, भूत्वा च न भवंति उदकाद्युपसृवैः, अप्पगासे

भानमाणा अपि नु खारहा एव ते, मय्यगदन्नुनञ्जानतपोमयस्तु प्रव्रस्तमाषमाग, शुद्धः सर्वदुःखविमोक्षणः, तमेवविष जाणेहि
 ण जहा मियम्पु यधति येन प्रक्षारेण, भिष्ठुरिति मगवानेन, यथा स भिष्ठुर्दानवान् तथाभूत त्वमपि जानीये तमेव जानीते,
 अथवा हे मिथो! तमेव ब्रूहि मद्दामुणी, हे महापुने, स्वास्मिर्मर्षमाह पृथ्यामि !, तत उच्यते—‘जइ मे केइ पुच्छेआ०’सिलोगो
 । ४१९॥ दवाभतुल्यक्षरा एते प्रच्छाद्यमा भवति, तिरिया मणुस्सा, उत्तरमुत्तर्हि वा पइअ तिय अयि, कथिदु गिरा वपि
 ययमानि पुच्छेअ तेसि तु कत्तर मग्ग तपामजानक्कनां स्वयमजानक’ कत्तरं मार्गं कथं वा ? कथयिष्यामि, अब्बाबाधसुत्वादीनि
 आदरतीनि सुत्वापद, अथवाऽम्पुदयक निधयसं च, इति पृष्ट आर्यमुचम्मा अब्भुत्वाय्यायान् माधून् प्रणिषाय सद्भवमणुआसुरं
 च परिमं गिस्साण कइति ‘जइ वो केइ०’इति ॥५००॥ जइ वा कइ पुच्छेआ, जतिचि अगिरिदुबिदेस, संसारअतिनिव्विण्णा
 दया अदुय माणुमा । तेमि तु इम मग्ग आइयस्सेअ सुणेव मे, पअत्ते च तेमि तु पडिबो(मा)देआ मग्गसार सुणेव
 मे, माहितं प्रति अन्यपां माइति—कथितं मुन् पढिमाइआ, मार्गाणां सार’ मार्गमार’। ‘अणुपुठ्ठण०’मिलोगो ॥५०१॥ कथं मार्गं
 प्रतिपचिरव तावद्गरति ?, उच्यत अणुपुठ्ठण महाघोरं, अणुपुठ्ठेजति ‘माणुस्स खेत्त जानी०’गाथा, अथवा ‘वत्सारि पर
 मगानि’ मिलोगो, अथवा ‘पदमिल्लुगण उदये’ गाथाओ तिब्बि, एव ‘कम्मवक्खयाणुपुपि०’गाथा, जाय ‘बारसविधे०’
 दुरल्लस्यान् महापागा अणुपुमि इत्थारं, महापुग्गिमा सुघोरमपि ठरति, घोसंप्रामप्रवेअवत्, कास्सेण प्रवेदित प्रवदितमित्यर्थः,
 गम्भादाय इतो पुष च आयाय इति यमनुचरित्वा, इत इति इतस्तीयादवाक्, भयतनादा दिपसादिति, समुद्रं तुल्य समुद्रवत्,
 व्यसदरतीनि प्यचहारिणः वमिअ, यथा तेऽतिक्कल्ल कालं समुद्रं ‘अनरिमु०’ सिंगेगो ॥५०२॥ अतरिप्पन् वरसि वरिप्पन्ति

च, तद्वत्सम्यग्मार्गमनुचर्य तीव्रद्विष्टा ए अणता जीवा समारोघमतर्हि सु सख्येयाः तरति माम्प्रतं अणता तरिस्सति णागतति, तं मे मोक्षा, तमह शुत्वा भवदादीन् श्रोतृन् प्रति वक्ष्यामि, जायति जन्तः, जम्बूस्वाम्यादीनां आमन्त्रणं हे जन्तवः !, तं सुणेह मे चरित्तमग्नं आडक्खिस्समामि, नन्दन (ज्ञानदर्शन) मार्गादिपि तदन्तर्गतवेव, जेषु सजमिज्जति ते डमे, तंजहा- 'पुढवी जीवा पुढो सत्ता' सिलोगो ॥५०३॥ पृथक् इति प्रत्येकगरीरन्वात्, आउजीवा तहा अगणी पुढो मत्ता इति वर्तते, तेण रुक्खगह- जेणं भेदो दरिसिते 'अहावरे' मिलोगो ॥५०४॥ अहावरे तमा पाणा, एव छक्काय आहिया, एतावता जीवकाए, न हि अमन्भूतो विद्यते जीवः !, कायाः एते, 'सत्तासि अणुसुत्तीहि' मिलोगो ॥५०५॥ अनुरूपा युक्तिः, जहा 'पुढवीण निक्खलेवो पुरु- वणा लक्खण परीमाणं । उवतोण सत्थे वेदणा य चवणा नियत्ती य ॥१॥' किंच-अङ्कुवज्जीवत्वं पार्थिवानां विट्टु- मलवणोपलादयः स्वस्माश्रयावस्थाः मचेतनाः, कुतः ? , समानजातीयाकुर्मद्भावात्, अशौचिकागङ्कुम्वत्, 'भूमिक्खयसाभा- वियसम्भवतो दहुर जलसुत्तं । अथवा मज्जो व मभावोमसंभूतपातान् मत्स्यवत्, ग्रहणवाक्य. इतरसयोगात्तेजसा, तेजः भावमम्भवात् दहुरवत्, अथवा अन्तरीक्ष्यमपि अध्रादिविकारस्वभावसंभूतपातान् मत्स्यवत्, ग्रहणवाक्यं, गतिमन्नाद् वायुर्जीवः प्रयन्नगतेः, यस्मादयं मात्मकं आहारोपादाना उद्भूतविशेषोपलब्धेः हृद्विकारदर्शनाद् पुरुषवत्, ग्रहणवाक्यं, गतिमन्नाद् वायुर्जीवः प्रयन्नगतेः, यस्मादयं मविक्रम इव पुमान् तीव्रमन्दमभ्यान् गतिविशेषान् स्वेन महिम्ना श्रयतीति, वेगवत्त्वाच्च वृश्चार्त्तान् उन्मूलयति, इत्यतो गतिमन्ना- द्वायुर्जीवः, मात्मकाश्च वनस्पतयः जन्मजराजीरणमरणमद्भावा स्वीवत्, आह-नन्वयमनैकान्तिको जाताद्याख्यायाः विपक्षेऽपि दर्श- नात्, तद्यथा-जातं दधि जीर्णं वासः संजीवितं विप मृतं कुसुं मरुमित्यादि, उच्यते, न, वनस्पतौ ममस्तलिङ्गोपलब्धेः, दध्यादाव-

समस्तददनादुपचारतः आवमिति, इत्थं सारमका वनस्पतय, धवसरोहपादाहारोपादानदौहदसद्भावात् रोगचिकित्तासामुद्रावात्
(अत्रोक्ता)श्री मम्मवः कुम्माण्णादीनां विशेषपथ, विशेषथासौ पथश्च विशेषपथ, कर्षव्य, 'छिकापरोदता छिक्मेचसकोअतो कुलिङ्गो
व । आसयसंचारातो जाणनु वल्लीविताणाइ ॥१॥' सात्मिकाः स्पृष्टप्ररोदिकादयः स्पृष्टाकुचनात्कीटवत् आधयामिसंमर्पणादन्त्या
दयः 'सम्मादीया सावप्पणोहसंकोपणादितोऽभिमत । वडलादयो य सहादिविसयक्कलोवत्भातो ॥१॥' दम्पादयः स्वापप्रयोच
संकोयणादिसद्भावात्, दण्डादिविषयोपलम्भात् बहुलासार(क्षो)कादयो वेददवत्, एवमाद्यामिस्त्रसानुरुपाभिः सुयुक्किमि एगिदिए
पडिलहिय जचेत्ति नीवहिसोसति कार्या स्वकामत वज्जोवगमियाओवक्कमियाओ वेदभाओ भगिसज्वाओ, सत्य मणुस्सपथे
दियत्तिरियाव य दुविधा, सेसाप उवक्कमिया, एव मत्तिम पडिलेहिता सव्वे अक्कतनुक्खा य सरीरमाणसं थक्खा सव्वेसि
मभिदु अकंत अपियं दुक्ख अत्त इत्थमात्स्कारणात् नक्केण मेदन अहिसर्पीया अहिसका 'एन खु णाणिणो सार०' सिलोगो
॥५०६॥ न हि शानी ज्ञानादर्यान्तरभूत इति कृत्याऽपदिश्यत-एतं सु णाणिणो सारंति, कोऽपं ? एष हि ज्ञानस्य सारः अ ण
हिम्मसि कथण कब्बनमिति केनपदपि मेदन, अहिंसा समयति समता 'वइ मम ण पियं दुक्खं०' गाथा, अथवा यथा हिमि-
तस्य दुःखसमुत्पद्यत मम एवमग्ग्यास्पातस्यापि, कोरियातो वाऽस्य दुःखसमुत्पद्यते, एवमन्येयामपि इत्यतो अहिंसासमय वेत्त, अथवा
दग्धजो खेवओ क्खत्तओ भावओ हिंसा भवति, एवं क्षेयान्यपि, एतावन्निपेय ज्ञानविषयः यदुत हिंसायाभ्युपरोपरोतः, क्षेत्रप्राणा-
तिपात तु प्रतीत्यापदिश्यत, 'उदुमइ त्तिरिय व०' सिलोगो ॥ ५०७ ॥ प्रमापक प्रतीत्य उदुं अहं तिरिय व पूर्ववत्, स्ववत्थ
विरदि कुम्मा इवापि तावत् निष्ठापं भवति, कथं ? अहिमकोऽयं न हि हिंसक इव सर्वस्योदेवको भवति, उपशान्तवैरत्वाच्च न कस्य

चिदपि विनैति, किंच-तणसं-यागणिचणोऽवि सुणिचरो भट्टगगमयदोसो । किम् ? मोक्खो, एवं निर्वाण भवतीत्याख्यातं,
 'पन्नु दोसे गिराकिच्चा०' सिलो गो ॥ ५०८ ॥ प्रभवतीति प्रभुः, वडवेन्द्रिय इत्यर्थः, न वा संयमानरणानां कर्मणां वशे वर्तते,
 अथा स्वतन्त्रत्वात् जीव एव प्रभुः, शरीर हि परतन्त्रं, मोक्षमार्गे वाऽनुपलायितव्या प्रभुदोषाः क्रोधादयः, निरा इति पृष्ठतः कृत्वा,
 ण विरुज्जेज्ज केणड न विरुद्धेत केनचिदिति, अपि पूर्वशत्रूणामपि, अपि हास्येनापि विरोधे विग्रहः घत इत्यर्थः, यद्वा यस्य
 प्रतिफलं, मणसा वयसा चैवत्ति नवकेन भेदेन अन्तश्च इति यावज्जीवितान्तः, उक्ता मूलगुणाः । उत्तरगुणप्रसिद्धये त्वपदि-
 श्यते 'संबुडे य महापण्णे' मिलो गो ॥ ५०९ ॥ हिमाद्याश्रवसंवृत्तः इदियमावसंबुडो वा, महती प्रज्ञा यस्य स भवति महा-
 प्रज्ञः, धीर्बुद्धिरित्यनर्थान्तर, आहारउत्पत्तिसेजाउ याचितद्रव्यं एषणीयं च चरति-गच्छति तं, चर्यत इत्येकोऽर्थः, एसणास-
 मित्ते णिच्च तिविधा एमणा-गवेमणा गहणेमणा घासेमणा, एवं सेमाओवि समिईओ, तत्राध्याक्रमं सर्वगुरुअनेपणादोषः आद्यश्चेति
 तेन तन्निषेधार्थमपदिश्यते- 'भूतानि समारम्भ'भिलो गो ॥ ५१० ॥ भूतानि तमथावराणि, कथमिति ? साधू निर्दिश्योपकल्पितं,
 तारिस तु ण गेण्हज्जा, एवं ओधिपि, इत्येव सार्वमार्गप्रतिपन्नो भवति, किंच- 'पूतिकम्मं ण सेविज्जा' ॥ ५११ ॥ एस
 धम्ममे बुसीमतोति, बुसिमनिति सयमयान्, बुसिमं च ज किंचि अभिसंकेज्जा सबसो त ण भत्तए यदिति आहार उतधि
 सेजा अथवा यदिति यत्किंचिन् दोषं, अभिसकन पणीमाए अणपर किमेतं एमणिज्ज अगेमणिज्जं ?, सर्वश इति, यद्यपि प्राणा-
 त्ययः स्यात्, इदाणि वायाममिती 'ठाणाड' सिलो गो ॥ ५१२ ॥ ठागाणि संति सड्डीणं, श्रद्धावन्त आद्धिनः, गाभेसु नगरेसु
 वा जाव सन्निवेशेसु वा सम्मदिड्डीणं मिच्छादिड्डीण वा, तेहि सड्डीहि पुब्बिं णाम पुच्छगतो, परेणावि मिच्छादिड्डीणा, मरुयरा-

दृष्टं तद्वर्णियादिसुदृढं वा, हेतु-चो, क्षमिदो अग्नें वासवम् मिहुं वा तप्ययो, तत्र कथिदम्भं च मगधितो मगधियिदु एवं
 पुद्गो अस्थि वग्मोचि वनसि !, 'अस्थि या' सिलोगो ॥ ५१३ ॥ अथवा गतिय पुण्णंति, स्वाद्-अनुज्ञायां को दोपः प्रतिपेवे
 वा ? उच्यते- 'वाणद्वताए जे सत्ता इम्मपति तसपावरा' ॥ ५१४ ॥ तत्रा-चणणिस्सिमुत्ता कट्टुगोमयप्पिस्सिता संसेतया
 वत्ता वावरा य इम्मंते तेसिं सिलोगो तेसिं सारवस्सणद्वताए अस्थि पुण्णन्ति गो यदे मिच्छवथिरीकरणं च, तेणादारेण
 परिपूढा करस्सति असयमं अप्पाण परं वा बह्दि मावेति तदनुज्ञाव मवति, पडिसेवेवि जेहिं त उपकप्पयेति अण्ण पाण
 तथाविध । तस्मिं लामतरायन्ति, तम्हा गत्थिस्सि गो वदे ॥ कठं, वत्त का प्रतिपधि ! तुसिणीएहिं अन्धितव्वं, निम्बवे
 वा वचीति-अग्ने आवाक्कम्मादिवायालीसदोसपडिसुदो पिदो पसरथो, च व पुच्छसि किमत्रास्ति पुण्यमित्यत्रास्माकं अभ्यापार',
 कथं ? उमयया दोपोपपचः, कथं ? 'जे य वाण पसस्संति, वधमिच्छति पाणिण । जे य ण पडिसेवेति, विच्छिच्छेद करेति
 ते' ॥ ५१६ ॥ महाभङ्गारकएण्णन्तं, मवै जलचरै स्सलचरैश्च प्रतिशोषितं, अनुज्ञापापमनुज्ञायं कोमययापि दोषः, अथवा 'प्रस
 त्यको सुद्धत्वक्को, दावेदो नरक गतो' एवमुमययापि दोष एष्ट 'बुद्धओ' सिलोगो ॥ ५१७ ॥ दुदतोवि जे ण मासेति अस्थि
 गतिश्च ना पुणा त भगवन्तः, अयं रयस्सा एवीत्यायमं रज इति रजदत्तं, रजसः आगमं विद्या निषाणन्ति ते इत्येव वाक्य
 मभित्तिरुक्ता, तद्वत्प्रवृत्तात् समावि ममितीत्रो वप्पति, एव पा विठ्ठाण मवतीति, मगधवत्तं 'निषाणपरमा बुद्धा' सिलोगो
 ॥ ५१८ ॥ निष्कार्णं परमं चेसिं स इमे विन्वाणपरमा एतं बुद्धा अगहन्तं तच्छिष्या बुद्धोचिवाः, परमं निर्वाणमित्वतोऽन्यपतुनयं,
 नास्व मांमारिकानि सानि तानि वेदनाप्रतोच्चारानि निर्वाणानि, अनन्तमाग्रेष्वपि विष्टन्तीति एधान्तः मोक्ष एव, मच्छक्कात्ताणं च वेदि-

मा न श्रय यांतीति नञ्वाणि तेभ्यः कान्त्या सौम्यत्वेन प्रमाणेन काशेन परमश्वन्द्रमाः नक्षत्रग्रहताग्रेभ्यः एवं संसारसुखेभ्यो-
 ऽधिकं निर्माणसुखमिति, तम्हा सदा जते दन्ते मोक्षमार्गे पडिवण्णे उत्तरगुणेहिं वद्धमाणेहिं अञ्छिण्णं संधणाए णिव्वाणं
 संधेडा, स एवं मिच्छत्तासंधनया निर्वाण संधेमाणः उभयत्रापि 'बुद्धमाणाण पाणाणं' सिलोगो ॥५१९॥ संसारनदीश्रो-
 तोमिरुक्षमानाना म्वरुमोदयेन, ये उच्छुभं तीर्थेकत्वनाम तस्य कर्मण उदयात् अक्खवन्ति साधु तं दीवं अक्खवन्ति भगवानेव
 गोभनमाब्बयाति साधुराख्यातं, एतावता समणे वा माहणे वा जावड्थऽन्थुत्तरीए, दीपयतीति दीपः, द्विधा पिवति वा द्वीपः, स
 तु आग्नासे प्रज्ञागे च, इहाग्नासदीपोऽधिकृतः, यस्मादाह-उह्यमानानां श्रोतमा दीवो ताणं सरणं गति पतिट्ठा य भवति, एत-
 दाग्नामद्वीपं ग्राम्य समारिणा प्रतिष्ठा भवति, इतरथा हि संसारसागरे जन्ममृत्युजलोर्मिभिरुद्यमानः नैव प्रतिष्ठां लभते, जं व मग्गं
 अणुपालेतस्म अट्ठविधं कम्मं, प्रतिष्ठा गच्छन्ति, निष्ठामित्यर्थः, यथाऽऽख्वाति तथाऽनुचरति सयं, अणुगहितगालविरतो जेण जीवो
 हिंतो प्रतिष्ठां लभते, एष प्रशस्तभावमार्गः इति लभ्यते, केरिमो पुण पयत्थभायमग्गामी प्रतिष्ठां लभते ? कीदृशो वा भावा-
 द्यामदीपो भवति ? 'आयगुत्ते सदादंते' सिलोगो ॥५२०॥ आत्मनि आत्मसु वा गुप्त आत्मगुप्तः इंदियनोइंदियगुप्त इत्यर्थः,
 न तु यस्य गृहादीनि गुप्तादीनि, इहमादीनि श्रोतांसि छिन्नानि यस्य स भवति छिन्नसोते, छिन्नश्रोतस्त्वादेव निराश्रयः, जे धम्मं
 सुद्धमचग्वाति य एवंविधे आग्नासद्वीपे स्थितः प्रज्ञाशद्वीपः अन्येषा धम्मसुपदिश्यति, प्रतिपूर्णमिदं सर्वसम्माना हितं सुहं
 मर्वाविशेधं निरुपधं निर्वाहिकं मोक्षं नैयायिकं इत्यतः प्रतिपूर्णं, अथवा सर्वेदयादमध्यानादिभिर्धर्मकारणैः प्रतिपूर्णमिति, अनन्य-
 तुल्यं अणोलिस, योऽयमनन्यसदृशो धर्मोपदेशः । 'तमेव अविजानंता' ॥५२१॥ तमिति तद्विविधं प्रदीपभृतं धम्मं न बुद्धा-

पुद्गलादिनय पुद्गमन्याधारमानं बुद्धा मोक्षि य मयवा अण्णाप्पिमो अविरया तिणि नेसद्धा पावाइयसया एयमसाक मोक्षममा-
 चिमविप्पतीति, 'दृग्मस्ते समाधिण', कथमिह लोकापि तावत् अनेकाग्रत्वात्ममार्धि न लभते, कुतस्तर्हि परमसमार्धिः, मोक्ष,
 तथ्या-ज्ञात्या' अबुद्धा पुद्गवादिन' सुखेन सुखमिच्छति, इहलोकापि तावद् ग्रामव्यापारिर्न सुखमास्वादयति, कुतस्तर्हि परमस
 माचिसुखमिति ? उक्तं हि 'तत्रैकाग्र्य कृतो ध्यान, यन्नाध्यान यत्तारमपरिग्रह'मिति, इत्यतस्तं चतुर्विधाए भावणाए दूरत , इत्यत्र
 इत्वं 'ते य वीर्योदय चेव' मिलोगो ॥ ५२२ ॥ वीर्याणि मषेतणाणि, शान्त्यादीनां, सुतमिति बोद्धक संचेतनमेव, इरिद्रा
 कृष्टोदकवत्, तन्मृदिरय च कृत उपानुष्ठादिभि स्वय च पाषयति पथचीरिकादयः, तेषां हि पद्मे चारिका भवति, अनुष्ठाते च
 गुणक सुमृष्टमिति, जीवेषु च अजीवबुद्धय अतएव तत्रबुद्धय' वराकान्तकारिणस्तद्विषय संघमक्तानि गणयतोऽस्तीवानगतानि
 च प्रापयन्त' ज्ञाण गाम क्षिपायन्ति ज्ञाम परोक्षस्त्वाविषु तदपि नाम यदि व्यायति, को हि नाम न ध्यान व्यायति 'प्राप
 यद्रगुदादीनां, गर्वा-व्यजनस्य च । यत्रप्रतिग्रहो दृष्टो, ध्यान तत्र कृत शुभम् ॥ ११ ॥ इति, मच्चिचक्रमा य तसि आवमृदा, विहार
 कृद्वाउनि, मांसं करिरक इत्यपदिनयते, दासी उ कल्पया रीउयि, यथा बन्धन मांसस्य ग्रत्यास्या । अद्वक्नुवता तमप्रासयितु
 भगमिति संप्राकृत्वा यदित, किमनौ तद्वच्चय निर्विद्रको मयति ?, सृता या क्षीतलिकाभिधाननमिलप्यमाना किम मारयति ?,
 एव तपो न संब्रान्तरि परिहस्यतास्त आरमा निराणाय भगति, न च वैराग्यकरा भगति, येऽपि तावन्निधाहारा भवति तदपि
 मविकाग्रीरूपमपिचक्रमसु लेनपु वसंति तयामपि तावत्कृतो वा ध्यान ?, किमग पुन' करिरकरीरुपापास्यन्तः पचनताचना
 प्रवृत्ता , ता तनुमव वानुप्रेक्षमाणानां कुतो ध्यान ?, न हि मोक्षमागम्य ध्यानस्य च द्रुयस्य अस्सेस्तग्गा अजागरा, अम

माहिता णामासंयुक्ता, मनोज्ञेषु पानभोजनाच्छादनादिषु नित्याध्यवसिताः, कोऽथ्य संघभक्तं करंज ? कोऽथ्य परिक्खार देज वत्थाणि
 इत्येवं नित्यमेवार्त्तं ध्यायंति 'जहा ढंका' सिलोगो ॥ ५२३ ॥ जहा ढंका य कंका य पिलजा जलचरपक्षजाति खे मग्गुकाः
 काकमंगुवत् शिखी च जलचराः, एवं एते हि न वृणाहाराः, केमलोदकाहारवत् ते नित्यकालमेव मच्छेसणं धियायंति निथ-
 लास्तिष्ठंति जलमग्ने उदगमक्खोमेन्ता मा भून्मत्स्यादयो नश्यंति उक्कसिध्यंते वा 'एवं तु समणा एगे'सिलोगो ॥ ५२४ ॥
 एवंपि नाम श्रवणा वयं इति श्रुवन्तः एकेन सर्वे पचनादिषु आरभेपु अशुभाध्यवसायेनैव वर्त्तमाना मिथ्यादृष्टयः चरित्तअणारीया
 आहार परपूजासत्कारांश्च ध्यायंति सन्मार्गाजानकाः कुमार्गाश्रिताः मोक्षमिच्छंति, अपि संसारमागर एव निमज्जंतो दृश्यन्ते
 'जहा आसाविणीं णावं'सिलोगो ॥ ५२६ ॥ आश्रवतीत्याश्राविनी-सदाश्रवा शतच्छिद्रा, नयति नीयते वाऽतो, जाति य, एव
 जात्यन्धः पूर्वापरदक्षिणोत्तराणां दिशामार्गाणां गतेः गन्तव्यस्यानभिज्ञः एतावद्गतं एतावद् गन्तव्यं इच्छेज्जा पारमागतुं
 अंतरा एव नदीमुखे पर्वते वा प्रतिभग्ने निमग्ने वा पोते अंतरा इति अप्राप्त एव पारं विसीदंति, एष दृष्टान्तोऽयमर्थोपनयः-
 'एवं तु समणा एगे'सिलोगो ॥ ५२७ ॥ एगे, ण सव्वे, अण्णाणमिच्छत्तमपडलमोहजातपडिच्छन्ना, अणारियाणाम अणारिय-
 चरिच्चा, सोतं कस्सिणमावण्णा, श्रवतीति श्रोतः आश्राविनीनौ शानीय कुचरिक्कश्रोतमास्थाय कस्सिणमिति सम्पूर्णं कर्म ततो
 भवति, तदभावे तु न शेषाः आश्रवाः, यद्वाऽपि भवंति तथापि न सर्वा उत्तरप्रकृतयो वध्यन्ते, न वा सम्पूर्णाः, यस्मादुक्तं
 'सम्मदिट्ठी जीवो', अथवा कस्सिणद्रव्यश्रोतः प्राश्रपि वर्षासु वा नदीधूरः, एवं मिच्छत्तसहगता जोगा कसाया वा संपुण्णभाव-
 सोतं भवति, त एवं सोतमावण्णा आगंतारो महब्भयमिति संसारश्च जातिजरामरणबहुलो, तजहा-गब्भतो गब्भं जम्मतो

जन्म मारुणो मारं दुःखं, एव मवसहस्सां पर्यापारित बहून्यपि, पसुर्यं चैव पमत्यमात्रमगो वधिज्जमागो, पुञ्चं
 पुच अकिञ्चि अमिसंस्किज्ज सव्वसंताण ण भोत्तए एस उस्सगमागो इत्यादि, अतिप्रसक्त लक्षण निचार्यते, सर्वस्योत्स
 र्गविषादः, यथा चोत्सर्गः काश्यपेन श्रुणीत तयाऽपवाद इत्यतोऽपवादगूत्र प्रारभ्यते, प्रत्ययश्च श्लिष्याणां भविष्यति यथाऽस्त्यप
 वादोऽपीति तेन तमाचरतो नामाधारमात्मानं मस्यते, तच्च द्वात्रिंशे न भवति यत्रोत्सर्गविषादो न स्तः तेनापदिश्यते—‘इमं च
 धम्ममादाय’सिलोगो ॥५२८॥ धर्ममादाय धर्मं फलं च तीर्थं च काश्यपः स एवं भगवान् किं प्रवेदितवान् ?—कुट्टा मियस्सू
 गिलाणस्स पूर्ववत्, किंच—संस्थाय पेसल धम्मं संस्थायेति ज्ञात्वा, पेसल इति सम्पूर्णे, द्रव्यपेसल धम्मं यद् द्विमेद सुन्दरं
 मार्तं, भावपेसलस्तु ज्ञानदयादिभिः सर्वधर्मकारणैः सम्पूर्णो धर्म एव, त ज्ञात्वा इष्टिमानिति सम्यग्दृष्टिः, संस्थाप्राहणा धर्म-
 ब्रह्म(ज्ञानं धर्मग्रहणाचारित्र्यं) इष्टिग्रहणात्सम्यग्दर्शनं, एवं श्रीण्यपि सम्यग्दर्शनज्ञानचारित्राणि गृहीतानि भवन्ति, तरे सोत महा
 योर मार्ग एवानुवर्षते, तरादि सोत महायोरं, भवन्तीति धोर्ध, द्रव्ये भावे च सातिग्रामरणाग्रियसंवासादिभिर्महायोरं भाव
 भ्रोतः संसार अन्तस्ताण्विति अचायं तरतो परिक्खणज्जासि तमेव तरति ‘विरते गामधम्ममेहि’ सिलोगो ॥ ५२९॥ ग्राम
 धर्माः द्रव्यादयो, जे केइ जगत्ती जगत्ति जायत इति जगत् तस्मिन् जगति विद्यन्ते ये, जायन्त इति वा जगाः—जन्तवः, तेसि
 अनुत्तमाणेण तेषां आत्मोपमानेन—आत्मोपम्येन, कोऽर्थः ? ‘महं मम ण पियं दुक्खं’ ‘धीमं कुञ्च परिषण’ वि संयमधारियं
 भवति ‘अतिमाणा च’ सिलोगो ॥५३०॥ अब्बा संयमवीरियस्स इमे विग्वक्कता भवन्ति, सज्जा—अतिक्रोधो अतिमाणो अतिमाया
 अविज्ञोमो इत्यतः अतिमान च माया च, अतिक्राम्यते येन चारित्रं सोऽतिमाणा, अप्रयत्नस्त इत्यर्थः, प्रयत्नोऽपि न कार्यः, किंतु सारिक

यार्थमेव क्रियते, रजककूपखातकदृष्टान्तसामर्थ्यात्, यथा रजको मलदिग्धानि वस्त्राणि प्रक्षालयन् शुद्ध्यर्थं अन्यदपि मल औष-
 धादिकं समादत्ते, एवं साधुरपि, कूवेऽप्येवं, न च नामावीतरागस्य मानादयो नोत्पद्यन्ते, ते त्वप्रशस्ताः, तेहि नरेण न कार्याः,
 एवं शेषा अपीति । दुविधाए परिणाए परिजाणाहि, किंच-ये केचित् क्रोधमानमायालोभाद्यन्यदपि दोषजातं सबमेतं निरा-
 किच्चा, सर्वं निरवशेषं तं, एतदिति यदुद्दिष्टं, निरमिति स्पष्टं, निव्याणं अच्छिन्नसंधणाए संधए, किंच-‘संधए साधुधम्मं
 वा’ मिलोगो ॥५३१॥ दमविहो चरित्तधम्मो णाणदंसणचरित्ताणि वा तं अच्छिन्नसंधणाए, णःणे अपुव्वगहणं पुव्वगधीतं च
 गुणाति, दंसणे णिस्संसंकितादि, चरित्ते अखंडितमूलगुणो, पठ्यते च-‘सहहे साधुधम्मं च’ पावधम्मो अण्णाणअधिरतिमिच्छ-
 ताणि, अथवा पावाणं धम्मो, पापा मिथ्यादृष्टयः सर्वे गृहिणोऽन्यतीर्थिकाश्च, तेसिं धम्मं-समाधं, निराकुर्यादिति पृष्ठतः कुर्यात्,
 तत्केन कुर्यात् को वा कुर्यादिति ?, उच्यते, उवधानवीरिए भिक्खू उपधानवीर्यं नाम तपोवीर्यं स उपधानवीर्यवान् भिक्खू
 क्रोधं माणं न पत्थये न कुध्येत न माद्येत, न क्रोधमिच्छेदित्यर्थः, अक्रोधं तु प्रार्थयेत्, एवं शेषेवपि, स्यात् किमेवं वद्धमा-
 मानस्वामी एतन्मार्गमुपदिष्टवान् उतान्येऽपि तीर्थकराः?, उच्यते, ‘जे य बुद्धा अतिक्कंता’ मिलोगो ॥५३२॥ अतिक्कंता अती-
 तद्वाए अणंता, एतन्मार्गमुपादिश्यंत, आचार्या वा मोक्षमिताः, साम्प्रतं पचदशसु कर्मभूमीषु संख्येया, अणागतद्वाए जे य बुद्धा
 अणागता संतिचि संति पत्तिट्ठाणं गमनं शान्तिश्चारित्रमार्ग इत्यर्थः, एषा शान्तिः तेषां प्रतिष्ठा नामाधारः आश्रय इत्यर्थः
 प्रतिष्ठानं प्रतिष्ठा निर्वाणं वा शान्तिः तेषां प्रतिष्ठानि, को दृष्टान्तः ?-भूयाणं जगई जहा जगतीनाम पृथिवी, यथा सर्वेषां
 स्थावरजङ्गमानां जगती प्रतिष्ठानं तथा सर्वतीर्थकराणामपि एष एव शान्तिमार्गः प्रतिष्ठानं प्रतिष्ठा, ‘गहणं व तमावण्णं’

मिलोगो ॥५३३॥ अथ पुनस्त प्रदानि आपण्य चारित्रमार्गप्रयातमित्यर्थः, पृथगे-अथेन भेदमाधरण मावमेदो हि संयम
 ण्य, कर्म्मणि भिनवीति मेद' फास्ता सीतठसिणद्वयमप्रकादयः उवाचचा अनेकप्रकाराः परीपहोपमर्गाः स्पृशेत् ण तेहि
 विणिहम्ममेद्वा ण तेहि उदिण्येहि वि पाणदसणवरित्तसु बणाभो मगाओ विणिहण्येळा, पुब्बीए जिणेचा संयमवीरियं उपादे
 जामिणि, अहा ते गुरुणावि उदिण्णा लहुगा मवन्ति, दटान्त'—आमीरयुवचि, जातमेत्तं नच्छग दुब्धि वेलाए उक्खिक्खि
 भिनव्यामेति, पीत्तं चैन पुन प्रवेदयति, तमेव क्रमओ यद्वमान अहरहर्षय कुर्वता जाव चउहायनपि उक्खिक्खति, एए दटान्तो
 जयमयोपनय -एव साधुरपि सन्मागात् क्रमओ जयति उदीण्येयपि परीपहेर्न विहन्यते, चातेण च महागिरिरिति मन्दरः संयुहे
 सि मद्वापण्णे' सिलोगो ॥५३४॥ स एव संवरसंभूतः प्रधानप्रज्ञ चित्तीर्णप्रज्ञो वा, दधाति बुद्ध्यादीन् गुणानिति बुद्धा, पाठ्य
 न्तरं पीठ, दध एमुत्तं चरेळासिचि दधमज चर, अथवा दत्तमेपणीय च यधरति स मवति दत्तेपणचरा, जिब्बुहे कालमा
 कखी दान्तममिवो जिण्डुठ' ग्रीवभूत इत्यर्थः, काल कांधवीति कालकखी, मरणकालमित्यर्थं, कोऽर्थः!—तावदनेन सन्मार्गेण
 अविश्राम गन्तव्यं यावन्मरणकाल', एव केवळिणो मतति, अ तुमे अल्लज्जु पुच्छिते 'कवरे मग्गे' तदेतस्य केवलिनो मार्गा
 मिथान अयितमननगमास्स्यात्तमिति ॥ इति मार्गाध्यायन ॥

समोसरति अ-स्यमस्म चचारि अशुभोगदारा, अचियारो फिरियायादिमादीहि चउहि समोसरणेहि, जामविष्कण्णे
 विपत्तवो गाथा 'समोसरणमिचि छक्क' गाथा ॥१२६॥ वहरिण दच्चसमोसरण सम्पक्क समत्तं वा अनसरण, तं तिविचं—
 मणिण दूपदादि यथैक्क वरवो द्विपदाः वा वरवो मनुष्पा ममचमरति तं सुचिच दन्वसमोसरण दूपदममोरण, अहा माधुसमो

मरणं, चतुष्पदाना निर्वाणादिषु गत्वादीना समोसरणं, अपदानां नास्ति स्वय समोसरणं, गत्यभावात्, महजानां वा स्वयमपि भवति
 वृक्षादीनां समोसरणं, अचेतनानां अन्नादीना, खेचसमोसरणं जंमि खेत्ते समोसरति द्रव्याणि, जहा साधुणो आणंदपुरे समो-
 मरंति, कालसमोसरणं वैसाहमासे जत्ताए समोसरंति, वामासु वा जत्थ ममोसरति, तद्वा पक्खिणो दिवाचरा वन-
 संडमासाय समवसरति । 'भाचसमोसरणं पुण०' गाथा ॥१७॥ तिण्णि तिमडा पावादियमयाणि णिग्गंथे मोत्तूण मिच्छा-
 दिट्ठिणोत्तिकाऊण उदइए भावे समोसरन्ति, इंदियादि पडुच खओवसमिए भावे समोसरति, पारिणामि जीवत्तं, एतेसु चेव तीसु
 भावेसु तेमिं सन्निवातिओ भावो जोएत्त्वो, सम्मदिट्ठीकिरियावादी तु छसुवि भावेसु, उदइए भावे अण्णाणमिच्छत्तमज्जासु अहु-
 सुवि कम्मगतीसु समोसरति, एवं चरित्ताचरिती य जोएयन्वा, उवसमिएवि भावे समोसरति, उवसामगं पडुच्च उपसममङ्गीकृत्य,
 यदुक्तं भवति-अस्मिन्नेव भंगद्वये भवंति, खओवसमिएवि भावे समोसरंति अट्ठारसविधे खओवसमिए भावे, तद्यथा-ज्ञानाज्ञान-
 दर्शनदानलब्ध्यादयथुस्त्रिपञ्चभेदाः मम्यत्तचार्त्तिसंयमासंयमाश्च, णाणं चउन्निहं-मत्तिमुतओ हिमणपज्जवाणि, अण्णाणं मत्ति-
 अण्णाण मुतअण्णाणं विभंगणाणं, ज्ञानाज्ञानमित्यत्राज्ञानमिति यदुक्तं तदेकभावापकर्षमङ्गीकृत्य, यद्वा सामान्येऽन्ये च, केवलिनो वा
 वदंति, दरिणं तिविध-चक्खु अचक्खु अवधिदंमणमिति, लब्धिः पञ्चविधा-दानलाभभोगोपभोगीरियलद्धी इति, संसत्तं चरित्तं
 संयमासयम इत्येतं दृष्टादश क्षायोपशमिका भावा भवंति, णवविधे खाइगे भावे समोसरति, तद्यथा-ज्ञानदर्शनलाभभोगोपभोगीर्याणि
 च' णाणं-केवलणाणं, दंमणं केवलदंसणं, दाणलाभभोगोपभोगीर्यमित्येतानि सम्यत्तचारित्रे च नव क्षायिका भावा भवन्ति,
 परिणामिएऽवि अणातियपरिणासियगे भावे समोसरति, एवं सन्नियातिगेवि मणिणकासो ओदयिकादयो द्विकादिधारणिकाः अथवा

मानसमोसरण चतुर्विधं, वंजहा-किरियावादी अकिरियावादी अणामीपवादि वेणइवादी, 'अतिथि किरियावादी' गाथा
 ॥ २७ ॥ इत्थं किरियावादी अत्थी आयादि आद्य सुचिप्पाण कम्माण फलविवागो, तत्थावि ते मिच्छादिद्वी येन, जैन द्वाप्तुन
 अनवमाणा, तद्विधर्मवादिनो अकिरियावादिणो, वंजहा-अतिथि मातादि आद्य णो सुचिप्पाण कम्माण सुचिप्पा फलविवागा
 भवति, अणामीवादिचि किं पाणेन पढित्तेण ? सीले उज्झमित्थं, द्वाप्तस्य हि अयमेव मार, खं झीलसंवरः, सीलेन हि तपमा च
 स्वर्गमोक्षे लभ्येते, वेणइपवादिणो मणति-अस्मिन् पारसंढिणोऽस्स गिहत्थस्स वा गिहा कायन्ना, मच्चम्मेय विणीयविणयेण
 होयथ ('असियसय किरियाण' गाथा ॥ ११९ ॥ वंजहा- 'णत्थि ण णिणो ण कुणइ कन ण वेदेइ णत्थि णिवाण' सांख्य
 वेदपिका ईश्वरकारणादि अकिरियवादी, चउरासीइ तवणिगादि, धणमगगादिस्वाहु घणवादिण, अणामीपवादीणि सत्तद्वी,
 तं तु मृगचारिकाया, वेणइपवादीण छपीसा दाणामपाणाभादिप्रवन्था, तेसि मत्ताणुमत्तेण पण्णवणा वणिणत्ता इइज्झ
 यणे। सन्मावणि च्छयत्थ समोसरण आहु तेणति ॥ १२० ॥ तेषां क्रियावापादीनां यद्यस्य मत्त यस्यानुमत तेषां सम-
 वायेन त्रीणि त्रिपणानि प्राप्तादुद्भूतानि भवति, तपथा-आस्विकमतमात्माया नित्यानित्यादिमका नव सं(भव)ति । कालनियतिस्व
 मावेश्वरात्मकतितः स्वपरसंस्था ॥ १ ॥ १८०, एव असीत किरियायादिसत्त, एयसु पदेसु अविति नर, जीव अजीवा आसव
 पया पुण्य तदेव पारंति । संवत्तिजरमोकखा सुग्गुपपदा भव इति ॥ १ ॥ इमो सो चारमोवाओ-अरिथ जीव स्वतो नित्य-
 क्कत्तवः १, अत्थि जीवो सत्ता अणिणो क्कत्तवो २, अत्थि जीवो परतो निबो क्कत्तवो ३, अत्थि जीवो परतो अविषो क्कत्तवो ४
 अत्थि जीवो मत्तो विबो णियत्तिवो ५, मत्त विज्जित्तवो ६, मत्त विज्जित्तवो ७, मत्त विज्जित्तवो ८, मत्त विज्जित्तवो ९, एव अजीवादिमुनि

वीसं वीसं, एताओ णव वीसाओ आसीतं किरियावादिसतं भवति । इदाणि अकिरियावादि-कालयदृच्छानियतिस्स भावेस्सरात्म-
 नथतुरशीतिः । नास्तिकवादिगणमतं न संति सप्त स्वपरसंस्थाः ॥१॥ इमेनोपायेन-णत्थि जीवो सतो कालओ १, णत्थि जीवो
 परतो कालओ २, एवं यदृच्छाएवि दो २ णियतीएवि दो २ स्वभावतोऽपि दो २, सर्वेऽवि बारम, जीमादिसु
 मत्तसु गुणिता चतुरसीति भवंति । इदाणि अण्णाण्य-अज्ञानिकवादिमतं नव जीवादीन् सदादिमत्तविधान् । भावोत्पत्तिः सदसत्
 द्वेधाऽत्राच्यं च को वेत्ति ? ॥१॥ ६७, इमे सत्तद्धिविधाणा-सन् जीवः को वेत्ति ? किं वा णातेण ? १, अमन् जीवः को वेत्ति ? किं
 वा तेण णातेण ? २ सदसन् जीवः को वेत्ति किं वा तेण णातेण ? ३ अवचनीयो जीवः को वेत्ति किं वा तेण णातेण ? ४ एवं
 सत् अवचनीयः ५ असत् अवचनीयः ६ सदमत् अवचनीयः ७, अजीवेऽवि ७, आश्रवेवि ७ संबंधेवि ७ पुण्णेवि ७ पावेवि
 ७ संवरेवि ७ णिज्जराएवि ७ मोक्खेवि ७, एवमेते सत्त णवगा सत्तसङ्घी हवंति, तंजहा-सन्ती भावो
 त्यत्तिः को वेत्ति ? किं वा ताए णाताए ? अमती १ भावोत्पत्तिः को वेत्ति ? किं वा ताए णाताए ? २ सदमती भावोत्पत्तिः को
 वेत्ति ? किं वा ताए णाताए ? ३ अवचनीया भावोत्पत्तिः को वेत्ति ? किं वा ताए णाताए ? ४, उक्ता अज्ञानिकाः । इदाणि वैम-
 यिको-वैनयिकमतं विनयश्चेतोवाकायदानतः कार्यः । सुरनृपतियतिज्ञातिनृत्थविराधमावुपिपु मदा ॥१॥ सुराणां विनयः कायव्वो,
 तंजहा-मणेणं वायाए काएणं दाणेणं, एवं रायाणं ४ जतीणं ४ णाणी(ती)णं ४ थेराणं ४ किचणाणं ४ मातुः ४ पितुः ४,
 एवमेते अहु चउका बर्त्तासं, सव्वेवि मेळिया तिण्णि तिमहा पावादिगसता भवंति, एतेसिं भगवता गणधरेहि य सन्भावतो निश्च-
 यार्थं इहाध्ययनेऽपदिश्यते, अत एवाध्ययनं समवगणमित्यपदिश्यते, ते पुण तिण्णि तिसहा पावादिगसता इमेसु दोसु टाणेसु

समोसराविब्रति, तत्रहा-समवाद य मियावादी' किरियावादी' गाथा ॥ १२१ ॥ तत्र किरिया
वादिषेऽपि मति सम्मादिद्वीषो धेव एगे सम्मादिद्वीषादी, अवसेसा चत्तारिवि समोसरा मियावादिजो, अप्पाजी अविरता पर
स्परं विरुद्धदृष्टयः, तेन मोक्षेण अकिरियावाद संमावादं लक्ष्मण विरति च अप्पादो कायन्त्रो बहा कुदसयेदिं न छलिच्चसि,
तेन धम्मे भावसमाधीए भावमग्गे अ पडित्तन्त्रमिति, णामप्पिन्नेखो गतो, सुधाणुगमे सुत्त, अभिसंभवो अज्झपणं अन्धपयेण
तेन किण्डुदेण पसत्तभावमग्गे आमरणन्ताए अनुपालत्तन्त्रो, संमग्गे अप्पा भावेत्तन्त्रो, कुमगसिता य नागिउं पडिइयेत्तन्त्रा,
अतो चत्तारि समोसरणाणि, अथवा णामणिक्कण्ये बुधानि समोसरणाप्पि इमानीति वक्ष्यमाणानि, प्रवदतीति प्रवादिनो ते इमेचि,
'चत्तारि समोसरणाणि'सिलोगो ॥५३५॥ चत्तारिवि सत्ता परवादपिडिसेवत्त अंत चउत्त गह्वं, समवसरंति जेसु दरिसणाप्पि
दिद्वीषो वा ताप्पि समोसरणाप्पि, प्रवदतीति प्रावादिका, पिचपिच वदति पुढो वदति, तत्रहा-किरिय अकिरिय विणाय अ
ण्णारणमाइसु चउत्तयेव, तत्त किरियावादीण अरिधत्ते सति केसिंप्पि इयायाकत्तन्तुलमात्र' केसिंप्पि द्वियाधिद्वानो पदी-
वसिहो धम्मो(वमोत्रीचो)किरियावादी कम्म कम्मफल च अस्थिति मप्पति, अकिरियावादीण क्क णरिय किरिया फल त्वत्ति,
केसिंप्पि फलमवि नरिच, त त्त बहा एवमहाभूतिया चउत्तमूतिया स्वमेविया सुप्पवादिणो लोगाइतिगा य वादि अकिरियावादिजो,
अप्पाणिया मणंति-ज धिर णए चार्जन्ति त धेव तप्पुववच्चति, कि णापेण तवेण चरि तसु मिगधारियादयो अरवीए पुक्क
फलमक्खिबणो इवादि अप्पाणिया, पयइया तु आ(दा)णामपयामादिया इपासंढा, तत्त पुक्कं-'अण्णणिया नाच कुसलावि
मत्ता' इच ॥५३६॥ अइमला एव धम्मोवायस्स, असंपुता णाव न लोपयपरिस्सगाण मम्मता, मक्खमत्तववाहिरा सुक्का, विंति

तिगिगिछिणवि विवितिगिच्छा गाम मीमांसा, तिण्णत्ति तीर्णा, णत्थित्ति तेसिं विवितिगिच्छा अण्णानिच्चणेणं, अथवा ससमएवि
 ताव केसिचि विवितिगिच्छा उपपज्जति, किं तर्हि परममये?, तं कतरेण उवदेसेण करेस्संति विविचित्तिताभावं?, जोऽवि तेसिं तित्थगरो
 तस्सवि सुत्तं, ण अत्थविचारणा, अथ अत्थि समयहाणीत, एवं अकोविता, ण तं संयं अकोविदा, अकोविदानामेव कथयंति,
 को हि णाम विषथित् तान् अववीत् जहा अण्णामेव सेयं अवद्धं कमं च, अण्णानुवीइत्ति अपूर्वापरतो विविचिन्त्य यत्किंचिदेवा-
 मर्वजप्रणीतत्वात् बालवत् सुसं वदंति, शाक्या अविप्रायशः अज्ञानिका एव तेषामज्ञानोपचितं कर्म नास्ति, जेसिं च बालमत्त-
 सुत्ता अरुम्मन्नद्धगा ते सन्न एव अण्णानिया, सत्थयम्मता सा तेसि जह चेव ठितेह्णगा तह चेव उवदिसंति, जहा अण्णानेणं
 वंधो णत्थि, तह चेव ताणि सत्थाणि निवद्धाणि 'सच्चं' (५३७) सच्चं मोसं इति चिंतयंता असाधुं साधुत्ति उदाहरंता सच्चं पि
 कताइ मोसं होज्जत्ति, एवं ते चिंतयंता सच्चं पि ण जाणंति, कथं?, साधू दट्ठूण ण साधुत्ति भणंति, कयाइ सो साधु होज्ज कताइ
 असाधू, कयाइ चाउव्वओ कयाइ पावंचितो, चोरो वा कदाचि चोरः स्यात् कदाचिदचौरः, एवं स्त्रीपुरुषेण्यपि चैक्रियः स्यात्
 वेसक्करणा वा योजइतव्वं, गवादिपु च यथाममभावस्थासु पुरुषादिषु च इत्येवं सर्वाभिशंकितत्वात् तदसाधुदर्शनं साधुत्ति ब्रुवते,
 साधुदर्शनं चासाध्विति, अथवा सच्चं मुसंति इति भासयंता, जो जिणपणत्तो मग्गो समाधिमग्गो तमेते अण्णानिया सच्चमपि संतं
 असच्चंति भणंति, अथवा सच्चो संयमो तं सत्तदसप्पगारा य असच्चं भणंति असंयममित्यर्थः, जहा ते किल भणंति तहा सच्चं
 भणंति, अनुत्तातो सच्चं, तं च कुदंसणमण्णानवादं साधुत्ति भणंति, असाधू अण्णानियं साधुत्ति भणंति, तच्छासनप्रतिपन्नाश्च
 असाधून् साधून् ब्रुवते, बुत्ता अण्णानिया । इदानीं वेणइयवादि, जेमे जणा वेणइया अणेगे, पुट्ठावि भावं विणियं-

सु णामा जेति अग्निरिद्विगिरेसे, अना इति पृथग्जना, विनये नियुक्ताः नैनयिक्ता, अनेगे इति वचीसुं वेणइयवादिमेदा,
ते पुढा परेण अपिअब्बाव् अपुढावि विणयिंसु मार्वन्ति भावो नाम यवावोपलमं विणयिंसु, तथा वा स्यात् अन्यथा वा,
एव ताप तेपां मृत्य मश्मिप्यति, अथवा पुढा वा-कीइओ वा धम्मः ? इत्युक्ता भुवते-सर्वथा परिगण्यमानः परीक्ष्यमाणः मीमां
समानो वा अयमसाक धम्मं, विणयमूलेण आरुइयधम्मगेण अणो नाधियो, कइं ? जेण वयमपि विणयमूलमेव धम्म पण्णवेमो,
कथचिचे, तेन वय सर्वाविरोधेन सर्वत्रिनयनिनीता मित्रारिसमा, सवप्रव्रवितानां सर्वदेवानां च पुण्य सत्कुम्मं, न च यथाज्जे
वादिन परस्पररिद्धाल्लथा वयमपि, अगइ पुण पब्बइए समाने च बहा पासति इदं वा संद वा आच उष्णं पासति ठव पणामं
करोति वीयं पासति वीय पणाम करोति, ठवमिति स्थानत ऐश्वर्यतः तद्गुण रायार्णं अण्णतरं वा इस्सरं दददृणं प्रणाममात्र कुम्मं,
वीयस्म तु साणस्स वा पाणस्स वा वीय पणामं करोति, भूमितलग्गेण सिरसा प्रह्वा प्रणामादं, व एव तालिआः 'अणोप
सत्त्वा इति ते उदाहु'इण (५३८) संस्था इति बाण, संस्थाए समीवे उपसत्त्वा, अणउपसम्मा अमाना इत्यर्थ, अनोपसत्त्वया व
एवमाहुः उदाहरतस्स उदाहु अट्टे स ओभासति, अयो नाम सत्त्ववचनार्थ, ओभासति उद्विचि प्रगासति, एवं वेवसि
न प्रकाशयतीत्यर्थ, एवं च समीक्ष्यमाणं सत्त्ववचन स्यात्, अन्यथा तु तथा धान्यथा च भवति, अथवा अट्टे स नो भासतिस्ति
मर्थो नाम धर्मोऽयं एव वेवसि नः प्रमासयति एव च प्रकाशयति एव इत्यते युज्यमानः, आइतधम्मोण, किं ज्ञानमासितेण
तु सेवेहि अण्णावियकिरियावादिहि बढते, कइं !, जेण ते जाल्यादिरागोपमिभूता तेष ण तुळोअभासति, मणिता विणईया।
इदानीं अकिरियवादीदरिसण 'लब्बावसस्सी य भण्णागतेहि' सबमिति कर्म, वयं हि लब्बाव कर्मवन्धाव् अबसवामो-फिड्डामो

अवमराम इत्यर्थः, संवहाराबंधेणावि ण बज्झामो, किं पुण णिच्छयतो, उपचारमात्रं तु तद्यथा 'बद्धा मुक्ताश्च कथ्यन्ते, मुष्टि-
 ग्रन्थिकचोतकाः । न चान्ये द्रव्यतः संति, मुष्टिग्रन्थिकचोतकाः ॥ १ ॥' ते हि वातूलिकाः शाक्यादयः आत्मानमेव नेच्छति, किं
 पुनस्तद्वधं इति, अणागतेति कालग्रहणात् अनागतेऽपि काले न बध्यन्ते, चग्रहणाच्चातिक्रान्तवर्त्तमानयोः, अथवा विसृज्यति
 क्षणलवमुहूर्तअहोरत्तपक्षमासर्व्वयनसंवत्सरादिलक्षणे काले सर्व्वत्र कर्मबन्धादवशक्नुमः, लवः कालः, वर्त्तमानादवसक्कामो, एवम-
 नागतादापि, एतद्दर्शनः मिच्छत्तकिरियामाहंसु-आख्यातवन्तः, के ते?, अकिरियओ आता जेसिंते इमे अकिरियाता, ते नापि
 कारकमिच्छन्ति नापि करणानि, येषामपि करणानि किच्चीणि आत्माकर्त्ता, तेऽपि अक्रियावादिनः, उक्तं हि- 'कः कंटकानां प्रका-
 रोति तैक्ष्ण्यं, विचित्रभावं मृगपक्षिणां वा । स्वभावतः सर्व्वमिदं प्रवृत्तं, न कामचारात् स्ववशो हि लोकः ॥ १ ॥ तेसामुत्तरं-गंता
 च नास्ति कश्चिद् गतयः षड् बुद्धशासनप्रोक्ताः । गम्यत इति च गतिः स्यात् श्रुतिः कथं शोभना बह्वी? ॥ १ ॥ क्रिया कर्म
 कृतं न वास्ति, असति कारके कुतः कर्म? कथं च षड् गतयः, अंतराभावे वा, यथाऽस्माकं 'विग्रहगतौ कर्मयोगः' एवं
 तेषामपि अन्तराभावः, एवं ते पुट्टा वा अपुट्टा वा सम्मिस्सभावं ब्रुमते, अवंधानि च कर्माणि पणवन्ति, एवं जातकशतान्यु-
 पदिशति बुद्धस्य, तानि शून्यत्वे न युज्यन्ते, तथा- 'मातापितरौ हत्वा बुद्धशरीरे च रुधिरमुत्पाद्य । अर्हद्वधं च कृत्वा स्तूपं
 भिन्ना च पञ्चैते ॥ १ ॥ आविहिं नरकं याति' एतच्च न युज्यते, जातिजराकरणानि च न स्युः, उत्तमाधममध्यमत्वं न स्यात्,
 मनुष्यतिर्यग्योनीनां स्वयमेव कर्म्मविपाको, जीवस्य कर्त्तृत्वं कर्म्मविद्धं च कथयति, चौरादीनां च कर्मणामिहैव विपाकं दृष्ट्वा
 सामान्यतोद्दष्टेनानुमीयते कृतकर्त्ताऽयमात्मा, येनास्य गर्भगतस्यैव व्याधयः प्रादुर्भवन्ति मृत्युश्च, तथा च सामान्यतोद्दष्टेनानु-

मानेन, संमिश्रभावो नाम असतिस्त्वमपि प्रतिपद्यमानाः अस्तित्वमेव दर्शयति, तमेव सन्मिश्रमाय यया गिरया गृह्यते,
निगृह्यन्त इत्यर्थः, उम्मस्रवाद इदं, तद्यथा-कश्चिदु-मस्र स्वाभाविकं प्रवीति चेष्टते वा, कश्चिदन्यथा, अथो वाऽऽत्मानं द्रजेत्
कश्चिद् अपथा गच्छति, एवं तेऽपि गन्धर्वनगरादुरयाः मायास्वमोपनतघनसदृशाः मृगशृङ्गानिद्रामदप्रनर्तितालातचक्रसमा एव
मपि निमग्नमावात्, माथानुज्वा पद्माजातिस्मरणानि जातकान् निरन्वयाभय निर्वाणं च प्रतिपद्यन्ते, एवं ते संमिश्रभाववादिनः
मिथ्यादर्शनान्धकाराः जातकानेतत्सां गिरि गृहीता, यदि शून्य कथं जातकानि?, कथं स्मरण? कथं शून्यता?, किंच-यदि शून्य
स्त्वव पथो मत्पथनिवारणं कथं भवति?। अथ मन्यसे न शून्यस्तथापि मत्पथ एवासौ ॥१॥ अस्तित्वात् तस्य, किंच-केन शून्यता
देसिता? किमर्थं दक्षिता स्याद्विषययोजना शून्यता इत्यादिभिः कर्कशहेतुभिर्घोदिता कच्छाघरघरियाद् आहृतियाद् एलमृगो
वा मम्मगमृगो वा, जहा मुमुषति, षो एक अणुक वा पक्ष्म अणुवदति अस्ति नास्ति वा, यद्यप्यष्टौ व्याकरणानि पठति,
ते पुन अकिरियावादिषो दुविच घम्म पम्बेति, तज्जहा-इम दुक्क इम एगपक्खं तावत्, अविद्वानोपचित? परिद्वानोपचित २
इयापय ३ स्वप्मान्तिकं ४ च चतुर्विच कर्म भय न गच्छति, एतदि एक्काधिकमेव कर्म भवति, का तदि भावना?, क्रियामात्र
भव, न तु चयोऽस्ति, न च प्रतीत्याविरूप इत्यर्थः, एगपक्खियं दुपक्खियं तु, यदि सत्त्वध भवति सत्त्वसंज्ञा च संस्मियेव
जीविताद् व्यपरोपण प्राणातिघातः, एतत् इह च परम चानुभूयते इत्यतो दुपक्खिक यथा चौरादयः, इह दुक्खमात्रामनुभूय श्रेय
नरक्षादिचनुभवति, किंच-आइसु उलायतण च कम्म पढायतनमिति पद आयतनानि यस्य तदिदं आभवद्दारमित्यर्थः,
तद्यथा-भोतापत्तनं यात्र मनआपत्तन, 'त पथमकम्बन्ति' वृत्तं ॥५४०॥ अक्रियाअण्णाणिआयमाच अनुज्झमाणा इह मिच्छन्त्यप

लोच्छणा अप्पाणं पर वा तदुभयं वा बुग्गाहेमाणा विरुवरूवाणि दरिसणाणि, कथं?, दाणेण महाभोगा देहिनां सुरगतिश्च
शीलेन। भावनया च विमुक्तिरित्यादि, किञ्च-यश्च वेदान्तश्च के ब्राह्मणे दधात्, यो वा विहारं कारयति, किञ्च—'एगपुप्फ-
पदाणेण, आसीति: कल्पकोटयः। सुखिनस्तिष्ठति, एवमकिरिओ आता जेसि ते होति अकिरियाता, जमादित्ता मणुस्सा
जमित्थानिदिट्ठस्य निर्देशः, आदिइत्ता गृहित्वा, स्वयं अन्याश्च गाहित्वापि अणादीय अणवदग्गं संसारं भमंति, किञ्चान्यत्, यदि
सर्वमक्रियं तेन कथमादित्यः उचिष्ठति? अस्त वा गच्छति?, कथं वा चन्द्रमा वर्द्धते हीयते च?, न वा सरितः प्रस्पन्देरन्, न वा
वायवो वायेयुः, सर्वसंव्यवहारोच्छेदः स्यात्, एवमुक्ताः ब्रुवते—'णानिचो उट्टेति ण अत्थमेई'ति वृत्तं ॥ ५४१ ॥ आदित्य
एव नास्ति, कुतस्तर्हि तदुत्थानमस्तमन वा?, मृगवृष्णिकासदृशं तु एतदिति लोहितमर्कमडलमवभासते, एवं चन्द्रमापि नास्ति,
कुतस्तर्हि वृद्धिहासोत्थानास्तमनानि?, किञ्च-संघातो मरीची उट्टेति, उट्टो णासेणं इमं लोग तिरियं करोति, करेत्ता सेणं इमं लोगं
उज्जोवेति पभामति, न सरितोऽपि ण संदंति, न च न वायवः, ततः कथं न संदिष्यते वासंति वा?, स्याद् बुद्धिः—उचिष्ठन्नादित्यो
दृश्यते अस्तं च गच्छन्, यतः पूर्वस्यां दिशि दृष्टः अपरस्या दिशि दृश्यते, तेन क्रियावान्, देवदत्तस्य हि गतिपूर्विका देशान्तर-
प्राप्ति दृष्ट्वा चन्द्रादित्यावनुमीयेते, सरितश्च स्यन्दमाना दृश्यन्ते, वायवश्च वृक्षाग्रक्रंदादिभिरनुमीयते क्रियावंत इति, तच्चासत्,
कथं?, गतं न गम्यते तावत्, अगत नैव गम्यते। गतागतविनिर्मुक्तं, गम्यमानं न गम्यते ॥१॥ एवमयं बंध्यो लोकः, बंध्यो नाम
शून्यः, अथवा बन्ध्यावत् अप्रसवत्वाद्वन्ध्यो, लोकायतानां हि न मृतः पुनरुत्पद्यते, एतावानेप परमात्मा, त एवं दर्शनं भाव-
यति, गलागत्यमपि कुर्याणा नोद्विजन्ते, मातर भगिनी वा गत्वा नानुत्पद्यते, येषा बंधाभाव एव ते कथं पापेभ्यो निर्वर्त्सर्यन्ते?

निवृत्तिमूल वा धर्मं देख्यन्तः, एवं श्राव्या अग्नि एव वक्ष्या, नितिओ गाम नित्यकालमेव शून्यः, शून्य वा न चोच्छि-
द्यते, कस्मिणो नाम गृहनगरपर्यवर्तद्विपदपतुष्वदादि सर्वो वक्ष्यः, त एवं विद्यमानमपि लोक न पश्यति, दृष्टान्त-‘जहा य
मध्ये सह ओत्तिणाधि’ वृष ॥५४२॥ यथेति येन प्रक्षरेण, घोटयतीति घोतिः आदित्यश्च चन्द्रमा प्रदीपो वा, घोतिना मह
सहपोति नानादिस्थापि बहादीनि, न पश्यन्ति, ज्वालतोऽपि वर्तमानानि स्वर्श्वमपि न तेषां वर्णादिविशेष पश्यन्ति, नयतीति
नेष इति यस्य नेत्रे स भवति हीननत्र, उच्छेते उपहते वा सत तु ते गृध्र अकिरियाता सतमिति विद्यमान, तु पूरणे, अकि-
रियाव्याख्या, अकिरिओ भिच्छोदया चक्षरात् जीवादीन् पदार्थांश्च जानति, अथवा किरिय न ते पस्सतित्ति क्रियावत्ता
द्रव्याणां आगमनगमनाद्याः क्रिया पश्यन्तोऽपि न पश्यन्ति, स्वय क्रियासु वर्तते उंचवत्, न चैताः न पश्यन्ति, निरुद्धा येषां
प्रज्ञा ते भवन्ति निरुद्धपक्षा भागावरबोदनेन, अथवा ते वराका कथं ज्ञास्यति ये आगमज्ञानपरोद्या एव?, जे पुण न निरुद्धपक्षा
ते प्रत्यक्षण वा आगमेन परोक्षण जीवादीन् पदार्थानि यथावधानंति, तत्रावधिमन पर्यायेकत्वानि प्रत्यक्ष, मतिः युतिः परोक्षं,
प्रत्यक्षज्ञानिनस्त्वावत् जीवादीन् पदार्थानि करतलामलकवत् पश्यन्ति, ममत्तसुतणाणिणोवि लक्षणेष, अट्टगमहानिमित्तपारागा अर्थे
च साधवो दाणति विमित्तण, ‘सवच्छर सुमिण लक्खण ण’ वृष ॥५४३॥ संबत्तरनिमित्ते इमे एगद्धिया, त०-संवच्छरोसि
वा ओत्तिसेत्ति वा, सुमिण सुविण ज्ञाया व, लक्खण सारीरं, एतेष्वेव सेसपांमपि छद्दत्वा, तज्जहा-भोम १ उप्पात २ सुमिण ३
अंतरिक्ख ४ अंग ५ सुरं ६ तक्खण ७ धज्जण ८, बवमस्स पुब्बस्स तत्तिपातो आयासपरयुतो एत जीणीत, एत बहवे अचिञ्जिता,
एव अट्टमं विमित्तं बहवे समणा अचिञ्जिताय ‘सववल्लोगसि जाणन्ति अणागताइ’ अतिक्रान्तवर्त्तमानानि च, कवल्लिबदा

ऋरति तथा गताणिचि, तथा भूतानिचि यथावस्थितानीत्यर्थः, अंगवर्जाना अनुष्टुभेन छन्दसा अर्द्धत्रयोदशशतानि सूत्रं तावदेव
 शतमहन्त्याणि परिपातिका, अङ्गस्य तु अर्द्धत्रयोदशमहन्त्याणि सूत्रं, तावदेव सयसहस्राणि वृत्तं, अपरिमितं वार्तिकं, एवं निमित्त-
 मप्यधीत्य न सर्वं तुल्याः, परस्परतः पदस्थानपतिताः, चोद्दसपुव्वीवि छट्टाणपडिता, एवं आयाधराणि छट्टाणवडिया, यतश्चैवं
 तंनापटिउयन्ते 'केड् निमित्ता तधिया भवंति' वृत्तं ॥५४॥ केचिदिति न सर्वे, अभिन्नदसपुव्विणो हेट्टेण एतं अट्टगं पि
 महाणिमित्त अधितुं गुणितुं वा, अधीत्य एवमेव केचित् परिणामयंति, ते पडुच्च ते णिमित्ता तधिया भवंति, केड् पुण निमि-
 त्तद्वित्नात् विशुद्धिणेमित्तकेहितो छण्हं ठाणाण अण्णतर ठाणं परिहीणा अविशुद्धस्वयोवममा 'विप्पडिएन्ति णाणं' विपर्या-
 सेन एति विप्पडिएन्ति, 'इक् स्मरणे' 'इड् अध्ययने' 'इण् गतौ' एषा त्रयाणामपि इगिडीणां परिपूर्वाणां अप्रत्ययान्तानां विप-
 र्यय इति पूर्वरूपं भवति, विपर्ययेण एति विप्पडिएति, को अर्थः?—विपर्ययज्ञानं भवति, असम्यगुपलब्धिरित्यर्थः, सपरिभवम-
 प्यङ्गमधीत्य, अन्मपडलदिट्ठेणं, यथा इल्लक्षात्रपडले कश्चिद्वेत्ति एकमेवेदं अत्रपडलं यावत्तत्रान्यदप्यस्ति सूक्ष्ममिति नोपलभ्यते,
 सजतावि केड् विप्पडिएन्ति णाणं, किमंग पुण अण्णउत्थिया दगसोयरिया तव्वणिगादयो, ते विज्जभासं अणधिज्जमाणा
 अणधिज्जमाणेचि अधीतेन निमित्तेण दुरधीतेन वितथं दट्ठा निमित्तं वदंति, णिमित्तमेव णत्थि, तद्यथा—कचित् क्षुते त्वरितत्वात्
 साङ्कित एव गतः, तस्य चान्यः शुभः शकुन उत्थितः येनास्य तत् क्षुतं प्रतिहतं, स चेत् न तं शकुनं वेद शकुनोऽपि वा न लक्षितः स
 तु मन्यते व्यलीकमेव निमित्तं, येनाशकुनेऽपि सिद्धिर्जाता इति, एवं शोभनमपि शकुनं उत्थितमन्येनाशोभनेनप्रतिहतमनवबुद्ध्या-
 मानः कार्यसिद्धिनिमित्तमेव नास्तीति मन्येत, अपरिणामयन्, विजाहरि(भा)से णाम यथार्थोपलम्भः, विद्यया स्पृश्यते विद्यया-

५५प्यत, विधया गृह्यत इत्यर्थः, त एव वराका चक्षुग्राह्यमपि विमिश्रमपरिणामयन्तः आहंस्तु विज्ञाणं पतिमोक्षमेव निमित्तं
 विद्यापरिमोक्ष, एव हि क्रमव्य, नापीतन्यानि निमित्तमज्ञास्वापीत्यर्थः, किञ्चित्तया किञ्चिदन्येति कृत्वा मा भून्मृषावाद्ग्रसम्भू,
 पुद्- किन् द्विष्याणामाहोक्तवान्—आदन्न वर्षाणि दुर्भिक्ष भविष्यति, तेन दद्यान्तराणि गच्छत, ते प्रस्थितास्तेन प्रतिस्तिदा-
 गुभिधमिदानीं भविष्यति, कथं?, अथर्वक सूत्रं पुन्यवान् जात, तत्राद्यान्यात्सुभिध भविष्यति, इत्यतो निमित्तं सया चान्यथा
 न भवतीति कृत्वा आहंस्तु विज्ञाणं पतिमोक्षमेव, उज्जनमित्यर्थः, मोक्ष च प्रति निरक्षकमित्यतः निरुत्सुष्ट, अथवा विद्यया परि-
 मोक्षममाहुः, मांस्यादयो ज्ञानात् मोक्षमिच्छन्ति, न विमिश्रं संस्थाणं परिज्ञाणमियन्ति न ते क्लृप्त्यन्तपरोक्षमात्मानं परलोकं मोक्षं
 च ज्ञान्यन्ति? इत्यादि शास्य, पञ्चगुहं कर्म भवति तं सुखपापहीलभाण, उक्तं हि—ज्ञानस्य ज्ञानिनो चैव, निदाप्रद्वेषमत्सरै । उप-
 पातश्च निग्राह्य, ज्ञानस्य कर्म भवत्यतः ॥ १ ॥ स्यादुद्दि—कनैतानि सुमोमरणानि प्रणीतानि? जं च हेष्टा युक्तं जं च उर्वरं मणि-
 दिनि?, उच्यत—अनिरुद्धपण्या तिथगरा तं प्रयमकसन्त 'ममेव लोम' इति ॥ ५४५ ॥ त इति तीर्थकराः, एतदिति यदति-
 क्लान्तस्य च परममयमिदं पञ्चवणाओं ना, एवमन्वऽप्यास्म्यातवत्त आरुयाद्भरंति च, सम्यक् इवा ममिषं धात्वेत्यर्थः, तथागता
 रमणा माहृणा य तथागत इति तीर्थकरत्वं कवलज्ज्ञानं च गता, पठ्यते च—सहा तहा समणा माहृणा य, तथा तथति
 यथा यथा ममाभिमागव्यवस्थिताः तथा तथा स्यान्ति प्रकाल्यात्, जे अभिगगदियमिच्छादिद्वी जे अ अणमिगगदियमिच्छा-
 लिद्वी नमि मव्वमि न्दुनमाव्ययान्ति, ममणा माहृणा यधि एगद्ध, पञ्चकलणाणिणो परोक्कलणाणिणो या आगमप्रामाण्यात्, किमा-
 ग्गयान्ति? अत्रिय माना अत्रिय पिता दात्र मुग्गिणा कम्ममा सुविण्णकल्ला भवति, एव क्रियावादिद्वत्वं मयाप्यत, किंच—'सत्यं

कडं पाण्णकड च दुक्ख सयं कडं गाम स्वय कृत सयं कड, सव्वमेव हि कम्मं दुक्खं, प्रतीकारात्पुण्यमपि दुक्खं, उक्तं हि—
 'तो सव्वकालदुक्खौ' त तु स्वयं कृतमेव, नान्यकृतं, न वाऽकृतं, आहसु चिज्जा चरणं पमोक्खं विज्जाया चरणेण वा
 मोक्खो भवन्ति, न तु यथा सांख्या ज्ञानैवैकेन, अज्ञानिकाश्च शीलैवैकेन, उक्तं हि—'क्रियां च सज्ज्ञानवियोगनिष्फलां,
 क्रियाविहीनां च निबोधसंपदं। निरस्यता क्लेशममूहशान्तये, त्वया शिवायालिखितेव पद्धतिः ॥ १ ॥' 'ते चक्खुभोग-
 धम्मिया(भूया उ सुहं पयाणं)गायगा' वृत्तं ५४६॥ चक्षुर्भूता लोकास्य, प्रदीपभूता इत्यर्थः, देशका गायकाः पगढगाः, मग्ग
 णाणातिहितं सुहं प्रजानां, तु विसेसणे, सन्मार्गगुणोश्च दर्शयति कुमार्गदोषांश्च, अथवा तु विशेषणे, अहितमार्गनिवृत्तिं च, प्रजा-
 यंतीति प्रजाः, तथा तथा सासयमाहु लोको तथा तथेति येन येन प्रकारेण शाश्वतो लोको भवति पञ्चास्तिकायात्मकः अथवा
 यथाऽस्यात्मनः अव्यवच्छिन्नकर्मसंततिर्भवति यथाप्रकारा च तथा तथा सासतमाहु लोको, तथा 'चउहिं ठाणेहिं जीवा गोरइयाउ-
 यत्ताए कम्मं पकरंति०' तावत्संसारो नोच्छिद्यते यावन्मिथ्यादर्शनं, तीर्थकराहारकवर्जाः सर्वे एव कर्मात्रन्धाः सम्भाव्यन्ते,
 उपलक्षणत्वादस्यान्यदपि यदन्नं संभवति तत् द्रष्टव्यं, एवं रागद्वेषावपि संसारकरौ इतिकृत्वा तथा तथा वदति—संसारमाहुः, अहन्वा
 अतथा तथा चि जस्म जारिसी सत्ता तथा तस्स उवचयो होति मिच्छा, अहन्वा मिच्छत्तविरतिअण्णाणाणि जहा २ तथा २ संसारः,
 अथवा पाणवहादी जहा २ तथा २, अहन्वा कमायादयो जहा तथा, कायवाङ्मनोयोगा जहा २ तथा २ संसारो, सर्वत्र यात्रा
 परिमाणं वक्तव्यं, 'जंसी पया' यस्मिन्निति यत्र, प्रजायंते इति प्रजाः, सर्वे एव सत्ता मानवा इत्यपदिश्यन्ते, मानवानां
 प्रजा मानवप्रजा, अथवा माणवा इति हे मानवाः!, संप्रसृताः संप्रगाढा ओगाढा विगाढा मग्गगाढा इत्यर्थः, एवं आथवलोके

कथयति, आश्रयलोकानुरूपमेव च लोकं विधत्ति 'जे रक्खवसा जे जम्मलोइया या' वृत्त ॥ ५४७ ॥ केषांचित् भवनपत्यादि
 देवा द्वायता तेण रक्खमगइण, अथवा व्यन्तरा प्रदीता राधमइणात्, जमलोइयमइणाद्रेमानिका' छविताः, गा'धर्वा व्यन्तरा'
 एण नेण जमदधर्मादेया तिविधा, सुर्वे ते नम्मस्स महारायस्स आणाउववातनयणणिरेसे विट्ठति, असुरप्रइणेन भवनवासिन
 ग्रहिता, गा'यवा व्यन्तरा एव, ज्योतिष्ठा इइयन्त एव, सरा आगासगामी य पुटोसिता य देवपक्खिवातादय आगा
 मगामी, पृथ्वययुवनस्यतय द्विशिवतुरिन्त्रियाध स्थलचरा बलचरा, एते पुटोसिता, पुनः पुन विपर्यासमेनि विपर्यासो
 नाम ज'मनि मृत्यु, मय एव संसारे विपर्यासः, जेण 'पुढविधयमइगओ उद्धोसं जीवो तु संवसे' 'जमाहु ओह सलिल
 अपारग' वृत्त, ॥ ५४८ ॥ यत् इत्यनिर्दिष्टस्य निर्देष्टु नाह भगवानेव, द्रव्यौघ मयम्भुरमण, स एवौघः मल्लिः, ओघसलिलेन
 तुन्य औषगलिलं तस्यापारं, बलचरा स्थलचरा वा न शक्नुवन्ति गतुं गण्यन्त्य देयेण महद्दिण इत्यतः अपारगः, आणाहि ण
 जहा विनरुयदिष्ट आगमग्रामाप्यन्त प्रत्यक्षतथ उपलक्ष्यत मनुष्यादिसंसारः, चतुर्थिच मधगइण २, कश्चिद्वयमित्यर्थः, चउरासिति
 जोजियमइतयमइस्सगइणो जेत्य अणोरपारपट्टो मज्जन्नापवि ण सुबति मिच्छादिद्वी लोको, लोकाएतसुण्णवादिगादि लोकिक्क
 इत्यादि, दुमोच्चति मिच्छुत्तमातगुरूचन च ण तरंति अणुपत्तेचए, जेवि अत्यिवादिजो किमग पुण नास्तिक्काः जहा ताणि चत्तारि
 तायममहस्समाणि सातागुग्ग्यस्सणेण छक्काययचगाइं आताइं, 'जंसी चिसण्णा चिसयगणादी' यत्र सुमारे यत्र वा
 गाद्यागघेमे ममाद्यो कुमागे पा अमत्तमयमरयेणु, पंचतु वा विमण्डु विसभा, सुगरियान् स्पन्दी, तेव्वयगना, तासु हि पच्च विपया
 विधन्त, तथया- 'पुक्ककल्याण च रम्म' इत्यतः अगणामाहण, दूदन्तेव्विचि द्विविधनापि प्रमादन लोकं असुं संचरन्ति, सज्जहा-

लिङ्गभेदोऽपि अतिरिक्तीष्टः यः अथवा आरमपरिग्रहाभ्या रागद्वेषाभ्या वा त्रयस्थावरलोभाभ्या इमं लोकां परलोकं वा, त एव
 मिथ्याप्रादुर्भासिदांपरमिभूताः अमन्यमन्त्रमरणावस्थिताः 'ण कम्मुणा कम्म खवेति बाला' वृत्तं ॥५४९॥ न इति प्रतिषेधे,
 मिथ्याप्रादुर्भासिदांपरमिभूताः अमन्यमन्त्रमरणावस्थिताः न कर्माणि क्षपयन्ति बालाः—कुतीर्थाः, यस्यैव हि ते भीतास्तमेवाविशंति, कर्मभीताः
 कर्माण्येव पश्यन्ति, न निदानमेव गंगस्य चिकित्सा, यथा कश्चिन्मूढधीर्निदानैरेव रोगचिकित्सां करोति, स हि तस्य वृद्धिमाप्नोति,
 अकर्मणा तु आश्रानिरोधेन कर्माणि क्षपयति धीराः विधिक्रियाभिरिवामयान् वैद्याः, मेधाविणो लोभमयं मेरा (मेहया)
 घातिनो, लोभमतीताः, नीतरागा इत्यर्थः, एवं मायामतीता २ वा संतोसिजोति अलोभाः, स्याद् बुद्धिः अलोभाः संतोषिणश्च
 तद्भावेति कृत्यानेन पुनरुक्तं, उच्यते, अर्थविशेषात् न पुनरुक्तं, लोभातीतः इति लोभमतिक्रान्तोऽलोभो वीतरागः, संतोषिण इति
 नियतपरमा अतीतरागा अपि वीतरागाः, णो पकरेति पाचं संतोसिणो पयणुयं पकरेति, तन्भववेदजिज्ञमेव, यत एव लोभा
 इया एव एव संतोसिणः, एवं अमातिनः स्तोक्रमायिनः, त एव भगवन्तः अनिरुद्धपणा 'ते तीअउप्पन्नअणागताइं' वृत्त
 ॥५५०॥ त इति तीर्थक्रादयः प्रदीपभूताः, तीताणि लाभालाभसुखदुःखादीनि एवं पडुपन्नअणागताइं, जेहिं वा कम्मेहिं पुब्ब-
 वनेहिं इडायावो जोणिवास पदं करेति जं च भविस्सति इत्यतः तीतपच्चुप्पअणागताइं, तथा भूताइं तहागताणि अचितहाणिचि
 गणितं होति, न विभंगजानिवत् विपरीतं पश्यन्ति, 'अणगारे णं भंने ! मायामिच्छादिद्वी रायणिहे नयरे समोहए' तेनावधिविभं-
 गोपयोनेन, रायणिहे गतयं च वाणासीए णयरीए रूवाइ जाणति जाव से सं दंमणविवासाओ भवति' ते भगवन्तः प्रत्यक्षज्ञानिनः, परोक्षे
 वा पूर्वविदः, जेतारो अण्णेमि अणण्णणेता—णयंतीति नेतारः अन्येषां भव्यानां सर्वेषां नेतार इति, न अन्यस्तेषां नेता

विपत, एतच्च सात्र समयेन वा घम्मे अस्मात् इत्यतो अभ्युपगता, पुद्गा स्वयमुद्गा इदयोपिता ग गणधराया, अत कुच
नीत्यन्तकरा भवन्तं कर्मान्त वा, य वात्र भवान्त न कुर्वन्ति तावत् 'ते णेव कुञ्चयन्ति ण फारयेति' वृत्त ॥ ५५१ ॥ स्य
न कुर्वन्ति न फारयन्त्यन्यैर्नानुमन्यन्त, किं तत् !, पाप्माइवाव, अनुक्तमपि विद्यायते प्राणातिपात, यनापदिश्यत मृताभिम्मन्त्राण
दुगुष्ठमाणा भूतानि तमपाधराणि ताणि यतो भित्तं संकति सा भूताभिर्माका भवति, हिसत्यय, तां भूताभिसका तन्कारिणद
जुगुप्समाना उद्दिग्धमाना इत्यर्थः, पाणातिपातमिति धान्यश्रुपः, लोकोऽपि हि मत्स्यपन्थादीन् हिमफान् जुगुप्सत, एव त ण भ्रामन्ति,
ण मापावन्ति मुसावाव, एव वाय मिच्छादसुण ण परुवन्ती जो सुइति णवण्ण मेदण, स एवमप्पाण परं तदुभय च सज्जममाणा
सवेति सर्वकाल प्रत्रज्याच्छलादारम्य यावसीव ज्ञानादिषु विविच प्रणमति पराक्रमत इत्यय, विदितु धारा विज्ञाय धीरा
भवन्ति, ज्ञानादिमिथा राजन्तीति वीरा, एक न सर्वे, पठ्यत च-विण्णास्ति वीरा य भवति तके, विप्रसिमात्रा वीरा एवक
भवन्ति, ण तु करववीरा, स्यात् कैः करणभूतानि येषां संकितव्यः, उच्यत-'इह य पाणे' वृत्त ॥ ५५२ ॥ इह य दूग्मा
इन्ध्यादयः सुदुग्मस्त्रयिक्का वा, पुद्गा महासरीरा बादरा वा, तं इह य पाण गुदे य पाप्मे जे आततो पस्सति मन्यल्लोणे
आत्मना तुल्य आत्मयत् यत्प्रमाणो वा मम आत्मा एतावत्प्रमाणः कुयोरपि इस्तिनोऽपीति, अथवा 'उद्द मम ण पिय दुक्ख'
एव सुव्वजीवार्य, इहाराण वा महाल्लाप वा 'पुहविक्काए ण भते ! अक्कते ममाणे करिमय वेदण वदयति ?', सुचालावगो इत्यत
स्तजपि ण अक्कमितव्वा ण संभट्टेयव्वा, ये एवं पश्यन्ति 'उवेइती लोगमिमं भइत' वृत्त, उवेइता उपद्यते, पण्यतीत्यर्थः,
उपेधां करोति, सर्वत्र माध्यस्थ्यमित्यर्थः, महान्त इति छन्दोबद्धमाकृत अटविद्यममाकृतं वा, पल्लिपिटोबमाण महान्तो लोगो,

अथवा कालतो महंते अनादिनिधनः, अस्ति एके भव्या अपि ये सर्वकालेनापि न सेत्स्यन्ति, अथवा द्रव्यतः क्षेत्रतश्च भावतश्च नान्तः, बुद्धो नाम धर्मे ममाधौ मार्गसमोसरणेसु च, अप्रमत्तः कायेषु जयणाए य, अथवा अप्रमत्तेषु असंजतेषु परिचएञ्जासिति वेमि, अथवा बुद्धे अप्रमत्ते सुदृढ परिव्वए । 'जे आतयो परतो यावि णच्चा' वृत्तं ॥ ५५३ ॥ आत्मनः स्वयं तीर्थकरा जाणंति अथवा बुद्धे अप्रमत्ते सुदृढ परिव्वए । 'जे आतयो परतो यावि णच्चा' वृत्तं ॥ ५५३ ॥ आत्मनः स्वयं तीर्थकरा जाणंति जीवादीन्, परतो गणधरादयः, अलं पर्याप्त्यादिषु, स द्विधाऽपि जानकः अलमात्मान पराश्चेति, अकृत्यात् वा प्रतिपेधे यतितव्ये, इत्येवं न ज्योतिर्भूतं तमिति त उभयत्रातारं ज्योतयतीति ज्योतिः आदित्यश्चन्द्रमाः मणिः प्रदीपो वा, यथा प्रदीपो द्योतयति एवमसौ लोकालोकं ज्योतयतीति ज्योतिस्तुल्यः इत्यर्थः, सतत आवसे(सेवि)जासिति जावजीवाए से(वे)जा तित्थगरं गणधरे वा यो यस्मिन् काले ज्योतिर्भूतः जे 'पादुकुज्जा' य इत्यनिर्दिष्टः, प्रादुः प्रकाशकं, ये प्रादुर्गुर्वन्ति धम्मं पूर्वापरतोऽनुचिंत्य, कर्त-लामलकवत् लोकं दृष्ट्वा इत्यर्थः, अथवा अणुवीरिणिषु परसमयं दर्शयति, धम्मं ममाधिमार्गं समोसरणानि च, कीदृशाः पुनस्ते विधारितज्ञानिनः त्रैलोक्यदर्शिनः, उच्यते—'अत्ताण जे जाणति जे य लोगं' वृत्तं ॥ ५५४ ॥ आत्मानं यो वेत्ति यथाऽहममातोति संसारी च, अथवा स आत्मज्ञानी भवति य आत्महितेऽपि प्रवर्त्तते, अथवा त्रैलोक्य (काल्य) कार्यापेदेऽज्ञादान्मा प्रत्यक्ष इति, कृतवानित्यादि, येनात्मा ज्ञातो भवति तेन प्रवृत्तिनिवृत्तिरूपो लोको ज्ञात एव भवति, आत्मौपम्येन यथा ममेष्टानि, दृष्टेऽप्यर्थेषु प्रवृत्तिनिवृत्तिभावतः यथाऽस्तीति, अथवा आत्मौपम्येन परेष्वहिंमकः। किंच 'जे आगतिं जाणड पागनिं च' जे आगतिं जाणंति, कुतो मनुष्या आगच्छंति? सत्तममहिणेरडया०, कैर्वा कम्ममिः कुत्र वा गच्छंति?, तव्वेए, कुतोऽहमागवः गमि-व्यामि वा? अनागतिरिति सिद्धिः सादीया अपजवसिता, जे साग्यत जाणड अमाग्यं वा' सर्वदृग्वाणां जाडतत्तं द्रव्यतः

अथाप्रचलं पर्यायतः, चन्द्रद्वारा आश्रयताश्चाश्रयं वा, तज्ज्ञा-भेदइया दम्बद्वयाए सासता भावद्वयाए असासता, अथवा निर्वाण
 नाश्वर, समारिषसु संसारं प्रतीत्य अशाश्वता, जातिमरण च जाणीते, औदारिकनौदारिकानां सत्त्वानां आतिः, एतय ज्योषी
 संग्रहो माप्तिवन्वो, पञ्चविधोऽपि तज्ज्ञा-“सखिपक्षीतसंसृष्टा मिभाश्रैकद्वस्तपोनयः,” सखिचाचिचसीतोष्णसंपृचविद्वता एताम
 सेवता, ओरास्त्रियण धेव मरण, पञ्चालोम्याव यतोऽपवादं, इतरवा तु पूर्वः उपपातो वक्तव्य, स तु नारकदेवानां, वयण तु
 नेतिंसियदेमाधियार्थ, उज्ज्वला भववशासिपानं वतराण नेरइयाण च, ‘अचोयि सत्ताण विटवण्ण च’ इत्थं ॥ ५५५ ॥
 अथा अहा गुरुणि कर्म्मणि तदा २ अधो विटवति, विविधं उचति विटवति जातते मियत इत्यर्थः, सर्वार्थसिद्धादारम्य यावद
 पोससुम्मां तावदधो वर्धन्ते, तथापि ये गुरुतरकमाण ते अप्रतिष्ठाने शेपेण चोत्कटस्थितयः, जो आसव जाणति आभवान्
 रागादीन् श्राणवचादीन् पञ्च आरंभपरिणहो च इत्याद्याभनास्त्वद्विषर्म्मां संवरः सयम इत्यर्थ, जाव निरुद्धजोगिसि, ‘यथा प्रक्षराः
 पावन्तः, संसारानवगोहवः। तावन्तस्त्वद्विपर्यासा, निर्वाणावेगोहव’ ॥ १ ॥ इत्थं च जो जाणति निज्जर वा दुप्पलमिति
 कर्म्मवचं प्रकृतिरित्यत्यनुमानप्रदेद्यात्मकः तदुदयव, निर्जरा नाम वचापनयः द्वादशप्रकारं तपो निर्जरा, सो धम्म समाधिमग
 समोमरणणि य आस्पातुमर्हति, पठते च-आइक्खेसुमरुइति सो किरियावाव एतानि मिथ्यावर्धनसमोमरणानि समारक
 राणिचि ज्ञात्वा क्रियानादी सम्यग्दर्शिवारिवान् ‘सदेसु स्खेसु असुखमाणो’ इत्थं ॥ ५५६ ॥ रागो गरितो एव जाव
 फासेसु, रसेदि गचेदि अनुस्समाणो द्वेप गृहीत’, एव शेपेवपि इन्द्रियेण ‘सदेसु० आमइयावएसु अ’ एते जीवित एते
 मरण विपत्थण असंजमकीविर्ध, वणगविधं पत्थए विपत्थए, न वा परीसइपत्थइय मरण, जो विपत्थए, अथवा मा इ विदे-

उजासि जीवामि चिर, मरामि च लहुं, वलयं कुडिलमित्यर्थः, तत्र द्रव्यवलयं नदीवलयं वा संखवलयं वा, भाववलयं तु कर्ममा-
चउसमोसरणं, कुडिलं तु मिच्छत्तं, वलयत्तएण मुक्को वलयादिविमुक्को हि, पठ्यते च-मायादिविमुक्के इत्यर्थः॥ इति समवसर-
णाध्ययनं द्वादशं समाप्तं।

आहयधियंति अज्झयणस्स चत्तारि अणुओगदाराणि, अधिकारो सीसगुणदीवणाए, अणंपि जं धम्मसमाधिसगं समोसरणेसु
जं जत्थ अणुवादी तं च अवितत्थं भाणिहिति, एतेसिं चउण्हवि धम्मादीणं विपरीतं वितहं, अत्र चायं न्यायः-यदुत उपसर्ग-
प्रलयविमुक्ता प्रकृतिर्निक्षिप्यते, यतः 'णामतह'मित्यादि ॥१२॥ णामणिण्णणे आयतधिजं, तं चतुर्विधं अत्तं, जहा णाम-
तहं ठवणतहं दव्वतहं० गाथा ॥ १२२ ॥ तं च वतिरितं दव्वतहं तिविधं सच्चिदादि, सचित्तं जहा सर्व एव जीवः उपयोग-
स्वभावः, अथवा जो जस्स दव्वस्स सभावोत्ति, कठिनलक्षणा पृथ्वी द्रवलक्षणा आप इत्यादि, अथवा दारुणस्वभावः मृदुस्वभावो
वा, जो जस्स वा अचित्ताणं गोसीसचंदणकंबलयणमादीणं, जहा—'उण्णे करेती शीतं साए उण्हत्तणं पुणरुवेति' मीसगाणं
तंदुलोदगमादीणं जाव ण ता परिणतं, भावतहं पुण णियमा० गाथा ॥ १२३ ॥ भावतहं, तत्थ छव्विधो भावो, तं जहा-
उदइयभावतहं, उपसमणमेव औपशमिकः अनुदयलक्षण इत्यर्थः, क्षयाज्जातः क्षायिकः, किञ्चित्क्षीणं किञ्चिदुपगान्तं क्षायोपश-
मिकः, तौत्तान् भावान् परिणमतीति पारिणामिकः, एवं समवायलक्षणः सान्निपातिकः, अथवा भावतहं चउव्विधं-दंसणं णाणं
चरित्तं विणय इति, णाणं पंचविधं स्वे स्वे विषये अवित्तहोपलम्भः, एवं तु विधिः, दंसणे चक्खुदंसणादि, चरित्ते तवे संयमे य,
तवे दुयालमविधे संजमे सत्तरसविधे, विणयस्स वा बायाचीसतीविधस्स, ज्ञानदर्शनचरित्ते जो वा जस्स जहा जदा य पउंजियव्वो,

अथवा वित्त, एतत् मातृवित्तरेण अधिवारो, अथवा मातृवत् पतत्य अपमृत्यं च, पसत्यणाधिकारो, 'जह सुस्त तह अत्थो' माया ॥१२४॥ यदि यथा द्युत तथैवाहो भवति तथा दर्शयति तद्वच्चि, किं मणित इति ? , जं मत सोमणिनि च, जं संत संसार नित्वासाय प्रश्रम्यते त पसत्यमावतह, जं पुण विद्यमानमपि दुगुष्ठितं त संसारकारणमतिकृत्वा अत्रोमन आसीदित्यपदिश्यते, प्रश्रोमनमित्यर्थः, जो पुण एत पसत्यमावतह आयरियपरपरेण आगत जो उ छेयबुद्धीण । कोवेति न्छेयबुद्धी-रूपयति जमाखिणास च नासिदिति ॥ १२५ ॥ जो एय आयरियपरपरेण आगत कोवेति सो-ण कुणेति धुक्कममोक्कम् उज्ज ममाणोऽखि समयमपदेसु । तम्हा अजुक्करिमो वज्जेयवो जज्जणेण ॥ १२६ ॥ वायक्किप्फुज्जो गतो । सुत्ताणुगम सुत्त उच्चारयेच्च, अणतरसुत्ते वलयाविमुक्कति सुत्त, इहापि वलयदी अचित्तद्वन्द्वीलेन प्रयतितव्य वलयविनिर्मुक्केन, मातृवलय माया, शिष्य दोषाव इहोक्का , अजुक्करिसदीया मातृगेसा वज्जयम्हा, इत्यत 'आघातविज्झं तु पवेइयस्सं' वृत्त ॥५५७॥ अ यथा मिधया, आइरुधिय याथावध्य, श्रीलवतानीन्द्रियसंहरसमितिगुप्तिकपापनिग्रह यथा तह, ते अनाचरतां च दोषान् यस्याम', अथवा व्रतसमिक्तियायाया धारणालयवादि, नित्याभ्यस्यौ (नियत्रादिक) तुर्विन्नेपणे, ये च वितपमाचरंति तांश्च वस्यामः, भृश मावेदयिष्यति, नानार्थन्तरमावे पुरिमवातिमिति, केचिस्त्रियवमाण, कपि अहलुन्दाः, मरुपुराणील्लगुणोद्योपदेस्याम , सुमोसरणे तु अण्णउत्थियगिहत्वाण इटयो दग्घिताः इत्यतो नानापगार पुरिसरस जात तिष्ठन्तु तावमानाप्रकारा गृहस्थाः, अन्यतीर्थिका पामत्यादयो सविग्गा य पाणापगारा पुरिसञ्जाता पाणाहन्दा इत्यथ , अथवा किं चित् यदि नानाविधा पुरुषा नानाव्रीडा एव भवन्ति ? , एक एव हि पुरुषस्तानि तानि परिणामतराणि परिणमत, पाणापगारा पुरिसञ्जाता भवति, तवहा-इहाविधीवपरिणाम

कदाचिन्मदुस्वभावः कदाचिन्निर्धर्म एव भवतीति, कृत्वा च कृत्य कश्चिन्निवर्त्तने कश्चिन्सुतरा प्रवर्त्तते, अन्यस्य
 चान्यः परीपहो दुर्विपहो भवति अथवा दारुणादारुणस्वभावत्वाच्च नानाप्रकार पुरुषजातं भवति, 'सन्तो य धम्म असन्तो य असीलं'
 मदिति शोभनस्तस्य सतः धर्मो भवति, यथार्थः, एवं समाधिर्मार्गश्च, असदिति अभावे जुगुप्साया च, अभावे तावत् अशीला
 एव गृह्म्याः, जुगुप्सायां अशीलानरीयत् नासौ न शीला किन्तु अशोभनशीलत्वात्, सर्वाशुभानिवृत्तिः अज्ञान्तिः, तथा च परमा
 अणउत्थिया पामत्था य कुर्मांला, सर्वाशुभनिवृत्तिः शान्तिः सर्वभूतशान्तिकरत्वात्, सर्वाशुभानिवृत्तिः अज्ञान्तिः, तथा च परमा
 शान्तिर्निर्वाण भवति, अज्ञान्तिरशीलः आत्मनः परेषां च, इह वा शान्तिर्भवत्यमुत्र च तां कम्मनिर्जरणशान्ति, प्रादुः करिव्यामि
 प्रमाशयिष्यामीत्यर्थः, कर्मबंधकरणं चाऽशान्तिः, इह परत्र शिष्यदोषगुणांश्च प्रादुः करिव्यामि, तत्र तावच्छिष्यदोषाः । 'अहो
 य राओ अ समुट्टिण्हि' वृत्तं ॥ ५५८ ॥ सम्यक् उत्थिताः २, सम्यग्गहणात् समुत्थितेभ्यः मयमगुणस्थितेभ्यश्च द्विविधां
 शिक्षां गृहीत्वा तीर्थंकरादिभ्यः 'तथागतेभ्यः' संमरनिस्सरणोपायस्तावत् प्रतिलभ्यते, प्रतिलभ्य ज्ञानदर्शनचारित्र्यवन्तः धम्म
 प्रतिलभ्य तीर्थंकरोपदेशात् जमाल्लिवदान्मोत्कर्षदोषाद्विनश्यन्ति, गोष्ठामाहिलावसानाः सर्वे निह्नुवाः आत्मोत्कर्षाद्विनष्टाः
 थोटिकाश्च, एवमात्मा समाहिमायातमजोसयंता भावसमाधिव्याख्यातः, तीर्थकरैः जुपी ाीतिसेवनायोः, तं 'अजोमयंता'
 कम्मोदयदोषेणं केयि दुवियड्डुबुद्धयः अमदहंता केचित् श्रद्धश्रतोऽपि धृतौ अपि दुर्गलाः, यावज्जीवमशक्तुंतो यथागेपितमनुपालयितुं
 जेहि चेव णिक्कारणवच्छलेहिं पुत्रवत् संगृहीताः ते चेव कहिचि दुक्खलित्तादौ, मणो अणुत्तरं वा साधुं पडिचोदेति—मा एव करेहिचि,
 नैप शास्तारोपदेश इति, सत्थारमेवं फरसं वदंति सो हि न ज्ञातवान्, किं वा तस्स उवेदिस्संतस्सन्नि पारकस्स छिज्जति?,

सुह परायण्यहि इत्थेहि इंगाळा कडिळति, अथवा य आस्ति से आस्ता-आचार्य एव, तपि चोदति, अशीलो वा, असंतिमावे य
परमाणो, असत्युरुपाः सुशीलं दुःशीलं वदति, दुःशीलं सुशीलं च ॥ किञ्च-‘विसोधिप वा (ते) अणुकोदयते (अणुका
दयते) इव ॥ ५५९ ॥ विसोधिर्करं विसोधिप, धम्मकथा सुचत्तो वा, अनु पत्राग्नावे, कथितमाचार्ये अनु कथयन्त्यन्येषां,
तथाऽऽचार्यपरंपरागतं पाप चरिष वा जमालिपमिती य आतमावेण वियागरेति, मावो नाम ज्ञान अमिप्रायो वा, उस्तुच
पत्रवेति, यैर्वा वैयेणाग्रकुन्तः परिणामयितुं वित्तं कथयति, आचार्यसमीपे गोष्ठामाहिलवत्, निगता वा जमालिवत्,
एवं न युज्यते, यथोदितमेव संपुज्यते, इत्येवमावमावेन वियागरेति, केचित् कथ्यमानमपि ब्रुवते नैवदेवं युज्यते यथा भवानाह,
स्यादेव तु युज्यते, न एव स्वच्छन्दः अट्ठाणि ए दोहं यद्गुणाणां अनायतन असम्भवं अनाचारः अस्थानमित्यनर्थान्तरं गुणा
‘सुस्वमति पढिपुच्छति सुचेति गेण्ठति य ईहए भावि । तथो अपोहए वा चारेइ करेइ वा सम्म ॥ १॥’ एतेसि सुस्वसणादीणं
गुणार्थं अत्यागं भवति, धैनयिकमन्योऽन्यसाधारणवैयानुयादीनां, च अथवा ‘सवये गाण्ये’ पट्ठते च—‘अट्ठाणि ए होति
यद्गुणियसो’ अस्थानिको गुणानां, दोषानां तु यद्गुणिवेदो भवति, नियतं वेदो निवेदोऽन्ययिकादीनां दोषानां, जे पाणसकाए
मुसं बवन्ति गाण्ये सक्का बाणसक्का तंमु तेसु पाणतरसु एवमेवम युज्यते अथवा संकतितमन्यार्थाः, जे ज्ञानवन्तमात्मानं मन्य
मानाः अंसं भवति अमयमावे छन्दसा पियमा चैव मुसं वदति जमालिबत्, जमि अणुयादी अभिमिषिवेसेम मत्रति तदपि मुषा भवति,
‘जे आधि पुट्टा पलिकवयति’ इव ॥ ५६० ॥ य इत्यनिदिष्टनिर्देशः, कलविज्जीत कस्यपि सक्कादात् जाल्यादिपरियेह-
वस्य, म च एह केनापि-कस्य सक्कादात् भवताज्जीतमिति १, स तस्मात्तार्थान्तरादिभिरात्मानपुच्छते मन्यमानः तस्मात्तार्था

यमपलपन्ते, प्रख्यातमन्यमुदिमति, योऽपि तावद् यथा वैरस्वामी पदानुसरणलब्धिमपन्नः, आयसिआओ अधिकतर पणवेति,
 तेनापि न निरुचितव्यः आचार्यः, किमंग पुनर्ये ममानो न्यूनतरो वा, जे पुढा भणंति अतुक्कसेण-मया चैवैतद्विस्तरतो विकल्पितं
 अर्थपदं, खत्र वा विमोचितं, मो गिण्हगो असंतिभावद्धितो, यस्य वा मकाशात् केनचिदधीतं ग्रहणशक्तिया वा तेनान्यतोऽधिक-
 मधीतं शब्दच्छन्दहेतुतर्कादि गृह्णासे वा तेन शब्दादीन्यधितानि, परेण चोदितः-त्वया अमुकाचार्यस्य मकाशात् अधीतमिति?,
 न कि जानीते वराको मृत्पिण्डः? यस्यौष्ठावपि न सम्यक्, यतः अमृत्यानादिविनयभीतानि भ्रुवति, एवं णाणे पलिउंचणा, दंसणे य,
 चरिते तु कोड कोड पामत्थादि पुढविकाडयादि समारभते, कप्पाकप्पविधिणुणा सावगादिणा पुढो-किह तुज्झं एतं कप्पती?,
 उदउल्लादि मेण्हंतो वा अमुगो ण एवं मेण्हति तुमं कह एतं मेण्हमि?, तुज्झं वा एतं एवं आगतेल्लगं?, एवं पुढो इह लोगं कथेती,
 नइतुं इमं लोयं जोणिधम्म, मो पलिउंचेति, सोऽत्थ किं जाणति? तुमं वा कि जाणसि?, चीर्णवता वयं, पलिउंचंता आदाण-
 मट् खल्ल आदानं जानादीनि, आदीयत इत्यादान आदातव्यमित्यर्थः, असाधुमाधुमानीनः साधुगुणवाह्यास्ते असाधव एव
 साधुमानिनः, अणोसग्वाए य ते माधुवादं वदन्ति, सः असाधुः साधुमाणी, दुगुणं करोति म पावपि, वीया बालस्प मंदया, एवं
 शुद्धस्वतिपरिचाए द्वितीयं पापमासेवंतो, एवं मायान्मिताः एहिति ते अणंतसंगारियं, दुःबोधियलाभियं कम्मं वंधिता अणाइयं
 जाडतव्वमरितव्याइं धातमेहिति, एवं माणलोभादोसेऽवि, कोवे तु मव्व एव प्रतिपेयः क्रियते?, 'जो कोहणे होति जगट्-
 भासी' वृत्तं ॥ ५६१ ॥ जगतः अट्टा जगतट्टा, जे जगति भापन्ते, जगति २ तावत् स्वरफरुमणिद्रुराणं असंयतार्थं इत्यर्थः, न
 पनराचार्यादीन माधुन् गृहिणो वा स्वरफरुमणिद्रुराणि भणंति, कक्कमकळुपादीणि वा, अर्था जगदर्थो छिन्दि भिंदी वध मार-

सह परमार्थं हत्वे हि ईगला कङ्कितं, अथवा य इति से आस्ता-आचार्य एव, तं पि चोदति, अशीलो वा, असंतिभावे य
 वरमाणो, असत्पुण्याः सुशीलं दुःशीलं वदति, दुःशीलं सुशीलं च ॥ किञ्च-‘विस्मोचिप वा (ते) अणुकोदयते (अणुका
 हयते) इव ॥ ५५९ ॥ विस्मोचिष्मं विस्मोचिप, वम्मकया सुवत्सो वा, अनु पमाश्रये, कथितमाचार्यः अनु कथयन्त्यन्येषां,
 तथाऽऽचार्यपरसमं नाम परिच वा जमास्त्रियमिती य आतमावेन नियारेति, भावो नाम ज्ञान अमियायो वा, उस्तुप
 पन्नवेति, येषां धैर्येणाभ्युत्थन्तः परिणामयितुं विवह कथयति, आचार्यसमीपे गोष्ठामाहिलवत्, निगता वा जमास्त्रिवत्,
 एवं न युज्यते, यथोदितमेव संयुज्यते, इत्येवमातमावेन विपारगति, केचित् कथ्यमानमपि प्रवृत्ते नैवदेव युज्यते यथा मवानाह,
 स्यादेन तु युज्यते, स एव स्वच्छन्दः अट्टाणि इति बहुगुणान् अनायतन असम्भवं अनाचारः अस्थानमित्यनधान्तरं गुणा
 ‘मुस्यमति पठिपुच्छति सुषेति गेणति य ईहए आति । तथो अपोहए वा चारेइ करेइ वा सम्म ॥ १॥’ एतेसिं सुस्तुसप्पादीर्ण
 गुणार्ण अत्थार्णं भवति, वैनयिकमन्योऽन्यसाधारणवैयाख्यादीनां, च अववा ‘सवणे गाणे’ पठ्यते च—‘अट्टाणि ह्येति
 पट्टाणि वेत्तो’ अस्यानिको गुणानां, दोषानां तु बहुनिवेशो भवति, नियतं वेत्तो निवेशोऽन्यनिकादीनां दोषानां, जे पाणसफाय
 मुसं वदन्ति पाणे संच्छ पाणसंच्छ तंस्तु तंस्तु पाणतरसु एवमसम्भं युज्यते अथवा संकतितमान्यार्थाः, जे ज्ञानवन्तमारमान मन्य
 मान्ता अंसं लभति अमपमावे छन्दता पियमा येव सुसं वदंति जमास्त्रिवत्, अमि अणुवादी अभिगिबेसेण मत्रति वदपि मया भवति,
 ‘जे आति पुट्टा पल्लिकथयति’ वृत्तं ॥ ५६० ॥ य इत्यनिर्दिष्टनिर्दिष्टः, फनविज्जीव कस्यचित् सकाशात् आत्माविपरियेत-
 यस्य, म च पृष्ठ केनचित्-कस्य मन्त्रादाव् भवताऽधीतमिति १, स तस्मादाचार्योऽप्यतिष्ठति—

र्थमपलपते, प्रख्यातमन्यमुदिमति, योऽपि तावद् यथा चैरस्वामी पदानुमरणलङ्घिमम्पन्नः, आयरिआओ अधिकतर पण्णवाते,
 तेनापि न निह्ववितव्यः आचार्यः, किमंग पुनर्ये समानो न्यूनतरो वा, जे पुट्टा भणंति अनुक्कस्सेण-मया चैवैतद्विस्तरतो विकल्पितं
 अर्थपदं, खनं वा विमोक्षितं, सो णिण्हणो असंतिभावाद्धितो, यस्य वा मक्काशात् केनचिदधीतं ग्रहणशक्तिया वा तेनान्यतोऽधिक-
 मधीतं शब्दच्छन्दहेतुतर्कादि गृहवासे वा तेन शब्दादीन्यधितानि, परेण चोदितः-त्वया अमुकाचार्यस्य मक्काशात् अधीतमिति?,
 स किं जानीते वराक्को मृत्पिण्डः? यस्यौष्ठवपि न सम्यक्, यतः अम्युत्थानादिविनयभीतानि ब्रुवति, एवं णणे पलिउंचणा, दंसणे य,
 चरिते तु कोइ कोइ पामत्थादि पुढविकाडयादि समारभते, कप्पाकप्पविधिण्णुणा सावगादिणा पुड्डो-किह तुज्झं एतं कप्पती?,
 उदउल्लादि गेण्हंतो वा अमुगो ण एवं गेण्हति तुमं कदं एतं गेण्हमि?, तुज्झं वा एतं एवं आगतेल्लगं?, एवं पुड्डो इह लोगं कथेती,
 नइतुं इमं लोयं जोणिधम्म, सो पलिउंचेति, सोऽथ किं जाणति? तुम वा किं जाणसि?, चीर्णवता वयं, पलिउंचंता आदाण-
 मट्टं खल्लु आदानं ज्ञानादीनि, आदीयत इत्यादान आदातव्यमित्यर्थः, असाधुमाधुमानीनः साधुगुणब्रह्मास्ते असाधव एव
 साधुमानिनः, अणोवसब्बाए य ते साधुत्वादं वदन्ति, सः असाधुः साधुमाणी, दुगुणं करोति म पावंपि, वीया बालस्म मंदया, एवं
 शुद्धखतिपरिचाए द्वितीयं पापमासेवंतो, एवं मायान्निताः एहिति ते अणंतसंभारियं, दुःबोधियलाभियं कम्मं वंधित्ता अणाइयं
 जाडन्वमरितव्वाइं घातमेहिति, एवं माणलोभादोसेऽवि, कोवे तु मव्व एव प्रतिपेधः क्रियते?, 'जो कोहणे होति जगट्ट-
 भासी' वृत्तं ॥ ५६९ ॥ जगतः अट्टा जगतट्टा, जे जगति भापन्ते, जगति २ तावत् खरफरुमणिट्टुराणं असयतार्थ इत्यर्थः, न
 पुनराचार्यादीन् साधून् गृहिणो वा खरफरुमणिट्टुराणि भणंति, कक्कमकलुपादीणि वा, अथवा जगदर्थो छिन्दि भिदी वयं मार-

यत् नातिवादं वा कृष्णकृष्णदिवादं वा पुण्डरीकाक्षं वा, जगद्गमासी य, पञ्चते च-येन तेन प्रकारेणात्मा व्यभिच्छति, विवक्षितं वा
पुणो, विसर्गोऽसर्वितं विवक्षितं, स्वात्मितमित्यर्थ, त सपञ्च परपञ्च वा द्यामयित्वा पुनरुदीरयति। अथे व से दृढपद्
गङ्गाय, दृढपदे नाम एकरूपेण, महापद् इत्यर्थ, सम च उदयतो गृहीत्वा गर्वायां प्रुष्य विषमे कूपे वा पतति, पापाणकंठका
अन्यदिभ्यापदेभ्यो वा दोषमवामोति, अविउत्सितो नाम अधिनपादुदो दृढगत्याधीय केवलमेव लिङ्ग गृहीत्वा गर्वायां दृष्टे
विषमे कूपे वा पतति पापाणादिचिच्छिद्वदिसु वा, उदयगुणेषु मूलगुणेषु वा विमुद्दिमपापतो कुर्वन् मावाच एव लभ्यते, घामति
सारिरमापसहि दुस्तेरहिति, सीसगुणदोसादिगारे अनुवर्चमाने तदोपदर्शनार्थ-‘जे खिगगृहीप (अस्मायमासी)’ वृत्तं ॥५६२॥
विब्रहो नाम कस्तहः, विब्रह्महीनो विग्रहिकः, यद्यपि प्रत्युपेक्षणादिमेरां नाट्यालयति, नात्यामापी अत्यामापी गुर्वचिसेवी प्रतिकूलभापी
न सो समो भवति, समो नाम मध्यस्थः, न रक्तो न द्विष्टः, प्रसाधाम फलहः, प्राप्त, अथवा नासौ समो भवति प्रसाधामस्तु
गृहीमि’ समो भवति जेन तनैवविधेन न माभ्यं सिध्यन्, पुनरपि पञ्चते च ‘जे कोदणे होति उज्जगायमासी’ एव ममे भवति,
तननैवविधेन न माभ्यं सिध्येण, अज्जगापचे, किञ्च-ओवायकारी य, ययोदिदोपरहितः ओवातकारी, चञ्चदो यत्र दोषनिवृत्तये
द्रष्टव्य, उवातो नाम आचार्यादिनिर्द्वयः तद् वाच्यं कुरु मा चैव कुरु, तस्य गच्छतेति वा, अथवा द्योपदेन उवाय’, श्रीः
उवा संप्रम इत्यनर्थान्तरं, श्रीमान् संप्रमवानित्यर्थ, लब्धते च आचार्यादीनां अनाचारं कुर्वन् लोगदध, एगतदिष्टी य एगंत
तदिष्टी नाम सम्मदिष्टि असहायी अमायकपी नाम न छद्मत’ धर्म्मं गुर्वादीधीपचरति। ‘से पसले’ दृष्ट ॥५३॥ पेतलो नाम
पसलवाक्य, अथवा विनयादिभिः श्रिप्यो गुल्फः प्रीतिमुत्पादयति पेटल’, सुद्धो नाम सुद्धम मापने भपद् न भपिषुदं नोदेः

पुरुषजात' इति से पेयलंवाक्यः, अथवा विनयादिभिः शिष्यगुणैः प्रीतिमुत्पादयति, पेशलः सूक्ष्मः, न जात्याऽन्वितः, से उज्जु,
 उज्जुगो गाम समयमो, ज वा पुव्वस्सईति तं उज्जुगमेव करेति, ण विलोमेति, सकारो दीपनार्थे द्रष्टव्यः, सपेशलः सूक्ष्मः सः
 अमोहः पुरुषो जातः स जात्यादिगुणान्वितः न उज्जुकारी बहूपि अणुमासिते, यद्यपि क्वचित्प्रमादात् स्खलितो बहूप्यनुशास्यते
 तथाप्यसौ तथाऽर्चिरेव भवति, अर्चिरिति लेख्या, तथेति यथा पूर्वलेख्या तथा लेख्या एव भवति, पूर्वमसौ विशुद्दलेख्य आसीत्
 अनुशास्यमानोऽपि तथैव भवत्यतो, तथा च न क्रोधाद्वा मानाद्वा अविशुद्दलेख्यो भवति, समो नाम तुल्यः, असौ हि ममो भवत्य-
 ज्ञंक्षप्राप्तेर्वीतरागो ऋजुरित्यर्थः, इदानीं माणदोसा सिस्सस्सवि आयरियस्सवि 'जे आचि अप्पं बुस्सिंति णच्चा (मत्ता)' वृत्तं
 ॥५६४॥ य इत्यनिर्दिष्टनिर्देशः, बुस्सिं संयतमात्मानं बुस्सिमति णच्चा, अहं सप्तदशप्रकारैः संयमवान्, मत्वा नाम
 ज्ञात्वा, संख्या इति ज्ञानं, ज्ञानवन्तमात्मानं मत्वा, किं वदति?, कोऽन्यो ममाद्यकाले संयमे मदशः सामाचारी ए
 वा?, अपरिक्खं गाम अपरीक्ष्य भणति, रोमपडिणिवेम अकयण्णुताए वा, अथवा माणदोपानपरीक्ष्य वदति, माणदोमा गाम
 जं जं मदं करेति तं तं उच्चहण्णति, तेणेव वादं अहितेत्ति णच्चा, बलादीनां तपसां कोऽन्यो भया मदशो भवतामोदनमुण्डानां,
 विम्भभूतमिति मनुष्याकृतिमान्, द्रव्यमेव च केवलं पश्यति, न तु विज्ञादि मनुष्यगुणानन्यत्र प्रतिमन्यते, अथवा चिन्धमिति
 लिङ्गमात्रमेवान्यत्र पश्यति, न तु श्रमणगुणान् उदकचन्द्रवत् कूटकार्पापणवच्चेत्यादि, त एवंविधाः शिष्याः गुणहीनाः अशीले
 अशान्तौ च वर्त्तन्ते, सच्छीला वा प्रलीयन्ते, केण?—एगंतकूडेण उ पेसले (से पलेइ)' वृत्तं ॥५६५॥ संयमाओ पलेऊण
 पुनर्जन्मकुटिले संसारं पुनः पुनर्लीयन्ते, यतश्चैवं तेण ण विज्जति मोणपयंसि गोत्ते, पदं नाम स्थानं, सुतेः पदं मौनं, पदं संय-

मस्यान्मिस्पर्षः, गोचेष्टि गौरवः, संयमस्यानं प्राप्य तम क्लृप्ये इति, अथवा गोत्रमिति अग्रदन्तलीलाद्महत्साणि तत्रामौ गोत्रेण
विद्यते, किंच-जे माणण्डे ण चिउळसेळा मान एवार्यः माननिमिच इत्यथः, विविध उत्कर्ष करोति, वमुनि संयमेण चिउ
ळसति मप्याण, अप्पठरेण वा, प्रज्ञानेन अन्यतरेण वा, प्रज्ञान धान नान, धृष्टमर्थं उभय वा, ममादिर्न कट्टोद्वरिणमुक्क पिण्ड
सुखं अर्थप्रशणपाठव विस्तरतमतान् कययामि, लोकसिद्धान्तो नज्जाई, किमन्येज्जैर्नृणास्तन्य चरति चट्टअधस्यादा ममन्ति अयु
त्तमाप्यपि आरमोत्कर्षदोषः। किंच-जे माहणे वृष ॥५६६॥ माहण इति सापुरेव जो वा मुनीं ब्राह्मणजातिरासीन् यत्रियो-राजा
तन्कुलीयोऽन्यतरो वा उग्र इति लेख्य इ च यत्रियाप्यमेव गोत्रमात्रं, अन्ये वा क्वचिद्विजायाः प्रयजिता एवमादि जातिचिसुदा
जे पव्वईए परदणमोई, वाइयाण रज रठ च पठइतो, अथवा यप्य वा महु वा चइण पणइतो परतो य ये च दगनपणीय च
हुंके, दुपैरन्यै सर्वेऽपि संयमगुणैः युक्तः अमावपि तागव् जो गोत्रेणत्यादिना स्वरूपतो ओ कोइ दूरिएस्तप ठळपीया मेस्तत्र
स्याणीउ वा अन्यतरं वा एवविध त्रमकादिमयजित निन्दति, अथवा जे माहणा खोचिय अहवा उगगपुचा अद्दु लेण्टची वा जे
पव्वइया, प्रयजिता अपि मूत्वा थिरस्तुठमुडन कृत्वा परगृहाणि मिश्रार्यमन्तः मान कुंरन्तीत्यवीर हास्य, काम मानोऽपि क्रियते
ययसौ भेयसे स्यात् 'ण तस्स जाती य कुल य ताण ०' वृष ॥५६७॥ जातिकुलयोर्विभाषा, मावसमुत्योत्पत्त्यादि, प्राणमिति
न संसारपरिखाण, कर्मनिर्भरित्यर्थः, नान्यथेति, विद्याग्रहणात् ज्ञानदर्शने गृहीत, परमप्रहणात् संयमतपसो, शिष्टव्यवस्य से मेय
तिजगारिकम्म स इति बातिक्कुठविकृत्यनः, अकारिणां कर्म अकारिकर्म, तथया-अहंकारपादिसुबो, न ममानिति, ममज्जरो
वा इत्यादि गारिकर्म, नासौ पारको भवति धर्मसमाचिसार्गाणां विमोक्षस्य वा, अथवा नास्त्यनः परां वा तात्थ्ये भवति किंच

जिणेण उचं 'णिगिणिविया (णिक्किंचणे) भिक्खु सुल्लहजीवी ॥ ५६८ ॥ णिगिणो नाम द्रव्याचेलः, ल्हो संयमः, तेन जीवति अन्तग्रास्तेन, ल्हिते वा, जेनैव रुद्धजीवीतेन गवितो भवति, न च समो भवति, अरक्ताद्विद्वैरिति, न वा अहंज्ञाप्राप्तैः समो भवति, आजीवमेतं तु अबुज्झमाणो 'जातीकुलगणक्रमे सिप्ये आजीवणा तु पंचविधा', जाल्या संपन्नोऽहमिति मानं करोति, प्रकाशयति चात्मानं स्वपक्षे तथाचैनं कश्चित्पूजयति, एषा हि आजीविका च भवति मददोषश्च, आजंजवं पुणो चाउरते संसार-कंतारे, विपर्यासो नाम जातिमरणे, किमंग पुण जो सवसो चेव सुक्कधुरो लिङ्गमात्रावशेषः नानन्तकालमटति ? जमेते दोसा समाधिब्याघातमदमुत्ताणं आयरियपरिहावीणं तस्मादिमैः शिष्यगुणैर्भाव्यं, तंजहा—'जे भास्ववं' वृत्तं ॥ ५६९ ॥ सत्यभाषा-वान् धर्मकथालब्धियुक्तो वा भाषावान्, सुष्ठु साधु वदति सुसाधुवादी, मृष्टाभिधानो वा, क्षीरमध्वाश्वादिप्रणिधानवन्ति 'सेकालं णोवलंभो तथा के' यं च णए पुरिसे, आक्षिप्तः पडिभणति—उत्तर भाषते, प्रतिभणतीति प्रतिभाणवं, उत्पत्तिभयादिवृद्धियुक्तः सन्न प्रतिभाषितवान्, अर्थग्रहणसमर्थो विशारदः, प्रियकथनो वा, कश्चिद्धर्मकथी अपि वादी अत्यर्थमागाढप्रज्ञः, विशेषिकादिहेतुशास्त्राणि, तैरस्य भावितः आत्मा स भवति भावितत्वा, अरणं जणं अणमिति यो न भाषावान् संस्कृतभाषी वा असाधुवादी न स्पृष्टवाक् संप्रतिपत्तिकुशलो न, न च लोकलोकोत्तरशास्त्रेषु आगाढप्रज्ञेन सुभावितत्वा, स एवंविधः कश्चिद् पपणसा णाम ग्रज्ञया परिभवति न वामनार्हः उच्यते—'एवं ण से होइ' वृत्तं ॥ ५७० ॥ एवं न से होति समाधिपत्ते एवमेनेन प्रकारेण समाधिप्राप्तः चतुर्विधसमाधिप्राप्तः, यः प्रज्ञया मिथुरात्मानं विउक्कस्सति—अहं श्रेष्ठो नान्य इति, अथवाऽपि जे ताव मदेण मत्ते (मयावल्लिचे) अहं वत्थपडिग्गहपीठफलगसेज्जासंथाः गमादी अणमवि उप्पावेउं सत्तो, किंसंग पुण अप्पणो उप्पादेतुं तुमं

सो वा ? , स अण्पापगमवि ण लमस्ति, एव सो अण्ण अण्ण म्विससि पालपुणे (पण्णे) न इतरेऽपि, पट्थत्तं च-अपणेऽवि
लो जात्तिमदेण मत्तो वण्ण जण स्सिससि बालपण्णे, एव अण्णेवि मदा अजुष्ठावि भाणितन्वा, एतान् दोषान् मत्त्वा तेण 'पण्णा'
इत्थ ॥ ५७१ ॥ पण्णामय सेव तवोमय च, प्रज्ञामदो नाम अह प्रज्ञासपन्न अह तपस्वी, नान्ये इत्यन परं परिमनति,
वदेतो द्वावपि मदो निच्छित्ति निधित्वा नामयेत् निम्भमित्ति गिण्णामयेदित्यथ , एव गोत्रमदमपि, चण्डान् अन्यापमपि आजी
वित्तेव चउत्थमाहुः आजीव्यतेऽनेनेति आजीविक मद इति वान्यगप , मदेन जीवतीत्यर्थ , तद्यथा जातिमदन जीवति,
नाम नातीर्य वर्धते एव इति, स इति स पण्डित स्वकर्मभिः, पूर्यते गलति वेति पुद्गलाः, म पण्डितश्चोसमपुद्गलश्च उत्तमजीव इत्यर्थः,
अथवा लो सोमणो लाढाण सो पुद्गलो वुवति, जडा पुग्गलश्चमा पुद्गलजीवची । गताणि मदाणि विगिण्य घीरा ॥ ५७२ ॥
इत्थ, एवानि यान्पुरिष्टानि, विगिण्यचि उज्जित्त्वा, अहमित्थानीं जात्यादिमदस्यानानि दित्वा प्रयजित , धी-—बुद्धि, ण ताणि
सेवेत्त, किमुक्क !-न जात्यादिमिरात्मान उत्कर्षेत्, यथा पूर्वस्तादीनि न स्मर्यन्ते तथा तान्यपि, न या पद्मास्मार्तचन्द्रयुतादिभिर्ग
त्मान उत्कर्षेत्, सुन्दरीरधर्मणः द्वावचर्मिणो गीताद्या , आसविष्ठा जे सत्त्वगोस्तावगया महेमी 'ते' इति धीरधर्माणाः,
मर्वगोत्राणि मर्व वा कर्म गुप्यन्ते यन तासु २ गतिषु स्वकर्मोपगाः, अत कर्मय गोत्र भवति, उच नाम ईद्व सर्वलोकोत्तमानां
प्राप्य लोकाग्र निर्वाणसङ्कं अगोत्रस्यानं प्राप्नोति स एव सुवमदम्भानपरिहितः भिक्खू सुत्तवा(खे) इत्थ ॥ ५७३ ॥ अचयन्ति
तां विविधेराहारैर्वन्नायलङ्कारैर्यत्तया, मृता इव यस्याचा स मयति मृताश्चः, मृतो हि न नृणोति न पश्यतीत्यथ , एव भिक्षुरपि
नृष्वपि न नृणोति, पश्यन्नपि न पश्यतीत्यादि, इत्यतो मृतवा, संयम वा सुवसुत्थये, अर्धेति लेख्या, म सुतलेभ्यो मृतवो, विसु

द्वाओ संमत्ताओ अविसुद्धाओ असंमत्ताओ, कचिद् सुत्रे वाऽर्थे च दृष्टधर्मा, दृष्टमरो दृष्टधर्मा, इत्यर्थः कचिद् ग्रामे नगरे वा
 अनुप्रविश्य गच्छासी णिगगतो वा से एमणं जाणमणेसणं च स एमणा वायालीमदोमविसुद्धा तच्चित्रीता अणेमणा, अथवा
 एसणा जिनकप्पियाणं पंचविधा अलेवाडादि हेड्डिछातो अणेसणा, अथवा जा अभिग्गहिताणं सा एमणा, सेसा अणेसणा, जो पुण
 अणपाणे य अणाणुगिद्धे, सया सक्केति परिहरितु सो चेव य जाणगो, किंच-अरतिं रतिं च अभिभूय भिक्खू वृत्तं ॥५७८॥
 अरतिं सयमे रतिं असंयमेत्ति, अभिभूय णाम अक्कमिऊणं, बहुजणमज्झम्मि गच्छवासी, एगचारित्ति एगच्छविहारपडिक्कणा, अर-
 तिग्रहणात् परीसहगहणं, एगंमोणेणं तु एगंतसंयमेणं, एकान्तेनैव संजममवलम्बमानः पृष्ठो वा किंचिद्वाकरोति, न तु यथा
 मौनोपरोधो भवति, संयमोपरोध इत्यर्थः, तद्यथा-‘जा य भामा पाविका सावज्जा मकिरिया’, किंच से वागरेति?, उच्यते, एगस्स
 जंतो गतिरागती य, एक एव च परभवं यात्यात्मा, एक एव चागच्छति, उक्तं हि-‘एकः प्रकुरुते कम्मं, भुनक्त्येकश्च तत्फलम् ।
 जायत्येको मृत्युत्येको, एको याति भवान्तरं ॥ ९ ॥’ पत्तेयं पत्तेयं जाति पत्तेयं मरति । धर्मरुथिरुविशेषस्तु ‘सय समेच्चा’ वृत्तं
 ॥५७९॥ स्वयं समेत्येति स्वयं ज्ञात्वा तीर्थकरः अन्यः सुच्चा भासेज्ज धम्मं हिययं पयाणं हितं इहलोके परलोके य, किंच जे
 गरहिता सणिदाणप्पयोगा गहिता निन्दिता ‘णिदाण् वंधणे’ सह णिदाणेण प्रहुंजत इति प्रयोगा. त्रिविधाः, अथवा कम्मं, कथा
 अधिकृता, तेन ये वाक्यशेषाः प्रयोगा गहिताः, तद्यथा-शास्त्रं सपरिगहं कम्मं प्रज्ञापयंतः कुतीथिनो न प्रशंसति, एतेऽपि हि काय-
 क्लेशादीन् कुर्वन्ते, सावज्जदानं वा प्रशंसन्ति, न वा तथाप्रकार कथं कहेजा जेण परो अक्कोसेज्ज वहेत एवमादी वाग्दोषां धर्मजीवितो-
 परोधकत्वेन च सेवन्ते सुवीरधर्माणिः कथकाः। किंच-‘केसिंचि ताक्काए(इ)अहुज्झभावं’ ॥५७६॥ खरफरुसाह भणेजा, मा भूत्,

रौद्रमपि गच्छति, अयुष्यमानाः रौद्र वमन्तः आउस्स कालाहयार व घात यावधनायुष्कालोऽतिवर्तित स तस्यायु काल' अति
 वरगमविचार आयुष्कालस्य अतिवरणे वरलोववात होला, पालक इव स्वन्दकस्य, येन चान्योपपातो भवति, अथवा अको
 सेखा वा, छट्टाणुमाणे तु अणुमीयतेऽनेत्यनुमानं लब्ध अनुमान येन स भवति लब्धानुमान, फलं लब्ध !, नेत्रवक्त्रविकारेदि
 अन्तर्गतं मनो गृह्यते, तज्ज्ञा- 'कड्य पुरिस ! किं वा दरिसुख अभिष्यमण्ये ? किं चास्य प्रियमप्रियं वा ? यदिदं रुच्यते' इति एव
 लब्धानुमानः परेषु कथयन् येनात्मद्विद भवति परहितं च इह परत्र च, अथवा 'यमय' 'कम्मं च छंद च विगिग्य धीरो (र)
 ॥५७७॥ इव, यन कर्मणा जीवति न तेनैव परिभाषेत्, यथा होका(अका), न चैवेन तेन कर्ममा निन्दयेत् इति, यथा चमकरो मवान्
 स्तेलिच्छे वा मा सो उदुल्ला ग गेण्डिस, छन्द चास्य आपेञ्ज, तपथा-दारुणो मृदुर्वा, अथवा छन्द इति यनास्थिप्यत चैराग्ये न दृष्टा
 रेण इतरण वा, तथा-किंच अय पुरिसे क वा दरिमण्यमभिलसे ? एष आत्मा विणपण्ड तु सर्वतो आतमाउ आतमायो णाम
 मिथ्यात्व अविरतो वा, ततो अग्रदस्तादात्ममावान् नर्भतो विनयेत्, एव कालण्ये मायण्ये, जे व कलेअण्ये, तज्ज्ञा स्वयेहि लु
 प्यति रूप सर्वप्रधान विषयाणां नयाऽपि स्त्रीरूपादि तेजैव मूर्च्छालुप्यत इहापि तावत् जडा 'सदे गओ' गाथा, किमु परलोए ?
 एवमेतानिन्द्रियापायान् इष्टा पिजति विद्यां गृहीत्वा ह्यत्वेत्यर्थ, गृहीतविषयः सन् श्रमस्यावरुण्यं धम्म कथयति, त इण कइत्वा
 न पञ्चागकारादीन्यातम्भनानि आलभयेत् इत्यतो निवार्यते 'न पूरण चैव' ॥५७८॥ इत्थं, एव पूया मम भविस्मती, सिलो गो शाम जमो
 किन्पी ययाज्जन तुल्य श्रद्धस्तुविस्वरो कथको, मृण्वाण्य इत्यादि, प्रिय च न कुर्यादसंयतानां अन्यतरेण मावधोपकारण वा, अग्रिय,
 अथवा ममाप प्रिय अय वाऽप्रिय इति, अथवा या यम्य प्रियः मन् तस्य पिशुनचनविद्वपथादि न कुर्याव धर्म इति ।

‘सर्वे अण्डे’ अशोभना अर्थाः अनर्थाः, संयमोपरोधकृद् अर्थोऽनर्थः अनर्थदण्ड इत्यर्थः, अणाउलो णाम अनातुरः क्षुदादिभिः परीपहैः, अक्रपायशीलः अक्रपायी, ‘आहत्तहीय समुपेहमाणे’ ॥५७९॥ वृत्तं, आधत्तहियं धम्मं मग्गं ममाधिं समोसरणाणि य यथायद् वच्चानि, सम्यक् उप इक्षमाणः, सन्वेहिं पाणेहिं णिखिप्प दडं दंडो नाम घातः, णो जीविय णो मरणाभि-
रुखी असज्जमजीवित परीपहोदयाद्वा मरण, चरेज्ज मेधावी वलयाविमुक्कोत्ति वलया माया, एवं उक्तं एवं ब्रवीमि ॥ यथा-
तथं त्रयोदशमध्ययन समाप्तं ॥

अज्झयणामिसंवंधो-वलयाविमुक्कोत्ति भाग्यं विमुक्कोत्ति अभिहितः, सो पुण गंधो इह वणिज्जति एम संवंधो, तस्स चत्तारि
अणुओगदाराणि, अत्थाहिगारो गंधो, जाणिऊण विप्पहियव्वे, पसत्थभावगंधो य गच्छेयव्वो, णामणिप्फण्णे गंधो, तत्थ ‘गंधो
पुब्बुद्धिदो ॥१२७॥ गाथा, दुविधो गंधो दव्वे भावे य, जहा खुहुगणियंठिजे भावगंधो पुब्बुद्धिदो, तं पुण गंधो जो सिक्खदह
सो सिक्खउत्ति वा सेहोत्ति वा सीसोत्ति वा बुच्चति, सो पुण दिविधो—सहत्थपव्वावितो सिक्खवितो, तत्थ सिक्खवावणासिस्सेण
अधियारो, सो सिक्खव्वो तु दुविधो गहणे आसेवणे य बोद्धवो । गहणंमि होइ तिविहो सुत्ते अत्थे तदुभए य
॥१२८॥ आसेवणाय दुविहो मूलगुणे चैव उत्तरगुणे य । मूलगुणे पंचविहो उत्तरगुण वारसविहो उ ॥१२९॥

मूलगुणो पंचविधो—पाणाइवायवेरमणादि, प्राणातिपातविरमणं ज्ञात्वा तमेव आसेवते करोतीत्यर्थः, एवं उत्तरगुणेषुवि, ते य
द्वादसविधमासेवते, एष हि शिष्यः आचार्यं प्रति भवति, तेनाचार्योऽपि द्विविधः, आयरिओ पुण द्विविधो ॥१३०॥ गाथा,
पव्वावंतो य सिक्खवावंतो य, पव्वावंतो णाम जो दिक्खेति, सिक्खवावंतो दुविधो-गहणे आसेवणे च ‘आधेत्तो(गाहावेंतो)वि

फरिष्यसि ।।' फाल्गतेऽपि गुरो असहायेन गीतार्थेन धान्यत्र गन्तव्य, स्वात्को दोषः, अनधिकारिणोऽपि तस्य 'अ
 णोस्तिण णनकरिंति णघा' ए उचितः गुरुच्छेदं मनुषितः न मवसावकरो मवति, वातुक्कैयइएणन्तः, गुरुममीपे तु स्वलि
 तोपि पुनर्यिमोष्यत, फयाः, मेरया वासे, 'ओमासमाने दवियस्स' इव ॥८५॥ ओमासित णाम रागदोषरहितत्वात् तीर्थ-
 कार ण्द मगवान्, ज्ञानधना हि नाधव इतिकृत्वा, विष ज्ञानमेव, ज्ञानदर्शनचारित्राणि वा, अथवा उ दविगविच प्रकाशयति,
 वादी वा पम्मकयी वा विसुदचारित्रो वा तपस्वी वा, तदावदाचार्यसमीप विद्यते ताव ए णिकसे षडिहा, असावपि तावद्वद्वको
 गुरुमपि(मुप)जीमति, आचार्यवन् गुर्वंशुश्रो गोणिकसंज्ञा, ततो वा षडिहा ए णिकसे, विषयकयायाम्यां वा हीरमाणमात्मान अत्र
 भामन अनुद्यामतीत्यर्थः, मा एव कुरु यावदित्यर्थ, निधायमाण चात्मानमिच्छन्ति गुवादिमि', आमुप्रात्र इति थिप्रप्रश्न, धणलव
 सुहर्न प्रति युद्धमानता, तथा 'किं मे कष्ट किञ्चमकिञ्च सेस' प्रमाद च गत्वा आमु प्रतिनेरचते किञ्च, सप्रमादं वा तत्र
 स्वय प्रमादनिवृत्तय इत्यपदिश्यत । महाइ(णि)सोबा अनु मेरवाइ(णि)शुर्व ॥८५॥ तपसा-यन्दनस्तुत्याशीर्वादनमश्मणा
 दीन् तयोपसवनादीनि, येनाग्रहण करोति तन ज्ञापते यथेत्तानि सुत्वादीनि शब्दजातानीइ सतीति, मय कुर्वन्तीति मैग्वापि,
 तपसा-साराष्ट्रमणिद्वरभवादीनि सहापि, सोषा धान्यश्रयादिति ज्ञाप्यते, वातुद्धादभैरवान्, अथवा अभैरवाणि, अनाधयो
 नाम प्रनाधय तपु मयेन्, अथवा प्राधय इति म्यान रागदोषाधय इत्यर्थः, प्रनुभूतेषु वा, एव ज्ञाप करुणापि कुशिता अद् मेर
 याणि अपि ज्ञानरूपमगंघेहि, एते इदियममादोषा इहय, निद्राप्रमादनिवृत्तये तु णिइ ए मिकस्य न पमावकज्जा (पमाय कुज्जा)
 न्निवन्ना ए णिरायति, रतिपि नेष्मि ज्ञामे विणकल्पी एकात्तं विनवहगिहो मरीरधारणाध स्वपिति मित्रा हि परम

विधायकं, चशब्दात्कृपायकयामयप्रमादा अपि गृह्यन्ते, कथं कथमपीति किमहं पञ्चजं न गित्यरेज ? समाधिमरणं न लभेज्जा ?
 अथवा कथं कथमिति मय्यरु अनुचीर्णस्यास्य किं फलमस्ति नास्तीति एवं वित्तिगिच्छा तरेज, न कुर्यादित्यर्थः, धर्मकथां वा
 कथयन् वित्तिगिच्छामप्यगो तरेज, 'तमेव सच्च निस्संकं जं जिणेहिं पवेदित ।' अण्णोसि च तहा कहेज्ज जहा वित्तिगिच्छा न भवति,
 उत्तरशिक्षाधिकारे तु (५नु) वर्चमाने 'जे ठाणओ सम्यणासणे य'वृत्त ॥५८४॥ स्थानेन साधु भवति पडिलेहिचा पमज्जिता, जहा
 ठाणसत्तिक्कण, सयणं सुवतो साधू साधुरेव भवति, स जागरो सुवति जहा ओहणिज्जुत्तीए, आमणे निसीयंतो पडिलेहणादि
 करेति, पीढगादि वा जहिं काले आमण मेण्हेतव्वं जहा परिभुंजियव्वं, पलियंकादीओ य पंच गिसिजाओ आचरतो साधुरेव न भवति,
 परमेरियासमित्तवान् साधुरेव भवति, समितीसु अ सुत्तीसु अ समिती हरियासमिती मुक्का सेमाओ, गुत्तीओवि काय-
 गुत्तिं मोत्तुं, ठाणमयणासणगहणेणं कायपुत्तीरुक्का, आगता प्रज्ञा यस्य स भवति आगतप्रज्ञः, समिती गुप्तिश्च आसेविते विया-
 गरंतिचित्ति, स एवं समितात्मा गुप्तश्च यदा वा करोति धम्मं तदा सुखं प्रज्ञापयति, पुढो विस्तरशः कथयति, तस्य हि उद्यममानस्य
 ग्राह्यं वचो भवति, विसुद्धं भवति, स्थानादिषु वा यो हि चिर स्खलतीत्यर्थः, तं पुढो वदेज्जा पतिचोदिज्ज स्वयं यथा ते हि
 सुखं परिचारयंति, अथवा पुढोत्ति परस्पर चोदयंति, न गौरवेन, ममैते वश्या अभियोज्या वा, सो पुण चोदंतो दुविधो समानवयोऽम-
 मानवयो य, सर्वस्यापि षोढव्यमिति, तद्यथा - 'डहरेण ०'वृत्तं ॥५८६॥ डहरो जन्मपर्यायाभ्यां, बुद्धो वयसा, अनुशासितः क्वचित्
 चुक्कस्खलिते पडिचोदितः रायणिए आयरिओ परियाएण वा पञ्चत्तर्गाईण वा पंचानामन्यतमेन समवयोपरियाएण वयमा वा
 एवमादीना वचनं सम्मं तगं थिरतो वेदेति चोदनावचनं, थिरं नाम जं अपुणक्काग्याए अब्भुडेति, न नाभिगच्छति, न गर्हाति न,

य तिविहो' गाथा ॥ १२१ ॥ गार्हो तिविहो-सुख गाहेति अत्य गाहेति उभय गाहेति, आसेवणाए दूविहो-मूलगुणे उचर
गुणे य, मूले पंच, तत्रहा-याभावायवेरमय सेहावति, क्करयतीत्यर्थः, उचरगुणे तत्र दुयालयविधं आसेयाविति, गामणिप्फणो
गतो । सुषाजुममे सुखमुचारेतन्त्र, स एवमावयवधिए धम्मे द्वितो 'गय विहाण इह सिक्खमाणो ॥ ५८० ॥ पुष, सायअ
द्रभ्यं ग्रन्थ प्राप्तातिपाठादि मिथ्यात्वादि अप्पसत्थभावाग्रयं च विसेसेव हित्वा विधाय, पसत्थमावगय तु गाणदमुणवरित्ताद
आदाय, खओवसमियं पाणं कस्सइ पुन्नादध मवति, किं च आदाय?, पठ्यजाति आदानार्थ, खाइगस्स तु गियमादाय, दर्शन
त्रिविध, सस्यापि कस्यापिदादानाय, केन्नचित्पूर्वेनादयेन द्यायोपद्वमिकेन पूरगृहीतस्य तु आदानार्थं पूर्यवेण, वरिप्रस्य तु त्रिवि
धस्याप्यादानाय, प्रद्वस्तमावग्रन्थो आदानीवेत्यर्थं, तेन चारमानं ग्रन्थयति, इहेति इह प्रवचने, इति च पठ्यते उपप्रदर्शनार्थं,
एव दुविधाए सिक्खमाणो उत्थायेति प्रव्रज्य सोमन धमचेरं वसेजा सुधारितमित्यथा, गुत्तिपरिसुद धा मेनुनवमचेरं
वुवति, गुरुपादमूलं जावळीवाए आर बग्गुअयविहारंण पडिवलति ताव षे, उवायकारी-जिहेगकारी, ज ज पुयति त सिक्ख
न्ति यइपसिक्खाए, सुट्ठुवि सिक्खित्त च मासेवणसिक्खाय अपडिक्खेति, जे जेय विप्पमाय ण कुज्जा, यच्छेक स विप्र
माइ, प्रमादो नाम अनुपमः यपोक्ताक्षर, यथाऽऽतुरः सम्यक् वैधे उपपाठकारी खान्ति लमते एव साधुगपि साधयप्र पपरिहारी
पापकर्ममेवअस्यानीयेन प्रद्वस्तभावप्र धेन कर्माभयद्वान्ति लमते, जो पुण एगल्लविहारपटिमाए अप्पज्जनो, गच्छति कयि पुरिसे
अविदिष्ण विगच्छति, अवितीर्णसुतमदोदवी अविद्वानसौ तीर्थंभ्रादिभिर्विपुलः, तस्स दुअदारी दोसा मवति, इमे चान्ये, यअय-
जहा दिया ॥५८१॥ इदं, पोतमपत्तजात साधासगा पथित मधमाण । स्वयासगात् गर्मादग्बादा, दिवो ज्ञातो द्विज',

पततीति पोतः, पतन्तं त्रायन्तीति पतत्राणि पिच्छानीत्यर्थः, नास्य पत्राणि जातानि अपत्रजालः, सात्रसगा पवितुं प्रपलातु, तम-
 चाई तरुपक्वगं वा सात्रमगतो उच्छीणं पुणो उडुतुमसक्केन्तं, ढण्कः पक्खी, ढंकः आदियेपा ते भवति ढंकादिणो अन्यतरा, अव्य-
 क्तगम इति अपर्याप्तः, हरेज्ज वा, पिपीलिकाउ व णं खाएज्जा मारेज्ज वा णं चेडरूवाणि धाडेज्ज वा, अपि काकेनाचि हियते, एए
 दृष्टान्तः, सूत्रेणैवोपसंहारः। एवं तु सिद्धिं वि (सिंहं पि) अपुट्टधम्ममे (अपुट्टधम्मं) ॥ ५८२ ॥ वृत्तं, न स्पृष्टो येन धर्मः स
 भवति अपुट्टधम्मो, अगीतार्थ इत्यर्थः, निस्सारियमिति इहलोकसुहं निस्सारं, वुसिभं गाम चारित्रं, निस्सारं मण्णमाणो, परं सो
 असुहं चारिणस्सार मण्णमाणो, दियस्य छायां स एव द्विजः पक्षी वरिकादीनामन्यतमः, छायागं नाम पिच्छगं, अपत्रजातं, हरिसु
 हरिति हरिस्संति वा, त्रैकाल्यदर्शनार्थमतीतकालग्रहणं, येषा धर्मः मिथ्यादर्शनं अविरतिश्च तेऽप्यधर्मा, भिक्षुकादीनी तिणिण
 तिमट्ठाणि पावादियसयाणि विपरिणामेऊण हरति, तद्यथा-जीवाकुलत्वात् दुःमाध्या अहिमा, दुःखेन वा धर्मः, इह तु सुखेन,
 शुचिवादिनोऽपि द्विपति, आमिससुधारिवदित्येवं कुप्रवचनजालेन विनश्यन्ति, रायादिणो णियच्छगा वा णं विसएहिं णिमंतेन्ति, इत्थी
 वा इत्यादि, अनेक इति बहवः, पापडिनो गृहिणश्च, यतश्चैते दोषाः अगृहीतग्रन्थस्य तेन तद्ग्रहणार्थं गुरुपाटमूले 'ओसाणमिच्छे'
 ॥ ५८३ ॥ वृत्तं, ओसाणमित्यवमानं जीवितावमानमित्यर्थः, अथवा ओसाणमिति स्थानमेव, गुरुपाटमूले, उक्तं हि — 'आमवप-
 दमोमाणं गल्लिस्स' 'मणोरमा चेया' मनुष्य इतियावन्मनुष्यत्वं च अस्य तावदिवान्ते वसिओ, अगिलाए समाधि मण्णमाणोऽनव-
 बुद्धो नवग्रहवत्, समाधिरुक्तः, तमाचार्यसंकाशादिच्छति, अन्यत्रापि हि वसन् जो गुरुणिदेशं वहति स गुरुकुलवा समेव
 वसति, अनिर्देशवर्ति तु सन्निकृष्टोऽपि दूरस्थ एव, लोकेऽपि सिद्धा प्रत्यक्षपरोक्षसेवा, 'कामक्रोधावनिर्जित्य, किमरण्ये

करिष्यसि !' कालगतेऽपि गुरौ असहायेन गीतार्थेन धान्यत्र गन्तव्य, स्यात्को दोषः ? अनधिकारिणोऽपि तस्य 'अ
 णोसिण णतकरिंति णासा' ण उयिण गुरुल्लेहि अनुपितः न भवस्यांतकरो भवति, बालुरुवैषट्ठान्तः, गुरुमभीष तु स्मल्लि
 सोऽपि पुनर्यिसोष्यते, कया ? मेरया वासे, 'ओभासमाणे ववियस्स' पुन ॥५८५॥ ओभासित णाम रागदेपरहितत्वात् तीर्थं
 कर एव भगवान्, ज्ञानवना हि माधव इतिकृत्वा, विष ज्ञानमेध, ज्ञानदर्शनचारित्राणि या, अयत्रा त दविगविष प्रज्ञाद्वयति,
 वादी वा बम्भकयी वा विसुदचारिणो वा सपस्वी वा, तथावदाचार्यममीये विपते ताव न णिकसे वदिषा, असावपि तावद्वद्वद्वो
 गुरुमपि (मुप) जीवति, आचार्यवत् गुर्वंशुश्रुतो णिकसज्जा, तवो वा पदिता ण णिकसे, वियकय्याभ्यां वा हीरमाणमा मान अत्र
 भासत अनुज्ञासतीत्यर्थः, मा एव कृठ यावदित्यर्थः, निवार्यमाण चारमानमिच्छन्ति गुवादिमि, आसुत्राज इति श्रिप्रत्र, धगलव
 म्भर्न प्रति बुद्धमानता, तथा 'किं मे कट्ट किममकिंय सेस' प्रमाद च गत्वा 'आसु प्रतिनेत्रत किठ, सुप्रमाद वा तय
 स्वय प्रमादनिवृत्तये इत्यपदिश्यते । सदाइ (णि) सोसा अशु मेरवाइ (णि) इत्त ॥५८५॥ तयथा-यन्दनस्तुत्यादीवादनमभगा-
 दीन् तयोपसेवनादीनि, येनादिग्रहण करोति तन धायते यथैतानि सुत्यादीनि शब्दज्ञातानीह सतीति, भय वृन्तीति मैवाभि,
 तयथा-सरफरुमनिदूरमैरवादीनि सदाणि, सोसा वाक्यश्रपादिति धाप्यते, वाद्यशब्दादभैवान्, अथवा अभैराणि, अनाधयो
 नाम अनाधय तेयु-भवेत्, अथवा आधय इति न्यान रागदेपाभय इत्यर्थः, अनुभूतेषु वा, णत्र माव फलप्राप्ति फुषिषा अदु मेर
 वाणि अपि फासरुचरमगंधेदि, एते इन्द्रियपमादोपा इहेव, नित्राप्रमादनिवृत्तये तु णिर च भिक्खू न पमादकज्जा (पमाय कुज्जा)
 ठिबनता ण विहायति, रविपि दोषिज्ज जाम जिणकप्पी, एकान्तं पितण्डुणिरो, मरीरधारणांथं स्थपिति, नित्रा दि परम

चिआमणं, चशब्दात्प्रमायकथामद्यप्रमादा अपि गृह्यन्ते, कथ कथमपीति किमहं पव्वजं ण गित्थरेज्ज ? समाधेमरण ण लेभञ्जा १,
 अथवा कथ कथमिति सम्यक् अनुचीर्णस्यास्य कि फलमस्ति नास्तीति एवं वित्तिगिच्छा तरेज्ज, न कुर्यादित्यर्थः, धर्मकथां वा
 कथयन् वित्तिगिच्छामप्पणो तरेज्ज, 'तमेव सच्चं निस्सकं जं जिणेहि पवेदित ।' अण्णोसि च तहा कहेज्ज जहा वित्तिगिच्छा ण भवति,
 उत्तरशिक्षाधिकारे तु (इत्तु)वर्त्तमाने 'जे ठाणओ सयणासणे य'वृत्तं ॥५८४॥ स्थानेन साधु भवति पडिलेहिच्चा पमज्जित्ता, जहा
 ठाणसत्तिक्कए, सयणं सुवतो साधू साधुरेव भवति, स जागरो सुवति जहा ओहणिज्जुत्तीए, आसणे निसीयंतो पडिलेहणादि
 करेति, पीढगादि वा जहिं काले आमणं गेण्हत्तव्वं जहा परिभुंजियव्वं, पलिंयकादीओ य पंच गिमिज्जाओ आचरतो साधुरेव न भवति,
 परमेरियासमित्तवान् साधुरेव भवति, समितीसु अ गुत्तीसु अ समिती इरियायमिती मुक्का सेयाओ, गुत्तीओवि काय-
 गुत्ति मोत्तुं, ठाणमयणासणगहणेणं कायगुत्तीरुक्ता, आगता प्रज्ञा यस्य म भवति आगतप्रज्ञः, समिती गुत्तिश्च आसेविते विया-
 गरेत्तिचि, स एवं समितात्मा गुप्तश्च यदा वा करोति धम्मं तदा सुखं प्रज्ञापयति, पुढो विस्तरगः कथयति, तस्य हि उद्यममानस्य
 ग्राह्यं वचो भवति, विमुद्ग भवति, स्थानादिषु वा यो हि चिर स्खलतीत्यर्थः, तं पुढो वदेज्जा पतिचोदिज्ज सयं यथा ते हि
 सुखं परिचारयंति, अथवा पुढोत्ति परस्पर चोदयंति, न गौरवेन, समैते वदया अभियोज्या वा, मो पुण चोदंतो दुविधो समानवयोऽप-
 मानवयो य, सर्वस्यापि षोढव्यमिति, तद्यथा 'डहरेण ०'वृत्तं ॥५८६॥ डहरो जन्मपर्यायाभ्या, बुडो वयसा, अनुगामितः कच्चित्
 चुक्कस्खलिते षडिचोदितः रायणिण् आयरिओ परियाएण वा पव्वत्तगाईण ना पंचानामन्यतमेन समवयोपरियाएण वयसा वा
 एवमादीनां वचनं सम्मं तगं थिरतो वेदेति चोदनावचनं, थिरं नाम जं अपुणक्कायए अब्भुडेति, न नाभिगच्छति, न गर्हाति न,

भिज्यादुःखं करति, कुम्भारमिच्छादुःखं न करति, चोदितो वा न परिचोदति, निष्प्रतए वाचि अपारए से यथा नदीपूरेण द्वि-
 माणः कनचिदुक्त इदं तुरक्याष्टु भवलयस्व, धरे अंब वृक्षदालां वा सुहृर्मात्र वा आत्मान धारय इत्युक्तो रूप्यति न वा करोति, यदु-
 व्यते स हि अपारगे भवति, पारं न गच्छतीति अपारगाः, एव समिभोऽपि, अथवा निमग्नमिवातुरः न राग परं गच्छन्ति, अथवा
 निग्नत्ररायि इति पिञ्जततो, स हि आचार्यमोक्ष प्रति नीयमानोऽपि सम्पगुपदेक्षे पञ्चिचोअणादिय ण पारं गच्छति ससारस्य
 फणापवत्रान्, अहं अप्सुपेदि य, एसा तान सपक्वचोदणा । इदानीं सपक्वसे षण्णस्ये य—‘विउट्टितेण समयानुसवे(सिद्धे)’
 वृषं ॥५८७॥ विउट्टितो नाम विन्मुतो, यथा व्युत्थितोऽस्स विमवाः, संपत् व्युत्थिताः, संयमप्रतिपन्न इत्यर्थः, पाञ्चस्वादीनाम
 न्यतमन वा कचित्प्रमादाच्च क्षय्येण वा त्वरित गच्छन् अहा तुज्झ न वरति तुरित गतु, क्व ? कीदृगादीनि न हिंसव, हिंसिषु
 वा, एव मूलगुणसु वा उच्चरगुणेषु वा विराधणाए अण्णतरेण वा समये वाज्जुआल ण तुज्झं वरति एवं काठं, जे अंतरपलोय
 नेण होयव्व, ते तु बहरण वा मरितेण वाज्जुआलः, अण्णुट्ठिताए वटदासीए वा, अतीव उरियता अण्णुट्ठिता, कुत्रोत्थिता ? दो -
 डीन्ने, वटदासीप्रण तीसवि ताव णोदिज्जतो ण रुस्सियव्व, किं पुण जो तणुआपिपि सीलाणि धरेति ? अथवा अण्णुट्ठिता
 मा ददधन्निता सुयगीव वमयमेति रुद्धाय मय्येति तुज्झ वरति एवं काठं ? अथवा अण्णुट्ठितेति पण्डितस्वययेण गत, चन्द्रगुप्त
 म्भीयत् पुराः, तथया-डामदामी, पतितम्योऽपि पतितस्यापि चोदती, ण वक्कया, स वावि ताव तुम क्कहेसि मम चोदेंतु,
 आआरिप्यंति दीधुनं दुक वा, आह कन ? अन्यतरण वा एव चोदितो ण क्कप्या’ वृत्तं ॥५८८॥ कोपो नाम मनप्रद्वेप, पण्डि-
 त पण्डितश्चा फट्टलोद्धरवादीहि, ण वा फट्टस ववेस्स, अहा मरुओ, रक्कयडगणीम मसन्वोयडक्खाओ सुबड्डम्भी, मोडवि वा पत्येण

णासिओ लोगो ण किर जाणति जेण तुज्झोयदिहं, किमंग पुण तुमं सपक्खेण वा ओसण्णेण चोदितो, भणति-को तुममहे वा
 चोदंतु भवति ।, तहा करिस्सति, सपक्खे मिच्छामिदुक्कडं, परपक्खे ममैव तच्छेयः, एवं पडिमुणेज्जा, न च प्रमादं कुर्यात्,
 येन पुनथोद्यते यत्तुल्यगं तस्स पूया कायव्वा । 'वणस्सि मूहस्स' ० वृत्तं । ५८९॥ वनमरणं तत्र दिग्मूहस्य उत्पथप्रतिपन्नस्य वा
 अमूहः कश्चित्पूमान् अन्यो ग्रामो वा अदिस्सं गच्छतो मार्गं कथयति, यथा कथयामि तथा तथास्यं मार्गं इप्सितां भुवं गच्छति,
 अनुगासंतो यदि उन्मार्गापायान् दर्शयित्वा ब्रवीति-अयं ते मग्गे हितः क्षेमोऽकुटिलत्वादितः फलोवगादिदृक्क्षजलोपेतत्वाच्च, प्रजा-
 यते इति प्रजाः-मनुष्याः, प्रयान्ति वा येन तत्प्रयानं भवति मार्गं एव, तेणवमेव सेयं, तेणावि मूहेण अमूहयस्स तेण मज्झ
 ग चेन एतं मे सेयं ज बुद्धा समणुसासयंति, जं मे एते बुद्धा मग्गविदू सम्मं उज्जगं, न वा द्वेषेण, अनुशामना नाम धी,
 सम्ममणुमागयंति, बुद्धा बुद्धा आचार्याः पुत्रस्येवोपदिशंति, न द्वेषेण पक्षराणेण वा, सखलितेषु अणुशामति, एव दृष्टान्तः, उपसं-
 हारः ततस्तेन मूढेनेश्वरेण वा० वृत्तं । ५९०॥ अमूहस्येति देशिकस्य, यद्यपि चण्डालः पुलिन्दिगन्दगोपालादि च तस्यापि विस्तीर्ण
 वता नरेण सता शक्त्यनुरूपा कायव्वा, पूया भत्तिसजुत्ता, अहमनेन दुर्गात् श्वापदभयात् दोषेभ्यो मोक्षित इत्यतोऽस्य कृतज्ञत्वात्
 प्रतिपूजां करोमि, विशेषयुक्ता नाम यावती मे तेन पूजा कृता अतो अस्याधिकं करोमि, तद्यथा-वत्खान्नपालनमोगप्रदानं राजा
 दद्यात्, उक्तो दृष्टान्तः 'एनोवमं तत्थ उदाहु वीरे' तस्मान्निहि तस्मिन्मार्गोपदेशक उदाहरति स्म उदाहुः, धीराः, अणु-
 गम्म अत्थंति अणुगमेण अणुगम्य उपनयंति, तेनापि गिध्यात्ववचनात् उत्तारनेन अभ्युत्थानादि सविशेषा पूजा कर्तव्या, यद्य-
 व्यसौ चक्रवर्त्ती निष्क्रान्तः आचार्यश्च द्रमककुलादिजातः, द्रव्यपूजा आहारादि, भावे भक्तिः वर्णवादश्च, वार्त्तास्त्रिन्येऽपि दृष्टान्ताः,

तपसा-‘गदमि अग्निज्जालाउलमि जइ णाम उक्कमार्णमि । जो बोइइ सुयत्त सो तस्स ज्जणो परमबधू ॥१॥ जइ वा विससंजुत्तं
यत्त निदमिइ मोणुक्कमस्स । जो विमग्गेसं माइइ सो तस्स ज्जणो परमबधू ॥२॥ अयमन्य सौत्र ‘योत्ता जइ अञ्चकारसि
रानो’ इत्त ॥५०१॥ नयतीति नीयते वा नत्ता, अञ्च करोतीति अञ्चकारं मधाधकारं अचन्ना वा रात्रि अहवीसा गत्तापापाण
दरीइधदूगमा स तस्यां पूर्णएएमपि दण्डकपव न पइयति, इत्तोऽमार्गे ? , सो सूरियस्स अण्णुगमेण स एव सूर्यप्रकाशमि
अच्छवसुज्जनक मग्ग चिपाणाति पगासितति प्रकाशितमिति अगति भवुपि वा, ‘एवं तु सेहे’ इत्त ॥५१२॥ सेहो पुण्णो
दुविधो-गएण आसवण य, अणुइधम्मो णाम अएधम्मो, धम्मं न जानाति, धम्मं न जानाति, धम्मं न जानाति, प्राणातिपातादिपु
ययासंअप, अयत्ता चित्रधम्मं अप्रमादादिधम्मं वा से कोयित्तो अणखयणेण पच्छा कोविता णाम विपश्चित् । गएणसिक्खाए
कोपिनो, आसवित्तं न गएणअधिया ज्ञायत्त सूरौवए पासति चक्खुणेव वद्विकोऽपि च पय, अकृत्यादावर्ष्य कृत्ये प्रवर्षति,
गुठक्कत्तामगुणात्प्रमादाप्रमादो मूलोचरगुणो च पइयति, मूलगुणेसु तावत् अहिमापयमपदिइयते ‘उड्ढु ओइय तिरिय दिसासु’
इत्त ॥५१३॥ उड्ढु अइयति स्वेच्छपाणातिवातो, जे थावरा जे य तसा दग्गपाणातिवातो, सदाजत्तोपि कालप्राणातिपाता,
तस्स परक्कमतो मणप्पमोस अधिकपमाणेत्ति भावपाणातिवातो योगप्रपक्कजयेण, एव सीताल मगमत पवसु महब्बयसु,
दव्वादिचतुष्क च मामान्यन मग्ग्यासु बीएयव्वा, मणण्डोसं, पदोसेण वा विविध कम्पयति २, एव उचरगुणेसु वि दुविधा सिक्खा
ओएव्वा, यस्मावेण गुठकुलकासुगुणा दग्गक्कत्ता दानसदील्ल करतल्लामलक्कमलोक्कं पइयति वत्तेपु च सिरो मवति, ज्ञानगुणात्,
मत्त नग्गज्जत्त ‘वालेण पुच्छ ममिग पयासु’ इत्त ॥५१४॥ ‘वालेने’ति ‘काले विण्ण पक्कमणे’णाणायारो वयियति, सम्य

निति निविधाए पञ्जुवासणताए, प्रजायन्त इति प्रजाः सम्यग्रप्रजाभ्यः आडक्खमाणं (णो) 'जहा पुणस्स कत्थइ तथा तुच्छ-
स्स कत्थइ' यथा ईश्वरनिक्रान्तस्य तथा पेलवनिष्क्रान्तस्यापि कथ्यते, दविओ णाम दोहिवि रागदोसेहि रहितो भावात् तस्य
तज्ज्ञानं, ज्ञानधनानां हि माधूना किमन्यत् वित्तं स्यात् ? स तु गीतत्थो पुच्छियव्वो, इतरो उ अतच्चंपि देसेज्ज, तं सोयका-
रीय तमिति यत्कथ्यते श्रोतमि करोतीति श्रोतकारी, गृहीत्वेत्यर्थः, गृह्णाति, अथवा श्रोत्रेण गृहीत्वा हृदि करोतीति श्रोतः-
कारी, श्रुत्वा वा करोतीति श्रोतकारी, पुढोपवेसेत्ति पृथक् पुणो २ वा पवेसे हृदयं पुढो पवेसे, 'सहस्रगुणिता विद्याः, शतशः
परिपत्तिताः', पत्तेयं वा पत्तेयं पवेमो पुढोपवेमो, तंजहा-उस्सग्गे उस्सग्गं अववाते अववाते, एवं ससमए सममयं परसमए पर-
ममयं वा, अतिक्रान्ते अतिक्रान्तकालं, संख्यायतेऽनेनेति संख्यानं, केवलिन इदं कैवलिकं समाधिरुक्ता, 'अस्सि सुठिच्चा०'
वृत्तं ॥५९५॥ अस्मिन्निति यदुरुकुलवान् वमता श्रुतं गुणितं च, सुट्ठु डिच्चा सुठिच्चा, दुविधाए सिक्खाए अप्पमादे समितिगुचीसु
अ एमकालं यथा साम्प्रतं तथैष्यकालमपि यावदायुः, एत्तेसुत्ति एतेष्वेव समितिगुह्यप्रमादेषु धम्मसमाधिमार्गेषु च वर्त्तमानस्य
शान्तिः-इहान्यत्र च मौग्यमित्यर्थः, सर्वकर्मशान्तिर्वा, शान्तस्य च सतः सर्वकर्मनिरोधो भवति, अनाश्रव इत्यर्थः, अथवा समि-
त्यादिषु अप्रमादस्थानेषु यानि चिह्नान्युक्तानि तेसु वर्त्तमानस्य कर्मोपनिरोधो भवति, क एवमाख्याति?, उच्यते, ते एवमक्खंति
'ते' इति ते तीर्थकराः ज्ञानदर्शनचारित्राख्यांस्त्रीन् लोकान् पश्यन्तीति त्रिलोकादर्शिनः, ऊर्ध्वादि वा त्रिलोकं पश्यति, तस्मा-
दुरुकुलवासे वसतः समितिगुप्तिगुप्तस्य प्रमादरहितस्य शान्तिर्भवति कर्मनिरोधश्च, तेन न भूयः पतंति प्रमादसंगं, एतदिति यदुक्तं,
असमितित्वमगुप्तत्वं च, प्रमाद एव सङ्गः, संगो वा शोचक्खो मोक्खमग्गस्स, एवं गुरुकुलवासे दवियस्स वित्तं । 'णिसम्म से

तयथा- 'गर्हाणि अगिगजालाउलमि जह णाम दन्तमार्जमि । ओ बोहेइ सुयंत सो तस्स ज्जो परमवधू ॥१॥ जह वा विससंजुण
मण निदमिह मोत्तुक्कमस्स । ओ विसदोसं माइइ सो तस्स ज्जो परमवधू ॥२॥ अयमन्य सौत्र 'जेता जह्वा अघकारसि
रानो' इण ॥५९१॥ नयतीति नीयते वा नत्ता, अघ करोतीति अघकारं मचाघकारं अचन्द्रा वा रात्रि महवीसा गवापायाण
दरीइइइगमा स तस्यां पूर्वइइमपि दण्डकपय न पश्यति, इतोऽमार्ग !, सो सूरीयस्स अब्बुगमेण स एय धूर्यप्रक्काद्धामि
व्यक्तचतुर्जानक मग्ग धियाणाति पगासितति प्रकाशितमिति जगति च्छुपि वा, 'एवं तु सेहे' इण ॥५९२॥ सेहो पुम्बुत्तो
दुविपो-गर्हणे आमेवणे य, अपुट्ठधम्मो णाम अइइधम्मा, धम्मं न जानाति, प्रइतिनिइत्तिलक्षण धम्मं ज्ञानादि, प्राणातिपातादिपु
यथासंख्य, अथवा पित्रधम्मं अप्रमादादिधम्मं वा से कोविनो जिणवयणेण पच्छा कोविता णाम विपश्चितः गहणसिक्खाए
कोविनो, आसवित्तव्व च गहणशिक्षया द्यायते तूरोवए पासति च्छुण्णेषे दन्तिकोऽपि च पय, अकृत्यादावर्यं कृत्ये प्रवर्धते,
गुरुत्तयामगुणात्प्रमादाप्रमादो मूलोत्तरगुणो च पश्यति, मूलगुणेषु तावत् अहिंसापयमपदिश्यते 'उद्ध अहेय तिरिय दिसासु' इण
॥५९३॥ उद्ध अइयति खेत्तपाणातिवातो, जे थायरा जे य तस्सा दव्वपाणातिवातो, सदाजानोचि कालप्राणातिपातः,
तस्स परक्कमतो मणप्पओस अन्निकपमाणोचि भावपाणातिवातो योगत्रयक्कणत्रयेण, एव सीताल भगमत पयसु माइइइइ,
दव्वदिचतुष्क च मामान्यन सव्यासु बोएयन्वा, मणप्पन्नेस, पदोसव वा विविधं कम्पयति २, एव उत्तरगुणेषु वि दुविधा सिक्खा
सोएव्वा, यस्माच्चैत गुरुत्तलवासगुणाः तत्रावसन् ज्ञानमधीत्य करतलामलक्कल्लोक्क पश्यति वतपु च स्थिरो भवति, ज्ञानगुणात्,
तन तत्रातं 'कांखेण पुच्छे समिय पयासु' इण ॥५९४॥ 'कांखे'ति 'काले विणए यइमाणे' णाणापारो छयिति, मय्य

गिति निविधाए पञ्जुवासणताए, प्रजायन्त इति प्रजाः सम्यग्रप्रजाभ्यः आडक्वग्यमाणं (णो) 'जहा पुणस्स कत्थइ तथा तुच्छ-
 स्म कत्थइ' यथा ईश्वरानिक्रान्तस्य तथा पेलवनिक्रान्तस्यापि कथ्यते, दविओ णाम दोहिवि रागदोसेहिं रहितो भावात् तस्य
 तज्ज्ञानं, ज्ञानधनानां हि माधूना किमन्यत् वित्तं स्यात् ? , स तु गीतस्थो पुच्छियव्वो, इतरो उ अतच्चं पि देसेज्ज, तं सोयका-
 रीय तमिति यत्कथ्यते श्रोतमि करोतीति श्रोतकारी, गृहीत्वेत्यर्थः, गृह्णाति, अथवा श्रोत्रेण गृहीत्वा हृदि करोतीति श्रोतः-
 कारी, श्रुत्वा वा करोतीति श्रोतकारी, पुढोपवेसेति पृथक् पुणो २ वा पवेसे हृदयं पुढो पवेसे, 'सहस्रगुणिता विद्याः, शतशः
 परिपत्तिताः', पत्तेयं वा पत्तेयं पवेसो पुढोपवेसो, तंजहा-उस्सग्गे उस्सग्गं अववाते अववाते, एवं ससमए सममयं परसमए पर-
 ममयं वा, अतिक्रान्ते अतिक्रान्तकालं, संख्यायतेऽनेनेति संख्यानं, केवलिन इदं कैवलिकं समाधिरुक्ता, 'अस्सिं सुठिच्चा०'
 वृत्तं ॥५९५॥ अस्मिन्निति यद्गुरुकुलवासे वमता श्रुतं गुणितं च, सुदृढं द्विच्चा सुठिच्चा, दुविधाए सिक्खाए अप्पमादे समितिगुत्तीस
 अ एमकालं यथा साम्प्रतं तथैष्यकालमपि यावदायुः, एत्तेसुत्ति एतेष्वेव ममितिगुह्यप्रमादेषु धम्मसमाधिमार्गेषु च वर्त्तमानस्य
 शान्तिः-इहान्यत्र च मौख्यमित्यर्थः, सर्वकर्मशान्तिर्वा, शान्तस्य च सतः सर्वकर्मनिरोधो भवति, अनाश्रव इत्यर्थः, अथवा समि-
 त्यादिषु अप्रमादस्थानेषु यानि चिह्नान्युक्तानि तेसु वर्त्तमानस्य कर्मोपनिरोधो भवति, क एवमाख्याति ? , उच्यते, ते एवमक्खंति
 'ते' इति ते तीर्थकराः ज्ञानदर्शनचारित्राख्यास्त्रीन् लोकान् पश्यन्तीति त्रिलोक्कदर्शिनः, ऊर्ध्वादि वा त्रिलोकं पश्यति, तस्मा-
 द्गुरुकुलवासे वसतः समितिगुप्तिगुप्तस्य प्रमादरहितस्य शान्तिर्भवति कर्मनिरोधश्च, तेन न भूयः पतंति प्रमादसंगं, एतदिति यदुक्तं,
 असमितित्वमगुप्तत्वं च, प्रमाद एव सज्जः, संगो वा थोक्खो मोक्खमग्गस्स, एवं गुरुकुलवासे दवियस्स वित्तं । 'णिसम्म से

मिषपु समीहमट (समीक्षियद्)०'दृष ॥५९६॥ निश्चम्यति गृहीत्वा गुणयित्वा निश्चम्य वा, सम्यक् पूर्वोपर्येण वा समीक्ष्य,
 अर्थमिति श्रुतार्थं मोक्षार्थं वा, तल्लान् प्रति अर्थान् भावीति प्रतिमा, धोतृणां संख्यच्छेदा, विशारदः स्वसिद्धान्तज्ञानरूः, आवा
 णमद्वी आदीपत इत्यादानं, ज्ञानादीन्यादानानि, आदानेन यस्मायं स आदानार्थी, बोदान विदारण तपः, मौन-सयमः, आदा-
 नार्थी बोदान मौन च, उपेत्येति प्राप्य, दुविधाए सिस्त्वाए गुरुकुलवासी प्रमादरहितः शुद्धेति निरुपधेन सम्यग्दर्शनाधिष्ठितेन
 बोदानेन प्रतिपेधेन, उच्येति, मार मरत्यस्मिन्निति मार—संभारः, उकोसेन वा सत्तद्गु मवगगइयाइ मरेख, एव सो बद्गुस्तुओ
 खावो जो पुचो अस्ति सुद्धिवा, यत्त पठित-णिसम्म से मिक्खु समीक्षियद्, दग्गदर्शन कुर्वन् अन्नुअयमगतरं प्रतिपनुक्कमेण
 वा गुरुणा भाचार्यत्वेन स्वापितः समीक्षितो वा, एक अनेक्कादेशात् अमिषीयते 'संस्वाइ घट्टम व वियागगरति०'दृष ॥५९७॥
 संस्ताण्वि धम्म ज्ञात्वा द्रुतं धम्मं वा कषयति सिरुपटिच्छगाण धर्मकर्त्ता च कषयति, अथवा 'सम्भाए'पि खेप काल परितं
 सामत्तं नऽप्यज्जो वियाविषा परिकषयति, अथवा 'के अय पुरिसे ! कं च णए ?' अथवा 'संस्माये'ति एतत्तमात्रस्याय द्रुतस्य योग्यः,
 अतः परं दक्षिर्नास्ति, सत्यां वा द्रक्को अविचयं प्रचरन्ति तपिय गइय, एव संस्याय 'अबोच्छि'ति०' एवमादिभिः प्रकारैः संस्याय
 धम्म वागारयता पुद्बोचितास्ते आचार्याः, कम्माव अंत करेवीति अंतकरा, अन्याय कारयंति, यत् पारगा ते पारगा दोणइवि
 मोयणाए त इति संस्याय धम्म व्याकरयन्तः, पारं गच्छतीति पारगा, जारमन परस्व च, दोणइवि मोयणाए, पारं गच्छति
 मोचनः, करे ते !, ज ससोयिगा पणइमुदाहरति सम्यक् समस्तं वा सोयिवा ससोयिवा, पुच्छंति तमिति प्रश्न, पूर्वा-
 परेण समीक्षित आत्मपरदक्षि च ज्ञात्वा द्रव्यादीनि च तथा केज्यं पुरिसेपि परिचितं च सुत कण्ण आयरिया देमाधारितेण

अत्येण सरित्तेणं तो संघमज्झयारे ववहरितुं जे सुहं होंति, अच्छिड्ढपसिगवागरणा अकेवली केमयी वा रयणकारुडसमाणा, कुत्ति-
 यावणभूता कथा, चोद्दमदसणवपुव्वी जाव दमकालियंति, संमोयितुं अविच्छिन्नोच्छित्तिं करेति, तं पुण कहेतो—‘णो छादणं’
 वृत्तं ॥५९८॥ मत्सरित्वेनार्थे नाछादयेत् पात्रस्य, धर्मस्य कथां कथयन्न सद्गतगुणान् छादयेत्, न वा वायणारियं छादयेत्, लूसितं
 भग्नमित्यर्थः, लूसिता णाम अवसिद्धांतं कथयति भिद्धान्तविरुद्ध वा, माणं ण सेवन्ति प्रज्ञामानमाचार्यमानं वा, संशयानात्मनः
 परस्य वा छेतुं न मढं कुर्यात्, न वा प्रकाशयेदात्मानं यथाऽऽमाचार्यः, णयावि पण्णे परिहास कुज्जत्ति प्रज्ञावान् प्राज्ञः, न
 चेदृशीं कथां कथयेत् येन श्रोतुमात्मनो वा हास्यमुत्पद्यते, अपरियच्छंते वा परे अण्णहा वा अबुज्झमाणे न प्रज्ञामडेन परिहासं
 कुर्यात्, यथा ‘राजा तथा प्रजे’तिरुक्त्वा न सर्वत्रैव परिहासः, ण याऽऽसियाचायंति ‘शंसु म्भुतौ’ तस्याग्नीर्भवति स्तुतिवाद्-
 मित्यर्थः, न तद्वानवन्दनादिभिस्तोषितो ब्रूयात्—आरोग्यमस्तु, ते दीवं चायुः, तथा सुभगा भवाष्टपुत्रा इत्येवमादीनि न व्याक-
 रेत्, एवं वाक्समितिः स्यात्, किनिमित्तमाग्नीर्वादी न वक्तव्यः?, उच्यते, ‘भूताभिसंक्राण्(ड)हुगुच्छमाणा(णे)०’ ॥५९९॥
 वृत्तं, भूतानि अभिमङ्गयुः मात्रद्याभिधायिनः अत इदमपदिश्यते, भूतानि यस्य मायद्यवचनस्य शङ्कते न तेन वचनेन णिव्वहे,
 संयमे निर्गच्छेदित्यर्थः, न चानेन वचनेन णिव्वहे, मयमं निर्गालयेदित्यर्थः, मन्थयन इति मन्ः—वचनं, मन् एव पदं मन्त्रपदं,
 अथवा मन्त्रा इति विद्यामन्त्रादयो गृह्यन्ते, तेन मन्त्रपदेन निव्वहे, गुण्य(गूय)त इति गोत्रं—मयमः मत्तदशविधः अष्टादश च सीलं-
 गमहस्साणि इत्यस्मादोत्रान्न तद्विधवचो ब्रूयात् यन्न निर्वहेत्, पदक्राया वा गोत्र यत्र गुण्यते ता न निर्वहेत्, गोत्रान् जीवितादि-
 यर्थः, तच्च गोत्रमाचरेत्, रुहेन्तो वा ण किंचि मिच्छे ण कित्तिवणमद्दसिलोगह्वाए रुद्धिज घम्म, मनुष्य इति स पदकथकः,

प्रजायत इति प्रजा यामां रच्यते, तामु प्रजामु, स्त्रियो वा प्रजा, न कीर्तिमिच्छत्, असाधूनां घमा २ तान् अमाधुवर्मान् न संव
 प्ज्ञा, ने च दर्पमशङ्कशरादयः, अथवा न तरुणयेन् येन अमाधुवर्माणां सवृञ्चान मवति, पचनपाचनादीनां, असंयतदानादि
 या, न कुतीर्थिज्ञान् वा प्रवर्त्तसति, किंच-‘हामपि णो सवत्ति०’ ॥६०॥ इत्थं, हास्येनापि नो पायधम संचयत्, यथेदं छिद्रत
 मिदत वा स्वाद् माय वा, अधवा हास्येनापि न प्रवर्त्तमयत् कुप्रवचनानि, शाक्यं मुन्नन-अहो तुज्ज सुदिदु अं परचोक्त्वा वदति, सुह
 वेव धम्म तुज्ज करह, यद्यपि मोहठ तथापि न वक्तव्यं, मा भूदयेपां पात्रमुदि स्पात्, गोमद स्वअति गोचम्मेसु वध, जायेचि
 रागद्वेषपरहित, न विगतब्ध सुदत्त, फलसं अतिजावति, रागद्वेषधनभावात्, परुयः-संपम-कर्मणामनाथय इत्यर्थ, तथ्य-संयमं,
 अभिमुत्त ज्ञानाति यथा मो वाग्दोषाश्च विगद्यते यथा वाऽऽचार्यत तथा च कथयति, अथवा कथयन् कथां लज्जिगर्वितो न मवति,
 नयायकं पद, किं !, लब्ध्वा गर्विता मवति, अहा तुज्जस्स व्वेति-महाहागस्सवि तदा रापस्स, अहा अहा तुज्जस्म तदा तदा राज्ञोऽपि,
 प्रकथना नाम ना धर्मकथित्वनान्यन वा आत्मान कथयति इन्नापयतीत्यर्थ, अपरिच्छत वा नावक्सेति, वमदपतीत्यर्थ, तत्र
 न अन्यपामपि संपत्तानामुत्तुस्सती, अथवा न तुज्जए आत्मान मोनपन्न प्रकथयति, यथाऽऽसीदञ्चो अनन्यमदञ्चो वा अण्णाइलेचि
 न धम दद्वमानो, न आतुरा मवति, मन्यादितो वाऽऽहूत-नयाहूतो मवति, अपरियञ्जन्त वा परे, विदताविरुद्धानि सेयन्ते इत्य
 विरुद्धसती, न च विरुद्धत तन मद यस्य कथयति। किंच-‘संकेस्र याऽम्मित्तमाव मिक्कम्भु०’ ॥६०॥ इत्थं, यत्र अक्षितमस्य
 ज्ञानादिषु तस्य कथयति, अष्टपू गूण वा अंकस्र मवद्वित्तमात्रः, एव तावत् धापत, अतः परं जिना बानति, भावो नाम ज्ञान, सुद्धि
 तज्ज्ञानमित्यर्थ, न च तद्व्यापन कथयति वा येनान्यस्य द्रव्या मवति, विमज्ज्यवादो नाम मज्जनीयवाद्, तत्र जड्विते मज्जनीय

वाद एव वक्तव्यः—अहं तावदेवं मन्ये, अतः परमन्यत्रापि पुच्छेज्जासि, अथवा विमज्जवादो नाम अनेकान्तवादः स यत्र २ यथा
 युज्यते तथा २ वक्तव्यः, तद्यथा—नित्यानित्यत्वमस्तित्व वा प्रतीत्यादि, किं कथयति? केन वा कथयति? सत्या असत्यामृषा च
 भाषादुगं, संमससुद्धितेहिं पढमचरिमाओ दुवे भासाओ, गम्म ससुद्धिते, ण मिच्छोवद्धिते, जहा उदाइमारगो, चोदकबुद्ध्या
 वा वैतण्डिका वा करेज्जा, स नीपत्ति सम्यक् आशुप्रजः उक्तः। किंच—‘अणुगच्छमाणे वितहं विजाणे०’ ॥६०२॥ वृत्तं,
 तस्यैव कथयति कश्चिद् ग्रहणधराणासंपन्नः यथोक्तमेवावितहं गृह्णाति, कश्चित् मन्दमेधात्री वितथं हि जाणानि, तत्तं मंदमेधसं तथा
 २ तेन प्रकारेण हेतुदृष्टान्तोपसंहारः, यथा २ प्रतिबुध्यते तथा साधु सुष्ठु प्रतिबोधयेत्, न चैनं कर्कशाभिगिराभिरभिहन्येत्,
 धिग् मूर्ख! किं त्वार्थेन? स्थूलबुद्धे! एवं वाचा अककस, कायेनापि न कुदमुखः, हस्तवक्रौष्ठविकरैः वा, मनस्तु नेत्रवक्रविका-
 रेण अनादरेण गृह्यते, सर्वथा अकर्कशे, किंच-तत् कुत्रचिद्भावं कचित् स्वसमये परममये वा तथोत्सर्गापवादयोः ज्ञानादिषु द्रव्या-
 दिप्रज्ञापनायां वा न कुत्रचिद्भावा विहिसेत्, परुषमृषावादादिदोषः, तस्य वाऽबुद्ध्यमानस्य श्रोतुर्न कुत्रचिद्भावां विहिंसेत्, अहो
 भंगा लक्ष्यन्ते, न निन्देदित्यर्थः, निरुद्धगं चार्थमर्थाख्यानं वा न दीर्घं कुर्यात् अधिकार्थैः, ‘सो अत्थो वत्तव्वो जो अत्थो अक्खेहि
 आरूढो’ अप्पक्खर महत्थं० चउभंगो जहा जहा परुविजा० हंदि महता चडगरत्तणेण अत्थं कथा हणति ॥१॥ किंच—‘समालवेज्जा’
 ॥६०३॥ वृत्तं, सोभणं समय वा कधेज्जा, पडिपुन्नभासी अट्ठेहिं अक्खरेहिं अहीनं अक्खलियं अमिलितं निमामियं जहा गुरुमगासे
 निशान्तं ममीक्षितं वा बहुशः तथा समयगर्थदर्शी कथयति, समिया नाम मम्यक्, यथा गुरुनकाशादुपधारितं सम्यक् अर्थं पश्यन्ति
 समियाअट्ठंदमी नाहमाचार्य इतिकृत्वा, संति वा श्रोतारः यत्किञ्चित् कथयितव्यं तेण हि, आणाइ सुद्धं वयणं आज्ञा, यथा गुरु-

नोपदिष्ट तथैतोपदेष्टव्य, आत्रासिद्ध नाम यथोपधारित, तात्पर्यानिश्चितं वचनमिति सुवमरवोपा, विविधं वैधं सुजेष्ठा, कथं?,
 उभयं तस्मात् अत्राप्यत्र, एव मसमप्य परममप्य परममप्य, तदेव पुन्यमानं कलेष्वाया पायविवेग मिश्रस्त्व,
 कथं मम वाचयत पापविवेकः स्यात्?, न च पूजासुक्तागौरवादिक्रमणादाययति, किंच—‘अहानुइयाई सुसिक्त्वपञ्चा०’ इत्वं
 ॥६०४॥ यथोक्तानि अहानुइयापि सुदृढ सिक्त्वमाण यथार्थपदानि दृष्टिषाए सिक्त्वाए अपञ्जसुचि चहेजसु पट्टिमिमसु आसेव
 नाए सिक्त्वाए, अतिप्रक्रमतद्वचननिष्ठमे व्यपदिश्यते—यातिवेत्तं यज्ञा, वेत्ता नाम यो यस्य यज्ञस्वार्थस्य धर्मदक्षनाया वा काल,
 बला मरा, तां वेत्तां नातीत्य प्रपादित्यर्थः, एव गुणजातीयं से विट्टिम स इति स यथाकालवादी यथाकालचारी च दृष्टिमा
 निति मय्यगदृष्टिः, सपक्षे परपक्षे वा कदा कथयन् तत्कथयेत् अप्य दरिद्रं न खसिद्ध, इतीर्यप्रशंसाभिः अपसिद्धान्तदक्षना
 भिर्वा न भोतुरपि दृष्टि दृश्येत्, तथा २ तु कथयेत् यथा २ अस्य सम्यग्दर्शनं भवति भिरं वा भवति, यथैवविष स जानीते
 उपादेष्टुं ज्ञानादिममाधिषममंगो, वारित्र च जानीते सः, एव ‘अल्लसए ण य पच्छसमासी०’ ॥६०५॥ इत्वं, अल्लसः सिद्धा-
 न्तावायाः, प्रकृत्यत्र कथयति, न तु प्रकृत्यवचनेनस्वमर्थं गोपयति, अपरिणत वा भोतारं प्राप्य न प्रकृत्यमुवृषाटयति, अपवाद
 मित्यर्थ, मा भूत् ‘मामे चहे गिदिष्ट’ किंच—अशुक्रपाए न दिक्कति, न यत्नमन्वत् प्रद्वेयेण करोत्यपवा वा, महा रण्यो भवसि
 नो उज्ज्वलप्रभो नामार्थं तमपि नान्यथा कुर्यात्, महा ‘आवती क आवती—एके यावती तं लोगो विप्यरामसंति’ धृत्त सर्वथैवान्यथा
 न कथय्य, अर्थविच्छेदस्तु स्वसिद्धान्ताविरुद्धा भविरुद्धः स्यात्, किमन्यथा क्रियते?, उच्यते, सत्पारमर्सीए द्वास्तीति द्वास्ता
 द्वास्तरि भक्तिं सुस्धारमपीः स भवति सत्पारमर्तिकः. अनविज्ञं न विदितं, तदनु विचिन्त्य यदेत् तच्च सुत्वा

सम्यक् अन्येभ्यः रिणपरिमोखाए वाएजा, तदिदं परिवादयेत् पडिवाएजा, स्रत्रमर्थं धर्मकथां वा, म एव गुर्वाराधनायां वर्त्तमानः सुद्धसुत्तं उचह्माणवं च ॥६०६॥ वृत्तं, स इति ग्रन्थवान्, सुद्धं परिचितं अविचामेलितं च० उपधानवानिति तपोपधानं वा धम्मं यावज्जीवेदिति, तत्तु आज्ञाग्राह्या, आगमेनैव प्रज्ञापयितव्याः, दाष्टान्तिक्कोऽपि हेतूदाहरणोपसंहारैः, अथवा तत्र इति स्वसमये परसमये वा, तथा ज्ञानादिषु द्रव्यादिषु वा उत्सर्गपवादयोर्वा यत्र २ तत्तथा द्योतयितव्यं आहेज्जचक्के आहेयवाक्य इति ग्राह्या प्रत्यक्षा परोक्षज्ञानी वा, खेदण्णे कुसले पंडिते स एव अर्हता भाषितुं समाधिं, स नाधिरुक्तः धर्मो मार्गश्चेति ॥ इति ग्रंथाध्ययनं चतुर्दशं समाप्तम् ॥

आयाणिज्जझयणस्स चत्तारि अणुओगदारा, अधियारो आयाणवरित्ते, णामणिफण्णे दुविधं णाम-आयाणिज्जंति वा संकलितज्झयणंति वा वुच्चति, तत्थ गाथा-‘आदाणे’ ॥१३२॥ गाथा, एते तु आदाणग्रहणे किमेकार्थे स्यातां उत नानार्थे?, उच्यते अभिधानं प्रति नानार्थे शक्रेन्द्रवत्, अर्थं तु प्रति एकार्थौ, तदेवादानं तदेव च ग्रहणं, यथा पुत्रमादाय गच्छति पुत्रं गृहीत्वा गच्छतीति नार्थो व्यतिरिच्यते आदानग्रहणयोः, एकैकं चतुर्विधं-नामादानं०, उच्यते तावत् वित्तमेवादानं तेन भृत्या गृह्यन्ते, तदेव वा आदीयते, प्रशस्तभावादानमेवाध्ययनं, द्रव्यग्रहणेऽपि गलो मत्स्यस्य ग्रहणं, पाशकूटो मृगस्येति, भावग्रहणं तु यो येन भावेन गृह्यते प्रशस्तेनाप्रशस्तेन वा सिंहो मृगान् गृह्णाति, प्रशस्तेन साधुः शिष्यान् गृह्णाति, यो वा येन भावेन गृह्यते यथा दास्योः परस्परं चोरभावेन, उपशमभावेन शिष्यो गृह्यते, आदानमुक्तं । इदाणि संकलिका, सावि णामादि चतुर्विधा-द्रव्यसंकला कुंडगमादीया २ चद्वा संकलिता वुज्झंति, भावसंकला इणमेव अज्झयणं-जं पढमस्संतिमए वित्तिथस्स उतं हवेज्ज आदिम्मि । एतेणा-

(ण उ आ) दिष्ट एमो अष्टोऽपि पञ्चाशो ॥ १३३ ॥ कर्हिचि सुचेण सकला भवति, कर्हिचि उभयेणवि, एतच्चैवं
 तेण आदि विस्मिन्नविषया, स च णामावी ठवणावी गाथा ॥ १३४ ॥ दब्बावी भास जो अस्स दब्बस्स भावो होति, उत्पाद इत्यर्थः,
 धीरे दि धीरमात्राद् परिणमते दधित्वेन, य एन धीरनाशः स एव दधि द्रव्य, यस्मिन् २ काले आत्मभाव प्रतिपद्यते तस्य द्रव्य
 स्यादिर्मवति, उक्ता द्रव्यादिः । भावादिस्तु आगमणो आगमत्तो ॥ १३५ ॥ गाथा, णो आगमओ भावावी पचब्ब महब्बयाण
 ओ पठमनाए पडिबज्जणकालो, आगमओ पुण आवी गणिपिढग ॥ १३६ ॥ गाथा, सुअस्स सुअबागस्स आदी सामाइयं, तस्स
 च करेमिणि पदमादी, तस्सवि ककारो आदी, दुबालसंगस्स आयारो, तस्सवि सत्यपरिणा, तीएवि पठ्ठुरेसओ, तस्सवि 'सुत
 मे आउत्तं ! तेण' तस्सवि सुअरो, इमस्सवि सुअखवस्स समयो, तस्सवि पठ्ठुरेसओ, तस्सवि सिलोगो पादो पद अक्खरति,
 णामणिप्फण्णो गतो । सुचाणुगमे सुचसुबारेयम्भं, स एव गुरुकुलवासी गयति सिद्धमावो विद्यायाद केवलञ्चानमुत्पाप-जम्मतीत
 पटुप्पण ॥ ६०७ ॥ सिलोगो, यदिति द्रव्यादीनि चत्तारि, त अतीतदाए दब्बादिषत्तुक्क मव्व जायति, कवल नाण सुअमावे
 पासति केवली, एव पटिप्पुण्य अणागतेवि भावे ज्ञानं, तस्मान्नावतो जानीते सव मण्णति मेघावी 'सर्व'मिति सर्वं द्रव्यादि
 णत्तुक्क युगपत्काले वा सर्वं, मेराए वावतीति मेघावी, कस्मादेतोः बानीसे ? उच्यते, 'दसणावरणतए' चउण्ण धातिकम्माब,
 दर्जनप्रदणान् ज्ञानस्य प्रदणं, स एयं- 'अतए विवितिगिच्छाण' ॥ ६०८ ॥ सिलोगो, अत्रोमयेनापि सङ्गलिक, वितिगिच्छा णाम
 संदिग्धानं, तसु य ज्ञानवरेसु० चि, तस्यान्तए, विवितिगिच्छाए, तमस्स जानाति संवाणति, न ईदृश अवेत्तिसे, अतुरयमित्यर्थः,
 तस्सेवविषयस्य अवेत्तिसस्य-अतुरयस्याख्याता दुर्लभाः । तद्धि तद्धि सुयक्कमाय ॥ ६०९ ॥ सिलोगो, तामु २ जारगादिगत्तिसु

तत्र तत्रेति सूत्रार्थः, स्वसमयोत्सर्गद्रव्यादिषु वा, अथवा तर्हि २ चि न तस्य तासु णरगादिगतिसु सुलभो भवति, यच्च सो व्याख्याति से अ सच्चे अणेलिसो-अवितहो सच्चे, कथं ?—'वीतरागा हि सर्वज्ञा, मिथ्या न द्रुयते वचः । यस्मात्तस्माद्वचस्तेषां, तथ्यं भूतार्थदर्शनं ॥१॥' सयमो वा सत्यं, सदा सच्चेण संपण्णो वचनेन तपः संयमजानं सत्यं संयमः येन यथा वादिनः तथा कारिणो भवंति, यथोद्दिष्टं चास्य सत्यं भवति, स एवं सत्यवान् मिच्छिं भूतेसु कप्पए करोतीत्यर्थः, आत्मवत्सर्वभूतेषु यतते । सा चैवं भवति भूतेसु (हि) न विरुद्धेज्जा ॥६१०॥ सिलोगो, भूताणि तसथावराणि तेन विरुध्यते, विरोधो-विग्रहः तदुपघातो 'एस धम्मं वुसीमओ' वुसीमोश्च भगवान्, तस्यायं धर्मः, साधुर्वा वुसीमान् 'जगं परिणाय' दुविधाए परिणाय न एकस्मिन्निति 'अस्सि' धर्मे आजीवितादात्मानं भावयति पणवीमाए भावणाहि वारसहिं वा । किंच—'भावणाजोगसुद्धप्पा' ॥६११॥ सिलोगो, भावनाभियोगेन शुद्ध आत्मा यस्य स भवति भावणाजोगसुद्धप्पा, अथवा भावनासु योगेषु च यस्य सुद्धात्मा, यथा जलान्तर्नैर्गच्छति तिष्ठति वा न निमज्जति, स एवं हि णावा व तीरस पन्ना यथाऽसौ निर्यामिकाऽधिष्ठिता मारुतवशात्तीर प्राप्नोति उपायात्, यथा तथा जिनचारित्रवान् जीवपोतः तपःसंयममारुतवशात् सज्ज्ञानकर्णधाराधिष्ठितः संसारतीरमप्य सर्वकर्मभ्यो तिउट्ठति-छिद्यते इत्यर्थः, किंच—'तिउट्ठई उ मेधावी' ॥ ६१२ ॥ सिलोगो, अतीव ब्रुह्यति अतिबुद्धिं, अतीत्य वा उट्ठति अतिउट्ठति, जाणमाणो असंजमलोगस्स पावगं यथा, पट्ठयते कर्मा, तस्य पापानि जानानस्य तपःस्थितस्य स्विज्जंति, पावं पूर्वकर्माणि-पूर्वचद्धानि, संयमतो निरुद्धाश्रमस्य सतः, नवानि कर्माणि अकुर्वतस्तस्यैवोमतस्य अकुंवतो णवं णट्ठियि ॥६१३॥ सिलोगो, अकुर्वतो णवं कर्म, निरुद्धेसु आपवदारेसु नाम परोक्षस्तवादिषु, कर्मणामकुर्वतः, अकुर्वतः कर्मणां णवानामपि

गतिः, विज्ञानतो हि कर्मकर्मनिष्कर्षोपायोऽयं स्यात् !, एव कर्मं तत्फलं संवरं निश्चयोपायोऽयं गच्छाण से महा
 वीर इति आयतचारित्री महावीर्यवान्, सर्वकर्मसुखे मति न पुनरायाति, न वा मज्जते संसारोदयो, न वा कर्म निर्णीयते, आभ
 पदार्थाऽस्याश्रयरागरोसो न मज्जते 'न मिच्छते' ॥ ६१४ ॥ सिलोगो, अत्र ब्रह्माणाः, तदेव दुष्परत्वात्पदिश्यते, वायु जाल
 अयेति, यथा वायुः द्रूपञ्चाला अयेति-कयति प्लोष्ठसुतीत्यर्थः, एवं स मगवान्, प्रिया लोकस्य स्त्रियः, अयेतिषि वा जामितिचि
 वा एगद्, न तामिरयेते, एता स्त्रियो नासेम्याः, किंच-इत्थिओ जे न सेवति ॥ ६१५ ॥ सिलोगो, स्त्रियोऽपि त्रिविधकरण
 योगेनापि न सेवन्त, आदिमर्यादसानपु आयतचारिचमावपरिणता, ते जणा पधणुम्मुष्ठा ते अना इति तं साधयो महावीरा
 कम्मदिबधनातो दुष्ठा यावकम्बन्ति जीवित अतंयमकसायादि वीवितं, अन्नकस्वमाप्नो भणागतमसंयमनीवित वट्टमानं विरुं-
 मिना न्नपमतीत तपि वतीकिंचा अतंयमं वीवितं, अतं पावेति सर्वकर्मणां, कदं !, जेन कम्मणा सम्मूहीमूलो येनासौ कर्मवि
 कस्य क्षपनाय संमुखीभूतः, न पराद्वुलः, जेन इमं नाप्यंसुन्नचरितवसंसुचं मग्गमणुमासति अयेति च कथयति आत्मानं
 पानुञ्चासत अनुमासण पुढो पाणी (जे) ॥ ६१६ ॥ सिलोगो, अनुञ्चासतो-कहेतो पुढ विस्तारे, पुढ इति पुढो विस्तरेण पुनः
 पुनर्वा, पाप्मे अनुञ्चासति आयतचरितमावो, वट्टुमं पूय्यं पासंमति-ग पयेति, किंच-अणासण जण वते अनाधयो अना-
 धयो वा, पुनरपि पट्यते-अणासवे सदावते सदा नित्यकाले दते इदियजोइदियहि दते, मूलपणुयेण मूलगुणधारी गरीय
 स्त्वाद् गृह्यन्ते 'आरतमेहुण' उपरतमेपुन इत्यर्थः, जीवारे व न लीएज्जा ॥ ६१७ ॥ सिलोगो, विक्खन्व दण्ड-दण्डस्मान
 मतद् स्पन्दमानं वधनस्मान च इत्यतः तत्र स्थानं न लीयते-विक्खरितं न लमेव, ठिन्नमेण सोल प्राणातिपादादीन्द्रियाणि वा

रागादयश्च 'अणाइले'ति, अणतुरेण छिन्दियव्वं, पुणरपि उच्यते च 'अणाइले' स एवमनाहुलः सदा दान्तः, संध्यते सन्धिः,
 भावसंधिर्मानुष्यं कर्मसन्धिः कर्मविवरः ज्ञानादीनि च, भावसन्धिः प्राप्तः अणेलिसं योगत्रयकरणत्रयेण 'अतरा' इति यावत्कर्मतो
 भवन्तो वा, एवंविधो वा से हु चक्खु लोगस्सिह ॥६२०॥ सिलोगो, स भव्यमनुष्याणां चक्षुर्भूतः, यः किं करोति ?, जे
 कंखाय करेति अंतगं, कांक्षानाम प्रार्थना कामभोगयोः, अंताणि च सेवंति, स्यात्को गुगः ? इत्यतः पुनः पठ्यते—अंतेण
 खुरो वहन्ती, अंतेनेति धारया, नान्यतः, चक्कं अंतेण लुट्ठति, इयमर्थसंकलिका, अंताइं आरामोद्या-
 नानि वसत्यर्थं अंतप्रान्तभूतानि, आहारार्थं कर्माश्रवाश्च न सेवन्ते, न तेषु वर्तन्ते इत्यर्थः, तेनैव ग्रांतसेवित्वेनायतचरित्कर्माडन्त-
 करा भवन्ति, इह धर्मे, स्यादिदं—धर्मान्तमासाद्य कुत्रान्तकरा भवन्ति ?, उच्यते, इह माणुस्सट्ठाणे मनुष्यभवे, अथवा स्थान-
 ग्रहणात्कर्मभूमिः गन्भवक्कान्तियसंखेज्जासाउयत्तं च गृह्यते, धर्ममाराधकानाम अंतधर्मं च आराधयंति तमाराध्य । णिट्ठियट्ठा व
 देवा वा ॥६२२॥ सिलोगो, 'ऋ गता' वित्यस्यार्थो भवति, संसारार्थः कर्मार्थः विषयार्थ इत्यादि, णिट्ठियट्ठा, निष्ठानं च येषां
 ज्ञानादयोऽर्थागताः ते भवंति णिट्ठियट्ठा, सिद्धयन्त इति, तदभावे देवा, उत्तरीयं तित्थगस्सगासाओ तच्चत्थो योच्यते, इदं चान्यत्
 'सुयं च मएमेगेसि' च अनुकर्षणे, एवं मया श्रुतं, यदुक्तं साधवः सिध्यन्ति, अणुत्तरा वा भवन्ति, इदं च श्रुतं 'अमाणु-
 स्सेसु णो तथा' अमनुष्या तिस्रो गतयः न तास्वन्तं कुर्वन्ति यथा मनुष्येषु, शाक्या वा ब्रुवंति 'अनागामिनो देवा भवन्ति, ते
 हि देवा अनागत्यान्तं कुर्वन्ति, अस्माकं तु नो अनागत्यान्तं कुर्वन्ति इत्यतः तद्व्युदामार्थं अमणुस्सेसु नो तथा यथा अन्येषामिति
 वाक्यशेषः, अथ न यथाऽमनुष्येषु सर्वनिर्जरा भवति नो तथा अमाणुस्सेसु तेषु देवणिजरा न भवति, उक्तं हि—सर्वोऽपि संसा-

रान्त' स्यात्, किं तत् ? बं अमपुस्सेसु गो तथा भवति, उच्यते-अतः करति युज्यन्वाण ॥ ६०३ ॥ सिलोगो, अमनमन्त,
 दुःस्नानि कम्मोधि, इहेति इह प्रवचने, एकेषां न सर्वेषां, अस्माकमेव हि समाख्यात, किं अद्यात् पुन गगेति आयातमा
 स्यात्, पुनर्धिदेष्ये, नान्येषां, एके वयमेव, किमाख्यात ? दुःकमेव समुत्सग समुन्नीयते इति समुन्नीय -अरीः, समुन्निद्र
 तानि वा क्षानादीनि, किंच-इतो विदुसमाणास्स अतः करति युज्यन्वाण मिलोगो, अत इति इतो मनुष्यान्, विदुसमाणे
 विदुत्वे, धर्मादि विदुसमाणास्स उद्योतेन अद्येण पोगलपरियेण बोधी लभति, माणुस्सं पि उद्योतेन असखेज्जा पोगलपरि
 यद्वा, आश्लियाए असखेज्जमागेय, किंच-दुःकमाओ तद्वाओ अर्चा लेइया, तहेति तेन प्रकारेण तथा अवा येषां त
 इमे तथा वा तीर्थकरा विसुद्धार्चा, अथवा यथा प्रतिपद्यो लेइया वात्यन्तं भवति, दुःकमा बहुमाणपरिणामा अवट्टितपरिणामा वा
 इत्ययं, धर्म एवायं परं ज्ञोमन, तपसा मोक्षो मोक्षसाधनानि च, अपरमद्योमनं मिथ्यादर्शनादिरस्यद्धानादि, धर्मायस्य विदित
 परापरं ये ते दुर्लभा धम्मदी विदितपरा, के ते ?-जे धम्म सुद्धमकम्बति ॥ ६२५ ॥ सिलोगो, सुद्ध निरुपद आस्यति चानु
 चरंति च, पडिपुण्ण नाम सर्वतो विरठ पडिपुण्णं जहास्यात् चारिण, अपेलिप्त अतुट्ठय, न कुधर्मद्वानादिमिस्तुत्थ वमनेल्लिप्तं,
 आस्यान्ति चानुचरन्ति च वसातुन्याचास्स कुतो जन्मकथा भवति ?, धातो वेति, अथवा कथास्वपि तस्यां जन्मकथा नास्ति,
 अत एवोच्यते-कओ कयाइ मेघावी ॥ ६२६ ॥ सिलोगो, इत्थ इति कुतस्तस्य अनिधनसाधीवापुरवत् कदाचिदिति मुच्यमना
 गतस्स उच्यन्ति न पुनरुच्यते मनुष्येनान्यतरेण वा जन्मना, तथा(हा)गता अयाम्पातीभूता, मोक्षगती वा क तथा
 गता ?, उच्यते-वयायता ये (प्रयात्रं ६४००) अप्पडिण्वा तीर्थकरा, चप्रइप्पात् केवल्लिमो गमपराध, अप्पडिण्वा अप्रतिज्ञा,

अनाशमिन इत्यर्थः, पर आत्मनश्चक्षुर्भूता देशकाः, अनुत्तरा ज्ञानादिना, स्यात्कैतैतदुक्तं?, उच्यते-अणुत्तरे य ठाणे से ॥६२७॥
 सिलोगो, ठाणं-आयतनं चरित्द्राणं, काश्यपगोत्रेण वर्द्धमानेन, तस्य किं फलं?, उच्यते, जं किच्चा णिव्वुडा एगे, णिव्वुडा
 सिलोगो, पण्डितः, अनेके एकादेशे पंडिए वीरियं लद्धुं ॥६२८॥ सिलोगो,
 उवसंता, निष्ठानं निष्ठा तं णिष्ठाणं, पण्डिता, पापाड्डीनः पण्डितः, चारित्रेण, धुणे पुव्वकत्तं कम्मं, तपसा धुनाति
 पंडियं वीरियं संयमवीरियं तपोवीरियं च लब्ध्वा कर्मनिर्घातनाय प्रवर्त्तते, केणायं?, चारित्रेण, धुणे पुव्वकत्तं कम्मं, तपसा धुनाति
 पूर्वकृतं कम्मं, संयमेन च न नवं कुरुते, संयतात्मा तु सन् न कुव्वति महावीरे ॥६२९॥ सिलोगो, णाणवीरियसंपन्नो, अणु-
 पुव्वकडं णाम मिच्छतादीहि, संसुहीभूताः उत्तीर्णा इत्यर्थः, कम्मं हेत्वाण जं मत्तं कर्म हित्वा क्षपयित्वेत्यर्थः, जं मत्तंति
 यन्मतं यदिच्छन्ति सर्वमाधुप्रार्थितं, स्यात् किं तत्?, उच्यते, जं मत्तं सव्वसाधूनां ॥६३०॥ सिलोगो, यत्सर्वसाधुमतं तदिदमेव
 णिगगंथं पात्रयणं, सर्वकर्मशुल्यं कृतन्ति छिनत्तीत्यर्थः, साधइत्ताण तं तित्ता यदाराधित्वेत्यर्थः, णवविहाए आराहणाए तिण्णा
 संसारकंठार, सावसेमकम्माणो वा देवा वा अभविसु, ते तीर्णा इत्यतिक्रान्तकाले निर्वृत्ता, देवाश्च, अभविष्यन्नित्यतिक्रान्त एवम-
 भविष्यन् उच्यते, अभविंसु पुरा वीरा ॥६३१॥ सिलोगो, विराजन्त इति वीराः साम्प्रतं तरति देवा वा भवन्ति, अनागतं
 व्यपदिश्यते आगमिस्सावि सुवता तरिष्यन्ति देवा वा भविष्यन्ति, के ते?—दुन्निबोहस्स मग्गस्स नियतं निश्चितं दुःखं
 निबोधयेते दुर्णिबोधः ज्ञानादिमार्गः अतं पाउकरा अमनमंतः प्रादुर्ध्वन्तीति, तरमाना तीर्णा इति ॥ पनरसमं आदानीयं वा
 जमइयमज्झयणं समत्त ॥

गहाज्झयणस्म चत्तारि अणुओगदारा, अधिकारो अह गंधेण पिंडगवयणेणं, जं पणरससुवि य अज्झयणेसु भणितं सव्व इहं

शान्तं स्यात्, किं तत् ? न अमनुस्सेतु गो तथा भवति, उच्यते-अतः करति पुष्कल्याण ॥ ६२३ ॥ सिलोगो, अमनमन्तं,
 दुःस्थानि कर्मोष्णि, इति इह प्रवचनं, एकेषां न सर्वेषां, अस्माकमेव हि समाख्यात, किंच आघात पुन एगेति आघातमा
 कृत्यात्, पुनर्विद्वेषणे, नान्तेषां, एके वयमेव, किमाख्यात !, दुष्टमेव समुत्सर्ग इति समुन्मूल्यः-द्विती, समुच्छि
 तानि वा ज्ञानादीनि, किंच-इतो विद्वत्समागस्त अतः करति पुष्कल्याण सिलोगो, अत इति इतो मनुष्यात्, विद्वत्समाग्ये
 विद्वत्वे, धर्मादि विद्वत्समागस्त उच्यते अथौण योगालपरियेण बोधी लभ्यते, माणुसस्य उच्यते अस्वेज्जा योगालपरि
 यद्वा, आयलियाए असंखेज्जभागेण, किंच-दुष्टमाओ तद्वाओ अर्चा लेख्या, तदेति तेन प्रकारेण तथा अर्चा येषां ते
 इमे तथा वा तीर्थंस्त विमुदार्त्ता, अथवा यथा प्रतिपत्तौ लेख्या चाखन्त भवति, दुष्टमा बहुमाषपरिणामा अवद्वितपरिणामा वा
 इत्यर्थः, धर्म एवार्थ परं ज्ञोमन, तद्यथा मोक्षो मोक्षयावनानि च, अपरमज्ञोमनं मिथ्यादर्शनाविरत्यज्ञानादि, धर्मार्थस्य विदितं
 परापरं ये स दुर्लभा धम्मही विदितपरा, के ते ?-जे धम्म सुदमभवन्ति ॥ ६२५ ॥ मिलोगो, सुदं निरुपह आख्याति चानु
 चरति च, पठिपुण्य नाम सर्वतो विरत पठिपुण्य ब्रह्माभ्यातं चारिष्ठ, अणेत्तिसं अतुत्थ, न कुधर्मज्ञानादिमिस्तुत्थ समनेत्तिसं,
 आख्यान्ति चानुचरन्ति च तस्मात्तुन्याचारस्य कुतो अन्मकथा भवति ?, ज्ञातौ धेति, अथवा कथास्यपि तस्मात् अमकथा नास्ति,
 अत एवोच्यते-कओ कयाइ मेयायी ॥ ६२६ ॥ मिलोगो, इत्त इति कुत्तस्य अनिघनस्सावीजादुरवत् कदाचिदिति सन्वमना
 गतफल उपपञ्चतिपि न पुनरुत्पद्यते मनुष्यरेनान्यतरेण वा जन्मना, तथा(हा)गता अवाप्प्यातीभूता, मोक्षगतौ वा क तथा
 गता !, उच्यते-तथागता ये (प्रायात्र ६४००) अप्पठिप्प्या तीर्थंका, चमराणान् कवल्लिणो गगधराण, अपठिप्प्या अप्रतिज्ञा,

अनाश्रमिन इत्यर्थः, पर आत्मनश्चक्षुर्भूता देशकाः, अदुत्ता ज्ञानादिना, स्यात्कनैतदुक्तं ?, उच्यते-अणुत्तरे य ठाणे से ॥६२७॥
 सिलोगो, ठाणं-आयतनं चरित्तद्वाणं, काश्यपगोत्रेण वर्द्धमानेन, तस्य किं फलं ?, उच्यते, जं किच्चा णिव्वुडा एगे, णिव्वुडा
 सिलोगो, जं किच्चा णिव्वुडा एगे, णिव्वुडा ॥६२८॥ सिलोगो,
 उव्वसंता, निष्ठानं निष्ठा तं णिद्धाणं, पण्डिता, पापाहीनः पण्डितः, अनेके एकादेशे पंडिए वीरियं लद्धुं ॥६२८॥ सिलोगो,
 पंडियं वीरियं संयमवीरियं तपोवीरियं च लब्ध्वा कर्मनिर्घतिनाय प्रवर्तते, केणायं ?, चारित्रेण, धुणे पुव्वकृतं कम्मं, तपमा धुनाति
 पूर्वकृतं कम्मं, संयमेन च न नवं कुरुते, संयतात्मा तु सन् न कुव्वति महावीरे ॥६२९॥ सिलोगो, णाणवीरियसंपन्नो, अणु-
 पुव्वकडं णाम मिच्छत्तादीहि, संप्पुहीभूताः उत्तीर्णा इत्यर्थः, कम्मं हेच्चाण जं मत्तं कर्म हित्वा क्षपयित्वेत्यर्थः, जं मत्तंति
 यन्मतं यदिच्छन्ति सर्वमाधुप्रार्थितं, स्यात् किं तत् ?, उच्यते, जं मत्तं सबसाधूनां ॥६३०॥ सिलोगो, यत्सर्वसाधुमतं तदिदमेव
 णिग्गंथं पात्रयणं, सर्वकर्मश्रयं कृतन्ति छिनत्तीत्यर्थः, साधइत्ताण तं तिच्चा यदाराधित्वेत्यर्थः, णवविहाए आराहणाए तिण्णा
 संसारकंतर, सावसेमकम्माणो वा देवा वा अभविंसु, ते तीर्णा इत्यतिक्रान्तकाले निर्वृत्ता, देवाश्च, अभविष्यन्नित्यतिक्रान्त एवम-
 भविष्यन् उच्यते, अभविंसु पुरा वीरा ॥६३१॥ सिलोगो, विराजन्त इति वीराः साम्प्रतं तरति देवा वा भवन्ति, अनागते
 व्यपदिश्यते आगमिस्सावि सुव्वता तरिष्यन्ति देवा वा भविष्यन्ति, के ते ?-दुन्निबोहस्स मग्गस्स नियतं निश्चितं दुःखं
 निबोध्यते दुर्णिबोधः ज्ञानादिमार्गः अतं पाउकरा अमनमंतः प्रादुर्कुर्वन्तीति, तरमाना तीर्णा इति ॥ पनरसमं आदानीयं वा
 जमइयमज्झयणं समत्तं ॥

गहाज्झयणस्म चत्तारि अणुओगदारा, अधिकारो अह गंधेण पिंडगवयणेणं, जं पणरससुवि य अज्झयणेसु भणितं सव्व इहं

घट्टज्जट्ट, कामविष्णुणे एगपदं गाहपि, णाम ठयणा ॥ १३० ॥ गाथा, पचयगायद, चतिरिचा दन्वगाहा पचयपोत्यगलि
 हिता बहा 'बीर' वसमममराण कमलदलाम घट्टद गयणाम । सुगियविसेसा अत्थी अज्जीसु तुमं रमइ लज्जी ॥ ११ ॥ अथवा इमा
 बेव गाथा यस्मिन्नव पदे पुस्तके वा लिखिता, हेति पुण भावगाहा ॥ १३८ ॥ गाहासु उवओगो सागारेवयोगोत्तिकाऊण
 त्त्वओवसमिय सब्बं सुतंतिक्कळ्ळ त्त्वओवसमियणिक्कळ्ळा, सा पुण मधुराभिधाननुचा, चोपतो वा पुच्छतो वा परियद्वतो वा गाय
 तीति गीयत वा गाथा, अस्या निक्कळि गाथीकताव अत्था ॥ १३९ ॥ गाथा, प्रस्यत इत्यर्थं, अथवा सामुह्यगण छंदेण
 पत्त्य हेति गाथा एसो अभोवि पज्जाओ पण्णरससु अज्जयप्पेसु पिठितत्वा अविताइ इइ सुयती, तमि एव पिठियवयणेण
 गाथीकत्वे अत्थे अतितत्त्व पठियन्व गतञ्च च, तेण पयोवदेसणा, ततो गाथासोलसमे अज्जयणे ॥ १४१ ॥ गाथा, एवमे
 तेसुवि सोलससुवि गाथासोलसएसु यथोक्ताविक्कारिकेपु अणगाएसु भावर्ण्यते अगुर्बाध दर्शयति (त्वा) प्रतिपिप्पन्ते येन तेषां पोढ
 छानामध्ययनानां गाथासोलसमीति तेनोच्यते गाथापोढानि, नामविष्णुणो गतो । सुवाणुगमे सुपसुबायेयव, 'अहाह भगव'
 सन्न, अथेत्यय मक्कलवाणी, आन्तर्ये च द्रष्टव्यः, यदिद प्रागुदितानां पञ्चदशानामध्ययनानामन्तरे वर्तते, आदौ भगल बुज्जेअप्पि,
 इहाप्यवसुद्ध, अन्तेन सर्वमहत्त एनाय सुतस्सन्धः, भगवानिति तीर्यकर, एवमाह-जे एतेसु पण्णरससु अज्जयप्पेसु साधुगुणा
 बुवा तेसुवि बहावरियतो, तरथ पढमज्जयप्पे ससमयपरसमयविठ्ठ संमचात्त्वत्थितो वितियन्मयणे णाणादीहि विदालणीएहि कम्म
 विदालतो वटिए बहामणिते उवसगं सहमाप्पो तत्त्वविह इत्थीपरीसहो गरुअप्पि तन्त्रयक्करी चउत्थ पचमे णरगवेदणाहितो
 उच्चियमाणो तप्पओगकम्मवपरिणो छट्ठे बहा महारएण अतितं एव अयमाणो, अथिय 'तिरययरो सुरमहिओ चउजानी

सिद्धिस्तन्त्रय ध्रुवंमि । अणिगूहियवल्ग्वीरिओ तवोवहाणेसु उज्जमति ॥ १ ॥ किं पुण अत्रसेसेहि दुक्खवक्खयकारणा सुविहिएहिं ।
 होइ ण उज्जमियव्वं सपच्चवायंमि माणुस्से ? ॥ २ ॥ सत्तमे कुसीलदोसे जाणेतो ते परिहरंतो सुसीलोवचिओ अट्टमे पंडितचिरिय-
 संपण्णो णट्टमे धम्ममे भणितं धम्ममणुचरंतो दसमे संपुण्णममाधिजुत्तो एक्कारसमे संमं भानमग्गमावण्णो बारसमे कुत्तिथियदरि-
 सणाणि जाणमाणो अमहंतो तेरसमे मिस्सगुणदोसविट्ठु सिस्सगुणे णिसेवमाणो चोदसमे पसत्थभावगथभावितप्पा पण्णरसमे
 आयातचरित्तावत्थितः एवंविधे भवति । दंतं दविए वोसट्ठकाएत्ति वच्चे, तत्थ दंतो इंदियणोइंदियदमेणं, इंदियदमो सोइं-
 दियदमादि पंचविधो, णोइंदियदमो कोहणिग्गहादि चतुर्विधो, दविए रागदोसरहितो, वोसट्ठकाएत्ति अपडिकम्मसरीरो उच्छ-
 दसरीरेत्ति वुत्तं होति, एवंविधो वाच्यः माहणेत्ति वा समणेत्ति वा भिक्खुत्ति वा मा हण सव्वसत्तेहिं भणमाणो अहण-
 माणो य माहणो भवति, भित्तादिसु समो मणो जस्स सो भवति समणो, अथवा 'णत्थिय से कोइ वेसो पिओ वा०' 'भिट्ट दारणे'
 धु इति कर्मण आख्या तं भिदंतो भिक्षुर्भवति, वज्झब्भंतराओ गंथाओ णिग्गतो णिग्गंथो, एवमेते एगट्ठिया माहणणामा चत्तारि,
 वंजणपरियाएण वा किंचि णाणत्तं, 'अत्थो पुण सो चेव, पडियावुज्जंति' सिलोगो, सिस्सो पडिभणति आयरियं, पुच्छित्ति वुइय
 होति, अथवा आहुः गणधराः—भंते ! चि भगवतो तित्थगरस्स आमंतणं, कथं दंतं दविए ? कथमिति परिग्रहने, कथमसौ पण्ण-
 रसज्झयणेषुवि दंतं दविए वोसट्ठकाए स वाच्यः, माहणेत्ति वा तं णो ब्रूहि महासुणी ! तदिति तत्कारणं ब्रूहि भो महासुने !,
 एवं पुच्छितो भगवं पडिभणति—इति विरए सव्वपावकम्ममे इति एवंविधेण पगारेण जे एते अज्झयणेषु गुणा सुता तेहिं जुत्तो
 विरतसव्वसावज्जकम्मो सव्वसावज्जजोगविरतोत्ति भणितं होति, अथवा विरतसव्वपावकम्मोत्ति सुत्तेण एतदेव भणितं, तं जहा-

धृज्ज्ज्, नामगिण्फण्यो एगपद गाहति, णाम ठवणा ॥ १३० ॥ गाथा, पत्तयगावद्धं, वतिरिषा दब्बगाहा पत्तयपोत्त्यगलि
 हिता बहा 'वीर ! वसुममभरणं कमलदलान चउद्ध मयणान । सुगियविसेसा अरयी अन्धीसु तुमं रमइ लन्धी ॥ ११ ॥' अथवा इमा
 चेप गाथा यस्मिन्नेव पत्रे पुस्तके वा लिखिता, होति पुण भावगाहा ॥ १३८ ॥ गाहासु उवओगो सागारोवयोगोसिकाऊण
 स्वओवसमिं सव्वं मुनंतिअऊण स्वओवसमियणिण्फणा, सा पुण मधुरामिधानजुवा, चोयतो वा पुच्छतो वा परियदुतो वा गाय
 तीति गीयत वा गाथा, अस्या निक्कि गायीकताथ अस्या ॥ १३९ ॥ गाथा, प्रप्पत इत्यर्थः, अथवा सामुदण्ण छदेण
 एत्थ होति गाथा एसो अब्बोवि पज्जाओ पण्णरससु अज्जयणेसु पिहितत्वा अवितइ इह द्यती, तमि एव पिडियवपेण
 गाथीओ अत्थे वत्तिव्व पिडियव्व गतव्व च, तेण पयोवदेमणा, ततो गाथासोलसमे अज्जयणे ॥ १४१ ॥ गाथा, एवमे-
 तेसुवि सोलससुवि गाथासोलससु ययोक्कापिक्कारिकेण अणगारुणा वप्पते अणुबांध दव्वयति(त्वा)अतिपिप्पन्ते येन तेषां पोढ
 आनामप्पयनानां गाथासोलसमीति तेनोप्पते गाथापोढआनि, वामपिण्फण्यो गतो । सुचाजुगमे सुवसुवारेयव्व, 'अहाइ भगव'
 सुव, अथेत्ययं मङ्गलवापी, आन्तये च इट्ठव्वः, यदिद प्रागुदितानां पञ्चद्वानामप्पयनानामन्तरे वर्तते, आदौ मगल पुन्नेअत्ति,
 इहाप्यथउव्व', अन्तेन सर्वमङ्गल एवाय द्युतइक्कव्वः, मगवानिति तीर्यक्कर, पव्वमाइ-जे एतेसु पण्णरससु अज्जयण्येसु साधुगुणा
 पुणा तेसुवि बहावत्थितो, तत्थ पव्वमज्जयणे सुममपपरसमयविठ संमचावत्थितो वितियन्जयणे गाणादीहि विदालणीएहि फम्म
 विदालो ततिए बहामणिते उवसगे सहमाणो तत्थविइ इत्थीपरीसरो गरुउपि तन्वयकारी चउत्थे पव्वमे नगरवेदणाहिंतो
 टव्वियमाणो तप्पओगकम्मपपरिओ छे बहा महारएव वत्तिवं एव अयमाणो, वविय 'वित्थयरो मुरमहिओ चउप्पानी

सिद्धिज्ञतन्वय ध्रुवंमि । अणिगूहियबल्लरीरिओ तवावहाणेसु उज्जमति ॥ १ ॥ किं पुण अत्रसेसहिं दुक्खम्वयकारणा सुविहिंएहि ।
 होइ ण उज्जमियव्वं सपच्चवार्यंमि माणुस्से ? ॥ २ ॥ सत्तमे कुसीलदोसे जाणेतो ते परिहरंतो सुसीलोवचिओ अट्टमे पंडितविरिय-
 संपण्णो णवमे धम्ममे भणितं धम्ममणुचरतो दत्तमे संपुण्णयमाधिजुत्तो एक्कारसमे संमं भानमग्गमावण्णो वारसमे कुत्तिथियदरि-
 सणाणि जाणमाणो असद्वहंतो तेरसमे भिस्सगुणदोसविद्दु सिस्सगुणे णिसेवमाणो चोदसमे पमत्थभावगथभावितप्पा पण्णरसमे
 आयातचरित्तावत्थितः एवंविधे भवति । दंतो दविए वोसट्टकाएत्ति वच्चे, तत्थ दंतो इदियणोइदियदमेणं, इदियदमो मोइं-
 दियदमादि पंचविधो, णोइदियदमो कोहणिग्गहादि चतुर्विधो, दविए रागदोसरहितो, वोसट्टकाएत्ति अपडिक्कम्मसरीरो उच्छ-
 दसरीरेत्ति वुत्तं होति, एवंविधो वाच्यः माहणेत्ति वा समणेत्ति वा भिक्खुत्ति वा मा हण सव्वसत्तेहिं भणमाणो अहण-
 माणो य माहणो भवति, भित्तादिसु समो मणो जस्स सो भवति समणो, अथवा 'णत्थि य से कोइ वेसो पिओ वा०' 'भिद दारणे'
 भु इति कर्मण आख्या तं भिंदंतो भिक्षुर्भवति, वज्जबभंतराओ गंथाओ णिग्गतो णिग्गंथो, एवमेते एगड्डिया माहणणामा चत्तारि,
 वंजणपरियाएण वा किंचि णाणत्तं, 'अत्थो पुण सो चेव, पडियावुज्झंति' सिलोगो, सिस्सो पडिभणति आयरियं, पुच्छित्ति वुइयं
 होति, अथवा आहुः गणधराः—भंते ! चि भगवतो तित्थगरस्स आमंतणं, कथं दंतो दविए ? कथमिति परिग्रहे, कथमसौ पण्ण-
 रसज्झयणेषुवि दंतो दविए वोसट्टकाए स वाच्यः, माहणेत्ति वा तं णो ब्रूहि मद्दासुणी ! तदिति तत्कारणं ब्रूहि भो महासुने !,
 एवं पुच्छितो भगवं पडिभणति—इति विरए सव्वपावकम्ममे इति एवंविधेण पगारेण जे एते अज्झयणेषु गुणा सुता तेहि जुत्तो
 विरतसव्वसावज्जकम्मो सव्वसानज्जजोगविरतोचि भणितं होति, अथवा विरतसव्वपावकम्मोचि सुत्तेण एतदेव भणितं, तंजहा-

पिञ्जदोसकृच्छ्रश्चक्रमस्थाणपेसुणपरपरिवादअरतिरविमायामोसं, णत्थि मिञ्जादसणसल्ले, तत्थ पेञ्चं-येम रागोपि मणित इति,
 दोसो अप्रीति, फल्लो विम्वहो विम्वहो सुपप्पे परपप्पे वा, अक्कमप्पसाणं वसन्धूणाभिनिवेशो यथास्व इदमक्कपी, पेसुणं करेति पित्तुणो,
 परं परियदति दुस्सीतादीहिं, अरती घम्मे अघम्मे रती, मायामोसं मायासद्विय सद्वृत, मिञ्जादसणं-‘णत्थि ण विघो ण कुणति
 फन ण वेदति णत्थि विज्वाणं। णत्थि य मोप्पलोपायो छम्मिच्छत्तस्स ठप्पइ ॥१॥ एतं सल्ल मिञ्जादसणसल्ल, एवमादीसु पाव
 कम्मेसु ओ विरतो सो विरतसुध्वपावकम्मे, ईरियादीहिं समितो, गायादीहिं सदितो, सदा सुध्वक्काळ, ‘यती प्रयत्ने’ सर्वकाल
 प्रयत्नवानिति, गो कुन्नेज्जा ण माणं करेज्ज, एवविघो गुणनुवोसज्जीणे हितस्वगुणपदेहिं उवादिस्सति माहणेपि वधो, भणत्ति-
 भमणगुणग्रसिद उपदिश्रतो, एत्थवि समवे य एते पापकर्मविरताया माहणगुणा वुत्ता वाव माहवेपि, एत्थ पुण ठाणे समणोवि
 यवो अनेन छयेण, इमे चाग्रे, तंबहा-अणिस्सित्ते अणिवाणे अणिस्सित्तेपि सरीरे काममोगेसु य, अणियाणसि ण पिदाणं
 करेति, आदानं च येनादीयते तदादान, रागइपो हि कर्मादान मव्रति, ‘अतिवात च’ आपुःप्राणा इदियप्राणा एम्यः विजोपति
 अतिपात इत्यर्थः, ‘यहिद’ भैयुनपरिग्रहो, एगगगहये सेसाणवि मूमावादादवादाभाण गइव कत्त भवति, उक्का मूलगुणाः, उत्तर
 गुणास्तु ‘कोह च माणं च माय च लोहं च पित्त च दोसं च, इधेव जओ जओ आवाणाओ, इति एव इधेव, जओ प्राया
 तिपाततः मूपागादाया आत्मन’ प्रद्वणहेतून् पश्यति तस्माद्, आदान कर्महेतुरित्यर्थः, ‘पुव पडिबिरत्ते’ चि, पूर्वमादान वैष, ततो
 विरतो मात्रप्राणातिपातवेरमणमनुवर्धते, एक्कमहयेन मूपावत्तादिविरवोवि, स एव भवति(विआ) दत्ते इदियदयेण, दयिओ राग
 देपरहितो, वोसहुक्कण, गच्छत्तासी गच्छनिर्गतः ‘सुमणे’ इति वाच्य’, मिहुरिदानी, एत्थपि मिक्क्य इमो वाच्यो, तंबहा-अणु

पणओ णावणत्ते ण उण्णत्ते अणुणत्ते, उण्णओ णामादि चतुर्विधो, दब्बुण्णतो जो सरीरेण उण्णतो, भाबुण्णतो जात्यादिमद-
 स्तब्धो, एवं स्यात् अवनतोऽपि शरीरे भजितः, भावे तु दीनमना न स्यात्, अलाभेन च ण मे कोइ पूयतिच्चि णो दीनमणो
 होजा, 'दंते दविए वोसट्ठकाए' पूर्ववत्, 'संविघूणिय विरूवरूवे परीसहोवसग्गे'ति, एगीभावेण विघुणीय संविहुणीय,
 विरूवरूवेत्ति अणेगप्पगारे वावीसं परीसहे दिव्वाई सउवसग्गे 'अज्झप्पजोगसुद्धादाणे' अध्यात्मयोगेन शुद्धमा-
 दानं इति अज्झप्पजोगसुद्धादाणे 'उवट्ठिते' सयसुद्धाणेणं ठितप्पा णाणदंसणचरित्तेहिं 'संम्वाए' परिगणेतो गुणदोसे 'परदत्त-
 भोट्ट'त्ति परकडपरणिट्ठितं फासुएसणिजं भुंजतिच्चि, एवंविधो अट्टविशक्कम्मभेत्ता भिक्खूत्ति वच्चे । इदाणिं णिग्गंथो-एत्थवि
 णिग्गंथो जह दिट्ठसु ठाणेसु वट्ठति, तेवि य समणमाहु भिक्खुणो णिग्गंथं, किंच णाणत्तं ?, एगो एगविऊ, एगे दव्वओ भावओ
 य, जिणक्कप्पिओवि दव्वेगोवि भावेगोवि, थेरो भावओ एगो, दव्वओ कारणं प्रति भाज्य इत्यादि, एगविऊ एकोऽहं न च मम
 कश्चित्, अथवा 'एगे'त्ति एगचिई, एगंते दिट्ठी, इणमेव णिग्गंथं पावयणं नान्यत् 'बुद्धि'त्ति धम्मो बुद्धो, सोताइं कम्मासवाइं
 दाराइं ताइं छिण्णाइं जस्स सो छिण्णसोतो, लोगेवि भण्णइ-छिण्णसोता ण दिन्ति, सुट्ठु संजुत्ते सुसंजुत्ते, सुट्ठु समिए सुसमिए,
 समभावः सामायिकं, सो भण्णइ-सुट्ठु सामाए सुसामाए, आतवादपत्तं विऊत्ति अप्पणो वादो अत्तए वादो २ यथा-अस्त्यात्मा
 नित्यः अमूर्तः कर्त्ता भोक्ता उपयोगलक्षणो य एवमादि आतप्पवादो, सो य पत्तेयं जीवेसु अत्थिच्चि, न एक एव जीवः सर्वव्यापी
 एवं जणो, विदुः विद्वान्, दुहओत्ति दव्वओ भावओ य सोताणि इंदियाणि, दव्वतो संकुचितपाणिपादो, लोएसु कारणाणि
 सुणमाणोवि ण सुणति, पेच्छमाणोवि ण पेच्छति, भावतो इंदियत्थेसु रागं दोसं ण गच्छति, अतो दुहतोवि सोतपल्लिच्छणो,

णो पूयणद्वी ष पूयासकारादि पत्यति, पूरजमाणोवि ण सादिच्छद्, 'धम्ममद्वी' णाम धम्ममेव वेष्टते मापते ना, नायत्, 'धम्मविद्ध'सि सर्वधर्माभिन्नः 'नियाम' णाम चरिष पठियणो, समय च सम्यगाचरन् 'वसे वधिप बोमट्टकाण्णिग्गथे'चि विज्जु विन्दुसि विगन्, सेवमाणेन च मयतारो, 'स' इति निर्देष्टः स माहण' समण भिक्खु णिग्गथेचि वा, एवमेनेन प्रकारेण ग्रयुक्त आपागन्निमेयं गेहति, मयतारो इदलोगादिमयाप्रातारो, वेमिसि अल्लसुद्धम्मो ज्जुणाम मणति, भगतो वट्टमाणया मिसुवदसेण प्रसीति, न स्वेच्छया इति, तन्हा—एगे एगस्सिदू एग दव्वतो मावओ, जिणक्खपिओ दव्वतो मावगोवि, चरा दव्वतो कारण प्रति मइया, एगविठ एक्कोज्ज न से क्खिव, अथवा एगविदो एगविद्वी, ओहओ इणमेव निग्गय पावयण, दुइतो दव्वतो भावता य परिच्छिण्णो, ष पूयणद्वी णाम पूयासकारादि पत्येति, पूरजमाणोवि ण माइज्ज पचममितिओ, धम्मद्वी पाम धर्म एय प्रायेष्टने मापत वा, सुक्त सेवन वा, नान्यत् प्रयोजन, धर्मविद्धच सधधर्माभिन्न नियक नाम चारिष त पठिवणो, सुमि गति सम्यक् चरत्, दत्त वविप वोड्डुक्काए, एण्णुणजातीए णिमान्चे विद्धा, विद्धति विद्वान् ॥ गाथापोड्डाकचूर्णि संमत्ता पान्मो सुपधन्वओ सम्मत्तो ॥

गाथापालसगाइ सुइत्तगाइ, सहस्रयणाइ इमाइ महसरियाइ नहति अन्धयणाइ, अइवा महति च ताइ अन्धयणाइ च महज्जयणाइ, मह पिप्पित्तवित्तम्ब अज्जयण च, मह छब्बिद, णामठवणाओ गयाओ, दन्धमह मचिचाइ, सचिच ओरालाइ, ओरालिय महा मच्छसतीर जोअणमहस्सिय, वेड्डव्वय जोयणप्रयसाहस्सिज्ज, तआक्रम्माइ लोगता लोगतो, सचिचमह इलिका मत्था कवलिसमुग्घाओ वा, अचिचमह लाक्ख्यापी अचिचमहत्तंभो. मिसिय तस्सेव च मच्छसरीरस्स देस उयचितो, खेचमहं

आगासं, जइ वा खेचमहं जहा इह जम्बुद्वीवे महावदह, कालमहं सन्वद्धा, भात्रमहं उदइओ बह्वाश्रयत्वाद् सव्वसंसारु ॥ १४७ ॥
 अणादो अपज्जवसितो सचिच्चअभवसिद्धिअस्म, अणादो अपज्जव-
 इतिकृत्वा महान् भवति, कालतोवि सो चेव तिविहो—अणादीओ अपज्जवसितो सचिच्चअभवसिद्धिअस्म, किंतु
 सादीओ सपज्जवसितो णेरइयस्म, सादिरपर्यवसानस्तु नास्ति, खइए केवलणाणे, ण तत्राश्रयमहच्चं, किंतु
 सियो भवसिद्धिअस्स, सादीओ सपज्जवसितो णेरइयस्म, सादिरपर्यवसानस्तु नास्ति, खइए केवलणाणे, ण तत्राश्रयमहच्चं, किंतु
 कालओ मह खइओ, खउचसमिओवि आश्रयघट्त्वादेव महं, स च इन्द्रियादि, कालतो टाणं एवेकं पडुच
 सादिअपर्यवसितत्वात्, कालओ मह खइओ, खउचसमिओवि आश्रयघट्त्वादेव महं, स च इन्द्रियादि, कालतो टाणं एवेकं पडुच
 साई सपज्जवसितो, परिणामिअस्स सर्वजीवाजीवाश्रयत्वाच्च सव्व महत्, उदइयं यद्यपि पुद्गलाश्रयी तथापि न सर्वपुद्गलाश्रयी,
 केवलमेवमनन्तपएसिआणं खंधाणं अणंतए सरीरमणवायापाउगेसु वड्डति, कामं अप्तरो पारणामियो भानो, उत्तं महं । इदाणि
 अज्झयणं पि णामाइ छविहं, दब्बे पत्तयपोत्थयलिहिअं, खेत्ते जवुदीवपणत्ती दीवसागरपणत्ती, जंमि वा खेत्ते काले
 चंदद्धरपणत्तीओ, जंमि वा काले, भावज्झयणं आगमतो जाणओ उवउत्तो, णोआगमओ इमाइ महंती अज्झयणाणि । विंदत्थो
 वणिओ समासेणं । इत्तो इक्किक्कं पुण अज्झयणं वण्णइस्सामि ॥ १॥ तत्थ य अज्झयणं पोंडरीयं पढमं, तस्स चत्तारि अणुओग-
 दाराणि उवक्कमादीणि परूवेऊण पुब्बाणुपुन्नीए, एताए सत्तगच्छगताए खेडीए, णामे खओवममिअभावणामे समोअरड, पमाणे
 जीवगुणप्पमाणे, तत्थवि लोगुत्तरिए आगमे कालियसुयपरिमाणसंखाए, यत्तव्वताए अवस्तगं सव्वज्झयणा सममयवत्तव्वताए,
 अत्थाहिगारो पोंडरीउवमाए, जत्थ जत्थ समोतरति तत्थ २ समोतरियव्वं, तस्स छविहो णिवखेवो, णासं ठव्वणादविण् ॥ १४४ ॥
 गाहा, दब्बे सचिच्चादि तिविहो—जो जीवो भविओ खल्ल ॥ १४५ ॥ गाहा, पोंडरीयमिति यच्चत्थैतं पंधं, पगभविण् न
 बद्धाउए य ॥ १४६ ॥ गाहा, णरगवज्जासु गइसु जो जीवो पहाणो सो पुंडरीओ भणइ, तं जहा—तेरिच्छिया मणुस्समा ॥ १४७ ॥

गाहा, तिरिचण्णु वा जलपर थलपरा स्वपरा ॥१४८॥ गाहा, जलचरेसु मज्जादि जे पहाजव्याविजुषा, थलचरेसु सिंघाघा
 ये च यण्णरूवादिजुषा, परिसप्पेसु फणि मधिरूवादिगुणजुषा, तरपरिसप्पेसु सर्पाः सुअपरिसप्पेसु मंडगादी दरिसणता रुक्खतो य
 पयत्था, उयरसु इत्थण्णसराइपसत्था इत्थमपूरा कोफिन्नाह, मणुस्सेसु अरइत्तचक्खवही ॥ १४९ ॥ गाहा, देवेसु भवणचइ
 ॥१५०॥ गाहा, एवमार्यादि, सव्वेसि एतेसि पहाप्पाओ पोंढरीया, बुवा सचिपदव्वपोंढरीया, कसाण दूसाण ॥ १५१ ॥
 गाहा, मिस्सगयिषाण पहाप्पाण देसा उवचिठा अवचिया, अइवा समोसरिता उमलालंकारविमूसिया अरइत्तचक्खविमारी, होत्र
 पोंढरीया लेस्ताइ जाई म्वल्लु ॥१५२॥ गाहा, कल्लपोंढरीया जीवा भवट्ठितीए ॥१५३॥ गाहा, भवट्ठितीए देवा अणुसरो
 वनाइया, कयट्ठितीए मणुस्सा सुइकम्मममायसा सुच मनगाइयायि सचहु मवाणि वा, तद्धवे मोक्खं प्राप्तस्य सप्त, अप्राप्तस्याटो,
 अणुपरिअट्ठितं असंखेअवाप्पाउपसु उववज्जति ततो देवलोग, तिरिस्सुद्धोब्बिएसु च जे पत्तजुक्कम्मा, 'परिक्कम्म रज्जु रासी नवहारे सह
 क्कतासयण्णे य । पोगल जान तावं पप्पे य पणवग्ग वग्गे य ॥१॥' गबिसे विज्जेपाः सुवे, तरव रज्जुगगणित पोंढरीयं, सठाप्पे
 चउरंसं संठाण पोंढरीय, एतेसि विवरीया क्कण्ढरीया, भावपोंढरीए-ओवइए उवससमिण ॥ १५५ ॥ गाहा, ओवइए य भावे
 पहाप्पे अणुत्तरोचवाइया तिरयगरसरोरे वा, उवसमिए उवसन्तमोइणिक्खा, साइए केवल्लवाभिजो, स्वओवसमिए चउवसपुण्णी पर
 मोदी विपुलमई, पारिणांमिए मवसिदीया, उक्का भावपोंढरीया, होपाः कढरीयाः ये अप्रधानाः । अइवावि णाण ॥१५६ ॥
 गाहा, णाप्पे मण्णणपदाणा जे टप्पचिआइमजुषा, सुचे चउदसपुण्णी, ओहिणाप्पे परमोदी, मणपज्जनाप्पे थिपुलमई, सव्वेसि
 या केयल, दमये टाइए, थिरतिथि साइए, विणए अण्णुहाणादिथियणजुषो जो अणासंसी भन्णये परमसुक्कसाई, उक्का पोंढ

रीया, एत्थं पुण अहिगारो ॥१५७॥ गाहा, दब्बपोंडरीएण, तत्थवि सच्चिदब्बे गिण्हिअ वणस्सइकाइअजलरुहपउमवरपोंड-
 रिएणाहिगारो, भावंमि अ समणेणं, कयरेणं समणेणं ?, जो सो खाइअणाणदंसणचरित्तविणयज्झप्पजुत्तो, बुत्ता गिक्खेवणि-
 जुत्ती । इदाणि सुत्तफासिअणिज्जुत्ती, अणुचरित्ते चेव सुत्तिअप्पा च कासइ वा उवुच्चइ 'उवमाइ पोंडरीए' गाहा, वण्णगुणो-
 वचएण तस्स गिप्फत्ती, अहवा मूलाइं तदंगोवचएण, एयस्स दिट्ठतस्स को उवसंहारो ?, जिणोवदेसणा भिद्धित्ति अहिगारो, स्यात्
 कथं सिद्धिं गच्छति ?, उच्यते—'सुरमणुअ' गाहा, उवगाणाम असंजया जीवा, चउण्हं गईणं उवगा भवंति, पभू चरित्तेण उवगा
 चरित्तं, तेण वा सिज्झइ, ते इमे मणुस्सा चेव, मणुस्सेसु अहिगारो, ते चेव महाजणणेतारो भवंति आश्रयणीया इत्यर्थः, तेसु
 विसेसेण रायाणो, तेसु विसेसेण चक्रवर्त्तिनः, तंमि गाहिते प्रायेण सर्वलोको ग्राहितो भवति, उत्तमप्रहता मार्गाः सुखमितरो
 जनः प्रपद्यते, किंचान्यत्—'अवि दुस्साहियकम्मा' गाहा उक्कोसकालट्टितीपओगेवि णेरइआउगणिव्वत्तीए आउयसंबद्धे,
 जिनोपदेशात् संबोहिं लद्धुं केइ तेणेव भवेण सिज्झंति, ते अबंधमोक्खा, पडुपच्चाणागते अमणुएहिं अहियारो, सा य पोक्खरणी
 दुरोगाहा, कंहं ?—'जलकइमाला' गाहा, जलमगांहं कइमोवि अगाहो, कलंबुगावह्णिमाइउ वल्लीओ, पउमाणि उप्पलसंठाणा,
 जंघाहिं वा बाहाहिं वा, विज्जा केवलणाणविज्जा, सुत्ताणुगमे सुत्तं उच्चारयेव्वं अस्खलितादि, 'सुअं मे आउसं तेण' (सू० २)
 इत्यादि, श्रुतं मया आउसंतेणेत्यत्र चत्वारः प्रकाराः, इह खु अस्मिन् प्रवचनेसु वा, सूअगडस्स वाचित्ते, एसुत्ति खंधो, पोंडरीएण
 उवमा अतः पुण्डरीकाभ्ययनं आदाणपदेण वा पोंडरीअं, से जहाणामए पोक्खरणी पोक्खरं णाम पउमं, पुष्कराण्यस्यां
 संतीति पुष्करणी, सिया, बहुदगा आतीरभरिता, सीदंति तस्मिन्निति स्वेदः पङ्क इत्यर्थः, पुष्करिण्यर्थ उपलब्धो यया सा लद्धत्था,

कथार्यः ।, प्रसन्नोदकाः, पुष्पादिबलबोधनसोमिता, पुष्करन्ते विमृष्ट, विसेसिआइ पोंढरीआइ तस्यां सन्तीति पोंढरीणिपी, हेमेन्
स्वगुणं बहुष्मतां मनसः प्रसाद जनयतीति प्रासादिका, ददुब्बा दरिसणिआ, अमिमतरूपा प्रतीतरूपा प्रतिदुपा, तत्त्व तस्यसि
आय उल पको अ, देद्रे देद्रे तरेद्रेः तदि २ अतए एग तस्य अण्णाबिबि, अणुपुञ्जिद्विता, पकादुधीर्य अलमतिकम्य सिता, ठस्सिता
अलतला दूरमतिकम्य ठस्सिमा, रोयन् पधुप, यदितरो वर्ण एपां येतोऽस्तीति वर्णवतः, गन्धाः सुरभिः, अतए गंधो तस्स रसोवि, फासं,
स्वेद कोमलः, वण्णमताविग्रहणात् नातिअन्तवया, अबहरा इत्यर्थाः, तीसे(ण) पोक्खरिणीए बहुमज्झदेसमाए एगे मह
पउमे प्रधानं गृहीत, अणुपुण्ण जाव पढिरूये । सदावति च ण तीसे पोक्खरिणीए ते बहवो, सप्पावतिणि सर्वो
प्पेव मृगालनालपत्रकेअरुअणिआकिअरुअरुअेतानि, अणुपुण्णेण पचइ जहा आतडा ठस्सिताणि अत्र पढिरूवाणि, अइवा सम्भा-
वति सध्याणि येव पउमवरपोण्ढरीयाणि, अणुपुञ्जिताणि सात्र पढिरूवां, सप्पावति च ण एगे पउमवरपोण्ढरीए जाव पढिरूवे,
जुआ पोन्नुरिणीए, तत्प्रयाजन तु अइ पुरिसे पुरित्थिमाओ विसाए तीरे ठिआ एव ववासी आत्मसम्भावितत्वात् अइ
मस्मि पुरुष दयद्वं कालं सुअणः, देओ येन यवा च तीर्यते, काल दिवसो, कुगलो दधः, प्लवने उत्पत्तने च उत्पाटने च
पण्डित, उपायद्वः तरितु ब्रह्म पुनरुचरितुं च, विअणे वयसा वक्तव्यः अपोढद्वक, मेवाविचि आशुप्रदणवारणसंयमः अवा-
सोऽपुद्धो वा, व्यक्तपुदिवा, एगद्विताइ वा सुअ्याइ पयाइ, तहु २ कजेसु अचिकारित्वात्, मग्गणुवि मग्गविदु जेण उत्तरिअइ
मग्गम्म गतिआगति ओ वेण वा कालेण गम्मइ ठउरण च, परअम्मणू तरिहु साणइ, अइ इइ अइमेकः एतत्पोण्ढरीकसुमर्या,
उत्सागपितु च, उण्णिक्खिन्विस्सं उण्णोडस्सं, इति यथा पइसा. अमिमत्त परम्मे अण्णिपराक्रमेत्, यावत् अभिक्रमे तावत् महने उअए

आगाहे, सेतो-पंक्ती सोवि अगाही। घेव, पुण वि-केणं पडमाणि संभवति, जाव २ सेते पादं छुंमइ तात्र २ खुप्पइ
 उदये सिग्गो हत्थे, पादेवि, छुंमंतो-अहिअतरं खुप्पति, पहीणे तीराओ भुंयां हीनः प्रहीणः, तीरं अवगत इत्यर्थः, अपत्ते पडम-
 वरपोंडरीयं णो हव्वाए मग्गे, णत्तरंति पच्चुत्तरिउं परक्कलं वा गंतुं पोंडरीयसमीचं वा उल्लंघेत्तुं, निवृत्ता कथा त्रोटने, अउत्तरा उद-
 कतलमतिक्रम्य विमण्णे ते सेते खुत्ते पढमो पुरिसे। अहावरे दोचे (ख० ३) ॥ एवां चत्तारिवि। अह भिक्खू ल्हइ, रागद्वेप-
 रहितः तौ हि स्नेहभूतौ तास्यां कुर्मदित्ते, जहा पेहत्थुप्प (तुप्पि) तगतस्स, रुक्खयरेण ण ललगइ लग्गा वा पप्फोडित्वा पडइ, एवं
 वीतरागस्सवि कम्मा ण बज्झन्ति, सुंपराइअं, इतरं बंधइ जाव सजोगी, अजोगिस्स तां पि ण बज्झइ, संसारतीरद्वी खेचणो व्रतसमिति-
 कषयाणां, सव्वटाणपदाणि संजमोवाए समीतारेयव्वाइं, अणत्तरिओ दिसाओ, अणुदिसा अग्गेयादी, समीतारं वा पडुच्च, अणु-
 तरीओ पणवंगदिसाओ, दुसप्पगाराओ, आवदिसाओ वा अट्टारसुप्पगाराओ, पासंति ते चत्तारिआहिणो तीए णो हव्वाए०, एतेहिं
 पुरिसेहिं एवं णाता वयं एवं पोंडरीयं उनिक्खिस्सामो, न उवायमुपायाओ अंतरीयं, पोक्खरिणीए एवं उप्पाडेत्तं वं, अयं तु विशेषः,
 अहमंसि खेयन्ने जाव, उणिणाक्खिक्खिस्सामि इति बुच्चा णो अभिक्कमत्ति तीसे पोक्खरिणीए, तीरे ठिच्चा, सइं कुञ्जा उप्पदाहि
 खलु भो पडम्बर २, अह से उप्पत्ति ते किट्ठिते वणिणते, कथिते इत्यर्थः, किमर्थं पुष्करिणीदृष्टान्तः कृतः ? अर्थोऽस्य मर्यादया
 ज्ञातिव्यः, मते ! ति आसन्नं, अन्योऽन्यं समणां समणे वदति, किट्ठितं णायं दिट्ठितो, से किट्ठिते भगवता, अस्हे पुण से अणु-
 पसंहारितस्य अट्ठं, ण आयाणामो, भगवान्-आयुष्मन् ! श्रमण इत्यामन्य उवाच, इतेति संप्रेषे पृष्टोऽहं भवद्भिः, अहं त्वाख्यामि
 आइक्खामि, विभयासि किट्ठेमि पवेदयामि, अहं अयमेव पुष्करिण्यर्थः, यदर्थमुपेताः स्यः, सहेतुमिति हेतुः नास्ति जीवः शरीरा-

दूरं वण्णाविरहितत्वादिति एवमादि हेतुः, किं कारण—हेतुद्वयान्त, उक्तावित्यर्थः, यथा ते पुरुषा अप्राप्तप्राप्तिता विपश्चा एव
 नश्यमाणा अभवत्यिया अपारगा संसारस्य, अभिप्रेतस्य वाऽर्थस्येत्युपसंहारकरण, अथवा सर्वज्ञानां निरर्थक्यं वाक् न भवतीति
 सप्रह, एव हेतुकारणे अपि, अथवा सह हेतुणा सहेतु, एव कारणेपि, अथवा स्वो हेतु स्वहेतुः, एव कारणेपि, सत् प्रज्ञसास्ति
 मानव्यो, शोमनोऽर्थं सदर्प, सदेतु सत्कारण वा, अथवा निमित्त हेतुरुपदेयः प्रमाण कारणमित्यन्यन्ति, लोग च म्बलु
 मए अत्पाइदुदु षए लोगो अद्विविहो, यथाप्ययमात्मा एवं लोकमा, तमद्विविह आइत्य मया सा पुष्करिणी युरता, अथवा
 आत्मना ज्ञात्वा मया पुष्करिणी दिष्टतो युरसो, नान्यत भुत्वेत्यर्थः, कर्म उदगा, काममोगा सेओ, कर्मोदगादि कामसंगो भवति,
 कामसंग वा पुनः कर्म ततो बन्म, पौढरीयाणि पौरवण्यया वडुपौढरीय राया, अष्पठित्यया त पुरिसा, धम्मो भिक्खु, धम्म
 क्का सरो, भिक्खुपं उप्पतो, सर्वमात्संसारदुर्चीयं लोकत्रे स्थान, एवं च तलु मए निर्वाणार्थं युरत, ताव संखेवेण पोक्खरिणी
 दिष्टतो समोत्तारितो, इदाणि वित्तवारिस्स, उक्क हि-पुष्पमणितं हि०, इह म्बलु पाइण वा०, इह मज्झस्यलोगे पण्यवगा यदुण
 सति-विक्खते एगतिपा न सखे, अभिगिहीतमिच्छादिद्वीभो भवति, उपलब्धत्वादनमिगुहीता अपि, के ते ? आर्या अपि खेषादि
 आपरिया, वण्यदरिणा अमारिया, इक्किहा उवागोअणिवागोआ, जघातिएहि मतद्वाणेहि जुत्ता उवागोता, तेहि विजा णीआ
 गोआ, प्रांशुधः कायवन्तः वामनदुब्बइस्सवतो एक्केहा पुणो सुवणा वेगे भवदाताः श्यामा वा वण्णमंता काला पिंगला वा दुब्बण्णा
 भयवा काला थपि स्निग्घण्ठयावन्तसेवस्तिन्नम सुपर्णाः, अवदाता अपि फलस लविणो दुयण्णा, उक्क हि—‘बहु’स्नेहेन सोमाम्य,
 दन्तस्नेहेन मोक्खन। त्वक्स्नेहे परम सोस्य, नस्सस्नेहेऽदुनादिक् ॥ १ ॥’ सुनण्णा पामेगे सुरूवे मंगा पण्डिहा, मरूवा दसूया

अहीनपंचिदिया नातिथूरा नातिकृशाथ सुरूपा, इतरे दुरूपा, अहवा ये चक्षुषो रोचंते ते सुरूवा, इतरे दुरूवा, तेसिं राया भवति, महं-
 तग्रहणं महाहिमवंते, सको चेव मलयो बुच्चति, मंदरो सुमेरू, महिदो सको, तत्थ हिमवंतमलया पच्चक्खा, दिट्ठतो, मंदरमहिंदा
 परोक्खा, सार स्थैर्य, पर्वतानां औपधिरत्नसंपण्णा, महेन्द्रश्चापि धैर्यैश्चर्यविभवाकुलप्रसूतत्वादमर्यादां न करोति, 'अच्चंतयिसुद्ध-
 पूर्वकमपि तस्स असकण्णा वर्णा, लक्षणसंपन्नो चिरजीवी निरुप्रहंतं च तस्य राज्यं भवति, मातुं पितुं सुजातं जहिच्छित्ते मणोरहे
 पूरयति, दयाळू दाणशीलो वा, दयप्पत्तो, सीमा मर्यादाकारः, क्षेमं परचक्रादिनिरोधो सेऊ-पाली यथा सेतुं नातिवर्त्तन्ते अपि,
 एवं तत्कृतां मर्यादां नातिवर्त्तन्ते भृत्याः, केतुर्नाम ध्वजः, केतुभूतं स्वकुलस्य, आसीविसे सो जहा दृष्टमात्रमेव मारयति एवं
 अवत्कारिणो रिऊणो अ आशु मारयति, वग्घो अतीसयदढगही य, पोंडरीयं प्रधानं, गंधहत्थी गंधेण णस्सति एवं तस्सवि,
 एवं तस्स सत्थनलं, सारीर चतुरंगं च, पच्चमित्ता सामंता दाईआ तक्करा डिवं सचक्कं-रज्जखोभादि परचक्कं-परबलं, परिसयतीति
 परिसा, 'उग्गा भोगा राहण खत्तिया संगहो भवे चउहा। आरक्खिगुरुवयंसा सेसा जे खत्तिया ते उ ॥ १ ॥' भट्टा जोधाः, ते
 तावद्भटत्वमप्राप्तवयत्वात् कुर्वन्ति ते भट्टपुत्राः, एवं सर्वत्र, लेखकाः धर्मपाठका, रक्षका रसकाद्या, प्रशस्तानि कुर्वन्तीति प्रशस्तारो,
 लेच्छवि कुलं लिच्छाजीविणो वा वणिजादि, माहणा जेसिं अण्णे वणिग्या ववहरंति ते, इड्डिते वणिग्या इति इब्भा, आह हि- 'अणु-
 श्रवणपुत्राभ्यां' इत्यादि, तेसिं च णं एगति ए सड्डी भवइ, धर्मश्रुपूर्वा धर्मजिघृक्षुर्वा, काममवधुतार्थे, अववृतमेव हि आश्र-
 यणीयं आश्रीयते, प्रफुल्लसरो वा पत्तोवगादिजुत्तो वा वणसंडो, कसु इच्छायां वा कामयमाणा तं ग्राहिष्यामः, ससमयं परसमयं
 इत्येव समणा पासडी माहणा गिहत्था पहारेंसु-पत्थेंति, तत्थ णं मच्छरेण नासदीयेन वयमनेन स्वप्रणीतेन धर्मेन पणवइस्सामि,

त एव सम्प्रधार्य तर्हदिच्छा गत्वा ईमो आमेषये, अत्यर्थं नाभह यद्दस्यामः, मयात्-आयन्ति इति मयत्रातारः, तेऽतु राजानः,
उप्रापाय तद्दत्ताः, जहा मो से धम्मे मम एव प्रत्यक्षाः, सुदृढं बलसाधोः सुपण्ये, स्वरो छोगायतबम्भो, वेपा आत्मा विद्यते
न तु श्रीरादर्षान्तरं, श्रीरामेभारमा, सत्यरिमाणं उद् पायतले अहे, केसगा विरिध तयाए, सा वसेनं बीवति, सदा विव्रति
पत्रवो प्रक्षरो प्रक्षरपक्षरो, फसिमं-कुत्स श्रीरामात्मा जीवे जीव इति सरीरेः जीवति श्रीरादनर्पान्तरमेव जीवति, उद्विनाओ
जीवविनाओ, पातस्त्रिषस्तेष्वप्य श्रीरं त्रिविष्टमक्षरवत् वर्हते, वेपामेभारमाकेः श्रीरामाधः, एतत्सवं जीवितं, यावत्सरीरमवि
कृत, आह हि-एतन्मानेनः परामरा०, तत्त्वविगतं श्रीरं आह्वनं परेहि जिन्व, आह्वय-अस्मिन् सुहृदो दहति तु आह्वय-स्मद्वानं,
परेहि षठहि पुरिसेहि पित्र अमभिन्नामिद, कावोवो पारेवजो, आसुन ददातीत्यसंही घात, ययारि गाम पुणेन्ति, मचरांयि
पाया आपेति, यदि पुनरात्मा विषते तेन श्रीरे छिद्यमाने भिद्यमाने दहमाने वा निस्सरन् उपलभ्येत, वृषविनाओ वृद्धनिबत्,
इत्येवं श्रीरादर्षमविषयानां जेहि वं सुअस्त्राय, किमाश्रयां?, स्रष्टा मण्णो जीवो अण्णं श्रीरं तस्मादप्येषा सुअस्त्रावत्, जो
विविधं पवेदिति, अयमाठसो ई आया दीहेति वा, यदि श्रीरादर्षान्तरमात्मा स्थाव तेन तस्याशरीरवत् संस्थानं पूर्णगन्धर्वसस्पर्धा
उपलभ्येरन्, न पोस्तम्यन्ते, इह यदस्ति श्रीरादर्षान्तरत्वं वीह इत्सं वा आक अदसमावा, कण्ठेहि जाव तुक्खेहि वा एव
तावच्छरीरादन्यो नास्ति, इदं स्ते जहाणामय केइ पुरितो कोसिमो असि इत्येवमाविभिद्यन्तः श्रीरपणां द्वादो सति छेदे
वा को दोषः परमात्मकोऽस्ति? अविद्यमाने जीवे, अथवा श्रीरादर्षमविषयमानो जेहि संः सुअस्त्राय, किमाश्रयां? यथाऽन्यो
जीवोऽन्यच्छरीरं, तम्हा व मिच्छा, यस्माच्चैवं तस्मात् ई मो इहप पयव, उक्क हि-पिब मोदक साधु धोमने०! तावं से जीवा न मर्हति,

गाथि परे लोए, ते एंववादिणो चिप्पडिवेदंति-विविधं प्रवेदयन्ति २, किरिआइ वा अकिरिआइ वा अकिरिआइ वा, यद्यात्मा मृतः परलोकं गच्छेत् सक्रियः, क्रिया कर्मबन्ध इत्यनर्थान्तर, ये चाक्रियावादिनः तेसु सुकडदुक्कडविवागो णं भवति, सुकडाणं कल्लणफलविवागो, सुकडकारी च साहू, दुक्कडकारी असाधू, सुकृतकल्याणाच्च साधोः सिद्धिर्भवति विपर्ययवद्, असिद्धिः असिद्धस्स दुक्कडकारिस्स इतरस्स गिरयो, तेपामेते एवं प्रकाराः स्वकर्मजनिताः सुकृताद्याः फलविपाका न भवन्ति, त एवं संसारं स्वकर्मविहितं अश्रद्धानाः विरुरूवेहिं कम्मसमारंभेहिं प्राणवधाः अथवा स्वयं परेहिं च, यथा च विरुरूवाइं सदाइणि कामभोगाइं समारंभंति अर्जयन्ति रक्षयन्ति, 'भुज पालणाभ्यववहारयो'रिति भोजनायैव एव एगे पागडिभिणि, कम्मप्रागल्भीति धृष्टाः, अण्णं जीवं अण्णं शरीरं, जातिस्मरणथणामिलासाडिएहिं दिट्ठेहिं अथविदितं अन्यत्वं दरिसिज्जमाणं असद्वहमाणा तथापि धृष्टाः णिल्लुज्जा मामगं धम्मं पणवयंति, कथमिति यथा नान्यः शरीरादात्ममेति, तं सद्वहमाणा तं पत्तिअमाणा साधु अक्खाता आरुयातीत्यारुयाता, कामं 'कमु इच्छायां' इच्छामि देवाणुप्पिया ! तं तुमे अम्हाणं तज्जीवतस्सरीरको पक्खो अक्खातो, इहरहा वयं परलोगभएण हिंसादीणि सुहसाहणाणि परिहरमाणा दुक्खिता आसी, संपति णिस्संकिंतं पव्वइस्सामो, इहरहा हि मज्जं मंसं परिहरामो उववासं करेमो णिरत्थयं चेव, अस्माच्च कारणात् वयं भवतां प्रत्युपकार कुर्मः, आयुष्मन् ! पूजयामः, केण ? असणेण वा ४ गंधेण वा ४ तत्थ पूयणाए आउट्टिसु, एतेहिं चेव असणाइएहिं सयणामणवसहीहिं वा, तत्थ एगे णिकामइसु, णिकामं णाम एवं तावं पुव्वं जेहिं सममेहिं गहिता ते ते पूएन्ति, स्याइ बुद्धिः, यदि नास्ति परलोगो किं ते पव्वइता ? उच्यते, तेसिं लोगायतियाणं पासंडो चेव णत्थि, ते पुण अण्णेसिं केसिं गेरुअलिंगमाइण सच्छंइमतिकप्पिअं धम्मं सोतुं भणति-तेसिं अंतिए पव्वइतुं समणा भविस्सामो, अणगारा

बाव पात्र कर्म गो करिस्सामो एव संप्रधाय तदन्तिके प्रययिता आदधा पढितु सोतु च पच्छाठ येव रुचि त, अथवा लोकपं
 क्तिनिमिषं द्दयमात्रपार्षढमाधित्य विचरिष्यामः, मुद्रलासातिपुत्रवत् । किंच-धरगादिलिङ्गमाश्रयन्ति, लोकपंक्तिनिमिष च
 प्रच्छादयन्त्यात्मान पश्ययामो, पण्डितु समणा भविस्सामो अणगारा वाप पात्रकम्म जो करिस्सामो, पन्वइयावि सन्ता तमेव
 वाद वदंति यथा वय अणगारा अकिंषणा जाव पात्रकम्म जो करिस्सामो, उक्त ष-‘अतीते सरइस्य०’ इत्यादि, एव ते कुकुडा
 पापढमाधित्य एमेव पचनवाचनमादिपुत्तु हिंसाइसु पावकम्मेसु अप्पणा अप्पढिविरता रयमाईयस्ति, ज च त अगाराइ सचिचकम्माइ
 हिरप्पणा दियति परोइ य अदचमादियति, अब्बोइ य अदचमादियायति, तेसु इत्थिक्काईएसु क्कामेसु सुच्छिता, किंच-अ आणाइ
 एव ते सुच्छिता इव न तत्र दोषान् पश्यन्ति, गुदास्तदमिठापिण , ग्रन्थिता बद्धाः न तेम्योऽपसर्पन्ति, अब्बोववातो तीयामि
 निवेद्धा, ‘क्कामस्य विष च वपुर्वयभ’ति मूलमिति कृत्वा क्कामसाधनेच्चपि लुब्धा तं तानु रक्तास्तस्यत्यनीकभूतेषु द्विष्टा , मनसि
 चक्कु, उपक्करं कृत्वा ताम्यामेव रागद्वेषाभ्यां बाधितमनस्त्वादभद्राणा अप्पणा समुच्छिदिति, कुत ?-क्काममोगहृष्णापकात्, परा
 स्तच्छिप्प्याः तव्वइरिचएणो अप्पण पाणाई समुच्छिदिति, अथवा तेसि लोगायतगाण संसारो येव परिय, किं पुण मोक्ख्यो ?,
 तेष न युक्त यत्कूखो अप्पण समुच्छिदिति ?, उच्यते, केवापि प्रकारेणासद्भावनेनेत्यर्थ , स समुच्छेदो नाम विनाशः अभावम
 वणमित्यर्थ , स एव विप्रलम्भतोऽप्यात्मनः अभाव वर्तुमसमयाः, क्व ?, तदुक्त-‘वातिस्मरणात् स्रनामिलायात् पूवायरगमना
 गमना’दित्यवमादिमि सरीरादन्यो जीव’, ते एव महाभोहिताः पडीणा पुण्यसंजोग-गुहावासं जातिसंयोग वा, सारिओ सम
 पाण धम्मो, संसारी वा जीव इति यद्वान, सहा मङ्गारएहि मणितो सञ्जतो अन्योऽमूर्ध इति उक्कमदर्शनार्थः, हेतु गिदिवाओ जहा

हव्यपि, तान् रूचान् विघ्नः, पारं प्रव्रज्या फलं वा पारलौकिकं वा सग्नो मोक्षो वा, अंतरा कामभोगंसि पंकमि विसण्णा गर-
 गादि दुर्गतिसेयंसि वा । पढमे पुरिसजाते, अहाचरे बोद्धे पुरिसजाए । इह खलु पाइणं वा ४, संतेगतिया ५ जाव
 से एवमायाणह भयंतारो जहा से से धम्मे सुअक्खाते, कयरे धम्मे ? पंचमहब्भइए, इह खलु खल्विति विशे-
 प्पो, किं विशिनटि ? सांख्यमिद्वान्तो, जहिं णो कज्जइ किरियाइ वा अकिरियाइ वा, क्रिया कम्मं परिस्पन्द इत्यनर्थान्तरं,
 तद्विपर्ययः अक्रिया अनारभः अवीर्यं अपरिस्पन्द इत्यनर्थान्तरं, सुट्ठु कडं सुकडं, दुट्ठु कडं दुकडं, सुकडमेव कल्लाणं पाप-
 मितरं, शोभनं-साधुमितरमसोभणं इप्पितार्थः सिद्धानां सिद्धिविषयः, असिद्धिः, निर्वाणं वा सिद्धिः, असिद्धिः संसारिणां णिरएत्ति
 वा अणिरयः तिर्यग्योनिः मनुष्यामराः, स्यात्कथं महाभूतान्यचेतनानि क्रियाकम्मं कुर्वते ? उच्यते, सत्त्वरजस्तमोभिः प्रधान-
 गुणैरधिष्ठितानि कर्म कुर्वते, उक्तं च—“सत्त्वं लघु प्रकाशकमिष्टमुष्टम्भकं बलं च. रजः । गुरुवरणक्रमेव तम ” इत्यादि, सत्त्व-
 रजस्तमसां साम्यावस्था प्रकृतिः, प्रधानमव्यक्तमित्यनर्थान्तरं, तत्र रजोबाहुल्या क्रिया भवति, तमस्तु गुर्वावरणकं चेति कृत्वा
 अक्रिया भवति, सत्त्वबाहुल्या सुकडं रजस्तमोबाहुल्यात् दुकडं, एवमन्यान्यपि कल्याणसाधुसिद्धिर्नरकादीणि अ०, प्रशस्तानि
 सत्त्वबाहुल्यात्, रजस्तमो न यदि स्यात् अवि अंतशो वृणस्य कुब्जीकरणेऽपि पुरुषोऽनीश्वरः, गुणकृतं फलं भुंक्ते, उक्तं हि—
 ‘तस्मात्तत्संयोगादचेतनं चेतनावदवभाति । लिङ्गं त्वप्रकृतिगुणं कर्तृत्वे च भवत्युदासीनः ॥ १ ॥ तं च पदउद्देशेण पदानामुद्देशः
 पदैर्वा पञ्चभिरुपदेशात्, वाच्यस्य समवायणं समवायः, स्यात्-कथं समवायः?, प्रधानत्वात्, उक्तं हि-प्रकृतेर्महान् महतोऽहंकारः०,
 प्रतिलोमं संहारः, प्रधानमेव समवेति, अनिर्मिता न केनचिदीश्वरेणान्येन वा अभ्रेन्द्रधन्यादिवत्, स्वयं प्रादुर्भूताः, अनियया न

निर्मिताः न निर्मितव्यः, येषां असत्कार्यं तेषामभूत् एव क्वाष्टादभिनिर्णीयते मृदुपिष्ठाद्य घटः इत्यादि, नैव सांख्यानां, कारणे
कार्यसम्भावात्, न हि किञ्चिद्विहितव्यमिति, अकटा णो कटा यथाऽन्येषामकृतकमाकाश एवमकटा, यथा च घटः कृत्रिम
एव नो अकृत्रिमा, अकृत्रिमत्वादेव च अनादी अपिषणा नेचसा भवति, ततोऽवस्था न गत्या, न तेषां कश्चित् स्वामी प्रवर्तते
इत्यतः अपुरोहिता, पुरुषार्थे तु स्वतः प्रवृत्तिरेषा, आह हि—‘वत्सविवृद्धिनिवृत्तधीरस्य’ यथा, यथा नैषां कश्चिदक इन्द्रिया
णामिय यष्टुः प्रधान, स्वविषयबलवन्ति हि भूतानि, सकृत्तथा नाम सासतमि, स्वकृतभावः स्वकृतच, आयतदृष्ट पुणेगे उक्तानि
भूतानि मूतकारणाणि च, अल्पकर्मद्वैकारः तन्मात्राणि, स्यात्—किमेषां प्रवृत्तिरिति ?, तदुच्यते, पुरुषार्थं मयैषां पशु यदर्श
नातिवर्धते, असावपि सुख, सुखेऽपि प्रधानवत् आश्रयत, सतथ नास्ति विनाशः परमाणुवत्, असतः सम्भवो नास्ति त्वत्ति
पाणवत्, आह हि—‘अमुदकरणादुपादानं’ एताव वाचसीयकपक्षि, किमिति ?, न कश्चिदुत्पद्यति वा विनश्यति वा, नापि संमरति
सर्वगतत्वात्, इत्स्ववदवतिष्ठते, एताव अल्प, कोऽस्ति ?, यदस्ति तदेतावदेव, प्रधानपुरुषावित्यर्थ, एताव ताव सम्बन्धोऽपि प्रधान
पुरुषानेव लोकः, एतमुद करणमित्यर्थः, कारणभावः कारणता, अवि अन्तस्रो प्रधानपुरुषो व्यवस्य दृणाप्रादपि किञ्चिदन्यतो
वायत इति, परमात्मा कारणमात्मा तु करोति, तत्फलं तु परमारमा भुक्त, तपसा तत्प्राकृति पुरुषान्तरं जानीते न किञ्चिदपि
माणो, जो किञ्चाकिपावेति च सोऽमुकोऽपि सायते, अनुमोदतेऽपि, कारणकारणात् पुणो मारियतरात् तेन तत्र गदितात्, उक्त
च—‘जो सायद् न माणुस्सं मांसं यच्च क्वो स मेलेति ?,’ एव पयणपायसाहपि, एतेहि पुण विद्विन् पव कोहीओ गदिताओ,
अधि अन्वसो पुरिसमवि विकिप्पिवा एत्थपि वाण जत्थेत्थ दोसो, तेकोऽपि पडिबेवति, सुख सिद्धते मोत्तु अण्णत्थ फिरिआदि वा

अकिरिआड् वा जहा संखनिद्रंते युतं तहा किरिआड् वा अकिरिया २, तेपामुत्तरं—अत्यन्तानुपलब्धेः प्रधानमेव नास्ति, सत्कार्यमध्यैकतेन नास्ति, कस्मात् ? यस्य न भवति उपलब्धेरनुपलब्धेश्च, तथा कारणात् कार्यस्यान्यत्वात्, इत्येवमादिभिर्हेतुभिः मांख्यसिद्धान्तस्योत्तर, एवं तेहि विरुवरूवेहि कम्मममारभेहि जाव भोअणाए, एवं एगे मामगं धम्मं पणवेंति, आत्माप्यथैयामरुत्ता, तथापि निर्लज्जा मामगं धम्मं पणवेंति, यद्यकर्त्ता तेन पणवणा ण जुज्जेते. बुद्धेर्यचेतनत्वात् वटस्येव प्रज्ञापनासामर्थ्यं नास्तीति, ततत्तदृपदेशद्रष्टुरभावात्, कामं च खलु परलोगणिमिचं ते सहायका सांख्या ते समणमाहणा पूंति, न तु प्रत्युपकारार्थं, लोकायतिक्रवत्, जाव णिकामइसु, पुब्बामेव तेसि णातं भवति धम्मसङ्गाए ते अप्पणा आचरंता उद्देसगादीनि आत्तयंति एवं जाव कामभोगसेयंसि० दोचे पुरिसजाते ॥

अत्राचरे तच्चे पुरिसे (सू० ४) इस्सरकारणिए, इह हि पुरिसाइया धम्मा—स्वभावाः, जीवानामजीवानां च, अत्र जीवधर्मा जन्मव्याधिजरागेशोरुसुसदुःखजीवितमरणाद्याः, अजीवधर्मा अपि मूर्त्तिमताममूर्त्तिमतां च द्रव्याणां, मूर्त्तिमतां तावत् वर्णगन्धरसस्पर्शाः, अमूर्त्तिमतां आकाशदिकालादीनां, दिश्यन्त इति दिशः, परापरत्वादि कालस्य, शब्दगुणमाकाशं, कतरः पुरुषो योऽग्नौ परमेस्वरः विष्णुरीक्षरो वा ? आह हि—‘पुरुषः कर्मणां कर्त्ता०’ तथा चाहुः ‘ईश्वरान् संप्रवर्त्तते’ अपरे ह्याहुः—‘एका मूर्त्तिः त्रिधा जाता०’ इत्यतः पुरुषादीया, पुरुषप्रणीताः पुरुषेण प्रणीयमानास्तान् प्रकारानापद्यन्ते क्षीरवत्, पुरुषोत्तमीयाः न स्त्री न नपुंगो, पुरुषः प्रधानः, पुरुषेण प्रदर्शिताः प्रद्योतिताः, यथा प्रदीपेनादित्येन वा घटः, पुरुषेणाभिसमन्वागताः सर्वगतत्वात्, पुरुषेण आभिमुरखेन अनुगता सर्वगतत्वात् मृणालतंतुवत्, न पुरुषमुदस्य वर्त्तते, पल्यकालेऽपि पुरुषमेवाधितिष्ठति जलोन्मिवत्,

आह हि 'जह सलिलमि तरंगा०' छान्तं गण्ड जहा शरीरे जाए बुद्ध जाए अमिमूय चिद्धह, यथा ग त ममादिमि क्रियाविनेपे समित्त मुरीमेव अमिमूय चिद्धह एवमेव धर्मा इत्तराईया०, एव सेमाइपि । अणिय इम दुवालसुगं गणितियुग, तत्रहा—भायारो जाव ठिह्ठीयाओ सम्बमेत मिच्छा, अनीइअग्रणीतत्त्वान्, ये हि ईश्वरं न प्रतिपद्यन्ते, तव स्वच्छन्दचिक्छिन्नानि नाम्नाणि प्रथयन्ता, धयं तीवक्करा इति मुहानां वक्को, 'सुदमतोरविशेषात् यच्छोपलब्धेऽस्मत्तवद्' (तच्चा० १) अमस्य, असत्यत्यान् प्रतयीय अतथ्यमि त्यर्थः, यथातथ्ये आहतरिय एकार्थथायकानि वा पदानि शुक्रन्द्वन् व्यञ्जनविभ्रिष्टानि, इम स्म इम ईश्वरकारणीय दरिमण मम अहचदिय, त एव मोहा मोहिताः सुञ्च कुञ्चन्ति, काउ तत्तेव ठवेति, सुदुद्द ठवेति, तमि एव नोदा मोहिता, मोहा पुरिमम्य रागो भवति, तस्सिच्छामावतो तडिडिष्टेषु च द्वेय, रागद्वेयमोहाथ कर्मव'घहेतव', कमण संसारो तदु'म्य च, ननोच्यत—तमेव न तया तीयं तु ख नातिवर्चत सउम पंजरं जहा, त णो विप्पडिवदति, ईश्वरं मुञ्चया अन्यत किरियाइ वा करेति घम्मेगनि, यदा इह सल्लु दुवे पुरिसवाते, किरियाण अकिरियाण च इतु, एय ईश्वरस्योपरि तगं छोटु विरुवत्त्वेहि भणति, 'यस्य पुदिनं लिप्यत, इत्था सर्बमिद भगत् । आक्खअमिव पक्कन, न म पापेन लिप्यत ॥१॥' तडपि परलोककम्पी घर्मवुद्धया ईश्वरे भवया पूजयन्ति जाव विमण्ये । तथे पुरिसजात ॥

अहापर चउत्थ (ख० ५) गितिया जाव जहा मे एम धम्म सुअक्खवाए, कपर त घम्म ?, गितियावादे, इह सल्लु दुवे पुरिसजाता एणे पुरिसे किरियामक्खति, किरिया कर्म परिस्यन्द इत्यर्थ, कस्यागौ किरिया ?, पुरुषान्य, पुरुष एव सम्पत्ता दिप्पु क्रियसु स्वसो अनुम'घाय प्रवर्त्तते, एव मणिषापि त दाजयि पुरिमा तुछा पियतिउसेण, गत्र नियतिवादी आरम्भीय वृक्षनं

ममर्थयन्निदमाह-यः खलु मन्यते 'अहं करोमि' इति 'अभावपि नियत्या एव कार्यते अहं करोमीति, तदायत्तत्वाच्चाचरम्य, यत्र
चैव २ मेधावीग्रहणं तत्र २ नियतिवादिनः परामर्षः, एसो मणगति-अहं करोमि, वित्तिओ मणइ-णियती करेइ, एगड्डा, क्त-
रोऽर्थः ?-कारकार्थः, तत्थ पुण बाले एव पडिवज्जंति कारणमावन्ने, अहंमि दुःखामि वा बाधनालक्षणं दुःखं शरीर, शोको इष्ट-
दारापत्यादिविप्रयोगादि, शोकः मानसः, शरीरेण मानसेन वा दुःखेन, शरीरेण जायति, करोमि त्रिभिः कायवाङ्मनोभिः
तरयामिति, तप्पामि बाह्वैरभ्यन्तरेश्च दुःखविशेषैः, उभयथापि पीडयापि, मव्वतो तप्पामि परितप्पामि, एतत्तर्न दुःखोदयं कर्म
अहमकार्पोः परो वा मे दुःखति वा जा परितप्पति वा, परो एवमासी, नेइवरो, नियतिरेति, एव खलु सकारणं पर-
कारणं एवं विप्पडिवेदेति कारणमावण्णा, मेधावी एवं विप्पडिवेदेइ जं खलु दुःखामि जाव परितप्पामि वा णो एतमहमकासि,
किन्तु णियती करेइ, न चाकृतं फलमस्तीत्यतः णियती करेति, जति पुरिसो करेज्ज तेन सर्वमीप्पितं कुर्यात्, न चेदमस्तीति ततो
नियती करेइ, नियतिः कारिका, परोऽपि खलु जं दुःखति वा णो परो एतमकासी, णियतीए तं कृतं, एवं खलु सेसं कारणं, एवं
विप्पडिवेदेति-इह खलु पाडणं वा ४, जे तसा थावरा पाणा ते पंचत्तं-संघातमागच्छंति, केण संघायमागच्छंति ?, सरीरेण, परि-
जातवालकौमारयौवनमध्यमस्थविरान्तः पर्यायभेदः, परि आगाः परिविधेणेव शरीरेण बालादिपज्जवे विहिविवागो
विधानं, पृथक्करणमित्यर्थः, त एवंविधो निधिविधानं, तच्चैवं-संधानपरियागविवागा विधानं, स्वकृतं वा कर्म विधानं, जन्मजरा-
रोगशोकमरणानि वा, नरकतिर्यक्मनुष्यदेवेषु उत्तमाधममध्यमविशेषाः, विशेषेणाह-इन्द्रसामानिकत्रायस्त्रिंशपारिपद्यात्तरक्षकलोक-
पालानीकप्रकीर्णकामियोग्यकिल्बिषाः दशविधाः, तिर्यक्षु चैकेन्द्रियादयः, पणवणापदे जहा मणुस्सेसु संघुच्छिमा गम्भवकंति आ

य ते एव संगतिश्चा उर्वेति, नित्यकालसंगता हि पुरुषेण नियती, यथा रूप स्पष्टेन, अमिरोष्येन, अथवा आयो द्रवा अर्त्येयवती
च, यथा ग्रे दधिगविषाण सख्येण, एव सख्यजीवा नियतीए णिब काल संगता, तत्कृतानि विधानानि प्राप्नुवन्ति, उपेक्षण
मुपहा, नियती करोति, पुरिमो उवेस्ता, तवसस्या पुरुषवत्, एवं उपेक्षा हि नियतीवाद, एव तावज्जीवधिस्मिता वियती युता ।
इदानीं अजीवणिस्मिता, तज्जहा-त एन संघातमागन्धंति परमावाहयः, अग्रन्धन्वादिक्कानां चा संघातपरियाग, तेसि दो वण्णादि
पञ्चया, विवेगः तेसि चेव संघाताण मेदो वण्णादिविवेगो य, विषाण तेसि मेदः प्रकार इति, तेसिपि णियतीकृतः, त एव
संगतिय तेसि अजीवाण, ता वियतीमतरेण णटिय अण्णतो अकिरियाए वा, त्व च अण्णे रयति वायुमाउट्टति सभावओ एव,
ण पुण जहा लोगायत्तियाण रूपधरबधिमिच ज्ञाव सेयसि विसरणे, एते चेव वचारि पुरिमज्जाता णाणायणा मूम्मसूस्म
तरमन्दपुत्तादय, णाणावण्णा वा प्रादज्जादयः जातिकृता वर्णाः, शारीरा वा कृष्णश्यामादयः, छन्दोऽभिप्रायोऽमिलापमित्यर्थः,
अन्यस्यानिशजो भवति, 'अण्णस्स यिया छासी' गाहा, जहा दोइल्लए चेव, महिलाण णाणाविहा दोइल्ला उप्पज्जंति जहा महिल्ल
सामिस्म मातु मेइकुमारस्स य, णाणासील्ल दाळ्णमइसील्ला, णाणाविट्ठो, एते चेव वचारि लोगायत्तिगादयो, एगगइप्पे गइण
तिठिप्पि तिमइहा पात्रायमत्ताए, णाणारंमा असिमसि कसिवाप्पिज्जादयो आरंमा, अण्णोण्ण करेति, णाणाअन्धवसाया तीममन्द
मय्याप्पवमाना, सुखेऽपि पदीण पुन्वग आयरिया मगग अंतरा क्खमभोगेसु विमक्का, उक्ता पंच यथा भवी, तेऽपि किलापव
गंती अण्णठरियया, संपति भिस्सन् युच्च, जो सो पोट्टरीयमुपादेति, से थेमि भिस्सलोरुपोष्पात्तं वियधुः सोऽह मवीमि, पाइण
धा० पणवगदिसाओ भावदिसाओ गहिताओ, सतिगतिपा मणुस्सा, सन्धि-विपन्ते, तज्जहा-आपरिया वेगे जाव दुस्सा वेगे

अणारयाव पव्वयात्, जहा अणो वा जो कोइ हरिएमबलो, अणो वा जो कोइ दुवणरूगो, संपनपि णियागोतवज्जा पच्चाविजंति, अणदेओ वा
 हरिएमवज्जा, दुरूनदुवण्णा पुण अव्यंगमरीरा मदोमावि पव्वाविजंति चेव, खेत्तवथुविमासा, अप्पाइ० दुग्गततणहारादीनां,
 भूयो बाहुल्ये, इदं भूयः इदं भूयः इदमनयोर्धूयस्तर, अल्पेभ्यः बहुतराणि, भुज्जतरे वेगेसि, तद्यथा—अहं चिय राजमंडलियव-
 लदेववासुदेवा चक्कवट्टी य, ण य जहा कम्मं भुज्जतरो, तेसिं च णं जणजाणवताइं, जणः सर्व एव प्रजाः, जनपदस्यैतानि
 जानपदानि, ग्रामनगरखेटकबटादीनि, अथवा जनः प्रजास्तत्प्रतिगृहितानि द्विपदचतुष्पदादीनि जानपदानि, तहप्पगारेहिंतो भिक्खू
 भाणितव्वो उच्चणीयमज्झमेहितो कुलेहितो, कच्चिकेचिद्वा साधुममीपमगम्य धम्मं सोच्चा तं सदहमाणा, अभिभूय, किं?, परि-
 सहोमसगगे भिक्खायरियाए समुट्ठिता, दुक्खं भिक्खं अडितुं, उक्तं हि—‘पिंडवात्तपविट्ठस्स, पाणी०, तथा उक्तं ‘चरणक-
 रणस्स सारो भिक्खायरिया०’, संमं उट्ठिता समुट्ठिता, सतोवि एगे णातयो पुब्बावरसंमट्ठा णातयो, कामभोगोचकारी उचकरणं,
 ताणि चेव खेत्तवथुहिरणसुवण्णादीणि च, जे ते सती वा असती वा, सतिंति अत्थि से णातयो जहा भरद्दस्स, अमतिंति
 णत्थि से णातयो, अहवा नास्य नाती सन्ति अणातयो—अणातगा ते अत्थि, अणोसिं उ परिचिन्तगा भिच्चा, अत्थि उचकरणं, उच-
 करणं च उपकरोतीत्युपकरणं घटपटशकटादि, नास्य उपकरणं विद्यते अनुपकरणः, अथवा नोमकारं करोतीत्यनुपकरणं यथा छिद्र-
 बुमत्त्वात् घटः जीर्णत्वात्पटः, एवमन्यान्योपकरणानि एकांगविकलानि यथा स्व स्वं कार्यं न साधयन्ति तान्यनुपकारित्वादनु-
 पकरणं, समुट्ठिता, स्यात् कत्थं समुट्ठिता? धम्मो पव्वज्जाए य समुट्ठिता, कथं समुट्ठिता?, पुब्बमेव तेहिं णातं भवति, पुब्बं धम्मं

सुनेति पन्था ज्ञापति, एव मोतु नात । इह खलु पुरिसे अण्णमण्ण मम अट्ठाए, अण्ण म् अण्णं च अण्णमण्ण, अनेकप्रकार
 मित्यर्थः, अन्यधान्यच अण्णमण्ण, एवमधारणे, विविध प्रवेदयन्ति विप्यडिदेदयित, किमिति ? विज्ञा, तज्ज्ञा स्वेयण्णे जाव
 म्मा मे, कारणे क्खयेवदुपचारात्, तावका तावक्कतोळा आतसमु'या महा एव मेवेषु कामगुणेषु विभाषा, एते ममाहीणा अह
 मवि एणमिं खामी, मेघात्री पुब्बमेव, किमिति मममिज्जाणेळा ? एते खलु काममोगा मम अट्ठाए अजिज्जति परिवट्ठिज्जति परि
 यारिज्जति, न चैज्जन्तेन सुम्माय मवन्ति, कथमिति ? इह खलु मम अण्णतरे रोगातर्के, विदूगमायासो, पुज वातिओ वा पेच्चिअ
 अमिमियसंणिवाइय, इयु इच्छायां, न इतो अनिट, अकमनीय - अकान्तः न प्रीतिकर अप्रिय न शुभः अशुभ अओमन इत्यर्थः,
 सर्व एवानुमो म्याधि कृष्णादिषु विद्वेषत, मनमा ज्ञापते मनोज्ञ, मनओ मतः मनोम, दुक्खेणोयहो, दीर्घकालम्यायी रोग,
 सओचावी आतक्क, जे इति अह, तेण रोगातर्केणामिभूयते, काममोगे मयेअ-से हता, हत्त संप्रे, मयात्तायत दति मयतारो,
 इम दुक्ख परिमाप्पयतु, एग मम अज्जनरखणादिसमुत्थ मवअमितमेव दुक्ख ममुत्थित मां बाधते, त भवन्त एवैत प्रत्यापिपतु,
 स्वाइ अणेतनस्वात्काममोगानां आमण्ण न विद्यते तत' उच्यते, मुक्कसारिकामयूराणां आमण्णमिट, तंज्ज्ञा - 'अकतण्णओसि
 तुट्ठिय !' तथा थ - 'मो ! इम ! निर्मलनदीपुल्लिनादि', तथा च 'बोद्धिय ! ते यतः कान्तासुष्टामपि स्पृश्य' इत्येव, तेषां पुत्रे
 म्योऽपि श्रियतराणां काममोगानां पुरस्ताद्वचिन्नपि पूर्वं भवति वाच, अम्हा एव तम्हा काममोगा तन्निमित्तेहि तु दुक्खेहि अण्ण
 निमित्तदिनो यावि इ वदतद्वियावादीहि, वो सावाए वा, न चात्यन्त भवति, क्क ? पुरिसो वेगइतो पुम्बि काममोगे विण्य
 इळा, जहा सयागत्तिप्पयोगो, काममोगा वा पुरिसं पुम्बि विण्यज्झायाइ, त वेव पट्टमपुरयाणिजपुत्त, अम्हा ते णत्तिया

भांति ण चेवेगन्तया, रोगितादीना जहा कालसोयोरियंमि, तम्हा एं पचा अणो खलु कामभोगा जाव अणमणेहि मुच्छामो,
 इति संखाण ज्ञात्वेत्यर्थः, वयं कामभोगे संवुल्लिखतु विष्पजहिस्सामो, बुता कामभोगा, से मेवावी जाणेजा बाहिरगा मे तं एते च
 उपसामीप्ये णी प्रापणे, आसन्नतरमित्यर्थः, तंजहा-माता मे जाव संयुता मे, एते मम अहमवि एतेभिं, कथमिति १, ममैप
 पिता अहमस्य पुत्रः, भार्या पतिः, एनमन्येवपि यथासभवं विभाषा, से मेधानी पुन्यमेव अप्पणा एवं समभिजाणिजा, इह ग्वल्लु
 मम अन्यतरे दुःखे रोगातङ्के जाव णो सुभे, तेसि वा मम भयंताराणां जाव एवामेव णो लद्धपुव्वं भवति, अण्णस्म दुक्खं णो
 अणो परिआतियति, अण्णेण कडं णो अणो संपडिवेदयति दुक्खं, दुक्खं ता णियमा कृतं कृतं दुःखं वा स्यात्, सुखं वा, अहवा
 दुक्खोदयमपि कृतं यानन्नोदीर्यते न बाध्यत इत्यर्थः, तावत् कृतमेव नाकृतं, यसादेवं तस्मादन्येन कृतं अन्यो न प्रतिशंवेदयति
 तन्हा पत्तेयं जाति पत्तेयं मरति, पत्तेयं त्यजति उपपद्यते, जंझा-कलहो, सज्जानातीति संज्ञा तां, पिजमेव वेद्यत इति वेदना, इति
 खलु एवं इत्येवं नातिसंयोगा णो ताणाए वा, पुरिसो वेगता पुवि नातिसंयोगे विष्पजहति, जहा भरहो, पुरिसं
 वा एगता नातिसंयोगा विष्पजहति जह अट्ठणं, बाहिरए ताए एम सजंगे इमे उवर्णीततरिए, किमिति शरीर चेन तदवयवा
 हस्तादयः यथा मम पद्मतलकोमलौ लक्षणोपचितौ हस्तौ तथा कस्यान्यस्य १ 'इमौ करिकराकारौ, भुजौ परंपरजुतौ। प्रदांतौ गोस-
 हसाणां, जीवितान्तकरः करः ॥ १ ।' पादा मे कुर्मणिभा, आयुं मे दीहं, निरवधृत च वलं, उरसं बुद्धिबलं च, वग्पा अवदा-
 तादी, त्वक् स्निग्धा. छाया प्रभा, वर्णच्छाययोः को विशेषः १, वर्णः अनपार्या, छाया तु उत्तिन्नपुरिसमनपायिनी, शेषाणां भवति
 च न भवति च, 'अनलानिलसलिलममुद्रवाणबुद्धिः पंचधा स्मृता छाया' अशुभदा त्रिकार्यलक्षणा, अथवा अवर्णणीयेऽपि ममीकारो

ममति, शरीरे शरीरावयवेषु वा सद्यपि कोऽपि नेच्छेत्, अति पिष्टिग्रस्तमिव जीवति, मरणगोणसंस्पर्शात्तद्गण मठङ्गण च सञ्चति
पवित्रेण, एव अञ्जीणि विशालरसुष्णलवणलाई, विट्ठी मे पलिया, उज्जुतुगायता भाभा, जिह्मावि तण्डुआ विसदा, फासा कङ्क-
दमउञ्जी, इत्थीण विपरीतो, एवमन्येऽपि दतोऽङ्कुरात्तदुममणिढालगलस्रधउरपट्टिच्छिन्नाणुञ्जवादि ममति-ममीयते चारिसं मम
मरीरं सरीरावयवा वा तारिमा कस्यति !, एव ममीयमाणो अस्मि पदमे मज्जमे पच्छिमे वा, वयसि वाऽवयवे ममति, तस्मि
न व भतो इति, क्व !, पदमे ताव वपे परिश्रमाणो मज्जमो भवति, मज्जमेव परिश्रमाणो पच्छिमो भवति, पथमेकैक
स्मिन् वयसि परिश्रमाणो अयां वयोऽवस्थां प्राप्नोति, अदा वयतोऽमौ परिश्रति तथा पलतोवि, अ पदमवयवस्त गच्छि, स्रण
कुमारविद्वतो, उक्त च — 'पण्यासगस्त चक्षु परिश्रति० परिश्रमाणे तु वयसि ह्यसंघिता सधी विसंधीमन्ति, सुणिगदससु
गणिगुगसंघिता पाया उच्छसंघिता ह्यसंघातपरिणिजा भवति, बलितगे गाते, किञ्चा केमा पलिया, अपि इमपि मरीरं तदपि
परायस, न विष्णा आधारेण, तेनोऽप्ये-आहारोऽवचय, विष्णा आहारेण सुस्सति मरयति य, सतापि च आहारेण कालोपकेण पित्रम
मणुप्येण पञ्चचेन पदिजमाणेन आणुपुब्बीए चाव तीसवरिमाणि वञ्चितु ताव तपि अवष्टित वा गोमणुयाऊणं, अपि पिरुवक्कम
आउस मरति तपि आणुपुब्बीए परिशति, तज्जहा-पण्यासगस्त चक्षु हायति, अथवा समए २ आधीचियमरेण मरमाणो २
जीर्णमच्छयत् पवति, एव मरीरं अस्मिन् अधुन संस्त्राय भिक्खु एव, अ पुरेकच्छेदमिक्खु चेव चवहारीयणयस्स, पिच्छणयस्स
भिक्खु येन भिक्खापरियसमुद्धितेण, भिक्खापरियं विष्णा प्राप्ती प्राणयिता न ज्ञानादीनि तेन भिक्खापरियग्रहण, दुइतो लेग
खाणिजा, किं दुइतो !, तज्जहा—जीया चेव अजीवा येन अदरिब लेण, अदिसापालनार्यं, जीवा दयिषा, तज्जहा—इमं च अज्जं

जाणेझा, इह न्हाळु गारत्था सारंभा सपरग्गहा आरंभो पयणपायणादीहिंसाप्रवृत्तिः, परिग्गहो खेचवत्थुहिरण्णादि, संते-
 गतिया समणा पंच, माहणा द्विजातयो गहिताओ, आह-णणु गारत्थगहणेण द्विजातयो गहिता ?, उच्चते-केचिद्धिजाः घरदारं
 पयद्धिऊण लोइआइं तित्थतचोवणाइं आहिडति मिगचारियादि चरति, समणोच्चासगा वा, ते तु अविरतत्वात्, जे इमे तसथावरा
 पाणी ते करिम्पणपयणपायणादिमु वट्टमाणा समारभंति अण्णेहिं समारभावेंति, उद्देसियमोयणा पुण अण्णे समारभंते समणुजाणंति,
 किंचान्यत्, जे इमे कामभोगा सदरूवा कामा गंधरसफासा भोगा, तदुपकारिपु द्रव्येषु कामभोगोपचारं कृत्वाऽपदिश्यन्ते,
 तेभिं परिणिण्हंति वणिक्करिमादयो, इस्सरपुरिसा परिणेण्हवेंति परिणिण्हन्ते य ममणुजाणंति, एवं समणमाहणेषु विभागा, तिचिहं-
 तिनिहेण सारभे सपावए णातुं गारत्थे समणमाहणे, य, संसारभया अहं खलु अणारंभे अपरिग्रहे भविस्सामि, स्याद् बुद्धिः-अणा-
 रभो अपरिग्गहो य कथं शरीर धारयिष्यति ?, उच्यते, जह खलु गारत्था सारभा एगतिपा समणा दव्वारंभं प्रति जइ णाम केइ
 अणारभा अपरिग्रहा वा, आरभ प्रति असंयतत्वात् सारभा सपरिग्गहा चेव, तत्थ जे ते दव्वारंभं प्रति सारभा सपरिग्गहा भिक्ख-
 गमादी ते चेव णिस्साए आहारोवहिसेज्जादि जायमाणा बंमचेर वसिस्सामो चारित्रमित्यर्थः, कस्स णं तं हेतुं ? कस्माद्धेतोः
 भमांतलानुन्टुय तानेवाश्रुमति ?, उच्यते, जहा पुव्वं तहा अन्नर अहार, तहा पुव्वं, आहाजुत्तं-गिहत्थे णिस्साए जुत्तं, किंवा तेसिं
 अत्थि जं देहेंति ?, उच्यते, पुव्वं एगे सारभा सपरिग्गहा एय आसी, इदार्णिपि पव्वइता संता पचमाणगा सामादिपरिग्गहेण
 य सपरिग्गहा, जेवि दुग्गता आसी तेवि कामादीणि सेवंति, केवलं तेहिं फणिहा परिचत्ता, कइं कततो ?, उच्यते, जस्सारंभो
 य घरमागपायोगग, अट्टवेता रिजुभावेण णणु काता तावैकं धम्ममनुपस्थिताः, पुणरत्रि तेऽवि तारिमगत्ति असंजतत्वात्संसारिणः,

ने स्तु गार्त्था सारंभा सपरिग्राहा पासंढत्यायि सारंभा, दुइवोचि दोवि ते, अथवा पुंस्वि पञ्चा य, अइवा सयं परेहि य, अइवा
 रागेण दोसेण य, इति संखाए द्वात्वा, दोदि अतेदि अदिस्समायेहि तो गारत्थावृत्ते पासंढवृत्ते इति मिक्खु रीएच्चत्ति
 इति परिसमाप्तौ उपप्रदर्शने वा, मिक्खु रीएच्च इति, तत्थ पण्यवगदिसं पट्ठस से बेमि पाईण था ६ एव दुधिघाए परिण्णाए
 परिण्णायकम्मे, परिघ्रातद्धर्मत्वात् व्यपेतकर्मा अबधक इत्यर्थे, अबधकत्वात् पूर्वोपचितकर्मणः वियतिकारिए, अंत करोत्येव
 मास्यात मगवता, कप अत करोतीति !, अत्रोन्यते, तत्थ मगवता छलीवयिकाय०, उक्त च-‘पुष्पमणित तु ज भणत्सी
 तत्थ०’ ते कइं रक्खितन्वा !, अन्तोषम्मण, कइ अंतोषम्म मवति !, से जहाणामए मम अस्साचण्णेट्ठेण आठडिलमाणस्स,
 आठडिलइ रीत्तउ, बहा सीसे इम्मइ खीलंगो तहा सुक्खे आठडिलति, इम्मति तल्लं, पापाए आठडिअति इमइ एगट्ठा, दंसि
 वा आमुत्ता, अयमण्णस्य वुचति महा ओयमो हूरो मस ददाति, एक एवायं अण्णज्जघाडमिलवेत्ति, एवमाइननक्रियायां केइ
 आठडसि मणंतिचि, केइ इम्मतिचि मवति, केइ पुण तिडिचि पगारदि, वाडतिगाढ दुक्ख परितावणा, जेय वा मरणसंदेहेण मवति,
 कित्तयण पुण मुत्ता, मुत्तुक्करण बाव लोमकरण, मूयते नूणति वा तमिति सोम दुक्खाविन्वंतो, अंगप्प अभिखवतो हिसंति करोति,
 इषेव जणे मवे पाणा जाय सुक्ख पडिसयेवेत्ति, एवं अंतोषम्मेण जाम्पिचा सुखे पाणा न इंतव्वा, आइ-किमय घग्मो
 यदमानन्वामिनेव प्रणीतः !, आहोस्विह इणमादीएयि तीर्बक्खरन्येव तत परेयातिक्रान्तेः !, किमिति !, जमुच सुखे पाणा०, एव
 शिष्यप चोदिते आचार्यवाक्यं-से बेमि जे असीता अणता जे अ पत्तुत्तुपप्पा साम्प्रत वर्तमानस्वामिकाले पण्णरससु कम्म
 भूमीमु ज त्रागमस्सा अणता अरहता मगवतो सुखे ते एवमास्यावधन्तः एवमास्यास्सति अर्धत, अतीतानागतकालप्रवृत्तयेण

वर्तमानकालो गृहीतः, मर्वे ते एवमाइक्खंति, आकारकथनत आख्यानं, यथा 'अवल्लोअणं दिसाणं' नन्वेवमाकारेण भगवन्तो
 रहन्तः धम्ममाइक्खंति, भाषमाणा अपि भृशं ज्ञापयन्ति प्रज्ञापयन्ति, भृशं रूपयन्ति प्ररूपयन्ति, स्याद्वादतो वा रूपयन्ति, उक्तं
 - 'नानामार्गप्रगममहती०' किं तं प्ररूपयन्ति ?, सन्वे पाणा ण हंतन्वा 'हन हिमागत्योः' आज्ञापनं प्रमह्यामियोगः
 तथा कुरु याहीत्येवं, ण परितावेयन्वा ण उद्वेयन्वा, एम धम्मे धुवे, ध्रुवः नित्यं तिष्ठति, सर्वकर्मभूमिषु नितिओ नित्यः, शश्व-
 तीति शाश्वतः, एगडाइं वा, एवं मंता अंतोधम्मेण से भिक्खू विरते पाणातिवायाओ जाव परिग्गहाओ, तत्परिपापालना-
 व उत्तरगुणेवि रक्खइ, तंजहा—णो दंतवणेणं दंते धोवेज्जा, गिलाणो अगिलाणो वा विभूमावडिए, आया वा णो अंजणं,
 प्राणो वा रोगा पडिक्कंमठाणो वमणवेरमणविरेयणं वा, अज्जध्रुवणेंतमवि धूम पिच्चति कासादिप्रतिघातार्थं, एवं मूलगुणोत्तर-
 सु सुसंवृतात्मा से भिक्खू अकिरिए नास्य क्रिया विद्यते ते सो अरुम्मवन्धक इत्यर्थः, लूप् हिमायां, अहिंसक इत्यर्थः,
 सायाणं णिव्वाणंतिकाउं अकोहे जाव अलोभे, स एवं मूलगुणसंबुडो भवति, जे य क्कमायग्रहं करेड, कमाइओ पुण मूलगुणे
 गुणे य खिप्पं अतिचरति, जो पुण अकोहो जाव अलोभो मो चेव उवसंतो भवति मक्काया, अणुवसंतो चेव परिणिब्बुडति,
 उण्होदगं, उण्हाणं समाणं परिणिब्बुडेत्ति बुच्चइ, एवं कमायोवि उसिणो, तद्वचममे परिनिब्बुडे नुच्चति, एवं ताव उहलोडणसु
 ते, अथवा परलोइया कामभोगा किमासंसितन्वा ?, नेति उच्यते, परलोडएसु कामभोगेसु णो आसंमा पुरतो काउं वियरेजा,
 भति ?, इमेण मे दिट्ठेण वा दिट्ठं धम्मफलमिहेव, तंजहा—आमोमहि विष्पोमहि अक्खसीणमहाणमिआ चारणविउव्वणिट्ठि-
 १, परलोए सगं सुकुलपचायादिमादि, सुतं अदक्खाणएसु धम्मिलवंभट्ठादि, मणजानी, सुतं मयमेव जातीस्मरणादिएहि

चेव रिड्ड, सुत सुचेदि, विविध विसिद्धं वा पात विष्णात, इमेण वा सुचरिततवणियम० सुचरित तत्रो चारसविधो, नियमो
 इदियनोईदिय०, प्रहजणघरणं बभवेरं चारित्रमित्यर्थ, इमेण ज्ञाताभातागु(व)त्तिण धम्मणेण, यातामाता यस्य वृत्ति म ममति याता
 माताइत्तिकः, यात्रा नाम मोक्षयात्रा, मात्राज्यपरिमाणा या वृत्तिराहारादि, उक्त च—‘यात्रामायाअनो मित्रु’, परिगुदमलागव ।
 विविक्कनियताचारः, स्मृतिदीर्घेन बाध्यते ॥१॥’ इतो बुत्तो देवे सिया कम्मकमिचि यत्तिमितान् कामान् कामयेते मान् लभते
 चासवत्तिचि, वसे ईदियाणि बस्स चिद्धति, कामवसवविगारेणेण अट्टविच लोइय इस्परिय दूरत, तच्चदा-अणिमा लघिमा महिमा
 प्राप्तिः प्राक्काम्य ईश्रित्व वञ्चित्व यत्र कामावपायित्व, सिद्धे वा अदुक्कलमनुभवतेचि, एत तेव अट्टविचा विद्वा ते, इच्छाए सुह वा
 दुक्ख वा भवति, एत्थवि सिया एत्थवि णो सियत्ति एरिसओ मयामि, परिममिति एरिसओ दवो भवामि, एरिसओ वा
 पुरितो, इच्छियरूपो, इस्सारेओ वदे-देवे, परिसया च मे सदादयो विसया भवतु, एवमादि आसंसुप्पयोग पुरतो काउ णो विद
 रज्जा, स एव भिक्खू सरेदि अमुच्छित्तो जाय फासेदि विरतो कोहातो जाय मिच्छादसणमग्गओ उहा अमु
 च्छित्तो सदादिप्पसु विमप्पसु सुमसु, अमुमेसुवि अट्टुक्क, विरतो कोहातोचि विगाहपरो, भिक्खीणा गन्धमो चय, उत्तरगुणा एत
 मुचा अमुच्येतेचि, इति से माइया भावाणतो इतिः परिसमाप्तो उपप्रदर्शने वा, कस्स आदाण ? फोहादि ४, अयथा आरंभो
 पयणादि परिगगो वा सत्थिवादि कम्ममोगा सण्णातगा सरीरं वा, माइति-महत एत कम्ममादाण, सदाण अमुच्छित्तेज्जेपो वा यथाअभि
 क्षीणेष्वनो उवसंतो व उदति उवसंतो मोक्ख तु धम्मेषुद्धितो उपसुत्थ उपरतो विसादिकम्मसु आपरियमगासु वा अत्रित्तिव्रति-
 विरतो पट्टिविरतो स भिक्खु भवति, न इमे तससावरा विपयार्थं अचिन्त्यत्वापुपदश इत्याद्य पूर्वं च तस्मा उ पत्तो, तेज्जि पयार्थ

णासइ समारभति पव्वइ योगत्रिककरणत्रिकेण, अहिंसा गता, स । भक्खु जे इमे सचित्ता मीसा सदरूवा कामा गंधरसफामा भंगो
 सचित्ता दुपदादि दुपदेसु सदादि इत्थीपुरिसगीतहसितभणितसदा कोइलुमुयमयणसलागा हसाण वा, एतेसिं चेव अलंकितानं
 मणुआण तिरियाणं च हंसमयूराणां, रूवसंपण्णे णामेगे णो रूवसंपण्णे० चतुभंगो, चउप्पदसदा हयहेसितहत्थिगुलमुलाईयं वसभढ-
 क्कित्तादिरूवं एतेसिं चेव अण्णेसिं च, अपया सदा पोमवणपवादादि वातेरियाण वा सालीणं रुख्खानं तणाणं वा अचित्तानं 'तेसि
 णं भंते ! तणाणं मणीण य केरीसए सदो किण्णखरित्यादि विभासा, वीणादीणं वा मीसाणंपि भासितव्वा, सदे वेणुसदो रूवे
 अलंकितानं, बुत्ता कामभोगा, सचित्ता गंधा दुपदानं पद्मोच्छ्वासा माणुआ, रसो तत्थेव, फासो इत्थीणं, चउप्पदे विदानं गंधो
 रसोवित्थ तत्थेव, फासो आमड्ढादीणं रसेसु पुक्कलाण फासे हंसतूलादीणं, एते कामभोगे योगत्रिकरुणत्रिकेण णेव सयं परिणि-
 ण्हेज्जा ३, से भिक्खू जं इमं सपराइयं कम्म कज्जइ, सम्पराए भवं संपराइयं संपरेंति वा जेण तासु संपराइयं, अव रक्षणादिपु न कृतं
 मात्रं संवेदते, तच्च तत्प्रदोपनिह्ववमात्सर्यान्तरायासातनोपधातैर्वध्यते जाव अन्तराइय ते कम्महेतवः नापि स्वयं करोति ३ से
 भिक्खू जं पुण जाणेज्जा असणं वा ४ आहारो, इदाणि यस्मादुक्तं 'नाशरीरश्चरेत् धर्मं, नाशरीरस्तपश्चरेत् । तस्मात्सर्वप्रयत्नेन, कर्त्तव्यं
 भिक्खू जं पुण जाणेज्जा असणं वा ४ उक्तं च "धम्मं णं चरमाणस्स पंच णिस्साठाणा पणत्ता इत्यादि" कंठच, अह पुणेवं जाणेज्जा विज्जति तेसिं
 देहरक्षणम् ॥ १ ॥' उक्तं च "धम्मं णं चरमाणस्स पंच णिस्साठाणा पणत्ता इत्यादि" कंठच, अह पुणेवं जाणेज्जा विज्जति तेसिं
 परकमे हिंसादिप्रवृत्तिः, पराक्रमः प्रकरणमित्यर्थः, आतपरउभयपराक्रमः स्वभावः धर्मः जस्स अट्ठाए अप्पणो परस्स य भंगा ४,
 चेत्तित कृतं करिज्जमाणं वा तत्तिकमर्थं १, उच्यते-अप्पणो पुत्ताइणं भोजणाएत्ति, भुज पालनाभ्यवहारयोः यत्पालनीयं अभ्यवहर-
 णीयं च वत्ताभरणादि आहारश्च, एवं तस्स अट्ठाए णिहिते, तस्स णिहितं भंगा ४, उग्गमे १६, उप्पादणाए १६, एसणा १०, पसत्था,

अमु दिमायां यमति नेनेति द्रुगं-आयादि सत्येषां ग्रामित जीवमावात्, सत्यादीनां सत्वेण अजीवमावात्, परिणमित जीविता वा,
 पारणामित यन्नासीदिति, अर्वादिमित उगमदोसादी, त एमभिज एसिय वेसिय न इत्यादि, अहवा अहा वेसीयाणि रूपादि ओयदि
 तपि नाम्नादिव पन्तरग्रन्थामण विण्डकल्पियस्वेत्यर्थः, अहवा पण्णग्गहणे कुसर्णं वेप्पेचि अमणग्गहणा दुल्लभो अयवावादि वा,
 क्काणद्वा वेदपादि, पमाण वणीमं, विलमिन्न अहा विले पण्णउ पविमसि ष य त विल आसावमितिअउ सम्मिलानेति तट्ठाह, अहा वा
 धिचिचि लट्ठु पज्जति, पत्त विल्ल सम्मिलानेति आसादेन्ति वा, पण्णउचि अहा पण्णओ किंचि महुकादि अण्णासादितो ग्रमति, भूतेण
 तुहेम, एर मायुवि जो वामतो हणुवानो दादिय दादिणओ वा वाम, अप्प अप्पकाले, कालो दुयिषो-गहणकालो परिमो गकालो
 य, दुदिनो मिसमावेत्ताया, अक्कल परसे, विमितो पाण पिवति, पुब्ब च सुजेति मन्ने पाणग पिवति, वरय वमिम काले परिमुज्जति
 उट्ठामुगु वा, वाम वा वामत्ताण, सीते था लेण, लयति लीयतेऽस्मिभिति लेण सेज्जा गहिता, अहा य सोउच्च पठिमापडिवण्ण
 ण्णवि णण्णवि से ज्ञाण यमति, मुयामादिमु उट्ठवेदे, वासासु सेन्ध उवलीयति, सेसा बिच सेज्जामयति, सयण सयणकालेचि
 संभारमज्जा गहिता, जयणाय विदिमा गुप्पति, से मिक्खन् माय्यः आहारोपधिसयणस्याज्यायण्यानादीनां मायां जानातीति,
 अप्पत्तरे दिगे वा रीयमाण आरवनेज्ज पम्ममाइस्से अहा धुते, से मिक्खन् पम्म कडेमाणो जो अप्पस्स हेतु पाणवत्यलेबस
 यणो जो अप्पेत्तिं विरूयन्त्ताण प्यामन्नारमररुगवादिदामभोगाण, णण्णत्थ पम्मं णिन्नरुताए इति खलु हेतु एव णिरुक्क
 निगममसं पम्म, तम्म मिक्खुस्म अतिय जो सो उट्ठदिमयागतो तीरट्ठी तस्स अतिए पम्म सोणा नं सइहमाणा उट्ठाए धीरा
 अस्मि पम्मे गुट्ठिता, ते एव दुग्गेयवगता सवारमना उपगता इत्यर्था, धाहिरेण अट्ठिभरकरणेण य आचार्यसमीप गत्वा उपेत्य

संतो सर्वतो सव्यामेव संता, उण्होदगं वा उसिणं होऊण पच्छा कमेण सर्वात्तमतया णिन्वुडा परिणिबुडा, एवं सो भिक्खु धम्मड्डी,
से वेमि पाईणं वा ६, एत्तो आरभेऊण जाव परिणिन्वुडे वेमिच्चि, एवमवधारणे से इति स भिक्खु एवंगुणजाईओ धम्ममेण
वा जस्स अट्ठो ३, धम्मं वा वेत्तीति धम्मविदु, णियागं णाणादी ३ चरित्तं वा, से जहामेत्थं बुइयंति से इति निर्देशः येन प्रका-
रेण यथा, जं एत्थ अज्झयणे किंचि बुत्तं तं सव्वं बुइत्तं, अट्ठवा एत्तो पोंडरीयं तं सव्वं बुइत्तं केवलणाणं, जहा पत्ते तहा बुत्तं,
अट्ठवा अपत्ते अण्णउत्थिया तंपि बुत्तं, एवं से भिक्खु कतरो जो तिण्णि णाणादीणि उप्पाडेति सो बुत्तो, स एव परिणायकम्ममे
भवति, दुविधाए परिणाए पावाइं कम्माइं जस्स परिणाताइं, एवमेव तु बाहिरव्वभन्तरेसु वत्थेसु रागदोमादिलक्खणो संगो, गुहं
समृद्धं सकुहुकवाडादिलक्खणं कलत्रमित्रपुत्रादि, एयंपि दुविधाए परिणाए परिणातं, कोधादि उवसंते, एतेहिं तिहिं कम्मसग्गेहिं
गिहियासेहिं असज्जमाणे उवसंते भवति, रियादिसमितो णाणादिसहितो सदा सव्वकालं जतेच्चि जतेज्जा, हितजाते जतिया जतो,
अहवा को उवसंतो ? जो समितो, को समितो ? जो सदा जतेच्चि, सेत्ति णिदेसे स एवंगुणजा-
तीयो वक्तव्यः, तस्सेवंगुणजातीयस्स भिक्खुस्स इन्द्रशकपुरन्दरवत् नामानि भवंति, तद्यथा—समणेत्ति वा माहणेत्ति वा सर्वाणि,
अथु तपसि खेदे च, श्रमणा, अथवा तो समणो, ब्रह्म अणतीति ब्राह्मणः, अथवा माहणा ण हणतीति २, खमतीति खंतो
इन्द्रियणो० इति, त्रिभिर्गुणः, चाह्याभ्यन्तरग्रन्थपुक्तत्वात् नीगंथत्ति मोक्षं ऋषिर्वैत्यर्थः, करोतीति क्रतुः यज्ञः, यती प्रयत्ने यतत
इति यतिः, विद्—ज्ञाने विद्वान् विदु मुणितं गमितमित्येकोऽर्थः मुनतीति मुनिः भिक्षणशीलो भिक्षुः रागद्वेषविमुक्तत्वात् ल्हं
संसारतीरेण जस्स अट्ठो स भवति तीरड्डी चरंति तदिति चरणं व्रताभ्युपगमं कुर्वन्तीति तदिति करणं पडिलेहणादि पारमन्तगमन-

मित्येकोऽयं, चरणकरणपारं विदतीति चरणकरणपारविदुषि वेमि, एव प्रवीमि तीर्यकरवचनात्, अक्षसुहम्मो ज्वणामस्त कहेति ॥
 पौटरीफाच्यग्न समासम् ॥

किरियद्वाणस्त अभिसंबधो-एय तेण चरणकरणपारेणेण विदुणा मिसुणा कम्माण स्ववणदुमभुट्टितेण कम्मसंबधजट्टायाणि वजतज्वाणि तन्निवरीताणि य मोक्खस्य चट्टाणाणि आसेतज्जाति, एस संबधो, अइवा ते अण्णउत्तियया कइ संसारं अपुपरियदुत्ति ? , कम्मणा, त कम्मसंघं वन्नेति, इमेहि चारसहि किरियद्वाण्येहि पज्जति, सुचति तेरसमेण, एतेणामिसंबधेणं किरियद्वाणं णाम् अज्जयण आगत, तस्स चणारि प्रणुओगद्वारा वण्णेतज्जा, अहिगतो पुणइ सधे तइ धवे मोक्खे अ, आइ-अस्सु ताव मोक्खेणाधिकारो, सधन किं प्रयोजन ? , उच्यते-अनेनाधन्ये मोक्खो न भवतीति अतो सधेनाप्यधिकारो भवति, तच्च क्रियास्वान क्रियावत्त्वेव भवति नाक्रियायसु, त स क्रियावन्त केचिद् वच्यन्ते केचिद् मुच्यन्ते तेण इमस्स अज्जयणस्त संबधोक्खेण य द्रुत्तो अधिकारो । इदानीं णामणिप्पण्णे किरियाठाण, किरियाओ गिम्बुवियञ्जा ठाण स, किरियाओ पुब्बमभित्तओ पडिक्कमणए 'पडिक्कमामि पनहि किरियाहि' किरिया गिम्बुवित्तञ्जा णामादि, दब्बे किरिएज्जणया ॥१६६॥ गाढा, वीयस्त अनीवस्स वा जा किरिया मा दव्यकिरिया, यजु कंप्पन, एवते इत्यर्थः, एज्जन कम्पनं गमन क्रियेत्यनर्थान्तरं, तत्र वीवनोदना कर्मणो गुरुत्वात् विथसायो गाढा या गतिः सा मब्बा अनुयोग इति कृत्वा द्रव्यक्रिया, द्रव्यजीवस्यैव प्रयत्नपूर्वकत्वेनापि सति या परप्रयोगादनुपयोगाद्वा इयदपि कम्पनं वच्यन्ते वधुनिमेषमात्रमपि सा दव्यकिरिया, भावकिरिया उपयोगपापकरा पित्तसमुदाणो इरियावदुत्तममचे मिच्छते, सम्मभि-
 च्छन्नोपयोगो विविधो मण्ययोगादि ३ नास्सुरिद्धर्मनोद्रव्यैरात्मनो योगो भवतीति मण्ययोगा किरिया एव वाक्यद्वयेरपि, उक्क

हि 'नेण्हइ य काइएणं०' कायकिरिया गमणादि, उवायकिरिया द्रव्यं येनोपायेन क्रियते, यथा पटं वेमनलिकांछणिजुखिवि-
 लेखनादिभिः पटसाधनोपायैः शिखितप्रयत्नपूर्वकं पटकारः करोति, एवं घटादिष्वपि आयोज्यं, करणं णाम यद्येनोपायेन करणीयं
 द्रव्यं तत्तेनैव क्रियते नान्यथा, अथवा करणे हितं, करणीयान्मृत्पिण्डात् घटः क्रियते नाकरणीयात् उपदग्धाच्छक्यते पापाणसिक-
 ताभ्यो वा, समुदाणकिरिया णाम समित्येकीभावे जं कम्मं पयोगगहितं तं पसिद्धाएत्तण समुदयसमुत्थं पुट्टणिधत्तणिकाचितं स्थित्यु-
 पायापेक्षं करोति सा समुदाणकिरिया, उक्तं हि—'कम्मं जोगणिमित्तं वज्झति०' सा य पुण समुदायकिरिया असंजतस्स संजतस्स
 अपमत्तसंजतस्सवि जाव सकसायया ताव कीरति, इरियावहिया पुण छउमत्थवीतरागस्स केवलियस्स जाव मजोगिति, किरिया-
 द्वाणं पुण एकं चेव सयोगी, सम्मत्तकिरिया णाम जावतियाओ नम्मदिट्ठी कम्मपयडीओ बंधति, प्रायेण अपमत्थाओ ण बंधति,
 इदाणि मिच्छादिट्ठी सव्वासि कम्मपयडीणं मिच्छादिट्ठीओ बंधओ होइ आहारगतित्थगरत्तं च मोत्तूणं, मम्ममिच्छादिट्ठी इदाणि
 जाव कम्मपयडीओ बंधति येन बंधति जयाओ विभासियव्वाओ, तंजहा—सम्मामिच्छादिट्ठी मिच्छत्तं पंचगं आहारगतित्थकरवि-
 भासा 'णिदाणिहा पयलापयला थीणद्धि ण बंधतु एवं' तु एवमादि इदाणि । द्वाणं—णामं ठवणा दविए खेत्तज्झा ॥१६७॥
 गाहा, जहा लोगविजए तहा, तओ भणियव्वाओ किरियाओ द्वाणं च, एत्थ कतराहि कतरेण वा द्वाणेणं अधिकारो?, तत उच्यते,
 समुदाणियाणिहणयोगद्वा समुदायकिरियाहि अधिकारो बंधणबंधणयो अधिकारो सम्मपयत्तेण भावकिरियाओ, ठाणं च, एत्थ
 कतराहि कतरेण वा द्वाणेणं?, आह—किं इरियावहियाकिरियाए णो अधिकारो?, उच्यते, मा संमपयने द्वाणे वट्टमाणस्स भवत्येव,
 ताइं पुण सम्मपयत्ताइं भावठाणाइं विरती संजमद्वाणं लोगोत्तरियो परिगमहो पसत्थभावसंधणा यत्ति एनेसु वट्टमाणो इरियाबंधओ

ना अद्वयश्री होजा, जो पुण अपसत्येगु भावद्वाप्येसु सो भियमा पायोगिपं वा सासुदाभिय वा संपराइय वा वधति, अर्थापत्तिभात्र
 त्रष्टव्या, ममदाभीयग्रहणान् इरियावदियावि गहिता, पसत्यभावद्वानगइणा अपसत्यद्वाप्यमचि गहित, एताहि किं कञ्जति?, उच्यते,
 किरियादि पुरिमा पात्राइयाओ मन्वे परिफिखज्जा, तज्जा—धम्ममेति लोयाणुगामियमाव पदिसवाय तत्यावासे भवति महेन्हे
 मदारम, तदा धम्मपक्खेवि पुणो नउरकरुण च विप्यज्जाय भिक्खायरियाए समुद्वेत्ता इति वइयामि, तत्थ वग्गिमाया वग्गिमाद्वा से
 ज्जाणामण अणगारा मगवन्तो तिवा पाथाइया परिनिमज्जति मंडलपाहिद्विता अगणिक्कायपाठी य, निजुत्ती समप्ता। सुत्ताणु
 गमे सुत्तामूधारयव्य-मुत्त मे आउस तेण भगवता इह न्यत्तु(स)ज्जेण (सू० १७) ज्जेहे संजूह संक्षेपः समाम इत्यनया
 न्तर य न क्रियावन्त न मय्येवि एतेसु दोसु ठापेसु पट्टेति, तज्जा-धम्मो अवग्गे च उवसमे या अणुवसमे या, धर्म एवोप
 न्नामः उपन्नम एव च धम', उभयावबाल्य क्रियत, अथवा उपपन्नादमो भवतीति तेन धर्मग्रहणे कुतेऽपि उपपन्नमस्य क्रियते ग्रहण,
 त्वय अर्थमे अनुपन्नमे च विभाषा, अधिकतत्वात् पूर्वं धर्मस्योपपन्नमस्य च ग्रहण कृत, इतरथा हि पूर्वमवमोऽनुपपन्नमय भवति पञ्चा
 यम्म उययम च पट्टिचज्जति, तज एते दो चय पक्खा भवति, तज्जा-धम्मपक्खा अयम्मपक्खो य, तस्स पढमस्स द्वाणस्स अयम्म
 पम्पस्स विभगो विभाग इत्यर्थः, इह च स्वरु पाट्ठेण वा ६ सतगतिया-मणुस्सा जाय सुत्था वेगे, तत्र वातो दिसा मारण दढः
 अपर्म्म इत्यनयान्तरं, तदि पुण मय्यमि अयम्मपक्खो यदुमाणानं इमेतान्नुव दंढयमादाण संधेहाए जाव दिसापरद्वस्सु दढः क्रियते
 एव, अत्र अयम्मपक्ख अणुगम य ददुमाणम्मसु दढस्स ममाणेण ग्रहणमित्यर्थं, संधेहाएचि संम पदाए ददुहणं, तज्जा-गेर
 एणु तिउरिक्ख० मणुम्मसु देवगतीए य एताव ता, पाणादिक तु जाव यमाणियसुचि, मणुस्माण दढसमादाण समीलितु आह-

यदि મનુસ્સાણં ચઊગતિસુ દંડસમાદાણં સેસાણં ધેરહયતિરિયદેવાણં તેસિં ણામ કિરિયાદ્દાણેસુ વહમાણાણં દંહો ણત્થિ १, ઉચ્ચતે,
 અસ્તિ, કથં १, જે યાવણે તહપ્પગારા, અણ્ણે મણુઅવજ્જાસુ તિસુ ગતિસુ, પ્રકાર ઇતિ સાદૃશ્યે શરીરેન્દ્રિયાદિ, ધેરહયદેવાણં પુણ્ણા-
 દિલક્ષણત્વાત્ શરીરમાદૃશ્યમન્તિ, તિરિક્ખજોણિયાઓ ઓરાલિયશરીરસાદૃશ્યં ઇન્દ્રિયસાદૃશ્યં, ‘વિન્નૂ વેયણં વેયંતિ’ ‘વિણ્ણૂ
 સંજ્ઞાનગ્રહણં ઇન્દ્રિયાણાં ચ તાનિ કેપાંચિત્ સગલાણિ, ઇંદિયણિમિત્તં ચેવ, ઉત્તં હિ—“ભવપચ્છયં દેહં” ગાથાઓ તિણ્ણિ, અહવા
 વિન્નૂ વેદંતિ ય ભંગા ४, સણ્ણિણો વેદણં વિજાણંતિ ય વેદંતિ ય, સિદ્ધા વિજાણંતિ ણ વેદંતિ, અસણ્ણિણો ણ જાણંતિ વેદંતિ,
 અજીવા ન જાણંતિ ણ વેદયન્તિ, એત્થ પુણ પઢમતતિએહિં ભંગેહિં અહિગારો, વિતિયચઉત્થા અવત્થૂ, તેમિંપિએયાહંતિ જહા મણુસ્સાણં
 તથા તેસિપિ નેરહયં કિરિયાઠાણાં ભવન્તીતિ અક્કસાતાહં, તંજહા-અટ્ટાદંડે જાવ ઇરિયાવહિયાએ । તત્થ પઢમે દંડસ-
 માદાણે (સૂત્ર ૧૮) આહિજ્જતિતિ આરયાત્ત ઇત્યર્થઃ, સે જહાણામએ કેહ પુરિસે આતહેતું વા આતહેતુંતિ આત્માર્થ,
 ણાતહેતુંતિ પુત્રદારાદીણં અટ્ટાએ, અગારહેતુંતિ ઘરસ્સ સ્વંભે ઇટ્ઠકાદિ વા કરોતિ, પરિયારોત્તિ વાસભત્તગચારમટ્ટઆમહત્થિમાદિ
 પરિવારો, અહવા ઘરસ્સેવ વા પહિયાદિપરિવાર કરોતિ, એવમાદીણિ અટ્ટાએ દંડં તમથાવરેહિ પાણેહિં તં ચ સયમેવ ણિસિરતિ,
 તસ્સ તાવ અણ્ણે અહિંજતિ અણ્ણે વોહંતિ, અણ્ણે મંસાદીણં અટ્ટાએ ઉદ્વેદ, થાવરેવિ, અણ્ણેવિ હન્તિ અ અણ્ણે છિંદતિ અણ્ણે
 તચ્છેતિ અણ્ણે આહારહેતું સ્વાતિ વા, એવં અણ્ણેહિવિ કારવેતિ, કીરંતંપિ સમણુજાણતિ, યોગત્રિકરણત્રિક્રેણ વિભામા, એવં સ્વહુ
 તસ્સ તપ્પત્તિય તત્પ્રતિક સાવધકર્મ પઢમે દંડસમાદાણે १ । અહાવરે દોષે અણત્થંદેહંતિ (સૂત્ર ૧૯) સે જહાણામએ કેહ
 પુરિસે જે ઇમે તસથાત્તરા પાણા તે ણો અચ્ચાએ અર્ચયન્તિ તામિતિ અર્ચા-શરીરં તસ્ય માર્યમાણસ્ય શરીરમુપયુજ્યતે યથા મૃગં,

एतं इति, एव णो अङ्गाण्यपि अङ्गण वाम चर्मं च वग्वादीवगादीण, एवं जाव णो अट्टिमिजाएपि, हिंसिस्तु मेपि
एतेन मम पिता अण्णो वा केइ मारितो अइ कत्तच्चिरियायराइ० गाइहा स मम धेव अण्ण वा मारेदिपि अहा वसारेहि
जरासिन्धो हिंसिस्तसिपि गग्गल्य वा बाल वा मारेति अहा कस्तो देवइपुत्ते णो पुत्तपोसण मारयित्वा पुत्रादीनां मांसानि
दासति, पत्तुपोसणताएपि गवां गवात्राय आसइत्थीण उदण्णमसादीणि वीयते, अगारहिचूणइण्ण(विदिदेतुणा)वा अगारे-
गुइ च वृहपति इहककाष्ठादिभिर्वर्धयतीत्यर्थः, णो समणमाइणेहिं तु समणानं चरगादीणं पषण्हं भत्तमायसय वा करेति, एवं
माइणाणचि, सज्जत्थ वा सरीरादीभि किंचि एति, से इत्ता छेत्ता जाय उषवेउ उज्झितु बाले धेरस्स आमानी भवति, वेरा
णिवि इमेकवादीण एमेन, अहा परं रचतो रुक्खस्स पच छेपूण छंइइ, लट्ठीए वा मोढतो पाणाइ वचति, कुहाडि वा आपुच
वा रुक्खस्सवेसु रुक्खबालेसु वा थियाडतो वचति, स बाले न किंचि रचो पचं वा पुण्हं वा आजीवति, केवलमेव धेरं-कम्म तस्स
मागीभवति, अणइदंइ । से जहाणाम्मए केइ पुरिसे कज्जसि वा जाव पण्ययदुग्गसि वा तणाणि-सेडियमंगियादीभि पचाणि
पुण सुत्ताणि उत्सविय २ जाव णो दम्भोव० भवतुपि अगणिक्काय भिसरति ३, योगत्रिकरुक्खत्रिकेण ३, एव खल्लु तस्स
तप्पस्तिपयति सावग्ग्रेपि दोचे पडसमावागे २ ॥ अइहावरे सचे पडसमाणे (सूत्र २०) हिंसावेति एत्थिय अधिज्जति,
से जहाणाम्मए केइ पुरिसे से इति निर्देशे, येन प्रकारेण यथा, नाम परोधत्त्वादिपु, केइ अणिरिट्ठिणिरेसो फीरती, ममती
ममेव मीयते तन्न तदीय पुत्र भातरं वा, अण्ण नाम अणियत्थय, अण्णि वेति अणियत्थिय, अहा कुप्पिसत्थेण स्वातो
अमथो, अण्णो सादामरपि, तेन च सो मण्णो गहितो, तेन चित्तिव—अइ ताव स्वइमो मतो य, या एस जीवतो अण्णपि लोग

खाहिति तेण मारेमि, एवं सो अण्णस्म अट्टाए तं सप्पं मारेति, अथवा अन्य इति परः पराश्रयः अण्णियं हिंसेतीति, एतेण 'कोइ
 मम मारतो आसि, हिंसंति उद्यतायुधः' एवं जहा सुरायादि, हिंस्ससतिचि जहा आसग्गीवो तिचट्ठुं, मा' मे मारेसतिचि मारि-
 तुमिच्छति, रायाणो वाड्ढाणाए खुड्डलए चेव मारेति, एवं मम वा अण्णं वा अण्णि वा एकेकं हिंसतिचि त्रिकालो भावितव्यः,
 तसेसु दुपदचतुष्पदअपदादिषु जाव थावरेसु विहिंसिसुचि रुक्खसालियं अजाणंतो आवडितो रोसेण छिंदति, उक्तं हि—'एत्तो
 किं कट्ठतर जं मू०' हिमतिति रुक्खमालं पडंतं अणामंतं चेव आयुधेण छिंदति, हिंसतिचि दब्बभइसादीकण्टए मलेति, यथा वा
 साक्यभिक्षुः पलं पत्रं छिन्नं वा, योगत्रिकरुणत्रिकेण णिसिरति, तच्चे दंडसमादाणे ३॥ अहावरे चउत्थे अकम्हावत्ति-
 एत्ति आहिज्जइ, (सूत्र २१) अकसात् नाम हेत्वर्था पञ्चमी अकसात्, से जहाणामए केइ ताव पव्वतदुग्गंसि वा मियवत्तीए
 मृगा एव यस्य वृत्तिः सङ्कल्पो नामाभिप्रायः मृगान् मारयिष्यामीतिकृत्वा गृहान्निर्गच्छति तदेवास्य प्रणिधानं बुद्धिरभिप्राय इत्य-
 नर्थान्तर, अथवा प्रणिधानं, वीतं संगमादीहि अप्पाणं ण वेत्ति, उक्तं हि—वीतं मयणो सरणो०, विगट्ठाए गंता एते मिगत्ति कट्ठु
 जाव णिसिरति से मिगं वाधिससामिचि कट्ठु, तित्तरति वा जाव कविंजलं वा विधिच्चा भवइ, जहा मृगं तथा अन्नं दुपदचतुष्पदं
 सिरीसिवं वा विधिच्चा भवति, इति खलु से अन्नस्स अट्टाए जाव से जहाणामए केइ पुरिसे सालिमाइ णिलिजमाणे निन्दमाणे
 अन्नयर अन्नतरस्स हत्थं निसिरति, सत्थं वा असियगमादि, से समागमे वा मरणकाले सुगंभी तणजातिसालिमाइ छिंदिता भवति,
 इति (खलु) से अन्नस्स अट्टाए अन्नं फुसति णाम छिंदति अथवा फुसंति फुसमाणो चेव दुक्खं उप्पाडेति, किं पुण छिजमाणो?,
 चउत्थे दंडे ४॥ अहावरे पंचमे दंडे (सूत्रं २२) से जहाणामए केइ पुरिसे माईहिं वा पितीहिं वा नित्यमात्मनि गुरुषु

न बहुचचन अहं माईहिंति सवधीपीओ मातुसियातो पितुस्सिताओ गिह्तिओ, पितीहिंति पितुपितृव्यादयः पितृवयसा वा,
 सेसाणि मातिमादीणि मित्त अमिचति निग्गहणा, एते चैव पुञ्चुहिंहा मायादीया गहिता, तसि एगतरं वा, गतो वा सुणसुण
 ठण्हिअउ घरं अतिववानिन्ति, उ वा भिण च अमिचमिति मिचे वचितपुब्बेति, सांष्टक क्रियते, अथ केइ वचितपुब्बे भवति अजा-
 पतो र्हेविपर्यास', दिट्ठिविप्परियासिया, से जहा० केइ पुरिसे गामघालसि वा रालो वा वियालसि वा दिवमतो वा तावद्
 मातलोचन' अतेण तवति अतेण इतपुब्बे भवति आसणे वा असिमादिभो जइ दिट्ठिविपजासो ण इतो ण मारंतो तस्स तं
 सावन्नेसि पचमा फिरिया, दंदो घात इत्यनर्यान्तरं, स तु पराथय दण्ड समादियति एमिरिति दण्डसमादाणे । इदानीं प्रायेण
 आरमाथयाणि, य च एअन्तेन तेसु परस्म ववरोषण भवति तदावि कम्मपचो भवतिचिक्काटं फिरियाद्वयाणि उचति, आदिछाइ
 पुण फिरियाद्वानेवेवि सति दंडममादावेवि मति दण्डसमादाणा वुचति ५ ॥ अहावरे छट्टे फिरियाद्वाने मोसावत्तिगप्ति
 (सूत्र २३) से जहाणामए मासवरिए आतहेतु वातहेतु वा सदोहावि कोइ चोरो गहितो अवलवति णाइ चोरोसि, आतहेतुसि
 पुचो वा से अण्णो वा से कोइ ण एस चोरो णो पारदारिओ, एस मसगादी परिवादे सइ, मुसं मणावेइ मोमोवदेसं करेइ एव
 तुम मयेज्जासि, कूढसन्धी को करेति, अण्ण वा अणुजावतेचि वेव मणति—सुट्ठु तुज्जेहिं अवलच, योगत्रिककरणत्रिकेण ३
 सावजेति छट्ट फिरिया० ६ ॥ अहावरे ससमे फिरियद्वाने अदिक्षावाणयत्तिगप्ति (सूत्र २४), आतहेतु इरि
 स्सामि इति एव जेति, अमारपरिहारइतु वा इरति, योगत्रिककरणत्रिकेण सावजेति सत्तमे फिरिए ७ ॥ अहावरे अट्टमे
 अज्झत्थिए (अज्झत्थवत्तिगप्ति) (सूत्र २५), स जहा० केइ पुरिसे णरिण ण च विसंवादेति, यो हि यद्विबसुचिकीर्णयो

दित्सुर्वा कस्यचित् किञ्चित् स यदा अन्येन अपदिश्यते एवं कुरु ब्रूहि वा असंवादेहि न एवं विसंवादिज्ज तो पुण कोइ रुस्सति
 कोइ तुस्सति, ण एवं केइ विसंवादेति, मयमेव अज्झत्थियचेण हीणो अदीणे, अथवा ममित्येकीभावे सम्यग्वादः विसंवादः,
 क्षेपः प्रपञ्चः, अन्यं वा किञ्चिदप्रियं वचनं काममप्रियमुक्तस्य कोपः, स एवं अविसंवादितो वि अकस्मादेव हीणेति हीणे मरतो
 ओयातो छायातो, दीणो णाम अकृपणोऽपि सन् कृपणवन्निःसंहतोऽवतिष्ठते, दुद्धोति अकृतापकारस्यापि ग्रदुष्यते, दुष्टमनाः दुर्मणाः,
 इष्टविषयग्राथार्थनाभिमुख हि मनः तदलाभे अपहतं भवति, अभिहतमित्यर्थः, मनमा च संकल्पाः मनःसंकल्पचिन्ताः जाय झत्ति
 तत्क्षणं आत्मानमधिकृत्य वर्त्तते आध्यात्मिका अध्यात्मे संश्रिताः अज्झत्थसंमरया, अथवा युक्तमसंमयमेव ममानदीर्घत्वे कृते
 अज्झत्थया आसंसइया, अहवा संशयः अज्ञाने भये च, संशयं कुर्वतीति संशयिता, कयाएहि कपायावृत्तमतिर्न किञ्चि जानीते,
 भय चास्य इह परत्र च भवति, चत्तारि, तंजहा-कोधं वा ४, अपणो कुज्झति, अगम्मं वा गतु, वादा दुरुत्तरं वा काउं अपणो
 चेव रुस्सति, रुद्धो ओहतमणसंकप्पो अज्झत्थमेव कोहमाणा, सिस्सो पुच्छति-एते कोहादि अज्झत्थतो जाना कि अज्झत्थं भवति?,
 उप्पतिमाणं भावाणं उभयथा दृष्टत्वात्संसयः, तत्र तावत् तंतुभ्यः पटो जातः ततुप्रत्याख्यानाय भवति, गोलोम, विलोमेभ्यो दूर्वा
 जाता, कारणमविलक्षणा भवति, एवमध्यात्मक्रोधाद्या जातो किमध्यात्मं भवति पटमत्तद्वाकारादन्यत्वे आहोश्चि दूर्वा यथा स्य-
 कारणेभ्योऽन्या, एवमध्यात्मं कपाया अध्यात्मवतिरिक्ता वा भवतीति संदेहः?, उच्यते-कपायास्तावन्नियमादध्यात्मं च स्यात्,
 कपायाः स्यादन्यत् खदिरवनस्पतिवत् च, कथं?, येनाकपायस्यापि अध्यात्मं मतीति, कथं काए विदु अज्झत्थं अकपायस्यापि
 कायवाड्मनोयोगा भवन्तीति कृत्वा तेऽध्यात्मं भजंते इति, निराश्रयकपायवतो हि कपायिणश्च, एवं खलु तस्मिन् तत्पत्तियं अट्टमे

कि० फोपपत्तिरिति आहति ८ ॥ अद्वाधरे णयमे किरियद्वाणे माणवत्तिपरि (सूत्र २४), से जहा केर पुरिसे जाति
मएण वा अर जात्यादिविधिप्र० असंकीर्णणं उत्तमजातीय अन्येष्वपि विमाणा, अण्णतरेण मतेणति, णत्थि एतेहिंविओ अट्ठविंहे
हितो मदद्वाणहितो अप्प मयद्वाण, धरिण अत्थि, किंतु संजोगा क्कयच्चा, तज्जहा-जायमयपवे णामेगे णो कुलमयमचे० जाति
मदमचेवि कुलमदमचेवि एगे, णो जातिमदमचे णो कुलमदमचे सोवि अत्थि, आदिक्खा तिप्पि मगा वेप्पति, एवजातीय सेसावि
पदा भरन्त्वा, दुगसंयोगो गतो, तिगतिसंयोगे एगे जातिमदमचेवि कुलमदमचेवि, एव अउक्कगंपक्खगळ्ळग
मनगअट्ठगसजोगा क्कयच्चा, सुद्धिविमेव जाध परं हीलेति, परो णाम यो जात्यादिहीनः, अतुन्यजातीय रत्नं हीलयति लळा
चित्ति, एव जाध अणिस्मरदुगत हीलेति, निदितो नाम परजात्यादिन्यूनसमुत्थ, आरमसमुत्थो मनस्सापः, अहा इमो वराधो
हीणजातो दुगगतओ वेति, मा मरिमउ कोइ कुलो मोज्जो, जोवि केअइ मउणवि सिट्ठो तपि ण जिदति, सुव्वग णाम मएहिंति
मो वलिओ म्वविओ अयावि दुजातीयोत्तिच्छाउ, इमज्जाने इव, एवं सुव्वे सुजोगा माबितच्चा, गरहा णाम परेसि पागढीकरण,
एव दुजातीयो अउल उवो वग्गारादि वा, परिमवो णाम आत्मनो जात्यादिमदावट्ठमात् तदीनेषु परेषु अवघां करोति, त्रिप्पयि
अनम्भुत्थान न्यूनमागनं अमन्नरितहासादिप्रदानमित्यादि, इतरिओ वक्कप्रत्ययः, इत्वरमित्ययमत्यतरोऽयमस्मात् तात्यादिभि
अस्मादह जात्यादिभिर्महत्तर इति अप्पाण विठ्ठसेइ विविध त्रिग्रिष्ट वा आरमान विउक्कगतीति अप्पाण निउक्कस्से, सो पुण किं
वाचर पराओ?, एतानि जात्यादीनि मव्वानानि इहेव भवति, अयवा धलरूपतपाधुतलाभेय्येय्यः इहापि क्कवाचिव् अइयते, किं
पुन परव?, तथदि अत्यन्तं जातिमदादीनि भवति तो किं तथ मज्जितव्व?, इतो पुण देइतो पुत्तो कम्मपिठिओ अब्भो पयाति

नाम्ना उल्लिख्यमानु गतिषु, उपपद्यत इत्यनर्थान्तरं, रगनट इव, सो चेव राया भवति, सो चेव राया भवित्ता सो चेव दामः,
 नो चेव इन्धीनि, सो वा तम्म माणोऽ, एयं जीवोवि एगता खत्तिओ, अथवा यत्र परचयता तत्र को मानः?, सर्वः कर्मवशेन,
 यं गन्धाओ गन्धं गन्धाओ अगन्धं अगन्धाओ गन्धं अगन्धाओ अगन्धं, मणुस्मपंचेदियाणं गन्धो सेसण अगन्धो, जम्माओ
 तम्म एयं एहगन्धो, गग्गाओ गग्गं चतुभंगो, यावत्सकर्मवजाटेव सुखी भवति दुःखी वा, मृतश्च कर्मभिरेव शोभनामशोभनां
 गति नीयने, उक्तं हि—‘आकङ्गं कम्मं, कर्मणं विरुद्धी’ति, एतद्भावे उत्कर्षापकर्षौ कौ नाम?, जो पुण मानी तस्स अवमानि-
 त्तस्य गेमो भवति तेनोच्यते—चंडे थुद्धे चंडे कोधीत्यर्थः, जाल्यादिधम्मः स्तब्धः, अवमाणितां णिसमा रुस्सति, रुद्धोऽपि माणंपि,
 का गतिः तेन?, कोयमानथोर्नित्यमन्योऽन्यस्य विद्यते, चवले नाम० अगंभीरे, मुहुत्तेण अवमाणितां रुस्सति थरथरेति अक्को-
 मति जाल्यादिभिगत्मानं, प्रगंगति मानी यावि भवति, चशब्दः पूरणे अपिः संभावने, माणी अवमाणितां चंडो चवलो च भवति,
 एयं तम्म माणदोमा साज्जंति, गवमे किरियाट्टाणे ९ ॥ अहावरे दसमे मित्तदोसवत्तिएत्ति आहिए (सूत्रं २७) से
 ज्ञाणामए ऋं पुरिसे मातीहिं वा पितीहिं वा जाव सुण्हाहिं वा संवसमाणे तेसिं अण्णतरे निवाइए वा अत्राधवइए ताव अक्कोसो
 ता ज्ञाण हत्थेण वा संवट्टे वा उवक्करणे वा कम्हियि भिण्णे वा एवमादि लहुसओ—अल्प इत्यर्थः, सीतोदगे वा कायं उवहेत्ता
 भवति, नेमंतरातीसु, उप्पिणोदवियडेण वा कायं उप्पिचिचा भवति, वियडग्रहणा उप्पिणतेल्लेण वा उप्पिणकंजिएण वा अगणिक्का-
 ण्ण ता उम्मुण्ण वा तत्तलोहेण वा कायं उडुहिचा भवति, कडएण वा वेडेतुं पलीवेति, सो चेव कडगिगिचि बुच्चति, आह—‘हिंसा-
 थ्राः केअव! मायया ता, विपेण गोविन्द! दिवायिना वा’ छिज्जति से सओ कसओ, सेसं कंठयं, उद्दालेत्ति चम्माइं लंघावेति, दंडोत्ति

तउदओ, अद्विपि कोप्परं, तेन खीळ देति, अंगुलिं अंगुलितलसंपातो, सुद्धी, लेन्दु लेन्दुओ, लीलावयति प्रहारेयेति लेलू कवाल,
वमफपरमित्यर्थः, कुडयवीति आउदेति, तदप्यगारे पुरिसे संवसमाने दुद्धिवा दुम्मन्ना भवति, त एव यथा माञ्जरे प्रोपिते मूषि
कादीं सत्या सुह सुहेष विहरति एव तमि पवसिते वीसत्या परे ठिया वा बागरगा गामेछगा वा, सुब्बो वा जणवतो वीसरथो
स्रकम्मपम्मनुशायी भवति, तदप्यगारे दंदगलओवि वचति चारमति वा सब्बस्सरणं वा करेइ इत्यञ्जिमच्चि व करोति निग्घि
सय वा करति, ददपुरस्सदेति वा दण्ड पुरस्सुत्थ राया अयोइल्ला एगद्धावेति, आउल्लगावि दण्डमेव पुस्सुत्थ करणे भिवेसेन्ति,
सुब्बालिण ववहरति, अप्पणो वेव अदिते अस्मिन् लोगसि कप क्खिि ददेति सो णं मारेति अइवा पुव अण्ण वा से गिएल्लुग
मारेइ वा अवहरति वा अण्ण वा क्खिि अप्पिय करेतिपि तस्स परं वा से इहति सस्साणि वा चतुप्पद वा से क्खिि गोण वा
अस्सं वा इत्थि वा धूरति-अवहरेति वा २, अइ ते परलोगमि एवमादिपि पावेहि कम्महिं सुबहु पाव कम्मं कलिककुसं सम
जिग्घिवा गरगतिरिक्खवोपीसु वा सुबहुं क्खल सारीरमाणसाइं पण्णुमवति, संजलयेवि संजलति यथाऽपि, मस्सोपचायी त्वजु
योगादि, मोऽपि लद्दुसएवि अवराप त्वजे २ संजलतीति संजलणा, परं च संजालयति दुक्खसमुत्थेण रोसेण, संजलण एव य
कोधणो पुब्वति, एगद्धिवा गोवि, परं च अवगारसमुत्थेण दुक्खुप्पादेण कोपयति, एव ताव उरंउरेण सयं करोति क्कारवेइ वा,
अण्णो पुणो सयं असमत्थो रुद्धो वि संतो परस्स दुक्खं उप्पाण्णु पज्जा सं रायकुले वा अण्णस्य वा पट्ठीमसं स्थायति चोपनयती
त्यर्थः, पृष्ठिमासं स्वादनीति विट्ठिमसिओ, एव ताव म्मालाहसए अवराप ओ एरिसं ददं वलयति सो मइते अवराव दारुणतरं
दद निवचेसि, नइ?, पुणदारस्सेव ययोक्कानि ददम्मापमानि धीतोदक्कावीनि भवि रोसेण सयं करोति वा क्कारवेति वा, एवं पुण

केथिवि दोसवत्तियं अट्ठमं किरियाट्ठाणं भावितुं पच्छा भणंति, परे दोसवत्तियं णवमं किरियट्ठाणं पच्छा माणवत्तियं ९ ॥ एवं
 ग्वल्लु तस्स सावज्जत्ति दसमे किरियट्ठाणे से जे इमे भवन्ति गूढायारा 'गुहू संवरणे' गूढो आचारो जेसि ते गूढायारा वा
 गलगत्तां सट्ठिलचारो वा, णाणाविधोहि उवाएहि वीसंभं जणयितुं पच्छा सुसीत वा मारेति वा जहा पज्जोयेण अभयो दासीहि
 हारावितो तमो तिमिरमन्धकार इत्यनर्थान्तर यथा नक्तं चराः पक्षिणः रत्तिं चरति अदृश्यमानाः केनचित् एवं तेवि चोरपर-
 दारिया तममि कार्यं कुर्वन्तीति तमोकाईया, उलुगपत्तल्लुएत्ति उलुकाः—पक्षिणः पात्यतेऽनेनात्मा तमिति पत्रं पिच्छमित्यर्थः जहा
 तं उलुगं पत्तं तणुएणावि वातेण चालिज्जति वा उच्छल्लिज्जति वा एवं लहुगधम्मो, जेण इधं थोलगुरुएवि कजे
 उच्छल्लिज्जति, पव्वयगुरुएत्ति जहा पव्वतो गाढावगाढमूलो संवट्ठगवातेणावि ण सकेति चान्हेउं वा एवं सोऽवि मायावी सुमावाई,
 जत्थाणेण लंघो गहितो जं वा असंतेणवि अभियोगेण विणासेतुकामो तत्थ अण्णेहि अब्भत्थिज्जमाणो वा अवि पादपडणेहि ण
 सकति उच्छल्लेतुं, आरियावि संता अणारियाहिं विउदंति, आयरिया खेत्तारियादि, आरियमासाहिं, गच्छ भण भुंज एवमादिएहि,
 एते चेवत्थे कलादतालाचरचोरादी आत्मीयपरिभाषाएहिं भणंति, मा परो जाणीहीति, अजाणंतो सुहं वंचिज्जइ, अण्णं पुट्ठा आत्मा
 न पट्ठः, को विचारान् कथयति ?, एवं कोइ सुट्ठिताए गात्रीओ पंथे हिरंतो कुट्टिएहि णाओ, चोरोत्ति विंदमाणो गहितो, राउलं
 नीतो, कारणिएहिं पुच्छिओ भणति—णाहं चोरो, पहिउत्ति, अमुगत्य पट्ठितो, कथंचि समावत्तीए एयासिं गात्रीणं पिट्ठितो संपत्त-
 मेत्तो चेव गहितो, अथवा कस्मइ किंचि आसिआडितं, पच्छा सो तं चोर किंचि भणति—अवस्सं एतं अमुगेण हितं भविस्सति,
 सो य तं जाणंतोवि जहा तेण हितंति भणइ—अमुगेण हितं अण्णेण वा एवमादि अन्नं वागरेति, अण्णहा संतं अप्पाणं अण्णधा

दसेतिचि, जहा गलगर्त्ता णाणाविहेदि पासंढवेसेदि अपर धंचेति, एवं चारिगावि चारेंति, अण्णहा आइस्सन्ति, जहा पुट्ठो केणइ
 केसि तुम ? मोचेरगात्तो आगतो मवान् ?, सो मणत्ति—णाह मोचेरगतो, मववुआमादायातो, विक्कतो वा पुच्छइ कोइ अओ ! निउण
 मणचि, फिणतो अविद्यतो एवं कूढकरिसत्तण ष्ठेय कूढगति, से जहा वा केइ दुरिसे अतो सहे मा मे दुक्खाविज्झिदिचि कट
 गो अणुणवति, विहेय अण्णेष वा ण धीदरावेति, गो पल्लिविदसमेतिचि, नान्येन केनचित् ओसहेण कोत्त्वति, केणइ वा पुट्ठे
 दुम्भलो ? , ण एतेण पमवये पउमतिचि, मा ससहो अल्लवि होक्का पच्छा एव एवमियति, जह से मय गो उदरति एवमेव अण्णेषवि
 पुट्ठो वेदणभीतो नत्थि सङ्खोचि गिण्णइ, अविटठमाप्पेचि परेण पुट्ठो वा अणालोएमाणो, तेणान्तर्गतेन दुःखेन पोह्णस्सलोवि
 अन्तर्गतदावापिना अतो अतो न्नेसियाति, एव एत्थ णं पारदारियादि विरहण सप्यंति, अलन्ममाणो पोलरुक्खोवि अन्तर्गत-
 पातकः अतो अतो क्षियाति, माइ हि—‘त मित्रमतर्गतमूढम मय’ एव दृष्टान्तोऽयमर्थोपमयः—एवमेव मायी मायाकरो वा अचोरो
 अणो वा पुच्छिज्जंतोचि गो अण्णो आलोएति, लोउचरिओवि किंनि मूलगुणाविचारं वा उत्तरगुणाविचारं वा कट्टु गो आलो
 एति, आलोचना आम्मान, प्रतीप क्रमण प्रतिक्रमण, निन्दा आत्मसंतापे, गरहा परेसि वा, तस्मात् निवर्त्तनं विउड्डण गो अवा
 वराह अ जस्स अयराइस्स अणुरूव पायच्छिउ लोगे चरेत्, लोके तावत् अगम्य गत्वा अगदायेन, मय पीत्वा, विग्गिसओ वा,
 मांसं खाइत्ता माणयो धम्मकोविताण उपहेति, नात्र पच्छिउ ते दिति, किंचित् अतिचारं पल्लुमक्खणादि कत्वा मय वा पीत्वा
 ‘सयः पवति मासेन’ अच्यापक्खनामालोचयति आत्र पच्छिउ, समये विज्जासाय विरुद्ध कत्वा सयार्णं सयार्णं गुरुण आलोएति,
 लोउचरवि एव येव गो आचारिण, मायी अस्सि लोये मणुस्सलोए, जे ताय गृहस्सा मायी सो कयप्प उस्सण्णविदो वा इम लोय

णच्चेव लब्धमिति, परलोकेण तिरिक्खजोणिएसु अप्पणोगासा पच्चायंति, जड कोइ उस्मण्णढोपत्तात् अस्सि चैव लोके पच्चायाति, देव-
 लोगं पि णो लब्धमिति, कुतो मोक्खो !, अणालोइए अपडिक्कंतो वा सम्मदिड्डी जाव णो सिज्झति, परलोए पच्चायाति, देवलोक इत्यर्थः,
 किं पुण !, स एवं मायी, निंदागरहानिंदनादयो मिथ्या, उक्तं हि—‘अमायमेव सेवेत’ मायी च निन्द्यते लोकेन इत्यर्थः, आत्माना
 प्रसंसतीति, सेविता च मए असुद्धं वंचेति अप्पणो तुस्मति, आह हि—‘येनापत्रपते साधुरमाधुस्तेन तुज्यते’ णिगरति यदा मायिना
 परो वंचितो भवति तदा लब्धपसरो अधियं चरतीति णियरतीति, णो णियइति—न निवर्त्तते तस्मात् प्रमद्धान्, उक्तं हि—‘करो-
 त्यादौ०” णिसिरियदंडो णाम हरणे माहणणं दा तं काउं छादेति, ण करेमिति, अणस्स वा उवरिंछुमति, माई अममाहडलेस्से-
 हेड्डिछाओ तिणिण असमाहडलेस्साओ, सम्यग्भिः त्रियोगैरात्मनाऽऽहत्य अममाहडाओ, उवरिछाओ तिणिण समाहडाओ, ते एनं
 खलु से मायिस्म असमाहडलेमस्स सावज्जत्ति आहिते, एक्कारसमं किरियाट्ठाणं ? ? ॥ (सूत्रं २८) अद्वाचरे दुवालसमे-
 (सूत्रं २९), एताणि प्रायेण गृहस्थानां गतानि एक्कारस किरियाट्ठाणाणि, इमं पुण पासंडत्थाणं बारसमं किरिया० तेनोच्यते—
 जे इमे भवंति आरणिणया अरणेसु वसंतीत्यारणिणया तावमा, ते पुण केइ रुक्खमूलेसु य वसंति, केइ उदएसु, आगगहेसु
 वसंतीत्यावसत्थिगा, गामे अंतिका ग्रामाभ्यासे ग्रामस्स ग्रामयोर्वा ग्रामाणि वा अंतिए वसंतीति ग्रामणिंयंति या, ग्राममुपजीनन्ती-
 त्यर्थः, कण्डुईरहस्सिया, रह त्यागे, किंचिद्ग्रहस्यं एपां भवति यथा होमं मंत्राश्च आरण्यगं वा इत्यादि, मर्वे वेदा एपां रहस्यं
 येनाब्राह्मणाय न दीयन्ते, णो बहुसंजता णो संजता णो वहुएसु जीवेसु संजता, पंचिंदिए जीवे ण मारेति, एगिंदियमूलक-
 न्दादि उदयं अगणिक्कायं च वधेति, संयमो नाम यत्तनः, विगती वेरमणं जहा मए असुओ ण हंतव्वोत्ति, पच्छा तेमिं चैव जेसु”

विरतो तेऽनु जतण करोति, मा मे मारेस्सामिचि, अपवा संजमो विरती एगद्धा, सव्वपाणप्रीवसचेहि, अथवा गो नहुसंजओ-नहु
 संजओ गो नहुविरते अप्पणो सवामोसाइ एवं विउज्जति, सब मोसं कव, तज्जा-अह न इतब्बो अप्पे इतब्बा, माण्णया न
 इतब्बाः, माण्णयातक्ख हि न संति लोककः, थूदो इतब्बाः, थूदं मारयित्वा प्राणायाम अपेत् विदमि(भी)तिक्कं वा कुर्यात्
 किंचिद्वा दयात्, अनस्विक्रानां सत्त्वानां दुक्कमरं मारयित्वा ब्राह्मण मोक्षयेत्, हणण-पिरणं, आक्षापन अमुग इठ अमुग देहि
 येत्येवमादि, परितावर्ग-दुस्सावण, परिचेत्तञ्जसि दासमादि परिणेतु, उद्वबं मारण, जहाडतिवातातो अपियथा तथा मुमा-
 मादादि ३ सहा एतेऽनु आसवदारेऽनु अपियथा एमेव इरियक्कमा मारिया, उक्कं च-“मूलमेयमहम्मस्स०” आह च-“स्मिन्नोदर
 क्कते पायं”, अथवा इतिथयासु सहादयो पचवि कामा विघते इति, उक्कं च-“पुण्णकलाज च रसो०” मुच्छिता गिद्धा ज्वा
 अन्मोववण्या जाव वासाइ चतुपंच, पचग्रहण छसत् जाव छइत्तमाह, मन्निमो कालो गहितो, परेण कम्मा ण गहितो जाव वीस
 तीस सयति वा?, उच्यते, एते प्रापेण जप्पउत्तिया मुक्कमोगा अवबोपाइनाइं काळणं पब्बयति, मोगपिवासाए वा भोगे केवि
 इरति, जीवन्तिचि गतवया जाव अवबां उपादेति, योवतिय ताव वेव से वयो भवति, आह हि-“या गतिः क्षेयदग्धानां०” तेन
 चतु पचग्रहण, उक्कं च-“सोयसु न वरण मुहे०” एवं ताव तेहिं वेरपज्जइताण एस कालो उत्सग्गेण मणितो, पच्छा सुवेण वेव
 ज्वादिमति, एतस्मात् यथोदितात् अप्तरो वा मुज्जतरो वा, एक दो वा तिप्पि वा वासाइ गहिताह, मुज्जतरो भवति, दसण्ण परेण
 जाव सत् बालपज्जइताणं, जहा सुगल(सु)तस्स, सप्पे नासिचि अप्पो न जातो, एव ताव ते पब्बइता अणियचमोगा, यथा
 दास्सोक्का, आधाकम्मं आहारो जावसइसयथोवादाणत्सानगं यमान्यादिमोगा मुज्जति, त एवं अणियचकामा कालमासे काल किंवा

अणानरेणु आयुरिणु किञ्चिदसिणु जेसु खरो णत्थि ड्ढाणेसु, ताणि पुण अध लाए सरा णात्थ, तत्थ भवणवइवाणमंतरा देवा
 तेसममज्जंति, किञ्चिदसं ऋतुसं ऋतुसं पापमित्यनर्थान्तर, किञ्चिसवहुला किञ्चिसिया, ततोवि किञ्चिसियातो विप्पमुच्चमाणा जइ
 किञ्चि अणंतर परपर वा माणुस्सं लब्धंति तहावि एलमूयचाए, एलओ जहा बुब्बुएति एवंविधा तस्स भासा भवति, तमोका-
 इयत्ताएत्ति जात्यन्धो भवति बालंधो वा, एवं खलु तस्स दुवालसमो १२, इच्चेताणि दुवालसकिरिया० संमारियाणि प्रायेण
 मिथ्यादर्जनमाश्रित्य, दविओ रागदोसविप्पमुक्को समणेत्ति वा माहणेत्ति वा एगडं, सम्मं पडिलेहितव्वाणि भवंति, ज्ञात्वा न कर्त्त-
 व्यानीत्यर्थः ॥ अद्यावरे तेरममे किरियट्ढाणे ईरियावहिएत्ति आहिए (सूत्रं ३०), ईरणं-इर्या ईर्यायाः पथश्च तत्र जातं
 ईर्यापथिकं, ईरणं ईर्या, ईरणात् पथश्च जातं, तत् कुत्र भवति?, उच्यते-इह खलु इह प्रवचने खलु विशेषणे, नान्यत्र भवति,
 कस्य वध्यते? आत्तचाए आत्मभावः आत्मत्वं, आह-सर्व एवायं लोकः आत्मात्थं प्रवर्तते?, उच्यते, येनात्मानं निश्चयेन हितं,
 तर्धानात्मवता कर्म?, अशोभनथात्मा अनात्मैव, लोकेनापदिश्यते, यो हि दुर्विहितो भवति सः अनात्मैवापदिश्यते, आह हि-
 “अनात्मना चप दुरात्मवृत्तिः०” यस्य च नित्यो जीवस्तस्यात्मात्थं प्रवृत्तिर्युक्ता, येषां चात्मा नित्यः, कर्मफलं न च, तेपामन्यः
 करोति अन्यः प्रतिसंवेदयते, इन्द्रियानिन्द्रियसंबुडे अणगारः, ईरियासमियस्म जाय उच्चार० मणसमितस्स वइ० काय०, सम्यग्यो-
 गप्रवृत्तिः समितिरितिकृत्वा अट्ट समिइओ गहियातो, मणोगुत्तस्स वइकायगुत्तस्सत्ति तिणिण गुत्तीओ गहिताओ, एते पुण तिणिणवि
 कायवायमणा य सम्यक् प्रवर्त्तमानस्य समितीओ भवंति, एतदेव त्रयोऽपि योगाः ‘सम्यग्योगनिग्रहो गुप्ति’रितिकृत्वा गुप्तयो भवंति,
 पुनः गुप्तिग्रहणं एतावान् गुप्तिगोचरः, नातः परं गुप्तिरन्याऽपि दृश्यते, ‘गुत्तवं भचारिस्स’त्ति जस्स णवहिं बंभचेरगुत्तीहि

गुण बर्माते भवति सो गुणवमचारी, 'आउत्त'ति निषमेव सजमे उवचुतो, मा मे सुदुमा विराहया होजसि अप्रमथ इत्यर्थः,
 बाहिरतो वा तस्य प्राणव करति, माणस्य अवमाणस्य कोष्ठस्य प्राणने कुर्वत प्राणमानस्य, चिदुमाणस्य पिप्पीयमाणस्य तु-
 अटमाणस्य ना आउत्त वथ चिद्विस्वमाणस्य वा पठिलेद्विह पमखितुमित्यर्थः, जाव यधुःपम्ह यावत्परिमाणवधारणयो,
 पन्थनीति यधुः चधुपः पन्थापि अशिरोमाणीत्यर्थ 'निवागमवि'ति उग्मेसपिमेस करेमाणो इत्युक्तं भवति, एवमादि अप्णोवि
 क्षेत्रे सुदुमोवि गायसधरो भवति, वंजहा-जाव जीवो मजोगी साव निबलो ण सक्के होउ, उक्तं च—'केवली णं मते ! अस्ति
 ममपसि जगु आगासपदसेसु' मन्थो आलावगो माधितक्को, एव सजोगीकेवलीयो सुदुमा गत्ताविसंचारा भवति, कम्मयसरीराणु
 गतो जीवो तत्तमिव च उल्हाससुदक परियचति तेण केवलिणो अस्वि सुदुमो गात्रसंचारो, विपमा मात्रा वेमाता कदाचिच्चरी
 रस्य मवती क्रिया भवति म्यानगमनादि कदाचित् उल्हाससुदुमगसंचालादि भप्पा भवति, स पुनर्महत्यामत्पायां वा चेष्टायां
 तुन्यो भवति, कालतो द्रव्योपवयवथ, कालतन्हावत् सो पढमसमए बन्धमाणो येव पुढो भवति, न तु सपराईयस्सेव, जोग
 निमित्त गहण जीव, अन्धत्त बन्धमाण येव परस्परत्त पुट भवति, सन्निष्टमित्यर्थः, बन्धमाण येव उविच्छति, वितिए समए
 संवेदिअति, ततिण समण निअरिअ, प्रकृतिस्वित्यनुभावप्रदेअक्रमथ वक्कवोअ, तस्स पगडिबंधो वेदयिअ, ठिठीए दुसमय
 ठितिममपिय, पदेसतो वादरं, पुछा पोगला, अणुभावतो सुमाणुभाव, परं साव, अणुपरोववातिगसुहातो, प्रदेअओ षडुमेवअ,
 अथिरबंध, उक्तं च—"अणु वादरमउअ०" अणु ठिठीए, वादरं पदेसेहि, अणुभावतो सुमअणुभाव, षडु पदेसतो, सुक्खिअ वण्णतो,
 सुगंधं गयओ, कानतो मउअं, मदल्व थूलकडुलेववन्, महच्चय पडुअं एगसमएण अवेति, सावचडुल अणुपराणवि तारिसं धाव

णत्थि, वंधो फुमणा थ अत्थि, सपराइयस्सेव बद्धपुट्टणिधत्तणिक्कायणा य णत्थि, सेयकाले अकम्म वाञ्छे भवति संय-
 कालो'त्ति एस्सो कालो, सेत्ति णिदेसे, ईरियावहियाए कम्मे अकालो, तस्म दोण्हं समयानं परेणं अकम्मं वाचि भवति, चशब्दो-
 ऽधिकवचनादिपु, तथा वेदनं पडुच्च अकर्म, तीतभावपणवणं पडुच्च कम्मं गुडघटट्टणान्तो, दुविधा कम्मशरीरा बद्धेच्छा य मुक्केच्छा
 य, मुक्किछए पडुच्च कम्म, एवं चग्रहणेन संभत्ता चमद्वेण च लब्धति, एव खल्ल तस्स सावज्जंति आहिज्जति एवं ताव
 य, मुक्किछए पडुच्च कम्म, एवं चग्रहणेन संभत्ता चमद्वेण च लब्धति, एव खल्ल तस्स सावज्जंति आहिज्जति एवं ताव
 वीतरागस्म, जे पुण सरागसंजता तेसि संपराइया, ते पुण जाइ एताइं ईरियावहियवजाइं बारस किरियट्टाणाइं तेसु वदंतिपिकाउं
 ते तत्थऽणुव्या, तेसि प्रमादकपाययोगनिमित्तो संपराइयबंधो होइ, जत्थ प्रमादतः तत्थ कपाया य जोगा य णियमा, जोगे पुण
 पुब्बिच्छा भजिता, पमादपचइयो णातिदीहकालट्टितीओ होति, कपायपचइया वा ऊणतरो अंतोमुहुत्तिओ वा अट्टसंनच्छरिओ, जो
 पुण कसायविरहितेण जोगेण वज्झति सो य ईरियावहिओ, हेट्टिच्छा पुण सावजा चेव बारस किरियाट्टाणाइं भवंति, एवं पव्वइओ
 वा उप्पव्वइओ वा, एवं सरागसंयतस्स सावज्जो चेव, एताइं पुण तेरस वद्धमाणसामिणा वुत्ताइं तहा किमणोहिं वुत्ताइं? आगमेस्सी
 वा भणित्तिहिंति?, उच्यते-से बेसि जे अतीता ३, एताइं तेरस किरियट्टाणाइ पगांसिसु वा ३ जहा जंबुदीवे दुवे खरिया
 तुल्लं उज्जोवंति, यथा वा तुल्यस्नेहोपादानात्प्रदीपास्तुल्यं प्रकाशयन्ति, वीतरागत्वात् सर्वज्ञत्वाच्च तुल्यमेवाहन्तो भगवन्तः तीता-
 नागसपचा भासिसु वा ३, अदुत्तर च ण तेभ्यः क्रियास्थानेभ्यः अथ उत्तर अदुत्तर, यथा वैद्यसंहिताना उत्तर जं मूलसंहि-
 तासु श्लोकस्थाननिदानशरीरचिकित्साकल्पेषु च यत् यथोपदिष्टं स दुत्तरोऽभिधीयते, रामायणछन्दोपद्धिततमा-
 दीर्णं च उत्तर अत्थि, एवमिहापि तेरससु किरियाट्टाणेषु जं पुत्तं अधम्मवक्कस्स अणुवसमपुव्वकं उत्तरं उवेति, विजयो नाम मार्गणा,

विविधो विशिष्टो वा विभागो विभक्तः, तं पुरिमञ्जातविभग आइक्खिस्सामि, केमिं सो विभंगो?, उच्यते—पाणापण्णणा, नानाऽर्पान्तरत्वे, प्रज्ञाप्यते जनयेति प्रज्ञा, सा य उत्तमाधमा पण्णा, लोकं इत्येवात्, छट्ठावपट्ठिता वा पण्णा, छन्दोऽमिलाय इत्यनर्थान्तरं, कोइ उच्यन्दो भवति कोइ भीअच्छदो भवति, उत्तमाधमप्रकृतिरित्ययं, उवे जामेगे उच्यच्छन्दो उच्चेणामेगे० मगा पणारि, 'पाणासीलान्' सुसीलो दुस्सीलो इति, सुखमावमद्रा सुसीला, पाणाविट्ठीण तिथि तिसुट्ठाणि पावातियमयाणि विट्ठीण पाणाकरूयीण आहारिहारसयणासनाच्छादनाभरणयानवाहणीतवादिश्रादिषु अण्णमण्यस्म रुधति, 'पाणारभाण' कृपिपाशु पान्यपाणिकृपिपणिक्षिप्पकर्मसेवादिषु पाणारंभो जाव 'पाणाज्जवसाणसंजुत्ताओ' शुभाशुभाप्यत्रमानानि तीव्रमच्यमानि इहलोकपट्टिवट्ठाण परलोकगणित्पिक्कासाण विसयतिसियाण इण माणाविध पावसुवपसग वण्णइस्सामि, तवहा—मोम्म उप्पाय इतिबलस्त्वण जहा सति तपुईचि, तपुईति तन्वी, पुरिसलसत्त्वणति मानोन्मानप्रमाणानि यथा 'त्वचि मोगाः मुख मसें', द्विनोति हीयते इयः, म्वल मानोन्मानप्रमाणवर्णज्वाल्यादिलक्षण गच्छतीति गजः तस्य लक्षण 'सुवगपतिष्ठिते'पि वण्णओ, गोणो मानोन्मानप्रमाणवपुर्वर्णसरादिलक्षण, एव चेव जाव लोगोचि वक्कच्छवस्स चउदसब्ब मणिक्काकिणि० वक्कवट्ठिस्म, तस्स लम्बण सारप्रमादीणि लक्षणानि, एतानि स्वमूर्धिनियन्त्रानि लक्षणानि, इदानीं विद्वान् तक्कम्म पुब्वति, तवहा—सुभग दुभग सुभग सुभग करति विज्जाए, गग्गो जेण संभवति मोह मेहुणे वा, जीवकरणा, अथवववेदमभादि, दिदयउट्टियपक्कल सदोयः, पाकान् ज्ञास्सीति पाकश्चासनः इन्द्रन्तस्येन्द्रबाल विषा, दम्भा वयमपुत्तुलादीनि दग्गाणि तदि होम करति दम्भहोम, एव सव्वविजाक्कम्म, स्वचि याव विज्जा स्वप्तिपविज्जा इमत्यं वणुवेवादि, एतत् पिन्नाओ जहा अन्नप्रक्षालि, इदानीं जेतिस पुब्वति, तवहा—धंदचरिया सं

वर्णसंस्थानप्रमाणप्रभानक्षत्रयोगराहुग्रहग्रहणादि चन्द्रचरित, सूर्यस्य वर्णप्रभा० राहुग्रहनक्षत्रयोगादि, सुक्कचरितं सुक्कचारो 'पहमो
 होति सुभिकवं' वहसती सवत्सरद्वाइ एकेकं रासिं वरिस्सेण चरति, तत्थ केसुयि सवत्सरसु सुभो केसुइ असुभो केसुइ मज्झिमो,
 उक्कावाया दिमादाहा वा यथा—'अग्गेय वारुणा माहिन्दा तेजसा मत्थग्गिबुहा भावा दिवायवादीया,' एवं वारुणमाहिंदावि भाणि-
 तव्वा, सुगा हरिणा, शृगालादि आरण्या तेमि रुतं, दरिमणं ग्रामनगरप्रवेशादि, जहा 'खेमा वामा घात्तेति दाहिणा वायमाणं पत्ती ।
 सरुद्वाइं परिमंडलत्ति काकाइ उडका धइ करेति ॥१॥' पंसुबुद्धि जाव रुहिरबुद्धि, कंठयं, पुणो विज्जाओ वेताली दंडो
 उट्टेति दिमाकालादिसिद्धो, अद्धवेताली य वेडुतो जाति, पच्चा पुच्छिज्जति, सुभासुभं तोलति, कवाडं मंतेण विहाडेति जहा
 पभवो, मोवाई मायंभी विज्जा, सवेरिसवराणं मवरभामाए वा, दामिली दामिलभासाए, कालिंजी गौरी गंधारी कंठोक्ता, जाए
 उप्पतति संयं अण्णं वा उप्पतावेति सा उप्पादणी, जाए अभिमंतितो णिवडति संयं अण्णं वा णिवडावेति सा णिवडणी, जीते
 कंपति जाए कंपावेति पासादं रुक्खं पुरिसं वा, सा जंभणी जाए जंभिज्जति, सा थंभणी जहा वइराडए अज्जुणेण कोरवा
 थंभित्ता, जाए जंवाओ उरुगा य लेसिज्जंति आमणे ना तत्थेव लाइज्जंति सा लेसणी, आमया णाम वायी, जरमादी ग्रहो वा
 लाएति. आमयकरणी, मछं पविडं णीहरावेति सा पुण विज्जा ओसधी वा, जहा सो वाणरज्जहवती०, अदिस्सो जाए भवति
 सा अंतद्वाणी अजणं वा एवमादि, आउविज्जा उम्मत्तं जोगे य सावज्जया अणस्स हेतुं, अण्णेमिं वा विविधाइं विसिद्धांइ रुवाइं
 से सिताइं विरुवरुवाइं सयणासणच्छादणत्थालंकाराण्डा, अथवा समासेण सदादीणं पंचण्हं विसयाणं पउंजंति. ते पुण पासंडत्था
 गिहत्था वा, जे तान पासंडत्था पउंजंति तिरिच्छंते, तिरिच्छं नाम अननुलोममित्यर्थः, जहा गलए अडुगं अडि वा कडु वा लग्गं

विविधो विद्विष्टो वा विभागो विमर्त, त पुरिमत्रातविमर्ग आदस्वस्सामि, केमि सो विमर्गो?, उच्यते-णाणापण्णणाण,
 नानाधान्तरत्ने, प्रज्ञापने प्रनयति प्रज्ञा, मा य उत्तमायमा पण्णा, लोके दृष्टत्वात्, छट्ठाणपट्ठिता वा पण्णा, छन्दोऽमिलाप
 इत्यनथान्तरं, षोड उगच्छन्दो भवति कोद पीअच्छो भवति, उत्तमायमप्रकृतिरित्यय, उच्चे णामेगे उच्चच्छन्दो उच्चेणामेगे० मगा
 पणारि, 'नामार्मानाण' मुमीलो दुस्सीलो इति, सुत्तमायमद्रा मुसीला, णाणादिट्ठीण तिभि तिसट्ठाणि पात्रातियसयाणि विट्ठीण
 णाणाग्गीण आदासादिहारमपनामनाच्छादनाभरणयाननाभणीवरादिद्यादिपु अण्णमण्णस्स रुवति, 'णाणारभाण' कृपिपाशु
 पान्तप्याणि रुत्रिपणिद्रिन्नरुम्मसगादिपु णाणारमो जाय 'णाणारुस्यसायसंजुस्ताओ' गुमाशुमाध्यवसानानि तीयमण्यमानि
 'दुल्लेस्यरट्ठियट्ठाण परल्लेगणिप्पियवामाण विमयतिसियाण इण णाणाविच पावसुणपसंग वण्णदस्सामि, सज्झा-भोम्म
 उप्पाय न्निथल्लस्यण जहा मनि नणुइत्ति, नणुइत्ति तन्नी, पुरिसल्लस्यत्थंति मानोन्मानप्रमाणानि यथा 'स्वचि मोगाः सुत्त मासे',
 हिनोनि हीयत इय, मय्य मानोन्मानप्रमाणवर्णजात्यादिलक्षण गच्छतीति गजः तस्य लक्षण 'मत्तगपतिट्ठिते' चि वण्णओ, गोणो
 मानो मानप्रमाणरपुरणव्यगदिल्लक्षण, एव एव जाय लोगोति चच्छल्लवस्स चउदसण्ण मणिक्काकिणि० वक्कवट्ठिस्स, तस्स लक्खण
 माप्रभारीणि लक्षणानि, एतानि मय्मूत्तिनिय्यानि लक्षणानि, इदाणि चिञ्चान तक्कम्म युवति, सज्झा-सुभग दुभग सुभग
 रुवति चित्राण, गच्छो जेण ममरनि मोद मडुण या, जीरकरण, अथर्वणयेदमभादि, हिरियउट्ठियपक्ख सदीपेः, पाक्कान् आस्सीति
 पाठनायन' इन्द्रस्वम्बन्टजाल विद्या, दग्गाद घयमयुमदुलादानि दग्गानि यदि होम करति दग्गहोम, एय मग्गविद्याक्कम्म, स्वचि
 याण चित्रा मभियचिञ्जा इमग्ग घगुवदादि, तत्थ विज्जाओ जहा मग्गज्जाणि, इदाणि ओतिस युवति, तज्झा-धंदचरिया ठ

लुपति, जहा विविधा विलुचे सत्थे गामो य आहारेतिचि, एवंप्रकारा तत्थ आहारवृत्तिः, द्रोहेणेत्यर्थः, णो वा सो अण्णं किञ्चि
 करिसणं वा आहारणिमित्तं करेइ इति, सोयतीत्युपदर्शने, महद्भिर्महता बहुपदेसिएहिं चिरकालट्टितीएहि य पावेहिं अट्टहिं कम्ममेहिं
 आत्मानं उव समीपे आह् मर्यादामिविधयोः खया प्रकथने, आधावन्नपि स्वयमेव उपेत्य आख्यातीत्यर्थः, यथाऽहमेवाकर्मा,
 तेनैव महता द्रोहेण पापेन कर्मणेति वक्तव्ये एके अनेकादेशादुच्यते-पावेहिं कम्ममेहिं अट्टहिं वज्झति, अहवा एकस्मिन् प्राणवधे
 कथमष्टविधं कर्म बध्यत इति?, उच्यते, यथा पद्य(पट्प)दाथिके, जाव अट्टहिवि, से एगतिओ उवचरगभावं पडिसंधाय, उपेत्य
 चरतीत्युपचरकः, भंडिओ भंडेतुं मुसावेत्ति जाव उवक्खाइत्ता भवति, पडिपंधिओ पडिपंधेण सोद्विलाए एगं हंता छेत्ता भेत्ता जाव
 उवक्खाइत्ताणं, गंठिछेदओ लोहमएण मधुगएणं रुवमाणं पोदलियं करेति छिदिदुं, उरब्भा णाम उरणओ, तं बुत्तमलो वा मारेति
 अण्णतरो व तसो पाणोत्ति, तस्सालं, छगलादि वागुरिओत्ति, वहो व सुरं करेति, आहडेत्ता वा रायादिणो मिए चराए वग्गुराए
 वेढेतुं मारंति, अण्णतर तसंमि सुक्करोज्झवघातिए तत्थ मारेति, सउणा मोरतिचिरादि अण्णतरो पाणो, तस्स वाहित्तए अण्णं
 किञ्चि मारेति, ग्राहस्य मारणं वा सव्वं, जहा चक्कवाई मारिता, मच्छगं जालेण गलेण वा, अण्णतरं वा तहप्पगारादि एगतिओ
 गोघातगन्धभावं पडिसंधाय गोणं मारेति तस्यालाभे महिपमेळणं वा, केइ पुण भणंति-सोआरियभावंति महिसं, अण्णतरो तव्व-
 तिरिचो गोणादि, सोणइओ आगारयाणं इंवो य, अण्णतरंति तदलाभे खाडइलाउ मारंति, सावगणिघ्नन्ति सुणए पंचंती, सोवागणि-
 याधिवधे, अंतसु गामादीणि वसंतीति अंतिया जहा पंचंतिया, एवं सोवागेहिन्तोवि अंतियतरो भवति, रहित इत्यर्थः, जो पुण
 परिसं मारेति गोछविसए ब्राह्मणघातक इव पुरिसघातओवि गरहिअति, धरतो य णिगच्छति, उक्ता वृत्तिः। इद्राणि से एग-

न भीवेति, एवं ते ब्रह्मि मोक्षमसिद्धिं तदा वि न्न मोक्षं गच्छति, ते अगारिया ब्रह्मि खेसारिया तदा वि न्न गणदं सणचरिचारां
 पइव अगारिया, कालमासे क्कळं क्किया अणतरेसु वा आव एलमूअत्ताए पयायति, पासइत्ता, जे पुन गिइत्ता एते लन्खण
 विज्जांते पठति तिरिच्छते, तिरिच्छं नाम वनमुल्ल, ते बह्माकम्मा णिचिद्धा उववचारेवि गच्छति, एव ताव अणुवसमय
 पुब्बोपाएमु पासंठत्ताण अवम्मपक्खो मज्झतो, इदाणि चेव अवम्मपक्खे गृहस्थो पाएण वुचति, सो एगविओचि कोइ पिसंसो
 यातइतु वा आव परिवारेइ वा अण्ण वा क्कियि मिएल्लुग णिसाएचि निभिज्जन्, सो य असमत्थो गिइत्तु, आह हि--“विवा
 दश्च विवाहश्च, तृतीय गृहकर्म वा । न शक्यमसहायेन, निःसर्तुमवनेन वा ॥ १ ॥” सहवासोपि सद्व्यासो, सो पुन व्यासो एसो
 एक्कगो अमिच्छाया वा किं करोति !, ब्रह्मा अणुगामिओ अदुवा उयश्चए आव सोवागणिणचि, द्ययनात्त्वप्रमितिठत्वा एव एतापि
 संखवेण सुचारु वुवाइ, एतेसि इदापि सुवेण चेव विषी मप्पति, जहा वेताल्लिए, चचारि विणयसमाधिद्वाणा उचारेतु पच्छा
 एक्केक्कस्स विमासा, जहा वा उक्खिस्सए सवादेपि उचारेक्कम् पदापि एक्केक्कस्स अज्झयण वुचति, दिट्ठिवातं सुत्तापि माणिज्ज
 पच्छा सम्भो चेव विट्ठिवातो, तसिं सुचपदान एतेण चेव वृत्तिमवति, जहा एगइओ भाणुगामिपभाव पडिसघाय-अनुगच्छती
 त्यानुगामिक्कः सो पडिचरतु अरि एतस्स किंचि इत्थए, पच्छा सोदिताए पत्तिपत्रो अहमितिकाउ गलागणोज्ज्यो वा त अणु
 प्रागच्छति मग्गेण, सोवि चित्तेति-एतण अह गच्छामि, पच्छा बलामलेहिं विसंभेज्जण गुविलए देसे गल्लगणो करति वज्झिय स्वरगं,
 दोरं गले छोटु एगखेयेण चेव पादेति, अणु सुणमसिओ पाहरे, सावेक्कस्स खलुगादिमु, निरवेक्कत्वं गीवाए भण्णएय या वेसे, से इता
 पडिपहाय दूता धेयणग, खलुगादिमु छिदिचा मिदिचा सीसं लउउपहारेण, पोहे वा मच्छएण, उदावेचा मारेसु ‘लुंए छेयने’

पदारथुति इति । इदानीं दृष्टिविरुद्धा आगाढमिच्छदिट्टिका बुध्ति, सो एगतिओ समणं वा माहणं वा गामं घरं वा अतितो वा
 अणत्थ वा कत्थइ दुल्लभं दंसणं अवसउणंति मणमाणो आसुरुचे रुहे अदुवा णं अच्छराए मड्डियारे रोसेण वा जाव भणति,
 अच्छरा णाम चप्पुटिका, किं ज्ञापकं ?, तीहिं अच्छराणिवातेहिं तिसत्तखुत्तो एगाए अच्छराए अफोडेतित्ति, भिगुडी कुंचितनि-
 डाला फिदफिट भणंति, अदुवा णं फरुसं भणंति, कालेवि सेजाति, भिम्खाकाले णो दवावेज्जा, जोवि देत्ति तं पि वारेइ, एवं च
 णं वदति-जे इमे धुवणमंतत्ति-धूयतेऽनेनेति धुवणं-कम्मं तणकट्टहारगादि, कर्महता, अशुभैर्वा प्रागुपचितैः पापकर्मभिर्हता पब्ब-
 यंति, भारकंतत्ति कुटुम्बभरेण अकंता, ण तरति, त एवं दृश्यः अमद्धानाः सद्वर्मप्रत्यनीकाः इणमेव धिज्जीवितं धिक् कुत्सायां
 अशोभनं जीवितं धिज्जीवितं इहलौकिकं, बृह बृद्धौ, संपडिवृहयंति संपडिवृहति न परलौकिकं किंचिवि अत्थं, झिलप आलि-
 ज्जने, न झिलप्यन्ति न साधयंतीत्यर्थः, इहलोकपरो दुक्खंति, दुक्खेहिं संजोएंति दुक्खंति जाव परितप्पंति, ते एतेसि साधूणं
 दुक्खणाणानो सोअणाणाओ जाव परितावणातो अपडिविरता भवंति, ते पुण केइ इड्डिमंतो भवंति रायादिणो केयि अणिड्डिमंते,
 इड्डिमंते ताव भणति-ते महया आरभेणं परणिमित्तं चेव ताव इष्टकापाकादिच्चारंभो भवति जाव तसकायो वधिज्जति आहारनिमि-
 त्तंति, खड्डगच्छगलमहिसस्रगरादिपु, पुढविदगअगणिवणस्सइकाइया वधिज्जंति, उक्तं च-“तणकट्टगोमयनिस्सिता०” सम्मत्तं छण्हं
 कायाणं आरभसमारंभे विरूवरूवेहिं पावकिच्चेहिं अण्णं दंडंति अण्णं बंधंति अण्णं वित्तिहरणं करंति, एवमादीहिं
 पावकम्मेहिं धणं उवज्जिणित्ता, बंधणाणुलोमता विभत्तिपदाति, कातुं किं करंति ?, विउला माणुसा जाव भचारो भुंजितारो भवंति,
 किमिति ते भुंजंते ?, उच्यते, अण्णं अण्णकाले, सायं पायं च, पाणं उदगं मज्जं च, ष्हातसमालद्धाणं चउत्थकालेणं गब्भधराणि,

तिओ उवरिमज्जाओ ठुंछा अइमेतं इत्थामि, को विसेओ पुब्बतेहिंओ !, उच्यते, सो कोई पच्छण्ण करोति, इमो पुण अण्ण
मादीण आरो म्पिस्संओ कइमिमिचं वा मंसं वा खाइसुक्कामो, इत्थरथो वा, अधमा पपसेवा बण्णअमाये जावतिया द्रोहकारक
ते केई ममासेण उरिंसंति, एते पुव सुब्बे अवरदइका बुत्ता, इमे अण्णे विरोधिता बुत्ता, से एगतिओ केइ आदायेण आदीयत
इत्थावान प्रहरमित्यर्थः, तत्कस्य क्कं वा आदानं ? इम्यादीनां विषयाणां, सरे ताव आइओ निन्दितो केणइ पुटो रुठो भवति,
रुबेसु य वसणा विट्ठ मिक्खसुक्कदीवि रुस्संति, गवरसे उदाहरणं सोत्रमेव, खलदायेण खलमिक्ख तदूण दिण्ण व दिण्णं वा तेण
बिरुद्धो, सुरयासमपि चाल्लगेण सुए पिबति, तत्थ पडिबाहीए आवेइस्स चारो न दिण्णो ठुइविओ ना तेण बिरुद्धो, ज ते लोण
भणति-बारबिरुद्धो, माहात्मीय वा गाइत्तविपुत्ताण वा, सयमेव विस्ससा एक्का आइणाख्खाणि पगरप्परवाणि, उम्मगेण झामति,
अण्ण वा झामावेति, झामितइ भवुवावति सुट्ठ तुमे झामितव्वति, एवं फप्पेवि, आइतो मरितो वा केणइ खसुब्बणा सेलेणं
उविट्ठेण वा, से एगताओ पूराओ इप्पेइ, साल्लो इइति, किंणि इल्लसुवण्णेवि, जाणाइ, ताणि मेइलादीणि ताणि गहिताणि,
मोचिए इरादि, एवं तदेव गिहाव विट्ठो, इमो अण्णो पासंइत्थान विट्ठिरागेण वादे वा पराइओ सयमेव तेमि अण्ण किंचि गरिव
वं अरिय त अवहरति, तज्झा-ईदग वा मंडम वा आव परिच्छेदनय वा, सयमेव अवहरति भाव सादिअति, एवं ताव विरा-
दिया गता, इमे अण्णे अविराहिता बुत्तति सो एगतिओ विविगिच्छादि, नेति प्रतिषेधे, विविगिच्छा नाम विमग्गो मीमंसा
इत्यर्थः, न विमग्गति न मीमांसइपि, इइ परलोके वा दोषोअत्ति नास्तीति वा, गाहावईण वा सयमेव अभगिक्काणं सस्साइं झामेइ,
अण्णेण वा भाव समवाण या इइ अवहरितय. एते ताव अर्थवक्ता नन्ते .

बेसु य दइण्ठेयणा-

रूपधिया, आगमिस्मान, तत्थ गरगतो उव्वहे समानो जइ कहधि माणुस्सं लभति तत्थवि दुल्लहवोधिप यानि
 भाति, तस्म द्वाणस्स इस्सरियद्वाणस्स, उट्ठिता णाम पव्वज्जाममुद्धानेण ममुट्ठिया, परे पासडिया, तम्हा अमिज्झा लोभो प्रार्थ-
 नेत्यनगोन्तर, अणुट्ठिता गिहि एत, अमव्वदुक्खपहीणमग्गे एगंतमिच्छेत्ति एगतमिच्छादिद्वी परिगही, असोभे णाम अमाहू ।
 पइसरम अधम्मपक्खस्स विभंगे आहिते (सूत्र ३३) अद्दावरे दोच्चस्स धम्मपक्खस्स एवमाहिज्जति (सूत्रं ३४)
 एतं तासन् अधम्मपक्खो वुत्तो, छायातपवन् शीतोष्णवत् जीवितमरणवत् सुखदुःखवद्वा, तत्प्रसिद्धये इदमुच्यते-से वेस्मि पाइणं
 एतं तासन् अधम्मपक्खो भवति, तंजहा-आयरिया वेगे, तेमिं च णं खेत्तवत्थूणि सो चेव पोंडरीयगमओ जाव सव्वदुक्खाए
 ना गंतंगतिया मणुस्सा भवति, तंजहा-आरिए केवले जाव माधू, दोच्चस्स ठाणस्स विभंग एवमाहिण्ण ॥

परिनिगुडंति वेस्मि, एम ठाणे आरिए केवले जाव माधू, दोच्चस्स ठाणस्स विभंग एवमाहिज्जति (सूत्रं ३५), अधम्मपक्खेण धम्मपक्खे संजुत्तो मीस-
 गपक्खो भवति, तत्राधमो भूयानितिकृत्वा अधर्मपक्ख एव भवति, रिणे देशे वर्षनिपातवत्, अभिनवे धा पित्तोदये शर्कराक्षीर-

पानम् अमेज्ज(मुद्ध)रसभाविते ना द्रव्ये क्षीरप्रपातवत्, एवं तावन्मिथ्यादर्शनोपहतान्तरात्मानः यद्यपि किञ्चिद्विरमन्ते तथापि
 पानम् अमेज्ज(मुद्ध)रसभाविते ना द्रव्ये क्षीरप्रपातवत्, एवं तत्रानुबन्धाच्च धर्मानुबन्धाच्च अधर्मपक्ख एव भवति, जाव एलमूलत्ताए पच्चायंति, एम ठाणे अणारिए
 मिथ्यादर्शनभूयस्त्वात् अविरतिभूयस्त्वाच्च धर्मानुबन्धाच्च अधर्मपक्खस्स विभंगे आहिते ॥

जाव अमाधू, एम खलु तच्चस्स मीसगस्स अधम्मपक्खस्स विभंगे एवमाहिते (सूत्रं ३६), अथाह-दद्वप्रयोजनानामप्रयोगः?, उच्यते,
 अद्दावरे पढमस्स अधम्मपक्खस्स विभंगे एवमाहिते तु इह विशेषोपलम्भो द्रष्टव्यः, कथं?,
 मत्त, किन्तु यदत्र नापटिठं तदिहोच्यते, अधम्मपक्खे मीसओ य, उक्तं हि-‘पुव्वगणितं तु’ इह विशेषोपलम्भो द्रष्टव्यः, कथं?,

मादणकाले सपञ्चासुखाधिपि, यो वा यस्यामीष्टः कालविभागः, क्रीडा वैश्वराणां, विधते सो पुन्वो पुम्बण्डे अवरण्ड ण्हाते कय
 पलिक्रमे-अचणिय खरेति कुलदेवतादीण क्काउ, आसीअयजोडाओ, लोणादीणि च दहति, मगलाणि सिद्धययाहरयालियादीणि
 से करेति, सुषभमादीणि च छिवति, पायच्छिउ दुस्सुविणगपछिघाठिभिच वीयाराण देति, सिरसि ण्हाते सिरण्हाइणि, मसीमो
 ण्हाति, अविदिमामि गूडामणिः सोवि सुवण्ण देडा पटिवन्धति, सुवण्णामरणेसु प्रावेण मणीओ विस्सति, क्षप्पित घटित, माला
 नक्खणमालादि, मौडी यउढो, सो पुव कमलमुक्कलसंयुतो मउली बुबति, तिदि सिहरपदि मउढो बुबति, चतुरसीदि तिरिद,
 वग्धारिय लंविठ, आपक 'आसुधवग्धारिय०' सोणि कडी, सोणिसुधग क्खडिसुधकं, मालिअति, मल्ल सिरदामगडादि, कलाति
 कलाची, कडाइ बुंमलगादीणि, पन्तकूडाणिमा दासाद सुवतले वा, मइठ पेव मइठो, अक्खानचद गिक्खति, अह आढग पवचो
 वा, 'तल्पं ताद', पण लउचगादी, णिरेच वा, घणा वा मेढा, मेढा वेत्ययं; उरालाह-उरालाह आस्पते अनेनेति आस्पक-मुल
 तपेव त्रीदंत, 'अणारिय'सि अण्णामि मिच्छादिष्टी अचरित्री देवोडय पुरिसो, ण मणुस्सो, णालोके जावो वसतिपि वा तेण
 णरदयो, दवमिणापि स्नातकः धेणुंरन्व वसति इन्द्रहउर्यः; अल्लोवसोमिच इव सरो, सपुण्णकलो वा वणसढो तदधिभिः
 उवजीवणिओ, अण्णेवि ण पइषय य द्वाधिता अपरिमृता भवति, तदेवं णाणादीआयरिया, अमिमुल क्कान्त, कुरादीणि हिंसा-
 दीणि, अमियूणे धूयतेज्जेन तासु तामु गत्तिपु वाताहि इव रणू, पूणे कम्मतेवि, तेदि हिंसादीदि कम्मोदि, अप्प रन्त्तरीति
 आयरक्खो, वादिणगामिणियि वे अविश्रुत्तकम्मा भवसिद्धियावि ते प्रावेण दक्खिक्खेसु णरपसु वा मणुस्सेसु देवेसु य उववत्तति,
 असस भवसिद्धीयस्स अबुओ पोम्मलपरियदो सेओ अन्धसि संसारस्स सुक्खपक्खिओ, अधिय कण्हयक्खिओ, अमवसिद्धिया सम्भवे

म पृथाचर्मो बहुप्रकारः अपदिश्यते, तत्कारणं स्वार्थं वा, अधर्मफलं नार्को एवमिह, तत्र च पापं वमिधा अपार्मिक उक्ता इह गृह्यामेव
प्रायेणोच्यन्ते, अपार्मिकाणि कर्माणि प्रलोकयन्तीत्यतः अधर्मपलोहो, रसयोरैक्यमिति, तत्रैव पापार्मिकेषु कर्मसु रत्नवति
इति अधर्मपलज्जना 'अ रस ए स लवण' श्रावकत्वात्, अधर्मसमुदायाचारात् अधर्मविविधितिकट्टु इत्यर्थमेव, इण छिन्द, इणचि
छपस्तसीदि, छिन्दन्ति कण्ठमाभोदुमीमादीणि, सीसयोद्गां किंति, वज्रं, वज्रा रौद्रा, आसुरा रौद्राणि हिसादीनि कर्माणि
करेति रौद्रा, सुद्रो वाम अमन्त्रनमहावो साऽपि न वृंति, असमीक्षितकारी साहस्तिओ, न च मारेमाणस्त विकतीयाणस्तम्,
मीलीगगाम्स्व भीलीय, एवं तस्म महिममादी मवापि, लोहियलिचा पाणिनि लोहितपाणी, उक्तं च 'इव इव कौटिल्ये'
उद्गतोर्ध्वमावेदु, इवत् इवत् आकृषन, अहा कोइ किपि मृताइ मज्जति, एस्य काइ मानोन्मानविचध्व तिमृति, सो वाणति
मा मव्वं छिज्जंतं इम रुद्रं अप्पस्सिस्सति एतस्स, राउल वा कइहिपि वो उत्कंवेत्तम् अच्छति भाव सो बोलइ, वडु प्रलम्भने,
वचने जहा अमयो घम्मच्छेणे वचिनो पज्जोतस्स संसियाहि गणिआहि, मृगोऽपि मीतेण वचिज्जति, अधिकं कस्ति-
मिक्कति अत्युपचार इत्यर्थं, यथाप्रवृत्तस्योपचारात् तस्य निवृत्तिः, तथा अत्युपचारेऽपि दुष्टलक्षणमव, अहा कस्तिओ सेट्ठी
रायाणपण अत्युपचारण गदिनो, जं अहिय अगल वंसुल घम्मन्त्रयसीले सदिलक्खेहि वीसंमकरणमधिकच्छेलेहि त वोट
पिगद्धिचि, देममापाविधिपययकारं कष्टं, अहा आसाहमूतिणा आयरियउवज्जपायसंवाइ इच्छाया अप्पणो य वचारि मोद
गापि, कालिन्ता रुद्रकवडमव लोक्कसिदत्त्वाव यथा कृत्वापण कृतमापमिति, सातिपयोगवडुला ओमाविश्रेयः साविश्रेयः न्यून
गुणानुमानस्य द्रव्यस्य य मातिअयण द्रव्यस्य सह संयोगं क्रियते सो मातिसंपयोगो, अगुणवत्तय गुणानुमनं अगुणानां च गुणव

तीति, आह च—‘सो होति सातिजोगो दब्बं जं उवहितऽण्णदब्बेसु । दोसगुणा वयणेसु य अत्थविसंवादणं कुणइ ॥१॥’ एतै पुण उत्क-
 चणादयः सन्वे मायायाः पर्यायशब्दा यथेन्द्रशब्दस्य, शक्रपुरन्दरवत् एते शब्दाः, यद्यपि क्रियानिमित्तोऽभिधानमेदः उत्कंचना-
 दीनां तथापि न मायामतिरिच्यन्ते, एवं जीवाभिख्यर्थचन्द्रमर्मा अभिधानभेदेनार्थभेदः, दुस्सीला दुधत्ता दुष्ट शीलं येषां ते भवन्ति
 दुष्टशीलाः, परिजितावि खिप्यं विसवदन्ति, दुरणुणेया दारुणस्वभावा इत्यर्थः, दुष्टानि व्रतानि येषां ते भवति दुब्बा तात्मा यथा
 यज्ञदीक्षितानां शिरोमुण्डनं अण्हाणयं दब्भमयणं च एवमादीनि व्रतानि तथापि च छगलादीनि सत्ताणि घातयन्ति, आह हि—
 ‘पट्ट शतानि नियुज्यन्ते०’ दुणदि ममृद्धौ, तस्यानन्दो भवति कश्चिदन्येन, यस्तु प्रत्यानन्दं करोति प्रतिपूजामीत्यर्थः, स तु गर्वात्
 कृतमत्वाढा नैनं प्रत्यानन्दति दुप्पडियाणंदा भवति, आह हि—‘उपकर्तुमशक्तिष्ठा, नराः पूर्वोपकारिणम् । दोपमुन्पाद्य गच्छंति,
 मदगूनामिव वायसाः ॥१॥ सच्चाओ पाणाइवाओत्ति जाव रहिता बंभा य, पुरिसबंधादिपाणाइपातातोवि अप्पडिविरता, एवं
 मुसावाता कूडमक्खियादि, तेणमहवामतेणादीन्यासावहारा इत्थिवालतेणादी वा, मेहुणे अगम्मगमणादि, परिग्गहे जोणिपोस-
 गादि, सच्चाओ कोहाओ जाव मिच्छादंमणं, मच्चाओ ण्हाणुम्महण० कामं पुण्णभंगितो वा मदिज्जति पच्छा ण्हाति, तथावि
 सच्चाओ ण्हाणुम्महण० पणएण उम्मदिज्जति तेण, अब्भंगणं गहितं, वणओ कुंकुमादि कमाया य, त्रिलेचणं चंदणादि, सदादी
 पंच विसया, तेहिंतो अप्पडिविरता, मल्लगंधं वा, एम चैव अलंकारो, अण्णोवि वत्थालंकारादि, सच्चाओ आरं मसमारं भाओत्ति
 विभासा, सच्चाओ करणकारण० मयं एतेसिं चैव जहोदिट्ठाणं पाणाइयायादीणं अण्णेसिं च सावजाणं कारावणाणुमण्णेहिं इस्सरा-
 दीणं, पयणपायणंति मांसादी, ईमरा अण्णेहिं पार्येत्ति, सच्चाओ कोट्ठणं कोइ धरणं अहिमरणं वा घेतु पलं २ कोट्ठेति पिदेति य,

चपकलसाकमेवचलतालउदादीहि तज्ज, पातावीहि तालेति, तल्पद्वारा सीलपण्डिमात्रीहि णम पदो मारेति वा घघति च गगला-
 दीहि, एतेहि येव परिकिलेसं करेति, अण्णेहि अ करदढादीहि किलेसेहि किलेसेह, परं जे आवऽण्णे तहृप्पगारा कसिया
 घुबंति ? गोगहणपदिगहणादयो, दोहणा गामवधगामथावमहासमरसंगामादीहि, मावञ्जा अबोधिकरा कम्मजोगा कम्मंता इह परय
 वा परयां प्राणा—आयुःप्राणादि परेषां प्राणा परितावेति, इष्टान्त क्रियते निर्दयत्वे तेषां, से जहाणामए केयि पुरिसे कलम
 मद्धरे छणतो वा मलेतो वा हुसलेव वा उक्खले कोदतो रंघेतो वा ण तेसु दय करेति, अज्जण अयते, कुरो निर्गुणः, मिञ्जादडेचि
 अण्णविरुद्धा कुद्धो, एवमेव तहृप्पयारंति तीसे दयसु गिरवेक्खो पिरयो, मिञ्जादडे पउज्जति आ व से तस्य वाहिरिया परिसा
 मयति तवहा—दासेचि वा अदाम्मो दासवत् तसु तसु पेसणेसु भियुज्जति पमाउलगादी, मयप्रोवि विचीए घप्पति माइछुओ,
 कम्मकारका ज लोगं उवजीवतिपि घरकम्मपायाइवहादीहि, तेऽवि राउले विट्ठिकारा विज्जति, तेसिपि य णं अण्णतरंसि लहुए
 लहुमओ काइआबिप्पिया व करति(वा) तस्य रुहो गुरुं, मन्तवाए इम इमेह क्कं, प्रायेण भिगलवधणो इट्ठिबधणादिणा विवरेण
 करति, अहा मालवण, पदोसा वा २ पदादिपि, भूआमकुणपिसुआदीहि जरप बढो चारिज्जति मो चारओ, अण्णो पुण चारए
 छह भिगलहि दोहि तिहि वा सवहि भिगलिओएहि पउज्जति, संकोडितमोडितो नाम ओ हरबेसु अ पायेसु अ गलए वज्जति,
 चारए अण्णरव वा सा जमलपिगलसंकोडितमोडितो, इमं इत्यच्छिण्ण करद, एद्धो वा, इत्या छिज्जति, ण्वं पादावि, पोरादीण
 कण्णवओहो, पारितदूताण विरुद्धरजसंचारिणां च छिज्जति, इत्थीमं वा सीस, अहिमराचरियावं सुखे मज्जे छिज्जति असिमा
 दीहि, गज्जओ जंघ च्चाइतूल वंभसुतएव छिज्जति, जीवंतस्सेव हियए उप्पाडंति पुरोहितादि जाव जिग्मा, ओलवि कुबे पट्ठे

तणदितडिमादिसु वा ओच्छंविज्जंति, रुक्खि जीवन्तो मारेतुं, सुलाइतओ सुलाए पोइज्जति, अवाणे सुलं छोडुण सुहेण णिकालि-
ज्जति, सुलमिण्णो मज्जे सुलाए मिज्जते, सत्थेणं कप्पेतुं लोणखारादीहि मिंचिज्जति, वड्ढा अवकप्पिज्जति, पारदारिया सीहपुच्छि-
ज्जति, सीहो सीहीए ममं ताव लगओ अज्जति जाव त्थामिमाणं दोण्हवि कटुताणं छिण्णणेत्ता भवंति, एवं कस्मइ पुत्तगा छेतुं
अप्पणए सुहे छिज्जति, कडएण वेडितुं पलाविज्जति कडगिगड्डओ, कागिणिमसं कागणिमेत्ताइ से साइं मंसाइं कप्पेतुं खाविज्जति,
अण्णत्तरेणंति जेण अण्णे ण भणित्ता सुणिगकुंमिपमादि कुत्तिसत्ता माराः, एवं ताव चाहिरपुरिसाणं दंडं करेइ, जावि से अडिमत-
परिसा भवति, तंजहा--माताइ वा०, तेसिंमि आहालहुएत्ति वयणं वा ण कतं उवखेवो, कोइ णासिओ हारितो भिन्नो वा इमंसि उद-
एण सिचह जहा मिचढोमवत्तिए जाव अहिते परलोयंसि, एवं ताव चाहिरपरियाए वा अबंमंतरपरियाए वा ते दुक्खेति जाव परितावेति,
दुक्खाओ जाव अपडिविरता भवंति, ते पुण किं पु एव करेति?, कामवन्नगा, ते य इमे छेदिणो, तेन उच्यते-एवामेव ते इत्थी-
कामभोगेसु सुच्छिता जाव वामां भुजितुं भोगा पसवितुं वेगयतणाइं, कम्मं चेव, वहुणि अट्टकम्माणि सुवहुकालद्धितीयाइं उस्स-
एणंति अणकसो एकैक पावायतणं जहादिइं हिसादि आयरति; सभारो णाम गुरुगत्तणं, गर्हितो, से जहाणामए, अयं हि पात्रि-
कृतं तरति, सिला वा विच्छिण्णत्तणेण चिरस्स णिच्छुडांत, गोलओ पुण खिप्पं णिबुड्ढति, एवामेव तहप्पगार वज्जवहुले, 'पावे
वज्जे वेरे०' गाथा, अयमोत्ति एतेहि चेन जहुदिइेहि, उत्कंचणवचणादीहि सहजासद्रोहादीहि अगम्मगमणेहि य अयसो होति,
जेमिं च ताइं वचणहरणकण्ठेदणमारणाटिकरणादि तेमिं अप्पियं होति, कालमासे 'णिचंधक्कार०' अणंधमप्यंधी कुर्वन्तीति,
अण्णोवि णाम अंधक्कारो भवतीति; अप्पगासेनु गन्धवरोवरगादीसु, ते पुण जचंधमेव, मेहच्छण्णकालदूरत्त इव तमसा उज्जोतकरा-

भावाच्च, समसातो वा, लोतकता न्योतिष्का एषोऽप्यन्ते, वरगतगह्वरद०, रोप्यञ च छिन्दिताण मरीरावयवेर्हि मेदयसा काओ, किञ्चअगणि लोहे वम्ममाये क्कम्मिया अग्निजाला णिन्दि तारिसो तर्हि वण्णो, क्कासा य तसिणवेदणाण क्कखुडफासा, से नहा नामए केद अस्सिपत्तेति वा, दुक्ख अघियासिञ्चति दुरधियामा, असुभा गरगा, असुभा दरिमणेण सइगघफरिसेण वा, वेदणा ओवि असुमा, नो यय निराति वा, विहा पमुदितस्स हाति, निद्रा च विस्साय्या इतिकत्था, तग णत्थि, त उखल जाव वेदति, एव ताव अयगोलदिदुंतो, गुरुग आगतुणत्थाप्परा, इमो अण्णो रुक्खविदुंतो मिग्घपट्ठणत्थ कीरति—से जहाणामग्ग केप्पि रुक्खे सिया पट्ठयग्गे जात (सूत्र ३८), एवामेव कालसमए मिग्घ णरण्णववज्जंति, ततो उब्बट्टु गग्गवक्कतिप्पसु तिरिय मणुप्पसु कम्मभूगसंखत्तवासाठप्पसु उववत्थति, ततो युक्खो गग्गाओ गग्गं जाव गरगाओ गरग दाहिणगामिए जाव दुल्लभोधिए एतस्स ठाणस्स, तस्स द्वाण अवारिए, पट्ठमस्स द्वाणस्स अचग्गमपक्खस्स विभगे आदिने ॥

अट्ठावरे योषस्स द्वाणस्स धम्मपक्खस्स विभगे आदिजति (सूत्र ३९), इदं खलु पाईण या ४ संतेगतिया मणुस्सा भवति, अप्पारंभा अपरिगहा भम्मिया भम्मिद्वा जाव विहरति, सुत्तीला सुग्गया उक्कचप्पठिविरता जावजीवाए सग्ग्याओ पाणा इवायाओ पठिविरता भावजीवाए अ भावण्य सहप्पगारा, उक्का विरतिप्रकारा, क च ने विरता ?, उच्यते, से अहा भामए क्कद पुरिस अजगता ईरियासमिता जाव सुद्धुत०, नत्थि तेसि जाव विप्पमुक्का, तेसि ण मगवत्ताण एतेण विहारेण विहरताणं जाता माताविची होत्था, यात्रामात्रा यया माच्यते, अक्खोवअचवणापुल्लेखणभूता, अयथा अर्चयन्ति तामित्यर्चा—धरीरं, एक्को जेसि गग्गो धरीरं वा, गतिक्कड्डाणा क्कड्डाणगती अप्पुचरोवपाप्पसु वेमाप्पिप्पसु वा, इन्द्रजालानिक्कत्रायच्चिञ्चलोकपालपरिपदारमरथप्रकी

र्णं कं पृ न त्वाभियोग्यकिन्निवपिक्रान्दपिकेपु, द्वितिरुद्धाणेत्ति उक्कोसिया द्विती अजहण्ण न्णुक्कोमा वा, आगमेसिमहेति आगमेसे
 भवग्रहणे सिद्धंति, एम द्वाणे आरिए, एस खलु दोचस्म द्वाणस्स धम्मपम्बस्म विभंगे आहिते ॥ अह्वावरे तच्चस्म धम्म-
 पनम्बस्म मीसगस्स विभंगे (सूत्रं ४०), धम्मो बह्वओ अधम्मो थोवो तिकाउं, तेण अधम्ममीसओवि एस पक्खो अततो
 धम्मपक्खे चैव णिपडिति, को दिट्ठतो?, जहा णदीए केइ पुरिसे प्हायंति, केइ पुत्ताइं सोयंति कइ असुइणिवि मुहाइं पक्खालेंति,
 गोमाहिमकं च छगणमुत्तुस्सगं करति, तहावि तं उदगं बहुगत्तणेण ण विस्मीभवति, कलुमी कृतं पि पसादति, जहा तु बहुगेण
 मीतोदण्ण थोयं उत्तिणोदगं मीतीकज्जति, एवं सावगाणं बहुअसंजमेणं थोवो असजमो खविज्जति, उक्तं च—‘सम्मदिट्ठी जीवो’
 जं पि य तं पि य सपदी वक्ष्यमाणमपि च, ते बहु अत्रा जीवा जेसु सावगस्म पक्खखायं भवति, ते य इमे, तंजहा—पाईणं वा ४
 संनगतिना मणुस्मा अप्पिच्छा अप्पारभा अप्पपरिगहा धम्मिया जात्र वित्ति कप्पेमाणा सुसीला एगातो पाणाइवायाओ पडि-
 विरता जात्रजीवाए एगच्चातो अप्पडिविरता, एगिदिएसु अप्पडिविरया जात्र जेयावणे तहप्पगारा, एगता० ततोविमे से जहाणा-
 भए ममणोनामगा भवंति, उपासंति तत्तज्ज्ञानार्थमित्युपायकाः, अधिगतजीवाजीवाः अभिगमउपलंभकुशलादयः शब्दाः ज्ञानार्थाः
 अन्यान्येन तन्निधानेनाभिधीयमानः बोधं मानमग्रमादमुत्पादयति, किरियंति ना एगडुं, अधिक्रियत इति अधिकरणं जीवमजीव
 च, क्रियादिकरणेण य कम्मं वृद्धतिंति बुच्चइ, कुशला, जेण बंधो मोक्खिज्जति सो बन्धमोक्खो, अमहेजा असंहरणिजा, जहा
 वांतेहि मेरु, न तु जहा वातप्पडागाणि मक्कंति विप्परिणावेतु, देवेहि वि, किं पुण माणुसेहि?, अणतिक्रमणिज्जति जहा कस्सइ
 सुमीलस्म गुरू अणतिक्रमणिजे एवं तेसि अरहंता माधुणो सीलाइं वा अणतिक्रमणिजाइं, णिस्संकिताइ, ते पुण किह अतिक्रमि-

ज्वरति?, संस्कारदीर्घ दोषेहि अत एवोपपद्यते विस्संकिता भिक्षुखियादि, लड्डहा, जहा कोइ अरथत्वी त जहा तहा पजसं अरथ
 लवृषु तुहो भवति एव तज्जि विषयवणलवृषा एव तुहा, गृहीतवचनार्थाः ये ते मर्षति, पुट्टु २ गदितो पुच्छितट्टा, विनिधितो
 निर्नाठ, अट्टमिज्ज० अट्टियर्षवि भावेतुं साव भिज्जनि मज्जा बुधति, जस्स रोगण तय प्रादिक्खउ जाव मज्जा भाविता मो
 रुग्निक्खिच्छो मवति एवं त, आमनज्जाइ वा भाविता, यथा सो परिवायगो, गिहे भित्तलं हिंइतो जा से मदिला रुचति त त
 विजाण प्रमिज्जोणतु एक्काए गुहाए छोडु, विज्जावातियो इरविणिक्खउं पडियरावितो, पुरिमो य ममगघादि परिगिणेन्तो पयो
 सिआडितियाए पडियरितु तहिं पविस्सितुं जुज्झंतो मारितो, ताओ अ महिलोओ जा जस्स सा तम्प टिआ, मा य इहा इम्म
 महिए अमिज्जोइ निम्माया पतिं गच्छइ, आबगा पुच्छिता मवति-अति से परिव्यायगअट्टीणि घसितु गीरण दिअति तीसे अये
 प्पतीण तो, नवि, यत्तहिं तस्स अपक्खंतस्स घसितु २ गीरेण सह क्खडेणु पाइता, जहा २ पाइअति तहा २ तंमि पुरिसे येम्म
 आरमसि, मब्बेसु घट्टसु पीतसु य जहा, परिब्बाए अजुरत्ता जहा मा तम्मि परिब्बाए अट्टिसेसेवि ण विरअति एवं मात्रओडवि
 यतिण्णसु साधुसु अ अजुरत्तो जइवि किप्पि लिगारय वा पामरय वा ठगुइ करेत्तो पासति तहावि पुरिमदोओत्तिकउ णवि पव
 यवातो विरअति, उवमा, एक्खेसेन एटान्त इतिक्खत्वा, जहा सा तंमि परिब्बायगे रत्ता एव पवयणाणुरागो सो अट्टमिज्जयेम्मा
 पुरागरत्तो, जत्तिवि क्खण्ड विप्परिप्पामति ज्जणपययवातो-किं तुज्जे एत्थ दिट्ठति!, तहावि मवति मप्पस-अयमाउसे! हे आपु
 प्पान्! भिगर्गये पावयण भट्टे परमट्टे सेस अण्णेरुणि, तिब्बि विमट्टाइ पावाइयमयाइं भप्प्यो, अस्मवि कस्मवि घम्मं फहेति तपि
 मवति-अयमाउमो! जाय भट्ट सेमसु अप्पट्टे, तेण गेअइ, ओस्सिमफलइ० अवगुनव० किं प्पागम सिद्धिदिमण्य क्खान्हेसि?,

ण वडुइ उगघाडेतुं उगघाडे कवाडे वा पेंछेतुं, उक्तं च—‘कवाडं णो पणोलेज्जा’ पविसंतो णियंतो अ लोभो मां णिच्चं संवरादिणा
 थिरादि विराहेहिच्चि ते णिच्चमेव फलिह उस्साएतुं अगददार कोट्टुगणसुहे अ कवाडं विराहेतुं अब्भगुयदार अच्छंति, चियत्ततेउर०
 अतेउर वरे अणिट्ठिमंतणं जइयि इत्थिआओ अच्छंति तत्थवि णं चरेति, जाव एमो ठाति तत्थेमणं भोधेति, कस्सइ महिट्ठि-
 यस्म अतेपुर भवति, तंपि तेण अणुण्णाता पविसितुं भावेंति, एष तावत् दर्शनसंपदुक्ता । इदाणि सीलसंपत्प्रसिद्धये इदमपदिश्यते—
 चाउद्धमट्टमुद्धिट्ठपुणमासिए पव्वं मासस्स अट्ठमि पक्खस्स उदिट्ठा-अमावसा, पुत्ति मा इति चन्द्रमाः पूर्णमामः स्यात्
 सेयं पूर्णिमा, पडिपुणं पोमहंति—आहारपोमहाहि ४ । पोयहिओ पारणं अवस्सं साधूण भिक्खं दाऊण पारेति तेनोच्यते—समणे
 णिग्गंथे फासुएसणिजं अमणं वा ४ पडि० वासारत्ते पीढफले पडिलाभेमाणा विहरति । इदाणि सव्वो सावगधम्मो समाणि-
 जति—बहुसीलवान् सीलाइं मत्त सिक्खावदाइं वयाइं अणुव्वताइं, विहर, वेरमणं मद्दादिविपयेणु जहामत्तीए वेरमणं करेंति,
 अथवा वेरति वा वांति वा वेरमणंति वा एगहं, पच्चक्खणं, उत्तरगुणे दिणे २ पुव्वण्हेउवरण्हे, पोमहं सरीरमकारवंमचेर, अथवा
 अवरो वा तिविहो आहारपरिच्चाओ उव्वामो, अप्पाणं भावेमाणा अण्णेसिं च साधुधम्मं च कहेमाणा एकारस उवासगपडिमाओ
 फारोमाणा विहरति । इदाणि संणिकासो कोरति, जम्हा अभिगतजीवाजीवाः उवलद्वपुण जाव मोक्खकुसला तम्हा असं० जम्हा
 देवासुरादिसु० अणतिकमिज्जा य पचयणातो जम्हा तम्हा णीसंकितादि जाव अभिगतडा, अथवा गतप्रत्यागतिलक्षणं क्रियते—जम्हा
 णिस्सं० जहा(तम्हा असहेजा) जम्हा असंजहा तम्हा णिस्संकितादि, एवं जम्हा णिस्संकितादि तम्हा णिक्कंखिता, एक्केकं पदं छडुंतेहि
 एक्केकवार भणंतेहि जाव जम्हा अभिगतडा तम्हा अट्ठिमिजा जाव रत्ता तम्हा परेण पुडाव अपुडा वा वदति—अयमाउसो ! णिग्गंथे

पापयजे अह सेसे अबहु, अगहा य एवं प्रतिपद्यन्ते तग्हा उस्तिवफुलिहा जाव पवेसा, अग्हा एवं तग्हा चाठइसहुमीसु, तग्हा
पारवए समये भिगगे, तेवं एयाब्बेवं बिहारेवं बिहरमाथा बह्वि वासाभि प्राप्नुवंति-पाउवति, पाउणिवा प्राप्य, इदाणि अतिमं
संतेइव' इवति-अवांसि अत्ययं वाधा आवाधा अरा रोगो वा, माधुसमीये वा आलोश्यपठिक्त्वा साधुत्तिगं घेसु संघारसमणा
इहमसंघारगता सन्वासमविष्णुक्ता बह्वि मत्ताणि० फालमासे फालं किंवा अण्णतरसु देवेषु देवमइडिपसु उच्चवणारो, ते व्यं सत्य
मइडिपा इरावि० गतिक्कुत्वा वाव वावीसं सागरोवमार्दं, आगमेस्सिमहा एगगअभवमवीया चरित्त प्राप्य सिष्यन्ति, उक्कोसेण
वा अहुमवगइयापि गत्तुं सिन्नसति, एसइयाये क्कुत्वाये परंपरएणं सुइविजागोपिकाऊणं आयरिए कयले, तत्र तवस्स मीसगस्स
धम्मपक्खस्स आहिते ॥ एव भजिता अयम्मपक्खा, तत्पठियक्त्वा य धम्मपक्खा, उमयमसंजोगेण य मीसपक्खा, तेसि सज्जेसि
इदाणि संखयेवं पठिसमण्यं कीरति-अ ने अयम्मपक्खस्मिता धम्मपक्खस्मिता मीसगपक्खस्सिपा य सज्जेइवि पाआ पंडिता
वालपंडिता य भवति, के तेनि १, सुदेव येव पक्खाजं, अविरतिं पइव बाले विरतिं पइव पंडिते य, विरताविरतिं पइव बाल
पंडिते य, तत्थ दा मा मज्जनो अविरती एस इयाये आरंभइयाये, आरंभो अरंजमो अविरती वा एगइया, तत्थ दा मा विरती एव
इयाय अणारंभइयाय संयमस्थानमित्यर्थः, तत्थ दा मा अविरताविरती एस इयाये आरंभाणारंभइयाये, अय परिमिपं अब्रज्जंति तेव
आरंभइयाय, निच्चयसुइत्तिकट तिस्वगगावदेमो य, तेइयारिए कयले एव ताव मो बह्विवा अयम्मपक्खो य तिसु इयायसु अवि
रतीय संखेवितुं समोआरिता यथा 'जीर्येइमोअनमात्रेय' एवमेव संखेयः, पुनरपि संखिध्यमाणाः दोसु इयायसु समोतरंति यइपदि
इयत-एव समणुगम्ममाणा० (सूत्र ४१), मय्यगसता तत्सर्वा ज्ञानत्वा मय्यगनुगम्यमानाः मय्यगस

चिन्त्यमानाः इत्यर्थः, 'समणुगाहमाण'ति अनु पश्चाद्भावे यदा ग्राहितः कश्चित् तानेवार्थानन्यान् ग्राहयति यदा तेऽर्थाः कर्म संपद्यते तदा उच्यते तेऽर्थाः समनुगम्यमाणाः, इमेहिं दोहिं ठाणेहिं पुव्वुद्धिदोहिं समोतरति, तंजहा-धम्मं य अधम्मं उव्वसंते य अणुवसंते य, तत्थ णं जे से पढमस्स अधम्मपक्खस्स विभंगे एवमाहिते तस्य प्रादेशकानि कारणानि च इमां तिणिण तेवहुइं आदौ तावदनसीला पावाइया, शात्तार इत्यर्थः, तच्छिष्यास्तु भृशं वदंतीति प्रावादुकाः, तेण समासेण चउसु हाणेसु समो० किरियावादी अकिरियावादी वेणइयवादी अण्णाणियवादी, आह—किमर्थमेतानि तिणिण तिसड्डाणि प्रवृत्तानि?, उच्यते—यथैव वयं कर्मक्षपणार्थमुत्थिताः एवं सिद्धिं प्रार्थयमानाः एवं तेऽपि स्वच्छन्दविकल्पैः संमाराभावं क्लेशाभावं वेच्छन्त्यतोऽपदिश्यते—तेऽपि निव्वाणमाहंसु, तेऽपि पल्लिमोक्खमाहंसु, तत्र येषां तावदात्मा नास्ति, केचिच्च सन्प्रकारेण कर्मसंततिं नेच्छंति, ते संवाभावात्केवलमेव कर्मसंततैरुच्छेदात् न निर्वाणमिच्छंति, आह हि—'कर्म चास्ति०' कर्तुरभावे को बध्यते मुच्यते वा?, केवलमुपादानक्षयात् प्रदीपवत् ते लवन्त्युपादानक्षयान्निर्वाणं, एवं कर्मोपादानक्षयानुपपत्तेश्च संततेरभावो भवति, संतत्यभाव एव च मोक्षः, आह च—'अर्थोऽप्यनागतस्येव, येषामात्मा न विद्यते' सांख्यादीनां तेऽपि अ पल्लिमोक्खं मव्वो मोक्खो पडिमोक्खो, आह हि—'प्रकृतिविकारविमोक्षो मोक्षः' कस्य? क्षेत्रज्ञस्य विद्यमानस्य, विद्यमानैव च प्रकृतिविकारैर्ज्ञानान्मोक्षो भवति, अपिच—'प्राप्ता नामुपयोगः०' वैशेषिकानामपि विद्यमान एव पदचक्रो मुच्यते, एवमन्येऽपि स्वच्छन्दविकल्पैः संमाराभावाभिच्छंतोऽपि न मुच्यन्ते, आह—जइ संसाराओ न मुच्चंति ण वा मोएति किं गल्लु लोगो ते सरणं पज्जयति?, उच्यते, मिच्छत्ताणु भवत्ति, तेवि लवंति सावगा, कूटदण्यग्राहवत् तेऽपि सावइत्तारो, आश्रवत् आश्रुवाणमित्यर्थः यः शृश्रूषयन् श्रावयति स सावइत्तारो भवति । एवं ताव आदि-

तीर्थंरग कपिनाशय मावण तवति, तच्छिष्याश्च पारम्ययेन मिथ्यादर्शनानुभावादेव चेत्ति लभति मार्गसि सावद्वारो यावदद्यापि
विषयानुहृत धम्म दग्गमाणा, उक्त हि—“यवपीड०” जह ‘गन्तुमद्यकुचक्षुवास’ तथा ‘निरवग्रहमुक्तः’ तथा बहुपरि अभिसेएणं,
आह—एधं तानि सिद्धि मयाणि निम्नद्वाणि मिच्छावादीणि !, उज्जते, ये हिमासुपदिशति, न इ तेण मोक्खो मवति, ते तावत्
अरगु पर, अपि मोक्खवादी भट्टम्म प्रहंसंति मोक्खस्स पइमगति, यथा मास्याणां पञ्च यमाः आकयानामपि दग्ग कुञ्जलाः
कर्मण्याः, तत्राहिशा मान्या, न पाहिसा तेषां गरियो धम्मसावनं, कय !, सांख्यानां तावज्ज्ञानादेव मोखाः, आह हि—‘एवं
तर० भाषा’ वैश्रपिछतामपि ‘अभिसेवनोपरासप्रवर्यगुरुल्लवाप्तप्रत्यादानपक्षादिनक्षत्रमङ्गकालनियमा वष्टाः’ तत्र सत्र हिसेव,
धिदिच्छनां न गरीयसी यत्रापदेन्नान्, उक्त हि ‘धुर्व प्राणिबो यच्च०’ आकयानामपि सत्य गरीयो धम्मसाधन, कय !, कोऽपि
मिप्पनुगहि भणिनो—मिक्खावत गम्ह, तण सुमाधादवजाई गदिआह, त वेत्तु च मज्जति, मज्जतो पुषो—कीस मज्जसि ?, सो मज्जति
सुमाधादेवेरमणं मए अ गहित, तणलं मब्बं अनिय येव, एव तेसि अहिता सीलगा, कय कत्था !, दासकृत्सम्वादिति हेतु , ते केव
पात्रादिया अप्पाणुमाण्ण दिहुनो कीरति ॥ त मब्बे पावाउया०(सूत्र ४२), प्रवदनधीलाः प्रा० आविकरा धम्मार्णं, असब्बा
वपट्टवणाए णनंमि तिउथगराण तच्छामनप्रतिपत्था वा, जाप्पापणा प्राव जाणारेमा, अधामावेन कमइ कारणेण धम्मपरिक्खण
ठुवणावाचारण अप्पमप्फाह धम्मनापनाई भविष्णियाई, भणमाणा अदिसमवम्भमाणा प्रणित्तएण षष्ठ करणएण बहेतुक्कामेण
एगट्ठा, मल्लुं मणिता, मंडलिषण काउ विट्ठा, सहा दोण्डि पादाओ आर्हचित्तोओ, अगगहरमदि मेळिताओ यथा मब्बंति होए
अ वरं मदन्ति पवन्ति एवमेव

सहजातरूपे, यद्यत्र रागे प्रजयोऽमविष्यत् ॥ १ ॥' सत्त्वेसि जीवाणं एतच्च सुहृदुनखे तुल्ये सम्यक् भवसरणमिति तुन्योऽर्थः, न
फल्यद् सुमर, पचेय तुला, एकैक प्रति प्रत्यक्, प्रत्येकमिति एकेकस्म जीवस्स तुला, सुहृद्विषाणां दुःखोद्वेगिणां च, तदेव एके-
कपमाण। समोसुरणं च कीरति, एष इष्टान्त अपमर्षोपनयः, तस्य जे ते समणमाहणा एत सुहृदुस्सं तुल्यं, अत्तपरगति तुल्यमजागंता
मणति-सत्त्वे पाणा इतब्बा० उदवेतब्बा, का च न मते ! इतब्बा ? उच्यते-उदेस्सिकादि अज्जानते तेहि सत्त्वेहि पाणा। इतब्बा
उदवेतब्बा हि मणुष्याता भवति, उक्त हि-‘तसयावराण०’ तम्हा उदेसियाण सुत्तो, अयेपामेवोदेस्सिकादि अनुमयमानानां च
को दोष ? उच्यत, अनिमोचः, अनुच्यमानाच चातुरंत संसारकंतारे प्रागच्छति छेदाए, यथा ग्रामाय गच्छति, एव आगतारो,
दगच्छदो इतदच्छेदादि, सुवच्छेदो सीसादि, जाव कलकलिमात्रमागिणो भविस्संति । किंचान्यत्-मणुष्य तज्जणाय जाय आमानी
भविस्संति, अणादीय च न जाव अनुपरियद्विस्सति, ते णो सिन्धिस्संति, जेसिं तुल्ला जे पुण अचोवमेण मव्वजीवेहि तुल्ला सुह
दुस्सवतुल्ला, नत्थि तदा माण मरण, पचेय तुल्ला २ एव मव्वमाणा तस्य जे ते समणा माहणा एवमाइक्खति सत्त्वे पाणा न इतब्बा
तथाईत्ता, एव उदक्षिक्खदिविक्खिन्नो त णो आगहुगा च्छेदाए, त चेव पडिलोम जाव मव्वदुक्खाण अंतं करेस्संति । भणियाणि
किरियाद्वाणाणि, एतच्च पुण पडिममयेणं कीरति-इरियावहियावज्जा बारस किरियाणुणा अवम्मपक्खेऽणुवसमे समोवारिज्जति,
तच्च पुचति-इत्थं तसु थारससु किरियाद्वाणेषु बहमाणा जीवा (सूत्र ४३), अतीतकाले णोवि सिज्जसुचि, सपयं काले
णोवि पिज्जति, एव अणागत णोवि सिन्धिस्संति, तेरसमे किरियाद्वाण बहमाणा मिज्जसु इत्था, एव सो मिक्खु नो वोढरीए
पुत्ता किरियाद्वाणवज्जो अवम्मपक्खअणुवसमवज्जो य किरियाद्वाणसेवी वम्मपक्खद्धितो उरसं सो जायद्दी सो अप्पाण रक्खति

जतो आयरक्खिओ भवति आत्मवान्, लोकेऽपि वेद्यते, अरक्खंतो अनात्मवान्, अथवा अप्पण से अहो आयड्डी, अप्पणो हितो इह परत्थ य लोए, चोरादी दोसुवि लोएसु अप्पणो अहितो, अप्पगुत्ता ण परपच्चएण लोगपंचिणिमिच्चं आत्मनैव संजमजोए जुजति, ण परपच्चयड्डं, मयमेव परक्कमिति, केड पुण भणति—‘ईश्वरात्सप्रवर्त्तेत, निवर्त्तेत तथेश्वरात् । मर्वभावास्तथाभावाः, पुरुषः स्थास्सुर्न विद्यते ॥१॥’ ‘सर्वे भावा तथाभावाः’ एतच्च आयपरक्कमगहणेण परिहृतं भवति, एवं प्रकृतिकालस्वभावानामपि आत-परक्कमगहणेण पडिसेधो कतो भवति, अप्पाणं रक्खतो आयरक्खतो भवति, आताणुरक्खतो वा अनु पश्चाद्भावे किरियाट्ठाण-सेविणो, तेण अधम्मफलेण दुक्खेण संपयुत्ते कंप्पिज्जाणे दट्ठं जस्सेवं कंपो भवति से आताणुकंपए, परमात्मानं वाऽनुक्कम्पमानः, आत्मना ह्यान्मानमनुरूपते, तदनुक्कम्पते तदनुग्रहात्, आतणिप्फेडए अत्ताणं संमारचाराणा णिप्फेडिति, अत्ताणं पाणादीहि गुणेहि णिप्फेडंति आतणिप्फेडए, अत्ताणमेव पडिसाहरेज्जासित्ति वेमि किरियाट्ठाणेहिंतो पडिसाहरति २ चा अकिरियं ठावेइ ॥ इति द्वितीयश्रुतस्कन्धे द्वितीयाध्ययनं क्रियास्थानाख्यं समासम् ॥

अज्झयणाभिसम्बन्धो—तेण भिक्खुणा कम्मक्खयसमुद्धितेण किरियाट्ठाणविवज्जएण तेरममकिरियाट्ठाणासेविणा आहारगुत्तेण भवितव्यं, वक्ष्यति—‘आहारगुत्ते समिते सहिए सदा जएज्जासित्तिवेमि,’ जो फासुगाहारो सो आहारगुत्तो भवति, तत्र उच्यते—केयि जीवा सचिच्चाहारत्ति, को वा किमाहारेति ?, एतेणाभिसंबन्धेन ततियमज्झयणमायातं आहारपरिण्णा, फासुगाहारो सो आहारगुत्तो भवति. चचारि अणुओगदारा, पुब्बाणुपुव्वीए पंचमं अणाणुपुव्वीए एगादिमत्तगच्छगता जाव ३, णामणिप्फण्णे आहारपरिण्णा, आहारो णिक्खिवितव्वो परिण्णाए य, आहारणिक्खेवो पंचहा-णामं ठवणा ॥१६९॥ गाहा,

एवो तत्तु वक्ष्ये सचिच्छ ॥१७०॥ माहा, दश्याणि आहारेति दश्याहारो, सो तिविहो-सचिच्छादि ३, सचिच्छो छम्बिच्छो-पुर
 विजो पुत्रविद्यार्थ्यादि, पुत्रवी लोणमादी अपि कर्मममपि कर्ममपिदादान ४, आउकाओ सचिच्छो मोमतलागादि अंतरिच्छो य,
 तउसाओ सचिच्छो आहारो इदगपाणादिसु, मइतहु अ अगिगमूसगा संघुच्छति, ते त येन सचिच्छ अगिगमाहारोति,
 समा मणूमादयो ए तरेति अलमाण सचिच्छ अगिगमाहारो, उक्त हि-‘एको नास्ति अवक्तम्यस्याग्रनास्थानमिश्रवत्’, लोमाहारो
 वृष नेमि दोति इमन सीतावि तावेतापं, सो पुण जो अग्गीओ प्रकाशः प्रतापः सो सचिच्छोस्ति वा, सचिच्छं ते पुण नियमा
 आहारेति वीवा, उण सीतन मुज्जुणतो अदमतथोवि मासासति, अहा सुच्छितो पाणिण्य, वाउकाओ लोमाहारो सीयलण्ण वातेण
 प्रप्पाइअति, वप्पसमती कन्दमूलादी, तमा अइक वीवते वन सप्पा गस्संति, मणूसावि केइ हुडाइता जीवतिपा येव मदुद्धदियिया,
 एर अचिच्छो मीमओ अवि यामित्तवो, पेवरि, एवर)अग्गी अचिच्छो मजित्तवो, अय ‘भते ! ओदये ओदण्डग्मसासे’ मणितो
 ददमाहारो, स्वप्ताहारो नो उस्म मगगस्स माहारो, विसओ आहागेचि वुभति, अहा मधुराहारो खेवाहारो
 यस्सद्वा य स्तहोदनादि, इदावि मावाहारो, तेमि येव मणित्तचित्तीमगाण दप्पाण जे वप्पाइणो ते वुदीए वीसु २ काउज आहा-
 रिजमाणो मावाहारो भवति, तथयि कइरुमापविलमपुरमादि जिहिमदियधिसयोसिकाऊण प्रायेण वेण्णति, उक्त हि राइमने
 भावतो विम वा तान मधुरे वा, इतरेज्जि वातुणेण, उक्त हि-‘अदो न वा त’ मृदुविद्वदश्याण्यधोदनः प्रउस्यते, वीवोदकेन
 प्रउस्यन्, वीवोदक तु प्रउस्यते, एव तावद्वावाहारो द्रव्याभय उक्तः, इदाणि जो आहारति आहारओ तमाभित्य मात्र उच्यते-
 मण्यो आहारेतो उदरपस्य मावस्स आहारति, कपरस्स उदरपस्य ? , येअपिअस्स इग्मस्स उदपण, ‘पञ्चन अणुपुणीए’

जम्हा नुत्तं—‘अउहिं ठाणेहि आहारगण्णा समुप्पजति, तंजहा—ओममोद्धताए छुथावेदण्णिजस्स कम्मस्स उदएणं मतीए तदड्ढोव-
गेण’ जम्हा उदयिक्कस्स, कुट्टे उदयीयस्स कर्मणः उदयात् आहारेति, केवलीणवि औदयिकपारिणामिकौ भावौ इति, तम्हा सिद्धो,
भावाहारो तिविहो—ओए लोमो अ पक्खेवे, एएमिं तिण्हवि एक्काए चेव गाथाए संखेवक्खणं, तं०—‘सरीरेणोयाहारो तयाइ
फायेण लोमआहारो ।’ पक्खेवो जं सरीरस्स पज्जत्तीए. पज्जत्तओ वा आहारेति, जो ओयाहारो एतस्म वक्खणं गाथाए पुव्वज्जेण
तं०—ओयाहारा जीया सन्धे ॥१७२॥ गाहा, आहारगअप्पजत्तगा, ओजत्ति सरीर ओजाहारा—सरीराहारा. कतरे ?, सन्धे आहा-
रगा, जे आहारेंति, ते पुण तत्तत्तेल्लसपाणपक्खेव०, इह सरीरपज्जत्तीए पज्जत्तगा वा पज्जप्पमाणा वा, सरीरपज्जत्ती पुण आहारपज्जत्तीए
पज्जप्पमाणस्सेव, सव्ववंधे आहविय जान सरीरपज्जत्तगस्म ओयाहारो होति, किं बुच्चते ?—ओयाहारा—जीवा सन्धे आहारगा अप-
जत्तगा उच्यन्ते, इंदियआणुपाणुभासमणोपज्जत्तीहिं अपजत्ता, बुत्तं ओयाहारवक्खणं, इदाणिं लोमाहारस्स भवति, तयाइ फासेण^३
य लोमाहारेत्ति, एतस्म गाहावादस्म पुरिच्छीए गाथाए पळ्ळिमद्वेण वक्खणं—‘पज्जत्तगा तु लोमे पक्खेवे होइ भयितव्या’ कतरीए
पज्जत्तीए आढवेत्तुं ?, तत्थ तया वेवपति फासिदियमित्यर्थः, जं उण्हामित्तो छायं गंतूण छायापोगलेहि । आत्तासति मव्वगात-
लोमरूपाणुपचिद्धेहि, आमायति शीतयतेण वागादीयउक्खेवणगादीनातेण वा, आससति ण्हायंतो वा, एवमादि लोमाहारोत्ति,
गन्धेवि लोमाहारो चेव, जेण पक्खेवाहार इध आहारिजंतो आहारो, तेन चक्षुष्मता अन्येन वा ण दीसति लोमाहारः लोप इव, लोपः
अदर्शनमित्यर्थः, जे अदीसंता चोरा हरति ते लोमाहारा बुच्चंति, एसो पुण लोमाहारो णिच्चमेन भयति अनाभोगणिवचित्तो आभोगणिव-
चित्तो वा, पक्खेवाहारो पुण भाइजति, का भयणा ?, कदाइ आहारेइ जहा उत्तरा कुरा अट्टमेण भत्तकालेण पक्खेवमाहारमाहारेति,^३

संख्यजगत्ताडत्राण श्रमिष्यो, तथाइ 'कासेनति' बुण । इदंनि पक्खेवगाहारस्स वन्खाण, तेनोन्पते-एगिदिपणारगाण देवाण
चेव णत्थि पक्खेवो । सेसाण पक्खेवो संसारत्थाण जीवाण ॥१७३॥ सेमावेगिदिपवखाण ओगलियमरीण जेमि
जिम्भिमियमत्थि ते पक्खेवाहारा, एकत्वावाया एतदेव त्रिविध आहारं अन्यथा भुन्ते, तज्झा-पक्खेवाहार ओयाहारः लोमाहार
इति त्रयः, जिह्मिन्द्रियन लभ्यत स्थूलवरीर प्रक्षिप्यते सो पक्खेवाहारो, यो घ्राणदर्शनभवेत्तुलभ्यते घातोः परिणाम्यते ओजाहारो,
य स्पर्शेनोपलभ्यत घातोः परिणाम्यते सु लोमाहार, बुधो आहारो, अप्पाहारगा बहुआहारगा य इदंनि वसम्भया जे वसियं वा
क्यालं आहारगा भवति, काल तव भवति-एक्क च दो व समण तिपिण च समण सुहुत्तमद्द वा । सादीमणादिमणिहण
वा कालमणाहारगा जीवा ॥१७४॥ बुधो कालो गायासिद्ध एव ॥ इदंनि अप्पाहारगा बुधति ते बुविधा, छउमत्था केवली
य, तत्थ छउमत्था अणाहारगा-एक्क च दो व समण केवल्लिपरिवज्झिया अणाहारा । मथमि, दोणि लोगे य पूरिते
त्तिप्पि समयया तु 'एग च दो व समण चि विगाहर्तीए, कवली अप्पाहारा दुविधा-सिद्धकेवली अणाहारा भवत्थकेवल्लिअणा
हारा, भवत्थकेवल्लिअणाहारा दुविधा, तज्झा-सयोगि० अयोगी०, मयोपि भवत्थकेवल्लिअणाहारा ममुग्धातगता, ते पुण मगमि दोष्णि,
मय पूरेवो लोए भवति दइए सुमए, मियद्धतो पचमसुमए, लोग पूरति चउत्थसुमएचि तिसुवि अणाहारो, इदंनि मज्जोगिमव
त्थकेवल्लिअणाहारओ गायासिद्धो चेव अंतोमुद्धच, मिद्धकेवल्लिअणाहारओवि गायासिद्धो मादीयअभिषणो सिद्धअप्पाहारो, जोएण
कम्मएण आहारेत्ती अणत्तर जीवो । तेण पर मीसेण जाव सरीरस्स पज्जत्ती (निप्फत्ती) ॥१७५॥ उव्वज्जमाणा
यव मन्वबधे कामगजोणेण आहारति, तवो मीसुण जाव ओरालियसरीरपज्जत्तीए पज्जचो भवति, पच्चा ओरालियमिममगेरेण येव

आहारेति, एवं वेदवित्थं, आहारगसरीरेण पुण गियमा आहारगो चेव, वुत्तो आहारो । इदानीं परिपणा जहा सत्थपरि-
 ण्णाए भणिता णिमवे, मुत्ताणुगमे सुत्त-सुअं मे आउसतेणं० (सूत्र ४४) इह खलु आहारपरिपणा तस्म णं अयमडो इह खलु
 पाट्ठं ण ४ पण्णमगदिमाओ पडुच्च, मव्वाओत्ति सव्वाओवि टिमाओ उडुं अधो अ गहिताओ, सव्वावत्ति सव्वसंखेवेण चत्तारि
 वीजमाया, वीजमेव मायो वीजं इत्यर्थः, तंजहा-अगं वीजाणि जेमि तिलमादीणं सालिकलमअतसिमादीयावि, तणा, अगं वीजं
 जेमि ण अगलता नप्पंति पर होति वा ते अगं वीजा, मूलवीजा वा अह्ममादी, पोरु उच्छुगमादी, खंधवीजा मह्ममादी, तदंतं
 नागार्जुनीयाम्तु 'वणस्सइकाइयाणं पंचविहा वीजवक्कती एवमाहिज्जइ-तंजहा-अगमूलपोरुखंधवीयरुहा छड्ढावि एगेदिया
 संमुच्चिमा वीया जायंते' जहा उदावणे ढड्डे समाणे णाणाविधाणि हरिताणि संमुच्छंति, पउमीणीओ वा नवए तलाए संमुच्छंति,
 पुगणेवि कत्थयि पुवं ण होतु पच्छा समुच्छंति, उक्तं हि- 'पवं च राजहंसाश्च' 'तेसिं च णं अहावीजेणं' ति यद्यस्य वीजं तत्र
 तदं च प्रसूयते यथा शालिनीजे शाल्यदुरो जायते, न कोद्रवादयः, अथवाऽवकाजेन जं जत्थ खेत्ते जायते, यथा सुमज्जितकेदार-
 पल्लवे प्रावृट्काले शालिजयिते यथा शालीवीजे शाल्यंदुरः, पापणोपरि नोप्यते न वा उच्चोऽपि जायते, अथवा भूम्यम्बुकालाका-
 अधीजसयोगो गृह्यत, अथावकाशग्रहणेण०, एगतिया एगे ण सव्वे, जेऽवि वणस्समत्तिकाये तेऽवि रुक्खा उम्मज्जणवद्वणा, सेसाओ
 अपुढविजोणिया, पृथग् वियोनियेपा, उत्पत्तिः आधारः प्रसूतियोनिरित्यर्थः, यु मिश्रणे, यौतीति योनिः, मिश्रभावमापद्यन्त इत्यर्थः,
 कर्मणसरीर वा, जीवो वृक्षभावपुरस्कृतः, या च प्रसूतिः क्षमाभूमिमंतरेण न प्रसूयते सो पुढविजोणियो भवति, जहा जलं न
 जायते, जत्थ जस्म जोणी मो तत्थेव संभवति पंकजत्त वीजाङ्कुरवद्वा, उक्तं च- "कुसुमपुरोप्ते वीजे मथुरायां नाङ्कुरः समुद्भवति ।

यत्रैव तस्य शीत, तत्रैवोत्पद्यते प्रमथ ॥१॥" तथा यथा प्रतिचन्द्रकस्य विदुः समुद्रच' स धैर्य इत्यते, प्रतिमुखस्य ग्राह्यद्रव्यके
प्रतिभो इत्यते, एत एव तदुक्तं भवति-या हि यत्र यस्य योनिः सा तत्रैव सम्भवति, पुढविचक्रमस्ति, केसिचि आलायगो
मेय एव गति, जेसिचि अति तेसिचि उक्तार्थ एव तस्मिन्प्रत्येन, तदापि विसेभो बुधति, बहा ततुजोणिओ पढो ततु
कोइ मामलपुढविचक्रां पुरस्सठो पुढविचक्रपमरीरं विप्यज्जाय तमि चेव ददु सञ्चरीरे अण्णेषु वा तत्सन्निवृत्तपुढविचक्रादियिपु
रुवस्सुत्ताए विउद्धति, तस्य क्कयातरसंक्रमे क्रमो वप्पति, अण्णो पुण देवांतरातो सक्कयातो वा परकायातो वा भागम्म रुक्खत्ताए
वक्कमति, तज्जोणिया तस्समावा, तन्वक्कमचि त चेव बोधियमिति, बहा मा जस्स जोणी मा तस्मि येव संभवति, जण्णत्थ यथा
पायाणात् सुधर्मे आपत्त, न मर्षसात् पापाणात् जायत इति, एव पुढविजोभिओ पुढविचक्रमो य ण मक्काओ पुढ
वीओ जायते, कय पुग भूमीय तरमरिछे पत्तरावरि वा बो जायते ?, तज्जोणिपगहणेण तु सम्भवत परिहरित गदियं, च भवति,
कम्मजोवगा कम्मजागा भवति, जो जस्स वोगो भवति सो तस्स उवजोगो बुधति, यथा रुक्कानप दार उवजीवनीयो, मो रुक्केण
द्वरुण नीलण य तीसे एरुणज्जावीयाए वारियाए, दारिकाए च व दारको, सोऽपि एतस्म उवयोगो, एव तेहि तच्छिवाइ कम्मद
क्कनाइ रुक्कमारोइअणिक्कत्तागाइ जेसि रुक्कण प्पइउवइक्कं भवति, तदा मठगमग्गे किंचि अ निअए त उवइक्क, सिणेइस्स वा तेहुस्स
वा पयस्स वा ३, मरमाण अणोवइक्क, तदा आहग प्रमाणो पण, उाहगप्रमाणस्यैव मेयस्य त्रध्यस्येतरस्य वा उवयोगो, पत्र
पुक्कत्तादित्थणव्यतिरिक्तानां न तस्मि अण्णपुढविचक्रादियादिवरीरणोवयोगो, कम्मणिद्याणसि नियाण तेव कम्मणिद्याणसि

नर्थान्तर, वातिकस्य हि व्याधेः वातलद्रव्याहार एव णिदाणं, एवं पित्तियसिभियाणंपि पित्तियसिभाणिदाणं, यथा नानिदानो
व्याधिः उत्पद्यते एवं कर्मनिदानमन्तरेण न शरीरोत्पत्तिः भवतीत्यत उच्यते—कम्मणिदानेन, तथा च कम्मं, कतर कम्मं ?,
रुक्खणामागोतं तस्सोदएणं णाणाविहजोणियासु, पुढमीति तेसिंपि जो पुढवी 'सचित्तसंचुत्तमिश्राधैकशः' तथाप्रकारा योनिः, णाणा-
विधानां च अण्णेसि पुढविकाइयादीणं छण्हं कायाणं जोणी विउदत्तित्ति, विविंयोगे, विशेष्य पृथिवीकायं वृक्षत्वमभिसंप्राप्य
वर्तन्ते विउदंति । ते जीवा तेसिं सिणेहं ते जीवत्ति जे पुढविकाइएसु उववण्णा तासिंति जासु उवादाणभूतासु उववण्णा
अविद्धत्थजोणियासु उववण्णा, सिणेहो णाम सरीरमारो तं आपिबंति, ण य एगंतेण चेन तं वत्थुं विद्वंसेति, को दिद्वंतो ?, जहा
अगतथो जीवो मातुगातुम्हंपि आहारेति, ण य माऊए किंचिवि पीलं जनयति, स्त्रीपुंसो वा परस्पग्गात्रसंस्पर्शात् पुष्टिर्भवति, न
च तयोः पीडा भवति, जहा अंचस्स य णिवस्स य, णिवावयवा अंबमणुपविसिच्चाण दूसेति, ण य णिवस्स पीडा भवति, जेण
वद्धंते णिवः, एसोऽवि वणस्सइकायिको रुक्खो तासिं पुढवीणं सिणेहमापिवेइ, ण य तेसिं पीडं जणयति, कदायि पीडं जणयति
असमाणवण्णगंधरसस्पर्शात्, एवं उववज्जमाणान आहारो भवति ता, परिवड्डुमाणा पुण परिवड्डुयंते जीवा आहारंति पुढविशरीरं
जाव शरीरसन्निकृष्ट आउक्कायंपि अतल्लिक्खं भोम वा, भोमं भूमीतो उब्भिदिय जातो, पाणितं जं भुमं चेव भूमित्थं, वहतमयहतं
वा, तेउच्छरादिवाओ भूमिखलणाओ वा आगामाओ वा, वणस्सइ परोप्परं मूला संमत्ता, जहा अंचस्स, तह काउगोकरिसमाणा
पुरिसादि, नागार्जुनीयास्तु अत्र च णं असंचद्धं पुढविसरीरं जाव णाणाविधाणं तमथावराणं अचित्तं कुव्वंति जंतवो, पुव्वविउदं
चेव जीवेणं जीवसहगतं आहारत्ताए गेण्हंति, तपि जया मरीरत्ताए परिणामेति तद्वा अचेतनी करोति, कथं वा अण्णेण जीवेण

परिगमदिनं ताव अण्मरीरणाण ण परिणमेति ? , नया पुण परिचत्तं भवति, जेवेव जीवेण सरीरग विञ्चयितमासी तदा अण्णो जीवो आहारति, पणिदिदरयति प्राक्तनेन जीवेन सुत्तं, पुब्बाहारिरयति, त सरीरग जो वणस्माद्वक्खओ पुढविस्सरीरग आहारेति यपि तहि जीवेहि 'आहारगा य पाप्मा' इतिक्खण वेव विञ्चयित, अत एतदुक्तं भवति-पुब्बाहारितमेवान्येअविहरार्यते, तथाऽऽहा रितिसि ने णगिदिया एत तथाए येव आहारेति क्खामिदिएप्पेत्थं , जेसिपि जिहिमिदियमस्सि तेसिपि पुब्ब क्खामिदिएण स्सुत्तित्वा पभात्, जिह्मन्दिमयमप्पत्ति !, उच्यत, यस्मान् निह्मा सस्रे गृह्णाति, अधिना अनात्वादनीयेन स्पृष्टा दहते, एवमन्यदपि दन्तोए तान्गादि स्पृष्टे वचि, न च तत्र किञ्चिदन्यदास्वादयति, विपरिणतति पुढविक्खाइयवण मोचूण विविचे प्रकारे तमेव वृथत्व परिणत, मास्सविक्कति ममानरुक्किदं वृथत्वेन परिणामितमित्यर्थ, सवत्पणत्ताए आहारेति, नागार्जुनीयास्तु एव सम्प्रति पक्का-अवरणत्र णं, कतरं !, संबंधमसंबध हा, जो पुढविक्खाइयसरीरेहि तस्यापत्तिरैमोगे संश्लेष इत्यर्थ , तेमि सं पुढवितप्पट्टमताए सिप्पइमाहारयति, असंबद पुण अ पामत्तो पुढविमरीरं वा त पुण पपणत्ती आलावगावि मयति, तेमि पुराणगुणे गघासेऽ अवरणयि य ण०, कतर अवर वा !, नावर, वं उववज्जेवण गहित अवञ्चिअमूलादिम्य , अहा गम्भयक्कतिरण जाव लब्धमति, तत्थवि दुल्लहसोदि, पच पिळगाओ इदियाणि वा णिञ्चयेति ताव, अवञ्चिटा एवमेव नियेक्काइय , एव तेवि रुक्खवीवा जाव मूला ईमि विञ्चयेति ताव णो अवरं भवति, आदिशरीरमिप्पयर्थ, मूलक्कन्दादि जाव बीज ताव अवगाइ वुच्चति अन्यानीत्यर्थ, पाणा वण्णदि, नानार्धान्नरत्थेन वण्णति पचविचा, तज्जा-किन्हा नीला स्वदिरञ्चिअपादि, पाणाशरीरवि पाणाविचेम्यः पुद्गलाना हात्वेन गृहीत्वा आत्मशरीराणि विविध कुर्वन्ति विद्वदिति, अथवा पाणाविधमरीरा पाणाविधपुद्गला विद्वदन्तिचि, मन्यशरीराश्च

तदा सुरुवा दुरूवा थिरसंवयणा दुब्वलसंघयणा इत्यर्थः, अप्रकाशवदप्रकाशत्वेन रसवीर्यविभागं ततश्च भेदाश्च बहवो विभावयि-
तव्याः, विविधपट्टलापि विकुर्विता ते जीवा इति, केषांचिद् न जीवाः वानस्पत्याः तत्प्रतिषेधार्थमुच्यते—ते जीवा कम्मा, कथं
जीवाः, कुञ्जनात्सरोहादंकुरात् आपदाहारकर्मचि, कम्मो वणस्सति वणस्सतिणामस्य कम्मस्सोदण्ण, न त्वीश्वरसुधाः अदृष्टेन
वा द्रव्याणि वेत्यादि, एस ताव पुढविजोणिओ रुक्खो बुत्तो, इदाणिं तमि चेव पुढविजोणिए रुक्खे अण्णो रुक्खत्ताए वक्कमति-
अथाचरं पुरक्कवायं० (सूत्र ४६), अथेत्यनन्तरे अथावर पूर्वमाख्यातं, गणधरो सीमाणं अक्खाति, तित्थगरेण अक्खातंति,
अथेत्यनन्तर्ये पुनर्विशेषणे, आङ् मर्यादाभिविध्योः खया प्रकथ्यते, पुनः आख्यायते, घोषवत्स्तरपरतः रुपादेशे कृते पुनराख्यातं
भवति, तस्मैव रुक्खस्स किञ्चिदन्यदाख्यातं, इहेगतिया सत्ता रुक्खजोणिया, कतरेति?, पुढविजोणिएसु रुक्खेसु जो एते आदि-
जीवा पुढविजोणिएसु रुक्खेसु रुक्खत्ताए वक्कता तेसु चेव अविभिन्नेसु मूलादिसहितत्वेन तमेव रुक्ख परिवृंह्यमाणा रुक्खत्ताए
विउट्ठति, सेस तथैव जाव भवतित्ति मक्खातं, किं तं पुरा अक्खातं पुनर्वा आख्यातं?, एम ताव रुक्खो अविसिद्धो बुत्तो, पढमो
पुढविजोणिओ रुक्खो, वितिओ पुढविजोणिओ रुक्खाओ तन्निश्रयोत्पद्यते, ततिओ रुक्खजोणिओ रुक्खो, यदुक्तं भवति—
योऽसावाद्यनिश्रयोत्पन्नः तस्यैव निश्रया जातः, अत्र च अनवस्था न नोदनीया, वृतीय एव वृक्षः प्ररूरे, म चैपामेव भागात्,
एते तिन्नि सुत्तदंडगा, चतुर्थस्तु वृतीयवृक्षमूलादिनिवेशप्रतिपादकः, एवमव्याकुलेन चेतसा पर्यालोच्य सूत्रदण्डकाः अन्यत्रापि
नेतव्याः, एवमनयैव भंग्या अज्झारुहेण चत्तारि दण्डकाः, साधारणानामेक एव दण्डकः, तेषु येऽन्ये उत्पद्यन्ते तेषां विभापाभावः,
रुक्खेहि रुक्खजोणिए, मूलेहि जाव हरितेहिंवि तिणिण, अत्र द्वितीयवृत्तीयावेकमेवेतिकृत्वा चतुर्थसूत्रदण्डकाभावः, अप्कायिकानां

षतुर्धोऽत्र उपेयु दृढक , अधिक्रियकानां चतुर्थो, आभाकादिषु मूपका , इदानीं मो धेव विसेमो मूलादिना इमविधेण विसेसण
 विसेसिअइ, अरीगवत्, यथा अरीरमविशिष्ट तदेव पाण्यादिमिधिविधिवैधिशिष्यते, वनवन्ना ग्रामगृहवद्वा विषयवद्वा, एवं रुक्मेवेति अवि
 श्रितो उक्त्वमो वृधो, सो पुण विसेसिअइ मूलवाए, मूल नाम मूलिया, जेहिं मूलिया पदद्वियाओ, भूम्यन्तर्गत एव म कन्द खच्च
 सोवरि खन्धो तथा छष्टी मुख्यस्वसरीरापि सालेसुवि होइ स्ववाओ, सालो अङ्गुरा इत्यर्थ , प्रवालेहिं तो पत्राला पत्रा पत्तरेसु
 फलाणि फलेहिं तो वीजाणि०॥ अष्टापर पुक्कम्पाय इहेगत्तिया० (सूत्र) , रुक्मजोपियसु रुक्मेसु प्रक्मारुहसाए, रुह जन्मनि,
 अदिय आरुइतिचि अज्जायाकुरा, रुक्मस्म उवरि, अत्र रुक्मो पगतो, लतावृक्षिरुक्मगति, मो पुण पिप्पलो वा अण्णो वा कोयि
 रुक्मलो, अण्णस्म उवरि जातो, एवं तणओमहिहिएसु चत्तारि आलावगा माणितव्वा, कुदणसु इको चय, मग्गेसिं क्कायाण पुइ
 विमूलादारोधिककाऊण तण पुळ्ळि पुइविसंभवा वुचति, एव ताव एत वणस्पइकाइया, लोगोवि संपट्टिवज्जति जीवति जेण सुइपण्य
 वणिअधिककाऊण पढम मणिवा, सेमा एमिदिया पुइविक्काइयादयो चत्तारि दुमइइविज्जनि काऊण पण्णा वुचति, वणस्मइकाइया
 पत्तरं तु तसक्कओ, मो पुण णेरइओ तिरिक्कजोपिओ मणुओ देववि, तस्य नरइया एगनेण अप्पचक्खुधिककाऊण ण मण्यति,
 तं पुनरनुमानप्राप्ता, तण ण मण्यति, तमि आहारोववि आनुमानिक इति कृत्वा नापदिश्यत, न तु ण्णतामुमो ओजसा न प्रक्षेपाहारः,
 दवा अपि साम्प्रत प्रायणानुमानिका एव, तेसुवि एगततो आहारो ओजसा, मयमक्खणण य, मो पुण आमोगगिक्कचित्तो अणा
 मोगगिक्कचित्तो य, सहा पण्णत्तीए अणामोगेण अणुममत्तिगो, आमोगण अइ० चउत्थ उक्कोस० तेवीमाए वासमइस्सेहिं अत्यतो
 धेव वुचति, इइ सुने वणमहिकाइयाणत्तरं मणुस्सा, मतिरिक्कजोपिणिएसि सुचिणत्तरनिकट पढम वुचंत । अष्टापर पाणा

विधाणं मणुस्माणं (म्त्रं ५७) आरियाणं मिलक्खुण तेमि अथ वीजं, मणुस्स वीजमेव हि मणुस्सस्स प्रादुर्भविष्यतः वीजं भवति,
तं तु शुक्र शोणितं च, तं पुण उभयमपि यदा अविद्धत्थ भवति, अथावकासेत्ति जोणि गहिता अविद्धत्था, एत्थ चउभंगो-
वीजं निरुवहतं जोणी गिरुवहता वीजं गिरुवहत जोणी उवहता०, एव मत्तकोट्टा इत्थि चिकाउणं अंतोदरस्स अथावकासो भवति,
इत्थीए पुरिमस्स यः स्त्रीपुरुषसंयोगः उत्तराधरारणिसंयोगवत् संस्पर्शकर्म, आह हि-‘चक्रं चक्रेण संपीड्य, मर्त्यजघनांतराणी’
कर्म करोति इति कर्मकरा, कर्मसमर्था वा कम्मकडा, अविद्धत्था इत्यर्थः, विध्वंसते तु—पंचपंचाशिका नारी, मत्सप्ततिकः
पुमान् । एत्थ पुण मेहुणं मेहुणभावो मिथुनकर्म वा मैथुनं, मैथुनप्रत्ययिकः मेहुणवचीओ, अण्णोवि आलिगणावतासणसंजोगो
अणंगकीडा च अत्थि, नत्तमौ गण्यते गर्भोत्पत्तौ. ते दुहतोवि सिणेहं, सिणेहो नाम अन्योऽन्यगत्रसंस्पर्शः, तद्यथा आहारस्य
आहारितस्य, शोणितमांसमेदोऽस्थिमज्जाशुक्रान्तो भवति पुरुषे नार्या उपजातः, म यदा पुरुषस्नेहः शुक्रान्तो नार्योदरमनुप्रविश्य
नार्योजमा सह संयुज्यते तदा सो सिणेहो क्षीरोदकवत् अणमणं संचिणति, गृह्णातीत्यर्थः, ‘तत्थ जीवे’त्ति तस्मिन् तन्थमणु-
प्पविट्ठे सिणेहे स्वकर्मनिवृत्तित्त्वलिङ्गा इत्थिचाए पुं० नपुं० विउट्ठति, माओउयं सोणियं पितुः शुक्रं, ततो पच्छा जं से माता णाणा-
विधाओ रसविहीओ (विगडओ) क्षीरनीरादिआउ णव विगईओ, जोवि ओदणादि अविगतो आहारो भवति सोपि प्राक्तनात् भावा-
द्यदा विगतो भवति सरीरत्वेन परिणामितो भवति तदा आहार्यते, उक्तं हि-‘एगिंदियथरीगणि लोममाहारंति, एगदेसोत्ति तस्स
फलवैटसरिसा रसहरणीए यथोत्पलनालेन आपिचत्थापः, ततो कायातो अभिणिवट्टमाणइं, ३ इत्थि चैव एगता जनयति आत्मा,
नपुंसको वेत्यर्थः, स्वकर्मविहितमेव तेषां जन्मनि मणुस्सस्स णामस्स कम्मस्स उट्ठणं, न खेत्तवलं, तं तु दुगे मातापितरौ समनु-

गृहीत , चिन्मयतन्तु माता, अत एतदुक्तं भवति, 'इत्थि वेगया जणयति' एकदा नाम कदाचित् पुरुष कदाचिद्
 गर्भगत एव मरति, तत न जनितो भवति, तं नीया बहारा सीर सप्पि, खीर मातु सन्न्य, सप्पि घट वा षण्णीत वा, सेस कठय,
 एव ताव गमयकतियमणुस्सा भणिता जहा जायति आहारयति । इदानीं संसृष्टिममणुस्साअ अवमरो पत्तो, सो अ उवरिं दुरुत्तसंभवे
 पुदिस्सति, इदानीं पविदियतिरिक्खञ्जोणिया मण्णन्ति, तत्थवि पदम जलयरा-अथावर पाणाविघाण जल्यराण (सूत्र
 ५८), मञ्जा मणा सीनण, अथवा जेण इत्थीए य पुरिमस्स य कम्मकडाए जोणीए एत्थ ण मेदुण सिणेह, ते जीवा बहारा ममाणा
 आउ सिण्णह होति, आउकाओ चव, अथवा न तरथ मात्रा ओज्झा चत्र, आउक्कायमाहारैति, ण तु पक्खेवेण, तेजेव ते पुस्संति
 परिवर्द्धती य जहा सीरादाराअ खीरणेव, पुद्दी न अणुममयिक्की बुद्दी सुदुचया दिवसदवसिया, णस्सइकाइयाण सेवालहरियादि
 तसथायरे अति तत मच्छ चव खायति, आइ हि-अस्ति मत्सस्विमिनाम, अस्मि मत्सस्विमिगिल । तिम्मितिमिगिलोऽप्यस्ति,
 तिम्मिगिलगिलो रायव ! ॥१॥ त जीवा पुदविक्काइय कदममधिय स्यायति आउ निसिठा य पिबति, सुधिया मच्छ पाणिउल्लु गस्मति,
 अगणी उदगादि दार्तपि लिदति, वणस्सई युधो, तमक्कायो जलचरो चेन, मगरा य चउप्यदाणुस्मय उगहति, पाणाविघतम
 पाअ आन पचइया । अहावर चउप्यन्ताण एगधुराण एतमिं अट्ठ, गवरि गत्थि आहारे णाणच, जीवा बहाराति, मा पक्खिबदी
 ताणि संन्ताणि माएण पछिउज्जणऽच्छति, एव गातुम्याए कुसति, मरीरं च णिन्वचेति, त पुण बंढज कण चेव भवति पच्छा
 मरीरं जायत विपुलमादी घम्मपक्खी पोतया, एतेसि पुन नणुयाण पविदियतिरिक्खञ्जोणियाण य मग्गेमिपि दुविधो आहारो
 भाणितब्धो, तज्जहा-शमागणिअचिदो य अणाभोगणिअवधियो, युधो पचिदियतिरिक्खञ्जोणियाण य सुग्गेमि पुणाहारो ॥ इदानी

विगलिदिया जे तेमि तिरिक्खजोणियाहारो बुच्चति-अहाचरं इहेगतिया (सूत्रं ५९) कम्मणियाणेण जत्थउवक्कम्मा णाणाविहाणं
 तसथावराणं, तसा तिरिक्खजोणियमणूमा ओरालियशरीरगता, तेऊ वाऊवि तमा चेव, थावरा पुढवि अणुव्वयंता, अणुव्वयंता णाम
 शरीरमनुसृत्य जायन्ते, तंजहा-सच्चित्तो तहा जूयाओ लिक्खाओ सेयवतो छप्पदा य मंक्कुणा पुण माणुमसरोवजीविणो मानु-
 पशरीराश्रयादेव जायन्ते, शरीरोपभुज्यमानेषु पर्थङ्कादिषु, न त्वन्यत्र, गोरूपानामपि शरीरेषु यूकादयो भवंति गोकीडा य,
 अचित्तोसुवि एतेसु अव्वावणेषु जूवादयो संभवन्ति, अचिच्चीभूतेसु तु क्कमिकाः संभवन्ति, एवं पंचिदिया तेइदियाण चउरिदि-
 याणंपि सरीरेण अणुसित्ता जायंते जहा विच्छिगस्म उवरिं वहवो विच्छिगा संभवन्ति, अचिच्चीभूतेसु य किमिकादयो जायंते,
 उक्काए सच्चित्ता मूसगा सभवन्ति, जहि अग्गिपाणादिवत्थाणि अग्गिसोज्झाण चेव कीरति, जत्थ अग्गी तत्थ वातोवि अत्थि,
 जेवि वाउक्काए निस्माए आगासे सभवन्ति, वुत्ता तमथावरा । उदाणिं तत्थ पुहविमनुसृत्य वेइदिया कल्लुगादयो सम्भवन्ति
 तेइदिया कुथुपिप्पीलिकादयो चतुरिदिया पतंगा, वरिमारत्ते भूमि पडिलेहंतो उइति सलभादयः, आउक्काए पूतगगादयो वण-
 स्मतिक्काए पणगभमरादयो, अचित्तासुवि एतेसु जायंते, ते जीवा तेसि पाणाविधानं तमथावराणं पुरा णाणाविधानं तमथावराणं
 सरीरेसु सच्चित्तो अ अचित्ते अ वेइदियसत्ता दुरुत्ताए विउटंति, दुरुत्ता णाम मुत्तपुरिमादी सरीरावयवा, तत्थ सच्चित्तोसु मणु-
 स्साण ताव पोहेसु समिगा गंडोलगा कोट्टाओ अ संभवन्ति संजायन्ते, वाहिपि णिगनेसुवि उचारपामवगादिसु किम्मिया मम्म-
 च्छंति, अचित्तोसुवि गोरुवक्खेवरेसु य, उदरान्तशः कम्म्यादयः संमुच्छंति, तिरिक्खजोणियाणंपि सच्चित्तो उदरान्तग० उज्जेसु
 किमिया संभवन्ति. उदरातो विणिगनेसु उज्जेसु छगणेसु य किमिगा संमुच्छंति, भणिता दुरुत्तसंभवा । इदाणि खुग्गा वुच्चंति-

अथावर नृदेगतिया गाणाविषा दाव कम्मस्तुइहाए वड्ढमति, सुळुदगा गाय वीषताण चेव गोमहिंसादीण चम्मस्स अंतो
 संमुच्चति, पन्हा ते भायतो २ पम्म मोल्लव उट्ठति, पन्हा ते तेणेव सुदेण सोइत पीहरति, अचिचेसुवि एते गवादिमरीरेसु
 संमुच्चति, अभिनवमदेसु पावराणवि रुन्हाण संमुच्चति, अचिषाण विज्जुषया ते जीवा, तेमि गाणाविषाणं, इदाणि तिरिक्क
 दोवियाण अचिक्करे चेव वड्ढमाणा एगिदिया चेव वुषति, तत्त्ववि पुन्व आउक्काईआ—अहावर इहेगतिया सत्ता० सूत्र
 ६०), जाव उवड्ढमा, गाणाविषेसु वसवावरेसु एगदमो कीरति त सरीरा व त आउक्काईया, अहावर इहेगतिया सरीरा भयि
 स्मति ताव संसिद्धति वाउओविओ आउक्काईओ, उक्त हि—‘उड्ढे वाते’ तमालस्स वातेण गन्मा संमुच्चति, वातसंगहिवा संघि
 द्धति, संमुच्चिमा पुण सत्ता आउक्काईयाए परिणमन्तीत्यर्थः, ऊर्ध्वमागा ये दि भूम्यन्तरे आउक्काओ संमुच्चति, वायरहरित
 जुगादी, से उट्ठ च तेहिं पुढविहिंतो उचिक्कओ जो आगासे संमुच्चितो, अधोमागेहिं पादिक्कति, धाराहिं करगवाए वा पुणो
 परिणतो पादिति, तिरियमागेवि जहा तिरिय मव तिरिक्क येति को पादेति, स तु समुच्छितो गुरुत्वादातं पुण जनयति तद्धि
 धानानि तु, तज्जहा—ओमो हिम दान सुदोदए, सेतं तद चेव आलावगा । सध्वेहिं काएहिंतो दुरधिगमा पुढविचिक्काऊण तेण
 पन्हा वृषिस्सइ, अहावर इहेगतिया अगणिजोणिया गाणाविहाण तम्मयावरण (सूत्र ६१), सचिचेसु अचिचेसु
 आमभेसेसु ताव इत्थीण जुन्हाताण दत्तसुइहासु अगणी समुच्चति, मदिभाण य जुन्हाताण मिंसेसु अगणी समुच्चति, भयेतणा
 मइत्थि अट्ठिगाणवि, एव वड्ढदियाणवि, तथा ण अट्ठिएसु जहा संमपति माणित्त्य, धावराणं भवेतणाण पत्थराण आगासे, आगासे
 आतठताण अगणी समुच्चति, अचेतणाण उल्लावराणिजोण्य अगणी संमुच्चति, तद्धियाणाणि तु इंगाल जाले चचारि आला-

वगा । अथावरणं णाणाविधा, तमथावरणं वाउजोणीण, णाणाविधानं तसथावरणं, ण विणा वाउक्काएण वाउ(अगणि)आए संमुच्छ-
तिचि काऊण जन्थ चेव सचिचे वा अगणिकाओ संमुच्छति, एवं चत्तारि भाणितव्वा ॥ इदानीं पुढवि-णाणाविधानं तसथाव-
राणं सचिचेसु य अचिचेसु वा, सप्पाण मत्थए मणी जायति, हत्थीणवि मुत्तिचा, मत्थएसु सप्पाण य मच्छाण य उदरेसु, मणुस्सा-
णवि मुत्तसक्कराओ, अचित्ताणं पुणरिणमो कलेवरे छगणगादीणि लोणत्ताए परिणमंति, थावराणं सचिचेसु हंसपव्वगेसु मोत्तिचाओ
जायंति, अचित्ताणवि लवणागरादिसु कट्टभादि लोणत्ताए परिणमति, अगणीविद्धत्थानिगालादीणि लोणीहोति, एवं चत्तारि
आलावगा ॥ इदानीं सव्वसमासो-इहेगतिया सत्ता णाणाविधजोणिया णाणाविधा संभवा जे पुढविजोणिया जहा सण्हपुढवीए
सक्करे पत्थरा समुच्छति प्रवालकायस्कान्तादयः, आउजोणिया सरीरेमघजोणि, पुढवी पुढमीए, एवं सेमाणवि, शरीराण्येवाहारयंति,
कम्मुणा गईओ गच्छंति, गिरयादी, कम्मुणा द्विती उक्कोसमज्झिमजहणिया, कम्मुणाऽऽरियादिविपजासो, जहा मणुस्सो गेरईओ
होति, मणुस्सखेत्ता गेरइयखेत्तं गच्छंति, काले-गेरइयकालं गच्छंति, मणुस्सगतिभावा देवगतिभाव गच्छति, आयाणह अगुत्तस्मा-
हारे नरकादिः विपर्यासो, तस्मात् गुप्तः गवेसणा गहणे० घासेमणासमिते णाणादि ३, सदा नित्यकालं यावदायुः, शेषं निर्वाणं वा
गच्छति, गतो अणुगमो, इदानीं णया-जाणणा 'णायंसि गिण्हितव्वे' 'सव्वेसिं णया०' इति आहारपरिणगा सम्मत्ता ॥

एवमाहारगुप्तस्य सतः पापं कर्म न गध्यते, नाप्रत्याख्यानस्य इत्यर्थः, तेनाध्ययनं अपचक्खणकिरिया णाम, अनुयोग-
कारग्रक्रमः, णामणिक्फणो अपचक्खणकिरियापदट्ठानं-णामं ठवणा गाथा ॥१०९॥ दव्वपच्चक्खणंति दव्वेणवि पच्चक्खणं
दव्वभूतो वा पच्चक्खति, तत्र द्रव्यस्य द्रव्ययोः द्रव्याणां वा पच्चक्खणं जो जं सचित्तं अचित्तं वा दव्वं पच्चक्खति तं दव्वं, तं

माधु गङ्गेण य माधुण मधिकादि मध्वदद्यापि माध्वजीवाए पक्षकस्यायाइ, मानगोवि य कोइ जायजीयाण आउहाय ज मज्ज
 मधिस, कन्दमूलकलानि पक्षकस्वादि, कोइ मधिनं आउहाय वजेइ, अचित्त मज्जमादि जायजीयाण पक्षकस्याइ, कोइ विगती
 ओवि सङ्घातो माध्वजीवाए पक्षकस्वाति, यदि हि ण वा कोइ मज्जाता पक्षकस्वति कोइ महागतिरजाण जागार करइ, माय
 गावि कवि जायजीवाए मज्जमसादि वझति, दम्बण पक्षकस्वाण जहा रजोहरेण दृढगतेण पक्षकस्वाति, दृढगतेण माय
 कस्याइ जहा घग्गिमल्लम्म, दम्बभूतो वा जो अणुवपुणो, गत दम्बपक्षकस्वाण, यतित्थ ममण ! अतित्थ ममणत्ति पडिमेइ ण, जहा
 कोइ कम्मइ जाइतो कवि मणत्ति—अ इमिति, मायपक्षकस्वाण दुविध—मूलगुणउत्तरगुण ॥१८०॥ गाहा, मूल मज्ज दत्तं
 च विमामा, गतं पक्षकस्वाण, इमिं किरिया, मा जहा किरियाहाण्णे, मायपक्षकस्वाणणाधिहारो, मायकिरियाण पयोगकिरि
 याए ममूणकिरियाए वा, तस्म रक्खण्ठा मायप्रत्यागम्यान तदिह वणत्त, कइ हाअइ मज्जगइय अयत्यागमयानित्व ?, अय
 कस्वाणकिरियासु वइमाणस्म, अयत्यागमयानिअ क्रिया कर्मेत्यनर्थान्तरमितिकृत्वा अवयमव कर्मवधो भवति, तत समारो
 दू स्वानि य इत्यय, अयत्यागम्यान वर्जयित्वा प्रत्यागम्यान प्रति यतितव्य, नामलिप्पण्णो गतो गुणान्नाव गुण उधारयध्व—सुन
 मे आउत्तलण भगवता० (सूत्र ६४), इह म्बलु एतव्यागमयनस्यापमथ—अय प्रत्यागमयानि—आत्मन पक्षकस्वाण भवति
 तदधिकृत्यान्यत, आता पक्षकस्वाणी यावि, भवति आत्मप्रहण आत्मन एयाप्रत्यागम्यान भवति, न पगदीनो, क्कनर
 स्थास्मन ?, यस्याप्रत्यागमयानक्रिया, क्रियत इति वाक्यग्रप जम्म ताव सव्व मावच्छजोगा पक्षकस्वाया तस्य मज्जमागययोगप्र
 त्यागमयान क्रिया क्रियत, यस्यापि अयप्रत्यागमयानं तस्यापि यन प्रत्यागमयान, तस्यापि य न प्रत्यागमयाना मायप्रयोगा तत्तद्वत्त

यिकः कर्मश्रवो भवति, प्रत्याख्यातेभ्यो न भवति, को पुण सो अपचक्षणाणी ? जो किरिया अकुशलो, धर्मार्थकामार्थमोक्षार्थ
 वा क्रियमाणं कर्म क्रिया भवति, तद्विपरीता तु अशोभना क्रिया अक्रिया भवति, अक्रियासु कुशला अक्रियाकुशलाः, आह हि-
 'अनर्थेषु च कौशल्यं०' अथवा न क्रियाकुशलः अक्रियाकुशलः, अजानक इत्यर्थः, घटात्मवामः, अकुशलशब्दस्य नान्यप्रति-
 पेधः, आता मिच्छासंछिते यावि भवति मिथ्याप्रतिपत्तिः—मिथ्याध्यवसायः मिच्छासंस्थितिरित्यर्थः, ततो अतत्ताभिनि-
 वेगः, सो मिच्छासंछिती एवं धर्मसाधुमत्यपात्रादिष्वपि योज्या, एवं तावदर्शनं प्रति मिथ्यासंस्थितिरुक्ता, आचार प्रति अनाचारो
 आचारत्तणं भावेति, मायी उज्जुत्तणं भावेति, जहा उढायिमारओ, असिन्नमूढओ वा, एगंतढडोत्ति न कस्यचिदपि दण्डं न
 पातयति, पितुगपि, कतो तस्य मरिसेति, एगंतवालोत्ति णिच्चमेव ड्डेसु विमएसु अणिडेसु संपत्तेसु असंपत्तेसु दोहिवि आग-
 लिज्जड बालः, कार्याकार्यानिभिज्ञात्वाद्वा मूढो बालः इत्यनर्थान्तर, एगंतसुत्तेति यथाऽऽद्यम्वापसुमः शब्दादीना विपयाणां सन्नि-
 कृष्टाना मत्स्युपप्रदो न भवति एवं सो हिताहितकार्यानिभिज्ञत्वात् हिमादियु कर्मसु प्रवर्त्तते, एगान्तग्रहण न पण्डितवालपण्डित-
 मित्यर्थः, आता सविचारः विचरति यस्य कायवाङ्मनासि स भवति मविचारः, मणवयणकायवक्के, तत्र मनोविचारः इदं
 चित्त्यं इदं मनसा प्रकृत्यं, नाग्निचारस्तु इदं वाक्यमिदं न वाक्यं, कायनिचारोऽपि इत्थं मया न कर्त्तव्यं इत्थं च कर्त्तव्यमिति,
 विचारमणवयणकायवक्कोसि तुम, न किञ्चि कुशलमकुशलं वा मनसा चिन्तयति, वाचा न ब्रुवते, कायेन स्थाणुरिव न चेष्टंस्तिष्ठति,
 तस्यापि तावत्कर्म बध्यते, किमंग पुण सविचारमणवयणकायवक्कस्स ? आह—पुनर्वाक्यग्रहणं पुनरुक्तं, उच्यते, एककालं कदा-
 चिद्वा युगपत् योगितात् एवं सूक्त भवति, उक्तं च—'काए बहुअज्झापं सरीरवाया०', आता अपण्डितपचक्षणातपावक्रममे यावि

गाभू नयनेन य माथून मचिवादि सख्यदब्ध्यापि जावजीवाए पबकस्वायाइ, सावगोवि य कोई जावजीवाए आउकायं ज सख्य
 मचिच, फन्दभूतछत्तानि पबकस्वाति, कोइ मचिच आउकाय वळेइ, अचिच मज्जमसादि जावजीवाण पबकस्वाइ, कोई विगती
 प्राचि मध्याना जावजीवाए पबकस्वाति, यदि हि न वा कोइ सज्जाना पबकस्वति कोई मशविगतिवजाण आगार फरेइ, साव
 गावि क्वेवि जावजीवाए मज्जमसादि वज्जति, दब्धेण पबकस्वाणं जहा रजोहरणेण इत्थगतेण पबकस्वति, दब्धहतु वा पब
 कस्वाइ जहा घग्मिमहम्म, इब्धभूतो वा जो अणुवयुरो, गत दब्धपबकस्वाण, अतित्य समज ! अतित्य वमणति पडिसेइ एव,
 जहा कोइ कम्पइ जाइता क्वचि भणति-य नमिचि, मावपबकस्वाण दुविच-मूलगुणउत्तरगुण ॥१८०॥ गाहा, मूल मज्ज दसं
 च यिमामा, गत पबकस्वाण, इडाणि फिरिया, मा जहा फिरियाहाणे, मावपबकस्वाण्णाविफारो, भावफिरियाए पयोगकिरि
 याए ममुत्ताप्पफिरियाए वा, तस्य गम्भगङ्गा मावप्रत्याख्यानं तदिइ वण्येत, कइ होअइ तप्पचइय अप्रत्याख्यानित्व !, अप
 पबकस्वाणफिरियासु वरमाणस्स, अप्रत्याख्यानित्व क्रिया कर्मेत्यनर्थान्तरमिति कृत्वा अवइयमव कर्मवधो भवति, ततः संसारो
 दु ग्यानि न इत्यय, अप्रत्याख्यान वर्जयित्वा प्रत्याख्यान प्रति यतितव्य, नामणिण्णो गतो सुचालाव सुच उचारेयब्धं-सुत
 मे आउस्सतण भगयत्ता० (सूत्र ६४), इइ खलु एतस्याख्यानस्यायमर्थ - सप्र प्रत्याख्याननि आत्मन पबकस्वाण भवति
 तदधिकृत्योच्यत, आता पबकस्वाणी अपबकस्वाणी यावि, भवति आत्मग्रहण आत्मन एवाप्रत्याख्यान भवति, न घटादीनां, क्वतर
 स्पातमन !, यस्याप्रत्याख्यानक्रिया, क्रियत इति वाक्यगप !, जम्म ताव सख्य मावज्जोगा पबकस्वाया तस्य सख्यसावज्जयोगप्र-
 त्याख्यान क्रिया क्रियत, यस्यापि न्यप्रत्याख्यानं तस्यापि यन प्रत्याख्यान, तस्यापि य न प्रत्याख्याताः मावज्जोगा तत्प्रत्य

यिक्रः कर्मश्रवो भवति, प्रत्याख्यातेभ्यो न भवति, को पुन सो अपचक्खणी १, जो किरिया अकुशलो, धर्मार्थकामार्थमोक्षार्थ
 वा क्रियमाणं कर्म क्रिया भवति, तद्विपरीता तु अशोभना क्रिया अक्रिया भवति, अक्रियासु कुशला अक्रियाकुशलाः, आह हि-
 ‘अनर्थेषु च कौशल्यं०’ अथवा न क्रियाकुशलः अक्रियाकुशलः, अजानक इत्यर्थः, घटात्मवामः, अकुशलशब्दस्य नान्यप्रति-
 पेधः, आता मिच्छासठिने यावि भवति मिथ्याप्रतिपत्तिः—मिथ्याध्यवसायः मिच्छासंस्थितिरित्यर्थः, ततो अतत्ताभिनि-
 वेगः, सो मिच्छासंठिती एव धर्मसाधुमत्यपात्रादिष्वपि योज्या, एवं तावदर्शनं प्रति मिथ्यासंस्थितिरुक्ता, आचार प्रति अनाचारो
 आचारत्तण भावेति, मायी उज्जुत्तणं भावेति, जहा उढायिमारओ, असिन्नमूढओ वा, एगदंडेत्ति न कस्यचिदपि दण्डं न
 पातयति, पितुरपि, कतो तस्य मरिसेति, एगंतबालोत्ति णिच्चमेव ड्डेसु विमएसु अणिट्टेसु संपत्तेसु असपक्केसु दोहिवि आग-
 लिज्जड बालः, कार्याकार्यानिभिज्ञात्वाद्वा मूढो बालः इत्यनर्थान्तर, एगंतसुत्तेति यथाऽऽद्यस्वापसुप्तः शब्दादीना विपयाणा सन्नि-
 कृष्टाना मत्पुपप्रदो न भवति एवं मेः हिताहितकार्यानिभिज्ञत्वात् हिमादिसु कर्मसु प्रवर्त्तते, एकान्तग्रहण न पण्डितबालपण्डित-
 मित्यर्थः, आता सविचारः विचरति यस्य कायवाङ्मनासि स भवति सविचारः, मणवयणकायवक्के, तत्र मनोविचारः इदं
 चित्त्यं इदं मनसा प्रकृत्य, वाग्विचारस्तु इदं वाच्यमिदं न वाच्य, कायविचारोऽपि इत्थं मया न कर्त्तव्यं इत्थं च कर्त्तव्यमिति,
 विचारमणवयणकायवक्कोसि तुम, न किञ्चि कुशलमकुशल वा मनसा चिन्तयति, वाचा न द्रुवते, कायेन स्थाणुरिव न चेष्टंस्तिष्ठति,
 तस्यापि तावत्कर्म बध्यते, किमंग पुण सविचारमणवयणकायवक्कस्स १, आह—पुनर्वाक्यग्रहणं पुनरुक्तं, उच्यते, एककालं कदा-
 चिद्वा युगपत् योगिनात् एवं सूक्तं भवति, उक्तं च—‘काए बहुअज्झप्प सरीराया०’, आता अपण्डितपचक्खतापवक्कमे यावि

मयति, पठिदत्त पण्यत्तानं पडिसुधित निवारितमित्यर्थं, न पठिदत्तपण्यत्तानपावकम्मो अपठिदत्तपण्यत्तानपावकम्मो य, आह पुनरुक्तं प्रागुक्तं, आता अपण्यत्तानी यापि भवति, इदानीमपि अपण्यत्तानपावकम्मो पुनरुक्तं, उच्यते, तत्राप्राप्त्याख्यानी उक्तो, नवूक्तं किमस्याप्राप्त्याख्यानमिति !, इह तु अप्राप्त्याख्यातस्यैतत्कार्यानि वा पठिदत्तादि, यत्राप्राप्त्याख्यानी न प्रत्याख्यानि तदुच्यते, किंपिदु हिंसादि पापकम्मं तदस्याप्राप्त्याख्यान अपठिदत्तपण्यत्तानं, इह स्वस्तु एष इति य उक्तं अपण्यत्तानी न तु देममन्वपण्यत्तानी वा, स एष च असंभूतो अविरतो यद्धो असंभूतो अविरतो या अपण्यत्तानी न तु पण्यत्तानी मकिरिए असंभूते एकरद्वो एव चाव एगंतद्वो सुचो एम वालेचि वाले अवियारमपत्रयणकायवक्खेचि, अवि करणेयु अपठिदत्तपण्यत्तानं सुविणमपि न पस्मसिचि केमि स्वमान्तिकं कर्म चय न गच्छतीति, अस्माकं तु स्वमान्तिक कर्म अविरतप्रत्ययादृश्यते, सो अ पुण असंभूते अविरतं चाव अविचारवक्के अप्येक स्वममपि न पश्यति यत्र प्राणवक्कादिकम्मं कुर्यात् तद्वयि य से पाव कम्म कल्लति वस्यत इत्यथ व्यापनापणं तत्थ चोदए पणवग एव वदत वयास्सी (सूत्र ६५) काय सद्धि मनायाकाययोगैराभयइतुमि कम्मं वस्यत इति युक्तमेतत्, यत्पुनरुच्यते—असंतएण मणेण पावएण असंतएणं०, असंतएण अविचमायण अमनस्कत्वादिकल्लान्द्रियाणां संमिनां तु अप्रयुज्यमानेन मनसा एहिदिपाण वाया गरिण जेमिपि अतिथ तेसिपि अप्रयुज्यमानया वाचा काय मर्वणामण्णन्ति त्रिभिरेपि यांगैरविचारत्रावयद्धस्सपि, सुदिणमपि अपस्सतो हिमादि पावकम्मो गो वुअति, दणान् आकाशं, यथा—आनाममनस्कत्वादिषट्त्वाच्च कर्मणा न वस्यते एव तस्यापि वधो न युक्तं, कस्स ए त हेतु ! कस्मादुतारिस्सय, अय कस्मादेता कम्मं न वस्यते !, उच्यते—अप्रयोगित्वात्, इह हि अप्णतरणं अप्णतरमनस्कत्स्य

निरुद्धविचारमनःप्रयुक्तमनोवाकायकर्मिण इत्यर्थः, अप्येकं स्वयं पश्यतः एवंगुणजातीयस्य गुणाभिनिवेशः क्रियते, अथवा वंधं
प्रतिगुण एवामौ भवति येन बद्धयते कर्म, युक्तमेतत्, तत्थ इचेवमाहंसु एवमाख्यायन्ति, असंतणं एं वईए काणं तस्म अम-
वणवक्कस्स अविचारजाववक्कस्स सुविणमवि अ पावे कम्ममे कज्जति, जे ते एवमाहंसु वा, चोदकः पथः, एनं नदंतं
चोदगं पणवणे एवं वयासी-जं मया लघु वृत्तं स्यात्, किमुक्तं?—असंतण मणेण पात्रणं जान पावे कम्ममे कज्जति तत्तम्मयकू
न मिथ्येत्यर्थः, कस्स ण त हेतु कस्माद्धेतोरित्यर्थः, तत्थ छज्जीमनिकाया हेतुं, न व्यापादयितव्याः, इतिहेतुरुपदेशप्रमाणे,
तंजहा—पुढविकाइया जाव तस्मा, इचेहि छहिं जीवनिकाणहि कदाचिदपि न तस्म अत्रकचित्तमुत्पद्यते, अनुत्पद्यमाने
च अवधकचित्ते तस्याप्रत्याख्यानिनः तेषु आता अपडिहतअपचक्खतापात्रकम्मो, अपडिहतअपचक्खतापात्रकर्मत्वादेव चास्य
णिच्चं पसद जाव दंडे, णिच्चं मवक्कालं, भुजं शठं प्रशठं, मततं निग्तगमित्यर्थः, विविमो अतिपातः, अतिपाते अनिशब्दस्य
लोपं कृत्वा वियोपाते इति भवति, तेन वियोपाते चित्तदंडे, तजहा—पाणातिवाते, वर्त्तमानस्येति नाम्यशेषः, तत्र प्राणा 'छकाया
पुढवादि' एवं सुमानादेऽपि, अपडिहतअपचक्खतापात्रकर्मत्वादेव णिच्चं पयदं अलियमाणे चित्तदंडे, अदिण्णाहाणेवि णिच्चं पयदं
परस्वहरणचित्तदंडे, मेथुणे णिच्चं देवादिमेथुणसेवणे पयदचित्तदण्डे न किंचि दिव्यादि भंथुनें परित्तरतीत्यर्थः, गर्वपरिग्रहगठणं
पयदचित्तदण्डे न किंचिन्न परिगृह्णातीत्यर्थः, कोहेण ण कस्म न स्मयड अण्वेव मातापित्रोः पुत्रस्य वा, एं सेतेसु विभामा, मिच्छा-
दमणं प्रति, तम्हा ते चेव मिच्छत्तं पसदचित्तदंडे संसारनोचकवैदिकलोकायतिलोकाः श्रुत्यादिभिः भावितान्तरगन्ता, न
शक्यते तस्मादमद्ग्रहान्मोचयितुं, स्यादेन बुद्धिः—अकुर्वतः प्राणातिपातं कथं तन्प्रत्ययिहं कर्म तथ्यन उति प्रतिज्ञा, स एव च

पूर्वास्तापदिदपचक्ष्मालपापकर्मत्वादिभिर्दुर्मिनिर्द्वान्न, तस्य न्दु वधपरि दिव्रुते, से जहाणामए वइए गादावइस्स वा जाव
 रायपुरिमम्म वा कोइ नाव पिति अविरोधेवि पुच वा मारेति, कोइ पुच अविरोधे पितरं मारेति, कोइ दोषि ते मारेइ, अण्णं क्विचि
 अन्धोमयदंदं डाग्यादि दुक्कन उण्णातयति, एव राजा रायपुरिसाणवि विमामा, स तु अपक्कते वा ववसुण विदाएसि-अप्पणो सज्ज
 मत्ता माग्गत्तमधिणिक्कोइ कपणन तात्तकराति पुत्रं विवाह च रोगतिगिच्छ वेत्यादि पद्याद्ययिग्यामि स्वण लब्धुयुति यावत्तस्स
 छिद्र लभे, तस्य सज्जो, एय चचारि भग्गा, नागाजुनीया अप्पणो अक्खणवाए तस्स वा पुरिसस्स वा छिद्र अलम्भमाणे णो
 यइति, स ज्जदा म ग्गणो मविस्सति, तम्म वा पुरिसस्स छिद्र लमिस्सामि तदा म पुरिसे अबस्सं यवेतब्बे मविस्सति, एव मणे
 पदारमाप्पन्ति एव मन प्रचारयन् सइत्ययमित्यर्थः, सुचे वा जागरमाणे वा, सुचे कथ पळत्त इति चेत् ननु सुप्पोऽपि स्वप्न किल
 पण्यन् तमेवामित्र यत्तयति, तद्वयादा अपैति, त वाऽमित्र न पश्यन् त मयाइनुवावति, किञ्चान्यत्-प्रत्याख्यानं च आचाराद्
 अनाचारतश्च प्रत्याख्याना, उक्तं समुदायः, चचारो वणिज्ज इणन्त, मित्र एवामित्रभूत अमित्रीमवतीत्यर्थः, मित्रस्सं तिष्ठत्तस्म
 संताप ययपि सिप्पिट्ठयानामनद्रानादिविनय विभमइत्तु एवोपचारादा कस्यचित्त्रयुक्ते तथापि दुष्टत्रण इवान्तर्दुष्टत्वादसौ अम
 डाचापार इति, अमद्भारोपचारात् इतिहत्वा मिथ्यासन्निता एव भवति, मित्र पसइ जहा पीरणन्तम्मस्य अण्णोऽणेण गतमूलो
 दूक्ख उज्जेवत्तु एय तम्मवि सा वधपरिणामो वेरा दुःख्व उग्गेत्तेत्तु, मारेत्तणवि ण उवसमति, जहा रामो कत्तवीरिय पितिव
 घत्तरियं मारत्तणवि अणुयमेत्तण सत्त वारा गिक्खुविय पुइवि कासी, आइ हि-‘अपकारममन कर्मणा, न नरस्तुष्टिमुपैति अक्कि
 मान्। अधिको दुक्कनऽरियतनां, दियतां मूलमग्रपमुदरन् ॥ १ ॥’ एय एट्ठान्त, भवो एवमेव बालपि सल्लेखि पाणाण भाव

सत्ताणं अविरतत्वात् अमिचभूते मिच्छासंठिते णिच्चं विउवाते अग्रत्याख्यानत्वात् प्राणातिपातस्य तत्प्रतिकेन कर्मणा जस्स दिया
वा रातो वा जाव जागरमाणो वा बध्यते. यथा तस्य राजादिघातकस्य अनुरूपशमिते वैरे घातकत्वं न निवर्तते एवमस्यापि अग्र-
त्याख्यानिनः सर्वप्राणिभ्यो वैर न निवर्तते, अनिव्वत्ते च वैरे प्राणवधप्रत्ययिकेन कर्मणा असौ बध्यत एवेति, उक्तः उपसंहारः,
निगमनस्यावसरः, 'प्रतिज्ञाहेत्वोः पुनर्वचने निगमन'मितिकृत्वोच्यते—तस्मादपडिहतपञ्चकखायपापकर्मत्वात् तस्य अकुर्वतोऽपि
प्राणातिपातं तत्प्रत्ययिकं कर्म बध्यत इति, पंचावयवमुक्तं, एवं मुसावादादीसुवि योजयितव्यं जाव मिच्छादंसणसल्ले, इक्केके
पंचावयवं, एस खलु भगवता अक्खाओ असंजते अविरतो अपडिहतजावपावकम्मे, एवं पण्णवतेण वहगदिट्ठते उपसंहृते चोदक
आह—जहा से वधके तस्स वा गाहावइस्स जाव पुरिसस्स पत्तेयं पत्तेयं वीप्सा, एक्केकं प्रति प्रत्येकं, कोऽर्थश्च ?—यस्मिन् तस्या-
पकृतं तस्मिन्नेव तस्य वधकचित्तमुत्पद्यते नान्यत्र, अन्न ह्यसौ वधकः प्राप्तमपि तत्संबन्धिनं पुत्रमपि न मारयति, तस्मिन्नेव कृता-
गसि वैरिणि तद्वधकचित्तं मनसा समादाय गृहीत्वा इत्यर्थः, अमुक्तवैरः दिया वा रातो वा जाव जागरमाणे अमित्तं जाव
चित्तदडे एवामेव बाले, एवमवधारणे, एवमसौ बालः सञ्वेसि पाणाणं, किमिति वाक्यशेषः, पत्तेयचित्तं समादाय, कतरं चित्तं
समादाय ?, वधकचित्तमित्यर्थः, दिया वा जागरमाणे वा राओ वा अमित्रभूते, मिच्छासं णिच्चं जाव दंडे भवति, सो चेव
चोदओ एवं पच्छा भणति, णोत्ति, स्याहुद्धिः—कथं न भवति ?, पच्छा सो चेव चोदओ भणति—इह खलु इमेण समुस्सएण शरीरं
चक्षुरादीणां इन्द्रियाणा मनसश्चाधिष्ठानं इमेनेति मदीयेन, पणवगं वा भणति—त्वदीयेन चक्षुषा, तदीयेन चक्षुषा न दिहा पुव्वा
स्रक्ष-मत्वात्सन्निकृष्टा अपि, स्थूलमूर्त्यस्तु विप्रकृष्टत्वान्न दृश्यते, तस्मान्नो दृष्टा, श्रोत्रेण न श्रुता, मनसा न श्रुता, एभिरेव त्रिभिः

ननु शेषमनोभियधाविषय न युक्त, श्रुतेरपि विद्वान्ता न भवन्ति, जम्हा य ते तेन न दिष्टा वा सुता वा विष्णाया वा अणव
 शारिणो अश्वरपुन्यमानाय इत्यत तस्य तसु को पपेय दिया वा जाव जागरमाणे वा अभिष जाव ददे, कथं भविष्यति इति
 पटिगहा ऋणत्तद् येन, एष चोदगण युग पण्यतो मणाति-अहंनि तस्म अयपन्थाणियस्म अणवकारेसु अणुवनुअमायेसु यत्
 मभिरुष्टगु विप्ररुष्टेगु वयचिन ण उण्ययति तहावि मो तेसु अतिरतिप्रत्ययात्मुक्तैरो भवति ॥ तस्म भगवता पुविवा
 दिद्वमा पण्णात्ता, तज्जहा-संनिदिद्वत असनिदिद्वत य (सूत्र ६७), संघा अस्मासीति सधिका, न संघी असण्णी, असंघी
 रणान् क्रियते, मंविदिद्वते २ इम संणिपचिदिया पचदिदि पञ्चचीहि पञ्चत्तगा एतेमि छजीवनिकाण पण्ण वुचति, कायग
 इपादि णा छजीवन्तिस्माप्प आरम्भते, न या आरम्भते, यां प्रतीत्यापि वैरिणो, वैरिणो वैरं च मयतं अतिरतस्य, से एगओमि चोदओ
 गुगति, पुम न्ना अण्ण वा कोइ इद पुढविद्याण्ण, पुढविप्पि सर्वा एव पृथिवी अविश्रिया, तद्विद्वेषास्तु लेहुसिलोपल्लवणादय
 कृत्यन्तो, नन तमि तस्माद् नदति, ननति सिल वा लेहु वा सिद्ध, लवणं वज्रं लवणयति, तस्मिन्मिति षक्रमप्पादि करोति,
 तस्मादिति मनुपिण्डान् घग्गादि कगति, नदिति तद्वच मूढव्य मक्षयति, एव तात्त्वय करोति, अण्णेण वा कारवेति, तेहि केव
 इउहि पमारिहि तेन तम्मिन्तस्माद्वति, जो चय न तस्म एव भवति-इमेण वनि, तज्जहा-कण्ठमहिआए वा ५ जाव से जा आव
 दिति, वामण्णे वा दूर वा, कण्हा वा जाव पण्णमवियातो, एतया किंचि १, लिपणअरुम्भस्सणमसोपादी करोति, अण्णेण वा,
 उति य विय स ण्णग्गाण कञ्ज तहा तहा विसमपावण्ण वणत्थे मति श्रण्ण न गुणान्तरे तुत्तयगुणाए, जो एव भवति अमुगाय
 वा २ धानादानं करिप्पामि, इत्थं स गुमावडति, तथथा-चिद्धवण भिप्पीयण वा उद्यारादिवासिरण वा, स एव तो पुढविका

यान्तो मन्त्रागो चैव अपडिहत्तपचकखातपायकस्मे याचि भवति, से एगे आउ० णहागपियणसेअगभंडोउगगधुणादी, जड चिसेमो
 भवति स्वादूउदकादिपु तथापि ममास्वादाविशेषो, तेउकाएणवि पयणविपाचणप्रकाशादि, स्वात् धातुवादिको, महिपच्छगगादि-
 चिञ्चपस्तथापि महिपीछगणेसु अविसेमो, एवं अग्गिरुम्मियादीणं खादिरांगारादिपु चिसेसेडवि समाणासु खादिरगालेसु अविसेमो,
 एव वाउकाएणवि विवूवणयीयणादिसु, धुणनानावागमणादिसु वणस्सतिक्काएण, कंदादिममाणे विभामा, तस्सकाएणं वेडंदियादि
 समाणे विभामा. तदूपयोगन्तु पानवहनआज्ञापनमांमाधुपयोगादि, से एगइओ छहि जीवनिक्काएहि किच्च करेति कारवेइ वा, छहि
 जीवनिक्काएहिति संयोगेण तिगचउप्पंचल्लसंयागा विभासितव्वा, तत्थ संयोगे दव्वग्गिणिरिसणं, जहां कोड वणदव विज्झवेमाणो
 धूलि तत्थ लुभति पाणियंपि अगणीवि पत्तिदव्वं देति वातंपि बाहविकखोभणादीहि वणस्समं रुक्खमालिमादीहि, तस्मा च
 मेसु चैव काएसु संसिता सुच्चिगउवयोगादिणा गोधं वा पुच्छं घेत्तूण ताए समेति, ण पुणाइंसे एव भवति इमेणं वा इमेण वत्ति,
 गसंयोगेण वा जाव लुक्कायसंयोगेण वा, णिच्चं करंतिचि, ण कदाड उयरमत्ति, असंजते जाव कस्मे, तंजहा—पाणातिवाते, एवं
 मात्रातेडवि, ण तस्स एवं भवति—इदं मया वक्तव्यमनृतं इदं नो वत्तव्वमिति, से य ततो मुमावाआतो तिविहेण असंजते, अदिणा-
 ने इदं मया घेत्तव्वं अमुगस्स ण, मेथुणं इमं सेवि इमं ण, परिगहे इमं घेत्तव्वं इमं ण, कोहे इमस्स रुसितव्वं इमस्स ण, एवं जाव
 परिवाए इमं वा विभामा, मिच्छादंसणे इमं तच्चमिति शेषमतच्चमिति, स्याद्विचारणा ण भवति, अभिग्रहे तु मिच्छादंसणे यत्ते-
 नाभिगृहीतं तत्तस्य तच्चं प्रतिभामते, सेसेसु अणभिगहिएसु ण तस्स एतं भवति इमं तच्चमिमं अतच्चमिति, एस खलु अक्खाते
 असंज तेतस्याकुर्वतोऽपि हिसादीणि पापानि अविरतत्वात्कर्मजस्समाश्रवत्येवेति सिद्धान्तो, सेत्तं मणिदिट्ठो ॥ से किं तं अस-

॥३॥ भोगमनाभियथापि न युतं, युतेरपि विज्ञाता न मनन्ति, जम्हा य ते तेण ण दिट्ठा वा सुता वा विष्ण्वाया वा अप्पव
 द्धारिणो अप्पययमानाथ इत्यतः तस्य तसु णो पचेय दिया वा जाव जागरमाणे वा अभित्त जाव दढ, कय मविप्पयति इति
 पाडियहो अप्पयनइ येन, एव षोदण्ण बुत्त पण्णतो भप्पति-ज्झवि तस्स अप्पवस्त्वापियस्स अप्पवकारेसु अप्पवजुअमाणेसु यतः
 गन्धिइएणु यिअरुहेणु यवन्निम ण ठण्णअति तहावि सो तेसु अविरतिप्रत्ययावमुक्तवैरो भवति ॥ तस्स भगवत्ता सुविधा
 दिट्ठत्ता पण्णत्ता, तज्झा-संनिदिट्ठत्त असनिदिट्ठत्त य (सूअ ६७), सच्चा अस्यात्तीति संश्लिखन्, न संझी असुणी, असंझी
 टणान्-त्रियत्त, मन्निदिट्ठत्त २ इम सण्णिचिदिया पचविंवि पञ्चसीहि पञ्चसगा एतसि छल्लीवनिक्काए पण्ण बुद्धति, कायग्ग
 इणहि एव छज्जायनिक्काए आरम्प्यते, न या आरम्प्यते, यां प्रतीत्यापि वैरिणो, वैरिणो वैरं च द्यते अविरतस्य, से एगओपि चोदओ
 बुद्धति, तुम वा अप्प या कोइ इइ पुइविअण्ण, पुइविचि मरी एव पृथिवी अविशिष्टा, सदिअपास्तु लेलुसिलोपललवणादय
 मल्लन्तो, तन तेमि तस्माद् तद्धति, तनति सिल वा ललु वा खिवद, लगेण वज्जण लवणयति, तस्मिंमिति चक्रमणादि करोति,
 तस्मादिति नूनपिण्डान् घग्गदि रुगति, तन्ति तद्व मूर्ख्य मद्ययति, एवं तावत्त्वय करोति, अण्णेण वा कारवेति, तेहि वेव
 हउहि पमारिहि तन मस्मिंस्तम्मादेति, णो वेव ण तस्म एव मयति-इमेण वभि, तम्हा-कण्णमट्ठिआण वा ५ जाव से जा आव
 डिट्ठि, यामण्ण या दूर वा, कण्ण वा जाव पण्णमसियातो, एतया किप्पि १, लिपणअन्मुस्सवणत्तोयादी करोति, अण्णेण वा,
 वति य निय म ण्णयआण कज्ज तदा तदा विअमपाग्ग्य वणत्वे मति अण्णेण वा गुणान्तर तुवयगुणाए, णो एव मयति अमुगाय
 या २ स्थानादीनि रुरिप्पामि, जस्थ स गमावडति, तयथा-चिद्वण पिप्पीयण वा उपागादियासिरण वा, य एव तो पुइविक्का

यातो मन्वाओ चैव अपडिहत्तपञ्चकखातपात्रक्रमे यावि भवति, से एगे आउ० ण्हागपियणसेअगभंडोमगगधुमणादी, जड विसेमो
भवति स्वादूदकाटिपु तथापि ममास्वादाविशेषो, तेउकाएणवि पयणविपाचणप्रकाशादि, स्यात् धातुवादिको, महिपच्छगगादि-
विशेषस्तथापि महिपील्लगणेषु अविसेमो, एवं अगिगकम्मियादीणं खदिरांगाराटिपु विसेसेसवि समानासु स्वादिरगलेसु अविसेमो,
एव वाउकाएणवि विधूवणव्रीयणादिसु, धुवणनानागमणादिसु वणस्मत्तिगाएण, कंदादिममाणे विभामा, तमकाएण वेइंदियादि
समाणे विभामा, तदुपयोगस्तु पानवहनआज्ञापनमांसाद्युपयोगादि, से एगइओ छहि जीवनिगाएहि किच्चं करेति कारवेड वा, छहि
जीवनिगाएहिति संयोगेण तिगचउप्पंचल्लसंयागा विभासितत्वा, तत्थ संयोगे दव्वग्गिणिदरिसणं, जहा कोड वणदव विज्झवेमाणो
धूलि तत्थ लुभति पाणियंपि अगणीवि पत्तिद्वं देति वातंपि बाहविकखोभणादीहि वणस्मइं रुक्खमालिमानीहिं, तसा च
तेसु चैव काएसु संसिता सुन्निगउवयोगादिणा गोधं वा पुच्छं घेत्तूण ताए समेति, ण पुणाइं से एव भवति इमेणं वा इमेण वत्ति,
ऽगसंयोगेण वा जाव छक्कायसंयोगेण वा, णिच्चं करंतिवि, ण कदाड उवरमति, असंजते जाव कम्मे, तंजहा—पाणातिवाते, एवं
मावातेऽवि, ण तस्स एवं भवति—इदं मया वक्तव्यमनृतं इदं नो वत्तव्वमिति, से य ततो मुमावाआतो तिविहेण असंजते, अदिण्णा-
णे इदं मया घेत्तव्वं अमुगस्स ण, मेथुणं इमं सेवि इम ण, परिगहे इमं घेत्तव्वं इमं ण, कोहे इमस्स रुसितव्वं इमस्स ण, एवं जाव
परिवाए इमं वा विभामा, मिच्छादंसणे इमं तत्त्वमिति शेषमतत्त्वमिति, स्याद्विचारणा ण भवति, अभिग्रहे तु मिच्छादंसणे यत्ते-
भिगृहीतं तत्तस्य तत्त्वं प्रतिभामते, सेसेसु अणभिगगहिएसु ण तस्म एतं भवति इम तत्त्वमिमं अतत्त्वमिति, एम खलु अक्खाते
ज तेतस्याकुर्वतोऽपि हिंसादीणि पापानि अचिरतत्त्वात्कर्माजस्रमाश्रवत्येवेति सिद्धान्तो, सेत्तं सण्णिदिट्ठो ॥ से किं तं अस-

भिदिद्वैतैः !, अमिषिदिद्वैते संश्रीनामसंश्रीनां मनःमद्रूप्यतया तदभावाभावश्च तीव्रतीव्राध्यवसायकृतो विद्वेष प्रभुसमचमूच्यते
 नगरदिति विशेषः, न इमे अमिषिणो तज्ज्ञा-पुष्टविच्छेद या जहा छद्रा वेगतिपा तस्मा पाणा, ते तु वेदैदिया ज्ञाच संमुच्यमपधि-
 दियतिरियसमजोषिया, संमुच्यममणुस्मा य, जमि णरिय तस्माद् वा ज्ञाच निति वा तेषां हि मनःमद्रूप्यतायाऽभावात् प्रभु
 तानामिह पदुधिज्ञान न भवति, तदभावे तेषां तर्कादीनि न संभवति, तर्को मीमांसा विमर्श इत्यनर्थाङ्गः, यथा संश्रिनः स्यान्तु
 पुरुषविज्ञाभिज्ञा मन्दप्रकाश आनुपुरुषोचिते देशे तर्कयंति किमय स्यातुः ? पुरुषः ? इति, एवमसंश्रिनां ऊर्ध्वमात्रालोचना तर्का
 न भवति स्यातुः पुरुषो वेति, सन्तान संज्ञा पूर्वे श्रेष्ठे उत्तरकालमालोचना, न एवायमर्थ इति प्रत्यभिज्ञान प्रज्ञा, मृदंश्च प्रज्ञा,
 अभ्यभिपारिर्ष्यत्यर्थं, मनन मन मतिरित्यर्थः, सा वाचग्रहादिः, वयतीति वाक् लिङ्गेन्द्रियगलत्रिलास्तित्वाद्यपि, वाग् विद्यते
 श्रीन्द्रियादीनां ज्ञानां तथाप्येषां पापं हिंसादि क्षोमि क्तरयामि चैत्यभ्यवसायपूर्विका न वाक् अवागेन मन्तव्या, सदस्तो
 रविज्ञप्तात्, यदज्योपसन्धेरुन्मनमुत्तमतप्रतापवत् पुष्पाश्रवदा स्वय पादकरणाय अण्वेहि वा क्तरवेति य, यद्यपि न क्तरयन्ति न
 द्रव्यन्ति स्वय नहरि न पाला, मन्वेमिपि पाणाम् ४, अगिरतत्वात् दिया वा रातो ज्ञाच अमिचमृता मिच्या निष पसद ज्ञाच
 ददाति पाणाश्वात, न जहा मृमावादेऽत्रि, अथा भूम्नो अमुकः विष्टवत्वाच्च कृमणो, न सुमावाता विरतो भवति, एतेऽत्रि अमामता
 अभ्यन्ति चिक्किन्किन्नन्द करमाणा सुमावातातो न विरता भवति, अप्येव संश्रीनां चाज्यावाज्यविद्वेषोऽस्ति, तेषां तु तदभावात्
 मर्ममर मिच्या भवति, अदक्षमपि तेषामिदमस्मदीय परक्रियमिति विचारणाऽमुम्भवात् अदक्षादान मर्म स्तेयं भवति, यद्यपि किञ्चि
 स्यादाहारस्यदि ममीद्वरन्ती तथापि तत्तेषां केन दक्षमित्यदक्षादानं भवति, मणुनमपि मथिक्कादीनि नपुसक धेदं वेदयति, आहारेपु

च इत्येव परिग्रहः, क्रोधोऽप्येव, न तु तीव्रः, जाव मायामोसोत्ति विभासा, मिच्छत्तं अणभिगहितं, इच्चं जाण णो चेव मणो
 णो चेव चई पापं कहुं मारयितुं वा सव्वेमि पाणाणं ४, कतरोसिं सत्ताणं असण्णीणं दुक्खवत्ताएत्ति दुक्खावणाए, परितान्णं
 मार्गं वा दुक्खवणं वा, स्वजनधनविप्रयोगो शोकः, जीरणं जूरणं स्वजनविभवानामग्राप्तौ प्राप्तिविप्रयोगेन, त्रीण्यपि कायवाङ्म-
 नोयोगान् तापयति तिप्पायणा मर्यतस्तापयति परितापयति, बहिरंतश्चेत्यर्थः, अमण्णी सण्णिमादि, मच्छो मच्छं, मणूसो वा, खज्ज-
 माणस्स जं दुक्खं ततो मो दुक्खावणातो अपडिविरते, विभावैः दुक्खतोवि दुक्खावेति, तच्चाधनानां सधनानां च तस्मिन्नष्टे मृते वा
 ओको भवतीत्यतो शोचावनादविरता, जूरेति जेमि बंधुविप्रयोगं करोति जे वा तद्भक्षिते णो जीवंति ण मरंति ते झूरंति, त्रिमिस्ता-
 पयंति तानेव भक्षमाणा परितापयंति च, तद्धानधवाश्च, असंणिणोविते संणिणो इव ते दुक्खावेंति, जेमिं मणो नत्थि तेवि मणवज्जेहिं
 दोहिं, दोचिंति सोमेवि तेसिं मुच्छितो भवति, इच्चं तस्स सण्णी असण्णी वा दुक्खावणा जाव परितावणातो अपडिविरता, वधस्ताडणं
 मारणं वा सिंगगुरादीहिं विसंताण गवियाओ, एतेहिं चेव वहंबंधणादीहिं परिकिलेसेन्ति केह, आख्यायन्ते बन्धमोक्षविद्वद्भि-
 स्तीर्थकरैः णिचं मुमावादे उचजीवसि, दंसणसणो उवउत्तं, अमणिदृष्टान्तद्वयं किमनेन माध्यते ?, सण्णिणो य अहणंता अमणंता
 य अविरतत्वाद् वधयते, तथा चावभापितं च जे मणेण णिव्वत्तणं निक्षेपाधिकरणं णिक्खिविणो संजोयणि णिसरणंति अधिकरणं
 णिव्वत्तितं अवसट्ठं च, स तेण परंपरभवगतोवि अणुवज्झति, तज्झापनार्थमिदं सूत्रं—‘सव्वजोणियावि खलु सत्ता’ कामं मव्वे
 योनिग्रहणादिदहणप्रयोगयोगा कायव्वा, इह खलुशब्दो विशेषणे, ग्रहणात्कायग्रहणं मंतव्यं, कायाधिकारश्चानुवर्त्तत एवेति, तत्थ
 पंच काया तसकायवज्जा, णियमा असण्णी, तसावि वेइंदिया तेइंदिया चउरिंदिया तिरियमणुस्सा य संमुच्छिमा असण्णी, जे संमु-

चिन्तेष्विहो उच्यते णेरद्वयदेवमु तऽपि जाय अपञ्चसगा ताव अमण्णी नय, मण्णी होञ्जा अमण्णी, सुण्णी जहा
 भवति तो अमिन्निमागाय, निमगत सिद्धा, त एव कश्चिन् संघी वा जीवः निमर्गमिद्धः, तत्र भूयश्च धानाग्नीयकर्मोदयादसञ्जीत्य,
 तप्तश्चयोपद्रमात्सञ्चित्, 'एव यथापि दयो'रिति तेन संघिनः पूर्व, तत्प्रतिपक्षात् पुन' प्रतिपद्ये च क्रियते, न सञ्जी, तत्र सञ्चिनां
 व्याख्यान इतरपु निष्पन्नाः कथाः तेन संघिन' आदावभिधीयते, यथापि त्रमयात्रा तत्रापि गुगामुरयद्वयदेव्यादत्र क्रमो भवति,
 जहा आगमाम्णो पुरिमो म्वपिति निद्रोदयान् निद्राश्रयाण पुन प्रतिपुष्यत प्रतिपुद्वय पुन स्वपिति, एव सञ्चित् जीवानां नेमि
 निरु न निमर्गिगहमिति बोद्धव्य, यन्मात्रेण कथानां न निमर्गो सञ्चित्वमसञ्चित्वा नस्माद'योऽयसक्रमत्वमविरुद्ध, अविरुद्ध
 च तस्मिन् गतिप्रत्यागतिलक्षणं युक्त, यतोऽपदिश्यते होत्र मणिय अदुत्रा अमण्णि, तस्य से अवहिता 'विचिर् पूयगमावे' अवि
 विच्य ज्ञानावरणीयादि कर्म प्रथक्त्वेत्ययः, विविक्ते'पि अधिप्रोचित भवति, यदुच्छिष्ट ऊढनास्वापत्, जहा पेरद्वो मात्रससव जेव
 कर्मण उच्यते पदपुष्यणसु तिरिस्त्वदोषिणसु उच्यते, देयाधि प्रायेण सुदृष्टानसु चेत्तुववच्छति, उक्त हि—'कथित्वमारोग्यम
 तीय मथा०' अकिंशुणिय जहा यूपिय पोहन्ग परिहृवङ्ग नत्वं पुणो चोवेति, क्वञ्जी वा पीयेड, पुणो पुण्डो वज्जति, एव सञ्च्ये
 विपुचे पुणो तत्तनप विप्रोषयन्, अममृच्छियति 'छिदिग् द्वेष्टीकरणे' असमृच्छिय रिणयत्, जहा 'सुच विमर्गे' अनुत्सुष्ट मित्र
 कलप्रवन्, भण्णनापी यो तदि हिमादीहि आमय'रेहि त पावं उच्यते तादं कळ्ळण णाणुत्तप्यति, हा! दुदुदु कपति, जहा मय्यापि
 पगट्टियाणि, अबत्तवेतु पृष्ठविक्काडयाण चित्ताणि कम्मणि जे य तमा असञ्ची मण्णी वा तस्मिन्त्तकानि च नामार्दानि कमावि
 तादपि मविष्णुजोग भण्णतावयिय तः स्वकर्मकृतै कर्मणि अनुमिद्धाः मविष्णुकायातो या तत्तद्वय'यगम्भकतियतिरियमणु

मत्तविभक्त्या, सेमा अमण्णी, त सण्णिकायं संरुमति, भंगा जे संगी वा असंणी वा जहा एगे गामनगरांडं वा अन्योऽन्यसंक्रान्त
गत्यागतप्रत्यागालक्षणानुमर्त्तिनः असज्जिन. सज्जिनो वा दृष्टान्तद्वयेनोपसंहताः तेषां सर्वेषां मर्षण, अधुना मर्षे ते मिच्छाचारा
अप्रत्याख्यानत्वात्, कथं?, सर्वकडुकविपाक सुचरितमपि पुद्गलस्य मिथ्यादृष्टेः, इदानीं चरितार्थस्यापि सूत्रस्य निग-
मनार्थं पुनरामन्त्रण क्रियते, अपचक्ष्वाणित्वात् सव्वज्जीवसु णिच्च पमहदण्डे सर्वाश्रमद्वारेषु, तानि चैतानि तंजहा—पाणातिपाते
जाव मिच्छादंमणसल्ले, एवं खलु भगवता अक्खातो, चोदग पण्णवगो एव भणति यदुक्तवानिति, आदौ अहणंतस्म अणक्खस्म
पावकम्मं णो कज्जति तदेतत् एवं खलु एवमधागणे यथेतदाऽऽदाबुक्त वथरुदृष्टान्तेन मण्णिअमण्णिदिट्ठेतेहि एवमभावप्यप्रत्या-
ख्यानी असंजते अविरते जाव सुविणमवि ण पामति पावे य से कम्मं कज्जति, एवमुपपादिते अप्रत्याख्यानी अविरत इत्यर्थः,
स चाविरती हिमाद्यैः, तेण पाणाइवातेणं, जाव परिग्गहे, क्रोधो जान लोभेत्ति कमाया गहिता, पेज्जा दोसेत्ति कपायापेक्षावेव
रागद्वेषौ गृहीतौ, कलह जाव अविगतिंति णोऽकमाया गहिता, ते य एतेसु चेव दोसेसु पाणवधाटिसु समोतारेयव्वा, मिथ्यादरि-
सणाविरतिप्रमादकपाययोगाः पंच बन्धहेतवो एतेसु पदेसु विभासितव्वा, उक्तमप्रत्याख्यानेन अप्रत्याख्यानवतां क्रिया च भवति,
कर्मबन्ध इत्यर्थः, तद्विपाकस्तु शरीरमानमा उडुक्काओ वेदणाओ तंजहा—उज्जलतिउज्जला जाव दुरधियासे, जे पुण संजतविरत-
पडिहतपचक्ष्वातपावकम्मा भवति तस्स किरिया ण भवति, कर्मबन्ध इत्यर्थः, तद्भावा नरकादिषु नोपपद्यते, एव सो चोदओ
पचवखाणकिरियाफलविवागं सुणेत्ता भीतो तत्थ जाव संजते तओ पण्णवगं वंदित्ता एवं पुच्छति—से किं कुब्बं किं कारवं?
संजतविरतजावकम्मं भवति (सूत्रं ६८), सेत्तं सोउं, किमिति परिप्रश्ने, किं कुब्बं, व्रतं तवो धम्मं नियमं शीलं संयमं

च्छिन्नेहि नो उच्यते नो उच्यते नो उच्यते तदसि जाय अपञ्चत्तगा ताय अमण्णी नर, मण्णी होआ अमण्णी, मण्णी उदा
 मवसि तो अमिधिमागाय, निपगत सिद्धा, त एव कथिन् सङ्गी वा जीव' निमर्गमिद्ध, तत्र भूपय धानारम्भीयक्रमोदयासमोत्त, तत्र
 तत्रत्ययोपपन्नमात्सङ्गित्वा, 'पूर्वे यथावर्धित द्वयो'रिति तेन संक्षिप्त पूर्व, तत्प्रतिपत्त्याहु पुन' प्रतिपद्यते, न मंजो, तत्र सत्तिनां
 व्याख्याने इतरपु निष्ठा कथा' तेन संक्षिप्त' अष्टावसिन्धीयते, यथापि प्रपयारा तत्रापि गुगगुगवडयपदयाडव क्रमो भवति,
 अथा आगरमाणो पुरिमो व्यपिति निद्रोदयान् निद्रावयान् पुन प्रतिपत्त्यत प्रतिपुदय पुन व्यपिति, एव मन्त्रिन्व नीवाना नेमि
 निक न निमर्गिरुमिति बोद्धव्य, यस्मात्तेषां कथाणां न निपगो सत्तित्वमसंक्षिप्तं वा तस्माद'यो'पसकृतत्वमधिकृत, अविरुद्ध
 च तस्मिन् गतिप्रत्यागतिलक्षण युक्त, यतोऽपदिप्यत होन मन्त्रिन् अद्रुता अमण्णि, तथा स अरुहिया 'विदिग पुगगमाच' अवि
 दिव्य ज्ञानावरणीयादि कर्म प्रयत्नकृत्वेत्यर्थ, विविक्तेऽपि अवित्रोक्षितं भवति, यदुच्छिष्ट उदनाम्नाचन्, बहा प्यरुओ मावमसग नेर
 कर्मण उच्चष्टिप पदभुवण्णसु निरिक्त्वत्रोपिणसु तत्रकति, त्रेयावि प्रायण सुद्धाणसु येनूवचजति, उक्त हि--'कच्चित्तमारोग्यम
 तीव मथा०' अविचूजिय जहा धूमिय पोहन्ग परिदुवेऊप वतय पुनो धोवेति, क्वञ्ची चापीडेउ, पुणो पुण्को इज्जति, एव मग्गे
 विधुणे पुनो तत्राप वित्रोपयन्, अममुच्छिपयति 'छिदिर् इपीक्कये' अममुच्छिपय रिणवन्, अथवा 'सुज् विमग्गे' अनुस्सुप्प मित्र
 कलअवत्, अणपुनापी यो तदि हिमादीहि आसयगरेदि तं पात्र उचन्ति ताई काऊण पाणुतापति, हा! इट्ठु कपति, अथा मग्गायि
 एगट्टियाणि, अक्खवेतु पुद्धिकाट्टयाण चिणगाणि कम्मोवि अ प तमा अमण्णी मण्णी या तन्निवर्त्तकानि च नामादीनि कमाणि
 तापंसि यधिप्यमोश ञ्जुमावविप तेऽ स्वकर्मकृते कर्मसि अनुपिदा मण्णिक्कायाना या तस्मिन्पदपगन्मरुत्तित्तिरिपमणु

सुचविभक्तानु, सेमा अमण्णी, तं सण्णिकायं संरुभंति, भंगा जे संगी वा असंणी वा जहा एगे गामनगरां वा अन्योऽन्यसंक्रान्त
गत्यागतप्रत्यागतलक्षणानुवर्तिनः असंज्ञिनः सञ्ज्ञिनो वा दृष्टान्तद्वयेनोपसंहृताः तेषां सर्वेषां मर्षण, अधुना सर्वे ते मिच्छाचारा
अप्रत्याख्यानत्वात्, कथं?, सर्वकडुकविपाकं सुचरितमपि पुद्गलस्य मिथ्यादृष्टेः, इदानीं चरितार्थस्यापि सूत्रस्य निग-
मनार्थं पुनरामन्त्रणं क्रियते, अपञ्चकखाणित्वात् स्वयजीवसु णिच्च पमददण्डे सर्वाश्रयद्वारेषु, तानि चैतानि तंजहा—पाणातिपाते
जात्र मिच्छादंमणसल्ले, एवं खलु भगवता अक्रवातो, चोदग पणवगो एव भणति यदुक्तवानिति, आदौ अहणंतस्म अणवस्वस्म
पावकस्मे णो कज्जति तदेतत् एवं खलु एवमधारणे यथेतदाऽऽदाबुक्त वधरुदृष्टान्तेन सण्णिअमण्णिदिट्ठतेहि एवममावप्यप्रत्या-
ख्यानी असंजते अविरते जात्र सुविणमवि ण पामति पावे य से कस्मे कज्जति, एवमुपपादिते अप्रत्याख्यानी अविरत इत्यर्थः,
म चाविरती हिमाद्यैः, तेण पाणाइवातेणं, जात्र परिग्गहे, क्रोधो जात्र लोभेति कसाया गहिता, पेज्जा दोसेति कपायापेक्षावेव
रागद्वेषौ गृहीतौ, कलह जात्र अविरतिचि णोकमाया गहिता, ते य एतेसु चेव दोसेसु पाणवधादिसु समोतारेयव्वा, मिथ्यादरि-
सणाविरतिप्रमादरूपाययोगाः पंच बन्धहेतवो एतेसु पदेसु विभासितव्वा, उक्तमप्रत्याख्यानेन अप्रत्याख्यानवतां क्रिया च भवति,
कर्मबन्ध इत्यर्थः, तद्विपाकस्तु शारीरमानसा उडुकाओ वेदणाओ तंजहा—उज्जलतिउज्जला जात्र दुरधियासे, जे पुण संजतविरत-
पडिहतपञ्चकवातपावकस्मा भवति तस्स किरिया ण भवति, कर्मबन्ध इत्यर्थः, तद्भावा नरकादिषु नोपपद्यते, एव सो चोदओ
पञ्चकखाणकिरियाफलविगंगं सुणेत्ता भीतो तत्थ जात्र संजते तओ पणवगं वंदित्ता एवं पुच्छति—से किं कुब्बं किं कारवं?
संजतविरतजावकस्मे भवति (सूत्रं ६८), सेत्तं सोउं, किमिति परिप्रश्ने, किं कुब्बं, व्रतं तत्रो धम्मं नियमं शीलं संयमं

या संयमविरयत्रावरुग्मो भवति, जेण मुबेअ सव्यदुक्त्वाण, किं क्खारवति किमन्य क्खारयन्ति, श्रिष्याचार्ययोः संबधो दञ्चित् , धर्मकथामग्न च इत्यर्थः, आचार्यो ब्रवीति-सरथ स्त्थु मगवया क्कापा देऊ पण्णणा, अहा व पक्कलागिस्स संसारस्स ते हेउ छआवनिक्काया ते येव देऊ मोक्त्ताय, तस्य निव्वस्य पुनः आगतु सुवदुक्कल्लुल्लण नाहु भिक्खु विरतो पाणाइवाताओ ज्ञाव मल्लालो, तदेव प्राणातिपाताया मिथ्यादर्शनावसाना संसरहेतवो, विपरीता मोक्षहेतवो भवति, उक्क हि-‘यथाप्रकारा यावन्त ०’ तनोच्यते-एय से भिक्खु विरत पाणाइवाताओ ज्ञाव सल्लालो, से भिक्खुः अकिरियाए ज्ञाव संवुडे, अ पुञ्चित् सुहम्मा कय संजतो भवति !, तदवमास्स्यात-एव स्त्थु मगवता आस्स्यायते संजते ज्ञाव संवुडे, एगतपढिते यावि भवतिनि वेमि ॥ इति पययन्त्याणकिरिया मम्मस्ता ॥

एव पढिट्ठयपक्कन्नायपावकम्पस्स आयातो भवति, एतेन आयासुवज्जयणं, पढिपक्खेण अणायारसुच, पददय, आचारो विविचिययव्वो, इक्किं चउक्कणिक्खेवो-णाम ॥१८१॥ गग्गा, आयाते णिक्खेवो चउक्कओ गाहा, आयासस्स जहा सुट्ठिया-चारए, सुणस्स जहा विजयसुणे, आयाससुय यणिय ॥ १८२ ॥ गाहा, आयातो यत्र वर्धते सुते तदिद आचारसुत तस्य आचारसुतस्स, नकारणेन प्रतिक्खेयं कियत, न आचारसुतं अनाचारसुतं, अनाचार इह वर्धते इत्यतो अनाचारसुत, अनाचाराअ वज्जेयत आचार एव भवति, मार्गविपयिक्कयिक्कएणत्तसामम्भ्यात्, यथा मार्गविपयिक्कः उन्मार्गं वर्धयेत्, नायवगामी भवति, न चो-मागदोर्पेइज्यते, एवमनाचारं वर्धयेत् आचारवान् भवति, न चानाचारदोर्पेइज्यते, ते तु अनाचारे अब्बुस्सुतो ण आणति तस्य क्खारणण आचारसुत मणति, ‘यज्जयन्ना मदा अणायारा’ ‘अबबुस्सुत’ गाथा एतस्स उ पढितेहे ॥ ॥ क्खारस्स ? जो

अज्ज्ञान्ध्विचियस्सत्ति तेण अणायारसुत्त णामेण होति अज्झयणं, मो पुण पाविओ इह अणाचारो वणिज्जति, गतो णामणिप्फुण्णो ।
 सुत्तालावगणिप्फुण्णो—यं भवेर आदाय (सूत्रं ६३६), (वृत्तौ शीलाङ्गीयायां आदाय बंभचेर) गृहीत्वा आचारोत्ति वाऽऽचरणंति
 वा संवरोत्ति वा संजमोत्ति वा बंभचेरति वा एगड्, 'आसुपन्ने' आसु प्रज्ञा यस्य भवति स आसुप्रज्ञो, केवली तीर्थकर एव तस्य
 वक्तव्यव्यापारः 'तीर्थप्रवर्त्तनफलं यत्प्रोक्तं' अन्ये तु केवलिनो धर्मोपदेशं प्रति भजनीयाः 'इमं वड्' तं इमां वक्ष्यमाणां वाचं क
 उक्त्वां कतरां वा ? यस्मिन् धर्मे 'अणाचारे' अणाचारेज्ज, अस्स तावके धर्मेऽनाचारः अकर्त्तव्यमित्यर्थः, अनाचारवर्त्तौ च न
 ब्रूयात् कदाचिदिति, अहनि रात्रौ च सर्वावस्थासु, ते तु यथा लौकिका 'न नर्मयुक्तं वचनं हिनस्ति' तन्न, सम्यग्दर्शनज्ञानचारि-
 त्राणि मोक्षमार्गः' सम्यग्दर्शनाचार एवादबुध्यते अनादीयं परिन्नाय ॥ ६३७ ॥ नास्य आदिर्विद्यत इत्यनादि अनवद्गमि-
 त्यपर्यवसानं चास्ति, तदनित्यमिति परतन्त्री ब्रूते, सद्कारणवन्नित्यमिति, सांख्यानामप्यहेतु सन्नित्यं, तदेवमनाद्यविपर्यवसानं च
 शाश्वतं चैकेषां, शाक्याः पुनस्तद्विपरीतां ब्रूते—सर्वमदिमवद्गमं च घटवदशाश्वतमित्यर्थः, तदेवं परतन्त्रा केचित्शाश्वतमादिन
 इत्यर्थः, 'सासयमसासए वा इति दिट्ठिं न धारए' इत्येवं दृष्टिं दर्शनं न धारयेत् हृदि मनसि, दोषः, कतालम्बेन चैतत्,
 एतेहिं दोहिं ठाणेहिं (सूत्रं ६३८), विविधो विशिष्टो वा अवहारो व्यवहारः अनुपदेशः अननुमार्गः, अनित्यादिव्यवहार इत्य-
 नर्थान्तर, कथं ? एकान्तेन च शाश्वतवादिनो न व्यवहारिणः, ते तु हि सर्वे सर्वत्र सर्वथा सर्वकालं च नित्यमित्येकं ब्रुवते, तेषां
 संसाराभावात् तदभावे प्रागेव मोक्षाभावः, अशाश्वतवादिनामपि सर्वेषां सर्वत्र सर्वकालं चानित्यमिति ब्रुवतां क्षणभङ्गित्वात्संसा-
 राभावस्तदभावे च प्रागेव मोक्षाभावः, बन्धमोक्षार्थश्चायं प्रयासः, किंचान्यत्—सुहृदुक्त्वसंपयोगो एगंतुच्छेतम्मि य, यस्य चैतो

द्वाभ्यन्तान्नागतप्राज्ञावकान्तेन न व्यग्रहारमवतरत इत्यतः 'गतेहि दोहिं ठापहिं अणाचारं विजाणणहिं' मय्यग्रदुर्द्धनविराघनेत्यर्थः ,
 मदभावं प्रागन धानचारित्रयोरप्यभावः स्यात् , कस्य प्रतिपत्तय कस्य वा व्यग्रहारो भवति ? , उच्यते—मदमन्त्रार्थस्यात् सत्प्रति
 पत्त्य अंगुलीयकदृष्टान्तः , यथा सुवर्णं मुग्नत्वेनाविध्विनमव कारणान्तरत अंगुलीयकत्वेनोत्पद्यते , तद्विनाग च सुवर्णस्यानिवृत्तिः ,
 अस्मद्वेव जीवो जीवत्वेनाविध्वित एव नामकर्मप्रत्ययाभरकादिभावेनोत्पद्यते नारकादित्रिगमाष मनुष्यत्वेनोत्पद्यते , जीवद्रव्यं तु
 नारककाले मनुष्यकाले चावसिष्यत , यत्तद्विध्वव्यायोज्य , स्यात्—प्राज्ञादिपूरपादविगमो न विद्येत , नत्राप्युत्तरं आकाशाददी
 तिष्ठ परपश्यतो , अत्राह—ननु श्रोक्यदपरिव उच्यत , तेषां हि पुद्गलो नित्यानिव्यस्य प्रत्यग्रणीय , अस्माकं तु नित्यानिव्या
 मयभावा इति वाच्यमतत्—उत्पाद्यविगमधौक्यपर्यायप्रयसंगदः । कृत्स्न भीषदमानस्य प्राप्तन (आमन सुवि) ॥१॥ एव सर्वमायानां
 मयमाना उच्यमाना यग्रहारमयतरति , व्यग्रहारादपत च मन्यमानमृच्यमान वा न आचारं विद्या , अयमन्यो दर्शनाचारः ,
 'योऽच्छिप्तिस्सति सत्थारो' यम्य किरापवर्गोऽल्लिन चास्ति नवपञ्चोत्पादः , तस्यानन्तत्वात्कालस्य सत्थारोवि ताव योऽच्छि
 जिस्सति तीर्यक्का इत्यथ , किमम पुन ज अष्मस्म य परिवारो मोक्खं गच्छंति , आह हि—“स्येइशनामतीत कालं किमइ
 त्वनन्तनविगुणं” ननुक्क 'अविदपञ्चविचणारं०' गाथा , अमद्वारा—अक्षीणकृष्टपृथग्जनेन गतिग्या भविस्संति , ग्रधिं न मक्ता
 मेतु गठियमत्ता इति वाक्याच्यग्रहारः , स्यात्—अचीति—मक्ष्यपु सिद्धेण अमद्वाराः आम्प्यन्ति , यत् संसार परिदास्यति , ग्रधिं न मक्ता
 न मोध्यामाय इति न दोषः , अवश्य च संसारमोक्षाविति इन्द्रमिद्व्या भवितव्य , सुग्रह स्ववत् सीताज्जवद्वत्यादि , अथ मा गृधुंमार
 इति नन अपवग एव नाम्तीति मन्तव्य यत्तव्य वा , तथाज्जादि सावयति को वदका , मा मृतसंसारभाय इति दोषः , भयना

भणति मपक्वचोटओ सव्वे भमसिद्धिं० एवं मासतिच्चि, जडवि जीवा भिच्छिज्जस्संति तद्वाचि भवसिद्धियधिरहिओ लोगो न भवि-
 स्मति, ण णामऽभमसिद्धिः, एवं सासतिच्चि वा अमामतिच्चि वा णो वदे । एतेहिं दोहिं ठाणेहिं ववहारो (सूत्रं ६४०),
 इमाणि दोण्ण ङाणाणि-वोच्छिज्जस्संति भविआ अथवा णो वोच्छिज्जस्संति, णो णामऽभविआ, अथवा सेमा सव्वे गंठिया भवि-
 स्संति, तहावि एतेहिं दोहिं ठाणेहिं ववहारादीत्यतथ दर्शनं न भवति, एतेहिं दोहिं ठाणेहिं अणायार विजाणए, कतरं अनाचारः,
 दर्शनानाचार, स्यात् कथं मन्तव्यं, वक्तव्यं वा ? “जयन्तीति ! से जहा णामए सव्वागाससेही” एवं मन्तव्यं, परेण वा पुट्टेण
 वक्तव्यं, उक्तो दर्शनाचारस्येति । इदानीं चारित्रं प्रति श्रद्धानमुच्यते-जे केइ खुड्डया पाणा ॥ ६४१ ॥ वृत्तं, इन्द्रियाणि प्रति
 खुड्डया सव्वे एगेदिया वेइदिया क्रमवृद्धि जाव पंचेन्द्रिया, अथ शरीर प्रति कुंथुमादी खुड्डया हत्थिमादी महालया, संति-विद्यन्ते
 मेव लोकाग्रत्यक्षा, आलयः शरीर, महानालयो येषां ते महालयाः, तौव जिवासुर्यदि कश्चित्पृच्छेत् आर्जवथां दुर्विदग्धो वा-सरिस्सं
 वेर कम्म ते मारेमाणस्स, कि सरिसो कम्मबंधो भवतिच्चि, तत्थ को ववहारो ?, उच्यते-एतेहिं दोहिं ठाणेहिं ॥ ६४२ ॥ वृत्तं,
 कथं न विद्यते ?, जइ भणति-सरिसो कम्मबंधो तो महालया परिचत्ता, इतरथा ते थूलत्ति कया, अथ न भीरू लोगरवभीरू य
 ते परिहरति खुड्डलए य कुंथुमादि एगेदिए वहतो, दोहिं ठाणेहिं ववहारो न, समं ब्रुवता महालया तथाऽनुज्ञा, विपमं ब्रुवता खुड्ड-
 लाघातानुज्ञा भवति, तेन धर्मसंकटमेतत्, न कश्चिज्जानानो धर्मसंकटमनुप्रविशेत्, अत्र दूषगणिक्षमाश्रमणशिष्या भट्टिया-
 चार्या ब्रुवते-अत्र निस्तुपमेव वाक्यमतो अवचनीयवाद इति, स तु तैरेव पुनर्विशेषितः, यथा शाक्यानां नित्यानित्यावेद्यवचनीयः
 पुद्गलः असाकं तु विशिष्टं अवक्तव्यं, कथं न वक्तव्यं ?, तुल्योऽतुल्यो वा घाते बन्ध इति तृतीयमवक्तव्यं, अन्यमत्या आचारं

प्रति वृत्ता-आगारमम(ममाणि) च ॥६४३॥ वृत्त, आधायिकर्म साधु मनस्याधाय प्रकरणमित्यर्थ, 'अन्योऽन्य' इति बीप्सा,
 अन्य इति प्रथमतः तस्मादन्य संयतस्यत्यसयत तस्यान्यस्याधायकर्म कर्तुं कर्मलेपेन किं लिप्यते नोपलिप्यत इति प्रश्नः?,
 उप्यन-नगहि दोहि नणेहि ॥६४४॥ वृत्त, कर्म अववहारोऽनाचार्यः, उच्यते, यति मवीति अत्यि कम्मोवलिषोति एका
 नन नन इत्यथुवच्छन्ममा ग्यतिक्रान्ता, मावव परित्यक्ता, स्यादत उवलिषेचि, उद देतोवि वज्जति ननूकं 'तिहि ठप्पेहि
 तीरा अप्याउप्रमाण कम्म भवति' 'तुम किं मम अप्यवभाण सेव आहाकमेण दिग्गेण?' यन दाना वव्यते, अत्याथुष्क च कर्मो
 पपीयत, हिन्-अकृताम्यागतदोषं च व क्विदापि पडमेत्, नैव मन्येत, तेन उवलिषेति न वक्कप, अइ भणति—णवि अण्ये
 अंगार कट्टनि एव नान्यस्य कम्मणा अन्यो युज्यते तन मुगएण्णतन दातव्यमेव च इति अत्र दोषः, जो देति सो पाव कम्म
 वज्जं तीरायत करइ इति परिचया, नडवि पाप्म व्वेति तेऽपि परिचया, तदेव धर्मसकडमिति कृत्याऽन्योऽन्यस्य कम्मणा
 उवलिषो अनुवलिषो वत्पुष्पमान व्यवहारं नाचरति पगतण, किं वान्यत्-ये यदा न यससंति० तद्वतो विजे मियेसेवेति, अपमन्यो
 इदं नं प्रति रागाचारः, मयथा-जमिद ओरलमिति ॥६४५॥ वृत्त, ये इति अनिदिष्टस्य निर्देष्ट, इदमिति सव्वलोक प्रत्यक्ष
 प्रादरमपि कर्णाचिरप्रत्यक्षमय, वेक्कियमपि प्रत्यक्षमेव, तेजमकर्ममे प्रत्यक्षानां प्रत्यक्षे, एहसिंमो शरिके साचित्ते दोषा
 अपि माप्तिनानि भवति, द्विग्य प्रव्वति एत दोशरिकं अरीरं कार्यं कार्यं कर्मकठरीरा निप्यश्च तत्किमनयो रक्कल्लसुताहो अ-यत्त्व?,
 इन संत्रय इति चेत्, उभयथा दष्टगत्तापकाम्ययोरिदं तनुपटयोरपुगपरिसिद्धिदण, तंतव एव कारणान्तरतः अमिमदं पट
 निवर्त्तयति, आदने स्वादग्रदण्यमयोगा मय्युच्छाया उपलब्धे सति कार्येच्छरूपयोः गर्वये मियद्वज्जता दष्टा इत्यतो ना सद्यः,

किं कर्मणशरीरमौदारिक भिन्नदेशमारभते प्रतिधिचवत् उताभिन्नदेशं तंतुपटत्रादिति तत उच्यते, एकाश्रयत्वाच्च प्रतिविम्बचद्वि-
 न्नदेशं, तंतुममूहैर्नो वा स्याद्, उक्त हि—‘जले तिष्ठति०’ आहारात् ताव तंतुपटमदभिन्नदेशः कार्यकारणसंबन्धः कर्मकौदारि-
 कमायौ, तत्किमेकत्वमनयोरुतान्यत्वं इति, उच्यते, मदमत्कार्यत्वात् घटमदेतत्स्यात्, उक्तं च—‘गतिय पुढगी विमट्टो घडो’ इति
 एवं न कर्मणशरीर प्रत्याख्यायौदारिक भवतीति एकत्वं सिद्धमनयोः, सूक्ष्मस्थूलमूर्तिमन्नाट्याधुपत्वाच्चिरुपभोगसोपभोगत्वाच्च
 एवं न कर्मणशरीर प्रत्याख्यायौदारिक भवतीति एकत्वं सिद्धमनयोः, वैक्रियाहारकयोरपि, तैजसमपि कम्मकातो णिष्फ-
 स्पष्टं अन्यत्वमित्येवं सदसत्कर्मकौदारिकयोरैकत्वान्यत्वं प्रति भजनीयता, वैक्रियाहारकयोरपि, तैजसमपि कम्मकातो णिष्फ-
 जति, तत्थवि भजना, इत्थेवं एकांतेन तु एकत्वमन्यत्वं वा ब्रुवतो वागनाचारो भवति, तेण एतेहिं ठाणेहिं ॥ ६४६ ॥ वृत्तं,
 पच्छिमद्विसिलोएण वित्तिजिया पुच्छा, सवत्थ वीरियं अत्थि यथा कार्यकारणयोर्वैकल्यावक्तव्यतोक्ता एवं कर्तृकर्तव्ययोरपि, किमे-
 तत् सर्वं सर्वकार्ये किं कर्तुः सामर्थ्यमस्ति उत नास्तीति प्रच्छा, उच्यते, शिक्षार्थं पूर्वमशिक्षापूर्वकं च, केषु कर्तुः सामर्थ्यमस्ति
 केषु च नास्ति, तत्र शिक्षापूर्वकं घटादिष्वपि सामर्थ्यं अशिक्षापूर्वकं गमनादानभोजनाद्यासु क्रियासु चैवं सामर्थ्यमस्ति, उक्तं
 हि—‘छहिं ठाणेहि जीवस्म नत्थि उट्टाणेइ वा० लोणं च अलोणं च’ एवमवचनीयत्वादः प्रसक्त इतिकृत्वा साम्प्रतमपवादः क्रियते,
 न सर्वत्रावचनीयत्वादो भवति, तंजहा—णत्थि लोए अलोए वा ॥ ६४७ ॥ वृत्तं, प्रत्यक्ष एव दृश्यते म कथं नास्तीति संज्ञा हृदि
 निवेशः इति, व्यवहारो वक्तव्यो, यच्चास्ति लोक इति लोकविरुद्धं चैव, प्रतिषेधश्च कथं?, प्रतिषेधकोऽस्ति? अप्रतिषेधे लोको
 नास्ति?, स हि लोकान्तर्गतो वा न वा?, यदि लोकान्तर्गतो यथा भवानस्ति किमेवं लोको न भविष्यति?, उत लोकवहिर्भूतो
 वा ननु लोकस्यास्तित्वं सिद्धं यस्य भवान् बहिर्नर्तते, वक्तृवचनत्राच्यविशेषा न च कश्चित् प्रतिषेधयति, लोकास्तित्वे अलोक-

प्रति पृथ्या-आरागरूप(इमाणि) च ॥६४३॥ दृष्ट, आचार्यिकर्म साधु मनस्याघाय प्रकरणाभित्यर्थ, 'अन्योऽन्य' इति वीप्सा,
 अन्य इति प्रमथन तन्मादन्य सयतस्यन्यसंयत तस्यान्यस्यावायकर्म्यं कर्तुं कर्मलेपेन किं लिप्यते नोपलिप्यत इति प्रश्नः,
 उपन-ण्णहि दोहि दाणेहि ॥६४४॥ दृष्ट, कथं अवचहारोऽनाचार्यः?, उच्यते, यदि प्रवीति अतिष कम्मोवल्लोकोति एका
 नीरा अप्याउअमाए कम्म भवति 'तेण किं मम अप्यवघाण वेव आहाकम्मेण दिग्गेव?' येन दाता वच्यते, अरपापुष्कं च कर्मो
 पपीयन, दिप्प-अकूताम्यागनदोपं च व कम्मिदपि पश्येत्, नैव मन्येत, तेन उवल्लोकोति न वक्तव्य, अहं मगति—एवि अण्ये
 म्माउ जीसोरयान करद इति परिगृह्यो, नेअवि पाण ववेति सज्जि परिषत्ता, तेदेव धम्मसंस्कडमिति कृतज्ञाऽन्योऽन्यस्य कर्मणा
 उगनिभो अनुवत्तिभो पत्तुव्यमान व्यवहारं नाचरति पगतण, किंचान्यत्—ये यद्दानं पससंति० तद्वतो वि जे प्पिसेवेति, अयमन्यो
 दन्नं प्रति गगगात्तार, तपपा-जमिय ओरलमिति ॥६४५॥ दृष्ट, ये इति अग्निदिष्टस्य निर्देशः, इदमिति सग्वडोक प्रत्यक्ष
 आदारकमपि कर्पापिरत्यधमव, केकियमपि प्रत्यक्षमेव, तत्रमकार्मये प्रत्यक्षानिर्ना प्रत्यक्षे, ए कस्मिन्धोदारिके माप्तिने श्रेणा
 व्यनि मापिनानि मयति, श्रियः प्रच्यति एतदौदारिकं दरीरं कार्यं कार्यकन्तरीरा निष्पन्नं तरिकमनयोरेकत्वमुताहो अन्यत्वः,
 इमं सन्नय इति एव उभयथा एतदाद्ययकारणयोरिदं तंतुपत्तयोत्पत्तिमिद्विष्टण, तत्र एव फारणान्तरतः अभिमर्देवं पट
 निरर्पयति, आदन्ने त्मादन्नद्वयसंयोगा मरदुच्याया उपरब्धे मति कार्यकारणयोः संबंधे मियद्वयता एता इत्यतो न संशयः

किं कर्मणशरीरमौदारिकं भिन्नदेशमारभते प्रतिधिचवत् उताभिन्नदेशं तंतुपटवदिति तत उच्यते, एकाश्रयत्वाच्च प्रतिविम्बवद्भि-
 न्नदेशं, तंतुममूहैर्नो वा स्याद्, उक्तं हि—‘जले तिष्ठति०’ आहारात् तावन्तुपटवदभिन्नदेशः कार्यकारणसंयन्त्रः कर्मकौदारि-
 ककायौ, तत्किमेकत्वमनयोरुतान्यत्वं इति, उच्यते, मदमत्कार्यत्वात् घटवदेतत्स्यात्, उक्तं च—“णत्थि पुढ्मी विमड्ढो घडो” इति
 एवं न कर्मणशरीरं प्रत्याख्यायौदारिकं भवतीति एकत्वं सिद्धमनयोः, सूक्ष्मस्थूलमूर्तिमत्त्वाच्चक्षुष्यभोगमोपभोगत्वाच्च
 स्पष्टं अन्यत्वमित्येवं सदसत्कर्मकौदारिकयोरेकत्वान्यत्वं प्रति भजनीयता, वैक्रियाहारकयोरपि, तैजसमपि कम्मकातो णिष्क-
 ज्जति, तत्थवि भजना, इत्थेवं एकात्तेन तु एकात्मन्यत्वं वा ब्रुवतो वागनाचारो भवति, तेन एतेहिं ठाणेहिं ॥ ६४६ ॥ वृत्तं,
 पच्छिमद्वसिलोएण वितिजिया पुच्छा, सन्वत्थ वीरियं अत्थि यथा कार्यकारणयोर्वक्तव्यावक्तव्यतोक्ता एवं कर्तृकर्तव्ययोरपि, किमे-
 तत् सर्वं सर्वकार्ये किं कर्तुः सामर्थ्यमस्ति उत नास्तीति प्रच्छा, उच्यते, शिक्षार्थं पूर्वमशिक्षापूर्वकं च, केषु कर्तुः सामर्थ्यमस्ति
 केषु च नास्ति, तत्र शिक्षापूर्वकं घटादिष्वपि सामर्थ्यं अशिक्षापूर्वकं गमनादानभोजनाद्यासु क्रियासु चैवं सामर्थ्यमस्ति, उक्तं
 हि—“छहिं ठाणेहिं जीवस्म नत्थि उट्टाणेइ वा० लोग च अलोगं च’ एवमवचनीयमादः प्रमत्त इतिकृत्वा साम्प्रतमपमादः क्रियते,
 न सर्वत्रावचनीयमादो भवति, तंजहा—णत्थि लोए अलोए वा ॥ ६४७ ॥ वृत्तं, प्रत्यक्ष एव दृश्यते म कथं नास्तीति संज्ञा हृदि
 निवेशः इति, व्यवहारो वक्तव्यो, यच्चास्ति लोक इति लोकविरुद्धं चैव, प्रतिषेधकोऽस्ति? अप्रतिषेधे लोको
 नास्ति?, स हि लोकान्तर्गतो वा न वा?, यदि लोकान्तर्गतो यथा भवानस्ति किमेवं लोको न भविष्यति?, उत लोकवद्विर्भूतो
 वा ननु लोकस्यास्तित्वं सिद्धं यस्य भवान् बहिर्वर्तते, वक्तव्यवचनाच्चविशेषा न च कथित् प्रतिषेधयति, लोकास्तित्वे अलोक-

नापि गुरुगुरुग्रीवाण्यजीवितमगच्छायतापवदिति द्वादसिद्वत्तस्माक्षेत्रं सक्षा मनसि निषेद्येत् । किन्तु 'अत्थि लोण अलोण
या अयापि मज्जीय अस्ति मद्वाये, आदिहो लोक' अरियता अमद्वादिद्वो णत्थि त्हावि लोकविरुद्धमिति क्त्वा मज्जीनावादो
नात्थन । अत्थि जीया जीया या ॥ ६४८ ॥ इत्त जीयद्रम्यमिद्वो तद्दुणावसरो यत् उच्यते-णत्थि चम्ममे ॥ ६४९ ॥
यत्थानि कम्मननुमेवं ? , तत्त तायोच्चैद , अधाधिकेण कम्मसु प्रवर्तत नास्त्यधम्म इतिकृत्वाऽवो दोपसंक्रंतं, न वक्तव्य नास्ति
धम्म अथमो वा, सत्तस्य तु 'अत्थि चम्म अचम्ममे या' धमाधमानन्तरं धन्वमोक्षो मवतः अधर्मश्च कारण धन्वस्य, धर्मस्तु
मगाधमो वीतगगधर्मश्च, तत्र मगाधमम् व्याख्याय, धर्मं ध्वगाय, वीतगगधर्मस्तु मोक्षाय, तत्तु प्रायेण विधितल्लोका
लोच्यनाया धमाधमा पथमोक्षो नत्थि, एककर्तृतादयाम (माय) अम्पुपगमनिरियदोपाय वाच्या , धर्माधर्मबन्ध मोक्षास्ति
या ॥ ६५१ ॥ इत्त, तत्त पण्य पण्यविच, पुण्य सुहादि, अथवा पोगलक्कमा च सुम गोत्रादि, यत्र पापा णत्थि, पुण्यतिक्कउ
पुण्यपापनन्तरं नागो न सविम्मद, १ पुण्यम् नत्हा हेतु, पुण्यपापयोरगम इतुः प्रमत्त प्रवृत्तिराभवमित्यनर्पान्तरमिति क्त्वा, ते
मवत तस्मा क्रियावत् पत्त्यदेत्यत अक्रिया णत्थि, उत उमयमत एतदर्थं नत्थि किरिया अक्रिया वा, अरिय किरिया
अक्रिया या, तत्र जीवरुद्रतायस्मिती च क्रियावन्तो, धमाधर्माकात्रानि, निष्क्रियानि, प्राणमिहित आधाय, तद्देवास्तु णत्थि कोदे

च साणे वा ॥६५६॥ वृत्तं, दृश्यन्ते हि यथास्वं क्रोधादिकृपायाभिभूता बध्नैरप्रवृत्ताः तत्कथ कपाया न भविष्यंति, नत्थि
 पेज्जे ॥ ६५७ ॥ वृत्तं, प्रीतिः पेमं वा पेज्जं वा, तद्विपरीतं दोषः, एतेहिं चैव-कमाएहिं चैव, कसाएहिं पेज्जदोसेहिं वा संसारो
 वा चाउरतो णिव्वनिज्जति, तेण णत्थि चाउरतो संसारो ॥ ६५८ ॥ वृत्तं, चत्तारो अंता जस्स स भवति चाउरंतः, तत्थ
 त्तिरिक्खजोणियमणुस्सा पच्चक्खत्तिक्रुत्तं ण वदति णत्थि य मणुयो, रइयजुत्तलय जहा सेसाणं, णेरइयपज्जंता अणुमाणगिज्झा०
 वुच्चंते, ण वुच्चंति-णत्थि देवो व देवो वा ॥६५९॥ अत्थि देवो व देवी वा । देवाणंतर णत्थि सिद्धि असिद्धि वा ॥६६०॥
 केचिद् ब्रुवते मोक्षोपायो णत्थि, तेण वुच्चंति, 'णत्थि देवो व देवी वा, णत्थि सिद्धि असिद्धि वा' जइ कोइ भणेज्जा सक्कपुब्बो उ,
 'जले जीवा थले जीव'त्ति, कोइ जीवबहुत्ता अहिसाभावो च णत्थि सिद्धी नियंठाणं ॥६६१॥ तत्प्रतिपेधार्थमुच्यते-अत्थि
 जीवबहुत्वेऽपि, कथमिति जीवत्, तदुच्यते 'जलमज्झि जहा णावा' णत्थि साधू अमाधू वा, णिव्वाणसाधगा अहिंसादि हेतू
 साधयंतीति साधू, तत्केचिद् ब्रुवते विणावि जीवबहुत्वे नैव शक्यते मोक्षः साधयितुं कसाइ?, यतश्चलं मनः, अविनयव्रंति चलानि
 चेन्द्रियाणि, ताणि न सुखं निग्रहीतुं, अनिग्रहीतेषु च कथ मोक्षः स्यात्?, उक्तं हि 'चंचलं हि मनः पार्थ०' यस्मादेवं तस्मान्नास्ति
 साधुः, साध्वभावाच्च तत्प्रतिपक्षभूतस्य प्रागेवासाधोरभावा इति, तदुच्यते-अत्थि साधू असाधू, कथं साहू भवति?, उच्यते, णाणी
 कम्मसक्खो, विसयाण अणणुवत्तणं, अथवा साधुरेव साधुः संयत इत्यर्थः, विवरीतो असाधुः, णत्थि कल्लुणोति ॥६६३॥ (सूत्रं),
 यथेष्टार्थफलसंप्राप्तिः कल्याणं, शाक्या ब्रुवते-सर्वमनिमित्तमनात्मकचरणात् कल्याणमेव न विद्यते क्वचित्, पावं कथं णत्थि?,
 सर्वमीश्वरविकार इति कृत्वा, कुतः पापं नेच्छंति परलोकिके?, शाक्यास्तु कल्याणमेवैकं नेच्छंति, तेषां त एवानाश्यादयो दोषा

भूमिधया', यत् तु अस्मिन् यद्वागे पावे न कथं कृच्छ्राजः, कृच्छ्राणाम् विद्यागन्धनान्, प्रत्यधुतो हि कृच्छ्राणापापफलविपाका दृश्यन्ते,
 रात्रिगुहिनदुःखितादियु मुहविद्यागदुहविद्यागदृष्ट्य दरिसम्, उक्तो इति प्रत्यानाचार आचारम्, अयमन्यो दृष्ट्यामनाचारः, पाप
 फानि कृमाणि ह्येतेन वेदयति वन्ति, अत्रैकान्तं एव कृच्छ्राणे पावड(ग) ॥६६४॥ (सूत्र), पुरिसे भण्यमाणे ववहारो न विञ्चति,
 तय रत् धरणे, कथं कृच्छ्राण्यक्षरी न भवत्येकान्तं, उच्यते, मात येत्यादि कृच्छ्राण, एतेभिः सेसाणि य एतेषु कर्मण्येण पाप,
 जार मुहमसंसारद्वयधरो मो आउमोहजिज्ञासाओ ए कर्मण्ययदीओ वधमाणे पाणावरणिञ्ज अंतराईयाइ वचति, ताओ जाओ
 प्रायण मुहं वचति, तद्वापि एकात्मन कृच्छ्राणक्षरी न भवति, अथ वेदनं प्रति अणुचरोयवाइयावि किञ्चि अष्टमं गाणावरणिञ्ज
 बदेति, नप तेमि न मन्त्रं वाणावरणीञ्ज स्त्रीण, एव दरिमणावरणिञ्जपि अंतराईयपि, मणुस्सेसुयि तित्थगरोवि सीउब्बादीणि असा
 ताणि वदन्ति जप अति मो गीण्यस्मायो न वाणा० पाव वचति, ताव वेदति नामगोच असात च, तेण एगतकृच्छ्राणे ण वचन्वो,
 एगतपायो मिच्छादिद्वी परमकृच्छ्रेस्सो उक्कोस संकल्लिह्वाणि परिणामोच्येते, तद्वि मो वधं प्रति एगतपायो तद्वावि कदाचित्
 मानावदधो इत्था, उभागेतो मुमगाभोइयो वा, बियमा पविदिओ उत्तमसंययणा य, एव एगतपावोचि मो न व्यवहारमवतरति,
 यस्माथय तस्मादफान्न निंदेयुप्यवहारो न विञ्चति, ववदारायेदं च मण्णमाणमुच्यमान वा धेरं प्रगृहे, कर्मण एव च वेरान्या, उक्त
 दि- 'पाव धजे धर०' इह दि लोकविहृदमुच्यमान वेराय, उक्त दि- ज्ञाता यथा०, अतोऽन्यथाऽऽल्लाप च वेरं, तथा चोक्त- जीहा
 जहा वमाण न म' एव तु गृहं प्रय, कुरएयः धमणा अपि तावन्न जानन्ते ब्राह्मणादयः' किमु गृहस्माथ बाला, मूला एव अत्रा
 नय इत्यर्थं, यनपि न म्वत्राग्रपरत्राभविद्यारदाः लोकन पविहता इति बाला एव प्रस्पृश्यसेया.

अयमन्यः अवाच्यसंग्रहः ग्राक्तनेनैव श्लोकेनाभिधीयते असेसं अक्खयं वावि ॥६६५॥ (सूत्रं), अशेषं कृत्स्नं सम्पूर्णं सर्व-
 मित्यनर्थान्तर, न सर्वमुक्तमेव भवति, सर्वो ग्रामो आयात इति अवाच्यमेतत् एकान्तेन, कथं?, जीवाजीवसमुदायो हि ग्रामः
 स कथं सर्व आयास्यति, अशेषो वा ओदनो त्वया मया भुक्त इत्यव्यवहारः, तत्र हि शिक्थादयः, शिक्थैकदेशावयवा ओदनः,
 गन्धश्च विद्यत एव, यद्यपि अशेषा मिथ्या वा भुक्ता अणत्थ वा पक्खिता तहावि गंधोऽस्ति, न चापद्रव्यो गन्धो भवति, एवं
 चेव जह भणति—देहि देहि भुंज भुंज वा अज्जवि अक्खयो क्रो अच्छति, न हि कृतकानां द्रव्यानां अक्षतता विद्यते तेण ण सव्व-
 मक्खयं वत्तब्बं, ननु संमारः कथं?, उक्तो हि सो सव्वकालदुक्खो, उच्यते, 'पणवणामग्गोऽयं' जेण बुच्चति तो मव्वकालदुक्खो,
 इहरहा सुहं पि अत्थि दुक्खपि, ननूक्तं सादं च वेदणिजं, सातं च नवपदार्थः, तत्थ पणवणं पडुच्च तत्थिमो पदत्थो—सुहोदयं,
 कि पुणं पुव्वम्मिज्जति पावं पच्छा मिज्जति, एगमेगंतेणं सर्वदुःखमुच्यमानं व्यवहार नावतरति, वज्झमाणाण वज्झति सर्वलोके चिरु-
 द्धमेतत् वज्झं पाणाति मणमावि ण सम्मतं किमुत वक्तुं?, कम्मुणा वा कर्तुं, अतो न वक्ति वध्याः प्राणिनः, अथ अवज्झा, कथं न
 वाच्यं?, नन्वेतदपि लोकविरुद्धमेव, कथं?, अहिमक्रः स्वयं न च वक्ष्यति अवध्याः प्राणा इति, उच्यते, सत्यमेतद् स्वयं क्रियते
 तदन्यस्याप्यपदिश्यते, किन्तु यदि कश्चित् सिंहसृगमार्जारदीक्षुद्रजन्तुजिघांसु ब्रूयात्—भो माधो! किमेतान् क्षुद्रजंतून् घातयामि
 उत भुंचामीति, तत्र न वक्तव्यं भुंच भुंचेति, ते हि मुक्ता अनेकाना घाताय भविष्यन्ति, एवं चौरमच्छवद्रवंधादयो न वक्तव्या
 भुंच घातयेति वा, आह च—'ग्रसत्येको सु०' अव्यापार एव साधोः, तेन व्यवहारपक्षे नावतरति, यस्माच्च व्यवहारपक्षतिक्रान्ता एवं-
 प्रकारा वाक् तस्मादिति वाचं ण णिसरे, एवं ताव लोगो जं भणति 'असेसं अक्खयंति वा' तं तथा ण वत्तब्बं, उच्यते किञ्चि-

दन्त्यपा, बहा चि !, वीसंति० ॥६६६॥ (यत्र), निद्रुअप्पणो सग्गालोक्कन त्रिधानेन निमृत्त नात्मा येषो न भवति निमृत्ता
 त्मानः पुनरपरदिद्विजो परिपृथपाणियपायिषो मोक्षो गगणिजो त्रिविधिका, तेमिपि जो प्यायिन इत्येवमादि न निमृत्त, मियमवा
 मेवविपिणो साधुजीविणोपि न कस्सइ उवगगथेय जीवति, क ? , कडुइरागहुमयाअज्जो, एव यचे ते मिय्या पडिवअतिचि, एव
 दिद्वि न पारेअ, परेअ पुट्टेअ एव मणेअ—एते वरागा धालवपस्सिणो मुन्न मिय्या करेति, लोकाकिरुद्ध व, स मणतस्स ते तोण
 गाइरुट्ठीभूता पच्छा लोको मा मणिद्वितिसि एत मदीये मत्तिया गुणेपिण , अविदुः कस्सति न य उवममति, तेअत्रि य आर
 मेवेअ ताव उववअस्ति सो कइ एगतेअ एव युअति—सुअयेतं गिरत्तया किलिअसति, नो निअपुट्ठो या मणिति—अगगागाअमिअ
 दिद्वीसु, एतेवि किञ्चिद्वेलोगकल्लिअ गिअववन्ति, अयमण्णो अअउत्थियगिइत्थयाणं दाण प्रत्थप्यअहार—दक्खिअणाण पडिलभो
 ॥६६७॥ (यत्र), दान देति देयते वा दक्षिणां, दक्षिणां प्रति लभो, दक्षिणायाः प्रतिलभ, अथवा दक्षिणाया लभे प्रति दक्षिणा
 मत्तया वा समितः स प्रतिलम्भ प्रतिमानवत् सम्मानितो वा भवति, एव प्रतिहारप्रत्यक्षराश्रितिपूजादिग्यायोज्य, न किं यात्रे
 वाअयात्रे वा प्रतिलामित ? , ततो पटित्तमो अरिअ नत्थि पुच्छिअति मणति—एकान्ते नास्ति तत्थ दोमा, आरिसं वा विनीय
 तारिसंयेअ फलेअ होतव्व, तय अधम्मियस्स कस्सइ इइदाण दिण्णं तेअवि मा प्पाम इहेअ फण्ण होतव्व, पावे या अंत पन
 दिण्ण तेणावि नाम अंतफलेअ होतव्व, एवमनेअन्त, पत्ते तु इइमपिअ या मइएअ अणुपरोधी दिअमाण मइएअल भवति, अपत्ते
 तु इइमपिअ वा दच यथाय, तहापि न वारिअति अंतराईयदोमोपिकाअम, यथाअणुआयते न दक्षिणि मआरयोमगादिद्वुत्तण मा
 अविगराअं मविअसति, तेण असअवगिरत्थाण अअउत्थिययाण दक्षिणि, किअ—इत्थ पुण पाव पुण्ण न वियागरअ, मयावी नइ

पुण भणति-किं पचं जस्स मए दातव्यं?, कथं? वा किं वाऽस्य फलमिति तदाऽस्य कथ्यते, यो दातव्यं देयं, एवमेतान्यव्याकृतवक्तृनि यथा येषु स्थानेषु वक्तव्यानि तथोक्तानि अवक्तव्यान्यप्यन्येषु स्थानेषु यथा च वक्तव्यानि तथाप्युक्तं, एतेन लक्षणेनान्यान्यपि तथाऽवक्तव्यानि वक्तव्यानि च विज्ञेयानि, अतोऽतिप्रसक्तं लक्षणमिति कृतवच्यते, एवं सर्वत्रैव तद्विकल्पं करिष्यति तेनोद्धारः क्रियते-एकान्तेनैव 'सन्तिमग्गं च बूहए' शमनं-शान्तिः मग्गे-मार्गः जेण कथितेण उवममंति सत्ताणि शासनवृद्धिश्च भवति तथा कथयति, सो पुण संतिमग्गो धम्मं कहंतेहि पावाउतेहि संगिणहेहि उवगिणहेहि वृंहितो भवति, उक्तं च-'प्रावचनी धर्मकथी' एत्थ णत्थि भयणा, एगंतेन चैवं तथा तथा कहेनव्वं जहा जहा संतिमग्गो वृहिजति इच्चेएहि ट्ठाणेहि ॥६६८॥ (सूत्रं), कत्तरांइ ट्ठाणांइ?, जाणि अणादीयं परिणणादीयं परिणणादीणि अवन्नहार णावतरति, जो अत्थि लोए वा अलोए वा वन्नहारं अवतरति, तेसु सव्वेसु संजयति तिरियमाणेसु अप्पाणं, कथ अप्पाणं वारयति, अवचायं भणति, एवं धारितो अप्पा कियंतं कालं?, आसो-कखाए जाव ण मुचइ सव्वदुक्खेसु अस्माद्धा, शरीररुत्वे, परि समंता वएज्जासि मोक्खाय परिव्वएज्जासिति वेमि ॥ अनाचार-श्रुताख्यं पचममध्ययनं समत्तं ॥

अनाचारश्रुतमुक्तं, यथा केन वर्जिता अनाचाराः, अनाचारश्च सेवितो सो भावतो तावदुच्यते-जहा अद्दएण, एम अज्झ-यणसंबंधो, णामणिप्फण अद्दइज्जं, अद्दं णिविखतव्वं-णामद्द ठवणद्दं ॥१८४॥ गाथा, आर्दकमिति नाम, वत्थाण खियमदेण, वण्णद्द चित्तकमादिसु आर्दकं लिखितं, आर्दानक्षत्रं लिखितं, उदगद्दं सारद्दं ॥ १८५ ॥ गाथा, उदकाद्दं यथा उदकाद्दं गात्रं, केचि हरितया सुकंतयाए य अब्भन्तरे जं पंडुरगं, संसारो पण्णाणे गियसे अज्जवि ग्रीत्यार्दः, एवं उहोहो अत्थित्ति चिन्ति, तथा

यथाऽय पुरुषोऽस्मिन् निदो णम्रा, सं मन्त्रित्वा अंगाह, आह हि-“त्वंचि भोगा सुख मासे”, सिलेसद्व जहा कोइरचमो विततो
समाणो पञ्चा सिलसेण मन्त्रित्वा, पञ्चा भिक्षति, गलितिचि, एवमादि, द्रव्याद्रं द्रव्याद्रं जहा उदग सिलेसो य एते दोवि
सुय चिय अहा अण्णपि आर्द्र कुर्वति, सारह, छवियहा पुण केवल समयमेवाऽऽर्द्रा, मात्रद सगर्हं लोग भणति, आर्द्रसतानो देवदत्त
स्नहमनित्यर्थ, पेदुत्थितगवत्स रेणु, तपस्विषं च त कमह, इह तु आर्द्रकनाम्ना पुरुषेणाधिकार, तयाप्यथाधयणमेवेतिकृत्या
तत्प्रयोजनमुक्तमेव भवति, द्रव्यमात्रार्द्रकविशेषास्तु पुनरुच्यन्ते, तत्तद्वजो तिविधो-एगमन्त्रिययद्राऽय ॥१८६॥ गाथा, अहाओ
णामगोच वदेतो ततो समुद्रिवा गाथा, यदपि मृन्मन्त्रादीनामार्द्रकसंज्ञा तथापि तेभ्यो नाभ्ययनमिदं समुत्पन्नं तस्मात्तेनाधिकार,
ओ केव सो अहामिषाणो साधू तेषामाधिकार, तदेव अद्वैतपक्षी भणितव्या, ‘ततो समुद्रियमिग’ सा एया गाथा, जेण च ठ,
पतिष्ठिक्क णाम गामो, तर्हि सुखे ठ परिवसति, संसारमपुन्यग्मा, वम्मवोसाण अतिए पण्यतो सह मारियाए, सो विहरति
सापूर्हि सह, इतरावि अस्त्रियाहि सह, ताद केलाए नगरे समोसरिताई, तेण सा भिक्षु दिवमाणा दिव्वा, सो तर्हि अन्नोवज्जण्णो,
तेण सवादिगो वृषति-एमा मम घरणी, पढिमज्जाविज्जउ, पेण धितित-अक्कअएण ण उवेक्सितन्वं, तेण मण्णति-अलेव फत
वा मए, सो एवं मणित गतो पण्यइयापडितसय, तेण महसरियाए सिद्धो स उक्कावो, पञ्चा महतरियाए सा मणिया-अज्ज ! अण्ण
विसयं वणादि, ताए मण्णति-अह ओलिया कडिजामि, सो पुरिमो, सो उ दूरं अण्णदसंपि वलेज्जा, अह मत्त पणमस्सानीति, एवति
मणति, इतरण दिवत्तस्स आगत्य कडिजति, जहा इमं समोसरण दुक्कड, तस्य मिन्दिहामो, इतरथा ण मण्णति, सो इच्छति, दियसं
गर्भेतो, इतराएवि त दिवत्त आसण्णसि क्कअज्ज पेहावसं कत, तेहि प्रायरियाण भिवेदित, जहा पण्यइना कालगता, इतरस्म

मोक्षणि अद्विती जाता, अकजं, महच्चणं तवस्सिणी कालगया, तेणवि भत्तं पच्चक्खात्तं, तं सो कालं गयो, समणी देवलोएसु
 उवणणा, ताओ देवलागाओ जुता संती मेच्छविसए अहगवंसे अहगवंसे अहगवंसे पुत्तत्ताए वक्कता, तीसे
 णण्हं मामाणं दारओ जातो, तस्स णांमं कीरति अहओ, इतरोडवि कालकाऊण देवलोएसु उवणणो, तओ जुओ वसंतपुरे णगरे
 सिद्धिफुले दारिया जाया, इतरोडवि जुवणत्थो जाओ, अण्णदा कयाई सो अहओ राया सेणियस्स रण्णो दूतं विसज्जति, तेण कुमारेण
 पुच्छज्जति-रुहि वच्चसि ?, तेण वुच्चति-आयरियविसयं सेणियस्स रण्णो सगासं, सो तुज्झापि पितियवयंसओ होति, तेण वुच्चइ-
 तस्स अत्थि कोइ पुत्तो णत्थि ?, तेणडत्थिचि वुत्ते अहकुमारो विचिंतेइ-तेण मित्ता होतु, सो तस्स पाहुडं विमज्जति, एयं अभ-
 यस्स उवणेत्तव्वं, सो दूतो तं मेण्हितुं रायणिहं नगर आगतो, सेणियस्स रण्णो सव्वं अप्पाहाणियं अक्खातियं, इतरदिवसे अभयस्स
 दुक्को, अभयकुमारमत्तं पाहुडं उवणेति, भणिओ य-जहा अहकुमारो अंजलिं करेइ, तेण पाहुडं पडिच्छिअं, दूतो य सक्कारिओ,
 अभओडवि परिणामिताए बुद्धीए परिणामेऊण सो भवसिद्धीओ जो मए सद्धीं पीतिं करेइ, एवं संक्कपेऊण पडिमा कारिज्जइ, तं
 मंजूमाए छोडुं अंच्छति, सो दूतो अण्णतावि आपुच्छइ, तेण तस्स मंजूसाए अप्पिता, भणिओ य एसो-जहा कुमारो भण्णइ-एत्तं
 मज्जसं रहस्से उग्घाडेजासि, मा महायणमज्झे, जहा ण कोइ पेच्छेइ, बहुपाहुडं पेसति, सो दूओ परं णगर पडिगओ, अहस्स
 रण्णो सेणियपेसितं पाहुडं उवणेति अहस्स, सक्कारेतूण पडिविसज्जिओ, कुमारस्स मूलं गओ, अभयपेसवितं पाहुडं उवणेति अप्पा-
 हाणियं च अक्खाति, तेणवि सक्कारेऊण पडिविसज्जितो, इतरोडवि तयं गहेऊण उवरिं भूमिं दूरुहित्ता जणविरहियं करेत्ता मंजूसं
 उग्घाडेति, सो पेच्छेति उगभयामिस्स संभं पडिमं, तस्स ईहापोहमगगणवेसणं करेतस्स कहिं मए एयारिसं रूवं दिट्ठति ?,

यथाऽप्य पुरुषोऽस्मिन् निदो षष्ठः, से मस्मिन्तदा अंगाई, आह हि—“त्वाचि मोगा सुख मांसे”, सिलेमद वहा कोइरामो विततो
समाणो पञ्चा सिलेसेण मस्मिन्तति, पञ्चा गितति, गलितिचि, एवमादि, द्रव्याद्रै द्रव्याद्रैः ब्रह्मा उदग सिलेसो य एते दोषि
मय पिय अहा अण्यपि आर्द्र कुर्वति, सारह, छवियहा पुण केवल सयमेवाऽऽर्द्रा, मावह रागद लोग मणति, आर्द्रसतानो देवदत्त
स्नेहानित्यर्थः, पण्डितविराजस्म रेणु, उपरुचिच च ठ कमद, इह तु आर्द्रकनाम्ना पुरुषेणाधिकार, तत्राप्यर्थाधयणमेवेतिकृत्या
तत्रयोबनमुक्तेन भवति, द्रव्यमात्रार्द्रकविक्षेपास्तु पुनरुच्यन्ते, तत्पराओ तिविधो—एगमखियबद्दाउय ॥१८६॥ गाथा, अहाओ
जापसोत्त वेदेवो ततो समुद्रिता गाथा, यद्यपि गृह्णेत्रादीनामार्द्रकसङ्गा तथापि तेभ्यो नाध्ययनमिदं समुत्पन्नं तस्माच्चैनाधिकारः,
नो चेव सो अहमिभावो सायू तणात्राधिकार, तदेव अहंकुत्पत्ती मणितम्बा, ‘ततो समुद्रियमिग’ सा एया गाथा, जेण च त,
पतिद्रिक णाम गामो, तर्हि सम्बे उ परिवसंति, सत्सारमपुग्गिया, वम्मबोसाण अतिए पठइतो सह मारियाए, सो विहरति
मापूहि सह, इतरावि अज्जियाहि सह, ताए क्ताए नगरे समोसरिताह, तेण सा मिव्व हिदमाणा दिद्दा, सो तर्हि अज्जोवज्जणो,
तण सचाडिगो पुचति—एसा मम घरणी, पढिमळाविज्जउ, ण्व चितित—अकज्जण ण उवेक्खित्तन्त्र, तेण मण्णति—अज्जोव कर्त्त
वा माए, सो एव मण्णित गतो पव्वइयाण्हितसय, तेण महपरियाए सिद्धो स उल्लावो, पञ्चा महतरिताए मा मणिया—अज्ज ! अप्प
विसयं ववाहि, ताए मण्णति—अहं ओलिया फडिआमि, सो पुरिमो, सो उ दूरे अप्पइसपि वत्तेआ, अहं मच पव्वस्सामीति, एवति
मणति, इतरण दिवस्स आगतूण फडिअमि, अहा इमं समोसरण दुक्कह, तत्प मिन्निहामो, इतरथा ण सक्कठि, सो इच्छति, दिवसं
गण्णेतो, इतराएवि ते दिवसे आसुण्णचि काज्जा वेदाणसं कन, तेहि आयरियाण विवेदित, अहा पव्वइता कालगना, इतरस्म

तां पंचसताहं, तेहिं तो पच्चभिण्णाए य पंचवि सयाहं पव्वइताहं, सो जाति तित्थगरमूलं, सो रायगिहं णगरं पविसतओ, गोसालेण
 समं वातो, बुद्धेन समं वादो, धिजातिएहिं परिव्याएहिं तावसेहिं, सव्वे पडिहंतुं सामिपादमूलं जाति, तस्स वच्चंतस्स हत्थी वारि-
 छुद्धओ, सो हत्थी अहगं पेच्छिऊण एवं चित्तेति-अहगस्स तेयपभावेण मुंचामि, तस्स य तेयपभावेण वंधणाणि छिण्णाणि, हत्थी
 णट्ठो, अहओ भणति-ण दुक्करं वारणपाससोयणं, गतो णामणिप्फणो, सुचालावगणिप्फणो सुचमुचारेतव्वं-पुराकडं
 अह ! इमं ॥ ६६९ ॥ वृत्तं, तवस्तमार्द्रकं राजपुत्रं प्रत्येकबुद्धं भगवत्पादमूलं गच्छमाणं गोसाल आह-‘पुरेकडं अह ! इमं सुणेहि
 सव्वेपि तीर्थकैः कृतं पुरेकडं, आर्द्रक इति आर्द्रकस्यामन्त्रणं हे आर्द्रक राजपुत्र !, इमं यद्वक्ष्यामस्तच्छृणु ‘एगंतयारी समणे पुरासी’
 सोऽयं वर्द्धमानः यत्सकाशं भवान् गच्छति पूर्वमेकान्तचारी आसीत्, तदेकान्तं द्रव्ये भावे च, द्रव्यैकान्तमारामोद्यानसुण्णय-
 रादीणि एतेसु एगंतेसु चरति एगंतचारी पुरा आसिचि, एस मए सद्धिं लामालाभसुहदुक्कहाइं अणुभवित्तां, तत्थ भावणाठाण-
 मोणासणादीहिं उग्गेहिं तवचरणेहिं णिब्भत्थितो समाणो दुक्करं एरिसा चारि जामजीवाए धारेयव्वत्तिक्काडं मामवहाय बहवो
 भिक्खुणो मद्विधां प्राणादमात्राहार्यां मुंडेति, पिंडिते य मुंडेत्ता य २ तेहिं बहूहिं परसतेभ्यः इण्हिं-साम्प्रतं आइक्खइ पुव्वीवरण्हं,
 अदो व णं भिक्खुचरियादिकायकिलेसे णियचचित्तो पृथक् पृथक् पौनःपुण्येन जो जहा उव्वसति तस्स तहा परिकहेतो अपरि-
 तंतो गामणगराहं आहिंइति, वित्थरेणांति अनेकैः पर्यायेवसु किल एष, सर्व इति लोकोत्पत्तिः, यतो पत्तियंतु पवत्तयंतो, एवं
 पूआगारवपरियारहेडं कथेति हिडति गामाणुमामं, इत्यसात्कारणात्-साऽऽजीविया पट्टविया ॥ ६७० ॥ वृत्तं, इत्थथा हि
 एगाणियं विहरतं ण कोइ पूएइ, ण वा अभिगच्छति, अथिरधम्मा अथिरो, कधमत्थिर इति चेत् यदा सो एगंतचारी भूत्वा स-

चिन्तमाणस्स वाइमरण उप्पब्ब, अहो मम असण जाइकिय कय, रहसिग त च काळग परिमोग उचित न परिमुञ्चति, ताहे
रण्या कथितं-अहा कुमारस्स जप्पमिहि आयरियविमयासो पाहुं आपीठ तप्पमिं जदोचित परिमोग न परिमुञ्चति, रायाए
चित्ति-बद्धो कुमारो भवति, ववतस्स जप्पेहि अद्यस्सिञ्चति, तन्न चिन्तितं-अइ किइ नस्सामि तो नट्ट कल भवति, मज्जघावि
अइ कुमारो भोग सुजामि, रण्या सुवं परिमुञ्चति, तस्सगासे पचण्ड कुमारामयसताण पच पुत्तसयाइं प्राणविदिप्पणइ, भणियाइओ-
एव विस्सासेण पत्ताओ आसं विसंजेऊअ, देवताए य मणिय-सउवग्ग, इतरेइयि पविसिच्चा अट्ठीए चोरिय करिता अञ्छति,
इतरोइयि गाओ एकारसम सावयपट्ठिम पट्ठिञ्चिवा आगतो वसंतपुरं गगरं, आयावेंतस्स पाटिदेर कवं देवताए, वत्थ आतविनो
अञ्छति, ताए दारियाए मज्जति-अहो मम पत्नी आहमि, ताहे अदत्तेरमदिरण्णकोट्ठिओ पाडियाओ, राया ओट्ठितो येतु, सप्पा
उट्ठेत, देवताए मज्जित-एव तीसे दारियाए, पितुणा संगोवित, सोइवि पगतो, मा सेट्ठिपूता जप्पेहि वरिञ्चति, तीए मातापितु
मणइ-एक्कस्स दिप्पा, वस्सेव पणं सुंअ, तुमं ज्ञाणसि कइ सो ?, णट्ठिय, गवरं वाए ज्ञाणामि, ताहे मा ताहिं मिनस्सा दवा
विज्जति, नसि ज्ञाणसि सो गेण्डुजासि, इतरो धारसुणं वरिमाज आगतो, सा तीए पाणहिं ज्ञातो, तस्म पञ्चातो धिमज्जिता, तो
चित्ति-उट्ठाहो, पट्ठिमग्गो, तस्स तहिं पुत्तो ज्ञातो, धारसुणं धरिमाण तहिं आपुञ्चति, मा नहिं पठ्ठिमाया, सो दारओ मज्जति-
किं रुद्धंति ?, पिता ते पण्डितकामो हो सुइ जीविस्सानि, सोऊण पुत्तेण वेदितुमारदो, तेणवि चित्ति-अइणहिं तवहिं धोइति
तधिगाणि वरिमाणि अञ्छामि, तेण धारसहिं रुद्धितो ताह धारस वरिमाणि, पञ्छेतो पुणवेहिं पण्डितो, ताए अट्ठीए कोलेति जीए

तां पंचसतां, तेहिं तो पच्चभिण्णाए य पंचवि सयाइं पव्वइताइ, सो जाति तिथ्यगरमूलं, सो रायगिहं णगरं पविसतओ, गोसालेण
 समं वातो, बुद्धेन समं वादो, धिजातिएहिं परिव्याएहिं तावसेहिं, सव्वे पडिहंतुं सामिपादमूलं जाति, तस्स वच्चंतस्स हत्थी चारि-
 ब्बुहओ, सो हत्थी अहगं पेच्छिऊण एवं चित्तेति-अहगस्स तेयपभावेण मुंचामि, तस्स य तेयपभावेण बंधणाणि छिण्णाणि, हत्थी
 णडो, अहओ भणति-ण दुक्करं वारणपासमोयणं, गतो णामणिप्फणो, सुत्तालावगणिप्फणो सुत्तमुच्चारेतव्वं-पुराकडं
 अह ! इमं ॥ ६६९ ॥ वृत्तं, ततस्तमार्द्रकं राजपुत्रं प्रत्येकबुद्धं भगवत्पादमूलं गच्छमाणं गोसाल आह-‘पुरेकडं अह ! इमं सुणेहि’
 सव्वैरपि तीर्थकरैः कृतं पुरेकडं, आर्द्रक इति आर्द्रकस्यामन्त्रणं हे आर्द्रक राजपुत्र !, इमं यद्द्रक्ष्यामस्तच्छृणु ‘एगंतयारी समणे पुरासी’
 सोऽयं वर्द्धमानः यत्सकाशं भवान् गच्छति पूर्वमेकान्तवारी आसीत्, तदेकान्तं द्रव्ये भावे च, द्रव्यैकान्तमारामोद्यानसुण्णघ-
 रादीणि एतेसु एगंतेसु चरति एगंतवारी पुरा आसित्ति, एस मए सद्धिं लामालाभसुहदुक्खाइं अणुभवित्वां, तत्थ भावणाठाण-
 मोणासणादीहिं उग्गेहिं तवचरणेहिं णिब्भत्थितो समणो दुक्कर एरिसा चारि जानजीवाए धारेयव्वत्तिकाउं मामवहाय चहवो
 भिक्खुणो मद्विधां प्राणादमात्राहार्यां मुंडेति, पिंडिते य मुंडेत्ता य २ तेहिं बहूहिं परंसतेभ्यः इण्हि-साम्प्रतं आइक्खइ पुव्वीवरण्हं,
 अदो व णं भिक्खुचरियादिकायकिलेसे णियत्तचिचो पृथक् पृथक् पौनःपुण्येन जो जहा उव्वसति तस्स तहा परिकहंतो अपरि-
 तंतो गामणगरां आहिंडति, वित्थरेणंति अनेकैः पर्यायैवसु फिल एय, सर्व इति लोकोत्पत्तिः, यतो पत्तियंतु पव्वत्तयंतो, एवं
 पूआगारवपरियारहेउं कधेति हिडति गामाणुमामं, इत्यसात्कारणात्-साऽऽजीविया पट्टविया ॥ ६७० ॥ वृत्तं, इत्थरथा हि
 एगाणियं विहरंतं ण कोइ पूएइ, ण वा अभिगच्छति, अत्थिरवम्मा अत्थिरो, कधमत्थिर इति चेत् यदा सो एगंतवारी भूत्वा स-

मातिगृहस्थानज्जारासमता वा इष्टमूलाश्रितो गृहं सरणमित्यथ , त्यक्त्वा गृहं किं पुनः गृहप्रवेष्टनम् ? , गण समूहः, गणमण्ड्ये
 आस्यति, नैककृत्य, मिश्रमण्ड्ये सर्वेषामनुप्राप्तये परिसारं परिबुद्धो, वनाय हितं वन्य बहुवचनाय बहुवचन्य त चार्थं कथयति,
 न वृक्षम् 'ण सचायस्ति' वि न संचिति, अवरं पाम जनिम तं साम्प्रतीय वृक्ष-रत्नशिलापटः सिंहासनं छत्रं चामरं, अथवा-
 'अत्रोक्तं च सुरपुष्पवृष्टिदिव्यध्वनिबामरमासनं च मामम्बलं दुन्दुभिरातपत्रं, सत्प्रातिहार्याणि विनेत्रवराणाम् ॥१॥' अनेन दत्ते
 नन्दुर्लभमनापि विधृतिरूपेण यत्पूर्वादि एतदधारिणं तदन्योज्यव्याधाताम्रं संति । किंच-एतन्मेष अनुबन्धादि इति ॥६७१॥
 यदि एतन्मेषास्ति शोभनमतद्वयात्यन्तं कर्तव्यमभिव्यक्तं, तत मन्पसे इदं महापरिवारवृत्तं साधु तदिदमादावेवाचरणीयमासीत्,
 तो किं धारममधियमं धरिसाध किलेसितो ? यद्यस्मादिदं साम्प्रतीय वृक्षं पोराणं च दो-वि अप्योऽप्यं ण समेन्ति न तुल्ये मयत्तं
 इत्यर्थं, तस्मादतो पूर्वापरस्याहवत्वादी क्वरी च नाभिगमनीयोऽस्ति, एव गोशालनोक्ते मगधानाद्रक्तं प्रत्येकपुत्रं तद्वाक्यमयं
 प्रत्येकं प्रत्येकं आह च-भो गोशाल ! म हि मगधान् बद्धमानं 'पुच्छं वा पञ्चा वा' पुच्छं छुत्तमत्यकाले पञ्चति णापे समु
 प्यस्य अजागतं जावर्ज्जीवा ए तमु तेसु सिंहालसु मगधान् 'एतन्मत्र पठिसंभवाती'ति वक्तव्ये ग्रन्था-लुलोम्यात्सुखमोखलोषारणादृ
 चवन्धानुश्रुतेषां पसरय याति, म्यास्तिमेष कथयति ?- 'ममिदं लोण ॥६७२॥ वृक्ष, सम्यक् ज्ञात्वेत्यर्थः, तसां यावराण जीवाण
 त्वम मयं कर्तुं, अथममित्यर्थः, अथैव जीव अथैवसि च जीवाण स्वमं काउकामो कथेति, समयेति वा मादयेति वा एगदं,
 स एव 'आइन्ममाणोऽवि' अपि पदार्थाणि पुनःसहस्रयो वनमहस्राणां वा मध्ये एकमात्रः एकत्वं, सर्वेदातो सारि इत्येव कृतं
 सुत्रंति स्मिदित्येवं विगुणं प्रारयतीति मयति एकत्वं गमयति, कथं नाम मय्या एकत्वं मय्युः, प्रमन्यामित्यर्थः, रागद्वेष-

विप्रमुक्तं हि एकं तस्स बल्लुलो (तुथुतो), आत्मानमपि च एगंतमेवं मारयतीति, रागद्वेषप्रहीणत्वं, जेण मज्जेवि वसंतो, तथा चोक्तं
 'कामक्रोधावनिर्जित्य०', स्यात्-तदेतदेकत्वावस्थितस्य कृतार्थस्य च किं परोपदेशेन ?, तदुच्यते कर्ममध्यार्थ, आह हि 'येनैतच्छुभं
 तीर्थकरत्वनाम 'तीर्थकरस्वाभाव्यात् वेति, उक्तं-'तत्स्वाभाव्यादेव०' तं बद्धति, अर्चा नाम लेख्या, सा य शुक्कलेसो चेव, न राग-
 दोसाभिभूत इव संकिल्बिलेसाओ परिणमति, अथवा अर्चति मरीर, सीहासणे आविद्धो वि धम्मं कहंतो तेण पुप्फवत्थगंधादीहि
 अलंकारेहि तहा अर्च एव निर्भूष इत्यर्थः, निर्दोषत्वाच्च, धम्मं कहंतस्स उ णत्थि दोसो ॥ ६७३ ॥ वृत्तं, क्षान्तिगहणं यतिवि
 दुव्वियड्डुद्धि चोदेति न वा कथ्यमान परियच्छति तत्थवि ण रुस्सति 'दंतो'ति कसायदंतो 'जिइदिओ'त्ति इंदियदंतो, पृथगु-
 चाणा इंदियणोइंदियदतविसेसो दरिसितो कक्कडुगणिट्ठुर सावज्जा य भामादोसा, हितमितदेशकालादि भासागुणेहि, आहहि-
 'दिट्ठं मितं असंदिद्धं" स्यादसौ भाषादोषगुणज्ञो किं भगवान् समाख्याति ?, उच्यते-महद्वए पंच अणुवए य ॥ ६७४ ॥
 वृत्तं, साधूणं महव्वए सावगाणं अणुव्वए य, महव्वए तव्विवरीता एव प्राणवधादयः पंचाश्रमा भवन्ति, 'संवर' इति इंदियाणं
 'विरति'त्ति महाव्रतवत्ता, इंद्रियसंवृतस्य सतो विरतिर्भवति, अथवा असंजमाविरते 'इहे'ति इह प्रवचने लोके वा श्रमणभावं
 श्रामणीयं प्रज्ञानवान् प्रज्ञो, ण आख्यान्नापि वाक्यशेषः 'लवं' कर्म ततोऽवसकति ल्वावसर्कं न, नो वाचिकेन कर्मणा मानसेण
 वा युज्यत इत्यर्थः, श्रमणो भगवानेव एवं ब्रवीमि स्वयमपि 'भगवं पंचमहव्वयगुत्तो इंदियसंवुडो य विरतो य । अणोस्सिपि तमेव
 य धम्मं देसेति गाहेति ॥ १ ॥' यस्मात् ब्रवीपि वयमपि व्रतमन्तः इन्द्रियसंवृत्ता विरताश्च, यदि च मन्यसे शीतोदकपायित्वाद्
 बीयादिक्कन्दभोजनात् उद्विड्भोजनात् स्त्रीविषयोपसेवनाच्च किमस्माकं ?, अमाधुत्वं, तत्रेदं कारणं शृणु-अस्माकमाजीविकानामयं

कृतान्तः, क इति चेद् उच्यते—सीओदग सेवउ ॥६७५॥ इष, सीतमसुर्योवहत सीतमेव जल, वीज जस्त, को एस भवति ?
 सुब्बो येव वणस्सवी गहिलो, आत्मन्याघाय कुवं आघाक्कम्म, इत्थियाओ य, अन्दे एताइ पडिसेवामोचि तेण असवेति सणु क्खारण-
 आतवपम्पपरिताविता सीतादक्क्य अप्पाइआमो, कन्दमूलादीणि आघाक्कम्म थ न्नीरसावारणहुमेव पडिसेवामो, न चान्यकुत्तन
 कर्मणाज्ज्यो वप्पते, प्राप्पानुग्रहाय आघाक्कम्मानुग्रा, एव कृतादीन्यपि अस्मानाघाय कीतानि कल्पन्ते, इत्थियाओवि आसेविच्चति
 मनसो येन समभिमुत्पादयन्ति, सेव्यमानास्तु उबारप्रधवणनिसर्गइष्टान्तसामर्थ्यात् मन'समाभिमुत्पादयन्ति, ततो व्यावायाः
 नृपाः क्रियाविशेषाः स्वमयिचै सुखमासेव्यते, परानुग्रहाय सेव्या', आह हि—"सुखानि दत्त्वा सुखानि" अपि य एतेहि सीतो
 दगादिपहि इत्थीपअवसायेहि कम्म उवचिअतिचि यदि मन्यसे, एगतचारीसु एगते उक्खाप्पादिसु धरति एगतचारी इहइ आजी-
 वक्कम्म अम्मानं आत्तावणमोणत्थापासपअनसनास्नानक्कादीहि चोराणि एतेहि येव एगतवषादीहि गुणेहि खविच्चति, अतिय
 सीतोदगादिदोसोवचिउ कम्म थ सक्कामो त्ववितु ततो अणेगमवसइत्ससमज्जित कम्म कय त्वविस्सामो ? तेण 'अप्पेय बहुमे-
 सअ' सीतोदगादिसेवा अणुस्सिता तदवमादिदोसेसु अदो'गइत्थित्वादेहि आगच्छ, एव गोसालेनोके आह—सीतोदग था तह
 वीअ० ॥ ६७६ ॥ इष, इह सीतोदगं वीअच्छय माघायक्कम्म इत्थियाओ य सेवमाणावि वय समणा होमो यदुक्कं त्वया तेन
 ममानइत्तत्वात् अगारिणो समणा भवति त्वन्मतेन, तवि हि सीतोदगादीणि सवति, तेन प्रकारेण तहा सेवि तहप्पगारं पृथ कुर्वन्ती-
 त्यन्यथा वा क्व प्रत्यामा ? अथ मन्यसे समानइचे वयमेव भमणा न गृह्ण्या पंक्कित्त न मोअयित्तव्या जे यावि सीतोदगं
 मेव (वीओदगमोत्ति) मियम्मु ॥६७८॥ इष, कोइ गम्मिस्वीमो परिहगति लोक्कवमीतो, बालो इदो वा, न धर्मयोग्यो वा

स्त्रीवर्जमपि सीतोदगभोजी नामभिव्यू भिक्षा च इह ताप के जीवतो ध्याननिमित्तं जीवितदृष्टा एवंप्रकारा, नातीण संजोगो नाति
 संजोगो पूर्वापरसंबंधादि, अपि पदार्थादिषु, नातिसंयोगमिति दुष्पञ्जहणिजं, मुमुक्षुत्रोऽपि संतः कायोपका एव भवति, अनंतं
 कुर्वन्तीत्यनन्तराः कर्मणां संसारस्य भवस्य दुःखानामेवेत्यर्थः, एवमुक्तो आर्द्रकेन गोशालो जाहे अण्णं उत्तरं न तरति ताहे
 अण्णउत्थिण्ण वितिज्जण्ण गिण्हति, दुब्बलो वा कडुन्छडीए, एवं वाई तुमं (इमं वयं तु तुमं) ॥६७९॥ वृत्तं, एतां एतत्प्र-
 कारां, प्रादुःप्रकाशने, प्रकाशं कुर्वन्तीत्यर्थः, कथं?, भणति-सीतोदकायं आधाकम्माइ इत्थिया जीवो आउ य सेवमाणा अममणा
 भवन्ति कायोवगा, कायोवगत्वाच्च नांतरा भवन्ति, तेन शाक्याः सर्वे शीतोदगभोजका ये आधाकम्माइ सेवन्ति अबंभमवि प्रेष्य-
 गोपसुवर्गाणां, मांख्यास्तु 'प्राप्तानामुपभोग' इति वचनात्, एवं वाचः प्रादुः कुर्वन्ति, प्रवदनशीला प्रावादुकाः तान् गरहसि
 आत्मोत्सेकेन, न चोत्सेकः शिवाय, आर्द्रक आह-ननु पावादिनोऽपि पुढो, ते हि पावाटिया पुढोत्ति आत्मीयं पक्षं कीर्त्तयन्तो-
 वर्णयन्तः स्वं स्वं दृष्टि कुर्वन्ति-रुरेति प्रादुः, प्रकाशयन्तीति-अण्णमण्णस्स तु ते (ते अण्णमण्णस्स उ) ॥६८०॥ इति
 प्रागुपदिष्टाः प्रावादुकाः अन्यश्चान्यश्च अण्णमण्णं अण्णमण्णस्स विविधं विशिष्टं वा गरहमाणाः कुट्टट्टिमाचरन्ति, वाक्याध्याहारः
 आख्यान्ति परशास्त्रदोषांश्च आविः कुर्वते, श्रमणाश्च ब्राह्मणाश्च, किमाख्यान्ति, 'सतो य अत्थि असतो य' स्वमात्मीयवचनमित्यर्थः,
 तस्मात् सुतं श्रेयोऽस्ति निर्वाणमित्यर्थः, परस्मात्परतः, अन्यस्मात्प्रवचनादित्यर्थः, नास्तीति नास्ति, निःश्रेयसं वा निर्वाणमित्यर्थः,
 एवं ते सर्वे अहमिति व्यवस्थिताः स्वपक्षसिद्धिभिच्छन्ति परपक्षस्य चासिद्धिं, उक्तं च-"जहिं जस्म जं ववसितं" वयमपि स्वपक्ष-
 मेवावलंब्यापरा शाक्यां दृष्टि गरिहामः तान्, ननु किंच गरहामो?, न यथा त्वं पापदृष्टिः मिथ्यादृष्टिः मूढो मूर्खः अजानको वेति,

प्रचिद्वयन स्वमिति यथा लोका लोका कस्मिन्निदपरावे आक्रोशति काज कुञ्ज कोही वेति चण्डालकर्म कमेति,
 नेन किञ्चिद्वयन विद्विष्टक दुष्ट परिवाचक दुष्ट । इदं ते दुष्टे शान्त, तन मूर्खकपिलेन किं दृष्टं यन रुर्षा क्षत्रज्ञ , घट च करोमीत्य
 मंघि करानि, कुम्भकारोऽङ्गुर्धन कथ कुम्भकारः, कुर्वन् कुम्भसरो भवति, एव न ग्रमे, वीतरागेपदेप्रायेणमेणा दृष्टिरुचात्मा निर्लेपश्च
 नाना घट माधयाभीति मृत्पिण्डदण्डाधुपादानक्रियैव न युज्यत, निर्लेपस्य च औचक्रिया वा किं क्रियत ? , कथ चास्य कवलज्ञान
 नोत्पद्यत शुद्धस्य ? , यत आकया अपि ना रूपताः प्रत्यक्षमित्यर्थः, हे कपायकञ्च आकयाक आकयपुत्र कथमिदं ते इष्ट सुख
 मन्ति येन च गुप्ती यदा स्कन्धा, न च किलिस्मतां, न किं चूस्पत, येनमेणा दृष्टि सुखमस्ति पेस च सुखी, त एव दोगा
 अमिमुखं अभिधारयाम , पाच वेभीत्यर्थः, किन्तु खं दृष्टि सदृष्ट करमो कुर्मः प्रादु प्रकाशमित्यर्थ , तथया-जीव प्रति सद्
 तोऽज्यो मूर्खोऽम्स्यात्मति, यस्य पुनर्वादिन नास्यात्मा तस्य जातिस्मरणदीनि न विद्यन्ते, दानदमाप्ययनक्रियाय न युक्ता,
 न तु ग्रमः आकया अन्य वा नास्तिक्वादिनः हे मूर्खा !, यथात्मा नास्ति ततोऽमौ शुद्धोदनपुत्रो ब्रह्मो नास्ति, यन्मृचनराज्या
 विद्वषा न किं कन कस्म गोपदिगमिति, ननु मर्षो मरुत्ताप, एवमयथापि प्रवादिष्यायोज्य, इत्येव दृष्टि गरदामो, नतु किञ्चि
 दादिनां संमुखे ब्रह्मो धिक्किमास्स, मूर्खदृष्टिर्मिथ्यादृष्टिरेति एव स्वदृष्टौ प्रादु क्रियमाणाय तं तिष्ठि तिसद्वा इदं विद्विषति, नतु किञ्चि
 मिच्छततिक्ता तेषु विद्वी न कायन्वा, स्यात् किं तत्प्रादुःक्रियते ? , 'मर्गे इमे किद्विष्ट आरिर्हि' मर्म्यगद्वर्धनादिमाग कीर्तिसः
 आत्म्यात पाणारियादीर्हि, नास्योचरोऽज्यो मार्गे विद्यत आभनपुरुषमर्षवत्त्वात्पात्ताकारित्वाय अजक दृज्जो न पूर्वापरव्यावृत्तः
 आकयस्येव, यथा धानमुत्पन्नं, आद्रक व रासपुत्र मृत न क्षातवान्, स्यादेकं किं निन्दुरं स्यात् नामिधीयते, त्व मूर्खो वा कुदृष्टि

वेति, तदुच्यते, मा भूत्तस्य दुःख, स्यात्किं वा निष्ठुरमुच्यमानस्य मनो दुःखाच्छरीरमपि स्याद् हृदयरीगादि, तेण उड्ड अहेय
 ॥६८२॥ पणवगदिमाओ गहिताओ ते थावरा तमा पाणा भूयाभिसंक्राए सकालये अण्णाणे च, इह तु भवे बुसिय, बुसियं बुसिमं
 बुत्तो, ण किंचि गरहति णिदति वा सव्वलोए, सव्वलोएत्ति त्रैलोक्ये पासंडलोके वा, एवं निर्लोठिते वादे आजीचिकगुरुराह—यद्य-
 सावेव गुरुर्वीतरागोऽनुत्तरमार्गोपदेशकत्वात्सत्पुरुषः सर्वज्ञश्चाथ किं यथा वयं आगतारादिसु ण वमति सत्तूजणे ?, आगतारे
 आरामगारे ॥६८३॥ वृत्तं, आगत्य २ यस्मिन्नरास्तिष्ठन्ति तदिदं सभा प्रपेत्यादि, आरामे आगार २, ममणो मो चेव जो भंतित्ति
 तित्थगरो, भीतो ण अवेति वा स्यात्, कस्य भीतः ?, उच्यते—दक्खा नाम अनेकशास्त्रविशारदाः साख्यादयः किंचिदूणेण
 केचिदतिरिक्ता जत्थ ऊणा अतिरिक्ता वा तत्थ समाधि अत्थि, जपलप व्यक्ताया वाचि लपालप इति वीष्मा भृशंलपा लपालपा
 वा, जहा दवदवादि, तुरितं वा गच्छ गच्छ वा, उक्तं हि—“देवदेवस्म”, अथापिय एवं वडवडादि किमेवं लवलवेसि ?, त एव दक्षाः ?,
 पुनरुच्यन्ते मेधाविणो ॥६८४॥ वृत्तं, ग्रहणधारणाममर्थाः, शिक्षिता अणेगाणि व्याकरणमाख्यविशेषोद्वाजीवकन्यायादीणि
 शास्त्राणि, बुद्धिरूपचिकाद्या तत्र विनिश्चयज्ञा इति, निपद्यानि सूत्राणि जानन्ते पठन्ति वा गद्यन्यूतकानि, तानि च परोपपेतानि,
 अर्थ चानेकप्रकार जानते भाषन्ते च विशारदाः, जानका एवेते चैवं जानका बहुजनसन्निपातेषु वसतं पुच्छिषु, मा णे अणगारा
 शाक्यदीयकाद्याः पृष्टवन्तः, पुच्छिषुत्ति णूणं कत्थइ, सो बहुजणमगासे सभादिआवासे आत्रसितो संतो, तेहिं पुच्छितवन्तो अन्न-
 र्वहन्तो तद्भयान्मा मं पुच्छिस्संति, अनिरहंतो य महाजणमज्जे लजावितो होषु परिभूतो अ अजणओत्ति, ‘इति’ एव ‘संक्रमाणे’
 नीहमाणे इत्यर्थः, ‘ण उवेति तत्थ’ सुणघरजिणुजाणगिहेसु पंडितजणेण सुरभिगंधेषु आसेवति, आह च—“पाएण स्वीणढव्वा”

इत्यादि, समयत्वात् न वीतरागो न च सर्वज्ञ इति, किंचायत्—कृत्यति दूरं गतुं कथयति, क्वाणि य गामणगगणि ण चेय
 गच्छति, क्वाणि य बालेऽपि कथेति, न च वीतरागस्य वैषम्यं युज्यते, स हि पञ्चन्य इव सर्वत्र समझारी, आइ च—“विद्यावि
 नयसंपत्ते, ब्राह्मण०” उच्यते, णो कामकिष्वा ॥६८२॥ इत्थं, ‘कमु इच्छायाम्’ करणीयं कृत्यं अकामं कृत्यं करोति अकामकिष्वा
 तत्र तावदकामं कथयति बालवत् मन्यमानोऽपि परानुरोधान् न गौत्राद् वा, न पालकिषति न बलात्पराद्, इत्थं दीर्यते विष
 प्पानुलोम्यात्, बलकिषति वक्तव्ये वक्तारस्य दीर्यत्वं कृते पामं बालकिष्वा भवति, जहा बलं, णाणादिमति यो येष्वा, कृतस्त्वदिदं
 मयं जितमयस्य !, स्यात्कथं व्याकरोति !, तदुच्यते—एमिरकामकृत्यादेदापैविप्रमुक्तः विविधं बिद्धिप्रमन्येभ्यो बालादिभ्यो वा
 करति विविधं करति, पुच्छं नितमिति प्रश्नं पुष्टो अपुष्टो वा, अथ अपुष्टं कल्याणमपि अस्ति, जहा विरसं मद्दोऽपि मं गौतमा ! आयाति-
 ठाणाणि य, अयं ब्रह्मिणि किं वीतरागस्य भग्मदमगाए !, कथं वा गतुं कथेति !, तस्यैव अणियमो, कृत्ययि गतुं कथति,
 मज्झिमं गतुं तप्पइमगाए गणधरा संबोधिता, तस्य गतुं कथति, स पंदववचीयावीहि आगताणं देवाणं पाण्यति येव, तेनो
 व्यते-गता च तस्य ॥ ६८६ ॥ इत्थं, पसिणं प्रश्नं प्रजावत् अत्यं बाळति ध्रुवं पडियज्जिस्सति तस्य गतुं कथति, जेवि मोउ
 णि तमिपि गुणधित्तो चंय कथयति, ण बाळति अं जुलं अत्यं ण कोइ पडियज्जति तस्य ण वळति, अमूढलघत्वात् ठाणरथोवि
 ण कथति अरथं ण कोइ पडियज्जति, किं मणसि !, जइ सो एव ‘धीतरामो सम्बण्णं कथयतो फीमं अणारिए देसे गतुं ण संवो-
 षयति’, तत्त उच्यते—अणारिया अं दमा मगज्जवन्नादी दण्डिदण्डेन परिषदयना दीर्घदर्शना न दीर्घसंसारदंजिनस्त्वद्
 पायदंजिनो वा, इहलोक्कमेव पश्यन्ति, को जाणति परलोकं !, सिद्धोदररायणा !, न एते भग्मं प्रति पश्यन्ति इति अज्झमानं

इत्यर्थः, शंकाशब्दो ज्ञानार्थ एव तदुभये मन्तव्यः, आह हि—“शङ्के प्रहर्षतुला०” जेवि य आरियदेशेषु अणारियदेशेण अपरित्ता गामा णगरा य तत्थवि ण वच्चइ, ण वा तेसिं कथयति, तदेवं भगवंतो देसे तारिमएवि-अणारियतुल्ले ण इत्थं धम्मं कोइ पडि-वज्जइत्ति, नतु भयाद्भवतां, सदेवासुराए परिमाए, देवा अच्चराइयाणं तिणिण वा, तिदिमिं चेव तेमिं चेव, भगदिभाः परपासंड-तित्थगरापि न शक्नुवन्त्युत्तरं दाउं, किं तर्हि तच्छिष्या आत्मवल्लिषाः प्रमममिद्राः, तिष्ठन्तु तान, एवमुक्त आर्द्रकेन गोशालः पुनराह—अस्तु ताव जत्थ जत्थ पडिवज्जंति धम्मं तत्थ गमणं कथणं च—पन्नं जहा वणिग् ॥ ६८७ ॥ वृत्तं, तुल्लो सो णासो, पणं जहा, पणंति तमिति पणगं गणिमधरीमादि, उदओ लाभओ, उदयस्स अट्ठाए आयस्स हेतुं, एतीत्यायो लाभ इत्यर्थः, ‘पंज संगे’ पंजनं सक्तिर्वा संगः, जन्थ लाभओ तत्थ वणिगा भंडे घेत्तण वच्चंति, एव णाम तुज्झवि तित्थगरो जत्थ लाभओ तत्थ वच्चति कथेति वा इत्युक्तौ ब्रवीमि ‘ततोवमे’, इति एवं इच्चं होति मम तक्का, तर्का मति मीमांसा वा इत्युक्तौ गोशालेन राजमू, नुराह—अस्तीयं एगदेशोपमा जहा लाभगट्ठी वणिओ वचहरति एवं भगवं लाभट्ठी तवं च संजमं च करेइ, तस्म के गुणा भवंति?, तदुच्यते—णवं ण कुज्जा ॥ ६८८ ॥ वृत्तं, जतो ताव कम्मखवणट्ठा उट्ठितस्म ण वज्झति तेण संजमं करेति, जेण विधुणिज्जइ पुरा-णगं पावं तेण तवं करेइ, चिच्चा छेहुतुं असोभणमतिं अमतिं, अण्णहेतुं वा पूजापरियारहेतुं वा ण कथेति, तीणींवि परान् तारे-तीति; स्याद् धर्मकथायां कः प्रस्तावः संजमस्य तपसो वा यद् ब्रवीपि ‘णवं ण कुज्जा विहुणे पुराणं?’, तदुच्यते—णाणं सिक्खति णाणं गुणेति णाणेण कुणइ किच्चाइ! णाणी णवं ण बंधेति० किंच-सो य खलु णाणपरिणतो, तेण संवृतो, संवर एव संवरस्त-थावि अन्नतरो धम्मकथानसाणो पंचविधो सज्झाओ, इच्चं धम्मकथाएवि संवरट्ठाणं उत्तरोऽस्ति तेनोच्यते—‘णवं ण कुज्जा विहुए’

एतावतो वमचरं, एतदव तद् ब्रह्मण पद, ब्रह्मपद वा, ब्रह्मग्रतं वा, किमिति चेत् ब्रह्मति चरितं द्रविष तयचरण संजमजोगो
 न उवेत, उददज्ञा सामओ संजमस तवस्य ना, उक्त हि-उददज्ञ पक्षवे' उदएण वा जस्स अट्ठो भवति, समणो भगवानेव,
 एव ब्रवीमि, नतु सर्वसाधर्म्यमस्ति भगवतो वणिजेहि, कप !-समारभते हि वणिग्या ॥६८९॥ पुन, समारभतं क्रयविक्रय
 मडसगडवाहणपयवपयाव्यादीहि आरमता समारभति छक्कायभूतग्राम, परिग्रहो दुपद चठप्पद घण घणहिरण्यमुयण्णादि त एव
 समायमाणा रक्खता णट्टविषट्ठ च सोय्रवा उवणिजंता य सुबहु पात्रकम्म कलिकल्लुम तु एव युषा, स एव कम्मसमाचारो य
 वासिसंजोगो, त अमिग्रहाय तमि प्रण्यवो य अट्ठाए, आयदेतुति आयलामओ लामट्ठाए एए वासंजोगा तस्सट्ठाएचि युप
 होति, मुयं करेति प्रकरेति, सक्ति संय । किंचान्यत्-ते हि वणिजा-धित्तसिणो ॥ ४९० ॥ पुन, 'विच' हिरण्यमुयण्णाविच त
 एमति गणो, मिपुनमावो मैपुन, सं ग्रग्रा २ समस्तं गाहाः, सुअत इति भाजनं अट्ठनादि व्रजंति, भोजन अट्ठनादि, व्रजन्ति
 दिअ' संक्षपार्यं त वयिओ, विच किमयमिपमाणा दिओ व्रजन्ति ?, उच्यते, मैपुनार्यं भोजनार्यं वेति, आह हि-“अग्निनोदरकृते
 पार्य !” विरक्ता स्त्रीकामेभ्यो जिवविहन्त्रियाथ, वय तु तुर्विदुषणे विरक्ता अयतीर्यम्या, किं पुनर्गृहीम्याः, त एव इत्थि
 कामेसु विप्तादि मोयणे रसेसु अ अन्नोववणा वणिग्या, वहा रसेसु तहा सेसुवि विमएसु सहासिमु, भववा रस इति सुखस्य
 ब्राह्म्या, आह हि-‘आन्वाड शीघ्रमावे च’ तथा आह-‘विपया विनिवर्णन्त, निराहारस्य दहिन’ ।’ रसव्रजं, रसेसु गृहति सुखेसु
 गिटा इत्थर्य, इतथ सामान्यपुन मवतां वणिजा, कवम् ?-आरभग खेव परि० ॥६९१॥ पुन, आरम्भो, उधसकम्मसादीणां
 पचनपाचनण्ठेवनादीनां च हिमाठापणां, परिग्रहे ममीकार घनधान्यादि, संरधण च, परिग्रहार्यमेव चारमः क्रियते तमारम च

परिग्रहं च अविउस्मिया णाम अवोसिरिउं, णिस्सिता तंमि आरभे परिग्रहे वा, पुव्वापरसंबंधे च णिस्सिता, आत्मन इति जीवान्
दण्डयति बन्धवधपरितावणोद्दवणादीहिं तहुःखोत्पादनाद्वा आत्मानं दण्डयंति संसारे। किंचान्यत् 'तेसिं च से उदए' तेसिं वणि-
याणं 'सो उदए' चि सो लाभओ चाउरंतमणंतसंमाराय भवति, ण तु इह धम्मकथारज्जलाभो पुण चाउरंतसंसारविप्पमोक्खाय
किंचान्यत्, पेगंत णचंतिय (ब) ॥६९२॥ वृत्तं, सव्वेसि वणियाण एगंतिओ होइ किरियाइ छेदओ होति, कदाइ लाभओ,
जइवि लाभओ तोवि अग्गिचोरादि सामणत्तणेण य जं खज्जइ दिज्जइ तेण आणच्चंतियं वदंतित्ति, जुज्जइ, एते दोऽवि पगारा
अणेगंतिए, अथवा विपद अवार्या, दोऽवि पगारा अणुदए चेव, न लाभ इत्यर्थः, तद्विपरीतस्तु णिज्जरा उदयो, यत उच्यते से
उदए से णिज्जरा लाभः, मोक्षगतस्य सादिअणंतत्वं अणंतप्राप्ते, अणंतपत्ते तं उदयं, लाभक इत्यर्थः, साहयति-आख्याति सिलाहति
वा ग्रसंसतीत्यर्थः. णातीति जातिः कुली, यः त्रायतीति त्राती, स चैकः एकान्तिकत्वाच्च परमलाभक इति, तदेवं वणिग्भ्यः
भगवंतं सुमहद्भिर्विशेषैर्विशिष्टं संतं यत्नैः समाणीकरोषि तं पुनरयुक्तं, कतरैर्विशेषयन्ति णणु जे समारंभादिभिः पंचभिर्विशेषै-
राख्याताः, इमे चान्ये विशेषाः, तद्यथा-अहिंसकं(ग्र) ॥ ६९३ ॥ वृत्तं, अहिंसको भगवान्, ते हिसका, सव्वसत्ताणुकंपी च
भगवं ते णिरणुकंपा, दसविधे धम्मे द्विवो भगवं, ते तु वणिज्जा, किमत्थं धम्मो स्थित इति चेत्, कम्मविमोक्खणट्ठाए, पुनः
कम्मविमोक्षार्थं अभ्युत्थिता, धनार्थं तूत्थिताः, तदेवं अणेगगुणसहस्रोपेतं, 'आयदंडे'ति आत्मानं दण्डयंति जीवोवधातित्वात्,
समाचरति इति समं आचरता समाचरता, तुल्यं कुर्वन्ता इत्यर्थः, समानयंतो वा समानं कुर्वन्त इत्यर्थः, एतद्धि तओअघोरम-
ज्ञानं चेति, तमेवं प्रतिहत्य निर्वचनोऽयमिति कृत्वा चाजीवकपुरुषं गोशालं भगवंतमेव प्रति ययौ, तथार्द्रकेन गोशालमवधीरितं

मत्वा दाम्पां स्मरणाभ्यां तुष्टां द्वाक्यपुत्रीया भिक्षुव', कथमिति चेत् यदपो ब्रह्माक प्रत्यक्षतो नेन निगृहीत, यथास्माकमिदानीं
न्याया पदपरिचारे राजपुत्रोऽस्माकमायासतीति, अतः गुणशीलमुपान भगवत्समीपं प्रस्थायातस्य संबुला भूत्वा पुद्गलसिद्धान्त
प्रादयिष्यामेति पुरस्तात्स्वित्वा मो मो भव्य महाधन आर्द्रकरात्रपुत्र स्वागत ते 'कुत्रः आगम्यते?', क्व च यासीति' स भगव
त्समीपं यामि, इत्युक्तं भिक्षुका इयमृषु - इदमपि तावदस्म सिद्धान्तं शृणु, भुत्वा च संप्रतिपद्यस्व, पण्डितवेदनीयो ह्यरमत्सिद्धान्त
यश्चप रिप्तमूलत्वादुर्मत्स, तदेव च नियाम्य, किं फायेन स्मृतभूतेन वृषा तापितेन?, आह हि - 'मनपुल्वगमा' तथा चोक्त -
'रिप्तं तापितम्' इत्येव पित्तमूलो घर्माः, अधर्मोऽपि पित्तमूल एव स्यात्, कथं न घर्मधिसमूल?, उच्यते, पिग्गणागर्हिणी
। ६९४॥ बुध्नं, जह कोइ आमसवरो घेरिओ जो बालरूवाइ सोयति सो तेवि मारिण(रेह), मारेतु घेरूवाइपि मारेमिनि वचसितो,
मुच्यति य एह घेरिया जे गहमेवि विगिगिति मदिहाण, मा एत पदमाणा सतुगो होइति, तत्तय समायसीए म्बलपिडी पछरुए
योपण ओहादिता मन्दप्रकाशे गुरेकदस न मो नन तिग्घेराभिमतण एम दारओविक्काऊग सति कुतो वा सती वा तिमूल
पा, एव चिद्वपु चितति-छटापि एम अम्मविदो जीओ, ता तदेव मूलग्रोतं अगिगमि पयनि, एवमेव अलाउय धावि कुमार
ओचि पयति मूल विद्वपु अवेद्वपु था, स प्रदुष्टचित्तत्वात् लिप्पति प्राणिवधेन अइणतोवि सत 'अम्म'ति अम्म सिद्धत, एव
तावददुग्धलचित्तप्रामाण्यादिति, दुर्बलापि प्राणातिपात प्राणघातफलेन न सयुज्यते अयमन्य कुमलचित्तप्रामाण्यात्, अदुर्बलापि
प्राणातिपातं तत्फलेन सयुज्यते, यत्राय पाठः - अहवावि विद्वपुण मिलक्ख मले ॥ ६९५ ॥

श्रूणे वेदधुं अग्निकाए पण्डा खाइतु कामो, कुमारगं वाव अलाउत उवाच अनपाय अपापपुत्रः
 यणेण अम्हं, एव तावदशाकं अपचेतनकृतप्राणातिपाते नाप्ति, यद्यपि च भवानन्यो वा कश्चिन्मन्यते कथं?, इह हि-पुरिसं च
 भवंतो मांसासिन इति तत्रापि अनभिसंधित्वादेनास्माकं त्रिकरणशुद्धं मांसं भक्षयतां नास्ति दोषः, कथं?, इह हि-पुरिसं च
 विदुधूण ॥६९६॥ वृत्तं, जइ कोइ अजाणंतो पुरिसं वेदधुं कुंतेण वा सुलेण वा अपकाशावस्थितं कुमारकं वा वालमित्युक्तं, एत
 गिलाणाभिक्षुस्त छिन्नभत्तस्स दुब्भिक्षवादिसु जायतेए पडतु पिंडीयमिति पओलितं सुगंधं सुह खाइस्संति सती बुद्धिः तस्यां
 कल्पति, 'बुद्धाण'ति नित्यमात्मनि गुरुषु च बहुवचनं, बुद्धस्मवि ताव कप्पति किमुत ये तच्छिष्याः?, अथ बुद्धिः पापापत्यानि चोद्धानि
 तेसि णं कप्पति पारणए भोजनायेत्युक्तं भवति, सर्वावस्थासु अचित्तं कर्मयायं न गच्छति, अविज्ञातोपचितं ईर्यापथिकं स्वमा-
 न्तिकं चेत्यस्माकं कर्मचयं न गच्छति, एवं तावच्छीलमूलो धर्म उक्तः । अथेदानीं दानमूलः-सिणाग्रगणं ॥६९७॥ वृत्तं,
 चतस्रो तासु त द्वादशसु धृतगुणेषु युक्ता, एतेसि एवंगुणजायियाण अभिगतं यथा तस्यानन्दो दोष्णि सहस्से भिक्षुयाण
 भोजावेति समांसगुडदाडिमेनेएन भत्तेन, तेण पुण्णखंध, संस्कारो नाम पंचधा, स त्रिविधः पुण्यः अपुण्यः सतिजा इति ते, तं
 आरोधं, ते हि प्रक्षीणकल्मषप्रायाः चतुःप्रकाराः आरोधा देवाः, ते भवन्त्याकाशोपकाः विज्ञानोपकाः अकिंचणीकाः पोसणिणो
 दातारः, सर्वोत्तमा देवगति गच्छंतीत्यर्थः, महतां इति प्राधान्ये महाशब्दः, अथवाऽऽर्कस्याऽऽमन्त्रणं क्रियते हे महासत्त्व ! इत्यर्थः,
 तदेवमिह स भगवता बुद्धेन दानमूलो शीलमूलश्च धर्मः प्रणीतः तदेहि समागच्छ बौद्धसिद्धान्तं प्रतिपद्यस्व, इत्येवं बौद्धभिक्षुकैरुक्त
 आर्द्रको आर्द्रकानादरयाऽऽज्याकुलया दृष्ट्या तान् दृष्टोक्तवान्-भो शाक्या यद्ब्रू जो पिण्णागं पुरिसबुद्धीए सुले विंथति पचति

वा जानत य अत्ताउअं वा कुमारपूदीए किं लिपति पाणवचण अकुदलनिचो, अण्णो पुण पाणवचपि करेवो पयंठो पाणे कुद
 नन चिचन मुबन्ति पाणातिपात्तो, तय ग्रम - अयोग्यरूपः ॥ ६९८ ॥ इव, इद न योग्यमयोग्य, रूपमिति स्रभावेस्तुच्यते,
 यथा अधिक्त्वनचिन् रोपतः प्रत्ययकारचिक्कीपृगन्तगतं मावमावि क्वन्तं ब्रूकटिं करोति रुक्षां स्तरां वा इटिं निपातयति, उक्त
 दि-“रुद्रस्व स्वा दिद्वी” गाथा, पय स्वमाव स्वयमुद निवेदय उच्यते अयोग्यरूप दूरस्रभावाभिस्यर्थः, अिरस्तुण्डमुण्डनं कृत्या
 प्रवजिता-हमिति लिङ्गानुरूपं येषां युञ्जत, आह हि-“वय मङ्गर्मणोऽर्थस्य” तेनोच्यत-अयोग्यमेतत् प्रवजितरूपस्य अहिंसा
 र्धमुच्यते इदं श्रमाक प्रवचन, अहिमार्यकं इत्यादिसंयता वा पावं तु, तुविश्वपणे हिमेव सर्वपापेभ्यः पापीयसी, प्राणाः
 शयिरयादयः, प्रमदति श्रौयादतादाक्रम, तुमेवि य प्रवजिताः अिरस्तुण्डमुण्डनं कृत्वा कपायवामसः स्त्रीवेषधारिण संयता वय
 मिनि मग्प्रतिपथा, तव तुमेवि अयोग्यरूप हिमादिबला ज तुमे संवटिवज्जह, मणुमादि प्रमद असमीक्ष्य कच वयं प्राणिनो
 मारयाम मागरयामो वा तदुच्यन्-नो संता य अकुदलण चिचल पिष्मागयिदी स्तोदी वा पुरितोधिकारं अलाउय अण्ण वा
 तओ मात्तिक्क इमारघोऽयमिति प्राणातिपातन, आजादोवो न युज्यत इति ब्रूमः, यतु पिष्मागन्तूदीए पुरितं विदमानो मारे
 माओ वा इमारगं या अत्ताउअपूदीए न लिपति पाणवचण अहं सिद्धान्त इति वाक्यद्वेषः, ‘अपोचिण दोब्बवि’ अबोधिः—
 प्रयानं तव यदि अध्यानान् मुपत प्राणवधावेनाज्ञान धेयमिति कृत्वा, किं पुनरुच्यते-अविद्याप्रत्याया संस्काराः, सर्वसम्यग्दृष्टि
 प्रयद्गर्भैर प्रमग्यत, विमताविगतिविगणमैव मति, अन्यथा वा का प्रत्याज्ञा, निर्दयं ततो विकृता, कर्षं, इदं वाचि ताव लोगो
 दुरावण अहिमत्वं कथ्यते, तुभं य मज्ज मारुनो दुगलविनेन अहिमओ भवति, तद्वं प्रकर्षं वो वचः ‘असापु’ अओभनं,

'दोण्डवि'ति तुल्यं यं जे य पडिसुणंति अज्झावणे, हंतुं पणित्ता, हंतुं वीसत्था होहिंति, आह च—“केचित्
 शून्यं नष्टाः” यदि च अज्ञानमदोषाय तेन वैदिकानामपि परमात्मके श्रेयबुद्ध्या छक्काए घातयता न दोषोऽस्ति, संसारमोचकानां
 च, घातयामिति किं भणह ? तुभंमपि एवं रोचयति जहा असंचित्तो कम्मवन्धो णत्थि ? इत्यत्र ब्रूमः—उड्डमहेयं ॥६९९॥
 वृत्तं, चत्तारिणिदिमाओ गहिताओ, पणवगं पडुच्च, विविधं विशिष्टं ज्ञात्वा विज्ञात्वा विज्ञाय, लीनमर्थं गमयतीति लिङ्गं, त्रसंतीति
 त्रसा, तिष्ठन्तीति स्थावराः, तेसु तसथावरेसु, किंच लिंगमेवां ? उच्यते—उच्योगो लिंगं लक्षणमित्यर्थः, आह हि—‘निमित्तं हेतुर-
 पदेयः’ यथा अग्रात्रौण्यं सांसिद्धिकलिङ्गमेवमात्मनां त्रसानां स्थावराणां च सांसिद्धिकलिंगं, येन ज्ञायते आत्मनाऽऽत्मेति, स चोप-
 योगः स्पर्शादिषिन्द्रियेषु सुखदुःखयोरुपलब्धिरित्यर्थः, तच्च सर्वप्राणभृतां समानं लिङ्गं, सुखं प्रियमप्रियं दुःखं, तदेवं
 अत्ताणुमाणेणं ‘भूताभिसंकाए(इ)दुगुंछमाणे’ कता भूताइं संकंति तसथावराइं दुक्खाओ, तं च दुक्खं त्रमा वा दुगुंछंति, तस्मादुद्विजत
 इत्यर्थः, एवं जाणामि, णो वदेज्ज मारंतो मुच्चति, दोसो णत्थि, करेज्ज वा णिस्संको प्रमादं, अण्णाणेण दोसो णत्थि, कुत एतद्
 ब्रूमो माया च कुचकुचा वा प्रवचनेऽस्ति ? किंच—पुरिसेत्ति विव्वत्ति ॥७००॥ वृत्तं, जं वा भणिसि पुरिसोऽयमितिकृत्वा पिण्णा-
 गपिंडीं अलाउअं वा कुमारगंति अकुशलचित्तो विधमाणो अदोसोवि विज्ञानो विण्णुत्ति, एतं जहा हिंसकत्वे चिन्तिज्जमाणं ण
 युज्जति, अणारिए वा से पुरिसो भण्णति, अलाउअं वा कुमारबुद्धिए विव्वत्तु, अज्ञानेन अस्य द्रोहः संपद्यते, एवमज्ञानेन चैवं पुरिसं
 पिण्णागपिंडीबुद्धीए कुमारगं वा अलाउयबुद्धीए विवाइन्तो किं च ण वज्झिस्सति, किंच—को संभवो ? पिण्णागट्टाए संभवणं,
 संभूतं वा संभवः, कः पुरुषे सचेतने पिण्णागबुद्धिसुत्पादयिष्यति ? निसुधसुसस्य च नोद्वर्त्तनपरिवर्त्तनाद्याः क्रिया भवन्ति तेन

समत्रोऽसि पिष्णागपिठपुरुषस्य, तत्र उच्यते-नैतदेवं, यत एव पिष्णागपिण्डे पुरुषस्य काष्ठे वा यस्माच्छादिते उपपचिरिति, अत
एव किममावेत्रमेतद्रूप्य ज्ञानमानो निस्सकं करति, किमय पुरुषः स्यात्पिण्डीकाष्ठ वेति स्यादिति, अथ सम्भवे विषमने निशः
शुभ्रदारी पश्यते निर्मीमांस इत्यर्थः, एव मे वापाप्यसौ कृद्वलचिवेन पुरुष पिष्णागपिठेषुश्या घातयति तस्याप्युभय सम्भवत्वात्
युक्तो विमर्श - किमय पुरुष स्यात् उत पिष्णागपिठोऽसि, एव कुमारोऽपि अलाठक स्यात्कुमार स्यादिति, जम्हा न एव संभवो
दिद्वो तन्मा य तदप्यगारा सति, 'वापा युइति'सि बुधा असत्या अशोभना, अथवा सत्य इति संयमः असत्य इति सयमवादी
त्यर्थः, निषपम्य निजुक्त्वा सद्रोहत्यादि, किमग पुण कम्मुषाः, किचान्यत्-वायामियोगेन ॥ ७० ॥ उच्यते इति वाचा,
पापाएचि अमियोगो अमिमूलो योग अणियोगः अमिवाग्योग, एवमुक्त मवति-इवेत्यति हवति संयमः इति वाक्यशेषः, क
पिण्ढाय-संवर्णाय-वायामियोगेन यदा इवति संयमः, जहा ममह मारोतो अदोमोचि 'ण तारिसं वायमुदाहरेत्वा' सद्रोहमित्यर्थः,
अद्वानमत कुद्रता वदति-यथा रुक्मग्र साल वा सलिलस्याम्बान एव तुन्मपि इम वयणं, अम्बानदोपोऽस्तीति, अदिसकादीनां
गुणानामस्थान अनवरुमाउनमपि, नित्रे विसरेण दिक्त्वातो मोन्मत्त गृद्धि निसृत्य शिरस्तुण्डघण्डन कृत्वा ब्रूयात् 'सुराल'
मिति, मुरानमेतत्सूत्रं हिमरुत्वात् अदिक्रिन्वतस्सुवि, किं पुण विक्रिन्वतस्सुवि, एव अमंश्चिते न कर्मन्वचो भवताति अम्बान
धेयसं सर्वमग्यगृष्टिग्रमङ्गपति, वेदिङ्का संसारमोचकाय निर्दोषा एव भवमतेन द्राप्य हेडयित्वाऽऽर्द्रको मुखीभूत्वा प्रपचमाह
तद अष्ट अहो एव तुम्मे ॥ ७० ॥ बुधः, लम्बः प्राप्तो यदम्बान धेयस्ततः किं धानाधिगमः क्रियते, इतो एव तुन्मेहि अहो
सद्रो जग अवाजना मृग्यतो मृपति, जालमसो मचत्रमपादया, अहो देवपविमयाद्रिषु, देव्य तावत् जहा कोपि कंसि विमर

उपपहेण अडंतं ददुतुं भणति-अहो अयमेवं वराओ किलिड्डो किलिस्सति, एवं तुब्भे उम्मग्गपडिवन्ना मोहं किलिस्समह, साखयेति
 त्रिस्सये, अयं शोभनो अहो सिद्धान्तो यत्राचिंतितं कर्मचयं न गच्छति, कार्यकारीसमता एवं अयं जीवाणुभागे सुविचिंत-
 यन्ता ॥७०३॥ वृत्तं, कथंयां अनुभागस्तनुसुखप्रियताः दुःखोद्विगिता, तत्किमुक्तं भवति ?, एवं जीवाणुभागे सुत्तिओ भवति,
 यदुत सर्वमन्त्यानामात्मोपमानेन न किंचि दुःखमुदपसदिति. अहोशब्दः सर्वत्रानुवर्तते अहो वचस्तेन गुरुणा करतल इवामलकं
 मर्वलोकोऽलोकितः, ज्ञात इत्यर्थः, किमुक्तमुच्यत इत्यर्थः, इति चेत् येनाज्ञानं श्रेय इति, स्यादेव भवतां किं चिन्तितः कर्मबन्धो
 भवत्याहोखिदचिंतितो मोक्षो वेति, अत उच्यते-‘ओधारीया अन्नविधीए सोहिं’ मोक्ष इत्यर्थः, स्यात्करोत्यन्यो विधियेनार्या शोधि-
 मिच्छन्ति, तत उच्यते, जहा छणं, नापि संचितितं कर्म बद्धत इति सिद्धान्तः, किं तर्हि ?, अस्माकं प्रमत्तस्य कर्म बध्यते,
 अप्रमत्तस्य मुच्यते, शुद्ध्यत इत्यर्थः, एव शोधिराहुराचार्याः, ण वियागरे ण वाकरेंति, छद अपवारणे, छज्जते तस्स
 छवं छन्नमप्रकाशमदर्शनमनुपलब्धिरित्यनर्थान्तरं, पदं चेष्टितं, छन्नपदेन उवजीवनधर्मा छन्नपदोपजीवि, कथं ?, अजाणस्स बंधो
 णत्थि तथा ण वियागरे, छणपदोपजीवि, पछाते गूढविजागरे छणपदोपजीवि, छण हिंमायां छणणमेव पदं छणणपदं ततो
 वागरेजा, जहा अजाणंतस्स कम्मबंधो णत्थि, ते एवं श्रोतृणां निर्दयादयो दोषाः, स्यात्किं व्याकरितव्यं कथं न ?, उच्यते, जहा
 छणं न होति जीवाणं, अज्ञानकृते तु बंधो णत्थि उच्यमानेन प्रमादं करिष्यति, तेण छणं अनुज्ञातं भवति, तदेव पिण्डार्थः-
 जहा छणपदोपजीवि ण छणपदोपजीविणो वाकरेंतीति वाक्यशेषः, तथा ण वियागरेज्ज, अयं इदानीं आपोऽर्थः, जीवाणुभागं
 अनुचिन्तयतो वियागरे अछणपदोपजीवि, एकागत्परस्य लोपे कृते छणपदोपजीवि भवति, अचिन्तिते कर्मबन्धो नास्ति ण च साधु

विद्यागरे, अष्टम्यपदोपजीवि 'एसोऽनुप्रममो' अनु पयग्रावेऽनुघर्मस्तीर्यकरापीर्षोऽयमुपचर्यते इति अनुघर्मस्तीर्यकरानुधर्मिण
 साचव इहेति, इह श्रवणे संबयाण एव सील, न घटते मवतां, बोऽत्रि अ तुज्झ अशीलमतान दति सोऽवि अप्येव वच्यते, ण
 सुच्यते, वं मणसि-सिणातगाण तु बुवे सहस्से ॥ ७०४ ॥ वृष, सिपातगा सुदा द्वादशयूतगुणधारिणो मिश्रव, जेवि
 दोऽवि सहस्से सुत्रावेति सोवि साच सुचति, किं पुन बो एक वा दो वा तिग्गी वा, एते णिष दिणे दिणे असंजता लोहितार्द्र-
 पाणि सघपातीत्युक्त मवति, गहर्ग निन्दा इत्यर्थः, ज्ञानाधार्याणां धर्मः खख, बह लोके भिसुक्काणां च गरहितो धर्मः अज्जाण
 माणाणं, इह हिसानुमानत् अपात्रदायकचित्काठ गरहितो, सावय छक्कायवधेण, प्रजयाण अपात्रेषु व दिज्जमाय, कर्मवचाय
 मवति, इतथ तुग्मे य अपात्राणि दधिवाया इत्यर्थः, जेण मसं छायाइ तइ णरिष एत्थ दोमो, अइवा झील तुज्झ इस्सित दाणपि
 ण जुज्जति, इतथ झीलं नास्ति, अ मणइ-यूल उरग्गम ॥ ७०५ ॥ वृष, 'यूलो'ति महाकायो उपचितमांसघेइ लोक ज्ञायधर्म
 एव मारेइ, यथा ज्ञायया ररिस्सितु भिसुसंय प्रक्ययतः, केण सावेति, त लोणतेलपिप्यन्त्यादीनि वेय्याणि गृहीतानि हिगु
 कुचमरादीनि वाज्ज्यानि, तमेवमादीहि वेसणहि भिन्नुह्णए पकरेति । त सुजमाणा पिप्पितमिति ॥ ७०६ ॥ वृष, मांस
 प्रभूतमाकण्ठाय बहुप्रकारं वा, अप्येव दिणे दिणे येइ लिप्पामो वयं, कसाइ ?, त्रिक्कणसुइत्ताइ, इवेवमसाक, अहं सु पुद-
 तेन प्रमाणमित्यतस्तस्यामाप्याम्नपाम', तदुच्यते- 'इवेवमाइसु, मणखुबुदो वा अण्णे वड्ढे केइ एवमक्खातवन्त' साम्प्रत आइ
 इस्संति वा मांसदोषमिति, सर्वे ते अणारिया बाला मूढा रसेसु, रसवब्बो वा सुखे मवति, सुहेसु विमण्णु, सुहे गिदा । जे याप्पि
 सुजति ॥ ७०७ ॥ वृष, जे य पुदा वा बपुदा वा पुत्रमांसोपमं मांसं प्रदोषंतिक्काठं सुजति, बयम्भानुपदिक्कन्ते मांसमदोषमिति,

सेवन्ति ते पावमजाणमाणा, हिमादी उपार्जयन्तीत्यर्थः, अहवा ते मांसासिणां गिरणुकं जीवेसु बुद्धसंज्ञिकं पात्रं सेवन्ति, तदोपम-
 जानमानाः, अथवा जावंणं मंसखायेण पात्रं वज्झति तं च तुमं पात्रं अजाणमाणो, जहा एत्थ वधाणुमाणागवं घणं चिक्कणं पाव-
 वज्झति, तेण खणं ण, एवं कुशला वदन्ति तंमि मासादे, सुद्धे, मांसभक्षणोपदेमएण एवं तच्छमाणे कुवन्ति भुक्तिमीत्यर्थः मंस-
 भक्षणे, वा अथवा 'मणं ण एतं सुद्धं, कुशला जाणका मनज्ञाना मणपि न कुवन्ति ज्ञातपुत्रीया, वतीति एसा मंसमदोसंति बुड्या
 असच्चा, किल कम्मणो कर्तुः, स्यादुद्दिष्टं भक्तं, उच्यते-सब्बवेस्सि ॥७०८॥ वृत्तं, पाणा पृथिव्यादयः तेसिणिक्कायं णिक्खिप्प, दंडो
 मारणं, सहावजेण सावज्जं पचनपाचनानुमोदनानि, यो वाऽन्येन प्रकारेण दंभनवाहनमारणा, दण्डं सावज्जं दोसं परिवज्जायिचा
 'तस्संकिणो' वा, शंक ज्ञाने भये च, ज्ञाने तावत्कथं जानमानः उद्दिश्य कृतदोषं तं गृहीयात्, अज्ञाने संकितो कंखो
 वित्तिगिच्छासमावण्णो संक्रमणो, भए 'आहाकम्मणं भंते ! भुंजमाणे किं पगरेति ? उच्यते अट्टकम्मपगडीओ सिट्ठिलवंधण-
 वद्धाओ धणित०' एवंविधा संक्रा जेसिं ते भवंति तस्संकिणो इसिणो णातपुत्ता णातस्स पुत्ता ते भूनाभिसंक्राए दुगुञ्जमाणा
 ॥७०९॥ वृत्तं, जम्हा भूतो भवन्ति भविस्सति तम्हा 'भूते'ति, संक्रा भये ज्ञाने अज्ञाने च पूर्वोक्ता, इह तु भए द्रष्टव्या, तच्च
 मरणभयमेव, मारेमाणेहि इह पस्त्र च संकते विभ्यत इत्यर्थः, इह तावत्प्रतिवैरस्य संकते बंधवधरोहदंभणाणां च, परलोए णर-
 गादिभयस्स, उक्तं च-“जो खलु जीवं उदवेति एम खलु परभवे तेहिं वा अण्णेहिं वा जीवेहिं उदविज्जति” इह लोके तु भयेण
 'सब्बवेसु पाणेसु'ति पाणा एगिंदियादिया आयुः प्राणादि, घाइणो घातयति निक्षिप्यते, एवं समणुणाते, 'तम्हा ण भुंजंति' तस्मा-
 द्वाऽनुमत्याः कारणात् इहपरलोकापायदर्शनाच्च न भुंजंति 'तहप्पगार' अन्यदपि जं साधुं उद्दिश्य तं कृतं 'एसोऽणुधम्मो, जहा लोए

अपुराणो धम्मो, उक्तं च-“यद्यदाचरते श्रद्धः” तथा “देहे २ दाह्यो पा सिरो वा” एवमिदानीं, अनु पञ्चाङ्गावेतिकृत्वा तीर्पकरगणवरेहिं बज्रितमुदेखित, तदनु तच्छिष्या अपि परिहरति, अथवा अपुः धर्म इत्ययं, धर्मो धर्मो भगवता प्रणीतः स्वीकृताप्यतिचारेण बाध्यते द्वितीयपुण्यमिव तदनुतापेन, सयताः साधनो, निगयधम्ममाण (धम्ममि) ॥ ७१० ॥ दृष्ट, विगययस्स धम्म एव येषां धर्मः तेन भवति निगयधम्मणो, अथवा विगंघो भगवानेव, गथा अतीता अथा, चेप्रणभूतेण विगगेषेण तुल्यो जेसि ते भवति निगयधम्मणः, तत्सहधर्माजः इत्यर्थः, इमो इति प्रत्यञ्चकारणे, समाश्रयिः समाधि मन समाधानमित्यर्थः, अथवा मयस्स हि इहेव समाधी भवति, दन्ताभावात्, परमसमाधी य मोक्षो, ये पुनः पचनपाचनरता आरम्भ प्रवृत्ताम तेपामनेच्छप्रीमानः, कुतः समाधि !, उक्तं हि-“स्तानाया देहसंस्कारा” समये भगव महावीरे इति खलु से भगव ईहेव तावत् उराला क्खिवण्यसस्सिसोगा परियुञ्जति इति खलु समये ३, परचमि सिदे बुद्धे, तदा वा “नवि अत्थि माणु साधं” परत्र च श्लोकं प्राप्नोति स्थापामित्यर्थः, यस्तु अबुद्धोऽशीलगुणोपेतः पचनपाचनाधारमग्रदूतः सातापडुलस्तानादि दरीरसंस्कारग्रामादियस्मिन्नेव व्याथ्रियमाणोऽसमाधियुक्तः इहेति निन्वो मनसि यथा “ग्रामयेग्रगृहादीनां” तथाऽऽहुः-“यथाऽपरे संकथिक्का” मात्रयुधास्तु तच्छिष्या स्थाप्या भवन्ति “नैवास्ति राजराजस तत्सु०” न एवं तान् ज्ञानयान् सुप्रपंच निहत्य भगवतामेव प्रतिपत्तिमान् ऊर्ध्वन्यलङ्घिष्वसिर्भिः परिवार्यापदिश्यते-मो आर्द्रक राजपुत्र ! मा तावद्दृष्ट, तावदस्माकं वेदसिद्धान्तं मृषु तत्रावा-आदिसर्गे किल विष्णोर्नाम्नां स्मृत्यध पदं नैककेसराङ्गल, तस्मिन् ध्याया सद्यस्परस्तेन सहमिदं ज्ञानं . न मन्त्रो

ब्रह्मणोऽमुजत्, ततः शूद्रांस्त्रिवर्गपरिचारकान्, क्षत्रियान् सु०, एकमेव वर्णं परिचरन्ति, तत एव च श्रेनोऽवाप्नुवन्ति, यस्मा-
 च्चैवं तस्माद् ब्रह्मोत्तर जगत्, तदेवं त्रयाणामपि वर्णानां ब्राह्मणा एव पूज्यतमाः, आह च—“ब्राह्मण एव जायते०” ते च द्रव्य-
 क्षेत्रकालभावोपधानशुद्धेन दानेन पूजनीयाः, तत्तेनोपधानशुद्धेन गोहिरण्यसुवर्णधणादीनि देयानि, क्षेत्रशुद्धमपि स्वगृहेऽभ्यागत-
 स्थानाविस्मृतक्रियस्य सुखामनासीनस्य, अथवा क्षेत्रशुद्धं पुष्करादिषु क्षेत्रेषु दीयते क्षेत्रमिदं विख्यातं, कालशुद्धमपि दर्शपूर्णि-
 माऽमावास्यासु, तथा अन्येषु च सर्वेषु पर्वस्विति, तथा चाह—‘अतुष्याण्यत्रिरात्राणि, तीर्थाण्यनभिगम्य च । अदत्त्वा काश्चनं
 गाथ, दरिद्रेण जायते ॥ १ ॥’ भावोपधानशुद्धमपि लोकाग्रत्युपकारादित्यतः अदिन एव यद्दीयते तद्भावोपधानशुद्धं, अभावो,
 भावस्तु पात्रमित्यर्थः, पात्रशुद्धमेव हि शुद्धिमुत्पादयति, अहन्यहनिं दातव्यं, तत्र पात्रशुद्धिमधिकृत्योच्यते—सिणायगाणं तु
 दुवे सहस्से ॥७११॥ वृत्तं, स्नातकाः शुद्धात्मानः, यज्ञादिषु पट्टकर्मभिरताः, अथवा स्नातकादि इति वेदपारकाः प्रवक्तारः,
 आह च—“समं न ब्राह्मणे दानं” ते यदात्मानं पात्रीकृत्य केवलं परानुग्रहार्थमेव परिगृह्णन्ति तदा दातारमात्मानं च तारयति,
 तत्परिमाणं दुवे सहस्से, तेषु च एगदिणेन बहुएहिं वा दिणेहिं दोणिण सहस्सेहिं पूरति जो भोजयतीति, बद्धाबुलोम्या भोजये-
 जेति, येचि दिणे दिणे, नेकतियं वा णितियं एगे अणेगे वा भोजावेति सदक्षिणे वा जपे य पौडरीझादी वा यज्ञं यजते, तत्फल-
 प्रसिद्धये त्वपदिश्यते, ‘ते पुण्णखंधे सुमहऽज्जणिता’ ते इति ते प्रागुपदिष्टाः द्रव्योपधानशुद्धैर्दानैः स्नातकब्राह्मणपूजयितारः,
 पुनातीति पुण्यं, स्रग्न्धग्रहणात् सुमहत्पुण्योपचयं सम्यगुपार्जयित्वा, परत्र बह्वेद्रप्रजापतिविष्णुलक्षादिषु देवा भवन्तीति प्रद-
 र्शनार्थः, यथा तावत्परसमये क्रियावद् गुणवद् गुणमिति द्रव्यलक्षणं, समयेऽपि इचेएहि छहिं जीवनिक्काएहिं, वेदानां

वादो वेदवादो, वेद एव हि परं प्रमाणं, आह हि—“वेदाः प्रमाणं” एव त्रयो वर्धमानमामृत्य, राज्यं गत्वा राज्यमिवैकं प्राप्य
 श्रेष्ठस्य स्नातकेभ्यः बाह्येभ्य गोहिरण्यादीनि दानानि त्यजन् प्रयच्छस्व, आह च—“यान् यान् क्षमान् बाह्येभ्यो ददाति
 तान् क्षमान् प्रबनोपसृक्ते” यज्ञाश्च भूहिरण्यदक्षिणां यजस्व, आह च—“उदत्ता विउडे उज्जे” तदेव त्रयसीमवाप्स्यति, तत्कथं?,
 यदा ह्येतानि यथोरिष्टानि धर्मसाधनानि अम्युदयिक धर्ममुद्दिश्य कुर्याति तदा नापवर्गमवाप्नोति, यदा त्वपवर्गमुपदिश्य धर्ममाच-
 नेतुं वर्त्तते तदा अपवर्गमवाप्नोति, तदेव स्वर्गपवर्गफल वेदानां धर्मं प्रतिपद्यस्व, किं तैर्विनैः संयमपुरस्सरैस्त्वपोभिः अपार्यकै-
 रावीर्णैः!, तानेष्वन्त्यादिपदोदत्तां संभारमोचकतुल्यधर्मां भगवानार्द्रक उवाच—यद् ब्रूत जातिशुद्धा पदकर्मनिरताश्च शीलमन्त-
 रणापि स्नातका बाह्या भवन्ति, कथं?, व्याघ्रक्रीपारूप्यानात्, आह हि—“सप्त व्याघ्रा दद्यान्नेषु” तथा च “सदा पतति मांसेन”
 किंचान्यत्—“वर्णप्रमाणके”, अथवा पञ्चमिरिमे क्यारवैः बाह्यगत्वं न घटते, तद्यथावत्—“नीत्रो जातिस्तथा देदः” एव च इलोकं,
 किंचान्यत् “विषाचरणसंपन्ने” तथा चाहुः “न जातिदुष्यते राजन्” यच्चमिमेव ‘यज्जनादिप्रवृत्ता बाह्यणा भवन्ती’ति (तत्र)
 कस्माद्विसृज्यत्वात् यदस्य, आह हि—“यद् श्रुतानि नियुज्यत” न च हिंस्रान् भोजयमानस्य स्वर्गोऽपवर्गो वा भवति, तन्नोदाहरण
 लोकाभिः। सिणायगगाण तु बुधे सहस्ते १७१२॥ बृहत्, स्नातका ग्रामारण्या वा विडालमूपकादिर्मांसाश्चिन किलादारका
 स्युः, ते स्नातकत्वे सति शुदाणां परिमाणता च द्वे सहस्रं मिष्टिष्ट मिष्टे-दिष्टे वा दो सहस्राणि अधिगणि वा कुत्सित
 ऐतिर्लोप्यते वा मार्मता ‘सु गन्धति लोतुवसंपगादे’ एव हि सपापो लोतुपः स्वामात्रिकैः शीरोप्यामिः परस्परोदीरितैः संक्लिष्टा
 सुपेदीरितैश्च दृक्षैर्धूमिगता अभिगता लोतुप्यन्ते लेलविखंते वा मृदं गाहं सीधं, एव शीतायाः स्वामात्रिकाः परकृता ग शीया

नुभावा येषु अनु पश्चाद्भावे जेहिं अण्णे सत्ता दुःखेहिं ताविता ते पच्छा दुःखमनुभवंतीत्यनुभावः परकः उक्तः, पठ्यते च-तीव्रा-
 भितावी, तिव्यं अभितावेति जे चिति ततोऽधीको अभितावो जेसु णरएसु ते तिव्याभितावा णरका तीव्रमित्येकोऽर्थः, सेवितो,
 जहा सो कुललभोजी णरगं गच्छति जणिका ते वराते मारेमाणा, ये चान्ये पापके तृणकाष्ठगोमयाश्रिता संस्वेदसिताः महीसिता
 चेव कृष्णादिषु च कर्मसु वर्त्तमाना बहून् जीवान् धातयन्ति ते च विषयोपभोगदृष्टान्तसामर्थ्याद्विसामेव प्रज्ञापयन्ति ब्रुवन्ति च,
 “आततायिनमायात, अपि वेदान्तगं रणे । अहत्वा बह्महतो वा, हत्वा पापात्प्रमुच्यते ॥१॥ तथा च शूद्रं हत्वा ग्राणायासं जपेत्,
 विहस्सतिकम्मं वा कुर्यात्, यत्किञ्चिद्वा दद्यात्, तथा ‘अनर्थी कानां अकटभार मारयित्वा ब्राह्मणं भोजयेत्’, एवं ते हिंमकं धम्मं देशंतो
 जहा कुलाला कुलपोमगा य णरए पच्चयंति एवं तेवि द्विजा हिंसकत्वात् कुलाला एव नरकं वच्चंति, जेवि तेसिं देति तेवि कुलपोमगा,
 इह सह तेहिं णरगं वच्चंति । तएवं दयावरं धम्म ॥७१३॥ वृत्तं, दूसेमाणो दया परा जस्स दयाणरः, दमो वा दया वा वरा
 जस्स स भवति दयावरः, यः किल आततायिनमायातं न धातयति सो णरगं गच्छति, बहावहं धम्मं वधा पराः वधादिति
 पंचमी, वधाद्धि परो धर्मः, कथं ? आह हि-“हत्वा स्वर्गे महीयति” तथा चाह-“अपि तस्य कुले जायासद्दो” ण उ तमेवं
 वधावध पंससमाणा एगंपि जे भोजयती कुशीलं, प्रगाहस्य ग्रहणं कृतं भवति, यत्रायं पाठः-‘दयावर धम्म दुगुंछमाणो’ वधावध
 पंससमाणा एगंपि’ अथवा दया परिगृह्यते, दयावरं धम्मं दुगुंछमाणा, वधावधं धम्मं पंससमाणा, एवं प्रकारा दया एगंपि भोज-
 यति कुशीलं, किं बहुए ? कुत्सितं शीलं कुशीलः हिंसाद्याश्रयद्वारप्रवृत्तको हिंसकधर्मोपदेशको, अपिधो णिधं णामअवः उस्सितं
 अधिकार, दुरुत्तर नरकमिति वाक्यशेषः, अन्तकाल इति मरणकालः । तानेवं बह्वत्रतिनः प्रतिहत्य भगवानार्द्रको भगवन्तमेव प्रति

प्रतिष्ठ, अथन विद विद्वत्पुङ्गवः परित्राजकाः परिवार्य उभयपथाविरुद्धमिराक्षीमिदण्डमाग्रा एव
मृ - मा भो आण्ड गजपुत्र ! इदं तावदस्माकं सिद्धान्तं शृणु तद्यथा- 'तमः स्वस्तिदमग्ने आसीत्' अव्यक्तमित्यर्थः, तस्मा
दरयन्त्यामाग्रिभूतानां प्रादुभावः, आद दि- "प्रकृतेर्महास्तसोऽष्टादशस्माद्रूपं पोढग्रक । तस्मादपि पोढग्रकस्तत्पचभ्यः
पच भूतानि ॥' ॥ इत्यनन्तुग्रिग्रह ध्वज, पञ्चविंशतितमः पुरः, तत्र न किञ्चिदुत्पद्यते विनश्यति वा, किन्तु केवलमभिव्यज्यते
तमपि प्रदीपन एव यथा, भूमिदग्नादिगोदादा मूलोदगार्दीन्यभिपश्यन्ते, एव प्रमदः, संहारकाले च यद्यस्मादुत्पद्य तच्चैव
मीपन इत्यतः मरद्धार्यं, मरतामपि च द्रव्यार्थतया नित्या सवमात्रा, इत्यतः सुत्कार्यपरिग्रहः- एव यथाऽस्माकं, स्वरूप चैतन्य
तुष्टय न धरमिरु मोक्ष इत्यर्थः, न स्वभूदयिक इष्टविषयप्रीतिप्रादुर्भावात्मकं, अनेकान्तिको वाऽसौ य नियमलक्षणो धर्मः,
यथा यथा अदिमात्रो मरतामपि पच महायतानि पञ्चयमो यमो, नियमोऽपि पञ्चप्रकार एवेन्द्रियनियमः, 'अस्ति सुष्टिब' चि,
यथाऽतार्थं नो ह्यत्रत्यथा च 'तमश्च' ति यागजीवा, न एव तावदावयोरविश्रुप, किञ्च-आचारशीलः २ तत्राचारः यथा मरता
युगमात्रातरदण्य परमस्माकमपि, यथा रजोहरण प्रमादार्थं त्वमस्माकमपि कस्वरिका, यथा बधो वाक्यमिति एवमस्माक
मपि मौनानां नात्पुर्वमाप्य रा, अथवा शीलं मद्र मुदुस्वमायता आक्रोशमग्नेरो वा, पुष्टं पुष्टं, ज्ञानमुपदश आचारः क्षील
यत्र ज्ञानस्य तदिदमाचारशील, अत्राग ज्ञानमिति भवतामपि चैतन्यात् अनन्य आत्मा, तदेवं मर्धमविशिष्टं 'न संगराप विसेस
मपि' पदः, मनुष्याय, किं मनुष्येनोनि, पूर्वोक्तकाव्यानि 'दृढतोवि यममपि मनुष्टियामो' यथा एतेष्वपि अविश्रुपः एवं

संपराइतोवि, संपरीत्यसिन्निति सम्परायः स च संसारः भवतामपि संमरत्यात्मा अस्माकमपि कारणात्मा संसरति, आह हि—
संसरति० वेदयन् मुञ्चन् सर्वथैवाविशेषः, कस्मात् ? परमात्मनोः संमारित्वात्, उक्तं हि—अवत्तरुवं पुरिसं महंतं ॥७१५॥ बृत्तं,
अव्यक्तं रूपं यस्य स भवत्यव्यक्तरूपः, पंच तन्मात्राणि बुद्धिर्मनोऽहङ्कार इति पुर, अथवा से शरीरं पुरं तस्मिन् पुरे शयत
इति पुरुषः, 'महन्त' इति सर्वगतः, सर्वथा वा प्रकृत्या गतः, सनातनः पुरातन इत्यर्थः, आह हि—“अजो—नित्यः शाश्वतो यो न
क्षीयते घटयत्” इत्यतः कृतो—‘नैनं छिन्दन्ति शस्त्राणि’ अव गतिप्रजनकान्त्यशनखादनेषु, अक्षयोऽपि कश्चिद्व्यायति परमाणुवत्,
परमाणुर्व्ययति गच्छतीत्यर्थः, आह हि—‘अच्छेद्योऽयमभेद्योऽयं’ से सव्वपाणेषु स सव्वगतोऽसौ सर्वप्राणाः करणात्मानः, अथवा
आयुरिन्द्रियशरीरबुद्धिपाणा, ‘से’ इति तस्यात्मनो निर्देशः, सर्वत इति सर्वासु दिक्षु, सर्वकालं च नित्यमित्यर्थः, आह हि—“सर्वं
सर्वत्र सर्वकालं च” नित्य इत्येको विशिष्यते, सर्वकारणात्मनामन्यः, यथा चन्द्रमाः सर्वग्रहनक्षत्रताराभ्यो वर्णप्रमाणसंस्थानलक्ष्म-
लक्ष्मीप्रभाकान्तिमौम्यतादिभिर्विशिष्यते एवमसावपि परमात्मा कारणात्मभ्यो विशिष्यते, सांख्यप्रक्रियाचारः, अथवा वैदिका-
नामयं सिद्धान्तः ‘अव्वत्तरुवं पुरिसं महंतं’ तेषामेक एव परमात्मा, शेषास्तु तत्प्रभवाः, आह हि—“यस्मात्परं नापरमस्ति किञ्चित्”
स एव च सनातनोऽक्षयो अव्ययश्च पूर्ववत्, ‘सव्वेषु पाणेषु’ कथमिति ? ते उच्यते—यथा हिमहम(पट)लविप्रमुक्तत्वात् भूरि-
तेजसाऽऽदित्यविम्व्राद्रश्मयः सर्वतो निस्सरते, निःसृत्य च तमेव पुनः प्रविशन्ति, न च तस्याबाधां कुर्वन्ति, एवं सर्वात्मनस्त्रिका-
लावस्थिताः कूटस्थान्निस्सरति निःसृत्य च तानि स्वकर्मविहितानि शरीरानि निवर्तयित्वा सुखदुःखादि चानुभूय पुनः पुनस्तमेव
परमात्मानं प्रविशन्ति, एतच्च सूत्रं साङ्ख्यवैदिकयोस्तुल्यं व्याख्यायते, नैके परमात्मानो, वेदिकानां तु एकः, सांख्यवैदिकयोः प्राक्कि-

यागद , तदुत्तरं तु यदि सर्वगत आत्मा सांख्यानां पृथ न भिद्यन्ति न संसरति ॥७१६॥ पुन, 'मृद् प्राणत्यागे' अमर्षं
 गन्तुं हि प्राणत्यागो युज्यते, यथा-दृढत्वं स्वगृहं त्यज्य अन्यत्र गच्छति, न चैव सर्वगतस्य शरीराविप्राप्यत्यागो युज्यते,
 अमर्षगतस्य संसारो पठते दृढत्वं च देय, न सर्वगतस्यैव, सर्वगतस्य न तु किञ्चिदप्राप्तं यत्र गच्छतीत्यतः संसारो न घटते, किंच-
 'न वषण गतिग वेग वेगा' तत्र ब्रह्मणोऽपत्यानि ब्रह्मन्मनस्त्वादा ब्राह्मणा , धनप्राप्यन्तीति धर्मियाः, कलादिभिर्विद्वन्ति लोक-
 मिति यथा , प्रद्वन्नास्मृष्टा धायन्तोऽन्यथात्मात्मनां प्रदेव्यास्मृष्टः, उत्र कथमवसीयते यथा तुल्ये चात्मानि शरीरं तनु श्रेयाणा-
 मित्यपमिद्वान्तः मछदामीन्, यथा महारासी सर्वेषां मछानां सामा या एव पादगशरीरमपि सर्वेषां धर्मियविद्वद्ब्राह्मणां सामा-
 यमिति, यत्र पादग्य शरीरं तथा धर्मियविद्वद्ब्राह्मणीराण्यपि सर्वात्मनां ममानीत्यतथातुर्वर्गे न घटते, किंच—'कीटा (य)
 पयस्ती (ग) मरीसिया (ग)' सर्वगतत्वे मति अय कीटोऽय न कीट इति न घटते, तदेव पादगशरीरस्यत्समानः सर्वः, एव
 पयसी या, गर्भतीति मर्षं नर , अथवा दन्तोलोकेषु भया दन्तलौकिका अमरा इत्यर्थः एतदेव चोत्तरं एकात्मकत्वादिवैदिकानां,
 हिम्य-मन्नामच्छे च मति पितृपुत्रादिरिति चाता न घटते, तत्सर्वब्रह्मणामप्यात्मास्यद्धानप्रामाण्यात्, पद्यापि च किल सर्वध्वः,
 तन गीन्त—“यस्मात्परं नापरमस्ति किंचित्” तत्कथं कवलमानष्टमनुत मविप्यति इति !, उच्यते—नैव ते केवलिनो भवन्ति, कथं !,
 अनन्तरादनिर्त्यान्, ध्वं स्वष्टमिति !, ठयने, ननुक्तमेव 'न मिश्रति न संगति' वैदिकानामपि एकात्मकत्वे च ये कवलद्वानेन
 सोऽमगारता जडा गृहारीमिस्तीर्षं प्रवर्षयन्ति तेषां कथं वाक्य प्रमाण स्यादिति, अय एतन्मूलोय अग्यागितिह केवललेण
 ॥७१६॥ पुन, लोको नाम द्रव्यदृग्प्रकलभावानां यथावस्थिति त लोकाप्रवात्वा तेन येन धर्मं कथयन्ति अज्ञाणमाणा पारसति

अप्पाण पर च णट्ठा जहा अन्धो देशकोऽध्वानं अप्पाणं परं च णसेति एवं तेवि, जे पुण लोकं विजाणाति च केवलेणं—केवल-
 ज्ञानेन ‘पुण्ये’ति पुण्णेण ‘नाणेण’ ज्ञानेन ‘धम्मं समनं च क्वहति जे उ’ समस्तो नाम सर्वैचनीयदोषैर्विमुक्तः, जहा देसिओ
 जाणओ अदिमामूढो गरो पेमं अकुडिमं मग्गं अवतारेऊण जहिच्छं देसं सम्मं वा णयति, एवं तेवि केवलणाणेण भगवन्तो तित्थ-
 गरा अप्पाणं पर च संमारसमुद्दमहाक्रान्तागतो तारंति, सर्वगतत्वे सत्यात्मनि जे गरहियं ठाणमिहावसंति ॥७१९॥ वृत्तं,
 गरहितं—निन्द्य जातितः कुलतथ, तत्र जातितश्चाण्डालाः कर्मतश्चाण्डालत्वेऽपि सति ये सौकारिकाश्च, स्थानं वृत्तं कर्मत्यनर्थान्तरं
 आगमसन्ति उवजीवन्ति, चरण वृत्तं मर्यादित्यनर्थान्तरं, चरणेणं उव्वेति, तदपि जो जातितो वृत्ततश्च, जातितो मिथ्यादृष्टिः लोकः,
 ममता वाक्कणः परिवाज् व्रजितः, एतदुभयमपि भवन्मते नैव, उदाहरति हि उदाहरणं भवति, अथार्थापत्तिः एतदापद्यते सर्व-
 गतत्वे मति सर्वात्मनां समतेति, समता समं तुल्यमित्यर्थः तुल्याहृतद्रव्यवत्, सतिएचि बुद्धीए, एवंप्रकाराए सर्वगत आत्मेति,
 मत्तीएचि वा एग्ह, ‘अथाउसे विप्परियासमेव’ अथ इत्यानन्तर्ये, सर्वगतत्वे सति सर्वात्मा निकुटोत्कृष्टयोः समता इत्यर्थः,
 ‘आउसे’ति हे आयुष्मन्तः ! विद्धी योगो विपरीतो असौ विपर्यासः, विपरीत इत्यर्थः, कथं ?, सर्वगतत्वेन चेदानीं निकुटो-
 त्कृष्टानां साम्यं भविष्यति, अथवा संविदधिगमो ज्ञानं भाव इत्यनर्थान्तरमिति कृत्वा विपरीतभावमेव सर्वगतग्राह इत्यर्थः, अथवा
 विवजास इति मत्तोन्मत्तप्रलापवदित्युक्तं भवति, तावन्न चैतत्स्यात् सर्वगतत्वे सति सर्वात्मनां, निकुटोत्कृष्टानां तुल्यत्वे च सर्व-
 गतमित्यन्यथा वा का प्रत्याशा ?, एतदेवोत्तरमेकात्मवादिनामिति, एवं सांख्यान्निर्लोभ्य भगवंतमेव प्रति तिष्ठन्तमार्द्रकं केचि-
 दतिदीर्घश्मश्रुनखरोमाणो जटाशुकुटदीप्तशिरसो धनुष्पाणयो हस्तितापसारुखाः परिवाजोऽभ्येयुः, भो भो ! क्षत्रियकुमारः आर्द्रक !

तिष्ठ तावदीपचरं इमामस्माकं सिद्धान्तोदितां पुष्करचर्यां शृणु, युत्वा रोचयिष्यसि यास्यसि चा, तत ईषद् व्यवस्थिते राजपुत्रे
 पञ्चद्वतपुरुषपरिवारो हस्तितापमानो बृहत्तमस्तमुवाच, वय द्वादशप्राप्तं अभ्युदयार्थिनः सुमुखवो हस्तितापमा वा इति यन्त्या मदा
 बनेन, तं च वयं परमकारुणिकाः सखेयु, बने हि वमनां मूलरुक्मवोचथात आहारार्थः सुमहादोष इति मत्वा तेण संवच्छरेणास्मि
 य एगमेग ॥७२०॥ बृहत्, संवसन्ति तस्मिन्निधि संवत्सरः, एकैकमिति वीप्सा एकेके, मासे एकेके 'बाण्ये' मरेण विसलित्वेण
 वा मम भवति मारुत, महागजति गर्जति वा गज महाकाय महागजं मघ मज्जमाण गघ्रा, सेमाण जीवाण सेयत्थि विज्ञा,
 वपस्सतिक्कायमूलपप्रपुण्यफलप्रवाऽगुहाया वानस्पत्या स्यावरा वज्रमाघ मृगाद्या, दयानिमित्त, मांममास्वाद्य स्वां वृत्तिं परिकल्प
 याम । संबोत्सविं क्षात समे मागेसु क्वन्तूरं पठ्मेक्य स्वायामो, एवमेग जीवचातेण सुचट्ट जीवे रक्तामो, जे पुण वणतावसा
 बह्वि कन्दकठाणि घर्मेति ते दिण्य गामपात करेति, न चादरीरो घर्मो मवतीत्यतः अल्पेन व्ययेन चट्ट रक्षाम वणिजवत्,
 अपितदर्थं किंचित्पाप मवति तदपि आतावणोक्ताप्रजापन्नचर्यैः क्षययामः, विदधामिन्नेणाप्युक्त- "द्वय कर्तुं जीवता कर्म
 पाप" एतु च तुम्हेव पटिकनणादिक्काउस्सगेव सोधवा, अय चास्माकं स्मृतिविहित एव हस्तितापमघर्मस्त्वमेन प्रतिपद्यस्व आगच्छ,
 मानव वृत्तानान् आर्द्रक आह-संवच्छरेणास्मि य ॥७२१॥ धृत्त, एकरं प्राप्तिन हस्तिन, सा हिंसा, ततो अणियथा अपि
 पण्णितोसा जिह्मिदियदोमाओ य, किंचान्यत्-जा सा जिर्भासा सा रौद्रता, कय हस्तिनि परं मगमाया मंसलोत्तपा अत एव
 हेतुत हिंसा एका थव वरागपन्नता, किंचा सेसान जीवाण ?, ज च मणह- 'सेसाण जीवाण दयदुताण' चि त ण मवति, सो इत्थी
 निदो उण्णदिदो वणस्सतिक्काय इरते गुच्छगुमादीए पेछे वणाति मरते च रुक्खे मंजति, कुंयुपिप्पीलिकादिप य ज्ञाप परिभित्ति

पेच्छेति, जे य मंसं पयंता सुंठीए चुल्लीसु वा अग्निमथेण वधए, उक्त च—“तणकडुगोमयमाहणस्मिया संसेदमिदा मड्डिस्सितता
 चेव” एवं सेमाण जीवाण लग्गह पाणातिवाते, सिया यथैव, स्यादेतत् सर्वमपि त सह हत्थिवधेण जे य अण्णे य पडंतो मारंति
 एगे य डज्झंति, सर्वमेतं शोवमुच्यते, गिहिणोवि ते य बहुजीवे जे ण मारंति, कथं?, तेलोगं सर्व जीवेहि ओतप्रोतं, सो य गिही
 तिरियलोए वसति, उड्डलोए अधोलोए य ण मारंति, एवं जाव जंबुद्दीवे भरहे मग्गयाए सणगरे, ते छव्विसे खेचे वा, एवं सोऽपि
 नाम धार्मिकः। किंच-संवत्सरे ॥७२२॥ वृत्तं, प्राणं हस्तिनं, श्रमणव्रतानि अहिंसादीनि तानि किलास्य हस्तितापसस्य श्रमण-
 व्रतानि सन्तीति श्रमणवती, तुर्विशेषणे, किंच मारयति, च कस्येदं हास्यं न स्यात्?, ‘आताहिते’ आत्मनः अहितो य, एवं परू-
 वंते आयरिचं च, सो नड्डो अण्णं पि णासेति, जहा सो दिसामूढो अण्णे य देसिए णासेति, अणारिओ दंसणाओ चरिचाओवि
 प्रागेव ज्ञानतः, ण तारिसं धम्मं हिमकं केवल्लिणो भणंति करंति वा, कि वृत्ते?, बह्मा केमली, तेन तदुपदिष्टं हस्तितापसव्रतं,
 तदुच्यते-ण तारिसे केवल्लिणो भवंति करंति वा, जे हिंसगं धम्मं पणवेंति तिलोति, सा जेण णो तिण्णा अण्णतेसु च, सो नड्डो
 अण्णं पि णासेति जहा हाणिकताणि, एवं बह्ववद्धिः संमारमोचकवैदिकादीनां पक्षसिद्धिः प्रमाधिता भवतीत्यन्यथा वा का प्रत्याशा?,
 इत्येवं तौस्तापसान् प्रतिहत्य भगवत्समवसरणमेव प्रति प्रत्येते, तत्थ य आरण्णो हस्ती णवग्रहो आलाणखंभे वद्धो सण्णी, तं
 जणसदं सुणेति, जहा एसो अइओ रायरिसिपुत्तो णियआलाणाणि भंजिऊण तित्थगरममीवं पड्डो, परतित्थिए पडिहणिऊण, लोएण
 अभिथुव्वमाणो पुण्फंजलिहत्थएण अचिजमाणो वंदिजमाणो गिरवेक्खो हतपच्चत्थिपक्खो वच्चति, अहो धण्णो य, तं जइ अहंपि
 एतस्स पभावेणं इमाउ वंधणाओ मुच्चेज तो णं वंदिज, वंदित्ता णमंसित्ता णियगवणं पाविऊण संजृहे णागस्स वहुहि लोडुएहि य

पृष्टिं कलभेहि इत्थीहि य २ बह्विं उन्नात्पृष्टिं जाव सृष्टिं सुह विहरेजा, एव चितितमेव एव तद्वत्तत्स पधगां छिप्पाई,
 छिप्पबध्णो उचितइत्थो मगवत्तमार्द्रकरिप्तिण संयत्तितो, पञ्चा लोएव मीतेण कलकलो कओ, हो हो अहो ! आर्द्रकराज
 पुत्रो इमिणा दुह्वलियणा मारिखतिचिक्काज्ज, इधेव माविज्ज मयसंमंतो सव्वओ समता विप्पलाइतो, ततेणं सो ववइत्थी मधि
 संमभोगवगाइत्थो भिषलक्कणक्कओलो विणयणठचिमगो धरवितलभिम्मिमतगवदतो आर्द्रकराजपुत्रस्य पावेसु भिन्नदितो, मनमा
 वेव इवमवधीव-‘मद्र ते मो आर्द्रकरायरिसि यथाऽभिलपितान् मनोरथान् प्राप्नुहि, धंधनादिप्रमुक्त’ इत्येव मनसा उत्त्वा ययेए
 वन प्राप्तवान्, तत्तुमहान्त प्रभाव दृष्टु लोहस्यातीव तपस्सु सविस्मया मक्तिर्भव, एताए एव वेलाए सेणिओ राया मव्वारक
 पादमभीयं बंदिउ परियतो किमेयति पुच्छति, गहियस्सेहि य से महामवेहि य मिचेहि य पउरेहि य कथित, बडा सो सन्व
 ठक्कवणसंपप्पो आरण्णो इत्थी चारि पाप्मिय च अन्नमित्तसमानो आर्द्रकस्य रायरिसिस्स तवप्पभावेष्व षधणाइ छिदिज्जण अइय
 रायरिसिं वदिज्जण पलाओ, पञ्चा सो सो गियराया तं सोज्ज वणक्कल्ल अविग्गय अइरायपुच वदिज्जण गमसिचा एवं वदासी-
 अहो मगवं दुक्कराणि तपांसि महानुमावनि च, क्व !, तपसा तप्यते पाप, तस च प्रविणीयते । देवलोकोपमानानि, सुधत्त
 प्परसः स्त्रिय ॥ १ ॥ विन्यस्तानि हि पुण्यानि, येषां तप ‘कल्ल वत’ ॥’ सेणिओ वसीति, जज्ज मगवत्त एव दुक्कराणां तपमां
 प्रमावाद्दसो वनइत्थी जायत्तानि शृद्धत्तवचनानि दुक्कराणि तीस्सैरुन्धेयानि छित्त्वा यवेष्टं वन प्रयात’, इत्यहो दुक्कर, आर्द्रक
 उवाच-“ण दुक्करं वा गरपाममोयणं, गयस्स मच्चस्स वणम्मि राय । महा उ चवावलिण्व सतुणा, सुदुक्करं मे पच्छिदाइ मोयण
 ॥ १ ॥” इत्येवमुक्त्वा मगवत्तमीव प्राप्पार्द्रकः तापि पंच सिस्ससत्ताणि मगवतः शिष्यतया प्रददौ, मगवानपि च तान् प्रव्रज्य

तस्यैव तान् शिष्यान्नुज्ञातवान् । बुद्धस्स आणाएँ इमं समाधिं ॥७२३॥ वृत्तं, कतो स बुद्धो ? ननु भगवानेव वदमानः,
आह-अज्जवि सो ताव भट्टारगं ण पेच्छति तो कहं तस्स आणाए बुद्धो वड्ढति ? उच्यते-ननूपदिष्टानि महाध्ययनानि, अनागतं
चेव तेण भट्टारकेण णातं जहा आर्द्रको नाम तत्सभीपं एंतो अण्णउत्थिए हंतुं विहरिस्समति, बुत्तो य समाणो एताणि एरिसाणि
उत्तराणि दाहितित्ति तेण भगवता भासितं, गणधरेहिं तु सुत्तीकृतं, उक्तं च-“अणागतो भासियाणि” कायेत्ति, अतिकृतं एवमिणं,
अथवा प्रत्येकबुद्धो सो तेण पुब्बं एते अत्था आगमिता, तेण तेसिं अण्णउत्थियाणं तमुत्तरं देइ, इच्चेवमेसा भगवतो पुब्बवत्तिस्थ-
गराणं च समाधी बुत्तो, एत्तो तिविधो दंसगादि, तत्थ विसेसेण दंसणसमाधिणा अधिगारो बुच्चति, जेग मिच्छदिट्ठीसु पडिहत्तेसु
संभत्तं थिरीहोति, सति य संभत्ते णाणचरित्ताइं पि होति, अस्सि समाधौ त्रिविधेऽपि सुट्ठु स्थित्वा वा, तिविधेणं पि मणमा वयमा
कायसा, मणसा तावत् ण मिच्छदिट्ठीए समणुण्णाति तिण्णि तिसट्ठाणि पाचादियमताणि, जेसिं एतेसिं पंचण्हं गहणेण सव्वेमिं पि
गहणं कतं भवति, ते सव्वे असब्भावत्थिते मण्णति, वायाएवि पडिहणति, कायेणवि तेसिं अब्बुट्ठाणाति वा अहो सन्मार्गावि-
स्थिताः यूयमिति हस्तपरिवर्तनादिभिः क्षेपैस्ताभिरासत्करोति, एवं अण्णाइं पि सात्त्वयैशेषिकवौद्धादीनि तिविधेण करणेण गच्छति
गरहति, इच्चेतानि तिण्णि तिमट्ठाणि कुप्पावयणाणि य सताणि मिच्छादंसणसमुदं तरित्ता, मिच्छादंसणसमुदओहमिति जलं, मिच्छा-
दंसणे हि तस्मिन् मिथ्यादर्शनसमुद्धवो भवतीति कारणे कार्यवदुपचारो, महाभावो महोत्थामो भावो, यत्थ महाभावोयः महंतो वा
भवौघो यथा मिथ्यादर्शनो घन्तरित्ता संभत्ते ट्ठाति एवं अन्नाणौघं भवकारणंतिकाडण तं तरति, अचरितोघं संवरणाचारुहो तरिअ
आदानवत्ति, आदीयत इत्यादानं, एतान्येव ज्ञानदरिमणचारित्राणि आदानं, मुमुक्षोः कम्मं उदीरेजा कथयेत्यादि, उक्तं-“अड्डिते

न टोति पर' तथा चोक्त- 'गुणसुद्वितस्य वयन०' इति प्रथमीभिः अत्र सुषम्नो जयुमार्मी भजति, इति उदाहरेऽसिद्धि
 मुगमो, परोपद्राघैर वर्तमि ॥ इति आर्द्रकीयाक्य पष्ठमध्ययन समाप्तम् ॥

माग्रत आलददञ्ज, तस्य संभयो, अद्रे प्रायारसुत युच, इम सावगसुभं, यत्राज्ञेपपरिहारे भावक्य वर्धन्ते, अथवा प्रायेण
 आयार गुयगड य डेटा माधुमुमाद युषाद, इदं तु मावगधम्मप्रधिगारो, कथं, मावयस्म साधुमूले घूले पाणातिवाते पचन्त्या
 यमि सुदृमा पाणुजापति, अथवा छट्टे अग्रउत्थियपदि म६ वातो, इदं तु मतिरिषपदि, सूत्रस्यापि सूत्रेण 'आदाजव वम्म उदा
 दरत्ता', मा य धम्मो दूविधा-माधुयम्मो अ गिदीधम्मो अ, साधुधम्मो पचमछट्टेसु बुधो, इदं तु मावगधम्मो इत्युक्तः सम्बन्धः,
 पापणिण्णज्ज गानदइज, आलत्रा, नगारधत्ति, आद च- "गत न गम्यते किञ्चित्, अगत नैव गम्यते । गतागतविनिर्मुक्तं, गम्यते"
 तमराप, अरुगे वर्धमानेवार्धं प्रतिपचयति, यथाऽवग, माकार क्रियानिपेयकः यथा मा गच्छ, मा कुर्वीत, आद च- "मा कर्षु
 दम्पानुविद्य रगे" मा सीत तिष्ठन, अन्योर्ध्वशतिधम्मात् स्वात्मान वधत्, दान्त वा, नोकारस्तु प्रठेञ्च प्रतिपेचयति, सु च त्रिष्वपि कालेषु,
 यया नो अदमेवं कृतवान् नो क्कामि नो क्करिप्पामि, तदुपयोगस्तु नो सदाऽऽसीत्, इदानीं नक्करस्विकारविषयी, नाहमय कृतवान् न
 प्पामि न क्करिप्पामि, आद दि- "तामिस्सप्पति आत्थानां०" उक्तो नक्कर', इदानीं अल्लन्दस्व व्याख्या, भव गाथा- गाम अल
 न्चण चत्त ॥२०१॥ पपासिपूजचारप्पेण, अत्र गाथा- पञ्चत्तीभावे स्थलु पठम्मो वीओ भवे अल्लकारे ॥२०२॥ पर्याप्ती ताव
 अत्र देरदत्ता ययुदपाय, अत्र कवलज्जान मयमावोपलब्धौ, प्रलं च मुत्तान उपलब्धौ, मावे त्वेव, उक्त च- "द्रव्यास्तिकन(इ)या
 रूद, पयापोवतस्समुक्कः। युत्तिसयादवान् घादी, अ(प्र)वादिम्मो भवत्यल ॥१॥" विभृण्णेऽपि, अल्लकारैः अल्लकृता स्त्री, वर्धमानेन

अलंकृतं न भश्चन्द्रमसा, उक्तं च—‘भवतस्त्वलमेव संस्तवेन’, चारणेऽपि अलं, अलं तत्रैतेहि, अलं प्राणातिपातेन यतः इहामुत्रा-
 पायाः, उक्तं च—“अलं कुतीर्यैरिह पर्दुपासितैरलं वितर्काकुलकाहलैर्मैतैः। अलं च मे कामगुणैर्निवेनितैर्भयंकरा ये हि परत्र चेह च
 ॥१॥” अत्र प्रतिषेधेऽलंशब्देनाधिकारः, अत्र गाथा—पडिसेहणगारस्सा इत्थिस्सहेण चेत्र अलसद्धो० ॥२०३॥ स्त्रीलिङ्ग-
 मेतत्, रायगिहे गगरंमि णालंदा णिवासिणा देति विभवं सुखाद्योश्च इत्यतो णालंदा, बहिर्नगरस्य बाहिरिका, णालंदायां भवं
 णालंदइज्जं, अत्र गाथा—णालंदाए समीवे ॥२०४॥ ‘पासावच्चिजे’ पश्यतीति पार्श्वः पामस्म अवचं पामावचं, नासो
 पार्श्वस्वामिना प्रत्राजितः, किन्तु पारम्पर्येण पार्श्वार्पत्यस्यापत्यं पामावच्चिज्जं, स भगवं गौतमं पामावच्चिज्जो पृच्छिताइओ अज-
 गौतमं उदओ, जहा तुभं सावगाणं विरुद्धं पच्चख्वाणं, पुच्छा गतो उत्तमं, चोरगहणविमोक्खणता, तथा च—इह खलु गाहा-
 वतिपुत्ता वा धम्ममवणवत्तियाए एज्ज वा, से तां जात्र सच्चैव से जीवे जस्म पुब्बि दण्ढे अणिकिखत्ते इदाणि णिकिखत्ते, एवं
 परियागावि, तह दीहाउअ अप्पाउअ समाउअत्ति, एवमाइयाइं, उवम्माइं सोतुं उवसंतो। सुत्ताणुगमे सुत्तमुच्चारितव्वं—तेणं
 कालेणं तेणं समएणं (सूत्रं ६९) अतीतानागतवर्त्तमानस्त्रिविधः कालः, तेनेति च तृतीया करणकारकं, तेन यदतीतेन कालेण
 राजगृहस्य सम्प्रयोगोऽभूत्, समयग्रहणं तु कालैकदेशे, यस्मिन् समये गौतमो पुच्छितो स व्यावहारिकः नैश्चयिकोऽपि तदन्तर्गत
 एव, जहा कज्जमाणो कडे, एवं पुच्छेज्जमाणे विबुद्धो, अत्र समयो गृहीतः, सेया तु णो पुच्छासमया, एत्थ णयमग्गणा कायव्वा,
 राज्ञो गृहं राजगृह, पासादीयं०, तस्य राजगृहस्य बाहिरिया णालंदा अद्धतेरस कुलकोडीओ०। तत्थ लेवे नामं गाहावई
 (सूत्रं ७०) लेवे णाम संज्ञा, गृहस्य पतिः गृहपतिः, होसुं होत्था, आदिः आदित्यो वा आढ्यः दीप्तचित्तो नाम तुष्टः, पर्याप्तधन-

यान् 'विच्छिन्नाविपुलमवनसयणासम्(जाय) वाह्याशब्दे' विस्तीर्णानि आग्रामतो विस्तरतश्च, क्वानि तानि ?, मवनश्चयनासनानि,
 विपुलानि बहूनि, 'पुल महत्वे' विपुलेषु पुलानि विपुलानि, क्वानि तानि ?, यानानि वाहनानि 'यथासंख्यमनुदेश ममाना' मिति
 कृत्वा तद्विस्तीर्णः मवनश्चयनासनेर्विपुलेषु यानवाहनैराकीर्ण उपभोग्यतः संग्राह्या इत्यर्थः, घनं कृत, अथवा घनब्रह्मेण वैदूर्यादीनि
 रत्नानि परिगृह्यन्ते, घनवान्य इति च कृत्वा, छात्र्यादीनि घान्यानि बहुजातरूपरयत कृत्रमेतत्, आयप्पज्जोत इति आयोगो
 रुद्विचित्रयोगः (व्यापारः) इत्यर्थः, अथवा आयोगस्यैव प्रयोगः, इन्द्रो वा समाससंज्ञा, साम्यां संपुक्क, विविच विशिष्टं वा छड्डित
 विच्छिन्नं दीयमानं सुजमान वा सुकट्टेपं च, बहुदासीवत्सं कृत्रमेतत्, 'बहुजन' इति उच्यमाधममध्यमो जनस्तस्य जाति-
 मूलैः उपभोगपरिपूर्वो मान्यः पूज्य इत्यर्थः, से ण लेवे समणोवात्सय होत्था, जाव विहरति । तस्स ण लेयस्स
 गाहावईस्स णालदाण माहिरियाण पहिता उत्तरपुरच्छिमे विसिभागे एत्थ ण (सूत्र ७१) लेयस्स गाहावईस्स इत्थ
 त्रामे माम पयसंटे होत्था, क्खिंहे क्खिण्डायो, प्रायेण दि बुक्खां मध्यमे वयसि पत्तापि क्खिणाणि भवन्ति, तेसि क्खिणाण
 ताण्ण क्खिण्डाया, फलिसत्तयेण आदित्यराशिचाराणात् कुप्पो भवति, वाक्यावस्थानि क्रान्तानि पर्णानि शीतलानि भवन्ति, यौवने
 कृष्णनीलहरिणा वणा यथास्व स्वे स्वे वर्णे अत्यर्थं युक्तवता भवन्ति, स्निग्धाश्च तेन गिदो घणकट्टितक्खिण्डायसि अन्योऽन्य
 ग्रामाप्रशस्त्रानुग्रहेणा घणकट्टिनदिहाए, रम्मे मदाभेव इति जलमारबाणे प्रावृग्मेवः, समूहः संघात इत्यनयान्तरं, मूलान्येषां
 बहूनि दूरावगाहानि च सतीति मूलवन्तः, एव द्वेषाण्यपि, पिट्ठदूरं यद्यपि पाण्डुरभीर्णस्वादयाद् दृष्ट्यन्ते तथाप्यच्छेपात् तन्निरूप

भोगत्नाच्च वृक्षाणां कालेनैवापाण्डुरा भवन्तीति मूलवन्तः, एवं ताव पासादीया, तस्स णं बहुदेसम-
 उज्जभाए लेवस्स गाहावतीस्स सेसदविया णाम तस्स णवग घर, तथा जं सेसं गृहोपयोज्यं काष्ठेष्टकालोहादि, तेण कृता,
 केचिद् भुवते-गृहोपयोज्यात् द्रव्यात् यच्छेपं तेन कृता, उदयशाला उदकप्रवाहो सुहं होत्था । तस्सिं च णं गिहपदेसम्मि
 (सूत्रं ७२), तत्थोवरगउवट्ठाणियगपाणियघराणि पदेसा, तत्थणतरे पदेसे भगवं गोतमे विहरति, कथं ? द्वितो, कथं विहरति ?
 उच्यते, ण चंक्रमणादिलक्षणो विहारो गृहीतः, किन्तु उदंजाणुअधोसिस्झाणकोट्टोवगते, विसेसेण वा कम्मरजो हरतीति विहरति,
 कथं सावओ ? कथं प्रपा ? उच्यते, प्राग् श्रावकत्वात् प्राक्श्रावकता, साम्प्रतं निरुपभोगित्वादल्पसागारिका, अत एव भगवान्
 गौतमः अत्रावस्थितः, भगवं च णं अहे आरामंसि आगत्य रमंते यस्मिन् इत्यारामः, अहे वा आरामस्य, गृहं अधो अधः, तत्थ
 भगवान् वर्द्धमानसामी द्वितो सेसा य साधवो, तत्थ तत्थ देउलेसु सभासु द्वितो, अह उदए पेढालपुत्ते पासावच्चिज्जे ॥२०५॥
 निगन्थे निर्गंथो, किलायं भगवं वर्द्धमानस्वामी भवति न भवतीति ? दुक्खं हि भगवान् अयं ज्ञास्यत इति गौतमस्वामी आगत्य
 भगवं गौतमं एवमाह-अत्थि खलु मे आउसे ! (सूत्रं ७३), अदिश्यते इति प्रदेशः, प्रवचनस्य प्रश्न इत्यर्थः, तथाऽहमपि,
 व्याकराहि, एवं पुढे उदएणं पेढालपुत्तेणं सवायं शोभनवाक् सवायः, शोभना तु 'अलियमुवघातजणणं' इत्यादि, अथवा निर्व-
 हणसामध्यात् शोभनवाक्, सोचा जाणिस्सति, किंचि सुच्चतेवि ण संमते, वितियचउत्था भंगा सुण्णा, तदेवं ब्रूहि-यदि श्रुत्वा
 ज्ञास्यामः ततो वक्ष्यामः, न चेत् ज्ञास्यामो भगवंतं प्रक्ष्याम इत्यर्थः, भगवता गौतमेनोक्ते-सवायं उदए पेढालपुत्ते य एवं
 वयासी सवायंति न मिथ्याहिमानात् पूयाविमत्या, केमलं तच्चोपलंभात्, अत्थि खलु गौतम ! कम्माउत्तिया णाम कम्मं करो-

तीति कर्मकाङ्क्षार्थं सौम्या शिष्टी वा कर्मकारस्य पुत्रा कर्मकारपुत्रा, कर्मकारपुत्राणां मरुत्यानि कर्मकारपुत्रा, समये उवा
 मन्तीति ममभोजनार्थं, तुभ्यमगति युष्माकं प्रवचनं, सुखादितौ वा वचनं प्रवचनं, गाहावति समनोवासाय 'एव पञ्चमलावति'
 स्यात्कथं मया युतं तत्र क०, साधुमयीय गनेन वा, वसता तवाम समीपा गतागते तुस्तदिति, कथं ते प्रत्यामन्यान्मित्युक्तं एव
 माह—'बन्धव्यत्र अभिप्रेषण' अन्यत्रेति परिवर्धनार्थं, अभियुज्यत इत्यभियोगः, तत्राह—रायामिओगेण गणामि० पलामि०
 रायामि० अहा वरुणो पागमन्नु(पु)ओ रायामियोगाद् संग्रामं कृतवान्, अणो वा कोऽपि रायविषो वा नीवो संग्रामं परा
 हन्ते, एवं गणामियोगेति, पञ्चमयादी, अहा रायनियोगो तथा हि सञ्चयाधमादित्रीधितान्तकृताभिचारयत्, नाद्वीरसः धर्मो
 भवतीत्यतः त, अत्रापि रायामियोगवद्गृह्यं, आकार एव च एतावान् भवति, त्रैपञ्चलाओ वेद्य रायामियोगादि आगारं करोति,
 जहा स हिमादिभूमिपूता पलायतो तसे पेष्ठेति, स्यात्, कथं तस्यपापेषु निमित्तावितस्त आयरियस्त एगिदियववाजुणा न
 भवति?, उच्यते—'चोरगाइ(वि)मोस्तनयाए'ति उदाहरण—एवंमि नगरे रणा तुष्टेण यतपुरस्त रतिं सञ्छिद्ययारो दिण्णो
 पागरहिदि रायानुवचीए, वरिते वरिते तद्वित्सं महिलाधारेऽणुण्णतो य, पत्ते च दिण रणा घोमावित्त—ओ पुरितो अती वे
 तस्त दहो सारीणे, ते च गिति, चिदुतु वारसु ताओ रायामिओ बगरमहिलाओ य सञ्छंद सुह रतिं अमिरमति, तत्त कदायि
 एगस्त वागियस्स पुत्ता मावणे बवहारमाणा अतीव कथविक्कये बहमाणा भत्तलोमी बहिच्छित्त पभिय विक्कमाणा ते बहिष्ठा आव
 दुरो अरुवंतो, महिलाओ य आहिदिउम् पञ्चमाओ, तं य मीता तंमि वेव सावणे गितुक्का, वसे महिलाधारे वृषकेहि रण्णो
 कदिता, पज्झा आपणा, पिता य तंमि सञ्चपगतीहि सम दिप्पवेति, दण्डं देमि, अप्पण मम पुत्ते, राया अतीव बहिष्माजो

भणति-एकं ते जेडपुत्तं मुआमि, सो भणति-सन्वे मुअह, इतरो भणति-जेडपुत्तं ते मुआमि, इतरे ण मुआमिचित्तिक्कड्डु, तं मोत्तुं
 सेसा विरसमाणस्स घातेति, एवं साधुवि मावगं भणति-छसु जीवणिकाएसु णिक्खिक्खप्प दंडं, सो णेच्छति, इत्यतः चोरग्रहण-
 मोक्खलण्डुताए साधुणा सेमा काया अणुणाता ण भवंति, स्यात् कथं चोरास्ते स्वगृहे तिष्ठन्तः?, उच्यते, राज्ञा न तेषां अनु-
 ज्ञातस्तस्यां रात्रौ नगरे वास इत्यतः, अथवा सेत्ति पुत्ता रण्णा कम्हि य आयोए णिउत्ता, तेहिं किच्चं किञ्चि तत्थ अविहतं,
 तत्रापि तदेव जाहजमाणो राया चिराणुगतोत्तिकाऊण एकं विमज्जेति, उदए आह-तसेहिं वेइंदियादीहिं 'णिधय'त्ति धकारस्य
 ह्रस्वत्वे कृते निधय भवति, निक्षिप्येत्यर्थः, एवं तेसिं साधूणं पच्चक्खंताणं सव्वगतिग्राहित्वात् त्रसाना दुपच्चक्खत्तां भवति, तथा
 च-न जातिव्रसः कश्चिज्जीवोऽस्ति, त्रसानां सर्वकालत्वात्, तथा प्रत्याचक्षणाणां श्रावकाणामप्यसर्वकालत्वादेव त्रसाणां दुपच्च-
 क्खत्तां भवति, एवं ते परमं पच्चक्खवेति-माणंति, पर इति, साधूनां तावत्परः श्रावकः, अतिचरति सयं पतिणं, अतीत्य चरंति
 अतीत्य वर्तन्त इत्यर्थः, कतर?, पतिणं च यथा वयं तसेभ्यो विरता इत्यर्थः, यदि हि अत्यन्तत्रमाः स्युः त्रसकाये मोत्तुं
 अणत्थ, अणत्थ ण उववज्जेज्ज इत्यर्थः, श्रावकानामतिचारेयुः स्वां प्रतिज्ञां, जम्हा य ते साधुणो जाणंति णत्थि कोयि अच्चंत-
 तसाति, सो हि य पच्चक्खवेन्ता विजादिता भवंति श्रावकाः, मृषावादवादित्वाच्चातिचरन्ति, स्वां मृषावादवेरमणप्रतिज्ञां, श्रावक-
 स्यापि साधू पच्चक्खंतिओ परो तेण परेण अप्पणो पच्चक्खवेमाणा असर्वकालत्वात् त्रसानां अतिचरंति स्वां प्रतिज्ञां, य था वयं
 त्रसेभ्यो विरता इति, अप्पाणं साधुं च पच्चक्खायंतयं विसंवादयन्ति 'कस्स णं तं हेतुं'ति कस्माद्वेतोरित्युक्तं भवति, संसारित्वात्स-
 र्वजीवानामिति हेतुः खल्विति विशेषणे, किं विंशिनष्टि?, न कश्चित्संसारी जीवोऽस्ति हि तासु तासु गतियु न संसरति, थावराचि त्रिप्र-

क्षाराः त्रिप्रकारेष्वेव त्रसेषूपपद्यन्ते, त्रसा अपि त्रिप्रकाराः। त्रिप्रकारेष्वेव स्यावरेषूपपद्यन्ते, धानरा पाणा विष्यद्वृत्तमाणा केयि धावरा,
 धावरणा य क्लृप्तं किञ्चा तस्यैव सति उववञ्जते ततो सावगस्त तसस्तद्वाण पश्यन् भवति, जञो सावगेण स्वावराण ण पक्षस्त्वा
 र्यति, तस्मादि स्म तस्यैवञो कालं किञ्चा धावरस्त्रयसि उववस्त्रेञ्चा, ततो सावगस्त त धावरद्वाराण अयत्त भवति, जञो सावगेण
 तन्मात्रं पक्षस्त्रावति, धावनीय धात्य वा वत्तं, दोषव एताई संसारिजीवद्वाराण, तसद्वाण धावरद्वाराण च, त च तसद्वाण सावगस्त
 दृष्टत्वात् प्राणातिपातस्य तीव्राभ्यवसायोत्पादकत्वाद्धोक्तरहितत्वाच्च अथवा, स्वावरद्वाराण पुनस्त्रैरेव क्लारेण सह तेजोवायुभ्यां
 पण, दृष्टान्तो नागरक्यपनिश्चितवत्, यथा कश्चिद् ब्रूयात् मया नागरको न इत्थव्य इति, स च यदा त नागरकं ग्रामगत इयात्
 तदा तर्हि प्रत्याभ्यान न मय भवति?, स्वात्कथं सुप्रत्याभ्यापितं भवति साधोः कथं च सुप्रत्याभ्यास भवति भावकस्य?,
 उदञ्चो व्याहृत उच्यते, तेसि साधून् पक्षस्त्रायंताण एव पक्षस्त्रायमाणानं सुपक्षस्त्रात होक्ता सावगाण तेहि माधुहि पक्ष
 स्त्रावेताण एव सोपपन्मातं होक्ता, एव त परं पक्षस्त्रावेताणा, परस्त्रदो हि उभयग्राहि, पक्षाद्वत्तस्त्रा हि पक्षस्त्रावेताणे
 पतो, पक्षस्त्रावेतास्मिन् पक्षस्त्रादञ्चो पतो, इत्युवाच, यथापि परस्त्रद्व नातिचरन्ति स्वां स्वां प्रतिष्ठां, षण्णत्य अभिजोष्यति, सो
 हि गाह्यवृत्तिनि यावन्न वृत्तानि तावद् गृहपतीत्युच्यते गृहीतानुव्रतस्तु श्रावक उपासको वा, 'तसभूतेहि पाप्मेहि'ति श्रुत्युवादा
 रम्य मयं एव उपरिमा कथा नैयायिका से तु वर्तमानमेवार्थं प्रतिपद्यन्ते न त्वतीतानागते इत्यसौ नैमयिकनयमधिकृत्योच्यते
 वाम्बत्वं भूत येषां तत्र भूता, वर्तमानमित्यर्थो, न त्वनागत द्रुतवत्तद्दृष्टान्तसामर्थ्याच्च ते भवन्ति त्रसभूताः, ते हि त्रसभूतेहि पक्ष
 स्त्रावस्त साधुस्त अलियवयववेरमण च मग्ग भवति, पक्षस्त्रावेतस्त्र य सावगस्त स्थूलगपाणातिपातवेरमण ण मग्ग भवति,

को दृष्टान्तः?, क्षीरविगतिग्रत्याख्याने दधिपानवत्, यथा क्षीरविगतिग्रत्याख्यायिनः सस्वरमपि दधि पिवतः प्रत्याख्यानं न
 भजते एवं त्रसभूता मया सच्चा न हन्तव्या इति स्थावरानपि हिंसतोऽपि न प्रत्याख्यानातिचारो भवति, एवं तसभूते पञ्चकखांडं
 सावगस्स, थावरेसु त्रसत्वं नास्तीतिकृत्या स्थावरान हिंसतोऽपि न त्रसप्राणातिपातातिचारो भवति, एवं सति भामापरकमे—
 विज्रमाणे भासापरिक्रमे णाम वाग्निपयविशेषः, स्यात् को विशेषः? ननु भासाभिधानभूतशब्देन सङ्गृहीतं नित्यं यो विशेषो
 विज्रमाणो, को हि णाम अविसेसीतं पञ्चकखाइ?, कोधेण, माणोऽपि कोधाणुगतो चेव धूमाग्निवत्, लोभेण सावगा जाता संता
 अमहं असणादी दाहन्ति, देशो नाम उपदेशः दृष्टिर्वा उपदेशः, अपिः पदार्थादिषु, उम्मग्गदेसणा य भवति, यत्तु पञ्चकखाणं
 सुज्झति, मोक्खं णयणशीलो णेयाउओ, अविद्याइं जाव रोयइ। गौतमो भगवानाह—णो खलु आउसो! (सूत्रं ७५),
 पेढालस्य तत्कथं न रोचति?, उन्मार्गवर्जनवत्, को णाम सचेतणो जाणमाणो उज्जुयं खेमं आसण्णगमणं च पंथं मोत्तूण तव्वि-
 वरीतेण पंथेण वच्चेज्जा?, को वा जाणंतो णिव्विसं भोअणं मोत्तूण सविसं गुंजेज्जा?, समणा चेव माहणा तत्पुरुषः समासः,
 अथवा माहणा श्रावकः, एवं आइक्खंति जाव पणवेंति—णो खलु समाणे ममाणा समणेहि तुल्या समाणा असाब्धमणैस्तुल्या
 इत्येवमाख्यान्ति, अणुगामियं खलु जाए अणुगच्छन्ति संसारं सा अणुगामिया भवति, अभूतोऽभावानं अभ्याख्यानं भवति, निहुवो
 वा, संयतवत्, सो असंयतं संयतं ब्रवीति सो अभ्याख्यातो भवति, संयतं वा असंजतं भणति सोऽपि अभिक्खातो भवति, उक्तं
 हि—“जे णं भंते! परं असंतेणं० अण्णंपि अब्भाइक्खा०”विधिं अजाणंति, अमहे पञ्चकखाणविधिजाणगा, ते समणेत्ति ते आय-
 रिया सिस्साणं समणाणं उवदिंसंति जहा सावगाण एवं पच्चमखावेज्जाह, जेहिंवि अण्णेहिं पाणेहिं ज्ञाव सत्तेहि संजमंति तेवि

स्यात्कूपरे स्यादन्वे प्राणा। परिदिष्टं० परिदिष्टं, एतच्च वक्षस्तत्काण दूरिमणेष्ट, वणस्तत्काण पञ्चमस्वाण त आर्द्र
छेदस्तेत्यर्थः, सत्य नाम तेन वक्षस्तत्काण पञ्चमस्वाण, किं कारणं?, सोचि ससारी कदापि पुनर्विष्णुस्तु उगवञ्चति तेन त
पुनर्विष्णुस्तु वक्षतेन तुनमप्यस्य पञ्चमस्वाण भग्न भवति, अथ भूतद्वन्द्वमवरेण्यि वगस्तद्विधि समारंभयञ्चस्तस्य सुञ्चति, कस्य
त्रसेव्यपरितोष, यद्यदा जेहिनि ज्योतिरिधि पञ्चमस्वाण भवति ते अन्माइस्त्वति, कय सदि?, अत्र हि प्रत्यास्म्येया गृहन्ते, ननु
पञ्चमस्वाणो पञ्चमस्वाणो वा कय अन्माइस्त्वति भवति?, जण तेसु भूतद्वन्द्वं प्रपुञ्जते, भूतद्वन्द्वो हि यातोऽगगतिं गत्वा
औपम्ये वा सत्य वा, औपम्ये तात् सौ देवलोकाभूतेऽन्तेपुरे गतो, तदपेन सीतीभूतो परिणिभूतो, औपम्ये तावन्न घटते, किं
कारणं?, मत्ति अन्नी कोयि तस्यको, नदा देवलोके देवद्वी, तत्र अन्नादिगुणोपेतत्वादेवलोकाभूत अन्तेपुरे वरं, एव ताव मत्ति
कोइ मतसजो जेण तसा तसमूता बुबेडा, तदर्थोऽपि न घटते, कय?, जाल्यमेदात् यथा तदक अमिमायासुदकजालो अञ्जीत
सीतीमवति, छीत वा अञ्जीतीमवति, किमेव तसममत्वेनविगत एव सन् वसीमवति, वसीभूतश्च पुनर्वसीमवति? यस्मादेव
तस्माद्वन्द्वन्द्वो दोह एव, दोहाम्यास्यानमित्यतो येऽपि प्रत्यास्म्येया तेऽपि अन्माइस्त्वति, कय?, जो हि साधु साधुभूत
मयेडा तेण सो अन्मस्त्वतो, कय नाम सो साधु साधुभूतो पुण असाधु साधुभूत मयतो त साधुमन्माइस्त्वति, कस्य न त
हेतु?, कस्मादेतो अन्मस्त्वतो, अन्मस्त्वतो, जेण तसयावार्त्त पाणाण अन्नीन संकमन अविच्छेद, सत्यप्यविरोचे तसेतु उगवञ्चा यावराणे
तसङ्काण अथप अचातनीयमित्यर्थः, अर्थात् तस्य तस्य वावरेयुवञ्चाण छानयेत घट, तदपि अगङ्गाए मयत्, अङ्गाए घट,
येन छटप चामरजो मए न पातेतिञ्चोपि उ मामपि गत सो-घन्तेति तेन पञ्चमस्वाण भग्न भवति, एव तसा मए न घातयि

तब्वा, सो य थावरेपि तत्ताए गते घातेंतो तमथावरेण पुड्डो, जह पुण तमभूतो भणेज तो सुवेज्जा, तदद्युक्तं, कथं ? , णिच्छयणए
पडुच्च णगरद्धितो णागरओ तीर्थकाकवत्, एवं सो मए तसो ण घातेयव्वोत्ति तस्यामेव जातौ वर्त्तमानोऽघात्यः, थावरगतो पुण
ण चेव तसो भवतीत्यतो तसद्धानं अघत्तं, उदओ सवायं उदए (सूत्रं ७६), ण रोसेण पडिणिवेसेण वा, ओभावणट्टता वा
न केवलं, किं तु कुमलं गवेपित्वा, कतरे तुब्भे वदह तमपाणा कंटो, मवायं भगवं गोयमे उदयं पेढालपुत्तं एवं वयासी—जे
तुब्भे वयह तसभूता पाणा ते वयं वदामो तसा पाणा भूता, एते तमा विजंति, तमा य तमभूता, यद्यप्येकः भूतशब्दोऽधिकः,
तस्याप्यर्थः भवतो न भवतीत्यतो तुल्या, एकाश्रयत्वात् एगट्टा, सुखं सुखोच्चारणात्, स्रपनीततराप्येवं उपनीयतरा, तसा पाणा,
अर्थमुपनयतीत्युपनीतं भवति, किं सुखतरं तसभूताभिधाने अत्थो वणिज्जति ? , मन्यत इत्यर्थः. तसाभिधानेन सुखतरं उवणि-
ज्जति, भूतसहो पुण औपम्ये तदर्थे च वर्त्तते, तदर्थे तावत् जम्हा भूतो भवति भविस्सति तम्हा भूते, अथवा सीतीभूते परिणि-
व्वुडे य, तम्हा उस्सिणे उस्सिणभूते जाते आविहोत्था, औपम्येऽपि स देवलोकभूते, स एवं द्विधा भूतशब्दो वर्त्तते, अप्येवं संभोहं
जनयति नतु निणयं, कथं ? , न हि कश्चिन्नसतुल्योऽन्यः कायोऽस्ति जेण वच्चेज्ज, परिशेणात् तदर्थ एव घटते, तदर्थोऽपि च भूत-
शब्दमन्तरेणापि स एवार्थः सेत्स्यति, परि समन्तात् कुश आक्रोश, नेनिंदध आक्रोशत इत्यर्थः, नयनशीलो नेयाडओ मोक्षं नय-
तीत्यर्थः, अभिमुखं नंदध प्रशंसत इत्यर्थः, अयंपि निदेशे, दर्शनं दृष्टिर्वा देशः उपदेशो मार्गः, स्वसिद्धान्तरूपापनार्थमित्यर्थः,
किचान्यत्—जं तुब्भे भणह तसभूएहि पाणेहि णिक्खिप्प दंडंति तं समयविरुद्धं, कहं ? , भगवं च उदाहु संतेगइया पुरिसा
भवन्ति, गब्भवक्कतिया संखेज्जवासाउया आयरिया वुत्तपुव्वत्ति अतीतकालो गहितो, एगगहणेण वटमाणोवि गहितो अणागतोवि,

अतीतगगहण तु अनादिसिद्धमार्गात्पापनार्य, 'गुण रक्षणे' तस्या गोत्र मवति, उक्तं हि—“अ पिबन्ने मन्तपदेण गोचं” संपममित्यर्थः,
 'अशुश्रुस्वेण' ति यनुवतानुक्रमः, अथवा योवयोव संजममाणो जाव एगारस समनोवासगपडिमा, एवं अशुश्रुस्वीण 'माणुस्सखेस
 वाति०' अथवा 'अट्टण्ड एगदीम' अथवा 'सवणे नाणे य विष्णाप्पा' संसं उवेति, किं?, कोयि एक अणुवत कोयि दोष्णि जाव
 पच एव उचरगुणेषु विमासा, नागार्जुनीयास्तु एव मप्पाण संकसावेति, 'कप गतो' तसिमेव गृहीधर्मे सम्यक् आत्मान कसा-
 वेति संकसावेति, न प्रवज्जीत्यर्थः, तापि पुन वतापि एव गेव्वति गण्यत्व अभिन्नोएण जाव अदाकुसलमेव, जहा साधू सम्बतो
 विरतो एव वेसिपि, जहा इत्युपमाने, यकारस्य व्यञ्जनलोपे कृते आकारे अवशिष्टे मवति, किं द्वापक?, ततो पच्चा तसा अथा
 तहए स गाम पट्टवेतन्वे सिया, जेसु पुण सो पचन्हाण करेति तसयावरा वा स्यात्, कथ?, तसो यावरो वा मवति?,
 उच्यते—तसावि वुचति (सूत्र ७७), तहा लहए स नाम एस्सा तसणि संहा सा दुविवा, गोष्ठी पारिमापिकी च विमापि-
 तव्या, इय तु न पारिमापिकी इन्द्रगोपक्वत्, गोणि मास्करवत्, तत्कथ संमारकडेण तसा गाम, गामसमारभो गाम, असत्वात्
 तसेपुपपघते, किमुक्तं मवति?, जवि तेहि वावराणामकर्म पद त च लट् यावरेवि, यावरेसु ग उववळति, उक्तं हि—यट्ठुरुसं
 पणामम, तसंतीति तसा गोष्ठीसंहा, नति पुण तसा वचेखा तेण तसभूतणामं गामकर्म वुबेळ, तत्रोचतो तेण तसा येव अट्ट
 वगतति, लोगुचरे च तसा येव अम्युपगम्यन्ते, न तु तसभूता, उदग आह—केचिं तसा वुचति?, जाव तसाळ अपलिक्खीण,
 ठक्कोसेणं जाव तेभीसं सागरोवमाणि, नागार्जुनीयास्तु आउअं च न पलिक्खीण मवति तसक्कयडितीए वा न ततो आउअं
 विण्णजहिवा तिण्ण वावराण अण्वतरेसवज्जंति, वावरावि वुचति संमारकडेण, उदिजमाने उदीर्णे इत्यर्थः, गाम च न तदेव

अपलिखस्वीणे दो आदेसा, ते ततो आउयं विप्पजहिता, लोगोचि, ते तमा ते पाणावि, अपि पदार्थादिपु, पाणावि भूता जाव
 सत्तावि, एवं ताणं चत्तारि णामाणि अविशिष्टानि तसेसु वटंति, इदं तु विशिष्टं तसा बुचंति, महाकायिनि, प्रधानेनाहिगतं तीर्थ-
 करवैक्रियाऽऽहारकशरीराणि प्रतीत्य बहुत्वं वैक्रियं प्रतीत्य, योजनशतसहस्रं, चिरद्वितीयं तेत्तीसं सागरोवमाहं ॥ सवायं उदए
 भगवं गोतमं (सूत्रं ७८), आउसंतो ! गोतमा ! छिणं सो कोयि जाव सव्वपाणेहिं स दंडो णिक्खित्तो स्यात्, को हेतुः ? ,
 उच्यते- 'संसारिया खलु' खलु विशेषणे, संसारिया एव संसरति, ण तु सिद्धा इत्यर्थः, अविरुद्धः संक्रम इतिकृत्वा, सव्वेवि तसा
 थावरकाए उववणा, तेसिं च सव्वेसिं पाणाणं थावरेसुववणाणं ठाणमेयं घत्तं, जं तसपाणा एव सव्वे तसथावरा होजा, थावरा
 वा तसा होजात्ति, ततो सावओ कतरे ते तमा जेसु संजतो होजा ?, सवायं भगवं गोतमे उदयं पेढालपुत्तं-असाकं वक्तव्यं, किं
 उत्तरमत्र ? निमित्ताभावे नैमित्तिकाभाव इतिकृत्वा प्रदीपप्रकाशवत्, तावकं प्रवादं अनुसृत्य वादोऽनुप्रवादः, अनुसृत्य योऽन्यः
 प्रवादः, जहा 'पुढवीआउजलेण य अग्गिगघणेणं तणेण य भूइहं । कज्जं जणो करेति अत्थत्थी धम्मकामे य ॥१॥ एवं उववत्तीए
 णज्जति, जइ सव्वे थावरा तसेसु उववज्जेजा जेसु य सावएण णिक्खित्तो दंडो, पच्छा सावगस्स तेसु थावरेसु तसीभूतेसु ठाणमेतं
 अघत्तं, कतरेसु थावरेसु ?, जेसु सावओ दंडं णिक्खिवति, ज्ञापकं प्रियमाणावि हु उदयं रुचंति, उदगं अप्काएवि पुण्णाए,
 अथवा अपगंतव्वयं संसारिणो पाणा तमा थावरेसु उववज्जति, थावरावि तसेसु, एवं अमहं वत्तव्वे तुम्हेवि अणुवदह, जइ एवं
 सम्मं मुणह से एगतिया, ण सव्वेसिं, थावराणं तसेसुववणाणं ठाणमेयं अवत्तं, ते पाणावि बुचंति ते अप्पतरा ते बहुतरा जाव
 णो णेआउए ॥ इह खलु संतेगतिया मणुस्सा (सूत्रं ७९), संखेज्जासाउथा कम्मभूमगा आयरिया असावगा, दंसण-

मारणा तुल्य, पुन्य तित्थियो कालो गदितो, ज इमे मुग्धा एतेसु इमो आइ मर्यादायां जायलीयाए उक्तं भवति, तेसिं च अगारीण
 फइ पयाइना, पयाइ मां, ते बहरि पुन्य अपकारिणो तथापि न उदवेति, कदाइ ते पव्वइला पया पचइस्साणी, अइवि उदवेति
 वरण अब्बण वा सग्गाइ क्खरेण तदापि तस्स तस्म त पचइस्साण भ भवति, उक्तो दणान्तः अयमर्थोपनय -एवमेव समणो
 गामगस्समि यारोगु पापेसु दढो निस्सुचो, त य चावरा काल काळण तसेसु उववज्जति पया सो तमेव न मारेति अइ सो
 पचइस्साणी पयाइत संनं न मारति उप्पवइत मारेति एव सावओइवि चस तसीभूत न मारेइ, पुणरवि चावरीभूत मारेमाणेवि
 च अपपक्कयाभीति, से एयमाज्जापइसि उवसंहारो गदितो एव च ज्ञायमाने वा सम्म भाण पठिव्वण भवति, एवं ताव सेसु
 उववज्जण करेति सेसु कर्मभूतेइ विचिरुक्तं, इदानीं प्रत्यारुपानिनो गृह्यन्ते, ते च पूर्वमप्रत्यारुपानीभूत पयात्प्रत्यारुपान्ति,
 पया पुणरवि अपपक्कयाण भवति, त ब्रह्म-भगव च न उदाट्टु पियठा स्सु गाढावतिं तइप्पगारेहिं कुलहिं आरिणहिं भोक्खि
 यद्विपपयारणारिया, झपं कट्ठय, सुभोज्ज्यायिः, कुष्टादिस्तु विदेपतः, मनमा ज्ञायते मनोइ मनसा नामः, दुक्खिणो सुहो
 जइणि अइ नेण रोगान्तफण अमिसुतो पपवे मपेअ, इत सप्रेणमे, मयाभायतीति यावरो इम दुक्ख पस्सित मम अज्जनरख्खादि
 ममत्थ भवति, निमित्तमय इत्थममुत्थित मा पचत, तद्धव तदणं प्रत्यापयन्तु, स्याइ अचेतनत्वात्, कामभोगानामाभयण, उक्तो
 आगार, दणान्त उप्पत, एवइ धयीकरव ? उच्यते, निक्खेवो बुवो वितिण दढे, निक्खिणेषु सुवतिक्कमो दरिसितो, अथवा
 ममभोगामगा अपिठ्ठता, तमिं च को कप्पति अण्णउत्थिया वा अण्णउत्थिययंदेवताणि वा, साधुणा ते दुरागे वजेयव्वविक्काळण
 ते उद्विनेति च पणक्कवानेस्सति इत्थत एपक्क धयीकरणं, पियठा पुच्छित्तव्ववि, से चेव पाप्मावपिक्का पियठा पुच्छित्तंति पुग्गमति,

किं पुरा संमतं उदाहृणावि, अथवा पुच्छञ्जति तुभमपि किं दाष्टान्तिक्कोऽर्थो दष्टान्तेन साध्यते?, न तु प्रतिज्ञामात्रेण, देवसिद्धिः
 आज्ञामात्रादिति चेत् सर्वस्य सर्वसिद्धिरिति परिशेषात् दष्टान्तसिद्धिरिति, तत्र दष्टान्तः, इह खलु परियागा चरगादयः परिया-
 इयाओ तेसिं चेत् यथास्वं प्रव्रजिताः स्त्रियः, यथा चरिका भिक्षुणीत्यादि, अण्णउत्थियाडं तित्थायतणाइं, ते चेत् पासंडिया चरि-
 गादयः, ते पुण केइ चरगेसु चेत् वच्चंति, केइ अण्णे चरगतव्यणियादि बुत्ता जेसु पच्चक्खाति सावओ, जे य पच्चक्खायंता सावगा
 आगारिणो परियाइगा य, इदाणि जं बुत्तं णत्थि ण से केइ परियाए जेण समणोवामगस्स एगपाणाएवि दंडे णिक्खित्ते सव-
 पाणे हिसादंडे अण्णिक्खित्ते, तत्थ बुत्ते ते दुविधा सावगा साभिग्गहा य निरभिग्गहा य साभिग्गहे पडुच्च बुच्चति भगवं च णं
 (सूत्रं ८०), भगवं तित्थगरो चशब्देन शिष्या ये चान्ये तीर्थकराः, संतेगइया समणोवासगा जेसिं च णं जो खलु वयं पव्वइत्तए,
 वयं चाउइसहुमुद्धिं पडिपुण्णंति चतुर्विधं, थूलगं पाणाइपातं पच्चक्खाइस्सामो जाव थूलग परिग्गहं, सो चतुर्विधं पोसहिन्नो
 णियमा सामाइयकडो चेव होति सामाइयकडो य भणति-मा खलु ममडाए किंचि रधणपयण्णहाणुम्मइणविलेयणादि करेह,
 महेलियं अण्णं भणति-कारवेह, होति इस्सरो महेलियं दोसीणमहाणसियाण वा संदेसं देति, तत्थ विपस्सामोत्ति, एवं अगारिसं-
 देसए दायव्वे, अथवा यदन्यत् सामाइयकडेण कर्त्तव्यं तथावि पच्चक्खाणं करिस्सामो ते, अमोज्झति अपेयत्ति आहारपोसहो
 गहितो, असिणाइत्तित्ति सरीरमक्कारपोसहो, आसंदपलियं० दब्भसंधारगतो पोसहो चेत्त, सातामोक्खानुवन्धो य सुसिरं च, जे
 पुण ते तहा पोसहिया चेत्त दंडणिकखेवो, एवं सव्वपोसहेवि, जेण वातादिएण वग्घादीण वा कुइडपडणेण वा ते केवि वत्तव्या
 संमं कालगता, न बालमरणेनेत्यर्थः, नागार्जुनीयास्तु सामाइयकडेऽहिकाउं सर्वपाणातिवातं पच्चक्खाइक्खिस्सामो तद्विवसं, उक्तं

॥६— मायाश्याम तु कृत्ने० ॥ यतथैव तेन अ मणित न्नपि नं से कपि परियाए जेज समणोवामगस्स एगयागाएयि दब्धे
 निश्चियसे, ननु पोमहकरोवेण नेय दवबिबुधेवो एव सव्यपोमहे देमपोमहेवि देमदढणिवसुवो, उक्क च—‘जघो जघो णियसि०’
 एत नाय नायिगहा गुपति । भगव च न उदाहु संतेगइया समणोवामगा भवति तेसि च न एव खलु मुहा भविषा णो खलु
 नप प्रणुज्जताए मूलगुण अणुपालेसए, णो खलु उपपरगुणे, चाउरसुट्ठीसु पोमइ, अणुइय सग्गमंसज्जमारा, अपच्छिन्नममारणत्तिम
 वारच्छरमाणोत्ति, मा य इ धितेआमि जीवामि, वरं सव्य पाणातिवाय पक्कखाइम्समि, पुचा चउहि आलावएहि पक्कखाइणो,
 इदाणि असु पपक्कगति ते गुणो पुचंति—भगव च न संतेगतिया मणुस्सा महारंमा महापरिगहा अवम्मिया सव्यातो पाणाए
 यागतो अपठिविरता जाय परिगहातो, आराणसोत्ति कम्माणामादाव जाव कर्मदानानां प्रकारा हिमाया तेसु ‘सगमादाए’सि
 म्बरुग्गं आदाय दूगतिगमिणोति पिरयदुर्गतिं गच्छति, ते पाणावि पुचंति तमावि पुचंति जाव पेयाउए । अइ सव्ये तसे मरिउ
 बायर उववज्ज्जा तोवि तु मणय वयव न गच्छ होखा, जेण कइ तसा तसेसु चेव उववज्जति तेण अवेगतिपा या प्रमाण । भगव
 न नं संतगतिया मणुस्सा अपरिमाहा भवम्मिया जाव सगमादाए सोग्गइमायाए देवेपुत्तपण्णे देवगतिं गच्छ
 तीत्यर्थ, ते पाणाइ०, भगव च न संतेगतिपा मणुस्सा अप्परंमा अप्परमा अप्परमा जाव एगघाओ पाणाइवायाओ पठिविरता एग
 घाओ अपठिविरता नेय सावगा, जेहि समणोवासगस्स आदाणतो दढे निश्चितो ततो आउस सगमादाए सोग्गइगामिणो
 देवेपुत्तपण्णे, उट्ठोसं जाव अ नुओ कप्पे, व पाणावि पुचंति, भगव च न संतगइजा पचायान्ति से पाणा यित्थ य परत्थ य संसे०
 णो विप्पज्जदवीतिशट्ठ, तेणु सागगस्स मुपयवत्ताव भवति, जग्गहा य न गच्छे तसा धावरेसु उववज्जति, उग्गहा अजेगतो, अजेग

तिकश्च हेतुः ? भगवं च० संतेगतिया पाणा दीहाउया, कयरे पाणा १, तसा, तत्थवि नारकदेवा अवज्झा तदवि सावओ तेसु पच्च-
 कखइ, सेसतिरिक्खज्जोगिया वेइदिया जाव पंचिदियतिरिक्खा मणुस्सा, एतेसु दव्वपाणातिवादो भवति, भावपाणाइवादो तु
 चउसुवि गतिपु, मणुस्सतिरिया पुण दीहाउया गिरुक्कमाओ उत्तरकुरुगादीणं अवि दव्वपाणाइवातो णत्थि, धम्मचरणं पडुच्च
 दीहाउया वा अप्पाऊ वा, सेसेसुवि सुममकालेसु उसणं गिरुक्कमाऊया, दोसु दुस्समकालेसु चउट्ठणपडिता, इह तु चरणकाले
 चेव सावगो भवति, तेहिं दीहाउएहि सावओ पुव्वामेव कालं करेति, ते य दीहाऊया तसत्तणं विप्पजहति, तेसु सावगस्स सुप-
 च्चखातं भवति, समओ विसए सुपच्चखातं भवति, कथं ? भो तेहिं समाउआ इच्चेवं कालं करेति, ते य तसेसु वा अण्णत्थ वा
 उव्वजंति जावज्जीवं पच्चक्खाणंति तसेसु विरता चेव होंति, तेण अप्पाउआ तसा ते पुव्वामेव समणोवासगाओ कालं करेति, तत्थ
 जइ तसेसु उव्वजंति तेसु पच्चक्खातं चेव, अथ स्थावरेसु आसी ततो सोऽविरतो चेव, दृष्टान्तः स एव क्षीरप्रत्याख्यायी, तदेव
 क्षीर दधिभूतंपि, सुग्रत्याख्यातं भवति, इदाणि दिसिक्खतं देसावगासियं च पडुच्च बुच्चइ, भगवं च उदाहु एवं वुत्तं भवति—णो
 खलु वयं संचाएमो मुंडे भवित्ता० णो खलु चाउइ० णो खलु अपच्छिम० वयं पव्वदिवसेसु वा दिया वा रातो वा अभयं तं
 चंक्रमणादि कुर्वते न भवति, खेमं करोतीति खेमंकरः, सामाइयदेमावगा० पुरओ काउं पुरस्कृता पाइणं खेमं पयच्छामो अभयं,
 तं चंक्रमादि कुर्वतो न भवति खेमं करोतीति खेमंकरः ॥ तत्थ आरेणं (सूत्रं ८१), परेणं जावतिए णिक्खित्ते दिसिक्खतं देसा-
 वगासियं वा कतं, णव भंगा नवसूत्रदण्डकाः, श्रावकेन पञ्च योजनानि किल देसावगासिकं गृहीतं तत्र चेयं भावना—पंचभ्यो
 योजनेभ्यो आरतो ये त्रसाः प्राणिनस्तेषां प्रत्याख्यानं करोति, तत्र ते पंचयोजनाभ्यंतरे केऽपि त्रसाः ते स्थानत्रये उत्पद्यंते,

तत्र प्रथमं तावत्पञ्चयोञ्जनीभ्यः चतुर्वर्गिणु ग्रसेप्ताथयः प्रथमसूत्रदण्डकं, तथाऽमावेरः प्रमः पचयोञ्जनीभ्यः उत्तरवर्गिणु स्यात्
रपूत्यवते द्वितीयः, तथाऽसावन पचयोञ्जनवर्गो स्यात्तरः पञ्चम्यो न परेण वर्तन्ते ग्रमस्याग्रास्तेषूप्लघोः तृतीये, दानीं ते पचम्यो
योञ्जनेभ्यः परेषु वर्तन्ते त्रसस्यावरास्ते पंचयोञ्जनाभ्यन्तरवर्गिणु ग्रसेपूत्यवन्ते तं प्रथमं तथा नष्टं पचयोञ्जनवर्गिणु द्वितीयं प्रम
स्यावराः पचयोञ्जनाभ्यन्तरवर्गिणुपूत्यवन्ते द्वितीयस्तु, य एव पञ्चयोञ्जनवर्गिणुत्तरेव उत्पद्यन्ते तृतीयः, एते च मर्षे मिलित्वा
नव मर्षंति, अथ भावार्थः—पञ्चयोञ्जनीभ्यन्तरवर्गिणु ग्रसेषु सूत्रदण्डत्रयः, एतं पचयोञ्जनाभ्यन्तरवर्गिणु स्यात्तरणु यत्रदण्डक
त्रयः, तथा च पचयोञ्जनवर्गिणु द्वितीयो ये त्रसाः स्यावरास्तेषु सूत्रदण्डकत्रयः, अत्र च ये ते पचवर्गिणु द्वितीयो त्रसाः स्यावरास्ते परि
हारमङ्गीकृत्यैकाकारा एव, अपि दिसिदत न संखेवितं भवति तपि दिशे दिश देमायगासिपण संखेवेति, जम् दिवसं खिच तरति
संखिचति, अह्ना नाम कृत्वादि कर्मसु जे तसे विगवेति, अथवा आयद्वाए परद्वाए उमयद्वाए वा, अथवा नाम भमतो सुखतो
वा विरावेति, ज च पुन बहा सव्ये तना यावरा होति तेन त ठाण घणंतिक्काउ कय सावओ विरतिं करिस्मति?, एते भूत
वा भव्यं वा बण्ण सव्ययावग तसीहोदिन्ति, ये ते न घाएचि सावओ तेण अविस्ते भविप्यतीत्यत्र प्रमो—भगव च न एत भूतं
वा भव्यं वा, एव सो उदओ अणगारो जाइ भगवया गोटमण बहहिं हेऊहिं बिरुषरो क्तो ताहे अतो हिनण्ण एवमेतति पढि
वत्तमाणो बाहिरं येठु न पयुवति, बहा एवमेत तुहमे, वीरचेण बोण्ड बोच्छुदचि, तते न भगव गोममे ण उदग एवं यदामी—
आउसो ! उदग जेण समण वा माइण वा सुम्म पण्णवेमाण वा स परिमासेइमिचि—परिमवति मक्कति एव उदग मक्कति

दंसणं सम्यग्दर्शनं प्राप्य, आगमेणं चरित्तं लब्ध्वा प्राप्य इत्यर्थः, पावाणि हिंसादीनि, अथवा अहु कम्मपगडी गहिताओ, खलु एवंकम्मा परलोअं दब्बभावे पलिपंथो, विग्धा वक्खोडा, मोक्खं ण गच्छति, नागार्जुनीयास्तु जो खलु समणं वा हीलमाणो परिपासति, ह्री-लज्जायां, हेड्यमाणः परिभामति मनसावि, तत्र वयमा तस्मि स दूते, अहु भासिजमाणे यदि सत्यमेव तन्मनसा गृह्णाति तथावि वाहिरकरणेणं वायाए ण पसंसति यथा साधु साध्विति, कायेन नागुलिस्फोटनादिभिः प्रशंसति, मनसा नास्य नेत्रवक्त्रप्रसादो भवति, अथवा वायाए हेलयति छिन्धतीति तदा काएण विक्षिपति मनसा नेत्रवक्त्रप्रसादो न भवति आगमि-
 त्तार्णं २ भावाणं जाणणत्ताए आगमेत्ता चरित्तं पायाणं पावाणं अकरणता, से खलु परलोहा अपडिमंथत्ताए चिह्ति, प्रशस्तमिदानीं सो खलु समणो वा माहणो वा परिभासति सचिमिति मणति त्रिभिरपि कायवाङ्म-
 नोभिर्निन्दति साधु सुष्ठु वा अंगुलिस्फोटनादिभिः प्रशंसति मनसा नेत्रवक्त्रप्रसादेन परलोगदिसुद्वित्ति मोक्खं आगमेसिभद्रो देवेसु उववज्जति ?, एवं पृष्ठो भगवता गोतमेणं, तते णं से उदए जमेवं स्यात्, कि कारणं अणाहायमाणो प्रस्थितो, जतो ण जाणामि कि भगवं गोतमेणं भण्णिहिति ?, तते णं भगवं गोतमे उदग एवं वयासी-आउसो उदगा जो खलु तहारूवस्म मच्चस्म समणस्स वा माहणस्स वा अतिए एगमवि० सोच्चा अप्पणो चेव सुहुमा अप्पणो चेव आत्मनिगता सूक्ष्मः अन्तगता, नान्ये, ज्ञायते अनन्यतुल्यं अनुत्तर, योगानां क्षेमं निरपायं लभित्ता प्रापित्ता अथवा सूक्ष्म पडिलेहति किं एसो जाणति छिण्णसंशयः सोवि ताव तं वंदति जाव पज्जुवामति अर्थतोऽपदिश्यते, इत्युक्तो भगवं उदगाह-वंदियव्वे जाव पज्जुवासियव्वे, गौतमाह-जट

एष वाणसि किं न पवसि !, इत्युक्तो गौतमेन ततः स उदगः पेटालपुत्रो भगवः गौतमं एवं वदामी-एतसि न भत ! पदानां
 ऋतुगारं त्रारं पुञ्जणप पुत्राणि मदीयपञ्चस्र वानीत्यर्थः, अष्टाशता० एवमष्टु नो सददित्वं, एतेसिपुं इयाणि जाणता० एतमष्टु
 मदीयमि उर यत्रति येय्य सञ्जमिति ॥

नमः सर्वज्ञदेवाय विगतमोहाय, समाप्त चेद धर्मितः सूत्रश्रुताभिधान द्वितीयमङ्गमिति ॥

